ماشاء اللہ لا قوۃ الا باللہ

از افادات صدر العلماء الراسخین مولانا السید صدر الدین احمد العلوی المعری الالوسی کتاب ہدایت انتما

ولائح المصطفیٰ
من انہار المرتضیٰ

باہتمام نیاز مند بارگاہ رب غفور محمد عبد الصمد نبیرہ جناب محمد مصطفیٰ خاں صاحب مغفور

در مطبع احمدی واقع محلہ کابو ٹولہ لکھنؤ مطبوع گردید ۱۳

الحمد لله علی السراء والضراء والشکر لله علی اعطاء النعماء والالاء والصلوة والسلام علی صاحب الشریعة الغراء الذی کان فی جمع الانبیاء ضیاء ملته کالبیضاء وعلی اصحابه کالنجوم واله کالبدر بین الکواکب فی السماء۔

اما بعد فیقول العبد الضعیف الراجی الی رحمة ربه القوی السید **صدر الدین احمد** بن سید کریم الدین الموسوی الحنفی القادری البوہاری البردوانی عفا الله عنه که چون درین زمان انساد توامان [illegible] این زمان را دیدم که از طریق مستقیم اہل سنت وجماعت عدول نموده میل بمذہب باطلهٔ نواصب پیدا ساخته اعتراضات رکیکه وہذیان سرائی بیہوده درحق حضرت مرتضیٰ وسید الشہداء کربلا میکنند وخود را بظاہر اہل سنت میگویانند ودر حقیقت سنی نیستند در مذہب اہل سنت کجا جائز ہست که حضرت مرتضیٰؓ را ناقابل خلافت وحضرت حسینؓ را باغی پندارند معاذ الله من ذلک وسینهٔ ایشان از محبت بنی امیه اینقدر مملو ست که اکثر فسق یزید پلید وعلم وفضل ایمهٔ اہلبیت مینمایند ومیگویند از ایمهٔ اہلبیت بغیر حضرت مرتضیٰؓ وحسن مجتبیٰؓ دیگر کسی امام نبوده ودیگران را امام گفتن ناجائز ست چراکه خلافت بایشان نرسیده وایشان اہل علم نبودند که امام علم ہم گفته شود وایشان مجرد صاحبزادگان بودند ظرفه تر انیست که نواصب نیز ایشان را اہل علم می دانسته اند چه جای اہل سنت که مقتدایان اہل سنت از ایشان اخذ علم نموده اند چنانچه بتفصیل در مقام خود مذکور خواہد شد بعضی را سبب اینچنین ہذیان سرائی طلب جاه ست تا در نظر جہال بزرگ نمایند ومردم ایشان را حق گو پندارند وعجب ست که اینقدر نمی فہمند که نزد علما باعث مضحکه میشوند چه امر حق را برخلاف آن بیان نمودن

اظهار جهالت و حماقت خود ست و در دنیا موجب رسوائی و فضیحت و باعث خسران عاقبت ست پس
نتیجهٔ این عقیدهٔ منحوس و تقریر شوم خسران الدنیا والاخرة است خسر الدنیا والآخرة ذلک هو الخسران المبین نصیب
ایشان ست کسانیکه از احوال خیر آل اهلبیت واقف نیستند اگر بر قول باطل این نواصب سنی نما اعتماد نمایند
و چیزی بگویند فی الجمله معذور اند طرفه ترانیست که بعض کسان اینچنین نیز هستند که با احوال اهلبیت دانا تر اند
و محبت نیز میدارند مگر از راه تعصب یا حب جاه برخلاف عقیدهٔ خود تقریر بیجا کنند لاجرم حسبةً لله این کتاب
تالیف نمودم و درین کتاب بعد از ذکر ائمهٔ اثنا عشر ذکر دیگر علویان که اهل علم و صلاح و تقوی اند نموده شد و
احوال علم و فضل و دیگر سوانح عمری ایشان بیشتر مذکور نموده شد تا بالتفصیل معلوم شود که ایشان را در حدیث
چه قدر اعتبار ست و از که روایت دارند و از ایشان چه قدر مردمان روایت نموده و بعد از روا[ة] حدیث
دیگر علماء این طائفهٔ عالیه چگونه و از که اخذ علم نموده اند و مردم را چگونه تربیت نموده اند و در راه دین چه قدر
کوشش بکار برده اند و چگونه زندگی کرده اند و این جماعت قابل اقتدا هستند یا نه و باید دانست که علم و تقوای
[نی]ست مخصوص درین دوازده تن نه دانی اگرچه ایشان بمزید فضل و رتبت مخصوص اند دیگر بسیار کسان ازین
[جما]عت چه در طبقات اولین چه در متاخرین علما و اتقیا گذشته اند برای نمونه قطرهٔ از زخاری و اندکی از
[بسیا]ری چند کسان را درین کتاب ذکر نمودم تا معلوم شود که چه قدر علما و صلحا درین قوم گذشته اند و در ضمن تحریر
[احو]ال [اي]شان جواب بعض اعتراضات نواصب سنی نما نیز حاصل خواهد شد و چون احوال علویان غیر از ائمه
[...] در هیچ کتابی مشروحاً بنظر نمی آید خصوصاً کتابیکه مخصوص در احوال علمای علوی باشد از نظر راقم
حروف نگذشته و نیز تواریخیکه درین دیار شائع است در اکثرے آنها فقط بر ذکر کرامات و خوارق عادات اکتفا
نموده احوال علم این جماعت و دیگر سوانح عمرے محض کمتر بتحریر در آورده لاجرم اکثر کسان ناواقف بوده از علم و
فضل این جماعت گرامی انکار میکنند لهذا خواستم که کتابی مشتمل بر احوال علم و فضل این طایفهٔ علیه جمع نموده شود
تا دیگران در حق این گروه که پیغمبر صلی الله علیه وسلم برای تمسک از ایشان در امر دین امر فرموده حیث قال
انی تارک فیکم الثقلین احدهما اعظم من الآخر کتاب الله و عترتی ما ان تمسکو ابهما لن تضلوا بعدی بدگمان نباشند
و بموجب فرمان قرآنی فاجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم انسان اجتناب نمایند چون خواهش این امر خطیر
در خاطر فاتر این هیچمدان جای گیر شد از قلت بضاعت خود ترسیده مدتی در شروع این امر خیر توقف نمودم شاید
بمقتضاے من صنف فقد استهدف شده مضحکهٔ علما شوم و در حق من گویند که نظم

کلاغی تنگ کبک راگوش کرد
تنگ خویشتن رافراموش کرد

سخن گفتن وبکرجان سفتن ست
نہ ہرکس سزای سخن گفتن ست

نہ انجیر شد نام ہر میوۂ
نہ مثل زبید ست ہر بیوۂ

گر انجیر خور مرغ بودے فراخ
نماندے یک انجیر بر ہیچ شاخ

باہمین تشویش این خواہش با مضار سایندن نمیتوانستم تا آنکہ برادرم ولخت جگرم سید سراج الدین احمد سلمہ اللہ تعالی بزاین اندیشہ واقف شدہ گفت کہ چون این کتاب تالیف ست نہ تصنیف خوف مضحکہ چہ باشد وشما نباشید مگر ناقل وناقل باوصف درستی نقل اعتراض نمودن کار جاہلان ست بالجملہ برای تالیف این کتاب نہایت وا گیرم نمود وپیوستہ استدعای آن میکرد ومن این کار را بامروز وفردای انداختم تا آنکہ جلیسان من مولوی حبیب الدین احمد مدرس اول ومولوی خادم حسین مدرس دوم وسید ظل الرحیم این مدرسہ جلالیہ بوہار مؤید خواہش برادرم شدہ متفق شدند ودیگر بعض احباب نیز استدعای جمع وتالیف این چنین کتاب نمودند وچون از ہر جانب استدعا وامرار مزید دیدم وخاطر این اغرہ برمن عزیز بود خاطر از اندیشہ فارغ ساختہ متوکلا علی اللہ درین امر عظیم شروع نمودم

چو بازار تمنا گرم تر گشت
دلم ز اندیشہ بے آزرم تر گشت

توکل کردم وجستم بزارے
زبازوی توکل دست یارے

واز مشاہیر کتب تفاسیر واحادیث وسیر وتواریخ واسماء الرجال وتصوف وادب وعقائد نقل مضامین نمودم وچون کچکول گدایان از ہر دستے لقمہ اندوختم وچون مرقع صوفیان از ہر جاے پارہ بردوختم وبرشتہ مناسبت بریکدیگر کشیدم

تتبع زہر گوشۂ یافتم
زہر خرمنے خوشۂ یافتم

والتماس از ناظرین آنکہ ہر تقریرے کہ در مذاق شان خوشگوار آید ذائقہ وچاشنی بردارند وانچہ تلخ نماید منبذ ازند وشروع این تالیف در سلخ شعبان ستہ اثنین وثلثمائہ بعد الالف ۱۳۰۲ واتمام آن یوم الاثنین ثلث وعشرین ۲۳ من ذی الحجہ سنہ ثلث وثلثمائہ والف ۱۳۰۳ من الہجرۃ اتفاق افتاد الحمد للہ علی ذلک وکتب ہائیکہ وقت تالیف این کتاب پیش نظر بود چندی را ذکر کنم تا ناظرین معلوم نمایند کہ ماخذ آن کیست کہ درین فائدہ ہست کہ بعد معلوم نمودن ماخذ اگر دانند کہ قابل مطالعہ ہست برغبت تامہ بمطالعہ مشغول شوند والا چرا مفت بہیچ اوقات نمایند مگر۔

زانصاف شان چشم دارم یکے	کہ بینید درین داستان اندکے
گر افسانہ بیند از کار دور	نہ سایہ پر وگستراند نہ نور
وگر بیند از دُر درو موج موج	سرش را بگردون رساند باوج

از کتب تفاسیر معالم التنزیل للامام محی السنتہ البغوی وکشاف زمخشری و در منثور جلال الدین سیوطی واکلیل فی استنباط التنزیل للسیوطی واتقان فی علوم القرآن للسیوطی وجامع البیان فی تفسیر القرآن للسید معین الدین و روح البیان للشیخ اسمٰعیل حقی وغرائب القرآن للحسن بن محمد النیشاپوری مشہور بتفسیر نیشاپوری وتفسیر ابن عباسؓ وتفسیر کبیر فخر الدین رازی وتفسیر محی الدین محمد ابن عربی وتفسیر ملا حسین کاشفی وتفسیر فتح العزیز از شاہ عبد العزیز دہلوی وتفسیر ابو سعود واز کتب احادیث صحیح بخاری وشروح آن فتح الباری لابن حجر العسقلانی وارشاد الساری للقسطلانی وتیسیر القاری للشیخ نور الحق بن شیخ عبد الحق الدہلوی وصحیح مسلم وشرح آن نوادی وخصائص نسائی ‍ٔ شفای قاضی عیاض للملا علی قاری وجامع ترمذی و اشعۃ اللمعات فی شرح المشکات ‍ٔیخ عبد الحق الدہلوی وشرح سفر السعادت للشیخ عبد الحق الدہلوی وماثبت من السنتہ فی ایام السنتہ ‍ٔخ عبد الحق الدہلوی وتعقبات علی الموضوعات للسیوطی وغیرہم واز کتب اسماء الرجال تاریخ صغیر بخاری ‍ٔیعاب لابن عبد البر المالکی واسد الغابۃ فی معرفۃ الصحابہ لابن اثیر الجزری وتہذیب الاسماء للنواوی ‍ٔیب التہذیب لابن حجر العسقلانی واصابہ فی تمیز الصحابہ ایضاً للعسقلانی ومیزان الاعتدال للذہبی و ‍ٔتہ التذہیب تہذیب الکمال للحافظ صفی الدین وکشف الاحوال فی نقد الرجال لمحمد غوث المدراسی واز ‍ٔت سیر وتواریخ الکامل لابن اثیر الجزری ومروج الذہب للمسعودی وترجمہ فتوح اعثم کوفی وترجمہ تاریخ محمد بن ‍ٔبری وکتاب المعارف لابن قطیبہ ووفیات الاعیان لابن خلکان وترجمہ صواعق محرقہ فی الرد علی الرفضہ ‍ٔن حجر الہیثمی وتاریخ دول الاسلام للحافظ الذہبی واخبار الدول للقرمانی وکتاب العبر فی تاریخ العرب والعجم والبربر لابن خلدون وترجمہ فتوح عجم للواقدی وفتوح شام للواقدی وکتاب السیرۃ لابن ہشام ومواہب لدنیہ للقسطلانی وروضۃ الاحباب فی سیر النبی والآل والاصحاب للسید جمال الدین محدث وروضۃ الصفا خاوندشاہی وروضۃ الشہدا الحسین لواعظ الکاشفی ومعارج النبوۃ لمعین الدین الہروی ومدارج النبوۃ للشیخ عبد الحق الدہلوی واخبار الاخیار فی اسرار الابرار ایضاً منہ وجذب القلوب الی دیار المحبوب ایضاً منہ وتاریخ الخلفا للسیوطی وازالۃ الخفا عن خلافۃ الخلفا للشاہ ولی اللہ محدث الدہلوی وشواہد النبوۃ لمولانا عبد الرحمن الجامی،

ونفحات الانس من حضرات القدس ایضاً للجامی وروض الریاحین فی حکایات الصالحین للامام عبداللہ الیافعی
وتکملہ آن وخلاصۃ المفاخر فی مناقب الشیخ عبدالقادر ایضاً للیافعی وتذکرۃ الاولیاء للشیخ فریدالدین عطار النیشاپوری
وکتاب الطبقات للشعرانی وکتاب طبقات حنابلہ للحافظ ابن رجب وکتاب طبقات الحنفیہ للملا علی قاری و
ینابیع المودۃ سلیمان الحسینی البلخی القندوزی وفی اعلام الاخبار لمحمود الکفوی واعراس ومنتخب السیر ورشحات عین الحیات
لعلی بن الحسین الواعظ الکاشفی وجواہر البحور فی تاریخ مصر للعینی ومنتخب التواریخ لیوسف الانکی وخزینۃ الاصفیا
لمفتی غلام سرور لاہوری وتاریخ فرشتہ لملا محمد قاسم وآئین اکبری واکبر نامہ لابی الفضل العلامی ومرآت الخیال لشیر
لودھے وغیرہا وازکتاب تصوف غنیۃ الطالبین للشیخ عبدالقادر الجیلانی وکیمیای سعادت للامام محمد الغزالی
واحیاء العلوم ایضاً منہ وکشف المحجوب لعلی الغزنوی الہجویری وعوارف المعارف للشیخ شہاب الدین السہروردی
وفتوحات مکیہ لابن العربی وازکتب عقائد اہل سنت وجماعت تمہید ابوشکور سالمی وشرح فقہ اکبر لملا علی
قاری وشرح عقائد نسفی للعلامۃ سعدالدین التفتازانی واتمام الدرایۃ لقراءۃ النقایۃ للسیوطی وعقاید جلالی لملا
جلال الدین الدوانی وتکمیل الایمان للشیخ عبدالحق الدہلوی وتحفہ اثناعشریہ للشاہ عبدالعزیز الدہلوی وازکتب
ادب الکامل للمبرد وقلیوبی ومستطرف وازکتب امامیہ کشف الغمہ فی معرفۃ الائمہ لعیسی اربلی وارشاد شیخ مفید و
حقائق المصیبۃ لمحمد جعفر الحخور موجی الشیعی چون ازارشاد شیخ مفید وکشف الغمہ دیگر متقدمین اہل سنت اخذ روایت
نمودہ اند وحقائق کتابے ست کہ مولف آن اگرچہ شیعی ست مگر اکثر ماخذان کتب اہل سنت وجماعت ست
ومولف تعصب مذہبی را راہ نداد لاجرم دربعضے مقام مضامینکہ مخالف مذہب اہل سنت نیست ازین سہ
کتاب نقل نمودہ شد وچون این کتاب فقط درذکر احوال اولاد مرتضوی کہ دران بیشتر فرع مصطفوی اند بودہ است
لاجرم این کتاب را **روایح المصطفیٰ** من ازہار المرتضیٰ نامیدہ شد باللہ التوفیق التماس ازناظرین تمکین
آنکہ بہ علت بضاعت این ہیچدان نظر نمودہ این کتاب را از پایۂ اعتبار ساقط نسازند بلکہ بدان نظر کنند کہ
ماخذان کیست ونقل صحیح شدہ یا نہ انظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال

نشاید برین قدر گوہر شکست	کہ از دست بیقدری آید بدست
کے افتد باعجاز قرآن شکے	اگر خواندش بے خرد کودکے

ہرچند کہ این کتاب مدلل از کتب محققین اہل سنت وجماعت ست وخلاف عقیدہ این مذہب چیزی نیست امید
چنان ست کہ کسانیکہ با اہل بیت نبوی عقیدہ صافی دارند بمطالعہ این کتاب خوشوقت خواہند شد مگر کسانیکہ

سینہ شان بولای نبی امیہ مملو است ناخوش خواهند شد و جاهلان قاطبتہً ناپسند خواهند کرد پس درین مقام سخن حکیم ثنائی نقل کنم۔

نخورم غم گر آل بوسفیان　　نشنوند از حدیث من شادان

چون ز من شد فدای من خوشنود　　مصطفی را روان ز من آسود

مالک دوزخ ار بود غضبان　　غضب او بگو مرا چه زیان

جاهلان جمله ناپسند کنند　　وز سر جهل ریشخند کنند

آنکه باشد سخن شناس حکیم　　همچو قرآن نهد ورا تعظیم

خواند کافر ز جدول پر ریم　　مصحف مجد را بافک قدیم

مقدمة الکتاب باید دانست که امام هرچند معنی استعمال میشود **اول** خلافت که آنرا امامت کبری گویند چون امامت خلفای راشدین **دوم** امام فی العلم مانند امام **ابوحنیفه** و **شافعی** و **احمد حنبل** و **مالک** و **محمد بن اسمٰعیل بخاری** و **نسائی** وغیرهم **سوم** امام فی الصلوٰة که او را امام مسجد نیز گویند پس مراد از ایمۂ اثنا عشر کدام امام است بدانکه نزد امامیه امامت کبرے مراد ست و نزد اهل سنت و جماعت بعد از حضرت مرتضیٰ و حسنین با وصف استحقاق و قابلیت خلافت امامت **فی العلم والتقوے** مراد است و در حق زید شهید و محمد بن عبد الله که ملقب بنفس زکیه است و حسین بن علی صاحب فخ اهل سنت متوقف اند در کتب اهل سنت تصریح بان دیده نشد مگر از عبارت متقدمین چنان مستفاد میشود که ایشان را نیز خلیفه پنداشته اند گو امر ایشان انتظام نیافته مگر چونکه بیعت ایشان شده و کبرای وقت اطاعت ایشان نمودند و ایشان خروج نمودند و دیگر شروط امامت در ایشان موجود بود ایشان هم امام بودند و مخالفان باغی بودند و بحث این طول و طویل ست و آن خارج از وضع این کتاب ست باز آمدم در حق ایمۂ اثنا عشر بعد از حسنین نه تن که ماندند اول ایشان علی بن الحسین و آخر ایشان محمد بن الحسن العسکرے ست اگر ایشان امام فی العلم بودند پس در کدام فن امام بودند و تعداد ایشان در کدام طبقات ست جوابش این ست که چون ایشان در جمیع علوم دینی افضل وقت خود بودند لهذا ایشان را علی العموم امام گویند و ابوحنیفه و امثال ایشان را امام فی الفن گویند چنانچه شاه عبد العزیز در تحفه اثنا عشریه تصریح بران نموده بالجمله اهل سنت بدان قائل اند که این نه تن بعد از صحابه کبار افضل بشر اند در وقت خود چنانچه در مقام خود مذکور خواهد شد و استحقاق خلافت در ایشان

بر وجه اتم و اکمل حاصل بود مگر ایشان دعوی امامت نکردند و بیعت ایشان نیز واقع نشده و نقاطبة نزد امامیه و
بعض اهلسنت ایشان امام بودند مگر از تصرف ممنوع بودند چنانچه ابن صباغ مالکی کتابی درین امر تالیف نموده و آنرا
فصول المهمه فی معرفة الائمة نام نهاده و آن کتاب را دوازده باب قرار داده هر بابی برای اثبات امامت و مناقب یکی
از ائمه دوازده گانه که اول آن مرتضی و آخران محمد بن الحسن العسکری است مقرر داشته انتهی و امام شافعی را بمیل تشیع
متهم ساخته اند و همچنین ابن خلکان برای امام ابوعبدالرحمن نسائی نیز گفته کان یتشیع و سبب این اتهام کثیر مناقب
اهلبیت است والا ایشان ازین اعتقاد مبرا اند و درین زمانه نیز هر کسی که زبان بمناقب اهلبیت می کشاید یا کتابی که
دران مناقب ایشان بیشتر باشد مصنف آن را نیز به تشیع متهم می سازند بالجمله راقم حروف از اعتقادات شیعه و نواصب
که منافی مذهب اهلسنت ست تبرا مینماید و در حق خلفای اربعه که یکی از ان بصدق و سداد موصوف و دومین بعدل
و داد معروف و سومین بحلم و حیا مذکور و چهارمین بعلم و شجاعت مشهور است و از اولین مرتدان عرب براه راست باز آمدند
و از دومین کفار عجم اسلام یافتند و از سومین مسلمانان مرفه الحال شدند و از چهارمین مشرکان عرب و خوارج نهروان منکوب
شدند و بدست یکی فتح یمامه و از دیگری استیصال کیامره و از دیگری جمع قرآن و از دیگری فتح خیبر میسر آمد اعتقاد
نیک دارد و هر یکی را مقتدای خود می پندارد الحمد لله والمنة باز باید دانست که چون بحکم پیغمبر تمسک باهلبیت نمودن
واجب ست چرا مقتدایان اهلسنت در فقه و علوم دینی از ایشان کم تمسک نموده اند و حال آنکه ایشان اعلم الناس بودند
جواب آنست که بسبب تسلط بنی امیه و بنی العباس از ایشان کما ینبغی تمسک نمودن نتوانستند چنانچه حسن بصری را
پرسیدند که در حدیث اینقدر ارسال چرا میکنی و نام راوی را چرا نمی بری گفت این سخنیست که هیچکس تا این زمان از من
نپرسیده بود آنکه احادیثی که ارسال میکنم انهمه از حضرت مرتضی روایت دارم جمله مراسیل من مرویات وست مگر از خوف بنی امیه
اظهار آن کردن نمیتوانم کذا فی الخلاصه و امام مالک در زمان بنی امیه از امام جعفر صادق روایت نمینمود تا آنکه زمانه بنی العباس رسید
دران وقت ازوی روایت کرد مگر دیگری را هم باو منضم مینمود کذا فی میزان الذهبی و اوزاعی و زهری فقط یک یک حدیث در مناقب
اهلبیت روایت نموده اند چرا که از بنی امیه میترسیدند کذا فی اسد الغابه و بنی امیه و بنی العباس در تقلیل مناقب و تنقیص اهلبیت
میکوشیدند و آن امر رفته رفته باعث رفعت شان ایشان گردید کذا فی الاستیعاب ازین روایات معلوم شد که واقعی مناقب
اهلبیت هم بسیاری محو و مندرس شده بما رسیده و حال تمسک نیز ازینجا معلوم میتوان کرد هر قدر که موجود ست غنیمت ست مثلا غور باید کرد که امام شافعی
احمد حنبل چه قدر اعتقاد در حق اهلبیت میداشتند و ایشان در زمانه امیه در یک شهر سکونت نموده اند مگر کتب تواریخ آنچه پیش نظر ست دران دیده
نشد که با ایشان ملاقات اتفاق افتاد یا نه و میان شان صحبت چگونه گذشت این چه معنی دارد غیر ازین نیست که چون دیدند که امام ابوحنیفه بسبب محبت و

اعتقاد ایشان ہلاک شدند امام مالک نیز متاذی گردید ایشان ہم ترسیده غالباً بملاقات نرفتند واگر مخفی رفته باشند تاب اظہار آن
نداشتند گویا علما از جانب سلطنت صراحتاً باشد یا کنایتہ از ملاقات وآمد و شد نزد ائمه اہلبیت ممنوع بودند امام ابوحنیفه و مالک
بانفس زکیه بیعت نموده بودند و دیگر بسے اکابر بیعت نموده بودند منصور ہمه را متاذی کرد وابوحنیفه را چون پرسید که اخذ علم از که
نمودی گفت از علیؓ و اصحابش درین باعث غضب منصور گشته در ایذای او کوشید لہذا متقدیان اہلسنت ہر کسیکه از ایشان مخفی اخذ علم
نمودند واز خوف اظہار آن کردن نتوانسته بعض مانند حسن بصری ارسال نمودند و بدانست مولف شاید چنین نیز باشد که مثلاً یک امر است
که از اہلبیت شنیدند وہمون امر از دیگر ثقات نیز شنیدند وقت روایت نام اہلبیت ترک نمودند و رنه باید فهمید که از حسینؑ فقط ہشت
حدیث انجد خود مروی ست و معدودی چند از دیگر صحابه مروی ست با وصفیکه چندین مدت زندگانی کرد این قدر قلیل روایت
از وبودن چه معنی دارد ہمانا بسبب مذکور مرویات او قلیل شده ونیز باید دانست که علویانیکه درین کتاب مذکور اند بعد از ائمه اثناعشر
پنج فریق اند یکے فرقه تابعین و تبع تابعین است دوم فرقه که روایت حدیث نموده اند در کتب اسماء الرجال مذکور اند سوم فرقه که بعلم
ظاہر شہرت داشتند چون میر شریف علامه و سید حسام الدین صاحب نہایه شرح ہدایه چہارم فرقه صوفیه که فقط شہرت ایشان باوصف علم
ظاہری در صوفیه بود چون معین الدین چشتی وابوالحسن شاذلی وغیرہما پنجم جماعتی اند که جامع اند بعلم ظاہر و باطن و شہرت ایشان ہر دو فریق
است چون سید عبدالقادر الجیلانی و فرزندان کرام او و سید علی ہمدانی وغیرہم و بعد از تابعین این فرقه اکمل اند مگر اولاد مرتضیٰ
ہر یکی را رنگ وبوئی دیگر است و باید دانست که درین کتاب ہر جا که تہذیب مذکور است مراد از آن تہذیب الاسماء امام نواوی است
واز تقریب مراد تقریب التہذیب ابن حجر عسقلانی واز خلاصه مراد خلاصة التذہیب تہذیب الکمال فی اسماء الرجال للحافظ صفی الدین
واز میزان مراد میزان الاعتدال ذہبی واز روضه روضة الاحباب واز روضتین روضة الصفا شامل است واز ریاض ثلثه روضة الشہداء واز ریاحین واز
ریاض اربعه روض الریاحین فی حکایات الصالحین للیافعی را فہم کنند واز صواعق ترجمه صواعق محرقه مراد است و در ہر جا که ذکر یک کتاب نموده شد تا نام
نام دیگر کتاب نیاید ہمه از ان منقول است و ترتیب این کتاب بر مقدمه و چند باب و فصل و خاتمه افتاد و در ذکر احوال علما و صوفیه تقدیم با حقه التاخیر و تاخیر
با حقه التقدیم بسیار گردیده باعث عدیم الفرصتی بترتیب کما ینبغی پرداختن نتوانسته و درین حرجے ہم نیست ؎

	ز تقدیم و تاخیر برمن مگیر	که باشد گذارنده را ناگزیر	

باب اول در ذکر حضرت مرتضیٰ و فاطمة الزہرا و سبطین مصطفیٰ **باب دوم** در ذکر بقیه ائمه اثناعشر که اول آن امام زین العابدینؑ و آخر آن محمد عسکری
است **باب سوم** در ذکر فرزندان صلبی حضرت مرتضیٰ و دیگر اولاد کرام شان که بعضے از ان تابعی بودند و بعضے روات حدیث بودند و در کتب اسماء الرجال مذکور
اند و درین باب چند فصل است **باب چہارم** در ذکر اکابر علویان که در زمره علما و فقہا و صوفیه معدود اند و این علم هست مرتضیٰ فاطمه و دیگر علوی
غیر بنی فاطمه را چون محمد حنیفه و عمر بن علی رضی الله عنہما و خاتمه در ذکر بعد او ائمه و حروف منتهی از احوال اختلال این باب شکسته بالله التوفیق ؛

جلد اوّل روائح المصطفیٰ من ازہار المرتضیٰ

باب اوّل

امیر المومنین علی المرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ وی امام اول ست از ایمۂ اثنا عشر نام وی در اسلام و جاہلیت
علی ست و کنیت او ابوالحسن و ابوالسبطین و ابو الریحانتین و ابو تراب ست و القاب او بسیار ست ہمجملہ
آن ہادی و مہتدی و امین و مرتضیٰ و شریف و ذی الاذن الواعیہ و یعسوب الامۃ والدین و حیدرہ و بیضۃ البلد و
صدیق الاکبر و فاروق و امیر النحل و کرار غیر فرار و سید العرب و اسد اللہ الغالب ست و غیر ذالک در ریاض النضرۃ
آوردہ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم او را صدیق نام نہاد و در خصائص نسائی آمدہ کہ آنجناب فرمود کہ انا الصدیق الاکبر
لا یقولہا غیری او بعد سے الا ہو کاذب و منقول سیوطی در تاریخ الخلفا گفتہ کہ بخاری در ادب از سہل بن سعد
روایت کردہ کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم او را بابو تراب کنی کردہ بود ازین سبب حضرت مرتضیٰ را چون کسی
بابو تراب خواندے شادمان شدے احب شئی نزدیک او ابو تراب بود او پسر ابو طالب و ابن عم و داماد حضرت
رسالت است و برادر او ست از راہ مواخات و دو بار حضرت رسول در میان اصحاب مواخات نمود
و ہر دو بار حضرت مرتضیٰ را گفت کہ تو برادر منی در دنیا و آخرت ست

دو برادر چو موسیٰ و ہارون	دو روندہ چو اختر و گردون

شوہر فاطمہ زہرا سیدۃ النساء العالمین است مادر وی فاطمہ بنت اسد ست و او اول کسی است کہ از دو ہاشمے
متولد شدہ چنانچہ در اولیات او بیاید ولادت او در جوف کعبہ بود بعد از عام الفیل بسی سال روز جمعہ سیزدہم
ماہ رجب شہادت او ہفدہم رمضان شب جمعہ سنہ اربعین من الہجرت وقت الصبح و عمر شریف او از وقت شصت
و سہ سال بود و اقوال دیگر نیز گفتہ اند و سالونزدہ کنیز بودند مناقب آنجناب بسیار است چون خدا و رسول
مدح کسی گوید و از وسے راضی باشد دیگران را چہ حد آن باشد کہ دران میدان کمیت قلم دواند ع مرآت
آفتاب چہ محتاج صیقل است ٭ و علماے کبار غیر از نواصب در ہر فریق کتب و رسائل ساختہ و پرداختہ
اند کتب سیر و تواریخ از ذکر مآثر وسے مملو و مشحون ست کسانیکہ از کبار اہلسنت در مناقب او تصانیف دارند

بسیار اند برای نمونه نام چندی بنویسم امام ابو عبد الرحمن نسائی و ابن اثیر و مسعودی و حافظ ذهبی
و قاضی شهاب الدین دولت آبادی صاحب تفسیر بحر مواج و غیرهم انچه نویسیم بجز تکرار هیچ مقصود نخواهد
شد لهذا قلم را از اطالت آن منصرف گردانیده براه اختصار شتافته تیمنا و تبرکا قدری از ذکر خیر او ایراد نمایم و بالله التوفیق

اولیات حضرت مرتضی اول کسی ست که از دو هاشمی متولد شد و اول خلیفه است از بنی هاشم و اول کسی است که اسلام آورد
بر قول صحیح بعد خدیجه و اول کسی ست که تیغ کشید بر کفار در پیش روی رسول خدا صلعم و اول کسی است که کافر کشت در بدر
و اول کسی است که نکث بیعت او نموده شد و اول کسی است که محاربه با بغات نموده و اول کسی است که نحو را
بنا کرد و اول کسی است که گفت سلونی عما دون العرش و اول کسی است که استخراج مسئله عائله نموده و اول کسی است
که در میراث خنثی مشکل فتوی داد و اول کسی است که قضا کرد در پیش روی رسول خدا صلی الله علیه وسلم و آنحضرت قضای
او را مسلم داشت و اول کسی است که پسر او خلیفه شد بعد از پدر و اول کسی است که در خلافت او تحکیم نموده شد
و اول کسی است که در کلام عرب اصول قواعد عربیه بنا کرد و اول کسی است که طرق وصول الی الله از وی جاری شد که
سلاسل اولیاء الله بوی منتهی میشود و اول کسی است که دار الامارت مدینه ترک نموده کوفه را دار الامارت ساخت و اول
کسی است که نفس خود را در راه خدا بفروخت و اول کسی است که بنی هاشم را ایالت داد و اول کسی است که بزانو در آمده
لند در پیش خدا در روز قیامت و اول کسی است که بر حوض ورود خواهد شد و اول کسی ست که با رسول خدا مصافحه خواهد نمود
در قیامت و اول کسی است که نعش او از قبری بقبری دیگر نقل نموده شد و اول کسی است که در قیامت برخیزد از این امت

فصل فی الآیات المنزلة فی شانه و ما یتعلق بها

سورة البقرة و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله والله رؤف بالعباد جماعتی از علمای کبار بر آن رفته اند
که در حق حضرت مرتضی در قصه هجرت نازل شده چنانچه ابن اثیر در اسد الغابه از ثعلبی در تفسیر نیشاپوری و در تفسیر کبیر از روایت
ابن عباس رض و در روضة الاحباب و معارج النبوة آمده که آیه کریمه در حق آنجناب نازل گشته و در مواهب لدنیه آمده اول من شری
نفسه لله علی رضی الله عنه و فی الینابیع عن موفق بن احمد بسنده عن حکیم بن جبیر عن علی بن الحسین قال اول من شری نفسه
ابتغاء مرضات الله علی بن ابی طالب کرم الله وجهه و الحموینی اخرجه بعینه و ثعلبی و ابو نعیم بسنده عن ابن عباس انها نزلت
فی علی و ذکر القصة و قصه اش آنست که چون سید کائنات برای هجرت مامور شد مرتضی حسب فرموده بخوابگاه مصطفی
بخفت و حضرت مصطفی صلعم راه هجرت پیش گرفت و کفار قریش گرد خانه شمشیرها کشیده بقصد حضرت مصطفی صلعم ایستاده
بودند حضرت مرتضی را دیدند که بجای مصطفی قرار گرفته است چون مرتضی در چنین مهلکه ثبات قدمی نموده

ونفس خود را فدای سید کائنات نمود حق تعالی در مدح او این آیته نازل کرد و نیز بجبرئیل و میکائیل فرمود
تا بحفاظت او قیام نمایند و ایشان آمده گفتند بخ بخ ای پسر ابو طالب کیست مثل تو که حق تعالی تبو مباهات
کرد بر ملائکه و تفصیل این قصه در کتب مذکوره مذکور ست و این قصه را چنانچه ثعلبی در تفسیر خود وارد ده همچنان
ابن عقبه در ملحمه و ابو السعادات فی فضائل العشرة و الغزالی فی الاحیا باسنادهم ایراد نموده اند کذا فی الینابیع
در سوره بقره رکوع سی و هفتم پاره سوم الذین ینفقون اموالهم الایته در اسد الغابه لابن اثیر از مجاهد از ابن عباس آمده
که ایه کریمه الذین ینفقون اموالهم باللیل والنهار سرا و علانیة فلهم اجرهم عند ربهم لا خوف علیهم ولا هم یحزنون نزلت
فی علی و در روضة الاحباب گفته که اتفاق جمهور ست که ایه در شان حضرت مرتضی نازل گشته و سببش آنکه
وے از متاع خود چهار درهم باز گرفته یکی در روز و یکی در شب و یکی در سر و یکی در علانیه تصدق نمود چون
صورت صدقه بیرون ازین چهار صورت ندیده هر چهار طریق اختیار نمود تبمنای آنکه یکی هم مقبول شود حق تعالی
قبول نمود و سید کائنات بشارت قبول ان صدقه بدو رسانید و سبب نزول ایه مذکوره گشته و موفق
بن احمد الحموینی و الثعلبی و المالکی و ابو نعیم الحافظ بسندهم عن مجاهد آخرجوا انها نزلت لعلی رض کذا فی الینابیع آیه
کریمه و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیما و اسیرا در سوره دهر که از هل اتی و الانسان نیز گویند و بیست
و نهم است در روضة الاحباب گفته که بسبب اطعام سه روز متواتر مسکین و یتیم و اسیر را ایه در حق حضرت
مرتضی نازل شده و در تفسیر فتح العزیز از واحدی و از دیگر تفاسیر آورده که این سوره در حق مرتضی نازل
گشته و قصه ان بتفصیل تمام بیان نموده حکیم سنائی میگوید از پے سائلی بیک دو رغیف سوره هل اتی ادرا
تشریف و فی الکشاف و تفسیر الکبیر انها نزلت فی علی ابن ابی طالب و فی المعالم عن مجاهد و عطا عن ابن عباس
انها نزلت فی علی بن ابی طالب و در سوره مائده انما ولیکم الله و رسوله الایة در روضة الاحباب گفته که این ایة
در حق مرتضی نازل شده و در تفسیر کبیر و نیشاپوری بروایت ابو ذر می ارد که در حق مرتضی نازل گشته در معنی
این ایة شیعه و سنی باهم اختلاف بسیار دارند در تفسیر کبیر و صواعق محرقه تحقیق ان بوده است اگرچه در
معنی ان اختلاف دارند مگر در نزول ان در حق وی رضی الله عنه قول مرجح است انتهی۔

دهم در سوره مائده الذین یقیمون الصلوة و یوتون الزکوة و هم راکعون در روضة الاحباب گفته که بسبب
تصدق نمودن حضرت مرتضی خاتم را در حالت صلوة این ایة نازل شده و در تفسیر معالم گفته اراد به علی بن ابی
طالب مر به سائل و هو راکع فی المسجد فاعطاه خاتمه در کشاف و تفسیر کبیر و اکلیل للسیوطی و نیشاپوری و جامع البیان

للسید معین الدین بروایت ابن عباس ابوذر و عبدالله بن سلام آمده که انها نزلت بعلی رضی الله عنه للسبب الذی کو...
درمیان بجو دجود او گرد ودر سوره حج رکوع دوم پاره هفدهم ایه کریمه هذان خصمان اختصموا فی ربهم باتفاق مفسرین
درشان وی در تقابل وی نازل شده یوم بدر در ازالة الخفا اورده که قال قیس فیهم انزلت هذان خصمان
قال هم الذین تبارزوا یوم بدر حمزه و علی و عبیده و ابو عبیده بن الحارث و شیبه بن ربیعه و عتبة و الولید بن
عتبة و اخرج البخاری عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه انه قال انا اول من یجثو بین یدی الرحمن للخصومة
یوم القیمة در تفسیر کبیر و جامع البیان و تفسیر النیشاپوری همون روایت مذکور است و در سوره رعد آخر
رکوع اول جزو سیزدهم ایه کریمه انما انت منذر و لکل قوم هاد و را ازالة الخفا آورده که قال علیؓ رسول الله المنذر
و انا الهادی و فی جامع البیان عن بعض السلف الهادی علی بن ابی طالب رضی الله عنه و الفیا فی ذلک حدیث
لکن قیل فیه نکارة شدیدة و فی تفسیر السیوطی عن ابن الجنید هو علی بن ابی طالب و ذکر ابن جریر عن ابن عباس قال
لما نزلت هذه الایة وضع علیه الصلوٰة و السلام یده علی صدره فقال انا المنذر و اوما بیده الی منکب علی فقال
انت الهادی یا علی بک یهتدی المهتدون من بعدی در سوره مجادله جزو بست و هشتم ایه کریمه یا ایها الذین
امنوا اذا ناجیتم الرسول فقدموا بین یدی نجوٰیکم صدقة در ازالة الخفا اورده عن علی بن علقمة عن علی رضی الله
عنه قال لما نزلت یا ایها الذین امنوا الایة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لعلی رضی الله عنه مرهم ان یتصدقوا
قال بکم یا رسول الله قال بدینار قال لا یطیقون قال فبکم قال بشعیرة فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم
انک لزهید فانزل الله تعالیٰ ءاشفقتم ان تقدموا بین یدی نجوٰیکم صدقٰت الایة کان علی رضی
الله عنه یقول خفف بی عن هذه الایة و فی جامع البیان عن علی رضی الله عنه هذه ایة لم یعمل بها احد قبلی و لا احد یعمل
بها بعدی کان عندی دینار فصرفته بعشرة دراهم فکنت اذا جئت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم تصدقت
بدرهم فنسخت فلم یعمل بها غیری و فی المعالم عن مجاهد قال نهوا عن المناجات حتی یتصدقوا فلم یناجه الا علی رضی الله عنه
ثم نزلت الرخصة فکان علی رضی الله عنه یقول ایة فی کتاب الله لم یعمل بها احد قبلی و لا یعمل احد بعدی و هی
ایة المناجات و فی تفسیر الکبیر بعد ذکر روایة المذکور قال القاضی و الاکثر فی الروایات انه علیه السلام انفرد بالتصدق
قبل مناجاته ثم ورد النسخ و فی تفسیر ابی سعود و روح البیان و کشاف مثله در سوره سجده جزو بست و یکم
رکوع اول ایه کریمه افمن کان مومنا کمن کان فاسقا لا یستوون در روضة الاحباب اورده که ما بین علی رضی
الله عنه و ولید بن ابی معیط سخنے بود پس گفت ولید که تو داخل صبیانے زبان من از زبان تو فصیح تر و سنان

من آسمان تو نیز ترست حضرت امیر گفت که خاموش باش که تو فاسقی پس حق تعالی تصدیق قول حضرت مرتضی نموده
این آیه فرستاد افمن کان مومنا الآیه فالمومن علی رضی الله عنه والفاسق الولید و ولید در زمان عثمان رضی الله عنه خمر
خورده بامامت نماز بامداد در کوفه قیام نموده بود فسق او بابلغ وجهی ظاهر شد وفی المعالم وجامع البیان وروح البیان
انها نزلت فی علی والولید بن ابی معیط للسبب المذکور وفی در منثور للسیوطی بطرق متعدده ثابت گشته که آیه مذکوره در
حق مرتضی و ولید بن ابی معیط نازل گشته و بیان طرق ها نموده در سوره حاقه رکوع اول جزء بست و نهم آیه کریمه وتعیها
اذن واعیه فی تفسیر الکبیر والکشاف وجامع البیان وروح البیان والعبارة للکشاف عن النبی صلی الله علیه وسلم
انه قال لعلی رضی الله عنه عند نزول هذه الآیه سالت الله ان یجعلها اذنک یا علی قال علی رضی الله عنه فما نسیت
شیئا بعد وما کان لی ان انسی وزاد فی روح البیان وفی روایة اخذ باذن علی بن ابی طالب وقال هی هذه ذکره
النقاش وفی ازالة الخفا نقلا عن العوارف عن عبد الله بن الحسن قال حین نزلت هذه الآیه قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم سالت الله تعالی الی آخر الحدیث المذکور در سوره تحریم جزء بست هشتم آیه کریمه فان الله هو مولاه
وجبرئیل وصالح المومنین فی تفسیر در منثور للسیوطی اخرج ابن ابی حاتم بسند ضعیف عن علی قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم فی قوله وصالح المومنین قال هو علی ابن ابیطالب واخرج ابن مردویه عن اسماء بنت عمیس قالت
سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول وصالح المومنین علی ابن ابی طالب واخرج ابن مردویه وابن عساکر
عن ابن عباس فی قوله وصالح المومنین قال هو علی ابن ابیطالب وفی روح البیان عن مجاهد هو علی رضی الله عنه
یقول الفقیر یؤیده قوله علیه السلام یا علی انت منی بمنزلة هارون من موسی فان الصالحین هم الانبیاء علیهم السلام
کما قال الله تعالی وکلا جعلنا صالحین وقال حکایة عن یوسف الصدیق علیه السلام الحقنی بالصالحین فاذا کان
علی بمنزلة هارون فهو صالح مثله انتهی کلام صاحب روح البیان وفی ینابیع عن ابی نعیم والثعلبی عن اسماء بنت عمیس عن النبی
صلی الله علیه وسلم قال لعلی الا ابشرک انک قرنت بجبرئیل ثم قرا هذه الآیه فقال فانت والمومنون من اهل بیتک
الصالحون در سوره مریم رکوع ششم پاره شانزدهم آیه کریمه سیجعل لهم الرحمن ودا فی الکشاف روی ان النبی
صلی الله علیه وآله وسلم قال لعلی رضی الله عنه یا علی قل اللهم اجعل لی عندک عهدا واجعل لی فی صدور المومنین
مودة فانزل الله هذه الآیه در سوره احزاب پاره بست و یکم رکوع سیزدهم آیه کریمه کفی الله المومنین القتال وکان الله
قویا عزیزا فی تفسیر در منثور للسیوطی اخرج ابن ابی حاتم وابن عساکر وابن مردویه عن ابن مسعود کان یقرا هذا الحرف
کفی الله المومنین القتال بعلی بن ابیطالب در مدارج النبوة آورده که در روز خندق چون حضرت مرتضی عمرو بن عبدود را

زکاد را استقبال ہزار کس عاقل پیدا شتند و سر اشجعان عرب بو قتل او و حضرت مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم دربارہ مرتضیٰ فرمود کہ مبارزہ
علی بن ابی طالب یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القیمۃ و ابو بکر و عمر مبارک مرتضیٰ را ابو سعید و ابن
مسعود برخواند کفی اللہ المومنین القتال بعلی کان اللہ قویا عزیزا و فی ینابیع نقلا عن المناقب عن ابن مسعود قال لما برز علی الی عمرو بن عبد ود قال
النبی صلی اللہ علیہ وسلم برز الایمان کلہ الی الشرک کلہ فلما قتلہ قال لا بشر یا علی فلو وزن عملک الیوم بعمل امتی لرجح عملک بعملہم
وعن حذیفۃ بن الیمان قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ضربۃ علی فی یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القیمۃ
در سورہ احزاب رکوع چہارم پارہ بست و یکم ایہ کریمہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا فی المعالم ذہب
ابو سعید الخدری و جماعۃ من التابعین منہم مجاہد و قتادہ و غیرہما الی انہم علی و فاطمۃ والحسن والحسین رضی اللہ تعالی
عنہم وعن عائشۃ ام المومنین قالت خرج رسول اللہ صلعم ذات غداۃ و علیہ مرط مرحل من شعر اسود فجلس فاتت فاطمۃ فادخلہا
فیہ ثم جاء علی فادخلہ فیہ ثم جاء حسن فادخلہ فیہ ثم جاء حسین فادخلہ فیہ ثم قال انما یرید اللہ الایۃ وعن ام سلمۃ قالت فی بیتی
نزلت انما یرید اللہ الایۃ قالت فارسل رسول اللہ صلعم الی فاطمۃ و علی و حسن و حسین فقال ہولاء اہل بیتی قالت قلت یا رسول
اللہ انا من اہل البیت قال نعم ان شاء اللہ قال زید بن ارقم اہل بیتہ من حرم الصدقۃ علیہ بعدہ ال علی وال عقیل
وال جعفر وال عباس رضی اللہ عنہم در شان نزول این ایہ اختلاف است در صواعق محرقہ مبسوطا و
مفصلا بیان نمودہ ترجیح قول مذکور نمودہ میگوید کہ امام احمد حنبل از ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ روایت کردہ
کہ ایہ در شان پنج کس نازل شد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و علی و فاطمہ و حسن و حسین علیہم السلام در ازالۃ الخفا آوردہ
کہ احادیث بابت ایہ تطہیر متواتر ست و در سورہ ص ایہ کریمہ والذی جاء بالصدق وصدق بہ فی تفسیر
در منثور للسیوطی اخرج ابن عساکر عن مجاہد فی قولہ والذی جاء بالصدق قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و
سلم وصدق بہ قال علی بن ابی طالب در سورہ مائدہ رکوع چہاردہم پارہ ششم ایہ کریمہ یا ایہا الرسول بلغ
ما انزل الیک من ربک وان لم تفعل فما بلغت رسالتہ واللہ یعصمک من الناس ان اللہ لا یہدی القوم
الکافرین فی تفسیر الکبیر فی الوجہ العاشر و تفسیر النیشاپوری عن ابی سعید الخدری فی العاشر نزلت الایۃ فی فضل علی بن ابی
طالب رضی اللہ عنہ ولما نزلت ہذہ الایۃ اخذ بیدہ فقال من کنت مولاہ فعلی مولاہ اللہم وال من والاہ وعاد من عاداہ فلقیہ عمر
رضی اللہ عنہ فقال ہنیئا لک یا ابن ابی طالب اصبحت مولای ومولی کل مومن ومومنۃ وہو قول ابن عباس والبراء بن
عازب و محمد بن علی و فی تفسیر فتح البیان عن ابی سعید الخدری قال نزلت ہذہ الایۃ یوم غدیر خم فی علی ابن ابی طالب وعن ابن مسعود قال
کنا نقرأ علی عہد رسول اللہ صلعم یا ایہا الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک ان علیا مولی المومنین وان لم تفعل فما

بلغت رسالته آیه کریمه کفی بالله شهیدا بینی وبینکم ومن عنده علم الکتاب ثعلبی نیز از ثعلبی و ابن المغازلی آورده
که بقول امام محمد باقر مراد از من عنده علم الکتاب علی مرتضی است و ثعلبی و ابونعیم از محمد حنیفه روایت نموده که مراد ازان علی
ابن ابی طالب است و فضیل بن یسار از باقر عم روایت نموده که انها نزلت فی علی عم انه عالم هذه الامة و در روایتی انوی
از علی مرتضی آنست که رسول صلی الله علیه وسلم گفت که من عنده علم الکتاب هو علی بن ابی طالب و عن ابی سعید الخدری
عن النبی صلی الله علیه وسلم کفی بالله شهیدا الایة هو اخی علی ابن ابی طالب و بقول امام موسی کاظم و زید بن علی و محمد حنیفه و
سلمان فارسی و ابی سعید الخدری و اسماعیل میگفتند که مراد ازان علی مرتضی است و در سوره ال عمران رکوع ششم پاره
سوم ایه کریمه فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا ندع ابناءنا و ابناءکم الایة فی المعالم و جامع البیان المراد
با بناءنا الحسن و الحسین و نساءنا فاطمة و انفسنا اعنی نفسه علیا رضی الله عنه و العرب یسمی ابن عم الرجل نفسه سیوطی در تاریخ خلفا
آورده اخرج مسلم عن سعد بن ابی وقاص قال لما نزلت هذه الایة ندع ابناءنا و ابناءکم دعا رسول الله صلی الله علیه وسلم
علیا و فاطمة و حسنا و حسینا فقال اللهم هولاء اهلی در باب این ایه در صواعق مفصلا و مبسوطا مسطور است در سوره
واقعه السابقون السابقون اولئک المقربون فی جنات النعیم در معالم و دیگر تفاسیر گفته که مراد از سابقون سابقان
اسلام اند یا سابق الهجرت یا سابق در صلوات الخمس یا کسانیکه در قبلتین نماز گزارده اند بالجمله ایه کریمه در شان هر جماعتی
که باشد حضرت مرتضی را دران نصیبی کامل و حصه اوفر است و سیوطی در تاریخ الخلفا بروایت طبرانی و ابن ابی حاتم از
ابن عباس آورده که گفت ما انزل الله یا ایها الذین امنوا الا و علی امیرها و شریفها و لقد عاتب الله اصحاب محمد فی غیر
مکان و ما ذکر علیا الا بخیر یعنی نازل نکرد خدا یا ایها الذین امنوا مگر که علی امیر و شریف آنجماعت است و هرآینه عتاب
کرده است خدای تعالی اصحاب محمد را بجای دیگر و ذکر کرده است علی را مگر بخیر و ابن عساکر از ابن عباس روایت
نموده که گفت نازل نشده است در حق هیچکس از کتاب الله آنچه در حق علی نازل شده است و گفت ابن عباس که
نازل شده است در حق علی سه صد ایه در روضة الاحباب از مجاهد نقل نموده که هفتاد ایه در شان حضرت مرتضی نازل
گشته تنبیه بدانکه ایات مذکوره اگرچه بروایتی در حق مرتضی نازل گشته مگر دران اختلاف است بالجمله در حق حضرت
مرتضی بخصوصه هیچ آیه گویا نخواهی یافت که دران اختلاف نیست بدانست موافق سبب ان غلبه بنی امیه و بنی عباس
بوده که علمای وقت مغلوب شان بوده بعضی کلمه حق بر زبان آوردن نتوانسته روایات مخالفه که از حق دور است قبول
نموده اند لاجرم ترک این همه اقاویل لاطایل نموده روایتیکه موافق حضرت مرتضی است نقل نموده شد والله اعلم بالحقیقة
الثالث در سوره فتح رکوع چهارم پاره بست و ششم ایه کریمه محمد رسول الله الی قوله تعالی تریهم رکعا سجدا ... فی

روح البیان عن الحسن تراہم رکعاً سجداً علی بن ابی طالب تابعدیکه هر شب او از هزار تکبیر احرام از خلوت باسماع خادمان عتبه علیه اش میرسید۔

فصل فی الاحادیث الواردة فی فضله وخلافته

فی تاریخ الخلفاء للسیوطی قال الامام احمد بن حنبل ما ورد لاحد من اصحاب رسول الله صلعم من الفضائل ما ورد لعلی رضی الله عنه اخرجه الحاکم واخرج الشیخان عن سعد بن ابی وقاص ان رسول الله صلعم خلف علی بن ابی طالب فی غزوة تبوک فقال یا رسول الله تخلفنی فی النساء والصبیان فقال اما ترضی ان تکون منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی واخرجا من سهل بن سعد ان رسول الله صلعم قال یوم خیبر لاعطین الرایة غداً رجلاً یفتح الله علی یدیه یحبه الله ورسوله ویحبه الله ورسوله فاعطی الرایة علی بن ابی طالب فی روایة قال رجل کرار غیر فرار یفتح الله علی یدیه الی آخر الحدیث) ولاحمد عن ابی الطفیل قال قال جمع علی الناس فی الرحبة ثم قال لهم انشد الله کل امرء مسلم سمع رسول الله صلعم یقول یوم غدیر خم ما قال لما قام فقام اثنا عشر من الناس فشهدوا ان سمع رسول الله صلعم قال من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه نعم ما قیل

بهر او گفت مصطفی با آله کای خداوند وال من والاه دشمنی در افگند در چاه هم به برهان عاد من عاداه

واخرج مسلم عن علی قال والذی فلق الحبة وبرأ النسمة انه لعهد النبی الامی الی انه لا یحبنی الا مومن ولا یبغضنی الا منافق واخرج الترمذی عن ابی سعید الخدری قال کنا نعرف المنافقین ببغضهم علیاً اخرجه البزار والطبرانی فی الاوسط عن جابر بن عبد الله واخرج ابو یعلی والبزار عن سعد بن ابی وقاص قال قال رسول الله صلعم من آذی علیاً فقد آذانی واخرج الطبرانی بسند صحیح عن ام سلمة عن رسول الله صلعم قال من احب علیاً فقد احبنی ومن احبنی فقد احب الله ومن ابغض علیاً فقد ابغضنی ومن ابغضنی فقد ابغض الله واخرج احمد والحاکم وصححه عن ام سلمة سمعت رسول الله صلعم یقول من سب علیاً فقد سبنی واخرج احمد والحاکم بسند صحیح عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلعم قال لعلی انک تقاتل علی تاویل القرآن کما قاتلت علی تنزیله وفی اسد الغابة لابن اثیر عن انس قال اهدی الی النبی صلعم طیر فقال اللهم ائتنی باحب خلقک الیک فجاء علی فاکل معه وعن زید بن یثیع عن علی قال قیل یا رسول الله من یؤمر بعدک قال ان تؤمروا ابا بکر تجدوه امیناً زاهداً فی الدنیا راغباً فی الآخرة وان تؤمروا عمر تجدوه قویاً امیناً لا یخاف فی الله لومة لائم وان تؤمروا علیاً ولا اراکم فاعلین تجدوه هادیاً مهدیاً یاخذ بکم الصراط المستقیم وعن علی قال قال رسول الله صلعم انت بمنزلة الکعبة تؤتی ولا تاتی فان اتاک هؤلاء القوم فسلموها الیک یعنی الخلافة فاقبل منهم وان لم یاتوک فلا تاتهم حتی یاتوک وعن ابی سعید قال کنا مع رسول الله صلعم

فانقطع شسع نعله فاخذها علی یصلحها فمضی رسول اللہ صلعم فقال ان منکم رجلا یقاتل علی تاویل القرآن کما قاتلت علی تنزیله
فاستشرف لها القوم فقال رسول اللہ صلعم لکنه خاصف النعل فجاء فبشرناه بذلک فلم یرفع به راسا کانه شیء قد سمعه
من النبی صلعم وعن ابی سعید الخدری قال امرنا رسول اللہ صلعم بقتال الناکثین والقاسطین والمارقین فقلنا
یا رسول اللہ امرتنا بقتال هولاء فمع من فقال مع علی بن ابی طالب معه یقتل عمار بن یاسر وعن مخنف بن سلیم
قال اتینا ابا ایوب الانصاری فقلنا قاتلت بسیفک المشرکین مع رسول اللہ صلعم ثم جئت تقاتل المسلمین
قال امرنی رسول اللہ صلعم بقتل الناکثین والقاسطین والمارقین وعن علی قال عهد الی رسول اللہ صلعم
ان اقاتل الناکثین والقاسطین والمارقین وعن ابن عمر حین حضره الموت ما اجد فی نفسی من الدنیا الا انی
لم اقاتل الفئة الباغیة وفی اسد الغابة والاستیعاب عن ابن عمر انه قال ما آسی علی شیء الا انی لم اقاتل مع علی بن ابی
طالب الفئة الباغیة وما مات مسروق حتی تاب الی اللہ عن تخلفه عن القتال مع علی رض وبمثله الاحیاء ذرق
صحاح وفی الاستیعاب عن عبد اللہ بن عمرو العاص انه کان یقول مالی ولصفین مالی ولقتال المسلمین واللہ
لوددت انی مت قبل هذا بعشرین سنة ثم یقول واللہ ما ضربت فیها بسیف ولا طعنت برمح ولا رمیت بسهم لوددت
انی لم احضر منها شیئا واستغفر اللہ عزوجل من ذلک واتوب الیه الا انه ذکر انه کانت بیده الرایة یومئذ فندم
ندامة شدیدة علی قتاله مع معویه وجعل یستغفر اللہ من ذلک وتوب الیه واعتذر من شهوده صفین واقسم انه لم یرم
فیها بسهم ولا رمح وانما شهدها لعزمة ابیه وفی اسد الغابة فی ذکر عمار بن یاسر عن ابی هریرة ابشر عمار تقتلک الفئة الباغیة
وروی عمارة بن خزیمة بن ثابت قال شهد خزیمة بن ثابت الجمل وهو لا یسل سیفا وشهد صفین لم یقاتل وقال
لا اقاتل حتی یقتل عمار فانظر من یقتله فانی سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم یقول تقتله الفئة الباغیة فلما قتل
عمار قال خزیمة ظهرت لی الضلالة ثم تقدم فقاتل حتی قتل ولما قتل عمار اجترا واتیه یختصمان کل منهما یقول انا
قتلته فقال عمرو بن العاص واللہ ان یختصمان الا فی النار واللہ لوددت انی مت قبل هذا الیوم بعشرین سنة
وفی الینابیع من فارق علیا فارقنی ومن فارقنی فارق اللہ ابی داود ومن قاتل علیا علی الخلافة فاقتلوه کائنا
من کان الدیلمی علی امام البررة قاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله للحاکم وفی جامع الصغیر للسیوطی قال
رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ویح عمار تقتلک الفئة الباغیة تدعوهم الی الجنة ویدعونک الی النار رواه البخاری
فی النسخة الاسماعیلیه والبرقانی وفی الاستیعاب تواترت الاخبار عن النبی صلی اللہ علیه وسلم انه قال تقتل عمار الفئة
الباغیة وهو من اخباره بالغیب واعلام النبوة صلی اللہ علیه وسلم وهو من اصح الاحادیث وقال النووی فی تهذیبه ثبت

في الصحيحين هذا الحديث فكانت الصحابة تعرفونه حيث تحتج عليهم بانه من الفتنة العاودة بهذا الحديث وفي اسد الغابة مثله
وفي ازالة الخفا اخرج ابو بكر وابو يعلى واحمد وغيرهم وهذا اللفظ لابي يعلى عن قيس بن حازم قال مرت عائشة ببني
عامر فنبحت عليها الكلاب فقالت ما هذا فقالوا ماء لبني عامر فقالت ردوني ردوني سمعت رسول الله
صلى الله عليه وسلم يقول كيف باحداكن اذا نبحت عليها كلاب الحوأب وفي الكامل لابن اثير مثله ودر روضة
الاحباب آورده كه چون ام المؤمنين عائشه استعداد مرافقت براى سفر بصره نمود ام المؤمنين ام سلمه فرموده ام
سلمه گفت اى عائشه گواهى ميدهى كه از حضرت رسالت شنيده كه على خليفتي عليكم في حياتي ومماتي فمن عصاه
فقد عصاني گفت عائشه آرى بعد از ان ام سلمه گفت كه اى عائشه آيا از حضرت نشنيده كه فرمود بيت نگذرد
از شب يا روزها كه سگان حواب بر يكى از ازواج من صياح وفرياد كنند وان زمان كه او را اين واقعه پيش آيد در ميان
اهل بغي وفساد باشد [illegible] شنيدن اين واقعه از غايت اضطراب [illegible] كه در دست داشتم ميفتاد وانحضرت
[illegible] تبسم فرموده بجانب تو نگاهى كرد وگفت [illegible] ميترسم كه ان زن تو باشى اى
حميرا عائشه تصديق [illegible] عبد الله بن الزبير [illegible]
[illegible] كتاب [illegible] بصره [illegible] روزى از ازواج طاهرات
گفت [illegible] جواب [illegible] بانگ كنند
بسيار [illegible] كشته شوند وبسيارى [illegible] نزديك بان رسد اما
نجات يابد وان انجو انست [illegible] قوم هلاك
شدندگان فلاح [illegible] ايشان زن باشد [illegible] انجو انست كه حضرت
رسالت فرمود [illegible] عائشه [illegible] امير المؤمنين على رضي الله عنه گفت
يا رسول الله [illegible] رسول صلعم فرمود [illegible] رسول صلعم فرمود
نه چنين است وليكن چون ان واقعه شود [illegible] بازگردان [illegible] چون
امير المؤمنين على رضي الله عنه در يوم الجمل ظفر يافت [illegible] باحترام تمام [illegible] مراجعت فرمود وفي الكامل لابن اثير
ومروج الذهب للمسعودي وفي [illegible] وقال على للزبير يوم الجمل اذكر يوم لقيت رسول الله صلى الله عليه
وسلم في بني بياضة [illegible] فضحك اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم وضحكت انت معه فقلت انت
يا رسول الله [illegible] على زهوه فقال لك ليس به زهو [illegible] يا زبير فقلت اني [illegible] فقال [illegible]

ستقاتله وانت له ظالم فقال الزبیر استغفر الله لو ذکرتها ما خرجت (فرجع من الحی لقیم) و در روضة الاحباب آمده
که حضرت مرتضی زبیر را گفت آیا یاد داری که حضرت مصطفی صلعم با تو گفت ای زبیر علی را دوست میداری در جواب
گفتی یا رسول الله چگونه دوست ندارم او را و حال آنکه پسر خال منست آنسرور فرمود روزی بیاید که این دوستی
را بر طرف کرده باوی بجنگ بیرون ائی و ابواب فتنه و تحریش و ستم و تشویش بر روی وی بگشائی زبیر
گفت آری ولیکن فراموش کرده بودم بیاد من آوردی و بار دیگر بطریق مذکور سوگند داد زبیر را که بخاطر داری که
رسول خدا صلی الله علیه وسلم در فلان محله از محلات بنی هاشم با تو فرمود که من نور نبوت می بینم که شیوه ستم
را پیشه خود ساخته بسبب حکومت و امارت خود در مقام عداوت با علی درائی زبیر ساعتی سر در پیش انداخت
بعد ازان گفت یا علی حدیثی از عهد قدیم بیاد من دادی که اگر پیش ازین ساعت ازان متذکر می بودم هرگز باین
معرکه حاضر نمیشدم و سوگندم یاد کردم که محاربه دیگر با تو ننمایم و انس رضی الله عنه را فرمود که بطلحه و زبیر حدیث مسموعه
مسموعه خود را برسان و آن است که انکما مقاتلان علیا و انکما ظالمان و در ترجمه صواعق آورده که بصحت
رسیده از حاکم و بیهقی از ام سلمه رضی الله تعالی عنها که رسول صلی الله علیه وسلم ذکر خروج امهات المومنین
کرد آنگاه عائشه رضی الله تعالی عنها تبسمی نمود بعد ازان رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود انظری یا حمیراء ان
لا تکونی انت ثم ای حمیرا نظر کن که آن زن تو نباشی باز بجانب علی رضی الله عنه ملتفت شده گفت ان
ولیت من امرها شیئا فارفق بها اگر ولی چیزی از امر عائشه گردی با او رفق کن و ایضا راویین مذکورین
از ابی الاسود روایت کرده اند که گفت حاضر بودم (یعنی در یوم الجمل) که زبیر بیرون آمده علی را رضی الله عنه
بجست آنگاه علی رضی الله عنه گفت ای زبیر بخدا سوگند میدهم ترا که از رسول صلی الله علیه وسلم نشنیدی
که گفت تقاتله وانت له ظالم ای زبیر ترا با علی مقاتله خواهد افتاد و در انوقت تو ظالم خواهی بود زبیر چون این
سخن شنید باز گردید و در روایت ابویعلی و بیهقی آنکه زبیر گفت بلی شنیدم و لیکن فراموش کرده بودم و بزاز و ابو
نعیم از ابن عباس رضی الله عنهما مرفوعا روایت کرده اند که آنحضرت بازواج مطهرات خطاب فرموده گفت کدام یک از
شما که صاحب جمل احمر باشد خروج کند و در موضع حواب سگان آن موضع بر وی بانگ زنند و در حوالی او بسیاری
از مردم کشته گردند و در باب مارقین و محاربه نهروان نیز احادیث آمده چنانچه در شواهد النبوة آورده که امیر المومنین
علی رضی الله عنه بقدری زر از یمن پیش رسول صلی الله علیه وسلم فرستاده بود و آنجناب بتقسیم آن پرداخته
بود که ناگاه شخصی چشمها بمغاک فرو برده رخسارها بر آمده با ریش کثیف پر موی آمد و گفت ای محمد از

خدای تعالی بپیغمبر رسول صلی الله علیه وسلم فرمود که فرمان خدای تعالی نه برد اگر من عاصی شوم خالد بن الولید
رضی الله عنه حاضر بود اجازت قتل وی خواست نیافت پس آن شخص روی بگردانید و برفت رسول صلی الله
علیه وسلم فرمود که از اصل این شخص قومی پیدا شوند که قرآن خوانند اما از گلوهای ایشان در نگذرد اهل اسلام را
بقتل آرند و عابدان اصنام را بگذارند یمرقون من الاسلام کما یمرق السهم من الرمیة یعنی از دین اسلام بیرون
آیند چون بیرون آمدن تیر از شکاری و خوارج از اصل وی بودند لاجرم ایشان را مارقین گویند و فی الکامل
لابن اثیر و مروج الذهب للمسعودی و شواهد النبوة للجامی عن جندب بن عبد الله الازدی و در روضة الاحباب
عن عبیدة السلمانی والعبارت للروضة عبیده سلیمانی گوید که من در رکاب نصرت انتساب علی بودم که نزدیک
نهروان رسید و دران حین شخصی خبر آورد که خوارج از آب گذشته اند و آنحضرت نماز میگذارد و چون از نماز فارغ
گشت فرمود این خبر غیر واقع است قوم از آب نگذشته اند و مصارع ایشان درین طرف آبست باز جمعی از لشکریان
که پیش رفته بودند عرض رسانیدند که مخالفان از آب عبور نمودند آنحضرت فرمود که والله ایشان از آب نخواهند
گذشت من هرگز دروغ نگفته ام و با من دروغ نگفته اند محل های قتل ایشان درینجانب نهر است و از شما
از ده کس نکشند و ایشان هم زیاده از ده کس نمانند چون دیدند مخالفان را باینطرف یافتند چنانچه حضرت مرتضی
فرموده بود و در شواهد آورده که جندب بن عبد الله میگوید که در جمل و صفین من با علی بودم و مرا شک نبود که حق
بجانب او است لیکن در نهروان شکی بخاطر من افتاد چون این تکرارش آمد با خود گفتم که الحمد لله که نیزه ایست
بدست من افتاد یا آنکه از رسول صلی الله علیه وسلم خبری شنیده است یا کذابی است و لیکن اگر مخالفان از
نهر گذشته باشند اول کسیکه با وی مقاتله کند من باشم چون دیدم که مخالفان باینطرف اند دانستم که حق
بجانب اوست و حضرت مرتضی دست به پشت من رسانیده گفت ای فلان اکنون حقیقت کار بر تو
معلوم شد گفتم آری ای امیر المومنین گفت بر قتال ثابت باش و در روضة الاحباب آورده که بصحت
پیوسته که امیر المومنین علی پیش از شروع بقتال بر زبان همایون گذرانید که درین معرکه کشتگان مردم ما از درجه
آحاد بمرتبه عشرات نرسد و از مخالفان ده تن جان بسلامت بیرون نبرند همچنان شد که از مخالفان نه تن
زنده ماندند و از لشکر حضرت امیر نه تن کشته شدند و فی الکامل و مروج الذهب مثله و در روضة الاحباب مذکور است
که حضرت مرتضی پیش از حرب نهروان فرمود که قومی از دین گریزند چنانچه تیر از کمان اگرچه قرآن خوانند اما
قرآن از حلق الجماعت در نگذرد و دل ایشان را بر احکام فرقان نشانی نبود بان خدای که دانه را بشگافت

دادم را از خزانه کرم خود لباس وجود داد که رسول خدا با من قرار داده و مرا اخبار نموده که تو با ایشان
کارزار خواهی کرد و این طایفه از بادیهٔ ضلالت بنهج هدایت باز نیایند همچون تیر رفته که بشست باز نگردد و علامت
آنکه در میان این جماعت مردی باشد که بیکدست منکب او گوشت پاره بود مانند پستان زنان که بر سر آن موی بها
باشد مانند سبلت گربه عبیده گوید که چون حضرت مرتضی حدیث ذو الثدیه را بیان فرمود من سه نوبت
آنحضرت را سوگند دادم که تو این سخن را از رسول صلعم شنیدهٔ حضرت امیر در هر سه نوبت سوگند یاد کرد که شنیدم
و در مروج الذهب والکامل و در روضة الاحباب آورده و عبارت روضه هست که چون خوارج در مکانیکه شاه ولایت
اشاره بدان کرده بود بقتل رسیدند فرمود که ذو الثدیه را در میان کشتگان طلب کنند و جمعی هر چند در مقام
تجسس او برآمدند نیافتند و معروض نمودند که شخص مذکور در میان قتیلان نیست فرمود بخدا سوگند که ذو الثدیه
در میان ایشان است بار دیگر بتجسس مشغول گشتند تا ورا از تحت جبل قتیل بیرون آوردند امیر المؤمنین علی رضی الله عنه چون از
وجدان آن ملعون سجدهٔ شکر بجا آورد و در ترجمهٔ صواعق آورده که ذو الثدیه که حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم از آن خبر داده بود در میان
کشتگان پیدا آمد و فیروزآبادی در سفر السعادت آورده علی مرتضی بعد از وجدان نعش ذو الثدیه سر بسجده نهاد و در ازالة الخفا آورده
اخرج احمد عن طارق بن زیاد قال خرجنا مع علی الی الخوارج فقتلهم ثم قال انظروا فان نبی الله صلی الله علیه وسلم قال انه سیخرج قوم
یتکلمون بالحق لا یجوز حلقهم یخرجون من الحق کما یخرج السهم من الرمیة سیماهم ان منهم رجلا اسود مخدج الید فی یده
شعرات سود ان کان هو فقد قتلتم شر الناس وان لم یکن هو فقد قتلتم خیر الناس فبکینا ثم قال اطلبوا فطلبنا فوجدنا
المخدج فخررنا سجودا وخر علی معنا ساجدا و فی اسد الغابة لابن اثیر عن عمار بن یاسر بحدیث طویل سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال یا علی طوبی لمن احبک وصدق فیک و ویل لمن ابغضک وکذب علیک اما الذین
احبوک وصدقوا فیک فهم جیرانک فی دارک ورفقاؤک فی قصرک واما الذین ابغضوک وکذبوا علیک فحق علی الله
ان یوقفهم موقف الکذابین یوم القیمة و در صواعق از طبرانی از ام سلمه نقل نموده که چون آیهٔ طهارت نازل شد
حضرت مصطفی بر علی و فاطمه و حسن و حسین انجناب عبا برین چهار کس انداخت و گفت اللهم هؤلاء اهل بیتی
وخاصتی اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا انا حرب لمن حاربهم وسلم لمن سالمهم وعدو لمن عاداهم الحدیث

فصل فی علمه باید دانست که حضرت مرتضی جرعه از سرچشمهٔ علم نبوی از آن الاوحی بوحی چشیده چنانچه خود بارها فرموده
که هذا لعاب رسول الله صلی الله علیه وسلم فی فمی هذا ما زقنی رسول الله زقا زقا و بعد وفات سید کائنات
قدسی آب از چشم مبارک او بر خانهٔ چشم انسر و بود حضرت مرتضی از زبان آنرا پاک کرد ابواب علم از برکت آن

بردی بکشود وچون در وقت ولادت حضرت مرتضی رسول صلی الله علیه وسلم اول لعاب دهن مبارک خود در دهان
او نهاده و حق تعالی به برکت آن علم وشجاعت وقوت باو ارزانی داشته و حافظه او از انقدر درست بود که هرچه شنیدی
فراموش نکردی چنانچه در تفسیر آیه وتعیها اذن واعیه گذشت حکیم سنائی در مدح او چه خوش گفته

مهتر انگشت بر دهان آورد	قطره آب بر زبان آورد	سر انگشت خویش را تر کرد	وانگهی در دهان حیدر کرد
داد مردی و علم و حفظ سخن	سر انگشتش از این ناخن	بود از بهر بود و سر بالش	سر انگشت مصطفی و ایش
سر انگشت به ... آمد	نطق حیدر چو ... آمد	بد و تیغ آن هنر ز بیخ ...	کرده اسلام را یکی تیغ
بود تیغی زبان گوهر پاشش	... بود گرد علم عالم فاشش	دیگری ذو الفقار بران بود	کافت جان شیر غران بود

فی اسد الغابة لابن اثیر وتهذیب النوادی روی علی عن النبی صلی الله علیه وسلم بنوه الحسن والحسین ومحمد بن الحنفیه وعمر و
ابن مسعود وابن عمر وابن عباس وابن الزبیر وعبد الله بن جعفر وزید بن ارقم وجابر بن عبد الله وجابر بن
سمره و ... حذیفه بن الاسید وسفینه وعمر بن حریث والبراء بن عازب وجریر بن عبد الله وعماره بن رویبه
وعبد الرحمن بن ابزی وطارق بن شهاب طارق بن اشیم وعبد الرحمن بن اشیم وعبد الله بن ثعلبه وابو
موسی الاشعری وابو سعید الخدری وابو امامه وابو رافع وابو هریره وابو لیلی وابو الطفیل وابو جحیفه وابو مریم
صحابیون الا ابناه محمد وعمر فانهما من التابعین ومن التابعین سعید بن المسیب ومسعود بن الحکم الزرقی وقیس بن
ابی حازم وعبیدة السلمانی وعلقمه بن قیس وابو الاسود الدئلی وزر بن حبیش وشریح بن هانی والشعبی
وشقیق وخلق من الصحابه والتابعین عن علی رضی الله تعالی عنه قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه و
سلم الی الیمن فقلت یا رسول الله تبعثنی الی الیمن ویسألونی عن القضاء ولا علم لی به قال ادن
فدنوت فضرب بیده علی صدری ثم قال اللهم ثبت لسانه واهد قلبه فلا والذی فلق الحبة وبرأ النسمة ما
شککت فی قضاء بین اثنین کما فی اسد الغابه وعن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب قال السیوطی هذا حدیث حسن علی الصواب وقد بینت
حاله فی التعقبات علی الموضوعات لا موضوع کما قال النوادی وابن الجوزی ولا صحیح کما قال الحاکم
وفی اسد الغابه عن سعید بن المسیب ما کان من الناس یقول سلونی غیر علی ابن ابی طالب وعن
عبد الملک بن سلیمان قال قلت لعطاء کان فی اصحاب محمد اعلم من علی قال لا والله لا اعلمه وقال
ابن عباس لقد اعطی علی تسعة اعشار العلم وایم الله لقد شارکهم فی العشر العاشر وفی الینابیع اخرجوا

ابن المغازلی و موفق الخوارزمی و موفق بن احمد باسانیدہم عن ابن مسعود قال کنت عند النبی صلی اللہ علیہ وسلم
فسئل عن علم علی فقال قسمت الحکمۃ عشرۃ اجزاء فاعطی علی تسعۃ اجزاء والناس جزء واحد وھو اعلم بالعشر
الباقی واخرج موفق بن احمد بسندہ عن سلمان رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال اعلم امتی
علی وفی الینابیع کانت الصحابۃ یرجعون الیہ فی احکام الکتاب ویاخذون عنہ الفتاوی کما قال عمر
بن الخطاب رضی اللہ عنہ فی عدۃ مواطن لولا علی لہلک عمر وعن عیاش بن ربیعۃ ان علیا کان لہ ما شئت
من ضرس قاطع فی العلم وکان لہ البسطۃ فی العشیرۃ والقدم فی الاسلام والصہر لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
والفقہ فی السنۃ والنجدۃ فی الحرب والجود بالمال وعن ابن عباس قال اذا ثبت لنا الشیء عن علی لم
نعدل الی غیرہ واخرج السیوطی فی تاریخ الخلفاء عن ابن سعد عن ابن عباس قال اذا حدثنا ثقۃ عن علی
الفتیا لا نعدوہا وعن سعید بن المسیب قال کان عمر بن الخطاب یتعوذ باللہ من معضلۃ لیس لہا ابو حسن
وعن علی قال واللہ ما نزلت آیۃ الا وقد علمت فیما نزلت واین نزلت وعلی من نزلت ان ربی وہب
لی قلبا عقولا ولسانا ناطقا وعن ابی الطفیل قال قال علی سلونی عن کتاب اللہ فانہ لیس من آیۃ الا وقد عرفت
بلیل نزلت ام بنہار ام فی سہل ام فی جبل وعن محمد بن سیرین انہ جمع القرآن علی وکتبہ علی تنزیلہ لو اصیب
ذلک الکتاب کان فیہ العلم وفی الصواعق فیہ علم طویل وفی الینابیع ذکر علی رضی اللہ عنہ عند عائشۃ فقالت
ہو اعلم بالسنۃ من بقی من الصحابۃ وفی الاستیعاب عن جسرۃ قالت قالت عائشۃ من افتاکم بصوم
عاشوراء قالوا علی بن ابی طالب قالت اما انہ اعلم الناس بالسنۃ وعن سعید بن وہب قال قال
عبد اللہ اعلم اہل المدینۃ بالفرائض علی بن ابی طالب وعن مغیرۃ قال لیس احد منہم اقوی قولا فی الفرائض من
علی وکان مغیرۃ صاحب الفرائض وعن اذینۃ العبدی قال اتیت عمر بن الخطاب فسألتہ من این اعتمر فقال ایت
علیا فاسألہ وذکر الحدیث وفیہ قال عمر ما اجد لک الا ما قال علی وعن شریح بن ہانی سألت عائشۃ ام المؤمنین
عن المسح علی الخفین فقالت ایت علیا فاسألہ وعن عبد اللہ بن ابی الطفیل قال شہدت علیا یخطب وہو یقول سلونی فواللہ
لا تسألونی عن شیء الا اخبرتکم وفیہ ایضا کان معاویۃ یکتب فیما ینزل بہ لیسأل لہ علی بن ابی طالب رض ذلک فلما بلغہ قتلہ قال
ذہب الفقہ والعلم بموت ابن ابی طالب فقال لہ عتبۃ اخوہ لا یسمع ہذا منک اہل الشام فقال لہ دعنی عنک وسئل ابن عباس
عن الخلفاء الراشدین فقال للثلثۃ الاوائل کان فقالہم ثم قال علی کان واللہ قد ملئ علما وحلما و در ازالۃ الخفا در ردۂ نصیب
و از احیاء علوم و منہ النسخ کہ جمع کرد قرآن را بحضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و ترتیب دادہ بود آنرا لیکن

تقدیر مساعد شیوع آن نشد اخرج ابو عمر عن محمد بن کعب القرظی قال کان ممن جمع القرآن علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو حی عثمان و علی و غیرهما وجمعی از تابعین قرآن را از علی روایت کرده اند و روایت آن جمع تا حال باقی است قال البغوی فی شرح السنة والقراء المعروفون اسندوا قراءتهم الی الصحابة فاسند عاصم وحمزة الی علی وغیره وهولاء قرؤا علی النبی صلی الله علیه وسلم الخ زهد و عبادت و شجاعت و سخاوت او معروف و مشهور است که هیچکس از ابنای روزگار بغیر حضرت مصطفی از وی درین سابقت نتوانست نمود حضرت مصطفی لوای خود در مواطن کثیره باو عطا فرموده در احد و حنین ثبات قدم نمود و جمعی کثیر از مشرکان را بجهنم فرستاد و فتح خیبر بر دست او بوقوع پیوست وقد ثبت فی الصحیحین انه اعطاه الرایة یوم خیبر واخبر ان الفتح یکون علی یدیه ویحبه الله ورسوله ویحب الله ورسوله الی آخر الحدیث و نصرت فتح بدر گویا از دست حضرت مرتضی واقع شد در سیرت ابن هشام مسطور است که در بدر هفتاد مشرک قتیل اند بجمله آن سی و سه کس را خاصة حضرت مرتضی بلا شرکت احدی قتل آورده و دو کس را بشرکت دیگر بقتل آورد قال الکفوی کان علی رضی الله عنه سریع الجواب مصیب الخطاب وکان معجزة من معجزات النبی صلی الله علیه وسلم لتبحره فی العلوم وشجاعته فی الحروب کان مشیعا و منقادا و مقربا له صلی الله علیه وسلم وفی تهذیب النووی اما علمه فکان من العلوم بالمحل العالی روی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم خمسمائة حدیث وستة وثمانین حدیثا اتفق البخاری ومسلم منها علی عشرین وانفرد البخاری بتسعة ومسلم بخمسة عشر وسؤال کبار الصحابة له ورجوعهم الی فتاویه واقواله فی المواطن الکثیرة والمسائل المعضلات مشهور [illegible] المشهورة التی اشترک فی معرفتها الخاص والعام وفی الصواعق والاستیعاب وازالة الخفا قال معاویة لضرار بن حمزة السدی او الصدائی رضی الله عنه یا ضرار صف لی علیا قال اعفنی یا امیر المؤمنین قال لتصفنه قال اذ لا بد من وصفه فکان والله بعید المدی شدید القوی یقول فصلا ویحکم عدلا یتفجر العلم من جوانبه وتنطق الحکمة من نواحیه یستوحش من الدنیا وزهرتها وفی نسخة زینتها یانس باللیل ووحشته وکان غزیر العبرة طویل الفکرة یعجبه من الطعام ما خشن ومن اللباس ما خشن وکان فینا کاحدنا یجیبنا اذا سالناه وینبئنا اذا استنبأناه ویاتینا اذا دعوناه ونحن والله مع تقریبه ایانا وقربه منا لا نکاد نکلمه هیبته له یعظم اهل الدین ویقرب المساکین لا یطمع القوی فی باطله ولا ییاس الضعیف من عدله واشهد لقد رایته فی بعض مواقفه وقد ارخی اللیل سدوله وغارت نجومه قابضا علی لحیته یتململ تململ السلیم ویبکی بکاء الحزین ویقول یا دنیا غری غیری الی تعرضت ام الی تشوفت هیهات هیهات قد باینتک ثلثا لا رجعة فیها فعمرک قصیر وخطرک حقیر آه من قلة الزاد وبعد السفر ووحشة الطریق فبکی معاویة وقال رحم الله ابا حسن کان والله کذلک

قال فکیف حزنک علیه یا ضرار قال حزن من ذبح واحدہا فی حجرہا یعنے معاویہ ضرار راکہ یکی از صحابہ بود گفت کہ
علی را وصف کن ضرار گفت کہ مرا معاف دار معاویہ گفت ہر آینہ ترا وصف باید کرد گفت اگر بالضرور باید گفت
پس بود والله عالی ہمت توتمند قول او فصل بود و حکم او عدل علم از اطراف وی منفجر میشد و حکمت بلسان
وے ناطق میگشت متوحش و متنفر بود از دنیا و تازگی و زینت آن وانس میگرفت در شب و وحشت تنہائی
ان وا شک بسیار از چشم او مریخت بود و دراز فکر کنندہ بلباس تنگ و طعام ... قناعت و اکتفا میکرد و بود درمیان
ما مانند یکی از ما ہرگاہ میخواندیم اجابت میکرد و ہرگاہ درخواست انتظار کشیدن میکردیم انتظار ما میکشید و باوالله
با وجود قربیکہ بوے میداشتیم نزدیک بان بود کہ از ہیبت بوی تکلم نکنیم اہل دین را تعظیم مینمود و مساکین
نزدیک میشد قول باطل مرد قوی را اطاعت نمیکرد ضعیف از عدل او مایوس نمیگشت و من گواہی
میدہم کہ ہر آینہ دیدم او را در بعض مقام کہ فروہشتہ بود شب دامان خود را و پنہان شدہ بود ستارہ ہای
او و علی رضی الله عنہ ریش خود گرفتہ اضطراب میکرد مانند اضطراب مار گزیدہ و گریہ میکرد گریۂ اندوہگین و
میگفت ای دنیا فریب دہ دیگری را بسوی من پیش امدی یا من مشتاق ہیہات ہیہات ترا سہ طلاق دادم
بطلاق بائن کہ ہیچ رجعتے ندارد عمر تو کوتاہ ست و خطرہ تو بسیار است اہ از قلت زاد و دوری سفر و وحشت
طریق پس بگریست معاویہ و گفت رحمت کند خدا بر ابوالحسن بود ہمچنان پس گفت معاویہ مر ضرار را کہ پس
چگونہ ہست حزن تو بر او گفت حزن مادریکہ یک پسر زاد و او را در کنار مادر ش ذبح کنند و فی الاستیعاب
سئل الحسن بن ابے الحسن البصری عن علی ابن ابیطالب فقال کان علی والله سہماً صایباً من مرامی الله
عزوجل علی عدوہ و ربانے ہذہ الامۃ و ذا فضلہا و ذا سابقتہا و ذا قرابتہا من رسول الله صلی الله علیہ وسلم لم
یکن بالنؤمۃ عن امر الله ولا بالملومۃ فی دین الله ولا بالسروق لمال الله اعطی القران عزائمہ ففاز منہ بریاض
مزلفۃ ذلک علی ابن ابی طالب یا لکع و عن عبد الله بن ابے الہذیل قال رایت علیاً خرج و علیہ قمیص
ابزری اذا مد کم قمیصہ بلغ الے الظفر واذا ارسلہ صار الے نصف الساعد و عن ابن جرموز عن ابیہ قال رایت
علی بن ابی طالب یخرج من مسجد الکوفۃ و علیہ قطریتان متزراً بالواحدۃ مرتدیاً بالاخری وازارہ الی نصف الساق
وہو یطوف بالاسواق و معہ درۃ یامرہم بتقوی الله و صدق الحدیث و حسن البیع والوفاء بالکیل والمیزان و عن
عطاء قال رایت علی علی قمیص کرابیس غیر غسیل و عن ابی الہذیل قال رایت علی علی قمیص ازیاً اذا رخی کم بلغ
اطراف اصابعہ و اذا اطلقہ صار الے الرسغ و فضائلہ لا یحیط بہا

فصل فی خلافته اما قصه خلافت او بس طول طویل است کتب سیر و تواریخ ازان مملو و مشحون است ابن اثیر در الکامل و مسعودی در مروج الذهب و اعثم کوفی در فتوح و سید جمال الدین محدث در کتاب روضة الاحباب و خاوندشاه در روضة الصفا و ذهبی در کتاب دول و محمد بن جریر طبری در تاریخ خود و غیره مورخین کتب های طویله و دفاتر عریضه ساخته و پرداخته اند و مشروحا و مبسوطا احوال خیر مال و با ستقلال حال خلافت با کمال او بتحریر در اورده اند هر کرا حاجت بر اطلاع ان باشد بسوی کتب مذکوره رجوع نماید این مختصر متحمل ان شدن نمیتواند و نیز از تحریر مشاجرات صحابه میتر سد لاجرم عنان قلم از تفصیل ان منحرف ساخته اجمالا چند سطر بر روی کاغذ میارم

همه کرده شاهنیو خرام — درین یک ورق کاغذ ارم تمام

گفت ابن سعد که بیعت خلافت علی رضی الله عنه وقت صبح روز دوم بود از قتل عثمان در مدینه و جمیع اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم که در مدینه بودند بیعت نمودند و گفته شده است که طلحه و زبیر بیعت علی رضی الله عنه را اکاره بودند بعد ازانکه بیعت نمودند از مدینه بیرون رفته بمکه امدند چون عایشه رضی الله تعالی عنها در مکه بود او را برداشته بجانب بصره توجه نمودند و طلب خون عثمان رض کردند چون این خبر بسمع علی رضی الله عنه رسید عنان عزیمت بجانب عراق عرب معطوف ساخت و در بصره بطلحه و زبیر و اتباع ایشان ملاقی شد در جمادی الاخر سنة ست و ثلثین میان فریقین محاربه واقع شد سیزده هزار کس که یکی ازانجمله طلحه و دیگر زبیر بود دران واقعه که مشهور است بواقعة الجمل کشته شدند و علی رض پانزده روز در بصره اقامت فرمود انگاه متوجه کوفه شد باز معاویه بعد از استماع این اخبار از جانب شام خروج نمود و علی رضی الله عنه بجانب او توجه نمود در ماه صفر سنة سبع و ثلثین در صفین تلاقی دست داد و دران موضع ایام قتال متمادی شد خلقی کثیر بقتل امدند انگاه اهل شام باستصواب و کید عمرو بن العاص رفع مصاحف کردند مقرر چنین شد که عمرو بن العاص از طرف معاویه و ابو موسی اشعری از طرف علی رض حکم باشند در سال اینده فریقین در موضع اذرح مجتمع شده در حال امت نظر کنند و باین مضمون وثیقه نوشته شد و معاویه بجانب شام و مرتضی بجانب کوفه مراجعت نمود و بعد ازان جمعی کثیر از اصحاب حضرت مرتضی که بخوارج مشهور اند بروی خروج کردند و گفتند لا حکم الا الله و در حروراء که قریه است از قریات کوفه لشکر کشی نمودند و حضرت مرتضی ابن عباس را نزد ان جماعت فرستاد و مباحثه و مخاصمه با جماعت نموده ایشان را ملزم ساخت و بعد از الزام جمعی کثیر ازان عقیده

رجوع نمودند و قومی باعتقاد فاسد خود ثابت ماندند و بنهروان رفتند آنگاه حضرت مرتضی بر سر آنجماعت رفته ایشانرا
بقتل رسانید ذو الثدیه که رسول الله صلی الله علیه وسلم ازان خبر داده بود در میان کشتگان پدید آمد و این واقعه
در سنه ثمان و ثلاثین بود در شعبان همین سال بموجب وعده مردم در اذرح مجتمع شدند و سعد وقاص
و عبد الله عمر و غیرهما از اصحاب در انجا حاضر شدند آنگاه عمرو عاص مکری نموده با ابو موسی گفت تو از من افضلی
و بزرگتری باید که در تکلم درین امر تقدم نمائی ابو موسی فریب خورده پیش دستی نموده مرتضی را از امارت خلع نمود
و چون نوبت عمرو عاص رسید معاویه را امیر ساخت و با او بیعت کرد و مردم برین نهج متفرق شدند و حضرت
مرتضی از غایت غضب انگشتان مبارک خود میگزید و میگفت اعصی و یطاع معاویه مردم ازین عصیان میورزند
و اطاعت معاویه میکنند در صواعق و تاریخ الخلفا للسیوطی و تهذیب النوادی و اسد الغابه لابن اثیر از
سعید بن المسیب آورده که چون عثمان رض مقتول شد آمدند صحابه نزد حضرت مرتضی و گفتند بیعت تو میکنیم
که تو احقی بان پس گفت این اختیار اهل بدر است پس هر کسرا ایشان برا و رضی باشند او خلیفه است
پس نه باقی ماند از اهل بدر کسی مگر آمد نزد مرتضی پس چون دید مرتضی این امر رفت بسوی مسجد و
بمنبر شد و اول کسیکه بیعت او نمود طلحه بود بعد ازان زبیر بعد ازان دیگران انتهی ـ

فصل فی شهادته و کیفیت شهادت حضرت مرتضی وی بدینگونه است که سیوطی در تاریخ الخلفا
از مستدرک حاکم از سدی نقل نموده که عبد الرحمن ابن ملجم المرادی بر زنی قطامه نام عاشق شد و ازان
سه هزار دینار و قتل علی رض کابین خود مقرر نمود و آن شقی قبول اینمعنی نموده و در تهذیب نوادی و دیگر تواریخ
آورده که در تاریخ هفدهم رمضان وقت سحر که آنجناب برای نماز برآمده بود آن شقی شمشیر مسموم بر پیشانی
همایون او زد و بدماغش رسید و آنجناب بشب یکشنبه متوجه فردوس اعلی شد و زخم آنجناب در شب جمعه
هفدهم رمضان وقت صبح سنه اربعین بود و حسن و حسین و عبد الله بن جعفر غسل و تکفین او نمودند در سه
پارچه که در آن قمیص پیراهن و عمامه نبود و امام حسن علیه السلام بروی نماز گزارد و وقت صبح دفنش نمودند و گویند که
نزدش بقیه از حنوط رسول الله صلی الله علیه وسلم بود وصیت نمود که او را بان محنوط سازند و چون از وصیت
فارغ شد گفت السلام علیکم و رحمة الله و برکاته و بعد ازان تکلم نکرد مگر بلا اله الا الله تا آنکه وفات یافت

قال الفرزدق

کمهر قطام من غنی و معدم	فلم ار مهرا ساقه ذو سماحة

ثلثة الاف وعبد وقينة — وضرب علی بالحسام المسمم
فلا مهر اعلی من علی وان علی — ولا فتک دون فتک ابن ملجم

وبعد از شهادت حضرت مرتضی اشقی را مثله نمودند و در توبره ساخته بسوختند و از اینجا باتش جهنم رسید
وحدیث اشقی الاخرین بروی صادق امد حکیم سنائی میگوید -

مردمی بر زبهر عشق زنی — اندر افگند در جهان فتنی
رفت زی کوفه از پی انکار — انچنان خاکسار بی مقدار
انچنان اهل جهل مستبلی — خیره بگزید خون چون علی
شله کردند مرد را پس ازان — رفت سوی جهنم او را جان

وفی الاستیعاب قالت عائشه رض لما بلغها قتل علی رضی الله عنه لتصنع العرب ما شاءت فلیس لها احد ینها ها
وعن ابی قیس الازدی قال ادرکت الناس وهم ثلث طبقات اهل الدین یحبون علیا واهل الدنیا
یحبون معاویة وخوارج -

فصل فی کونه لقبه الصدیق الاکبر والفاروق

بدانکه لقب انجناب صدیق اکبر هست وفاروق است فی خصائص النسائی عن عباد بن عبد الله قال
قال علی رضی الله عنه انا عبد الله واخو رسوله وانا الصدیق الاکبر لا یقولها بعدی وفی نسخة غیری الا کاذب
صلیت قبل الناس سبع سنین سید جمال الدین محدث در روضة الاحباب گفته که مراد از قبل ناس کسانی
اند که داخل سیاق نیستند چه در میان اسلام حضرت مرتضی و دیگر سیاق اینقدر زمان نبود وفی الینابیع
نقلا عن الحموینی بسنده عن ابی رافع عن ابی ذر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لعلی
انت اول من امن بی وانت اول من یصافحنی یوم القیامة وانت الصدیق الاکبر وانت الفاروق الذی
یفرق بین الحق والباطل وانت یعسوب المسلمین والمال یعسوب الکفار ودر روضة الاحباب اورده که ارباب
سیر رحمهم الله بروایت ابوذر غفاری وسلمان الفارسی رضی الله عنهما ایراد فرموده اند که حضرت مصطفی صلی
الله علیه وسلم دست امیر المومنین علی گرفته گفت اول المومنین وفاروق الامة ویعسوب المومنین واول
من یصافحنی یوم القیامة هذا الصدیق الاکبر وهم در روضة الاحباب از مسند امام احمد حنبل روایت کرده که
گفت ابن عباس یقول علی رض انا عبد الله واخو رسوله وانا صدیق الاکبر لا یقولها بعدی الا کاذب او مفتر

ولقد صلیت قبل الناس بسبع سنین و فی الینابیع روی هذا الحدیث ابن ماجة القزوینی و احمد فی مسنده و ابونعیم الحافظ و الثعلبی
والمهدی اخرجوه جمیعاً باسانیدهم عن عباد بن عبد الله حدیث المذکور در صواعق در حدیث سی و سیوم بروایت ابن
نجار از ابن عباس رضی الله تعالی عنه آورده که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که الصدیقون ثلاثة
حزقیل مومن ال فرعون و حبیب نجار صاحب آل یسین و علی ابن ابیطالب و شیخ عبد الحق در مدارج النبوة
از ریاض النضرة نقل نموده که پیغمبر صلی الله علیه وسلم او را صدیق نام نهاده و فی الینابیع نقلا عن الاصابة
عن ابی لیلی الغفاری قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ستکون من بعدی فتنة فاذا کان
ذلک فالزموا علی ابن ابی طالب فانه اول من آمن بی و اول من یصافحنی یوم القیامة و هو الصدیق الاکبر و هو
فاروق هذه الامة و هو یعسوب المومنین و المال یعسوب المنافقین و احمد فی مسنده و ابونعیم و ابن المغازلی
و موفق الخوارزمی اخرجوا بالاسناد عن ابی لیلی و عن ابی ایوب الانصاری رضی الله عنهما قالا قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم الصدیقون ثلثة حبیب النجار هو المومن الذی قال یا قوم اتبعوا المرسلین
و حزقیل مومن ال فرعون الذی قال أتقتلون رجلا ان یقول ربی الله و علی ابن ابیطالب و هو افضلهم حضرت
مرتضی یکی از عشرهٔ مبشره است و یکی از خلفای راشدین است و یکی از آن شش کس ست که عمر
برای خلافت مقرر داشته و یکی از خطبای معروف و یکی از زهاد مشهور است و یکی از سابقان
اسلام ست که بغیر خدیجه هیچ کس بروی سابق نیست بقول صحیح مختار و یکی از منتظران خلافت است
که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم با وی معامله منتظر الخلافة نموده رضی الله تعالی عنه و سلام الله علیه

فصل فی کراماته واقدی در فتوح شام از عرفجه ابن مازن روایت نموده که عمر رضی الله عنه او را
نامه داد که این را بوالی شام برسان و چون آنوقت عمر رضی الله عنه بکار دیگر مشغول بود گفت
که باید که جواب این در میان سه روز بیاری این مازن از هیبت گفتن نتوانست که درین عرصهٔ قلیل
چگونه قطع این مسافت بعیده نمایم نزد عباس بن عبد المطلب رفت تا با عمر درین باب سخن گوید آنوقت
عباس و حضرت مرتضی و حسنین در مسجد نبوی بتلاوت قرآن مشغول بودند چون عباس این سخن شنید با
مرتضی بگفت که عمر در حالت غفلت این حکم داده باید که تو با عمر درین باب سخن گوئی و مهلتی مناسب بگیری
حضرت مرتضی گفت نمیخواهم که منع عمر شوم مگر از خدا درخواهم که او را باین عرصه تا بشام رساند و باز آرد
که او بر همه امور قادر است باید که چون من مناجات کنم شما و حسنین آمین بگوئید همچنان کردند بعد از آن مرتضی

باین مازن گفت که برو خدای تعالی دعای علی و عباس و حسنین را رد نخواهد کرد پس ابن مازن روز سیوم سحرگاه از شام مراجعت نموده نزد عمر رض رفت و جواب نامه داد و گفت عمر رضی الله عنه کیست این مرد گفت ابن مازن گفته ترا سه وزر است بشام فرستاده بود گفت آری گفت پس این جواب از کجا آوردی او تمامه قصه بیان نمود بعد از تفتیش معلوم شد که او صادق است

کرامات حضرت علی رض بسیار است

فی تاریخ الخلفا للسیوطی روایت کرده است عبدالرزاق از حجر مدری که گفت حجر که گفت مرا علی بن ابیطالب چه خواهی کرد وقتیکه مامور شوی برای لعنت من گفتم آیا این چنین خواهد شد گفت آری گفتم پس چکنم آنوقت گفت لعنت کن مرا و نه بیزار شوی از من (یعنی بزبان لعنت کن و از دل تبرا مکن) گفت حجر که پس امر کرد مرا محمد بن یوسف برادر حجاج که امیر یمن بود که لعنت کنم علی مرتضی را پس گفتم که امیر امر کرد مرا که لعنت کنم علی را پس لعنت کنید او را که لعنت کرده است خدای تعالی او را پس نه دریافت رمز این سخن مگر مردی در روایت کرده است طبرانی در اوسط و ابونعیم در دلایل از زاذان که علی رضی الله عنه سخنی گفت پس تکذیب کرد او را مردی پس گفت علی رض که دعا کنم برای تو اگر کاذب باشی گفت که دعا کن پس دعا کرد بروی پس برنخواست از جای خود تا آنکه رفت بصارت او و نابینا شد و در شواهد النبوة آورده که بروایت صحیحه ثابت شده است که علی رضی الله عنه چون پای مبارک بر رکاب می نهاد افتتاح تلاوت قران میکرد و چون پای دیگر بر رکاب میرسید و بر دامن بر بالای ستور راست می نشست ختم تمام میکرد میگوید مولف که این بس قبیل قبض و بسط زمان است که نسبت به بعض اولیا الله واقع میشود چنانچه در نفحات الانس در ذکر شیخ موسی سدرانی این را از شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی بالتفصیل بیان نموده روزی در کوفه بعد نماز صبح شخصی را فرمود که بفلان موضع رو آنجا مسجدیست در پهلوی مسجد خانه است آنجا زن و مردی با هم نزاعی دارند هر دو را نزد من حاضر کن چون آن هر دو را آوردند گفت امشب نزاع شما دراز شد جوان گفت ای امیرالمومنین این زن را نکاح کردم چون پیش وی رفتم مرا از وی نفرتی آمد از و دور نشستم با من آغاز جنگ و نزاع کرد تا آن زمان که فرمان تو رسید پس امیر کرم الله وجهه روی بسوی حاضران مجلس کرد و گفت که بسیار سخنان هست که آنکس که بآن مخاطب

میشود نخواهد که دیگران بشنوند همه برفتند و انجوان و زن بماندند روی بان زن کرد و گفت اینجوان را میشناسی گفت
نه فرمود که من ترا بگویم اما باید که منکر نشوی تو فلان بنت فلان هستی و ابن عم داشتی با وی جمع شدی
و از ان آبستن گشتی و این خبر با در خود گفتی و از پدر نهان داشتی چون وقت وضع حمل رسید شب بود
مادر تو ترا از خانه بیرون برد چون فرزند آمد در خرقه پیچیدی و در بیرون دیوارها که محل قضاء حاجت مردمان
بود بانداختی سگی آمد و وی را بو میکرد سنگی بسوی آن سگ انداختی و بر سر آن کودک خورد و بشکست مادر تو پاره
از ازار خود بدرید و بر سر وی بست پس وی را بگذاشتید و برفتید و دیگر احوال وی ندانستید از زن گفت
حال چنین است ای امیر المومنین بعد ازان گفت پس فلان قبیله آن کودک را بپروردند تا بزرگ شد و بکوفه آمد
و ترا زن کرد این جوان همان کودک است پس انجوان را گفت سر خود برهنه کن اثر شکستگی بران ظاهر بود گفت
پسر خود را بگیر و بپرور خدای تعالی آنچه بر وی حرام بود از ان محفوظ داشت بار دیگر اهل کوفه از طغیان آب فرات
پیش وی رضی الله عنه شکایت کردند حضرت مرتضی جبه حضرت مصطفی بر دوش و بردوی وی و بر سر عمامه
وی بر سر و عصای وی در دست گرفته اسپ سواره بکنار فرات رسید و اولاد وی نیز همراه او بودند
آنجناب دو رکعت نماز مخفف گذارد و بالای پل برآمد و حسنین با وی بودند پس با عصا بجانب آب اشارت کرد
یک گز آب کم شد پرسید که اینقدر بس است گفتند که نه باز بعصا بجانب آب دوبار اشارت کرد آب دو
گز دیگر کم شد چون سه گز کم شد مردمان آواز برداشتند که همینقدر بس ست ای امیر المومنین شخصی را از احوال
وی خبر داده بود که ترا بفلان موضع بر فلان درخت ترا صلیب خواهند کرد همچنانکه فرموده بود بعینه واقع شد
کمیل بن زیاد رضی الله عنه چون حجاج ثقفی برای قتل حکم داد گفت که حضرت مرتضی مرا خبر داده بود که قاتل
من تو خواهی بود بعد ازان حجاج گردن وی بزد همچنین چون حجاج قنبر مولای حضرت مرتضی را گرفت
و حکم بقتل وی نمود گفت که حضرت مرتضی مرا خبر داده بود که مظلوم کشته شوم و در سفر بصره قبل از در لشکر
کوفه گفت که دوازده هزار و یک مرد می آیند چون شمردند بعینه بود بی کم و بیش و در وقت توجه بصفین اصحاب
وی محتاج آب شدند در قرب آن آب نبود از انجا تا آب دو فرسنگ بود بعد ازان چون قدری برفت دیری
ظاهر شد حضرت مرتضی نزدیک دیر بجائی اشارت کرد که آنرا بکاوید چون قدری خاک برداشتند سنگی
بزرگ پیدا آمد که هیچ آلتی بران کار نمیکرد و کسی را طاقت برداشتن آن نشد حضرت مرتضی آنسنگ را دور
انداخت آبی بغایت صافی و شیرین و خنک ظاهر شد لشکر سیراب شدند و آنقدر که خواستند برداشتند

باز حضرت مرتضی آن سنگ را بالای چشمہ نہاد و بعز مود تا خاک بر وافگندند راہب از دیر از دیر فرود آمدہ پرسید
کہ تو پیغمبر مرسلے فرمود کہ نے گفت تو فرشتہ مقربے گفت کہ نے پس گفت کہ تو چہ کسے فرمود من وصی
پیغمبر مرسلم محمد بن عبد اللہ خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وسلم راہب گفت دست بیار کہ مسلمان شوم او دست بر
حضرت امیر سلام اورد و گواہی بوحدانیت خدا و رسالت مصطفے و وصایت مرتضے بداد بعد ازان از وی
پرسید کہ سبب اسلام آوردن تو چہ بود گفت ای امیر المومنین بناے این دیر از براے کنندہ این سنگ ست
پیش از من بسیارے درین دیر بودہ اند زیرا کہ در کتب خود دیدہ ایم و از علماے خود شنیدہ ایم کہ درین موضع
چشمہ است کہ ظاہر نکند آنرا مگر پیغمبرے یا وصی او پس چون من این را دیدم بآرزوے خود رسیدم حضرت مرتضے
از شنیدن این قصہ بسیار گریست و گفت الحمد للہ الذی لم اکن عندہ منسیاً و کنت فے کتبہ مذکوراً
بعد ازان راہب ملازمت حضرت مرتضوے اختیار نمود تا بصفین شہید گشت و حضرت مرتضے در حق
وے بگفت کہ وے مولاے منست در شواہد آوردہ کہ خداے تعالی دو بار براے او رد شمس کرد
یکے در عہد رسول صلعم و یکے بعد از وفات وے ام سلمہ و اسما بنت عمیس و جابر بن عبد اللہ انصاری و ابو سعید
خدرے رض روایت کردہ اند کہ وحی بران حضرت آمدہ بود و انسر و انوقت تکیہ بر ران مرتضے رض کردہ بود و سر
برنداشت تا کہ افتاب غروب کرد مرتضے رض نماز عصر را نشستہ گذارد باشارہ چون رسول صلعم این حال
معلوم نمود بمرتضے فرمود کہ دعا کن تا خداے تعالے افتاب را بر گرداند تا تو نماز دیگر بر وقت بگذاری مرتضے
دعا کرد و افتاب بانموضع کہ نماز دیگری باشد باز گشت و مرتضے نماز خود را در وقت بگذارد اسما بنت عمیس
گوید کہ از افتاب در وقت غروب آوازے می آمد ہمچون آواز ارہ و در جاے دیگر شواہد گفتہ کہ افتاب برای
مرتضے بدعاے حضرت مصطفے صلعم باز گشت و مولف آن کتاب در قصیدہ نعتیہ میگوید۔

چون فوت شد عصر از علی از بہر وی از کاہلی	گشتہ از دعایش منجلی از حرب شمس خاوران

و حافظ ابن حجر ہیتمی در صواعق آوردہ کہ رسول صلعم دعا کرد کہ اللہم انہ کان فی طاعتک و طاعۃ رسولک
فاردد علیہ الشمس فطلعت بعد ما غربت طحاوے و قاضی در شفا گوید کہ حدیث رد شمس صحیح است و شیخ الاسلام
ابو زرعہ گوید حدیثی حسن است و غیر او از علما متابعت او نمودہ رد کردہ اند قول جمعی را کہ گفتند این حدیث
موضوع است و در ازالۃ الخفا آوردہ کہ سیوطی در جزو کشف اللبس فی حدیث رد الشمس گفتہ کہ حدیث رد شمس
معجزہ پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم است و تصحیح کردہ است این را طحاوے و غیر او و افراط کردہ است ابن جوزی

درین حدیث تا انکه اورده است اتر او درکتاب الموضوعات وگفته است شاگرد او محمد دمشقی فی جزء مزیل اللبس عن حدیث رد الشمس بدانکه این حدیث را طحاوی در شرح مشکل الاثار از اسما بنت عمیس از دو طریق روایت نموده وگفته است که این هر دو طریق ثابت است و روات ان جمله ثقات اند و نقل نموده است انرا قاضی عیاض در شفا و حافظ ابن سید الناس فی بشری اللبیب و حافظ علاء الدین مغلطائی درکتاب الزهر الباسم و تصحیح کرده است انرا ابو الفتح ازدی و تحسین کرده است ابو زرعه عراقی و سیوطی فی الدرر المنتشرة فی الاحادیث المشتهره و طبرانی در کبیر وگفته است حافظ احمد بن صالح مصری او را نشاید انکس را که اهل علم باشد که مخالفت کند از حدیث اسما بنت عمیس چراکه این از اجله علامات نبوت است و تحقیق که انکار نموده اند حفاظ بر ابن جوزی بسبب ایراد او این حدیث را در موضوعات انتهی و برای این حدیث علما بحث و تکرار بسیار پیش اورده اند در ازالة الخفا و صواعق و تحفه اثنا عشریه تفصیل ان بوده است من از اطالت اندیشیدم بدانست مولف حدیث رد شمس صحیح نیست چراکه برای این وقوع عظیم فقط دو چهار کس راوی بودند چه معنی دارد وی بایست که یهود و نصاری نیز درکتاب های خود می نوشتند که در فلان تاریخ این واقعه شد اگرچه ایشان معجزه نگویند مگر از واقعه انکار کردن نتوانند والله اعلم بحقیقة الحال و بار دوم در شواهد اورده که در وقت توجه بصفین قریب بابل چون خواست که از فرات بگذرد نماز عصر از اصحاب وی فوت شد بدعای حضرت مرتضی باز عود نمود تا مسلمانان نماز گذاردند چون سلام باز دادند آوازی هولناک میکرد این قصه نیز مانند قصه اول است در تحفه اثنا عشریه از ان انکار نموده والله اعلم در شواهد اورده که روزی از روزهای صفین ندا فرمود که یا با مسلماه یعنی ابو مسلم کجا است محمد حنیفه رضی الله عنه گفت که وی در اخر صفوف است فرمود که ای فرزند مراد من از ابو مسلم خولانی نیست مقصود من از صاحب جیش است که از جانب مشرق با رایات سیاه پدید آید چندان محاربه کند که خدای تعالی بواسطه وی حق را بمرکز قرار دهد خوش وقت انانکه با وی موافقت کنند در اعلاء دین و نگونساری ظالمان جد و جهد نمایند در روضه نیز این حکایت اورده (بالاخر همچنان شد که ابو مسلم مروزی از جانب خراسان با رایات سیاه برامد و دنیا را از نحوست شامت بنی امیه پاک ساخت و انتقام خون حسین ع و زید شهید از ظالمان بوجه احسن گرفت) چون اهل کوفه تائید محمد بن ابی بکر در مصر رفتند و فرمان حضرت مرتضوی را اطاعت نکردند در حق ایشان دعا کرد که بار خدایا کسی را برین طایفه مسلط گردان که هرگز بر ایشان ترحم نکنند یا گفت غلامی از ثقیف

برایشان گمار ہمان شب حجاج متولد شد و باہل کوفہ رسید از وی آنچہ رسید کذا فی الشواہد سیوطی
در تاریخ الخلفا و جامی در شواہد آوردہ و عبارت للجامی است کہ روزے گفت کہ دوشش حضرت
رسالت را صلے اللہ علیہ وسلم بخواب دیدم گفتم یارسول اللہ چہ محنتہا و خصومتہا کہ از امت
تو بمن رسید فرمود کہ برایشان دعا کن گفتم خداوندا مرا بہتر از ایشان عوض دہ و بدتر از من برایشان گمار
در ہمان ایام شہید شد انتہے ہمچنین کرامات و خوارق عادت بسیار از وے سرزد شدہ برین
قدر قلیل اختصار نمودیم

فاطمۃ الزہرا بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

سیدۃ نساء العالمین مادر وے خدیجہ بنت خویلد ست و شوہر وے علے مرتضے و وے
اصغر بنات و احب اولاد حضرت سید کائنات ست و مادر حسنین سید اشباب اہل الجنۃ است
نکاح وے با حضرت مرتضے حسب فرمان وحی بودہ در روضۃ الاحباب آوردہ کہ انس رضی اللہ عنہ
روایت مے کند کہ نزد حضرت رسالت نشستہ بودم کہ آثار وحی بران سرورم ظاہر شد بعد
از انجلاء ان فرمود کہ جبرئیل ہمین گفت کہ ان اللہ تعالے یامرک ان تزوج فاطمۃ من علے این حدیث
در مسند امام حنبل نیز ایراد نمودہ و قبل از ورود وے ابوبکر و عمر رضے اللہ تعالے عنہما و روساء
قریش خطبہ فاطمہ نمودہ بودند آن سرور گفتہ بود کہ در باب فاطمہ انتظار وحے میکشم و بعد
از نکاح در حق وے و شوہر وے دعاہاے حسنہ نمودہ منجملہ ان این دعا نمودہ کہ جمع اللہ شملکما
واسعد جدکما و بارک علیکما واخرج منکما کثیرا طیبا و شرح تزویج او طول طویل ست در روضۃ الاحباب
و معارج النبوۃ و دیگر کتب بالتفصیل مسطور ست افضل زنان و اہل بہشت است بقول صحیح
و احادیث افضلیت متعارض آمدہ از امام مالک پرسیدند کہ عائشہ افضل ست یا فاطمہ گفت فاطمہ بضعۃ رسول
است و لا افضل علی بضعۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم احدا و فی اتمام الدرایہ للسیوطی روی الطبرانی عن علی مرفوعا
اذا کان یوم القیامۃ قیل یا اہل الجنۃ غضوا ابصارکم حتے تمر فاطمۃ بنت محمد و فی ہذہ الاحادیث دلالۃ علی تفضیلہا
علے مریم خصوصا اذا قلنا بالاصح انہا لم تکن نبیۃ و قد تقرر ان ہذہ الامۃ افضل من غیرہا و فی روضۃ الاحباب عن جابر
بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اہتدوا بالشمس فاذا غاب الشمس فاہتدوا

بالقمر وإذا غاب القمر فاهتدوا بالزهرة وإذا غاب الزهرة فاهتدوا بالفرقدان فقال الشمس انا والقمر علي والزهرة فاطمة والفرقدان الحسن والحسين وشیخ عبد الحق دهلوی در تکمیل الایمان از کتاب خصایص للسیوطی نقل نموده که از امام علیم الدین عراقی منقول است که گفت فاطمه و برادر وے ابراهیم باتفاق افضل اند از خلفاے اربعه وفي الينابيع اخرج احمد والحاكم عن المسور بن مخرمة مرفوعاً فاطمة بضعة مني يقبضني ما يقبضها ويبسطني ما يبسطها وان الانساب تنقطع يوم القيامة غير نسبي وسببي وصهري واخرج البزار وابو يعلى والطبراني والحاكم عن ابن مسعود مرفوعاً ان فاطمة احصنت فرجها فحرمها الله وذريتها على النار واخرج احمد والشيخان وابو داؤد والترمذي عن المسور بن مخرمة مرفوعاً انما فاطمة بضعة مني يريبني ما يريبها ويؤذيني ما يؤذيها واخرج احمد والترمذي والحاكم عن ابن الزبير مرفوعاً انما فاطمة بضعة مني يؤذيني ما اذاها وينصبني ما انصبها واخرج الشيخان عن فاطمة مرفوعاً يا فاطمة الا ترضين ان تكوني سيدة نساء اهل الجنة واخرج الترمذي والحاكم عن اسامة بن زيد مرفوعاً احب اهلي فاطمة در روضة الاحباب از امام حسین بن علی المرتضی روایت نموده که گفت دیدم مادر خود فاطمه را که در شب جمعه در محراب مسجد خانه خود نماز میگذارد تا آنکه صبح طالع شد شنیدم که مومنین و مومنات را بسیار دعاے خیر کرد و در نفس خود را هیچ دعا نکرد گفتم ای مادر مهربان چگونه است که براے نفس خود هیچ دعا نکرد گفت یا بني الجار ثم الدار کنیت او ام محمد و القاب او مبارکه و طاهره و زاکیه و راضیه و مرضیه بود و در کشف الغمه آورده که صدیقة الکبری لقب او هست انتهی ولادت او در سال سی و یکم بعد از واقعه فیل پنج سال پیش از نبوت و نکاح او با علی مرتضی در سال دوم از هجرت در ماه رمضان بعد از مراجعت از بدر و زفاف در ذی الحجه و آنوقت فاطمه هیجده ساله بود و وفات وی در سیوم رمضان شب شنبه سنه احدی عشر و عمر او آنوقت بست و هشت سال بود بعد از پیغمبر صلی الله علیه وسلم شش ماه در غایت حزن و ملال زندگی کرده در ینمدت هیچکس او را شادمان و خندان ندیده بود و روز وفات خود متبسم شده بود و دفن او حسب وصیت او در شب نموده و هیچکس از نامحرمان در تدفین او شریک نبودند روز دیگر ابو بکر و عمر و ساير اشراف صحابه حضرت مرتضی را عتاب نمودند که چرا ما را خبر نکردی تا شرف نماز بروی دریافتیمی انجناب معذرت نمود که حسب وصیت او چنین کردم کذا فی روضة الاحباب جذب القلوب الی دیار المحبوب بدانکه در تواریخ ولادت و تزویج و وفات او اختلافات است انچه مختار راقم الحروف افتاد ثبت نموده بعد از وفات پیغمبر صلی الله علیه وسلم واقعات بسیاره گذشته مثل معامله فدک و سقط شدن حمل او و تهدید نمودن عمر خطاب بهاشمیان

که درخانه حضرت زهره اجتماع نموده بودند و ناله و شیون نمودن حضرت زهرا پیش انصار طوی داروذکرش ناکردن اوسے تراست وصیت نمودن حضرت زهرا که هیچکس بر جنازه او حاضر نشود دلیل صریح ست برانکه حضرت زهرا ازرده وملول از دنیا رفت اکنون تاویل هرچه خواهند بکنند الغرض ما از مشاجرات صحابه عنان قلم منصرف نمودیم واحادیث در فضیلت وے رضی الله عنها واقوال علما در تفضیل و بر سائر نان بسیار است ما براو اختصار رقیم بنذے از تحقیقات ابن امر در رفتاوا سے سیوطی وتکمیل الایمان شیخ عبدالحق دهلوی بوده است ودر قبر او اختلاف است بالقطع هیچکس را معلوم نیست ارجح اقوال در جنت البقیع نزد قبر امام حسن علیه السلام بوده است وتفصیل وتحقیق ان در جذب القلوب الے دیار المحبوب که تاریخ مدینه منوره از شیخ عبدالحق دهلوی است بوده است والله اعلم بحقیقة الحال سلام الله علیها در روضة الاحباب آورده که مرویات وی در کتب معتبره متداوله هیجده حدیث است ازانجمله یک حدیث متفق علیه است وتتمه در سائر کتب مرویست انتهی وحضرت زهرا بعد از وفات پدر بزرگوار خود خانه در جنت البقیع گرفته انرا بیت الحزن مقرر نموده اکثر ایام درانجا بسر میبرد ومرثیه براسے پیغمبر صلے الله علیه وسلم انشا نموده یک بیت از اول ان قصیده این است

صبت علی مصائب لو انها
صبت علے الایام صرن لیالیا

وحضرت مرتضے بعد از وفات حضرت زهرا رقت بسیار نموده واین دو بیت انشا کرد ـ

لکل اجتماع من خلیلین فرقته
وکل الذی دون الفراق قلیل

وان افتقادے فاطمة بعد احمد
دلیل علی ان لا یدوم خلیل ؛

ونماز جنازه وی حضرت مرتضیٰ گذارد و بقولے عباس کذافی روضة الاحباب

الحسن بن علی المرتضیٰ رضی الله تعالے عنهما

امیر المومنین سبط رسول الله صلے الله علیه وسلم وریحانه وآخر الخلفا از جد صلے الله علیه وسلم مادر وے فاطمه است بنت رسول الله صلے الله علیه وسلم سیدة نساء العالمین وجدّ او خدیجة الکبریٰ افضل زنان اهل بهشت است مناقب وفضایل او بیشتر ازان است که استقصای ان توان کرد کنیت او ابو محمد است ولقب او

مجتبی و سید و تقی و یکی از خلفاے راشدین است و امام دویم است از ائمہ اثنا عشر و شش ماہ و چند روز خلافت کرد سیوطی در تاریخ الخلفا اوردہ کہ بعد از شہادت حضرت مرتضے حسن رضی اللہ عنہ بمبایعت اہل عراق خلیفہ شد بعد ازان خروج کرد بروے معاویہ پس تسلیم امر نمود حسن معاویہ را بشرطیکہ خلافت بعد از معاویہ حسن را باشد و مطالبہ نکند کسے را از اہل مدینہ و اہل حجاز و عراق انچہ بود در زمان پدرش وانکہ دیون او ادا نماید پس قبول نمود معاویہ پس صلح شد بران قرار داد و ظاہر شد معجزۂ نبویہ صلے اللہ علیہ وسلم در روضۃ الاحباب گفتہ کہ حسن رضی اللہ عنہ براے خلافت این شرط نمود کہ خلافت بعد از معاویہ بر شورے گذارد و ہیچکس را وے عہد نکند و گفت حسن رض کہ مرا اگر خواہش خلافت بودے اکنون ترک ان نکردمے و باید کہ معاویہ دربارہ حسن و برادرش حسین در سر و علانیہ بدی نیندیشد و کسے را نگوید و مسلمانان از دست و زبان او سالم باشند و شیعہ علی از او مامون باشند و خراج فارس را سال بسال بدو رساند و حضرت مرتضے را سب نکنند معاویہ جملہ شروط را قبول نمود الا سب و لعن مولاے مومنین مگر گفت کہ در مجلسے کہ حسنین باشند دران مجلس سب نکنند لہٰذا نا کہ خبر من سب علیاً فقد سبنی باو نرسیدہ چنانکہ حدیث من اذی علیاً فقد اذانی باو نرسیدہ والا چہ مجال کہ در ایذاے حضرت مرتضے باقصی الغایت میکوشید آرے حدیث عمار یا عمار تقتلک الفئۃ الباغیۃ باو رسید چون مجتہد بود تاویل نمود کہ او را علی کشت در اسد الغابۃ اوردہ کہ ولادت او در نصف رمضان سنۃ ثلاث من الہجرت بودہ و توفی بالمدینۃ سنۃ تسع و اربعین و در روضۃ الاحباب سنۃ خمسین شب پنجشنبہ بست و نہم صفر گفتہ و اقوال دیگر نیز ہست ابن اثیر و سیوطی و دیگر مورخین میگویند کہ او مسموم مرد زوجہ او جعدہ بنت اشعث بن قیس او را زہر داد سیوطی میگوید کہ بفرمودہ یزید بن معاویہ زہر داد و جامی در شواہد النبوۃ و سید جمال الدین محدث در روضۃ الاحباب میگوید کہ بفرمودہ معاویہ زہر داد و جامے میگوید کہ ہمین مشہور است و ابن عبد البر در استیعاب گفتہ کہ جماعتے بران رفتہ اند کہ معاویہ جعدہ را بفریفت تا او زہر داد واللہ اعلم و مروان اغواے این امر نمودہ حسب فرمودہ پدر باشد یا پسر او را یا بن امر شنیع تحریص نمودہ بہر حال از خاندان بنی امیہ بیرون نیست حکیم سنائی میگوید۔

آن کز بودہ کہ یافت این فرصت
کہ بر او باد تا ابد لعنت

حق بگویم من از آنکه اندیشم	آنچه باشد یقین شده پیشم
تو نوئی هند و عقد مروارید	که ز میراث ها سے ہند رسید
کین نیسکه عقد مر ترا دادم	بتو بخشیدم و فرستادم
گر تو این شغل را تمام کنے	تو نشستن بها تو نیک نام کنے
به پسر مر ترا دهم بزنے	مر مرا دختر سے و جان و تنے

ازین ابیات مستفاد میشود که بفرموده معاویه زهر داد بدانکه روات حدیث از آنجناب بسیار اند منجمله آن آنچه در تهذیب نووی و اسد الغابۂ ابن اثیر و اصابہ ابن حجر آورده اینست که روے الحسن عن النبی صلی الله علیه وسلم احادیث و عن ابیه و اخیه الحسین و خاله هند بن ابی هاله و عنه عائشه و جماعة من التابعین منهم ابنه الحسن بن الحسن و ابن اخیه علی بن الحسین و ابناه عبد الله و الباقر و ابی الحوارے ربیعه بن سنان و الشعبی و ابو وائل و محمد بن سیرین و عکرمه و جبیر بن نفیر و ابو مجلز و هبیره و ابن مریم و سفیان ابن اللیل و سوید بن غفله و شقیق ابن سلمه و المسیب بن نجبة و الاصبغ بن نباته و معاویه بن خدیج و اسحاق بن بشار و غیرهم فی تهذیب النووی کان الحسن رضی الله عنه شبیهاً بالنبی صلی الله علیه وسلم سماه النبی صلی الله علیه وسلم الحسن و عق عنه یوم سابعه و حلق شعره و امر ان یتصدق بزنته شعره فضته و هو خامس اہل الکساء قال ابو احمد العسکری سماه النبی صلعم الحسن و کناه ابا محمد قال لم یکن هذا الاسم یعرف فی الجاهلیة روی عن ابن الاعرابی عن المفضل قال ان الله تعالی حجب اسم الحسن والحسین حتی سمی بهما النبی صلعم ابنیه الحسن والحسین و ان الحسن رضی حج حجات ماشیاً و کان یقول انے استحی من الله تعالے ان القاه و لم امش الے بیته (قال السیوطی اخرج الحاکم عن عبد الله بن عبید بن عمیر قال لقد حج الحسن خمسا و عشرین حجة ماشیاً و ان النجائب لتقاد معه و اخرج ابن سعد عن علی بن زید بن جدعان قال اخرج الحسن من ماله لله مرتین و قاسم لله ماله ثلث مرات حتی انه کان یعطی نعلا و یمسک نعلا و یعطی خفا و یمسک خفا قال النووی کان الحسن حلیماً کریماً و رعا دعا و ورعه و حلمه اے ان ترک الدنیا و الخلافة لله تعالے و کان من المبادرین الی نصرة عثمان بن عفان رضی الله تعالے عنه و ولے الخلافة بعد قتل ابیه علی رض و کان قتل علی لثلاث عشره بقیت من شهر رمضان سنة اربعین و بایعه اکثر من اربعین الفا کانوا بایعوا اباه

وبقی نحو سبعة اشہر خلیفة بالحجاز والیمن والعراق وخراسان وغیر ذلک وکان وصی الی اخیہ الحسین رضی
روینا فی صحیح البخاری ومسلم عن البراء قال رایت النبی صلعم والحسن علی عاتقه وهو یقول اللهم انی احبه
فاحبه وفی صحیح البخاری عن اسامة قال کان النبی صلعم یاخذنی فیقعدنی علی فخذه ویقعد الحسن علی فخذه
الاخری ثم یضمهما ثم یقول اللهم انی ارحمهما فارحمهما وفی البخاری ایضا عن ابی بکرة قال سمعت النبی صلعم علی المنبر
والحسن الی جنبه ینظر الی الناس مرة والیه مرة یقول ان ابنی هذا سید لعل الله یصلح به بین فئتین
عظیمتین من المسلمین وفی البخاری عن انس رضی الله عنه قال لم یکن احد اشبه بالنبی صلعم من الحسن
بن علی وفی البخاری عن ابن عمر قال قال النبی صلعم هما ریحانتای من الدنیا یعنی الحسن والحسین وفی البخاری عن
ابن عمر قال قال ابوبکر ارقبوا محمدا فی اهل بیته وفی المسلم عن زید بن ارقم قال قال رسول الله صلعم وانا تارک
فیکم الثقلین اولهما کتاب الله فیه الهدی والنور فخذوا بکتاب الله واستمسکوا به فحث علی کتاب الله
ورغب ثم قال واهل بیتی اذکرکم الله فی اهل بیتی وعن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم
الحسن والحسین سیدا شباب اهل الجنة رواه الترمذی وقال حدیث حسن صحیح وعن اسامة بن زید قال طرقت النبی
صلعم ذات لیلة فخرج وهو مشتمل علی شیء قلت ما هذا فکشفه فاذا حسن وحسین علی ورکیه فقال هذان ابنای وابنا ابنتی اللهم انی
احبهما فاحبهما واحب من یحبهما رواه الترمذی وقال هذا حدیث حسن وفی تاریخ الخلفا للسیوطی اخرج الحاکم عن ابن عباس
قال اقبل النبی صلعم وقد حمل الحسن علی رقبته فلقیه رجل فقال نعم المرکب رکبت یا غلام فقال رسول الله صلعم ونعم الراکب هو ومناقبه کثیرة ومشهورة

فصل در کرامت امام حسن ع

در شواهد النبوة آورده که در بعضی از مواسم حج پای مبارک او بسبب پیاده رفتن ورم کرده بود یکی از
موالی وی گفت کاشکی چندان سوار شوی که ورم پای تو فرو نشیند آنرا قبول نکرد وگفت چون
بمنزل برسی ترا سیاهی پیش خواهد آمد که مقداری روغن داشته باشد از وی بخر و مکاس مکن مولای وی گفت
پدر و مادر من فدای تو باد ما در هیچ منزلی کسی را ندیدیم که وی را این دوا باشد درین منزل از کجا خواهد بود فرمود
که خواهد بود چون بمنزل رسیدند سیاهی پیدا آمد فرمود که آنکه آن سیاهی که میگفتم برو و از وی روغن بخر و ثمن
بده چون آن مولی پیش آن سیاه آمد و روغن طلبید گفت ای غلام این را از برای که میخواهی گفت
از برای حسن بن علی ع گفت مرا پیش وی ببر که من مولای ویم چون پیش وی رسید گفت که من مولای

توام دشمن نمیگیرم لیکن خاتون مرادر روزه گرفته است دعاکن که خدای تعالی مرا پسرے تمام اندام روزی گردانی
فرمود که بمنزل خود باز گرد که خدای تعالی ترا چنان پسرے که خواستے داد چون ان سیاه بخانه خود رسید
حال را چنان دید که فرموده بود و آنرا انجلا انست که روزے با یکے از اولاد زبیر رضی الله عنه در سفری بود
در نخلستانیکه خشک شده بود فرود آمدند برای امیر المومنین حسن عم در پاے یک نخله فرش انداختند و برای
زبیرے در پاے نخله دیگر زبیری گفت کاش برین نخله خرماے تر بودی تا بخوردمی امیر المومنین حسن عم
فرمود که خرماے تر میخواہی زبیرے گفت آرے دست بدعا برداشت و در زیر لب چیزے بگفت که
کس ندانست فی الحال یک نخل سبز شد و برگ برآورد و بخرماے تر بار در شد شتربانے که با ایشان بود
گفت که این سحر است والله امیر المومنین حسن عم فرمود که این سحر نیست لیکن دعائیست مستجاب که از
فرزند پیغمبرے واقع شده است و چون مردم او را بسبب صلح با معاویه ملامت کردند گفت که بر رسول
صلے الله علیه وسلم منکشف شد که بنے امیه بر منبر او برمے آیند یکے بعد از دیگرے این بروے دشوار آمد
حق تعالے بوی فرو فرستاد که انا اعطیناک الکوثر یعنے فی الجنة وانا انزلنا فی لیلة القدر و ما ادریک ما لیلة القدر
لیلة القدر خیر من الف شهر مراد از الف شهر مدت ملک بنے امیه است راوے گوید که مدتیکه ملک
ایشان را حساب نمودیم هزار ماه بود حسین بن علی المرتضیٰ رضی الله تعالی عنهما سبط رسول الله صلعم در یحانته
امیر المومنین در شواهد النبوة آورده که وے ابو الائمه است و کنیت او ابو عبد الله و لقب او شهید و سید
و ولادت او در مدینه بوده روز سه شنبه چهارم شعبان سنة اربع من الهجرة انتهی و ابن اثیر از ابن سعد
روایت نموده که ولادت او پنجم شعبان بوده و شهادت او روز جمعه عاشر محرم سنة احدے و ستین بکربلا
تاریخ شهادت او صاحب مرآة الخیال چه خوب گفته ـ

سال تاریخ گفت غم گینے	سر دین را برید بے دینی

مولانا عبد الرحمن جامی گفته

چون از میانه رفت سر سالکان راه	گو خرقه ها کبود کنند اہل خانقاه

سر سالک سین و الف است و عدد ان شصت و یک است سالک رفت یعنے بسنه شصت
و یک شهید شد و وی یکے از مشهود بالجنة است و یکے از اہل کسا
است و امام مظلوم نیز لقب او ست برین تقدیر عمر او وقت شهادت او پنجاه و شش سال و پنجاه و هفت

روز بوده مگر بقول امام جعفر صادق عمر او شصت و سه سال بود چنانچه ابن اثیر در الکامل گفته که چون منصور عباسی امام جعفر را تهدید
بقتل نمود گفت تعجیل مکن که عمر من بشصت و سه سال رسیده و درین عمر پدر من باقر و پدر او علی و پدر او حسین و پدر او علی مرتضی وفات یافته
شواهد آورده که گویند که مدت حمل وی شش ماه بوده است هیچ فرزند شش ماهه نیامده است که زنده مانده مگر وی و یحیی بن زکریا علیه السلام
و میان ولادت امیر المومنین حسن رضی الله عنه و علوق فاطمه رضی الله عنها با میر المومنین حسین رضی الله عنه پنجاه و
پنج روز بوده است و فی الاصابة قال جعفر بن محمد لم یکن بین الحمل بالحسین بعد ولادة الحسن الا طهر واحد قلت فاذا کان الحسن ولد فی رمضان و
ولد الحسین فی شعبان یحتمل ان یکون ولدته لتسعة اشهر ولم تطهر من النفاس الا بعد شهرین وفی اسد الغابة
لابن اثیر و الاستیعاب لابن عبد البر قال قتادة ولد الحسین بعد الحسن بسنة و عشرة اشهر فولدته لست
سنین و خمسة اشهر و نصف شهر من الهجرة وفی الاستیعاب عق عنه رسول الله صلعم کما عق عن
اخیه و فی اسد الغابة عن علی رض قال الحسن اشبه برسول الله ما بین الصدر الی الراس والحسین اشبه
برسول الله ما کان اسفل من ذلک و سماه النبی صلی الله علیه وسلم الحسین و لما ولد اذن النبی صلعم فی اذنه هو
سید شباب اهل الجنة و خامس اهل الکساء در شواهد آورده که وی را جمالی بود که چون در تاریکی بنشستی
از بیاض جبین و بریق رخسار وی بوی راه بردندی و وی را از سینه تا پا مشابهت بود با رسول الله صلعم
چنانکه امیر المومنین حسن ع از سینه تا فرق در شواهد از ام الحارث آورده که گفت پیش رسول صلعم آمدم
و گفتم یا رسول الله خوابی دیده ام که پاره از تو بریدند و در کنار من نهادند رسول صلعم فرمود نکو دیده فاطمه
پسری آرد و در کنار تو باشد بعد از آن حسین ع در وجود آمد در اسد الغابة آورده که ام الفضل همین خواب
دیده قبل از تولد حسین ع چون با رسول صلعم گفت همین تعبیر نمود و گفت تو مرضعه او خواهی بود انتهی و در اصابه
آورده که ابن سیرین گفت که حسن و حسین شبیه ترین مردمان بودند برسول صلعم و عمر بن الخطاب بر منبر خطبه میخواند
و حسین رضی الله عنه بر منبر رفت و گفت فرود آی از منبر پدر من و برو بسوی منبر پدر خود پس گفت عمر که پدر
مرا منبر نبود پس نشانید او را نزد خود پس چون از منبر فرود آمد و رفت بمکان خود گفت او را که آموخت ترا
گفت حسین ع بخدا که هیچکس نیاموخت در تحفه اثنا عشریه گفته که وقتیکه ابوبکر بر منبر رفته بود حسین رضی الله عنه
گفته بود که این منبر پدر منست نه پدر تو گفت ابوبکر راست گفتی این منبر پدر تست نه منبر پدر من که فرمود ترا
باین سخن پس علی رضی الله عنه برخاست و گفت نیاموختم او را گفت ترا متهم نمیکنم و فی الاصابة گفت
حسین ع که آمدم روزی نزد عمر و او تخلیه داشت بمعاویه و ابن عمر بر در دروازه بود پس برگشت ابن عمر و برگشتم

من پس ملاقات نمود بامن روزے پس گفت عمر مرا کہ ندیدم ترا گفتم ای امیر المومنین آمدہ بودم و نوبہ معویہ
خلوت میداشتے پس برگشتم با ابن عمر گفت تو احق از ابن عمر رستہ است موے بر سر من مگر بسبب
شما بعد خدا یعنے رفعت نیافتم مگر بسبب شما و سند این صحیح است نزد خطیب و مروی است از ابن حبان
کہ ابن عمر نشستہ بود در سایہ کعبہ چون دید حسین را کہ پیش می آید گفت این مرد امروز احب اہل زمین
است نزد اہل آسمان و در اسد الغابہ آوردہ کہ یکی از اہل عراق ابن عمر را از خون پشہ سوال کرد پس
گفت ابن عمر بہ بینید بسوے اینکس می پرسد از خون پشہ و بکشتند پسر رسول اللہ صلعم را شنیدم
از رسول صلعم کہ میگفت حسن و حسین دو ریحان منند در دنیا و مثل این روایت ست از ابو ہریرہ و عن یعلی
بن مرہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حسین منے و انا من حسین احب اللہ من احب حسینا حسین
سبط من الاسباط ہذا الحدیث ایضا اوردہ فی تہذیب النواوی و قال الترمذی ہذا حدیث حسن و عن انس
بن مالک قال اتی عبید اللہ بن زیاد براس الحسین بن علی ع فجعل فی طست فجعل ینکت علیہ و قال فی
حسنہ شیا قال انس کان اشبہہم برسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و کان مخضوبا بالوسمۃ ہذا حدیث متفق
علیہ و عن الاوزاعی عن عمر اتلۃ قال واللہ لا ازال احب علیا و الحسن و الحسین و فاطمۃ بعد ان سمعت رسول اللہ صلعم
یقول فیہم ما قال لقد رایتنے ذات یوم و قد جئت النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی بیت ام سلمۃ فجاء الحسن
فاجلسہ علی فخذہ الیمنی و قبلہ ثم جاء الحسین فاجلسہ علی فخذہ الیسری و قبلہ ثم جاءت فاطمۃ فاجلسہا
بین یدیہ ثم دعا بعلی ثم قال انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت و یطہرکم تطہیرا قلت لواثلۃ ما الرجس
قال الشک فی اللہ عز و جل قال العسکری یقال ان الاوزاعی لم یرو فی الفضائل حدیثا غیر ہذا و کذا الزہری
لم یرو فیہا الا حدیثا واحدا کانا یخافان بنی امیۃ و فی الاستیعاب عن ابی ہریرۃ قال ابصرت
عینای ہاتان و سمعت اذنای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ہو اخذ بکفی حسین و قدماہ علی قدم
رسول اللہ صلعم و ہو یقول ترق عین بقیۃ قال فرقی الغلام حتے وضع قدمیہ علی صدر رسول اللہ صلعم
ثم قال لہ رسول اللہ صلعم افتح فاک ثم قبلہ ثم قال اللہم احبہ فاحبہ و قال مصعب الزبیری حج الحسین بن علی
رضی اللہ عنہما خمسا و عشرین حجا ماشیا و فی الاستیعاب کان الحسین فاضلا دینا کثیر الصیام و الصلوٰۃ
و الحج و فی اسد الغابۃ و تہذیب النواوی کان الحسین فاضلا کثیر الصوم و الصلوٰۃ و الحج و الصدقۃ
و افعال الخیر جمیعہا و فی اسد الغابۃ کان الحسین کارہا لما فعلہ اخوہ الحسن من تسلیم الامر الی معاویۃ و قال

انشدک اللہ ان تصدق احدوثۃ معاویۃ وتکذب احدوثۃ ابیک فقال لہ الحسن اسکت انا اعلم بہذا الامر منک
و در تحفہ اثنا عشریہ اوردہ کہ آنجناب بعد صلح حسن رضی اللہ عنہ گفت لو جز انفی لکان احب الی مما فعل اخی و
در سورہ رحمن آیہ کریمہ مرج البحرین یلتقیان بینہما برزخ لا یبغیان یخرج منہما اللولو والمرجان فی تفسیر در منثور
للسیوطی مرج البحرین یلتقیان علی و فاطمہ بینہما برزخ لا یبغیان رسول اللہ صلعم یخرج منہما اللولو والمرجان حسن و حسین
و فی معارج النبوۃ در ذکر اسماعیل علیہ السلام قولہ تعالی و فدیناہ بذبح عظیم بقول امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ
مراد از آن حسین ابن علی است ورنہ کبشے چہ قدر اندارد کہ حق تعالی او را ذبح عظیم گوید و تفصیل آن در کتاب مذکور است
و آیہ کریمہ حملہ وفصالہ ثلثون شہرا در حقائق اوردہ کہ نزلت فی الحسین بن علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہما در شواہد
اسد الغابہ و اصابہ اوردہ کہ حسن و حسین پیش رسول صلعم کشتی میگرفتند حسین را میگفت رسول صلعم بگیر حسن را پس گفت فاطمہ
کہ یا رسول اللہ چرا میگوئی کہ بگیر حسن را گفت اینک جبرئیل حسن را میگوید کہ بگیر حسین را روی الحسین عن النبی صلی اللہ
علیہ وسلم و عن ابیہ و امہ و خالہ ہند بن ابی ہالہ و عن عمر و عنہ اخوہ الحسن و بنوہ علی زین العابدین و فاطمہ و
سکینہ و حفیدہ الباقر والشعبی و عکرمہ و شیبان الدولی و کرز التیمی و آخرون میگوید مولف این اوراق کہ
در اسد الغابہ حدیثے از طلحہ بن عبید اللہ از حسین بن علی مرویست و در استیعاب از سنان بن ابی سنان
از حسین بن علی حدیثے مرویست از اینجا معلوم شد کہ طلحہ بن عبید اللہ و سنان بن ابی سنان از وی روایت
دارند و فی الخلاصۃ روی عن جدہ ثمانیۃ احادیث و عن ابیہ و امہ و عمر و عنہ ابنہ علی و ابن ابنہ زید و بنتاہ سکینہ
و فاطمہ پس از آنجناب روایت حدیث امام حسن المجتبی و امام زین العابدین و امام باقر و زید شہید و شعبی و عکرمہ
و شیبان دولے و کرز تیمے و طلحہ بن عبید اللہ و سنان بن ابی سنان و فاطمہ و سکینہ نمودہ اند احادیث در
مناقب او و دعاہاے سید کائنات در حق این دو برادر بسیار آمدہ قدرے در ذکر برادرش گذشتہ و قدرے
در اینجا مذکور شد و قدرے در ضمن احوال او در آخر فصل مسطور خواہد شد و باقی بسبب اطالت متروک
نمودہ شد و در قصہ مقتل او اختلاف بسیار است و طول و طویل است اعثم کوفی در تاریخ خود و ابن اثیر در
الکامل و مسعودی در مروج الذہب و محمد بن جریر طبرے در تاریخ خود و سید جمال الدین محدث در روضۃ الاحباب
مشرح و کامل بیان نمودہ از ہمہ جامع تر روضۃ الاحباب ہست اگر تفصیل ہر یک کتاب دیدہ نشد ہر کرا میل مطالعہ
این قصہ باشد باید کہ در آن کتب نظر کند اینجا مختصر بیان نمودہ میشود و باللہ التوفیق فی الاصابۃ للحافظ ابن حجر العسقلانی
بود اقامت حسین در مدینہ تا آنکہ بیرون رفت با پدر بزرگوار خود بسوے کوفہ و حاضر شد در ہرسہ محاربہ

جمل و صفین و نهروان و ماند با او تا آنکه شهادت یافت علی بعد از آن بماند با برادر خود حسن ع تا آنکه تسلیم امر نمود بمعاویه پس
باز آمد با برادر خود بمدینه و اقامت نمود در آنجا تا آنکه بمرد معاویه پس بیرون رفت بسوی مکه پس آمد نامه‌های اهل عراق باین مضمون
که بیعت نموده‌اند باو بعد موت معاویه پس فرستاد بسوی ایشان پسر عم خود مسلم عقیل را پس گرفت بیعت
ایشان و فرستاد خبر بسوی وی پس متوجه عراق شد پس بود قصه او آنچه بود گفت عمار ذهبی که گفتم امام محمد باقر
را که خبر ده مرا از مقتل حسین چنانکه حاضر بودم در آنجا گفت امام باقر که مرد معاویه و ولید بن عتبه بن ابی سفیان
والی مدینه بود پس طلب کرد حسین را تا بگیرد بیعت او در شب پس گفت حسین از راه رفق که تاخیر کن مرا پس
تاخیر کرد او را پس بیرون رفت بسوی مکه و آمدند رسولان اهل کوفه که ما متوقفیم بیعت برای تو و ما برای جمعه
حاضر نمیشویم با والی بیا بسوی ما و نعمان بن بشیر انصاری والی کوفه بود پس فرستاد حسین مسلم عقیل را و گفت
به بین چه نوشته‌اند بمن اگر راست باشد میروم بسوی ایشان پس رفت مسلم و آمد بمدینه و گرفت از آنجا دو دلیل
یعنی راه دان و رفت در خشکی و تشنه شدند ایشان و یکی از راه دانان بمرد و قدوم آورد بکوفه و وارد شد
بر عوسجه و چون اهل کوفه بآمدن مسلم خبر یافتند رفتند نزد وی و بیعت نمودند با وی دوازده هزار کس پس
برخاست مردی که محبت یزید داشت بسوی نعمان و گفت که تو ضعیفی و تحقیق فساد شده در شهر گفت
نعمان در طاعت خدا ضعیف باشم دوست‌تر است نزد من که قوی باشم در معصیت او و افشای
راز نمیکنم پس نوشت این امر به یزید پس بخواند یزید مولای خود سرجون را و طلب مشورت نمود از و در این امر گفت
که برای کوفه سزاوار تر از عبید الله بن زیاد هیچکس نیست و یزید بر وی خشمناک بود و معزول نموده بود او را
از بصره پس نوشت باین زیاد که راضیم از تو و اضافه نمود کوفه را بقلمرو او و گفت که مسلم را طلب کند اگر دستیاب
شود بکشد او را و ابن زیاد با اعیان بصره بکوفه رسید پس نگذشت بر کسی مگر که سلام کرد او را و اهل مجلس که
علیک السلام یا ابن رسول الله گمان برده بودند که حسین ع رسیده است و چون ابن زیاد بقصر امارت کوفه
منزل گرفت غلام خود را سه هزار درم داد و گفت ببر و بپرس از شخصیکه اهل کوفه با او بیعت مینمایند پس داخل
شو بر وی و بگوی او را که از اهل حمص هستم و بده مال او را و بیعت کن با وی پس بود غلام که بلطف و لبق
میکرد با مردم تا آنکه نشان دادند او را بشخصیکه دوست میداشت بیعت را چون شنید سخن او گفت
خدا هدایت کرد ترا خوشنود شدم و حال آنست که امر ما هنوز مستحکم نشده و داخل کرد او را بر مسلم پس
بیعت نمود و مال نیز داد و بیرون رفت و آمد نزد ابن زیاد و خبر داد او را از مسلم و حال آنکه مسلم بعد رسیدن

ابن زیاد از مکانیکہ بود بمکان دیگر نقل نمودہ بود و وارد شدہ در مکان ہانی بن عروہ مرادی و عبید اللہ با اہل
کوفہ گفت کہ چہ حال است کہ ہانی نزد من نمی آید پس محمد اشعث با رؤسای کوفہ نزد ہانی رفت و او بر در نشستہ
بود گفتند او را کہ امیر یاد تو میکند و از تو شکوہ دارد کہ نمیروی بسوی او پس برو نزد او پس ارشاد با ایشان تا آنکہ
آمد نزد ابن زیاد و نزدیک او شریح قاضی بود چون سلام کرد برروے گفت ای ہانی مسلم عقیل کجا است گفت
نمیدانم پس بیرون آمد غلام او کہ مال بمسلم دادہ بود چون دید او را گفت ای امیر بخدا کہ او را نخواندہ بودم لیکن
آمد نزد من و انداخت خود را بر من گفت بیار او را نزد من چون ہانی را نزد او و زند بزد او را بعصا و محبوس کرد
او را و چون این خبر فاش شد بقوم ہانی رسید مجتمع شدند قوم ہانی بر دروازہ قصر چون شنید ابن زیاد آواز
ایشانرا گفت قاضی شریح را بیرون رو بسوے ایشان و واقف گردان قوم را کہ من ہانی را جہت استفسار مسلم
محبوس داشتہ ام و برای او ہیچ خوفی نیست چون این خبر بایشان رسید ہمہ متفرق شدند و مسلم عقیل بشعار خود ندا در داد چون شعار
مسلم شنیدند مجتمع شدند نزد او چہل ہزار کس از اہل کوفہ و سوار شد و خبر فرستاد ابن زیاد نزد رؤسای کوفہ
پس مجتمع شدند نزد او در قصر امر کرد ابن زیاد ایشانرا کہ قوم خود را بگردانند چون سخن گفتند متفرق شدند
مردم تا وقت شام نزد مسلم شر ذمہ قلیل ماندند چون تاریکی دریافت ایشان ہم راہ خود گرفتند باقی ماند مسلم
تنہا و متردد شد و در راہ بشب آمد بدر وازہ زنے و گفت آب دہ مرا چون آب آشامید ایستادہ بماند آن زن
گفت اے بندہ خدا چہ حالت ست ترا کہ نمیروے گفت من مسلم عقیلم آیا نزد تو جاے سکونت من خواہد شد
گفت آرے داخل کرد او را بخانہ خود بود او را پسرے از موالی محمد اشعث پس رفت نزد محمد و خبر داد او را
پس بنا سودہ بود مسلم کہ مکان محاصرہ شد مسلم چون این بدید بیرون آمد با تیغ خود و دفع مے نمود ایشانرا از
خود پس امان داد محمد او را و برد نزد ابن زیاد پس حکم کرد تا بالاے قصر بکشتند مسلم را و ہانی را و بر دار کشیدند
ایشانرا گفت شاعری حق ایشان

فان کنت لاتدرین الموت فانظری	الی ہانی فی السوق وابن عقیل

یعنے اگر نمیدانی کہ موت چہ چیز است پس ببین در بازار بطرف ہانی و مسلم عقیل و این خبر بحسین نرسیدہ
تا آنکہ از قادسیہ سہ میل فاصلہ بود کہ حر بن یزید باو ملاقی شد گفت بازگرد خبر کوفہ بگفت پس ارادہ باز
گشتن نمود برادران مسلم کہ ہمراہ او بودند گفتند کہ باز نمیگردیم تا انتقام خود نگیریم یا کشتہ شویم و روان شدند
و ابن زیاد کہ لشکر فرستادہ بود ملاقی شدند بکربلا و ہمانجا فرود آمد و بود با حسین ۴۲ چہل و پنج اسپ

سوار و قریب صد کس پیاده و امیر لشکر ابن زیاد عمر بن سعد وقاص بود و او را ابن زیاد والی ری ساخته بود و برای
او عهد نامه نوشته شده که چون از محاربه حسین برگردد بعهد خود رود پس چون با حسین ملاقات نمود با عمر گفت حسین
که اختیار کن از من یکی از سه امر یا انکه بشهری از شهرهای مسلمانان بروم یا انکه بمدینه باز گردم یا انکه دست
خود بر دست یزید نهم پس عمر قبول نمود و نوشت این خبر با بن زیاد و گفت قبول نمیکنم تا انکه دست خود بر دست
من نهد و انکار نمود حسین این را پس مقابله نمودند با او و کشته شد اصحاب او و هفده کس از جوانان اهلبیت او و اخر
کسیکه شهادت یافت حسین عم بود و سر او نزد ابن زیاد اوردند پس سر او با اهلبیت او که یکی از ان علی بن الحسین المرتضیٰ
بود و عمه او زینب بنت علی رض بود نزد یزید فرستاد یزید ایشانرا بر عیال خود داخل نمود بعد از ان تجهیز
نموده بمدینه فرستاد انتهی کلام الاصابه باید دانست که انچه بیان نموده شد نهایت مختصر بود و واقعات دیگر بسیار
بود که از ذکر نکرده مثلا منع اب نمودن و اسپان سابر نعش انجناب دوانیدن و بستن اهلبیت را مانند
اسیران و بر نیزه نمودن سرهای شهدا و کوچه بکوچه گردانیدن ان سرها و چوب زدن ابن زیاد بر لب حسین ع
و زید ارقم که صحابی مشهور بود در مجلس حاضر بود بگریست و گفت دور دار این چوب را از ثنایای حسین بخدا که
شمار نمیتوانم کرد که چند بار دیده ام که رسول خدا برین لب دندان بوسه داده بود گفت ابن زیاد که همیشه چشم تو
گریان باد اگر تو پیر خرف نمیگشتی گردنت میزدم پس زید از مجلس برخاست و گفت ای معشر عرب خدا از شما
خشنود نباشد که پسر فاطمه را بکشید و پسر مرجانه را بر خود امیر نمودید والله که نیکان شما را بکشد و بدان را باقی
دارد و همچنین در مجلس یزید بر نیزه چوب از چوب خیزران بر لب حسین میزد و میگفت حسین چه لب و دندان خوب
داشته سمرة بن جندب که صحابی مشهور است از حاضران مجلس بود همین نوع گفتگو پیش امد الی غیر ذلک
من قبایح الاعمال این همه واقعات اعثم کوفی و طبری در تاریخ خود و ابن اثیر در الکامل و مسعودی در مروج
الذهب اورده اند از همه جامع تر روضة الاحباب است و فی دول الاسلام للذهبی امتنع من بیعة الیزید اثنان
عظیمان الحسین بن علی سبط رسول الله صلی الله علیه وسلم و عبد الله بن الزبیر ابن عمة رسول الله ثم نقض
بیعته اکابر اهل المدینة لسوء سیرته وقیل کان یشرب الخمر والعضوه لما جری من قتل الحسین رض فان الحسین کاتبه
اهل الکوفة یحثونه علی القدوم فسار فی سبعین فارسا من المدینة الی الکوفة فلم یتم له امره وسار قتاله نحو الفی فارس
فاحاطوا به فلم یفعل نقاد لهم ولا یسلم لنفسه بل قاتل حتی جاءه سهم فی حلقه فسقط واحتز راسه فانا لله وانا
الیه راجعون ذلک فی یوم عاشوراء سنة احدی وستین بارض کربلا و نفذوا اولاده وحرمه الی

یزید بدمشق فاکرم اہلہ ونساءہ وبعثہم الی المدینہ وفی تاریخ الخلفا للسیوطی لما قتل الحسین وبنو ابیہ بعث ابن زیاد برؤسہم الی یزید فسر بقتلہم اولاثم ندم لما مقتہ المسلمین علی ذلک وابغضوہ وحق لہم ان یبغضوہ انتہی ودر روضۃ الاحباب آوردہ کہ بشیر بن مالک نزد یزید مباہات نمود واین رجز بگفت ۔

املأ رکابی فضۃ و ذہبا — انی قتلت الملک المحجبا
ومن یصلی القبلتین فی الصبا — وخیرہم اذ یذکرون النسبا
قتلت خیر الناس اما و ابا — فی الارض نجدا وحرا و یثربا

وچند بیت دیگر کہ مشتمل بر شرف نسب وحسب حسین ؑ بود بخواند یزید در خشم شد وگفت اگر میدانستی کہ حسین باین صفات موصوف بود چرا کشتی از من توقع زر مگر انکہ نزا باد بر سانم پس بفرمود تا گردنش زدند وابن اثیر در الکامل گفتہ کہ سنان بن انس نخعی بنین او لین در کربلا گفتہ بود ودر اسد الغابہ واستیعاب آوردہ کہ خولی این ابیات نزد ابن زیاد گفت واللہ اعلم وفی الاصابۃ قد صح عن ابراہیم النخعی انہ کان یقول لو کنت فیمن قاتل الحسین ثم دخلت الجنۃ لاستحییت ان انظر الی وجہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وعن ابن عباس رائیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فیما یری النائم نصف النہار اشعث اغبر بیدہ قارورۃ فیہا دم فقلت بابی وامی یا رسول اللہ ما ہذا قال ہذا دم الحسین واصحابہ لم ازل التقطہ منذ الیوم فکان ذلک الیوم الذی قتل فیہ وعن ام سلمہ انہا سمعت الجن ینوح علی الحسین بن علی وفی الصواعق عن ام سلمۃ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم را بخواب دیدم کہ میگریید وسر ولحیہ مبارکش خاک آلودہ است پرسیدم کہ سبب این گریہ چیست گفت الحال حسین را کشتند رواہ الترمذی وفی تاریخ الخلفا للسیوطی اخرج ثعلب فی امالیہ عن ابی جناب الکلبی قال اتیت کربلا فقلت لرجل من اشراف العرب اخبرنی بما بلغنی انکم تسمعون نوح الجن فقال ما تلقی احدا الا اخبرک انہ سمع ذلک قلت فاخبرنی بما سمعت انت قال سمعتہم یقولون ۔

مسح الرسول جبینہ — فلہ بریق فی الخدود
ابواہ من علیا قریش — وجدہ خیر الجدود

ودر روضۃ الاحباب آوردہ کہ چون اہل تعزیہ غاضریہ بدفن شہداء شہداء مشغول شدند آواز نوحہ شنیدند وکسی را ندیدند ازانجملہ یک بیت این است

نساء الجن اسعدن مع نساء الہاشمیات — نبات المصطفی احمد امام الکبریات

وفی الکامل لابن اثیر قیل وسمع بعض اہل المدینۃ لیلۃ قتل الحسین منادیا ینادی ۔

ایہا القاتلون جہلا حسینا	ابشروا بالعذاب والتنکیل
کل اہل السماء یدعو علیکم	من نبی و ملائک و قبیل
قد لعنتم علے لسان ابن داؤد	و موسے صاحب الانجیل

در شواہد و روضۃ الاحباب اوردہ کہ در یکی از کنائس روم نوشتہ یافتند کہ

اترجوا امۃ قتلت حسینا	شفاعۃ جدہ یوم المعاد

چون پرسیدہ کہ کہ نوشتہ و کی نوشتہ گفتند نمیدانم و در روضۃ الاحباب گفتہ کہ در بعض کتب سیر ہست کہ قبل از بعثت محمد مصطفے بسہ صد سال نوشتہ بودند تاریخ نوشتن ان در تحت این بیت بودہ و فی الاستیعاب زعموا ہذا البیت یعنے اترجوا قدیما الاید ری قائلہ و فی الصواعق عن منصور بن عمار کہ در راہ شام جمعی کہ سر حسین ع را میبردند در مرحلہ اول کہ نزول کردند از دیوار دستے بیرون امد و قلمی از اہن بدست بود و انگاہ بخون بیت مذکور را نوشت یعنے اترجو و مرویست کہ بسہ صد سال قبل از بعثت رسول صلی اللہ علیہ وسلم در کنیسہ ارض روم یافتہ اند کہ این بیت بر سنگے نوشتہ بودند و کاتب ان معلوم نیست و در ینابیع اوردہ کہ طبرانی در کبیر نسبت بیت ہذا یعنے اترجو بامدن دست از دیوار چنانکہ بالا گذشت از قبیل روایت نمودہ و طبری گفتہ کہ وقتیکہ سر حسین ع را میبردند از ہوا اوازے شنیدند کہ کسے میگوید اترجوا امۃ قتلت حسینا شفاعۃ جدہ یوم المعاد و قائل را ندیدند و طریق جمع انیست کہ این ہمہ بوقوع امدہ یعنے میتواند کہ در کنیسہ روم نوشتہ یافتند و از دیوار دستے ہم بر آمدہ بقلم آہنی بخون نوشتہ و از ہوا نیز صدای شنیدند کہ این بیت میخواند و فی اسد الغابہ عن سلمے قال دخلت علی ام سلمہ و ہی تبکے فقلت ما یبکیک قالت رایت رسول اللہ ص فی المنام و علی راسہ و لحیتہ التراب فقلت مالک یا رسول اللہ قال شہدت قتل الحسین انفا و عن الاعمش عن عمارہ بن عمیر قال لما جئ براس ابن زیاد و اصحابہ نضدت فی المسجد فانتہیت الیہم وہم یقولون قد جاءت قد جاءت فاذا حیۃ قد جاءت تتخلل الرؤس حتے دخلت فے منخر عبید اللہ بن زیاد فمکثت ہنیہۃ ثم خرجت فذہبت حتے تغیبت ثم قالوا قد جاءت قد جاءت ففعلت ذلک مرتین او ثلاثا قال الترمذی ہذا حدیث حسن صحیح اخرجہ الثلاثۃ در روضۃ الاحباب اوردہ کہ از امام شافعے در کتاب مرات الجنان اوردہ کہ این مکافات ان فعل بود کہ با سر امام حسین نمودہ بود و این نشانہاے عذاب اشکارہ اوست و بلا شک این عبرت است از برای اولے الابصار و عجیب است از عجائب این دار و صغیرہ ست نسبت بانچہ اٰمادہ کردہ خدای تعالی

بریں ظلمہ از عذاب نار۔

فصل فی علامات الشہادۃ والاحادیث الواردۃ فیہا فی الینابیع نقلا عن المشکاۃ عن ام
الفضل دخلت یوماً علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ووضعت الحسین فی حجرہ ثم کانت منی التفاتۃ فاذا عینا
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہریقان الدموع فقلت یا رسول اللہ بابی وامی مالک قال اتانی جبرئیل
فاخبرنی ان امتی ستقتل ابنی ہذا فقلت ہذا قال نعم واتانی تربۃ حمراء رواہ البیہقی وفی جمع الفوائد عن عائشۃ
رفعتہ ان جبرائیل اخبرنی ان ابنی حسیناً مقتول فی ارض الطف وان امتی ستفتتن بعدی وفی الاصابۃ عن
انس بن الحارث قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ان ابنی ہذا یعنی الحسین یقتل بارض یقال
لہا کربلا فمن شہد ذلک منکم فلینصرہ فخرج انس بن الحارث الی کربلا فقتل بہا مع الحسین وفی الصواعق
احمد روایت نمودہ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ فرشتہ نزد من امد کہ قبل ازیں نزد من نیامدہ بود وگفت
کہ این پسر تو حسین کشتہ خواہد شد واگر خواہی از خاک آن زمین کہ مقتل ویست بشما نمایم راوے گوید
بعد ازان خاکے سرخ بیرون اورد وبغوی در معجم از حدیث انس رضی اللہ عنہ روایت کردہ کہ فرشتہ کہ موکل است
باران از خداے تبارک وتعالے اذن خواست کہ بزیارت پیغمبر آید ودران روز نوبت ام سلمہ بود وانحضرت صلعم
ام سلمہ را گفت کہ دروازہ خانہ را محافظت کند کہ ہیچکس نیاید دریں اثنا حسین رض خود را نزد پیغمبر صلی اللہ علیہ
وسلم انداخت وان حضرت ویرا نشانید وبر سر وروی او بوسہ میداد انگاہ ان فرشتہ گفت او را دوست
میداری فرمود بلی گفت زود اکہ امت تو او را خواہند کشت واگر میخواہی مکان قتل او را بتو نمایم وبعد ازانکہ
مکان را نمود مشتے رمل یا خاک سرخ اورد وام سلمہ انرا در جامہ بست ثابت گوید دران وقت میگفتیم این زمین
کربلا است وابو حاتم در صحیح خود واحمد مانند این نیز روایت کردہ وعبد ابن حمید وابن احمد نیز این حدیث
روایت کردہ اند لیکن درین روایت مذکور ہست کہ ان فرشتہ جبرائیل بودہ ودر روایت ثانی مذکور ہست کہ پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم ان خاک را بوئید وگفت ریح کرب وبلا یعنی بوے محنت وبلا ازیں خاک مے آید ودر
روایت ملا وابن احمد در زیادت المسند چنین آمدہ کہ ام سلمہ گفت بعد ازان کفی از تراب احمر بمن داد کہ این
خاک از زمین است کہ دران کشتہ خواہد شد وہرگاہ این خاک بخون منقلب شود بدانکہ او کشتہ شدہ
است ام سلمہ گوید کہ ان خاک را در قارورہ کردم ونزد خود نگاہ داشتم وبا خود گفتم کہ روزیکہ این خاک
بخون منقلب شود روزی عظیم خواہد بود ودر یک روایت انکہ ام سلمہ گفت کہ روز قتل حسین را دریافتم کہ

که آن خاک بخون منقلب شده بود و ابن سعد از شعبی روایت نموده که وقتیکه مرتضی بصفین میرفت بزمین کربلا
گذشت گریه بسیار کرد بعد از ان گفت که وقتی نزد رسول صلی الله علیه وسلم رفتم دیدم که آنحضرت گریه میکند
گفتم سبب این گریه چیست گفت که جبرئیل بمن خبر داد که ولد من حسین در حوالی فرات که آنرا کربلا گویند
کشته خواهد شد و قدری خاک از انجا بمن داد چون بوئیدم بی اختیار اشک از چشمانم جاری شد
و احمد مختصراً از حضرت مرتضی همین روایت کرده و ملا روایت کرده که حضرت مرتضی بموضع قبر حسین رض گذشت
و گفت لشکری از آل محمد در نیعرصه کشته خواهند شد که آسمان و زمین بر ایشان گریه
کنند و اصحاب خود را نمود که این موضع جای خوابیدن شتران ایشان خواهد بود و این مقام جای
رحال ایشان است و این مکان جای ریختن خون ایشان است در شواهد آورده که امیر المومنین علی
مرتضی براء ابن عازب را گفته بود که فرزند من حسین را بکشند و تو زنده باشی و دیر انصرت نکنی و پشیمان شد
که گفته بود براء ازین سبب اظهار ندامت میکرد و از انجمله آنست که در بعض سفرهای خود بکربلا رسید و براست
و چپ نگریست و گریان گریان از انجا بگذشت پس گفت والله اینست محل خوابیدن شتران ایشان و
موضع مردن ایشان و اینجا قومی را بکشند که بی حساب به بهشت در آیند هیچ کس تاویل آن ندانست تا آنکه
واقع حسین ع واقع شد و در روضة الاحباب از فتوح اعثم کوفی مثل این نقل نموده و زیاده کرده است در آن
که بعد از ان حضرت مرتضی فرمود چه افتاده است مرا با آل ابو سفیان و حسین ع را طلبید و گفت ای
پسر تر ابر بلاها صبر باید کرد که پدرت از آل ابوسفیان چه دیده است و بیند و تو نیز خواهی دید و ایضاً ملا
و امام احمد حنبل از عایشه روایت نموده اند که جبرئیل و فرشته که قبل ازین نیامده آمده پیغمبر را خبر داد ند که حسین در کربلا
شهید خواهد شد و قبضهٔ خاک از مقتل وی بانسرور داد ند ابو نعیم حافظ در کتاب دلایل النبوة از
نصرت ازدیه روایت کرده که گفت در وقت شهادت حسین بن علی رض از آسمان خون بارید چون وقت
صبح دمید دیدم که چاه ها و سبوها و کوزه های آب پر از خون بود و همچنین درین باب احادیث دیگر غیر
این حدیث مرویست و از جملهٔ علامات که در روز شهادت وی رض ظاهر شد آن بود که در آسمان سیاهی
عظیم پدید آمد چنانچه بروز ستارها دیدند و هیچ سنگی برنداشتند مگر آنکه در زیر آن سنگ خون تازه پدید
آمد و فی تاریخ الخلفا للسیوطی و صار الورس الذی فی عسکرهم رمادا و نحر وا ناقة فی عسکرهم فکانوا یرون
فی لحمها مثل النیران طبخوها فصارت مثل العلقم و فی الصواعق ابو الشیخ روایت کرده که قافله از یمن در انوقت

بجانب عراق میرفت و چون لشکر یزید نیز به آن جانب میرفت بایشان مرافقت نمودند بجز دہمین رفاقت بعضی
از شتران اہل قافله که ورس بار داشت تمام انہا نجا گستر منقلب شد و ابن عیینه از جدهٔ خود نقل کرده که
بعضے از شترداران که ورس ایشان دران قافله خاکستر شده بود ویرا از نیمعنے خبر داده و دران لشکر شتری
کشتند و گوشت تغیر یافته بود بعد از انکه بخپتند تلخ بود مثل علقم که گیاہے است در غایت تلخی و اسمان دران
روز سرخ شده بود و افتاب منکشف گشته بود چنانچه در روز ستاره با دیده بند مردم ظن ان کردند که قیامت
قایم شده و در شام ہیچ سنگے بر ندا شتند مگر انکه در زیران خون تازه بود و عثمان ابن ابی شیبه روایت
کرده که اسمان بعد از قتل حسین ع ہفت روز گریه کرد و گریا و سرخی او بوده بمرتبه که از شدت سرخی اسمان
دیوار ہاے عمارت در زمین شبیه بلحاف ہاے معصفر شده بود اشہب و کواکب از اسمان چندان نازل
میشد که بر یکدیگرے افتادند و ابن جوزے از ابن سیرین روایت کرده که گفت دنیا سه روز تاریک بود بعد
ازان سرخی در اسمان ظاہر شد ابن سیرین میگوید که خبر بما چنین رسیده است که سرخی اسمان قبل ازین
نبود تا وقتیکه حسین ع را شہید کردند بعد ازان ظاہر شد و ابن سعد گفته که این سرخی قبل از قتل او نبوده و
ابن جوزے گوید حکمت درین انست که اثر غضب ما از سرخی وجه ظاہر میشود و چون خداے تعالے
منزه است از جسمیت اثر غضب خود بر قاتلان حسین ع در سرخے افق ظاہر ساخت از جہت اظہار انکه از ارتکاب
این امر جنایتے عظیم و گناہے بزرگ است ابو نعیم و ثعلبی و ابو سعید گفته که از اسمان خون بارید وقت صبح
دیدیم که ظروف و چاه ہا پر از خون است و فی تاریخ الخلفا للسیوطی لما قتل الحسین مکث الدنیا سبعة ایام
الشمس علے الحیطان کالملاحف المعصفرة والکواکب یضرب بعضها بعضاً و کان قتله یوم عاشوراء و
کسفت الشمس ذلک الیوم و احمرت افاق السماء ستة اشهر بعد قتله ثم لا زالت الحمرة تری فیها بعد ذلک
ولم تکن تری فیها قبله و قیل انه لم یقلب حجر ببیت المقدس یومئذ الا وجد تحته دم عبیط و صار الورس
الذی فی عسکرهم رماداً و نحروا ناقة فی عسکرهم فکانوا یرون فی لحمها مثل النیران و طبخوها فصارت مثل
العلقم و تکلم رجل فی الحسین بکلمة فرماه الله بکوکبین من السماء فطمس بصره و فی الصواعق از زہرے مرویست
که گفت از قاتلان حسین ہیچکس باقی نماند مگر انکه در دنیا خداے تعالے ایشانرا عقاب کرد قبل عقاب اخرت
بالقتل یا به عمی یا به سیاہی روے یا بزوال ملک در اندک زمانے و ابو الشیخ روایت کرده که جمعے با یکدیگر میگفتند
که ہیچکس بر قتل حسین ع اعانت نکرد مگر انکه خداے تعالے او را ابلاے مبتلا ساخت قبل از موت اتفاقا

پیری گفت که من اعانت کردم و بهیچ بلائی مبتلا نشدم درین اثنا برخاست که اصلاح چراغ کند در حال
آتش در وی افتاد هرچند فریاد کرد که آتش آتش سودی نداد آنگاه خود را در آب فرات انداخت و مع ذلک
از آن بلا خلاصی نیافت تا وقتیکه مرد و سبط ابن الجوزی از سدی نقل نموده که شخصی مرا در کربلا ضیافت
کرد جمعی که دران خانه بودند میگفتند که هیچکس در خون حسین ع شریک نشد مگر آنکه با قبح وجهی بمرد آن شخص مهمان
انکار اینمعنی نموده تکذیب آن جماعت نمود و گفت که من از آنجمله بودم آنگاه آخر شب برخاست که اصلاح چراغ
کند فی الحال آتش در جسد او افتاد و سوخت سدی رحمة الله علیه گوید که والله که جسد او را دیدم مثل فحم شده
بود و منصور بن عمار روایت کرده که بعضی از معاونان قتل حسین ع بمرض تشنگی گرفتار شدند بمرتبه که اگر یک
راویه آب میخوردند سیر نمیشدند و بعضی ذکر ایشان دراز شد بطریقی که در وقت سواری مثل ریسمانی بر گردن
خود می بست و سبط ابن الجوزی از واقدی روایت کرده که مردی پیر در قتل حسین ع حاضر شده
بود بی آنکه معاونت بر قتل وی کند یا دخلی دران داشته باشد بمجرد همین حضور دران ایام نابینا
شد آنگاه مردم از سبب آن پرسیدند گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم را در خواب دیدم که دستهای مبارک
خود بالا برده بود و شمشیری داشت و نزدیک آنحضرت نطعی افتاده بود و ده کس از قاتلان حسین ع
مذبوح ساخته نزد آنحضرت افتاده بود چون نظرش بر من افتاد مرا سب و لعن کرد و بواسطه آنکه سیاهی لشکر
قاتلان حسین ع شده بودم میلی از خون حسین ع در چشم من کشید چون روز شد اعمی برخاستم و ایضا روایت
کرده که شخصی از قتله حسین سر مبارک و برادر پیش کوهه زین خود آویخته بود و بعد از چند روز روی او سیاه
شد اقربای وی گفتند که تو در میان عرب تازه روی و نیکو منظر بودی ترا چه واقع شد گفت
از ان روز که سر حسین را برداشتم هیچ شب بر من نگذشت مگر آنکه دو کس آمده مرا میگیرند و سرنگون در میان
آتش افروخته می اندازند باز بیرون می آیم باین حالی که می بینید بعد از ان آن شخص با قبح وجهی
بمرد و ایضا روایت کرد که مردی پیر آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در خواب دید که طشتی پر از خون نزد آنحضرت
نهاده بود مردم را بر آنحضرت عرض میکردند و ایشان را بان خون آلوده میساخت تا وقتیکه نوبت
من رسید گفتم یا رسول الله من در قتل حسین ع حاضر نبودم گفت میل آن داشتی و از دست میدادی
آنگاه به انگشت خود اشارت بمن کرد چون بیدار شدم نابینا گشته بودم و احمد روایت کرد که شخصی
گفته بود که خدای تعالی فاسق بن فاسق حسین را بکشت آنگاه خدای تعالی از آسمان دو کوکب

انداختہ بر چشم وے زد تا او را نابینا ساخت و در بعض کتب دیدہ شدہ کہ شخصے رسول صلے اللہ علیہ وسلم
را بخواب دید کہ حسین ع بدو داد نوشتہ بالتفصیل حال ان ظالمان بیان میکند و یک یک از فرزندان
خود را مینماید کہ بچہ طور مقتول گشتہ و انسرور میگوید کہ امر بوہم بالسیف واحرقوہم بالنار در صواعق اوردہ کہ
حاکم بطرق متعددہ روایت کردہ کہ پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم گفت کہ جبرئیل علیہ السلام گفت کہ حق تعالے
مے فرماید کہ من بعوض خون یحیے بن زکریا علیہما السلام ہفتاد ہزار کس را کشتم و بعوض خون حسین بن
علے ہفتاد ہزار کس را خواہم کشت و ابن جوزی کہ حکم بوضع این حدیث نمودہ در موضوعات شمردہ
درین حکم معیب نیست و قتل این عدد بسبب قتل حسین ع مستلزم انیست کہ بقدر عدد قاتلان وی
باشد زیرا کہ فتنہ قتل وے منجر شد بہ تعصبات و مقاتلاتے کہ وفا باین عدد میکرد و در روضۃ الاحباب
گفتہ کہ حق تعالے گفت کہ بعوض خون حسین دو بار ہفتاد ہزار کس را خواہم کشت۔

اما کرامات و خوارق عادات انجناب بسیار ست منجملہ انیست حافظ ابن حجر ہیثمی در صواعق آوردہ کہ روز منع
اب از حسین رضی اللہ عنہ و اصحاب او کردند دران ایام شخصے از لشکر اعدا و برا گفت بہ بین کہ خود را
چنان مے داند کہ گویا جگر گوشہ آسمان است و قطرہ اب از آسمان نے بارد کہ بخشند تا بہ تشنگی
خواہند مرد حسین ع گفت اللہم امتہ عطشا یا بار خدایا او را تشنہ بمیران بعد ازان انشخص ہر چند اب
میخورد از اب سیر نمیشد تا وقتیکہ مرد و ایضا مرویست کہ حسین ع اب طلبید کہ بیاشامد انگاہ مردے
حائل شد میان او و خوردن اب بہ تیرے کہ انداخت و بر حنک وے زد حسین ع در حق انمرد نیز دعا کرد
کہ بار خدایا او را بمرض تشنگی گرفتار ساز کہ از اب ہرگز سیر نشود انگاہ حرارت در شکم او پدید امد و برودت
در پشت او بمرتبہ کہ برف و باد بزن از پیش روی او نہادہ ہمیشہ تبرید میکردند و از عقب او تنور اتش بود و
فریاد العطش میزد و سویق و اب شیرین این مقدار نزد وے اوردند کہ اگر پنج کس میخوردند کافی بودے
انشخص تمام انہا را بخورد و فریاد العطش میزد تا وقتیکہ شکمش منشق شد و بمرد و در روضۃ الاحباب اوردہ کہ
حسین ع در شب تا سوعا باواز بلند گفت چنانچہ ہر دو لشکر بشنیدند کہ خدایا ما اہلبیت و ذریۃ رسول
تو ایم و داد ما از ظالمان بستان ابن اشعث اواز داد و گفت کہ ترا چہ خویشے است بہ پیغمبر کہ ہر ساعت
لاف میزنے حسین ع از روے غیرت بر اشفت و از سر نیاز با حضرت بے نیاز مناجات کرد کہ خدایا ابن
اشعث قطع نسب من میکند و مرا فرزند پیغمبر تو نمیداند فارنہ فی الیوم ذلا عاجلا یعنے بار خدایا بنما تو مرا امروز

ذلت و خواری او از بشتابی دعای وی مستجاب شد وعلی الفور در باطن ان ناپاک تقاضاے حاجت ظاہر
شد از مرکب فرود آمد و بحاجت انسانی مشغول شد کثر دمی سیاہ با مر حضرت الہٰی نیشے برالت او زد بان
سبب مکشوف العورت در میان نجاست بیکردید و آتش چنان ورم نشد کہ کسے شرح دہد تا دران
نجاست جان از تن او جدا شد دیگر جعدہ مرنے پیش آمدہ او از داد کہ اے حسین این اب فرات
را مے بینے کہ چگونہ موج میزند بخدا سوگند کہ از و قطرۂ بچشے تا از تشنگی ہلاک شوے حضرت حسین عم این
سخن شنید اب در دیدہ وبگردانید و گفت اللھم امتہ عطشا نا بار خدایا او را تشنہ بمیران فی الحال اسپش بے
سببے در رمید و او برخاستہ در پے اسپش میدوید تا تشنگی بر او غالب شد والعطش العطش
میگفت و ہر چند اب بلب او میرسید نمیتوانست کہ بنوشد تا از تشنگی بمرد و فی الکامل لابن اثیر
اشتد عطش الحسین فدنا من الفرات لیشرب فرماہ حصین بن نمیر بسھم فوقع فی فمہ فجعل تیلقی الدم بیدہ ورمی
بہ الے السماء ثم حمد اللہ واثنی علیہ ثم قال اللھم انی اشکو الیک مایصنع بابن بنت نبیک اللھم احصھم عدداً
واقتلھم بدداً ولا تبق منھم احداً وقیل الذے رماہ رجل من بنے ابان بن دارم فمکث ذلک الرجل یسیراً ثم
صب اللہ علیہ الظماء فجعل لا یروے فکان تیروح عنہ ویبرد لہ والماء فیہ السکر وعساس فیھا اللبن ویقول
اسقونے فیعطے القلة او العس فیشربہ فاذا شربہ اضطجع ھنیھة ثم یقول اسقونی قتلنے الظماء فما لبث الا یسیراً
حتے انقدت بطنہ انقد البطن البعیر ونادی عبد اللہ بن ابی الحصین الازدی وعدادہ فی بجیلة یا حسین
اما تنظر الے الماء لا تذوق منہ قطرة حتے تموت عطشا فقال الحسین اللھم اقتلہ عطشا ولا تغفر لہ ابداً قال حمید
فیما بعد فکان یشرب الماء القلة ثم یقی ثم یعود فیشرب حتی تیغر غرثم یقی ثم یشرب فما یروے فما زال کذلک
حتے مات وخرج ابن جوزہ فقال افیکم الحسین فلم یجیبہ احد فقالہا ثلاثا فقالوا نعم فما حاجتک قال یا حسین
ابشر بالنار قال کذبت بل اقدم علی رب رحیم وشفیع مطاع فمن انت قال ابن جوزہ فرفع الحسین یدیہ
فقال اللھم حزہ الے النار فغضب ابن جوزہ فاقحم فرسہ فی نہر بینھما فتعلقت قدمہ بالرکاب وجالت
بہ الفرس فسقط عنھا فانقطعت فخذہ وساقہ وقدمہ وبقی جنبہ الاخر معلقا بالرکاب یضرب بہ کل حجر حجر
حتی مات در روضة الاحباب اوردہ کہ چون بفرمان حسین عم خندق در گرد خیمہ کندہ ہیزم و سامان ساختہ
بودند وقت محاربہ آتش دران زدند تا اہل حرم از تعرض بیگانہ ایمن باشند درینحالت مالک بن عروہ
در حالت سوارے اسپ را پیش راندہ گفت اے حسین پیش از آتش ان سرا این آتش دنیا بسوزید

امام مظلوم گفت دروغ گفتی اے دشمن خدا گمان داری کہ من بدوزخ روم وتو در بہشت پس روی بقبلۂ دعا آوردہ گفت اللہم اجرہ الی النار فی الحال بحکم آنکہ دعوۃ المظلوم مستجاب دعاے او مستجاب شد پاے اسپش بسوراخی فرو رفت او بجانب اسفل میل کردہ متمایل شد وعنانش از دست رہا شد و پای او در رکاب بماندہ اسپ بہر سو میدوید تا بکنارہ خندق آتش رسیدہ در آتش افگند وخود جانبے دیگر گریخت در روضۃ الاحباب آوردہ کہ جابر بن یزید عمامہ حسین ع بعد از قتل برداشتہ بر سر نہاد مجنون شد تا آنکہ او را بسلاسل مقید مے داشتند وہمران قیہ بردو اسود بن حنظلہ شمشیر او را گرفتہ مجذوم شد و خوره در تمام اعضاے وے افتادہ سقط گشت وملک بن یسار جوشن او گرفتہ از عقل بیگانہ شد و یادہ گوے گشت مردم بادے سخر بے میکردند سنگ ہا بروے میزدند عاقبت کسے بہ بازوے سنگے بروی انداخت کہ بدان سبب مغزش پریشان گشت وبمرد و فی الکامل لابن اثیر مالک بن النسیر ضرب الحسین علی راسہ بالسیف فقطع البرنس وادمی راسہ امتلا البرنس دما فقال لہ الحسین لا اکلت بہا ولا شربت وحشرک اللہ مع الظالمین والقی البرنس ولبس القلنسوۃ واخذ الکندی البرنس فلما قدم علی اہلہ اخذ البرنس یغسل الدم عنہ فقالت لہ امراتہ اسلب ابن رسول اللہ تدخل بیتی اخرجہ عنی قال فلم یزل ذلک الرجل فقیرا بشر حتی مات ولما قتل الحسین سلب قمیص الحسین اسحاق بن حیوۃ الحضرمی فبرص بعد در شواہد النبوۃ ودیگر تواریخ آوردہ کہ چون سر حسین ع نزد ابن زیاد رسید آن ملعون سر مبارک را بر زانوے خود نہاد قطرہ خون از وے بچکید بر قبا وجبہ وے واز ان سوراخ نمودہ بگوشت ران او رسید واز دیگر طرف بیرون آمدہ بر تخت رسید و تخت را سوراخ نمودہ بر زمین افتادہ غائب شد بموضع سوراخ ران او جراحتے پدید آمد کہ اصلا علاج پذیر نشد وبوے بد بیرون آمد چنانکہ ہیچکس را طاقت تحمل آن نبودے لہذا پیوستہ بموضع جراحت مشک وزعفران مالیدے چنانچہ ابراہیم بن مالک اشتر در شب تاریک باین علامت او را شناختہ بقتل آورد ودر شواہد النبوۃ آوردہ کہ چون حسب فرمود ابن زیاد سر امام حسین ع را بر نیزہ کردہ در کوچہ ہاے کوفہ میگردانیدند من در غرفہ خانہ خود بودم وسورہ کہف میخواندم چون برابر من رسید از سر وے شنیدم کہ میخواند ام حسبت ان اصحاب الکہف والرقیم کانوا من ایاتنا عجبا از ہیبت موے بر اندام من برخاست ندا کردم کہ واللہ این سر تست یا ابن رسول اللہ وامر تو عجب تر است صاحب روضۃ الاحباب میگوید کہ اکثرے ارباب سیر این حدیث را از زید ارقم روایت

کردہ اند و در روضۃ الاحباب اوردہ کہ چون سرہا را بدر کوشک ابن زیاد رسانیدند عزیزی دید کہ لب مبارک
حسین عم میجنبید چون گوش فرا داشت این ایۃ تلاوت میکرد لاتحسبن اللہ غافلا عما یعمل الظالمون چون
سرہا بحران رسید بجے حرانے کہ یہودی بود بدیدن لشکر امد دید کہ لب مبارک حسین عم میجنبد نزدیک رفتہ گوش
فرا داشت این ایت بشنید سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون و قدرے زر در بارہا ے حسین عم یافتند
چون خواستند کہ باہم تقسیم نمایند انہا خزف شدہ بود و یک طرف ان نوشتہ بود کہ لاتحسبن اللہ غافلا عما
یعمل الظالمون و بدیگر طرف نوشتہ بود سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون۔
در اجنارہ و اخلاقہ در روضۃ الاحباب از امام نجم الدین نسفی نقل نمودہ کہ و تفسیر تنزیل آوردہ کہ روزی حسین عم جمعی از اشراف
عرب را ضیافت نمودہ بود ہمہ برخوان نشستہ بودند کہ خادمش کاسہ آش گرم در مجلس اوردہ از غایت
دہشت پایش بحاشیہ بساط بلغزید و کاسہ بر سر شاہزادہ افتاد و بشکست و اش بر سر و روے
مبارکش فرو ریخت حسین عم از روے تادیب در روے نگریست خادم بترسید ناگاہ از زبانش بر آمد والکاظمین
الغیظ حسین عم فرمود فرو خوردم خادم گفت والعافین عن الناس حسین عم جواب داد عفو کردم خادم گفت
واللہ یحب المحسنین حسین عم گفت از مال خود ترا ازاد کردم و مؤنت و معیشت تو بر ذمہ کرم خود لازم گردانیدم
حضار مجلس متعجب شدہ گفتند اللہ اعلم حیث یجعل رسالتہ علامہ شہاب الدین قلیوبی حکایت کردہ است
کہ زوجہ عدے بن حاتم ام خالد نام داشت زنے بود جمیلہ یزید بن معاویہ او را بدید و بر وے عاشق
شد و مرض عشق چنان دامنش گرفت کہ روے فراشش شد مردمان عیادت او مے نمودند مرض
او شناختہ نمیشد۔

علت عاشق ز علتہا جدا است	عشق اسطرلاب اسرار خدا است

بعد از تفتیش بمشورہ عمرو عاص مادرش اندوے پرسیدہ حال را معلوم نمودہ معاویہ را اطلاع داد معاویہ
بعمرو گفت کہ چہ حیلہ است برائے حصول این امر گفت بذل اموال و خلعت تا عدے از مدینہ بدمشق بیاید

زر خرد را والہ و شیدا کند	خاصہ مفلس را کہ خوش رسوا کند

پس معاویہ بر طبق فرمودہ عمرو عمل نمود تا عدے بدمشق رسید بعد ازان باز معاویہ از عمرو پرسید کہ
اکنون چہ حیلہ است گفت چون فردا بیاید بر تو بپرس از وے کہ ایا زن داری چون بگوید کہ اری طپانچہ
بروے او بزن دیگر ہیچ مگو چون معاویہ ہمچنان کرد و عدے بیرون رفت عمرو عاص را دید کہ بر در خانہ

ایستاده است عدسے پرسید که این چه معامله بود که خلیفه با من پیش برد گفت اے عدسے او اراده دارد
که دختر خود با مال فراوان بتو دهد و تو میدانی که دختران ملوک بر ضرایر و ابناغ داخل نمیشوند گفت عدسے که
پس چه باید کرد مرا گفت عمرو که چون فردا نزد او بروے و اگر از تو باز پرسد بگوے که اے امیر المومنین
زن ندارم پس روز دیگر باز معاویه پرسید که اے عدسے زن داری گفت نه گفت معاویه که بگوے
اگر زن داشته باشم او بطلاق باین مطلقه است عدسے گفت ارے پس گفت معاویه بکتاب خود
که بنویسید این سخن عدسے را پس نوشتند انرا بعد از ان چون عدت منقضی شد معاویه ابو هریره را
با مال کثیر نزد ام خالد فرستاد تا پیغام نکاح یزید نماید چون ابو هریره در مدینه رسید نخست عبد الله بن عمر خطاب
برین ماجرا واقف شده با بو هریره گفت که پیغام نکاح من هم برسان بعد از ان عبد الله بن زبیر نیز واقف
شده با بو هریره گفت که پیغام نکاح من هم رسان بعد از ان حسین بن علی مرتضے علیه السلام نیز پیغام نکاح
خود بذریعه ابو هریره فرستاد و چون ابو هریره نزد ام خالد رفت قصه طلاق دادن شوهر او عدسے بیان نمود و
هر چهار پیغام بدو رسانید گفت ام خالد که احوال این چهار کس بیان نما گفت که یزید دنیا دارد بلا دین و ابن
عمر و ابن زبیر دین و دنیا هر دو دارد و حسین دین دارد و دنیا ندارد گفت که تزویج کن مرا بیکے ازین چهار
با هر که خواهی گفت این اختیار تست گفت ام خالد که اگر تو نزد من امدی ترا برای مشورت طلب میداشتیم
چه جاے انکه خود امدے طریق صواب بمن بنماے پس گفت ابو هریره والله که تقدیم و ترجیح نمیدهم بر دهنے
که رسول خدا او را بوسیده باشد و ان حسین ع است پس تزویج کرد او را با حسین ع و مال نیز بحسین
داد و نزد معاویه مراجعت نمود و از قصه ام خالد خبر داد گفت معاویه صرف مال برای غیر خود نمودم پس گفت
ابو هریره که این اموال از پدر خود میراث نیافتے مال از ان خدا و رسول او بوده پس انرا برای کسے
او صرف نمودے بعد از ان عدسے نیز از وجدان دختر معاویه مایوس شده بمدینه باز امد و نزد حسین ع
نشست واه سرد از دل بر در د بر اورد پس گفت حسین ع مگر ام خالد را یاد نمودے گفت ارے پس
حسین ع ام خالد را بخواند و گفت ایا ترا مس نموده ام گفت نه پس گفت حسین ع که تو مطلقه اکنون نکاح
کن عدسے را و بدان اے عدسے که مرا درین غرض نبود نکردم این مگر فقط جهت ترحم بر تو در مطالعه او از سیر
این قصه را اورده باند کے اختلاف که دران گفته که رسول ابو موسے اشعری بود نه ابو هریره
و ابو موسے خود اراده نکاح داشت با ام خالد وقت پیغام ذکر خطبه خود نیز نمود ام خالد

گفت ای ابو موسے تو پاسے طمع از میان بر کن و شیرین شو که ازین چهار کدام را اختیار کنم پس ابو موسے
احوال هر یک بطوریکه مذکور شد بیان نموده گفت دیگر هیچ نمیگویم اکنون تو اختیار داری ام خالد
گفت من بالضعه رسول دیگر برابر نمیکنم و برادر دیگری برنگزینم پس با حسین ع نکاح نمود بعد از ان چون
عدی از معاویه استدعاے دختر نمود گفت این امر بے مرضی یزید شدن نمی تواند چون نزد یزید استدعا
نمود گفت که تو با ام خالد که بمراتب از خواهرم جمیله بود وفا نکردی با خواهر من کی وفا کنی تو لایق دامادی نیستی
و بعد از ان چون حسین ع زن عدی بعد طی بازداد نایره غضب یزید مشتعل شد و گفت اگر بر حسین دست
یابم بعوض این کار بکشم او را عداوت حسین ع در دل خود جا داد و عداوت یزید بر حسین ع نه فقط
جهت خروج بود بلکه وجوهات دیگر نیز بود منجمله ان یکی این بود دیگر گرفتن ثار بدر و احد نیز بود چنانچه
تفصیل در فصلی علحده بیان نموده خواهد شد میگوید مولف که قصه عدی نهایت ضعیف و از عقل
بغایت بعید است چرا که مراد ازین عدی کدام کس است عدی بن حاتم طائی ست یا دیگری
اگر عدی بن حاتم طائی باشد غالبا قصه غلط است چرا که عدی بن حاتم طائی مسکن و قبیله طی
داشت از تواریخیکه اینک پیش نظر است معلوم نمیشود که مسکن در مدینه داشتی دیگر انکه او از کبار اصحاب
رسول صلی الله علیه وسلم است و از ارباب کیاست و فراست بود از مخصوصان حضرت مرتضوی بوده و در هر سه محاربه
جمل و صفین و نهروان با حضرت مرتضی بوده و یکی از ارکین انجناب بوده چه جای اندارد که با فسون عمرو خاص فریفته شود
و بغیر از دو کتاب مذکورین که محض غیر معتمد ست در هیچ تواریخ که اینک پیش نظر است دیده نمیشود و اگر دیگر کدامی عدی بن
حاتم باشد که مسکن در مدینه داشت احوال او معلوم نمیشود و الله اعلم بحقیقة الحال و فی القلیوبی که حسین بن علی علیهما السلام
شنید که مردی بر کرسی نشسته میگفت که بر سید از من از ما دون عرش پس گفت حسین ع یا نها موی های
ریش تو جفت است یا فرد پس او خاموش و متحیر ماند پس تر گفت الشخص که خبر ده مرا ای پسر دختر رسول خدا
ازان پس گفت حسین ع که او جفت است بقوله تعالی و من کل شیء خلقنا زوجین در روضة الاحباب اورده
که شهر بانو را کنیزکی بود شیرین نام حسن و جمال در غایت کمال داشت روزی حسین ع با شهر بانو گفت که
شیرین چه جمال نیکو دارد شهر بانو گمان برد که شاید انجناب را بدو میلی بوده است گفت که شیرین را بتو بخشیدم
حسین ع دانست که او چه گمان کرده است گفت من او را بعد از ان ازاد نمودم و فیه ایضاً که چون معاویه
خواست که خلعت نا خلعت خود یزید پدر او را عهد گرداند با حسین ع گفت که من اگر دیگر را شایسته این

ابن امر میدانستم او را بوے عہدے بیگزیدم حسین ع گفت اہستہ باش اے معاویہ کہ مردم ہستند کہ سزاوار
این کارند ہم بنفس خویش وہم بہ مادر وہم بہ پدر بر پسر تو رجحانے دارند معاویہ گفت مگر ازین سخن خود را میخواہی
حسین ع گفت اگر خود را خواہم دور نیست معاویہ گفت انچہ گفتے کہ مادر و پدر تو بہتر از مادر و پدر یزید است
درین شکے نیست اما بخدا سوگند کہ در اقامت لوازم سلطنت و قواعد خلافت نیز یزید از تو بہتر است حسین ع
گفت طرفہ حالتے است کہ خمار و فاسق و فاجر امت از من بہ باشد معاویہ گفت اہستہ باش اے
حسین اگر تو نزد یزید مذکور گردی بغیر نیکوی دربارہ تو نگوید حسین ع گفت من انچہ در باب او میدانستم گفتم او نیز
انچہ از من بداند بگوید اے اخر القصہ در روضۃ الصفا اوردہ کہ بعد از وفات معاویہ ولید بن عتبہ چون
حسین ع را برائے بیعت یزید بگفت وانجناب انرا موقوف بر وقت دیگر گذاشتہ بیرون رفت روز
دیگر مروان بن الحکم با حسین ع ملاقات نمودہ گفت یا ابا عبد اللہ صلاح حال تو در انست کہ با یزید بیعت
کنے تا ضررے بتو نرسد و از وی احسان و انعام بیشمار بتو رسد حسین ع فرمود ویلک یا مروان مرا بمتابعت
و مبایعت کسے دعوت مینمائی کہ ظلم و فسق و فساد او را میدانے واز توجہ توقع توان داشت کہ پیش از انکہ
تو متولد شوے رسول صلی اللہ علیہ وسلم تو را لعنت کردہ است و بہ نسبت معاویہ و یزید سخنہائے خشونت
امیز گفت تا مروان گفت تا با یزید بیعت نکنی دست از تو باز ندارم حسین ع فرمود کہ دور شو از نزد من اے پلید کہ ما از اہلبیت
طہارتیم و در شان ما این ایۃ نازل شدہ کہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا
مروان ہیچ جواب نداد بعد از ان حسین ع فرمود اے پسر زرقا خدائے تعالے تو را و یزید را مواخذہ
خواہد نمود کہ چرا میان حسین و حق او حائل شدید وفیہ ایضا بعد از گذشتہ شدن حجر بن عدے چند کس از
اہل عراق بمدینہ بخدمت حسین ع بسر میبردند والے مدینہ صورت حال را بمعاویہ نوشت کہ من از فتنہ ایشان
اندیشناکم معاویہ در جواب نوشت کہ بہیچ حال متعرض حسین ع مشو کہ او با ما بیعت نمودہ و غالب ظن انکہ
در نقض عہد نخواہد کوشید و مکتوبے بحسین ع نوشت باین مضمون کہ از تو خبر ہا بمن رسانیدہ اند کہ لائق بحال
و طور تو نیست و ہر کہ دست بیعت بکسے داد سزاوار چنان است کہ بان وفا کند متوقع و مامول از تو چنین
است کہ مادام کہ مکروہے از بجانب تو نرسد از تو امرے کہ موجب تنفر من باشد صادر نگردد و وظیفہ
انکہ بقول جمعے سفہا کہ طالب فتنہ اند عمل ننمائے والسلام حسین ع در جواب نوشت کہ من ہیچ نوع میل بجنگ
و مخالفت تو ندارم باید کہ خاطر جمع داری و در تحفہ اثنا عشریہ اوردہ کہ زیاد بن ابیہ کہ از قبل معاویہ امیر

عراق بود در پی ایذای سعید بن سرح که از مخصوصان حضرت مرتضوی بوده افتاد سعید بمدینه گریخت و بخدمت
سید الشهدا رسیده پناه گیر شد زیاد خانه او و نقد و جنس او ضبط نمود بعد از ان حکم داد که خانه او بشکنند و بسوزند چون
این ماجرا بگوش حضرت امام حسین ع رسید مکتوبی در سفارش سعید باین عبارت نزد زیاد قلمی فرمود من الحسین
بن علی الی زیاد اما بعد فقد عمدت الی رجل من المسلمین له ما لهم و علیه ما علیهم فهدمت داره و اخذت ماله و عیاله
فاذا اتاک کتابی هذا فابن داره و اردد الیه ماله و عیاله فانی قد اجرته فشفعنی فیه یعنی از حسین ابن علی بسوی زیاد اما بعد
پس قصد کردی تو بسوی مردی از مسلمانان که او را ثابت است حقی که ثابت ست همه مسلمانان را و بر ذمه او ست
انچه بر ذمه همه است پس ویران کردی خانه او و گرفتی مال و عیال او پس چون رسد ترا این خط من پس
واگذار خانه او را و باز ده بسوی او مال و عیال او پس بدرستیکه من پناه داده ام او را پس سفارش من قبول
کن در حق او و ان شقی در جواب نوشت من زیاد ابن ابی سفیان الی حسین بن فاطمة اما بعد فقد اتانی کتابک
تبدا فیه باسمک قبل اسمی و انت طالب للحاجة و انا سلطان و انت سوقة و کتابک الی فی فاسق لا یؤویه الا فاسق مثله
و شر من ذلک اذ اتاک و قد اویته اقامة منک علی سوء الرای و رضی بذلک و ایم الله لا یسبقنی سابق و
لو کان بین جلدک و لحمک فان احب لحم الی ان اکله اللحم انت فیه فاسلمه بجریرته الی من هو اولی به منک
فان عفوت عنه لم اکن شفعتک فیه و ان قتلته لم اقتله الا لحبه اباک یعنی از زیاد ابن ابی سفیان بسوی حسین
ابن فاطمه اما بعد رسید نامه تو بمن که ابتدا کردی در وی بنام خود پیش از نام من و حال انکه تو طلب دار می
مطلب را و من حاکم و تو رعیتی و نوشتن تو مرا در مقدمه فاسقی که امان ندهد او را مگر فاسقی همچنان و بدتر ازین
انکه اندیشی تو و جای دادی او را ایستاده از تو تدبیر زشت خود و راضی شده باین کار قسم بخدا است کسی
نخواهد رسید بروی پیش از من اگرچه باشد در میان گوشت و پوست تو پس بدرستیکه خوشترین گوشتی
مرا انکه بخورم انرا همین گوشتی است که تو در میان انی پس بسپار او را با گناه او بسوی کسیکه او تصرف زیاده
دارد بروی از تو پس اگر عفو کردم از وی نخواهد بود شفاعت تو قبول کرده در حق وی و اگر بکشم او را
نکشته باشم او را مگر بسبب محبت او پدر ترا چون مکتوب نامرغوب ان ناپاک بان پاک رسید بغایت
براشفت و ان را بجنس نزد معاویه فرستاد و نوشت که من زیاد را چنان نوشتم او جوابم
چنین داد معاویه این نامه را دیده براشفت و بدست خود برای زیاد نوشت من معاویة ابن ابی سفیان
الی زیاد اما بعد فان الحسین بن علی بعث الی بکتابک الیه جواب کتابه الیک فی ابن سرح فعلمت انک

بين الحسين رای من ابی سفيان ورای من سميه اما رأيک من ابی سفيان فحلم وعزم واما الذی من سميه فلما يکون
رای مثلها ومن ذلک کتابک الی الحسين تشتم اباه وتعرض له بالفسق ولعمری انت اولی بالفسق من الحسين
والا بوک اذ کنت تنسب الی عبد اولی بالفسق من ابيه وان کان الحسين بدء باسمه ارتفاعاً منک فان
ذلک لم يضعک واما تشفيعه فيما تشفع فيه فقد دفعته عن نفسک الی من هو اولی به منک فاذا اتاک کتابی
هذا فخل ما فی يدک لسعيد بن شريح وابن له داره ولا تعرض له واردد عليه ماله وعياله فقد کتبت الی الحسين ان
يخير صاحبه بذلک فان شاء اقام عنده وان شاء رجع الی بلده فليس لک عليه سلطان بيد ولسان واما کتابک
الی الحسين باسمه ولا تنسبه الی ابيه بل الی امه فان الحسين ويلک من لا يرمی به الرجوان افاستصغرت اباه
وهو علی بن ابی طالب ام الی امه وکلته وهی فاطمه بنت الرسول فتلک افخر له ان کنت تعقل والسلام يعنی
از معاويه بن ابی سفيان بسوے زياد اما بعد پس تحقيق رسيد نامه حسين بن علی نزد من با نامه تو که فرستادی
بسوے او در جواب خطا وکه بسوی تو بود در مقدمه اين شريح پس دانستم که تو کشاکش داری درميان
دو عقل يک عقلی از طرف ابی سفيان عقل ديگر از طرف سميه اما عقليکه داری از طرف ابی سفيان پس دباری وهمت است
اما عقلی که از سميه داری پس هيچنان ست که می باشد عقل چنين کسانی از انجمله است خط تو بسوے حسين شتم ميکنی پدر اورا
وتعريض ميکنی بروے بنام فسق وقسم بجان من تو اولی تری بفسق از حسين وپدر تو بدرستيکه نسبت کرده شدی تو ابسوی غلامی
است بنام فسق از پدرا و واگر حسين ابتدا کرده باشد بنام خود بلند شمرده خود را بر تو پس بدرستيکه از ين سبب
پست نشوی اما قبول سفارش او در انمقدمه که سفارش کرد پس اين نيکے را دفع کردے از خود وحواله
کردے بسوی کسيکه اولی تر است بانکار نيک از تو پس چون رسد اين نامه من نزد تو بگذار هرچه هست
در دست تو از ملک سعيد بن شريح د رها کن خانه اورا ومتعرض شو اورا وباز ده مال وعيال او پس
بدرستيکه من نوشتم حسين را که خبر دهد آشنائے خود را باين نوشته من که اگر خواهد اقامت کند نزد او واگر
خواهد باز آيد بسوے شهر خود پس نيست ترا بروے تعرفی نه بدست نه بزبان واما خط نوشتن تو بسوی حسين
محض بنام او بدانکه نسبت نميکنی اورا بسوے پدر او بلکه بسوے مادر او پس همانا حسين وای برتو ياد
انکسے است انگنده نميشود او ورا بدينها با کم شمردے پدر اورا که او علی ابن طالب است تا بسوے
مادر او حواله کردے اورا که ان فاطمه دختر رسول الله است پس اين زياده فخر اوست اگر ترا عقل باشد
والسلام وفی الکامل للمبرد وقد سے مال از يمن نزد معاويه بدمشق ميرفت چون گذر حمالان بر مدينه افتاد

حسین ابن علی گرفت آن مال را و تقسیم نمود بر اهل بیت خود و نوشت معاویه را که من الحسین بن علی الی معاویة
بن ابی سفیان اما بعد فان عیرا مرت بنا تحمل مالا وحللا وعنبرا وطیبا الیک لتودعها خزاین دمشق وتعل بها بعد
النهل بنی ابیک وانی احتجت الیها فاخذتها والسلام یعنی از حسین بن علی بسوی معاویه بن ابی سفیان
اما بعد بدرستیکه شتران چند میگذشت بر ما که بار داشت مال و زیور و عنبر و بوی هاے خوش میرفت
نزد تو تا که تو ودیعت کنی بخزانه دمشق و بیکار گذاری انرا و من محتاج بودم بان پس گرفتم من او را والسلام
پس نوشت بسوی او معاویه بجواب او من عبد الله معاویه امیر المومنین الی الحسین بن علی سلام علیک
اما بعد فان کتابک ورد علی تذکر ان عیرا مرت بک من الیمن تحمل مالا وحللا وعنبرا وطیبا الی لاودعها خزاین
دمشق واعل بها بعد النهل بنی ابی وانک احتجت الیها فاخذتها ولم تکن جدیرا باخذها اذ نسبتها الی لان
الوالی احق بالمال ثم علیه المخرج منه وایم الله لو ترکت ذلک حتی صار الی لم ابخسک حظک منه ولکنی قد ظننت
یا ابن اخی ان فی راسک نزوة وبودی ان یکون ذلک فی زمانی فاعرف لک قدرک واتجاوز عن ذلک
ولکنی والله اتخوف ان تبتلی بمن لا ینظرک فواق ناقة وکتب فی اسفل کتابه یا حسین بن علی لیس ما جئت
بالسائغ یوما ای اخذک المال ولم تومر به ان هذا من حسین محمل قد اجزناها ولم تغضب لها واحتملنا من حسین
ما فعل یا حسین بن علی دالال لک بعدی وثبته لاتحمل ودودی انی شاهدها فالیها منک بالخلق الاجمل
انی ارهب ان تصلی بمن عنده قد سبق السیف العدل یعنی از معاویه امیر المومنین بسوی حسین بن علی
اما بعد بدرستیکه نامه تو بمن رسید که نوشته بودی تو در ان که شتران بگذشت بر تو از یمن که بار کرده شده
بود بر ان مال و زیور و عنبر و بوی خوش می امد بسوی من تا که ودیعت نهم بخزانه دمشق و بیکار گذارم انرا
بعد بخشیدن پسران پدر خود و تو محتاج بودی بدان پس گرفتی تو انرا و نبودی تو مستحق ان چون نسبت
کردی ان مال را بسوی من چرا که والی سزاوار است بمال بعد از ان بر وی است صرف ان و
سوگند بخدا اگر میگذاشتی انرا تا که رسیدی بمن نیازرده اشتمی نصیب ترا از ان مگر گمان کردم ای پسر برادر من که در سر تو
میشود اینچنین در زمان من چرا که میشناسم قدر ترا و تجاوز نمودم از ان مال مگر سوگند بخدا که میترسم که مبتلا شوی
بکسیکه نه بیند بسوی تو و نوشت در زیر نامه اے حسین پسر علی نیست انچه اوردی
تحقیق که اجازت دادم انرا و غضب نکردم برای ان و تحمل نمودم از حسین انچه کرد اے حسین بن علی
ابن امید تو بعد از من تحمل کرده نشو… ده شود من شاهد انم

وتیر سم که با کیسله نزد او ست شمشیر بران وفی الحقایق چون حجر بن عدے واصحاب او کشته شدند
پس انفاق ملاقات افتاد در انسال از حسین ع با معاویه پس گفت معاویه یا ابا عبد الله آیا نرسید ترا آنچه
کردم با حجر و یاران او از شیعه پدر تو گفت نه گفت که کشتم ایشان را و کفن دادم ایشانرا و نماز گذاردم بر ایشان
پس بخندید حسین ع و گفت خصومت کنند انقوم ترا در قیامت اے معاویه سوگند بخدا اگر من واے
بکشتم بر شیعه تو نه کفن میدادم و نه نماز میگذارم بر ایشان و تحقیق رسیده ست بمن افتادن تو در پی
علی مرتضی وایستادن تو دران واعتراض تو بر بنی هاشم در عیوب و سوگند بخدا که کشیدی کمان بے زه
و تیر انداختی بے نشان و رسیدے بعداوت بمکان قریب و اطاعت نمودے مردیراکه نه سبقت
در اسلام دارد و نه از نفاق بیراست و نه دید بسوے تو پس ببین براے خود و دبعت تعرض نمود باین
سخن عمرو عاص را و من خطبته فی مجلس معاویه صعد المنبر فحمد الله واثنی علیه ثم صلی علی النبی صلی الله علیه وسلم سمع
رجل یقول من هذا الذی یخطب فقال الحسین بن علی نحن حزب الله الغالبون وعترة رسول الله ص الاقربون
واهل بیته الطیبون واحد الثقلین الذین جعلنا رسول الله ثانی کتاب الله تبارک وتعالی الذی فیه تفصیل
کل شیء لا یاتیه الباطل من بین یدیه ولا من خلفه والمعول علینا فی تفسیره ولا یبطانا تاویله نتبع حقایقه
فاطیعونا فان طاعتنا مفروضة اذا کانت بطاعة الله ورسوله مقرونة قال الله عز وجل اطیعوا الله واطیعوا الرسول
واولی الامر منکم فان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والی الرسول ولو ردوه الی الرسول والی اولی الامر
منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم ولولا فضل الله علیکم ورحمته لاتبعتم الشیطان الا قلیلا واحذرکم الاصغاء الی
هتوف الشیطان بکم فانه لکم عدو مبین فتکونوا کاولیائه الذین قال لهم لا غالب لکم الیوم من الناس وانی
جار لکم فلما تراءت الفئتان نکص علی عقبیه وقال انی بریء منکم فتلقون للسیوف ضربا وللرماح وردا وللعمد
حطما وللسهام غرضا ثم لا یقبل من نفس ایمانها لم تکن امنت من قبل او کسبت فی ایمانها خیرا قال معاویه حسبک
یا ابا عبد الله فقد ابلغت

من کلامه علیه السلام

یا دهر اف لک من خلیل	کم لک بالاشراق والاصیل
من صاحب وطالب قتیل	والدهر لا یقنع بالبدیل
انما الامر الی الجلیل	وکل حی سالک سبیل

ما قیل کان بینه و بین الحسن علیه السلام کلام فقیل للحسین ادخل علی اخیک فهو اکبر منک فقال سمعت جدے

بقول ایما اثنین جری بینهما کلام فطلب احدهما رضی الآخر کان سابقه الی الجنة وانا اکره ان اسبق اخی الاکبر فبلغ
قول الحسن فاتاه عاجلا یعنی بود درمیان او و برادرش حسن ع سخنی پس گفتند حسین را که برو نزد برادر خود که او از تو
بزرگتر است پس گفت حسین ع که شنیده ام از جد خود که میگفت هرجا که درمیان دو کس سخنی درمیان آید هر کس که
اول طلب رضای دیگری نماید او اول در بهشت داخل خواهد شد پس من مکروه دارم که سبقت کنم بر برادر
خود پس چون این سخن بحسن ع رسید آمد نزد حسین تعجیل کننده و کتب الیه الحسن یلومه علی اعطائه الشعراء فکتب الیه
انت اعلم منی بان خیر المال ما وقی العرض و از کتاب انس المجالس نقل نموده که چون فرزدق شاعر را مروان
حکم که امیر مدینه بود حکم باخراج از بلد نمود بایست خرج راه بخدمت او حاضر شد آنجناب چهار صد اشرفی
با کمال عذرخواهی بوی انعام فرمود بعضی از حضار مجلس گفت این قدر دینار برای یک شاعر فاسق دادن چه
سزاوار نیست حسین ع فرمود که بهترین اموال آنست که مردم عرض خود را از سوء مقال محفوظ دارد چنانکه جد بزرگوارم
درباره عباس بن مرداس شاعر فرمود که زبان او را از من قطع کنید و فی المناقب لابن شهرآشوب درمیان
حسین ع و ولید بن عتبه برای زمینی منازعه بود پس بکشید حسین عمامه ولید را از سر او و پیچید در گردن او
و آن وقت ولید امیر مدینه بود پس گفت مروان ندیدم مثل این روز جرأت مردی بر امیر خود پس گفت ولید
که نگفتی تو این سخن از راه شفقت بلکه حسد بردی تو بر حلم من بدرستیکه زمین از آن حسین است پس
گفت حسین ع که زمین از آن تست ای ولید و برخاست و از اخطب خوارزمی نقل نموده که در کتاب
مقتل آل رسول آورده که اعرابی نزد حسین ع آمد و گفت ای پسر رسول خدا من مدیونم و از ادای آن
عاجزم با خود گفتم که سوال کنم از سخی ترین آدمیان و ندیدم از اهلبیت رسول سخی تر کسی را پس گفت حسین
ع ای برادر عرب میپرسم از تو سه مسئله پس اگر جواب دهی یک مسئله را عطا کنم ثلث دین تو و اگر از
دو مسئله جواب دهی عطا کنم دو ثلث دین تو و اگر از کل جواب دهی عطا کنم کل دین تو پس گفت اعرابی
ای پسر رسول خدا تو از من مسئله میپرسی و حال آنکه تو از اهل علم و شرف هستی پس گفت حسین ع که
ای شنیدم از جد خود که معروف بقدر معرفت است پس گفت اعرابی بپرس آنچه خواهی یا جواب دهم یا
بیاموزم از تو پس گفت حسین ع کدام اعمال بهتر است گفت اعرابی الایمان بالله پس گفت حسین پس چه
چیز باعث نجات است از مهلکه گفت اعرابی که خوف خدا پس گفت حسین ع پس کدام چیز زینت مرد است
گفت علم با حلم گفت اگر نباشد گفت پس مال با مروت گفت حسین ع اگر این هم نباشد گفت پس

فقر یا صبر گفت حسین ع اگر نباشد این گفت اعرابی که از اسمان صاعقهٔ بباید و بسوزد او را که او لائق اینست پس
بخندید حسین ع و انداخت کیسه هزار دینار بسوی او وداد انگشتری که قیمت ان دو صد درهم باشد وگفت
حسین ع که دینار بدایان خود ده و انگشتری را صرف خود کن پس گرفت اعرابی وگفت الله اعلم حیث
یجعل رسالته و از عمر بن دینار منقول است که اسامه بن زید رض که از مشاهیر صحابه است مریض شد و حسین
ع بعبادت او رفت اسامه اظهار غم والم نموده گفت یا ابن رسول الله شصت هزار درم مدیونم و از ادای
ان عاجزم و میترسم که درین مرض مدیون بمیرم حسین ع گفت ادای دین تو قبل از موت تو بر من است پس
ازانمجلس برنخاست مگر انکه دین او تمام ادا نمود و امام غزالی در کیمیای سعادت آورده و در حقائق از تفسیر عباسی
نقل نموده عن مسعده که حسین ع بر جماعتی از مساکین بگذشت و حال انکه ایشان گلیم خود انداخته فانها
انداخته بودند پس گفتند یا ابن رسول الله انجا بیا پس رفت نزد ایشان و بخورد با ایشان بعد از ان این ایه
تلاوت نمود که ان الله لایحب المستکبرین یعنی خدا دوست نمیدارد متکبرین را پس گفت شما دعوت نمودید من
اجابت نمودم اکنون شما اجابت نمائید دعوت مرا گفتند بلی یا ابن رسول الله پس برخاستند با او تا انکه امدند
بمنزل وی پس گفت حسین ع بکنیز خود که بیار انچه داری و از ابوالحسن مدائنی روایت نموده که در سالی
از سالها حسن و حسین و عبدالله بن جعفر طیار رضی الله عنهم عزیمت سفر حج نمودند و در اثنای راه
در احمال و اثقال خود جدا گشته تشنه و گرسنه بخانه عجوزه رسیدند و در کمال بیتابی ابی طلب نمودند
عجوزه گوسفند شیردار او را دست ایشان بدوشیدند و نوشیدند و گفتند دیگر از ماکولات چه داری گفت که بجز
این گوسفند چیزی ندارم او را ذبح کنید و پوست کنید تا من طبخ کنم و مهیا سازم چون طعام مهیا شد صرف
نمودند زمانی در خانهٔ عجوزه بسر بردند و وقت عصر از خانه او بر امدند و با و گفتند که ما از قریشیم اگر خداوند سالما
مارا با وطان خود که مدینه است برساند و تو اگر انجا بیائی پاداش جمیل خواهی یافت چون شوهر او بخانه امد
گوسفند را ندیده این ماجرا شنیده زن را عتاب کرد که با بجز همین یک گوسفند نداشتیم انرا هم با شخاص غیر معروف
تلف نمودی بعد از ان پس از مدتی بسبب ضیق معیشت ناقه و جملی که داشت زن و شوی بعزم مها
ان بمدینه رفتند و در کوچه پاسی مدینه میگردیدند که گذرش بر در خانه حسن ع افتاد چون چشم انجناب بران
زن افتاد او را بشناخت و او را طلب داشته پرسید که مرا میشناسی گفت لا والله نمیشناسم فرمود که یکی از
مهمانان تو هستم زن گفت پدر و مادرم فدای تو باد پس انجناب هزار اشرفی و هزار گوسفند با و عطا فرمود

نزد حسین ع فرستاد و انجناب نیز همون قدر عطا فرموده نزد عبد الله فرستاد و انجناب دو برابران براد و بروایتے دیگر حسن صد شتر و حسین هزار گوسفند و عبد الله یکصد هزار درهم باو عطا داد و در مناقب از شعیب بن عبد الرحمن خزاعے مرویست که گفت در روز کربلا یافته شد داغ بر پشت حسین ع پس پرسیدند امام زین العابدین ع از ان گفت این بسبب انست که با محتاج بیوه گان و یتیمان و مساکین را بر پشت خود بمکان شان میرسانید و عبد الرحمن سلمے یکی از فرزندان حسین ع را سوره فاتحه تعلیم نموده بود ان پسر چون انرا بر پدر خود خواند حسین ع هزار دینار و هزار حله و عقد مروارید بمعلم انعام فرمود پس گفتند مردمان او را در ان امر سخنان گفت حسین ع کجا میرسد انعام من بمقابله تعلیم او و بعد ازان این شعر بگفت۔

اذا جادت الدنیا فجد بها	علی الناس طرا قبل ان تتفلت
فلا الجود یفنیها اذا هی اقبلت	ولا البخل یبقیها اذا ما تولت

و فی المناقب روایت کرده است صوے از صادق ع که فیما بین محمد بن الحنیفه و حسین ع سخنے ناخوشی واقع شد پس نوشت محمد حنیفه بسوے حسین ع که اے برادر بدرستیکه پدر من و پدر تو یکی ست در ان نه تو فضیلت جوئی بر من و نه من بر تو مگر مادر تو فاطمه بنت رسول الله است اگر بودی تمام دنیا پر زر ملک مادر من اینه برابری نیکردم با مادر تو پس چون بخوانی نامه من بیا بسوی من تا راضی کنی مرا چراکه تو ادے بالفضل هستے از من والسلام علیک و رحمة الله و برکاته پس عمل نمود حسین ع بر انچه که نوشت محمد حنیفه و بعد ازان درمیان این هر دو برادر چیزے واقع نشده و فی کشف الغمه قال انس بن مالک کنت عند الحسین فدخلت علیه جاریته فحیته بطاقته ریحان فقال لها انت حرة لوجه الله فقلت تحییک بطاقته ریحان لا خطر لها فتعتقها قال کذا قال الله اذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها او ردوها وکان احسن منها عتقها و فی المناقب روایت کرده است از حسین ابن علی ع که گفت حسین ع که صحیح شده است نزد من قول نبی صلے الله علیه وسلم که افضل اعمال بعد نماز داخل کردن سرور است در قلب مومن بان چیزیکه گناه در ان نباشد پس بدرستیکه دیدم غلامی را که میخورانید سگے را پس گفتم او را چه میکنے پس گفت اے پسر رسول خدا من غمناکم میطلبم خوشی را بخوشی سگ چراکه مالک من یهودی هست از وے مفارقت میخواهم پس امد حسین ع بر صاحب او با دو صد دینار برائے قیمت الغلام پس گفت یهودی که غلام فدائے مقدم شریف تو باد و این بستان نیز بغلام بخشیدم و مال را نگرفت پس گفت حسین ع که این مال را بتو بخشیدم گفت یهودی که قبول نمودم و بغلام بخشیدم پس

گفت حسین ع کو که من غلام را آزاد نمودم و این مال و بستان جزا بغلام بخشیدم پس گفت زن آن یهودی که بتحقیق
اسلام آوردم و دین خود و شوهر خود بخشیدم پس گفت سید ودی من هم اسلام آوردم و این مکان خود بزن بخشیدم
در اغانی ابو الفرج اصفهانی از ابن کلبی منقول است که قیس بن ذریح بن طریف اللیثی که معروف بمجنون
است برادر رضاعی حسین ع بود مادر قیس آنجناب را شیر داده بود و بعد از آنکه بدرد عشق لیلی بنت حباب
کلبی مبتلا گردید و اشعار آن در این باب شایع شد ناچار پدر قیس رسید پسر را طلبیده گفت ای پسر دختر عمت
در نهایت حسن و جمال و صاحب ثروت و مال است مناسب چنان است که او را بجهت تو خطبه کنم قیس
از شنیدن این مقال پریشان خاطر و بصحرا نهاده در فکر وصال محبوبه خود برآمد و چاره کار خود بدان منحصر دانست
که توسل بحسین ع نماید و بمدینه آمده احوال خود پیش آن مقتدای زمانه عرض نمود آنجناب بلا توقف
بخانه پدر لیلی رفت و در مقام خواهش قیس برآمد پدر لیلی عرض کرد که جان پدر و مادرم و خودم و دخترم فدای
مقدم شریف تو باد ولی از آن میترسم که پدر قیس از آن انکار نماید و ما را ننگ و عاری بود

وای که عرب چه عیب جویند   اگر این چنین کنم مرا چگویند

اگر رای مبارک بران قرار یابد که پدرش را بجهت خواستگاری امر فرماید اولی و انسب است آنجناب
متوجه خانه ذریح که پدر قیس است شد و در مقام خواهش برآمد تا پدر قیس امتثالا للامر اطاعت نموده
بخانه پدر لیلی شتافته دخترش را خطبه ساخت اما زهد و عبادت او سابق هم بگوش رسید ابن عبد البر در
استیعاب و نوادی در تهذیب گفته که حسین ع بست و پنج حج پیاده گذارده و در اسد الغابه مذکور است
که مصعب میگوید که حسین بست و پنج حج پیاده گذارده وقتیکه در مدینه بود قبل از خروج بعراق چنین گذارده باشد
چرا که از عراق بحج نیامد و بعد از آنکه از عراق بمدینه آمد نوزده سال و چند ماه زندگانی کرد چرا که بسنه چهل و یک
از عراق بمدینه مراجعت نمود و باول سنه شصت و یک شهادت یافت وکان الحسین رضی الله عنه فاضلا
کثیر الصوم والصلواة والحج والصدقة وافعال الخیر جمیعا و در حقایق از کتاب عقد از ابن عبد ربه و در ملهوف
از سید بن طاوس روایت نموده که از علی زین العابدین ع از قلت اولاد پدر بزرگوارش سوال نمودند گفت
کسیکه شبانه روزی هزار رکعت نماز گذارد جای تعجب است که کثیر الاولاد باشد و در کتاب جامع الاخبار
نقل نموده که چون حسین ع وضو نمودی چهره او متغیر شدی و رعشه بر مفاصل او افتادی پس گفتند او را که
این چه حالت است گفت حق است بر مومن که چون در پیش جبار بایستد رنگ او زرد شود و رعشه

بر امام وے افتد و از مناقب ماثر اندرانی نقل نموده که پرسیده شد حسین ع که چرا اینقدر خوف خدا داری گفت
در قیامت امن نیابد کسیکه در دنیا از خدا نترسد و در روضة الاحباب آورده که حسین ع در کربلا گفت ایها
الناس حق سبحانه تعالی کذاب را حرام گردانیده و من هرگز دروغ نگفته ام و نمیگویم و وعده خلاف نکرده ام
و هیچ مسلمانی را نیازرده ام و تا قلم تکلیف برمن جارے گشته فرایض الهی را ترک نکرده ام و ان نسب
عالی که من دارم امروز کسے ندارد و من مردی بودم از دنیا احتراز کرده ملازم روضه جد بزرگوار خود گشته مرا انجا را
نگذاشتند بضرورت ترک مدینه کرده پناه بحرم کعبه بردم و بعبادت پروردگار خود مشغول بودم تا رسولان فرمان نامه های
شما بمن رسید الی آخر الخطبه بعد از اتمام خطبه عمر سعد تیرے بسوی حسین انداخت و گفت گواه باشید که اول
تیر بجانب حسین من انداختم حسین ع محاسن مبارک خود بدست گرفت و گفت که غضب خدا بر یهود وقتے متوجه
شد که گفتند عزیر پسر خدا است و بر نصاری وقتے متوجه شد که گفتند عیسے ابن الله است و غضب الهی درین محل
برای شما معد و مهیا است که قصد قتل فرزند پیغمبر خود میدارید انتهی لشکر مخالفان بقول صحیح بست و دو هزار
و لشکر حسین ع بقول اکثر و اشهر هفتاد و دو تن سوای انجناب بودند ازینجانب جمله کسان شربت شهادت
نوشیدند و ابن اثیر گوید که از لشکر مخالفان هشتاد و هشت تن مقتول شد سوای مجروحان که علاوه ان
بودند رضی الله تعالے عنه وعن اهل بیته بعد دیدن قصه پرغصه او بدون دیدن قصه مختار ثقفی دل ما دوستان
اهلبیت گاهے آرام نپذیرد و انکه مختار را متهم سازند که دعوی نبوت نموده بود انست مولف سخنے است
دروغ بے فروغ و سبب این افترا انست که چون حق تعالے او را بران ظلمه فتح و فیروزی داد و حاضران
کربلا را بر هر که دست یافت بنوعے الملاعین را بدوزخ فرستاد که باعث عبرت عالمیان گشت دشمنان
او بسیار شدند و انچه توانستند در حق او افترا بازی نمودند تا از چشم مردم بیفتد و چون محمد حنیفه را امام میدانست
شیعیان غیر کیسانیه نیز مخالف او شدند و اهلسنت بسبب این دو فریق در ورطه غلط افتاده سخنان
دشمن او را باور نمودند و او را لعن و طعن نمودند اگر خود او دعوی نبوت نمودی محمد حنیفه را چگونه امام خود میدانستی
و طلب خون حسین ع چرا نمودے دروغ گو را حافظه نباشد بهرحال حق تعالے بر دو کس رحمت کند یکی مختار
ثقفی که از ظالمان انتقام حسین ع کشید و دیگر ابو مسلم مروزی که دنیا را از لوث حکومت بنی امیه پاک نمود رحمهما الله تعالے

فصل باید دانست که بسیار کسان از راه تعصب و عناد بعضے از راه جهالت میگویند که خروج حسین ع
ناجایز بود و قتل انجناب مباح بود معاذ الله من هذا القول و من هذا الاعتقاد لهذا اقوال مفتیان اهلسنت

چندی درین مقام نقل نمودم تا دیگران در ورطهٔ ضلالت نیفتند و بالله التوفیق فی شرح فقه الاکبر للشیخ ملا علی قاری
قتل غیر الانبیاء کبیرة عند اهل السنة والجماعة الا ان یکون مستحلا وهو غیر مختص بالحسین ونحوه مع ان الآجال
امر لا یطلع علیه الا ذو الجلال وانما کان قتله نظیر قتل عمار بن یاسر اما ما تفوه بعض الجهلة من ان الحسین کان
باغیا فباطل عند اهل السنة والجماعة ولعل هذا من هذیانات الخوارج الخارجة عن الجادة ثم قال واتفقوا علی
جواز اللعن علی من قتله او امر به او اجازه او رضی به فقیه بحث لان مع کونه بظاهره مناقضا لما قدمه من بیان
الخلاف ان اراد جواز اللعن الاجمالی بان یقال لعنة الله علی قاتل الحسین او الراضی به فلا کلام فیه لقوله تعالی
الا لعنة الله علی الظالمین وفی شرح عقاید النسفی للعلامة سعد الدین التفتازانی اتفقوا علی جواز اللعن علی
من قتله او امر به او اجازه او رضی به والحق ان رضاء یزید بقتل الحسین رض واستبشاره بذلک واهانته اهل بیت النبی صلعم مما تواتر
معناه وان کان تفاصیله احادا ونحن لا نتوقف فی شانه بل فی ایمانه لعنة الله علیه وعلی انصاره واعوانه
وفی تمهید ابی شکور السالمی قال اهل السنة والجماعة بان الحسین رض کان الحق فی یده وقد قتل ظلما وقال المتقشفة
بان حسینا کان باغیا لان خرج علی امامه ثم قال خلاصته هذا کانت الخلافة بعد الحسن لمعاویة واستخلف معاویة ابنه
یزید فکان خلافته باستخلاف معاویة اعلم ان استخلاف معاویة فی یزید لم یصح بدلیل انه طلب البیعة عمرو بن العاص ولو کان استخلافه لکان
لا یحتاج الی البیعة ثم الصحابة والمسلمون لم یتفقوا علی یزید مثل عبد الله بن زبیر ومحمد بن الحنیفة والحسین بن علی رضی الله
عنهم وکثیر من اهل البیعة لم یتفقوا علیه فلم یکن اماما عادلا فصح بهذا ان حسینا رضی الله عنه لم یکن باغیا ولم
یخرج علی امام الحق والدلیل علی ما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه کان یبکی حین ولد الحسین فقیل له
ما یبکیک یا رسول الله فقال تقتله الفئة الباغیة فالنبی صلی الله علیه وسلم سماهم باغیین ودل ان الحسین رض
کان علی الحق ثم اختلفوا فی اللعن علی یزید قال بعضهم یجوز لانه کفر بالله تعالی حیث اجاز قتل الحسین رض ورضی
بذلک وقال بعضهم بان یزید لم یامر القوم بقتل الحسین ع وانما یامرهم بطلب البیعة او بانفاذه وحمله الیه وهم قتلوه
من غیر امره ورضی بذلک والاصح ان نقول بان یزید لو امر بقتل الحسین رضی الله عنه او قتل من غیر امره و
رضی بذلک او یجوز اللعن علی اهل البیت فانه یجوز اللعن علیه والا فلا ودر صواعق الخ اورده خلاصه آن اینست
که علما بعد از اختلاف در کفر یزید و اتفاق بر فسق او اختلاف کرده اند در جواز لعن بر او بخصوص بعضی بتجویز لعن او
کرده اند از انجمله ابن جوزیست که از امام احمد حنبل و غیر او نقل کرده چنانچه در کتاب مسمی به الرد علی المتعصب العنید المانع
عن ذم الیزید چنین آورده که سایلی از من سوال کرد از حال یزید بن معاویه گفتم کافیست او را چیزی که با وست از سیاست

و قبایح اعمال گفت آیا لعن بروی جائز است گفتم علمای متورع تجویز کرده اند از انجملہ احمد بن حنبل است کہ در حق
یزید چیزے گفتہ کہ زیادہ بر لعن است بازابن جوزے از قاضی ابو یعلے نقل نمودہ کہ او در کتاب معتمد در اصول
از صالح بن احمد حنبل روایت کردہ گفت از پدر خود پرسیدم کہ قومے نسبت مید ہند مارا بتولاے یزید
ابن حبیبت پدرم گفت اے پسر آیا تولاے یزید میکند کسیکہ ایمان بخدا داشتہ باشد و چرا لعن نمیکند کسیکہ
خدائے تعالے او را در کتاب خود لعن کردہ گفتم کجا است در کتاب اللہ گفت در قولہ تعالے فھل عسیتم
ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنھم اللہ فاصمھم واعمی ابصارھم پس احمد گفت
آیا فسادی اعظم از قتل ہست و بروایتے آنکہ اے پسر بگویم در شان کسیکہ خدائے تعالی او را لعن کردہ
در کتاب خود بعد ازان آیت مذکورہ بخواند و قاضی ابو یعلی کتابے تصنیف کردہ دران کتاب ذکر کسانیکہ
مستحق لعن اند نمودہ و یزید را از انجملہ شمردہ و این حدیث روایت نمودہ من اخاف اہل المدینۃ ظلما اخافہ اللہ
و علیہ لعنۃ اللہ والملائکۃ والناس اجمعین رواہ مسلم و ہیچ خلافے نیست درانیکہ یزید لشکر بمدینہ فرستادہ
اخافت اہل مدینہ نمود بالجملہ علما اتفاق کردہ اند برانکہ کسیکہ قاتل حسین است یا امر بقتل ؤے نمودہ یا تجویز آن
کردہ یا بآن راضی شدہ لعن برا و جائز است بے آنکہ نام یزید بخصوصہ برند شیخ عبد الحق دہلوی در تکمیل الایمان
آوردہ کہ بعضے در لعنت یزید شقی نیز توقف کنند و بعضے براہ غلو و افراط در شان وے و موالات وی
روند و گویند کہ وے بعد از آنکہ باتفاق مسلمانان امیر شد اطاعت وے بر امام حسین واجب شد نعوذ
باللہ من ہذا القول و من ہذا الاعتقاد کہ با وجود امام حسین او امام و امیر شود و اتفاق مسلمانان بر وی کی شد
جمعی از صحابہ کہ در زمان او بودند و اولاد اصحاب ہمہ منکر و خارج از اطاعت وے بودند و جماعتے از مدینہ مطہرہ
بشام نزد وے کہ رہا دخبرار رفتند دا و جایزہ ہاے سنی و مائدہ ہاے ہنیے نزد ایشان نہادہ بعد از انکہ حال
قباحت مال او را دیدند بمدینہ باز آمدند و خلع بیعت وے کردند و گفتند کہ وے عدو اللہ شارب الخمر
و تارک صلواۃ و زانے و فاسق و مستحل محارم است و بعضے دیگر گویند کہ وے امر بقتل آنحضرت نکردہ و بدان
راضی نبود و بعد از قتل وے و اہل بیت وی مسرور و مستبشر نشدہ و این سخن نیز مردود و باطل است چہ
عداوت آن بے سعادت با اہلبیت نبوی و استبشار وی بقتل ایشان و اذلال و اہانت او مر ایشانرا
بدرجۂ تواتر معنوی رسیدہ و انکار آن تکلف و مکابرہ است و بعضے دیگر گویند کہ قتل امام حسین گناہ کبیرہ
است چہ قتل نفس مومن بناحق گناہ کبیرہ است نہ کفر و لعنت مخصوص بکافر است و لیت شعرے

ارباب این تاویل باحادیث نبوی که ناطق اند بانکه بغض و عداوت وایذا واهانت فاطمه و اولاد او موجب بغض وایذا واهانت رسول الله است چه میگویند وان سبب کفر و موجب لعن وخلود نار جهنم است بلاشک بموجب آیه ان الذین یؤذون الله ورسوله لعنهم الله فی الدنیا والآخرة واعد لهم عذابا مهینا وبعضے دیگر گویند که خاتمت وے معلوم نیست شاید که او بعد از ارتکاب ان کفر و معصیت توبه کرده باشد و در نفس آخر بر توبه رفته باشد ومیل امام محمد غزالے در احیاء العلوم باین حکایت است مگر وے بعد از قتل امام حسین واهانت اهلبیت لشکر به تخریب مدینه مطهره وقتل اهل انجا فرستاده وبقیه از صحابه وتابعین را امر بقتل کرده وبعد از تخریب مدینه امر بالحاح حرم مکه معظمه وقتل عبد الله بن زبیر کرده ودر اثناے این حال از دنیا بجهنم شتافته دیگر احتمال توبه ورجوع او در افدا و ندا انتهی ودر روضة الاحباب آورده که یزید روزے خمر خورده بیاد کشتگان کربلا نموده رقص میکرد وهم در ان حالت پایش بلغزید وبر یکدیگر پیچید وبیفتاد بمرد تا بدرک اسفل هیچ جا قرار نگرفت وبعضے گویند که وے بمرض ذات الجنب بجهنم رفت وطریق جمع باین دو روایت آنست که گویند عارضه ذات الجنب که بحدیث نبوی از شیطان است بروے مستولی شده بعد از ان خمر خورده بیاد کشتگان کربلا شادی نموده رقص نمود چون ضعف داشت پایش بلغزید وبیفتاد وبجهنم رفت پس حال توبه او از ینجا معلوم وشیخ جلال الدین سیوطی که از مشاهیر علماے شافعیه است واز حفاظ حدیث بوده نیز یزید را لعنت نموده حیث قال فی تاریخ الخلفاء ولما قتل الحسین وبنو ابیه بعث ابن زیاد برؤسهم الی یزید فسر بقتلهم اولا ثم ندم لما مقته المسلمون علی ذلک وابغضه الناس وحق لهم ان یبغضوه لعن الله قاتله وابن زیاد معه ویزید ایضا میگوید مولف عفی الله عنه که چند چیز درین است نهایت غریب ست وباعث استعجاب اول انکه ابو طالب را کافر گویند وابو سفیان را مومن وحال آنکه در اصول مقرر نموده اند که اگر کسیکه در حق وے دو روایت وارد شود یکے بطرف کفر ویکی بطرف اسلام تعداد بود اسلام باید نمود ونیز شخصے معین را کافر نتوان گفت اینجا بروایت عباس بن عبد المطلب ثابت ست که ابو طالب در نفس اخیر ایمان آورد وتکلم بکلمه لا اله الا الله شده دوم انکه یزید وابن زیاد وعمر سعد را لعنت نکنند ومختار ثقفی را لعنت کنند سیوم انکه با وصف بودن علماے اهلبیت تمسک باین ها نکنند واز دیگران تمسک نمایند این ها فقط بسبب شوے دولت بنی امیه بوده اگر این اشقیا را دولت و ثروت نبودے کسے نام القوم زشت هم نبردے انتهی وبعضے درین زمان اعتراض دیگر بر جناب سید الشهدا میکنند میگویند که اولویت او بخلافت مسلم مگر چون او منصف نبودے

منعت چرا انجا به رفت و بمقتضای آیهٔ کریمه لاتلقوا بایدیکم الی التهلکة عمل نموده خود را در تهلکه انداخت این
سخن نیز ناشی از غایت جهالت و حماقت است و مشعر است از قلت محبت اهلبیت نبوی و افراط مودت
بنی امیه چون دیدند که جواب های هذیانات دیگر علمای اهلسنت باحسن وجوه داده اند اعتراض دیگر برآوردند
تا بهر نوعیکه میسر آید اعتراض بر حسین عم متوجه شود جواب این بچند وجه است اول آنکه آنجناب بقصد محاربه
بکربلا نرسیده چون اهالی عراق او را بامامت دعوت نمودند آنجناب ملتمس قوم را قبول نموده بطور مذکور
روانه کوفه گشت تا آنجا رسیده احوال را معاینه نماید اگر مردم بروی مجتمع شوند او خلافت را قبول نماید و اگر
منعت او حاصل گردد بجای دیگر اعدا پرداخته دو در اثنای راه آن قوم غدر نموده او را بکشتند و آنجناب در همه
امور تسلیم نمود چنانچه سیوطی و دیگر مورخین ایراد نموده اند که عرض علیهم الاستسلام والرجوع والمضی الی
یزید حتی یقضی بحکمه فیه فابوا الا قتله پس چون آنجناب هیچ چاره ندید مجبوراً جنگ دافعه نمود برای محافظت
جان و مال و اولاد و ناموس خود تا توانست کوشش نمود و باتفاق مذاهب حرب دافعه جائز است
بل ضرور در روضة الاحباب آورده که وقتیکه حسین عم تنها شد پیش صف مخالف بایستاد و گفت ای
قوم بترسید از خدا یکه شب برد و روز آرد و زنده گرداند و بمیراند اگر باین خدا اقرار دارید و برسول او محمد مصطفی صلعم
که جد من است تصدیق میکنید بر من ستم مکنید و بیداد سے روا مدارید و براندیشید که در قیامت جد و پدر
و مادر من بر شما خصمی کنند و شما را از حوض کوثر آب ندهند اینک هفتاد و دو تن از برادران و خویشان و اصحاب
و اولاد من کشتید و اکنون قصد ما دارید اگر نزاع شما از برای مملکت است سر راه مرا بگذارید تا
بحبشه یا دیلم یا ترکستان روم و اگر راه ندهید مرا قدرے آب دهید که عیال مرا از تشنگی بس حال خراب است
تا فردای قیامت بشما خصمی نکنم و اگر چنین نکنید و از حرکت خود باز نیائید فالحکم لله رضینا بقضاء الله آنکه
آنجناب میدانست که مال این چه باشد و بارها پیش ازین گفته بود باز هم اعاده آن نمود برای اتمام
حجت پس چون حسین عم دانست که قوم از عداوت باز نخواهند آمد در میان دو صف آمده ندای هل من
مبارز در داد تمیم بن قحطبه که یکی از امرای شام بود پیش آمد و گفت ای پسر علی تا کی خصومت کنی
فرزندان و برادران و یاران تو زهر هلاک نوشیدند و تو تنها مانده هنوز خیال جنگ دارے تو بیک تن تنها
با بیست هزار کس جنگ نتوانی کرد حسین عم فرمود ای شامی من بجنگ شما نیامده ام بلکه شما بجنگ من
آمده اید من سر راه شما نگرفته ام بلکه شما سر راه من گرفتید و برادران و فرزندان مرا بقتل رسانیده اید

اکنون میان ما و شما خنجر شمشیر حکم تواند بود و سخن بسیار مگو چون بجنگ آمده بیا تا چه داری و فی الکامل لابن اثیر
حسین ع با لشکر بنی افغان خطبهٔ بلیغه خواند که خلاصه اش انیست که ای قوم نسبت کنید و به بینید که من کیستم و
بانفس خود مراجعت کنید که آیا حلال است شما را قتل من و هتک حرمت من آیا نیستم من پسر دختر پیغمبر شما
و پسر وصی او و ابن عم او و اول المومنین بالله و تصدیق کننده برسول او آیا نیست حمزه سید الشهدا عم
پدر من و یا نیست جعفر طیار در بهشت عم من آیا نرسیده است شما را قول پیغمبر که گفته بود برای من و برادر
من که شما هر دو سید جوانان اهل بهشت هستید و باعث خنکی چشم اهلسنت هستید پس اگر تصدیق من
کنید آنچه گفتم بدان این راست است سوگند بخدا عمداً دروغ نگفتم تا که دانستم که خدای تعالی
خشم میگیرد بسبب دروغ و اگر تکذیب من کنید پس اگر در میان شما کسی هست که اگر بپرسید از ان خبر
دهد شما را فهمادالا بپرسید از جابر بن عبد الله ابو سعید یا سهل بن سعد یا زید بن ارقم یا انس را تا خبر
دهند ایشان شما را که شنیده اند از پیغمبر صلی الله علیه وسلم پس اگر شما شک دارید بانچه گفتم که پسر پیغمبر شما هستم
پس سوگند بخدا که از مشرق تا مغرب هیچکس نیست که پسر دختر پیغمبر باشد غیر از من اکنون خبر دهید مرا که چه
چیز از من طلب میکنید آیا کسی را کشته ام که قصاص با آن از من میخواهید یا مال کسی گرفته ام که از
من طالب دارید یا کسی را زخمی کرده تا بدله آن از من بگیرید پس هیچکس جواب ندادند بعد از ان گفت
ای شبث بن ربعی و ای حجار بن ابجر و ای قیس بن الاشعث و ای زید بن الحرث آیا نه نامه کرده اید
شما بمن برای قدوم من گفتند که نه کرده ایم گفت حسین ع که البته کرده اید و فیه ایضا گفت حسین ع
بنی افغان را که اختیار کنید از من یکی از سه کار را یا آنکه برگردم من بمکانیکه از انجا آمده ام یا آنکه دست
بر دست یزید نهم (یعنی مرا نزد یزید برید تا بیعت او کنم) یا در شهرهای مسلمانان مرا ببرید بهر شهریکه خواهید
پس باشم من یکی از اهل آن شهر آنچه برای اهل آن شهر است برای من نیز باشد و از عقبه بن
سمعان مروی است که جمیع خطبه های حسین را شنیدم من همراه او بودم از مکه تا آنکه شهید شد پس سوگند
بخدا که نگفته بود که دست خود بر دست یزید نهم بلکه همینقدر میگفت که بگذارید مرا تا از مکانیکه آمده ام بانجا باز گردم
یا بگذارید مرا تا سیر در این زمین عریض نهم و ببینم که امر مردمان بر چه قرار میگیرد پس نکردند بنی افغان پس ازین روایات
واضح ظاهر شد که قرة العین رسول بقصد محاربه بکربلا نرفته و اصلا میل محاربه نداشت چون اشقیاء لعین
بهیچ نوع دست بردار نشدند و عازم قتل او و اولاد او شدند ناچار در حالت اضطرار ناتوانست

مخالف را از خود دفع نمود و این بالاتفاق جائز است واما آنچه گویند که آیهٔ کریمه لا تلقوا بایدیکم الی التهلکة از این
فعل منع میکند جواب آن اول اینکه خود را قصداً در تهلکه نیفگند دوم آنکه معنی آیهٔ کریمه غلط فهمیده اند معنی آیه آنیست
که امام غزالی در کیمیای سعادت گفته ابن عباس رض میگوید که مال نفقه کنید در راه خدای عز وجل تا هلاک
نشوید و براء بن العازب گوید که معنی آنست که گناه کند آنگاه گوید که توبه من نپذیرند و ابو عبیده میگوید که معنی آنست
که گناه کند بعد از آن هیچ خیر نکند و در حمله روا بود که مسلمانی خود را بر صف کافران زند و جنگ کند تا او را بکشند
اگرچه این خود را در تهلکه افگندن نیست لیکن چون در آن فائده بود که او نیز کسی را بکشد تا دل کفار شکسته
شود که گویند مسلمانان همه چنین دلیر اند درین ثواب بود اگر نابینائی یا عاجزی خود را بر صف زند روا نبود که این
بی فائده خود را هلاک کردن است انتهی وفی المعالم انفقوا فی سبیل الله اراد به الجهاد وکل خیر هو فی سبیل الله
لکن اطلاقه ینصرف الی الجهاد ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة ای انفسکم الی التهلکة ای لا تلقوا انفسکم
الی التهلکة ای الهلاک وقیل التهلکة کل شئ یصیر عاقبته الی الهلاک وقیل التهلکة ما یمکن الاحتراز عنه والهلاک
ما لا یمکن الاحتراز عنه اختلفوا فی تاویل هذه الآیة فقال بعضهم هذا فی البخل وترک الانفاق یقول ولا تلقوا بایدیکم
الی التهلکة بترک الانفاق فی سبیل الله وهو قول حذیفة والحسن وقتادة وعکرمة وعطاء وقال ابن عباس
فی هذه الآیة انفق فی سبیل الله وقال السدی فیها انفق فی سبیل الله ولو عقالا ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة
ولا تقل لیس عندی شئ وقال سعید بن المسیب ومقاتل بن حیان لما امر الله تعالی بالانفاق قال رجل
امرنا بالنفقة فی سبیل الله ولو انفقنا اموالنا بقینا فقراء فانزل الله هذه الآیة وقال مجاهد فیها لا یمنعکم من
نفقة فی حق خیفة العیلة وقال زید بن اسلم کان رجال یخرجون فی البعوث بغیر نفقة فاما ان یقطع بهم
واما ان یکونوا عیالا فامرهم الله تعالی بالانفاق علی انفسهم فی سبیل الله ومن لم یکن عنده شئ ینفقه
فلا یخرج بغیر نفقة ولا قوة فیلقی بیده الی التهلکة فالتهلکة ان یهلک من الجوع والعطش او المشی وقیل
نزلت الآیة فی ترک الجهاد قال ابو ایوب الانصاری نزلت فینا معشر الانصار وذلک ان الله تعالی
لما اعز دینه ونصر رسوله قلنا فیما بیننا انا قد ترکنا اهلنا واموالنا حتی فشی الاسلام ونصر الله نبیه فلو رجعنا الی اهلینا
واموالنا فاقمنا فیها فاصلحنا ما ضاع منها فانزل الله تعالی وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة
فالتهلکة الاقامة فی الاهل والمال وترک الجهاد فما زال ابو ایوب یجاهد فی سبیل الله وقال محمد بن سیرین
وعبیدة السلمانی الالقاء الی التهلکة هو القنوط من رحمة الله تعالی قال ابو قلابة هو الرجل یصیب الذنب فیقول

قد ہلکت لیس لی قوۃ بغیرہ من رحمۃ اللہ وتہمک فی المعاصی فنہاہم اللہ تعالیٰ عن ذلک فانزل اللہ انہ لا ییأس من روح اللہ الا القوم الکافرین وفی الکشاف المعنی النہی عن ترک الانفاق فی سبیل اللہ لانہ سبب الہلاک او عن الاسراف فی النفقۃ حتی یفقر نفسہ ویضیع عیالہ او عن الاستقلال والاخطار بالنفس او عن ترک الغزو الذی ہو تقویۃ للعدو روی ان رجلا من المہاجرین حمل علی صف العدو فصاح بہ الناس القی بیدہ الی التہلکۃ فقال ابو ایوب الانصاری نحن اعلم بہذہ الآیۃ وانما نزلت فینا صحبنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فنصرناہ وشہدنا معہ المشاہد وآثرناہ علی اہالینا واموالنا واولادنا فلما فشا الاسلام وکثر اہلہ ووضعت الحرب اوزارہا رجعنا الی اہالینا واولادنا واموالنا نصلحہا ونقیم فیہا فکانت التہلکۃ الاقامۃ فی الاہل والمال وترک الجہاد پس از تفسیر این آیۃ صاف ظاہر شد کہ انچہ متعصبین از معنی این آیۃ فہمیدہ اند غلط است بلکہ مراد آیۃ برخلاف مدعای شان ست پس جناب سید الشہدا برخلاف فرمان قرآنی عمل نکرد بلکہ موافق ان عمل نمود کہ ترک جہاد منہی عنہ است وجہاد عام ست خواہ با بغات باشد یا کفار وچون باتفاق علمای اہلسنت ثابت شد کہ انجناب برحق بود لامحالہ مخالف او باغی باشند وقتال با باغی ضرور است بلکہ اگر ترک قتال نمودی عاصی شدی بعضی متعصبین این زمان اعتراض دیگر میکنند میگویند کہ چون بحدیث صحیح مشہور ثابت شدہ کہ خلافت راشدہ بعد نبی صلی اللہ علیہ وسلم تا سی سال باشد بعد ازان ملک وامارت ست لقولہ علیہ السلام الخلافۃ بعدی ثلثون سنۃ ثم یصیر بعد ملکا عضوضا پس چون زمانہ خلافت نبود حسین علیہ السلام چرا طلب ان بر خاست بالفرض اگر یافتی از جملہ ملوک عضوض شدی دوم انکہ چون خلافت نبود سلطنت بود در سلطنت ارث جاری است پس یزید وارث ملک پدر خود بود حسین علیہ السلام چرا در میراث او منازعت کرد جواب انیست کہ این اعتراض ہم از جہالت وتعصب معترض است میراث چنانچہ در خلافت جاری نیست ہمچنان در سلطنت ہم جاری نیست بہر چیزیکہ میراث جاری میشود ان ملک است بکسر میم و در ان بیع وہبہ ہمہ جائز است اگر در سلطنت وحکومت میراث جاری شدی بیع وہبہ نیز جائز بودی وان باطل است بالاتفاق ۔

	ملک بمیراث نیابد کسی		تا نزند تیغ دو دستی بسی	

وانچہ گویند کہ دورہ خلافت منقضی شدہ بود معنی ان ہم غلط فہمیدہ اند معنی ان ان نیست کہ اگر کسی قابل خلافت ہم باشد او ہم ملک عضوض است پس لازم خواہد آمد کہ مہدی آخر الزمان وعیسی علیہما السلام نیز ملک

مخصوص باشند و هو باطل بالاتفاق بلکه معنی آن اینست که خلافت راشده تا سی سال باشد بعد از ان
دوره ملک عضوض است گاه خلیفه باشد گاه ملک لما فی شرح عقائد النسفیه للتفتازانی المراد ان الخلافة
الکاملة التی لا یشوبها شیء من المخالفة ومیل عن المتابعة تکون ثلثین سنة وبعدها قد تکون وقد لا تکون
و اگر گویند که چرا امام حسین ع در مکه اقامت نفرمود تا ازین بلاها رسته شدے و باعث قتل اهلبیت نشدے
جواب آنست که خود حسین ع معذرت این امر بیان نموده وقتیکه ابن زبیر اورا مشورت داد که در مکه ساکن باش
گفت ان ابی حدثنی ان لها کبشا تستحل حرمتها فما احب ان اکون انا ذلک الکبش والله لان اقتل منها
بشبر احب الی من ان اقتل فیها ولان اقتل خارجا منها بشبرین احب الی من ان اقتل خارجا منها
بشبر وایم الله لو کنت فی جحر هامة من هذه الهوام لاستخرجونی حتی یقضوا الی حاجتهم والله لیعتدن کما
اعتدت الیهود فی السبت کذا فی الکامل لابن اثیر و همچنین چون عثمان رض وقت محاصره مغیره بن شعبه
مشورت داد که در مکه ساکن شو گفت نمیتوانم چراکه از رسول صلی الله علیه وسلم شنیده ام که در مکه شخصے مدفون
شود که اورا عذاب نصف عالم باشد کذا فی روضة الاحباب ازین سبب اختیار اقامت در مکه توانست نمود رضی الله عنه

باب دوم

علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رض در شواهد النبوة و روضة الاحباب آورده که وے امام
چهارم اهلبیت از ائمه اثنا عشر کنیت او ابو محمد و ابو الحسن و ابو بکر و ابو القاسم نیز گفته اند القاب آنجناب زین العابدین و
سید العابدین و سجاد و ذو الثفنات است و ابن حسام مرقوم ساخته که زکے و امین نیز از جمله القاب او است
ابن خلکان گوید که یقال له علی الاصغر در شواهد آورده که ولادت او در مدینه اتفاق افتاد سنة ثلث و ثلثین وقیل سنة
ست و ثلثین و در روضة الاحباب آورده که ولادت او بروایت اصح پنجم شعبان روز پنجشنبه ابن خلکان گوید در جمعه سنة ثمان
و ثلثین وقیل سنة سبع و ثلثین وقیل ست و ثلثین وقیل ثلث و ثلثین در مدینه اتفاق افتاد در روضة الصفا درده
ولد یوم الجمعة ویقال یوم الخمیس فی النصف من جمادی الاخر وقیل لتسع خلون من شعبان و فی روضة الاحباب ولادت
آنجناب بروایت اول که مختار اکثر ارباب اخبار است در زمان شهادت امیر المومنین علی رض بود و سالے پیشتر

در وقت وفات امام حسن رض دوازدہ سالہ و در واقع کربلا بست و سہ سالہ بعد ازان حادثہ سی و چہار سال دیگر عمر یافتہ در مدینہ فی سنہ خمس وتسعین انتقال نمودہ در بقیع بپہلوے عم خود امام حسن مدفون گردید در قبہ کہ عباس عم رسول صلی اللہ علیہ وسلم مدفون است مدت عمر عزیزش بدین وجہ پنجاہ و ہفت سال باشد و وفات امامش سی و چہار سال و بقول امام یافعی و دیگر مورخان انتقال او در سنہ اربع وتسعین اتفاق افتاد و یہ اخذ الذہبی و در شواہد النبوۃ ہمین روایت ماخوذ است ابن خلکان گوید کہ در سنہ اربع وتسعین و قیل تسع وتسعین و قیل اثنتین وتسعین حمد اللہ مستوفی گوید کہ باعتقاد علمائے شیعہ ولید بن عبد الملک او را زہر داد و ازان سبب انتقال یافت کذا فی الروضۃ و فی طبقات الشعرانی لما قتل ابوہ کان عمرہ ثلثۃ عشر سنۃ و توفی رض بالبقیع سنۃ تسع وتسعین و ہو ابن ثمان وخمسین سنۃ و حمات راسہ الی المصر و دفنت بالقرب من مجراہ الماء الی القلعۃ بمصر العتیقۃ رح این ہر دو قول محض ضعیف است چرا کہ کتب تواریخ الخبرہ در وقت تالیف اینکتاب پیش نظر است و ران اصلا ذکر رسیدن سر آنحضرت مذکور نیست و علاوہ ان در واقعہ کربلا سن آنجناب بروایت اصح و اکثر بست و سہ سالہ و پسر او امام محمد باقر در انوقت سہ سالہ بود و پس سیزدہ سالگی صورت نه بندد غالبا ثلاثۃ و عشرین سنۃ بودہ است از سہو کاتب حرفین اخیرین یا دو لفظ ساقط شدہ باشد واللہ اعلم و مادر وے شہر بانو است دختر یزدجرد آخر ملوک عجم کہ از اولاد نوشیروان عادل است کذا فی الشواہد و سایر الکتب علی الاتفاق و در روضۃ الاحباب از مرآۃ الجنان و فصل الخطاب از ربیع الابرار زمخشری نقل میکند کہ در زمان عمر بن الخطاب کہ سبایاے فارس در مدینہ رسیدند سہ دختر یزدجرد دران میان بود امیر المومنین علی فرمود کہ بانبات ملوک ان معاملہ نتوان کرد کہ با دیگران امیر المومنین فاروق اعظم رض پرسید کہ طریق بیع و شراے ایشان چگونہ است امیر المومنین علی رض جواب داد کہ قیمت این ہر سہ دختر مقرر باید کرد تا مردم ثمن ایشانرا معلوم نمودہ ہر کس کہ خواہد باداے ان قیام نماید امیر المومنین عمر بن موجب فرمان دادہ امیر المومنین علی ان سہ دختر را خرید و یکی را با امام حسین و دیگرے بمحمد بن ابے بکر و سیومی بعبد اللہ بن عمر بخشید و حسین را از بطن او علی بن الحسین و محمد را ازان مستورہ قاسم و عبد اللہ را ازان عفیفہ سالم متولد شدند پس علی بن الحسین و قاسم بن محمد و سالم بن عبد اللہ پسران خالہ یکدیگر میباشند و فی تاریخ ابن خلکان نحو ہذہ الروایت و مادر علی بن الحسین بروایت مشہور شہر بانو نام داشت و قیل شہر بانو و قیل شاہ زنان و قیل سلافہ و قیل غزالہ

وازابن حسام مرویست که نام او خوله هی التی سماها امیرالمومنین علی شاه زنان و در ترجمهٔ فتوح عجم للواقدی آمده که چون شهربانو در میان سبایا بحضور عمر رض رسید در آنوقت کبرای صحابه از مهاجر وانصار دران محفل حاضر بودند و شهربانو با حلی و حلل شاهانه روبروی امیرالمومنین عمر بایستاد و انجناب فرمود که زیورهای وی از وی باز گیرند و او را در بیع من یزید در آرند شخصی از حاضران مجلس نزد وی رفت تا زیورها از وی باز گیرد شهربانو مشتی بروی زد که آن شخص بروافتاد امیرالمومنین در غضب شد و گفت که قصاص این از این دختر باید گرفت امیرالمومنین علی که از حضار مجلس بود برخاست و گفت که من از رسول صلی الله علیه وسلم شنیده ام که ارحموا ثلثا عزیز قوم ذل وغنی قوم افتقر و عالما بین الجهال و شک نیست که این دختر از اعز قوم خود و غنی ایشان است این زمان ذلیل و فقیر گشته پس بموجب فرمان نبوی مورد مراحم است امیرالمومنین عمر رض این تقریر خوش آمد از سر انتقام او درگذشت بعد ازان گفت این دختر را بکه دهیم در آن اثنا نگاهی بجانب دختر نمود دید که پوشیده نگاهی بحسین ابن علی رض دارد امیرالمومنین بخندید و گفت این دختر عفت خود خود پسند نموده که دیدم که پوشیده نگاهی بحسین میدارد ارسی خوب پسند نموده که حسین درین محفل نسبت بهمکس حسن و ملاحتی دارد که دیگران ندارند و نسب عالی و سیرت پاکیزه دارد پس رو بحسین علیه السلام نمود و گفت این دختر مع زیورات ولباس و مع کنیزکان همراهی او از جانب من هدیه است بسوی تو حسین علیه السلام از شرم سر پائین گذاشت امیرالمومنین علی رض برخاست شکرانه امیرالمومنین عمر ادا فرمود و آن دختر را بخانه خود برد و بحسین سپرد و فی تاریخ ابن خلکان

وهی عمة ام یزید بن ولید الاموی المعروف بالناقص وکان قتیبة بن مسلم الباهلی امیر خراسان لما فتح

ودلة الفرس وقتل فیروز بن یزدجرد المذکور بعث بابنتیه الی حجاج بن یوسف الثقفی وکان یومئذ

امیر العراق وخراسان وقتیبة نایبه بخراسان فامسک الحجاج احدی البنتین لنفسه وارسل الاخری

الی الولید بن عبدالملک فاولدها یزید الناقص واسمها شاه فرید و حکی المبرد فی کتاب الکامل ما مثاله

یروی عن رجل من قریش لم یسم لنا قال کنت اجالس سعید بن المسیب فقال لی یوما من اخوالک

فقلت امی فتاة فکانی نقصت فی عینیه فامهلت حتی دخل سالم بن عبدالله بن عمر بن الخطاب فلما

خرج من عنده قلت یا عم من هذا فقال یا سبحان الله العظیم اتجهل مثل هذا من قومک هذا سالم بن عبدالله

بن عمر قلت فمن امه فقال فتاة قال ثم اتاه القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق فجلس عنده ثم نهض

قلت یا عم من ہذا قال اتجہل من اہلک فتلہ ما اعجب ہذا ہذا القاسم بن محمد بن ابی بکر قلت فمن امہ قال فتاۃ

فامہلت شیئاً حتی جاءہ علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیہم السلام فسلم علیہ ثم نہض قلت یا عم

من ہذا فقال ہذا الذی لا یسع مسلماً ان یجہلہ ہذا علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیہم السلام فقلت

من امہ فقال فتاۃ فقلت یا عم رأیتنی نقصت من عینک حین قلت لک امی فتاۃ افما لی بہولاء اسوۃ

قال فجللت فی عینیہ جداً یعنی شہربانو عمہا دریزید ناقص است بو قتیبہ بن مسلم الباہلی امیر خراسان

ہرگاہ اخرشاہ بنت فرس دگشتہ شد فیروز بن یزدجرد فرستاد دو دخترش را بسوے حجاج بن

یوسف الثقفی کہ بود انوقت امیر عراق و خراسان و قتیبہ نائب او در خراسان پس نگاہ داشت حجاج

دختر رے را برای خود و فرستاد دیگرے را بسوے ولید بن عبد الملک پس زائیدہ یزید ناقص را و نام ان

دختر شاہ فرید بود و حکایت کردہ است مبرد نیست مثل ان از مردے از قریش و نہ نام برد او را گفت

بودم من ہمنشین سعید بن المسیب پس گفت سعید روزے بمن کیست اخوال تو پس گفتم مادر من جاریہ

است پس گویا ناقص شدم در چشم او پس مہلت دادم حتیٰ کہ داخل شد سالم بن عبد اللہ بن

عمر بن الخطاب پس ہرگاہ بیرون رفت از نزد او گفتم سعید را اے عم کیست این شخص گفت سبحان اللہ

ایا نمیدانی مثل چنین کس این کس از قوم تست این سالم بن عبد اللہ بن عمر است گفتم پس کیست مادر او پس

گفت مادر او جاریہ است گفت قرشی پس آمد قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق پس نشست نزد سعید

بعد ازان رخصت شد گفتم اے عم این کیست گفت ایا نمیدانی اے عجب خویشاوندان خود را مانند این مقام

است این قاسم بن محمد بن ابی بکر است گفتم کیست مادر او گفت مادرش جاریہ است بعد ازان مہلت

دادم زمانے تا آنکہ آمد علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیہ السلام پس سلام کرد بروے بعد ازان

رخصت شد گفتم اے عم این کیست گفت این آنکس است کہ مسلمان را گنجایش نکند ندانستن او این

علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب است علیہم السلام گفتم کیست مادر او گفت مادر او جاریہ است پس

گفتم یا عم دیدم کہ ناقص شدم در چشم تو وقتیکہ گفتم تو کہ مادر من جاریہ است ایا نیست مرا با ایشان

اقتدا گفت پس بزرگ شدم در چشم او ہراینہ وفی کتاب المعارف لابن قتیبہ ان ام زین العابدین سندیۃ

سبیۃ یقال لہا سلافۃ ویقال لہا غزالۃ خلف لہا بعد الحسین زبید مولے الحسین ابن علی فولدت لہ عبد اللہ

بن زبید فہو اخو علی بن الحسین الامہ روی علی ابن محمد عن عثمان ابن عثمان قال زوج علی ابن الحسین امہ من مولاہ

و اعتق جاریۃ لہ فتزوجہا فکتب الیہ عبد الملک ابن مروان یعیرہ بذلک فکتب الیہ زین العابدین لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ وقد اعتق رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صفیۃ بنت حی بن اخطب وتزوجہا و اعتق زید بن حارثۃ وزوجہ بنت عمتہ زینب بنت جحش یعنے حکایت کردہ است ابن قتیبہ در معارف کہ مادر زین العابدین سندیہ بود نامش سلامہ وگویند غزالہ ونکاح داد اورا بعد از پدرش حسین بانہ بیہ مولی حسین زنا زدوی عبد اللہ بن زبید پس عبد اللہ برادر مادر علی بن الحسین آورد روایت کردہ است علی بن محمد از عثمان بن عثمان کہ نکاح بود علی بن الحسین مادر خود را با غلام خود و آزاد کردہ جاریہ خود را و نکاح کرد او را زین العابدین پس نوشت عبد الملک ابن مروان فرستاد بانید او را پس نوشت زین العابدین بسوی وی کہ بود شمارا اقتداے نیک بر رسول اللہ بدرستیکہ آزاد کرد رسول اللہ صفیہ بنت حی بن اخطب را و نکاح کرد او را و آزاد کرد زید بن حارثہ را و نکاح کرد باو دختر عمہ خود زینب بنت جحش را میگوید مولف کہ ابن قتیبہ درین روایت متفرد است و در ہیچ کتاب دیگر دیدہ نشد انتہی و در حقایق المصیبتہ آوردہ کہ امام زین العابدین را مادری رضاعی بود از جواری پدرش او را بعد واقعہ کربلا بنکاح زید دادہ بود انتہی میگوید مولف کہ دل گواہی میدہد براستے این روایت در نہ شہر بانو آنوقت عمرا و از پنجاہ تجاوز نمودہ قریب بشصت رسیدہ و صاحب اولاد بود و ضرورت نکاح و موقع آن نداشت واللہ اعلم بحقیقۃ الحال وفی روضۃ الصفا نقلا عن ربیع الابرار کہ امیر المومنین علی حریث ابن جابر حنفی را حکومت بعضے از بلاد مشرق فرستاد حریث دو دختر یزدجرد را بدست آوردہ بخدمت آنحضرت آوردہ حضرت مقدس امیر المومنین علی شہر بانو را بقرۃ العین خود حسین داد و دیگر را کہ مسماۃ بکیہان بانو بود بہ محمد بن ابی بکر از زنانی داشت تا نخواست از یک خواہر امام زین العابدین متولد شدہ و از خواہر دیگر قاسم ابن محمد تمامی اولاد حسین رضی از سے علی بن الحسین است از فرزندان دیگر عقب نماندہ قال ابن خلکان لیس للحسین عقب الامن ولد زین العابدین ہذا وہو احد الایمۃ اثنا عشر و در روضۃ الاحباب مذکور است کہ باتفاق جمیع مورخین نسبت سایر ایمہ معصومین وجمیع سادات حسینے بعلے بن الحسین کہ ملقب است بزین العابدین ملحق میشود و از دیگر اولاد امام حسین اولاد نماندہ پس امام زین العابدین جامع است درمیان نبوت و سلطنت و ولایت و امامت وقال ابن خلکان کان یقال لزین العابدین ابن الخیرتین لقولہ صلی اللہ علیہ وسلم للہ تعالے من عبادہ خیرتان فخیرتہ من العرب قریش ومن العجم فارس یعنے گفت ابن خلکان و بود کہ گفتہ میشد براے زین العابدین پسر دو نیک است بقول نبی علیہ السلام کہ خدا را از بندگان دو نیک است خیریت عرب قریش است و خیریت عجم فارس است

اما مناقبه

قال ابن خلکان مناقبه اکثر من ان تحصر و کان اہل المدینة یکرہون اتخاذ امہات الاولاد حتے نشأ فیہم علی بن الحسین ع و قاسم بن محمد و سالم بن عبد اللہ ففاقوا الناس فقہا و ورعا فرغب الناس فی السراری یعنے مناقب او بیش تر ازان است کہ حصر کردہ شود و بودند اہل مدینہ کراہت میداشتند از گرفتن ام ولد تا انکہ پیدا شد در میان ایشان علی بن الحسین و قاسم بن محمد و سالم بن عبد اللہ پس فائق شدند بر مردمان از راہ فقہ و ورع پس راغب شدند بگرفتن جاریہ در صواعق اوردہ کہ زین العابدین بن الحسین رض خلف صدق ابا و اجداد خود بود از روے حلم و علم و زہد و عبادت در روضة الاحباب اوردہ کہ علماے امم و فضلای بنے ادم اتفاق دارند کہ امام ہمام علی بن الحسین رض بمحاسن ذات و مکارم صفات و وفور دانش و بزرگواری و کثرت طاعت و پرہیزگاری از کافہ سادات عالم و منتسبان حضرت خاتم الانبیا امتیاز تمام داشت و ہموارہ ہمت عالی نہمت بر تشیید قواعد شرع شریف و تمہید امثال ملت حنیف و اشاعة جود و سخاوت و اضافہ لطف و مرحمت میگماشت امارات فضل و سیادت علامات علم و سعادت از ناصیہ ہمایونش ساطع و انوار سروری و امامت اثار دین پروری کرامت از جبین مبینش لامع سنت سنیہ مصطفویہ از حرکات و سکناتش ظاہر و سیر مرضیہ مرتضویہ از افعال و اقوالش باہر حسن اخلاق امام حسنؓ از احسان فراوانش پیدا و لطف گفتار امام حسین از الفاظ فصاحت نشانش ہویدا

	سرو گلزار دین امام علے	باطنش پر ز فیض علم ہنرے	
	ذات او مظہر صفات رسول	بر ورد معجزہ علی و بتول	
	بود ہمچون حسین عرفانش	شاد جان حسن ز احسانش	

اما جلوس ان سپہر کرامت بر مسند مشید امامت بموجب وصیت اباے بزرگوار مقرر بود و در روضة الاحباب از مستقصے و در روضة الصفا نقل کردہ کہ ابو علی زیاد بن رستم گفتہ کہ در مجلس امام جعفر صادق حاضر بودم کہ ذکر امیر المومنین علی رض در میان آمد گفت صادق کہ ہیچکس را طاقت عمل رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم از امت نباشد کہ علی را اگرچہ انکس عمل مروی کند کہ روی او در میان بہشت و دوزخ باشد یعنے از ثواب او امیدوار و از عذاب او خائف باشد و ہیچکس از فرزندان و اہلیت انحضرت باو انقدر مشابہت نداشت در لباس و علم و تقوی کہ علی بن الحسین داشت در صواعق محرقہ و تاریخ ابن خلکان و در روضة الاحباب وغیرہ در بسیارے از کتب معتبرہ مدح گفتن فرزدق شاعر روبروی ہشام

بن عبد الملک مشهورست و مولانا عبد الرحمن جامی تمامی قصه را با ترجمه قصیده بنظم در آورده اولا قصیده فرزدق نقل کنم بعد ازان ترجمه او و قصه او از نظم مولانا جامی که در سلسلة الذهب موجود است نقل کنم تا شرح و بسط ان ظاهر شود اصل قصیده از ابن خلکان نقل افتاد

هذا الذی تعرف البطحاء وطأته — والبیت یعرفه والحل والحرم

هذا ابن خیر عباد الله کلهم — هذا التقی النقی الطاهر العلم

اذا راته قریش قال قائلها — الے المکارم هذا ینتهی الکرم

ینمی الے ذروة الغر التی قصرت — عن نیلها عرب الاسلام والعجم

یکاد یمسکه عرفان راحته — رکن الحطیم اذا ما جاء یستلم

فی کفه خیزران ریحه عبق — من کف اروع فی عرنینه شمم

یغضی حیاء و یغضی من مهابته — فما یکلم الا حین یبتسم

ینشق نور الهدی عن نور غرته — کالشمس سحاب عن اشراقها الظلم

مشتقة من رسول الله نبعته — طابت عناصره والخیم والشیم

هذا ابن فاطمة ان کنت جاهله — بجده انبیاء الله قد ختموا

الله شرفه قدما و عظمه — جری بذاک له فی لوح القلم

فلیس قولک من هذا بضائره — العرب تعرف من انکرت والعجم

کلتا یدیه غیاث عم نفعهما — تستوکفان ولا یعروهما عدم

سهل الخلیفة لا تخشی بوادره — یزینه اثنان حسن الخلق والشیم

حمال اثقال اقوام اذا فدحوا — حلو الشمایل تحلو عنده نعم

ما قال لا قط الا فی تشهده — لولا التشهد کانت لاؤه نعم

لا یخلف الوعد میمون نقیبته — رحب الفناء اریب حین یعتزم

عم البریة بالاحسان فانقشعت — عنها الغیاهب والاملاق والعدم

من معشر حبهم دین و بغضهم — کفر و قربهم منجی و معتصم

ان عد اهل التقی کانوا ائمتهم — او قیل من خیر اهل الارض قیل هم

لایستطیع جواد بعد غایتهم ۔ ولا یدانیهم قوم وان کرموا ٭
هم الغیوث اذا ما ازمة ازمت ۔ والاسد اسد الشری والباس محتدم
لاینقص العسر بسطا من اکفهم ۔ سیان ذلک ان اثروا وان عدموا
مقدم بعد ذکر الله ذکرهم ۔ فی کل بدء ومختوم به الکلم ٭
یابی لهم ان یحل الذم ساحتهم ۔ خیم کریم وایدٍ بالندی هضم
ای الخلائق لیست فی رقابهم ۔ لاولیة هذا اوله نعم
من یعرف الله یعرف اولیته ۔ والدین من بیت هذا ناله الامم

جامی

پور عبدالملک بنام هشام ۔ در حرم بود با اهالی شام
میزد اندر طواف کعبه قدم ۔ لیکن از ازدحام اهل حرم
استلام حجر ندادش دست ۔ بهر نظاره گوشهٔ بنشست
ناگهان نخبهٔ نبی و ولی ۔ زین عباد بن حسین علی
در کسا و بها و حلهٔ نور ۔ بر حریم حرم فگند عبور ٭
هر طرف میگذشت بهر طواف ۔ در صف خلق فی فتاد شگاف
زد قدم بهر استلام حجر ۔ گشت خالی ز خلق راه گذر
شامی کرد از هشام سوال ۔ کیست این با چنین جمال و جلال
از جهالت در ان تعلل کرد ٭ ۔ وز شناسائیش تجاهل کرد
گفت نشناسمش ندانم کیست ۔ مدنی یا یمانی یا مکی است
بو فراس آن سخن ور نادر ۔ بود در جمع شامیان حاضر
گفت من میشناسمش نیکو ۔ زو چه پرسی بسوی من کن رو
آنکس است اینکه مکه و بطحا ۔ زمزم و بو قبیس و خیف و منا
حرم و حل و بیت و رکن و حطیم ۔ ناودان و مقام ابراهیم
مروه مسعی صفا حجر عرفات ۔ طیبه و کوفه کربلا و فرات
هر یک آمد بقدر او عارف ۔ بر علو مقام او واقف

قرة العین سید الشهدا است　زهرهٔ شاخ دوحهٔ زهرا است
میوهٔ باغ احمد مختار　لالهٔ راغ حیدر کرار ٭
چون کند جاے درمیان بیش　رودانه مخبر زیان قریش ٭
که برین سر درستوده شیم　بنهایت رسید فضل وکرم
ذروهٔ عزت است منزل او　حامل دولت است محمل او
از چنین عز ودولت ظاهر　هم عرب هم عجم بود قاصر
جد او را ابسند تمکین ٭٭　خاتم الانبیا است نقش نگین
لایح از روی وی فروغ هدی　فایح از خوے وے شمیم وفا
طلعتش افتاب روز افروز　روشنائی فزای وظلمت سوز
جد او مصدر هدایت حق　از چنان مصدری شده مشتق
زحیا نا یدش پسندیده　که کشا بدبروے کس دیده
خلق ازو نیز دیده خوابانند　کز مهابت نگاه نتوانند
نیست بے سبقت تبسم او　خلق را طاقت تکلم او
در عرب در عجم بود مشهور　کو بدانش منفعل ومغرور
همه عالم گرفت پرتو خور ٭　گر ضریری ندید ازان چه ضرر
شد بلند افتاب بر افلاک　بوم ازان گر نیافت بهره چه باک
برنکو سیرتان وبدکاران　دست او ابر موهبت باران
فیض ان ابر بر همه عالم　گر بریزد نے نگردد کم ٭
هست ازان معشر بلند ائین　که گذشتند ز اوج علیین ٭
حب ایشان دلیل صدق وفاق　بغض ایشان سبیل کفر ونفاق
قرب شان پایه علو وجلال　بعد شان مایه عتو وضلال
گر شمارند اهل تقوے را ٭　طالبان رضاے مولے را
اندران قوم مقتدا باشند ٭　واندران خیل پیشوا باشند

گر بپرسند ز آسمان بالفرض — سایلی من خیار اهل الارض
بزبان کواکب و انجم — هیچ لفظی نیاید الا هم
هم غیوث الندی اذا وهبوا — هم لیوث الشری اذا نهبوا
ذکر شان سابق است در افواه — بر همه خلق بعد ذکر الله
سر هر نامه را رواج افزای — نام ایشان است بعد نام خدای
ختم هر نظم و نشر را الحق — باشد از مین نام شان رونق
چون هشام ان قصیده غرا — که فرزدق همین نمود انشا
کرد از آغاز تا بآخر گوش — خونش اندر رگ از غضب زد جوش
بر فرزدق گرفت حالی دق — همچو بر مرغ خوش نوا عقعق
ساخت در چشم شامیان خوارش — حبس فرمود بهر آن کارش
اگرش چشم راست بین بودی — راست کردار و راست دین بودی
دست بیداد و ظلم نگشادی — جای آن حبس خلعتش دادی
ز آسمان مه همی دهد پرتو — بر زمین سگ همین زند عوعو
ز آسمان شمس می درخشد فاش — بر زمین کور می شود خفاش
قصه مدح بوفراس رشید — چون بدان شاه حق شناس رسید
از درم بهر آن نکو گفتار — کرد حالی روان دو ده هزار
بوفراس آن درم نکرد قبول — گفت مقصود من خدا و رسول
بود از آن مدح بی نوال و عطا — زانکه عمر شریف را ز خطا
همه جا از برای هر هجی — کرده ام صرف در مدیح و هجی
تا فتم سوی این مدیح عنان — بهر کفارت چنان سخنان
قلته خالصا لوجه الله — لا لان استفیض ما اعطاه
قال زین العباد و العباد — ما نودیه عوض لا نرتاد
زانکه ما اهل بیت احسانیم — هر چه دادیم باز نستانیم

ابر جودیم بر نشیب و فراز * قطره از ما بما نگردد باز *
آفتابیم بر سپهر علا * نفتد عکس ما دگر سوی ما
چون فرزدق بان وفا و کرم * گشت بینا قبول کرد درم
از برای خداے بود و رسول * هرچه آمد از وچه رد چه قبول
بود ازان هر دو قصدش الحق حق * میکنم من هم از فرزدق دق
رشحه زان سحاب لطف و نوال * که رسیدش ازان خجسته ماله
زان حریم اگر رسد خزفے * اینده از دولت ابد طرفے
صادقے از مشائخ حرمین * چون شنید ان نشید در ازشین
گفت نیل مرا سخنے حق را * بس بود این عمل فرزدق را
گر خزانیش ز وفر حسنات * بر نیاید نجات یافت نجات
مستعد شد رضاے رحمن را * مستحق شد ریاض رضوانرا
زانکه نزدیک حاکم جایر * کرد حق را براے حق ظاهر *

و در صواعق آورده که فرزدق در ایام حبس هشام را هجو کرد چون واقف شد بانهمی کسی فرستاد تا او را بیرون کردند

اما حلم و زهد و عبادت و سخاوت او رضه ابن حجر در صواعق آورده که امام زین العابدین عفو بسیار مے فرمود از کسانیکه با وے خصومت ویے ادبی میکردند چنانچه مرویست که شخصے وے را سب کرد او تغافل نموده او را ابروے خود نیاورد از وے اعراض نمود آنشخص بنا بر آزار او وے گفت که ترا سب کردم امام فرمود من نیز ازان اعراض نمودم این اشاره است بقول خداے تعالی خذ العفو وامر بالمعروف واعرض عن الجاهلین و از سخنان وے است که گفت اگر ذلت و خواری یابم از کسے شادی و مسرت من بیشتر است ازانکه شتر سرخ مو بیابم در روضة الصفا آورده که ابو محمد حسن بن علی روایت کرده که شخصے از اهل بیت نزد علی بن الحسین رض آمده با وے سفاهت بسیار کرد و او را بمعائب منسوب گردانید اما علی بن الحسین رض با او هیچ نوع سخن نگفت و بجواب وے قیام ننمود و بعد مراجعت آنشخص با جمعے که در مجلس بود گفت میخواهم که با من بیائید تا جواب او مرد بگویم همه قبول کردند امام نعلین در پاے کرده پیاده میرفت و میگفت الکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین یاران ازین سخن دانستند که هیچ امر

از انجناب ظاہر نخواہد گشت کہ موجب آزار موذی باشد چون بدر ثناق او رسید ندا کرد کہ اے فلان شخص باخاطر پریشان بیرون آمدہ تصور کرد کہ امام جہة انتقام آمدہ امام زین العابدین فرمود ای برادر در شان من انچہ گفتی اگر در نفس من موجود باشد از ان استغفار میکنم و دست در دامن توبہ و انابت میزنم واگر موجود نیست خدائے تعالیٰ ترا بیامرزاد واز تو عفو کناد مرد موذی چون این سخن شنید در میان ہر دو چشم او بوسہ داد و زبان ثنائے او کشاد و گفت بل قلت نیک بالیس فیک انا احق بہ در بارہ تو گفتم چیزیکہ در تو موجود نیست و من بدان سزاوار ترم آدمی گوید کہ این شخص یکی از اولاد حسین بن علی بود اما سخاوت انجناب کہ شمہ ازان در قصہ فرزدق گذشت کہ برائے قصیدہ کہ در مدح انجناب گفتہ بود دوازدہ ہزار درم عطا فرمود و فی اعلام الاخبار للکفوی کان رضی اللہ عنہ کثیر الصدقات و در مانی در اخبار الدول اوردہ علی بن الحسین یتصدق سراً و یقول صدقة السر یطفی غضب الرب و قال محمد بن اسحاق کانوا ناس من اہل المدینة یعیشون لا یدرون من این معاشہم فلما مات علی بن الحسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ فقدوا ما کانوا یوتون لیلا الی منازلہم فعلموا ان معاشہم کانت من علی بن الحسین رضی اللہ عنہ یعنے علی بن الحسین رضی صدقہ میداد مخفی و میگفت صدقہ خفی فرو مے نشاند غضب پروردگار را و گفت محمد بن اسحاق کہ بودند مردمان از اہل مدینہ کہ زندگی میکردند و نمیدانستند کہ از کجا معاش ایشان بہم میرسد پس چون بمرد علی بن الحسین رضی اللہ عنہ گم کردند انچہ مییافتند شب در منازل خود پس دانستند کہ بود معاش ایشان از علی بن الحسین رضی اللہ عنہ

اما عبادت انجناب بحدی بود کہ بجلیل القدر ابناء روزگار از دمسابقت نتوانست نمود و صواعق اوردہ کہ ابن مدنی از جابر روایت کردہ کہ نزد رسول صلی اللہ علیہ وسلم نشستہ بودم و حسین در کنار انحضرت بود مرا گفت اے جابر حسین را پسرے خواہد شد کہ نام او علی باشد چون روز قیامت در اید منادی ندا کند باید کہ سید عابدین برخیزد پسر حسین کہ نام او علی است برخیزد الی اخر الحدیث در منتخب السیر و روضة الصفا اوردہ کہ ذو الثفنات او را بجہة انگویند کہ از کثرت عبادت موضع سجود وے مانند زانوی شتر درشت بود و در شواہد النبوة و منتخب السیر و روضة الاحباب اوردہ کہ سبب انکہ ویرا زین العابدین لقب کردند کہ یکشب در نماز تہجد بود شیطان بصورت اژدہا متمثل شد تا ویرا از عبادت مشغول سازد بوی ہیچ التفات نکرد امد و انگشت پائے ویرا بگرفت نیز التفات نکرد پس چنان کرد کہ دردناک شد ہنوز نماز خود را قطع نکرد پس خدائے تعالیٰ

بروی منکشف گردانید که ان شیطان هست بر او دشنام داد و طپانچه زد و گفت دور باش خوار و ذلیل ای ملعون
چون دور شد برخاست تا ورد خود را ساز دو تمام کند آوازے شنید و قایلی را ندید که میگفت انت زین
العابدین سه بار در شواهد النبوة آورده که در میانه شب سایلی میگفت این الزاهدون فے الدنیا والراغبون
فے الاخرة از جانب بقیع هاتفے آواز داد که آواز وی را شنیدند و وی را ندیدند که وهو علی بن الحسین در صواعق
و شواهد وغیره آمده که هرگاه وضو ساختے گونه وے زرد شدے و لرزه بر اندام وے افتادی چون وی را
ازان پرسیدندے فرمودے که میدانید که پیش که خواهیم ایستاد و در شواهد گفته وقتے در خانه نماز میگذارد
آتش افتاد و وے در سجده بود هرچند فریاد کردند که یا ابن رسول الله النار النار سر خود از سجده بر نداشت
چون آتش نشست از وے پرسیدند که چه چیز ترا غافل گردانید ازین آتش گفت آتش آخرت و
فے اخبار الدول للقرمانی وسقط ابن له فے بیر ففزع اهل المدینة لذلک حتے احضروه و
کان قائما یصلے فے المحراب فما زال عن مکانه فقیل له فے ذلک فقال ما شعرت
انی کنت اناجی ربا عظیما یعنی قرمانی در اخبار الدول آورده که افتاد پسر وے در چاه پس جزع فزع
نمودند اهل مدینه برائے او تا که بر آوردند او را و بود که ایستاده نماز میگذارد در محراب پس نجنبید از مکان خود
پس گفته شد برای او دران امر گفت مرا خبر نشد چراکه بودم من که مناجات میکردم رب عظیم را و فی
دول القرمانی و روضة الصفا کان یصلی فے الیوم واللیلة الف رکعة یعنی در هر شبانه روزی هزار رکعت
نماز گذاردی در خلاصه للحافظ صفی الدین و روضة الصفا از سفیان بن عیینه منقول است حج علی
بن الحسین فلما احرم اصفر وانتفض وارتعد ولم یستطع ان یلبی فقیل مالک لا تلبی فقال اخشے ان اقول
لبیک فیقول لا لبیک فقیل له لابد من هذا فلما لبی غشی علیه وسقط من راحلته فلم یزل یعتریه ذلک حتی قضی
حجه یعنی که گفت امام زین العابدین قصد حج کرد و چون هنگام احرام خواست که تلبیه کند رنگ او زرد
گشت لرزه بر اعضائے او افتاد و لبیک گفتن دست نداد پرسیدند که چرا لبیک نمیگوئی فرمود از خوف
آنکه لبیک گویم و جواب لا لبیک آید این سخن گفته بار دیگر در افتاد گفتند از تلبیه گفتن چاره نیست چون یکبار
زبان به لبیک بکشاد بیخود گشته بیفتاد تا قضائے جمیع ارکان حج و طواف این حال از وے کم نشد و فی
تاریخ ابن خلکان کان زین العابدین کثیر البر بامه حتے قیل له انک من ابر الناس بامک ولسنا نراک
تاکل معها فے صحفة فقال اخاف ان تسبق یدی الے ما سبقت الیه عینها فاکون قد عققتها یعنی بود

زین العابدین کثیر نیکی کنندہ با مادر خود حتے کہ گفتند او را کہ تو از نیکو کار ترین مردمانی با مادر خود و نمی بینیم
ما کہ دیدیم ترا کہ بخوری با مادر خود در یک خوان گفت میترسم با نیکہ پیشی کیرد دست من بچیزیکہ پیشی
گرفتہ است بچشم او پس شوم من کہ نافرمانی کردم او را فی طبقات الشعرانی وکان رضی اللہ عنہ یقول
اذا نصح العبد للہ تعالٰی فی سرہ اطلعہ اللہ تعالٰی علٰی مساوی عملہ فتشاغل بذنوبہ عن معائب الناس
وکان یقول کانت المصاحف لاتباع انما یاتی الرجل بورقۃ عند المنبر فیقوم الرجل المحتسب فیکتب لہ من
اول البقرۃ ثم یجیٔ بغیرہ حتی یتم المصحف وکان اذا مشی لاتجاوز یدہ فخذہ ولایخطر بیدہ وکان اذا بلغہ عن احد
انہ ینتقصہ ویقع یذھب الیہ فی منزلہ ویتلطف بہ ویقول یا ھذا ان کان ماقلتہ فی حقا فیغفر اللہ لی وان کان
باطلا فیغفر اللہ لک والسلام علیک ورحمۃ اللہ وبرکاتہ وکان الرجل یقف علٰی راسہ فی المسجد فما ترک
شیئا الا ویقولہ فیہ وھو ساکت لایرد علیہ رد فلما انصرف یقوم الرجل وراءہ ویلزمہ من خلفہ ویبکی فیقول
لاعدت تسمع منی شیئا تکرہ قط وکان ینشد ماشئ احب اللئیم اذا شتم الکریم من الجواب وکان رح یقول
فقد الاحبۃ غربۃ وکان یقول عبادۃ الاحرار لایکون الا شکرا للہ لاخوفا ولا رغبۃ کان یقول
کیف یکون صاحبکم من اذا فتحتم کیسہ فاخذتم منہ حاجتکم فلم ینشرح لذلک وکان رضی اللہ عنہ یقول لاصحابہ
احبونا حب الاسلام للہ عزوجل فانہ مابرح بنا حبکم حتے صار علینا عارا وکان رضی اللہ عنہ یحب ان لایعینہ
علے طھورہ احد وکان یستقی الماء لطھورہ ویخمرہ قبل ان ینام وکان لایترک قیام اللیل لاسفرا ولاحضرا و
کان یقول ان اللہ یحب المومن المذنب التائب وکان رضی یثنی علی ابی بکر وعمر وعثمان ویترحم علیھم وکان
یصلی فی کل یوم ولیلۃ الف رکعۃ وکانت الریح تمیح فیخر مغشیا علیہ ولما حج قال لبیک فوقع مغشیا
علیہ فتشم واستطال علیہ رجل فطاول فتغافل عنہ فقال لہ الرجل ایاک اعنی فقال لہ علی زین العابدین
وعنک اذا غضبے وخرج یوما من المسجد فلقیہ رجل فسبہ وبالغ فی سبہ فبادرت الیہ العبید والموالی
فکفھم عنہ وقال مھلا علی الرجل ثم اقبل علیہ فقال استر عنک من امرنا اکثر لک حاجۃ نعینک علیھا فاستحی
الرجل فالقے الیہ خمیصۃ التی علیہ وامر لہ بعطاء فوق الف درہم فقال الرجل اشھد انک من اولاد الرسول علیہ
الصلوٰۃ والسلام اما علم آن جناب سرآمد علماے زمان خود بود وحق سبحانہ و تعالٰے او را علم
کسبے ولدنی بہرہ وعطا فرمودہ و وے از کبائر تابعین است ودر روضۃ الاحباب آوردہ کہ وقتیکہ
امام حسین ابن علی رضہ در کربلا تنہا ماند با او دران وقت بغیر زین العابدین کسے نبود چون پدر آ تنہا دید خواست

که بمصاف رود از غایت بیماری و رنجوری که متواتر میکشید و از ضعف بے نہایت و ناتوانی بغایت
بدن مبارکش میلرزید با چنین حالے روے بمصاف نہاد پدرش او را مانع آمده گفت لمه الله ای جان
پدر باز گرد و بحرب شتاب مکن که از جد و پدر و مادر خود شنیده ام که نسل من از تو باقی ماند و تو پدر باقی ائمه اہلبیت
خواہی شد و نسل تو تا قیامت منقطع نخواہد شد اکنون من ترا وصی خود کرده ام بر اہلبیت میگذارم
و عورات را و امانتے که از جد و پدر بمن رسیده است بتو می سپارم و ان محافظت قران که کلام الٰہی و مجمع
حقایق نا متناہی است و دیگر احادیث رسول صلی الله علیه وسلم است و علم اولین و آخرین و مصحف فاطمه
و جفر ابیض و جامع و جفر احمر و علم قیافه و مذبور و باقی علوم که غیر از ائمه اہلبیت کسے را بران اطلاعے
نیست بدو سپرد و بتقویٰ و طلب رضاے مولے وصیت کرد و فی اعلام الاخبار للکفوی عن محمد بن سعد کان
زین العابدین ثقة ماموناً کثیر الحدیث عن رسول الله صلی الله علیه وسلم عالماً لم یکن من اہل البیت
مثله روے الحدیث عن ابیه و عمه و جابر و ابن عباس و المسور بن مخرمة و ابے ہریره و صفیه و عائشه
و ام سلمه امہات المومنین ہ یعنے روایت است از محمد بن سعد که بود زین العابدین ثقه و
مامون و بسیار حدیث کننده از نبی علیه السلام و عالم بود یعنے در زمان او از اہلبیت مانند
او روایت حدیث کرد از پدر و عم خود و جابر و ابن عباس و مسور بن مخرمه و ابے ہریره و صفیه
و عائشه و ام سلمه امہات المومنین در منتخب السیر آورده که از اعیان سادات اہل
بیت و علماے تابعین است و ابن المسیب و غیره از وے روایت کرده اند آیات
و علامات شرف و بزرگوارے او از حیز تعداد بیرون است و فی تہذیب النواوی علی
بن الحسین رضی الله تعالے عنهما مذکور فی المختصر فی باب امامة المرأة ہو ابو الحسین و قیل ابو الحسن و قیل
ابو محمد علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب الہاشمی المدنی التابعی المعروف بزین العابدین رضی الله
عنه سمع اباه و ابن عباس و المسور و ابا رافع و عائشة و ام سلمة و صفیة ازواج النبی صلی الله علیه وسلم
و مروان بن الحکم و سعید بن المسیب و آخرین من التابعین روی عنه ابو سلمه بن عبد الرحمن و یحیے الانصاری
و الزہرے و ابو الزناد و زید بن اسلم و حکیم بن جبیر و ابنه ابو جعفر محمد بن علی و غیرہم و اجمعوا علی جلالته فی کل
شیٔ قال یحیی الانصارے ہو افضل ہاشمے رایته بالمدینة و قال الزہرے لم ادرک بالمدینة افضل منه و قال
حماد بن زید کان افضل ہاشمی ادرکته و قال ابو بکر بن ابے شیبة اصح الاسانید کلہا الزہری عن علے

بن الحسین عن ابیہ عن علی وفی ہذہ المسئلہ خلاف وقال احمد بن صالح ولد الزہری وعلی بن الحسین فی
سنۃ واحدۃ سنۃ خمسین وقال یعقوب بن سفیان ولد سنۃ ثلاث وثلاثین ورویناعن محمد بن
سعد قال کان ثقۃ ماموناکثیر الحدیث عالیا رفیعا ورویناعن شیبہ بن نعامہ قال لما توفی علی
بن الحسین وجدوہ یقوت مائۃ اہل بیت بالمدینہ بالسر توفی بالمدینہ سنۃ اربع وتسعین وفی تقریب
العسقلانی علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب زین العابدین ثقۃ ثبت عابد فقیہ فاضل
مشہور قال ابن عیینۃ عن الزہری ما رایت قرشیاً افضل منہ یعنی علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب
زین العابدین بود ثقہ ثبت عابد فقیہ فاضل مشہور روایت است از زہری ندیدم من قرشی
افضل از دو اخرج الشیخ ملا علی قاری فی شرح الشفا للقاضی عیاض فی حدیث الشمایل علی بن الحسین
ہذا زین العابدین روی عن ابیہ وعائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہما وابی ہریرۃ وجمع وعنہ بنوہ محمد و
زید وعمر والزہری وابو الزناد وخلق قال الزہری ما رایت قرشیا افضل منہ اخرج لہ الائمۃ الستۃ
قال المسعودی کل عقب الحسین فہو من علی بن الحسین وآوردہ است شیخ ملا علی قاری در شرح
شفای قاضی عیاض در حدیث شمایل علی بن الحسین ہمین است زین العابدین روایت کرد از پدر خود
وعائشہ رضا وابی ہریرہ ودیگران واز وی پسران او محمد وزید وعمر وزہری وابو الزناد وخلقی گفت
زہری ندیدم من قرشی بہتر از وی روایت کردہ اند از وی صاحبان صحاح ششگانہ گفتہ است
مسعودی جمیع اولاد حسین از نسل علی بن الحسین است وفی خلاصۃ التہذیب للحافظ صفی الدین
علی بن الحسین ابن علی ابن ابی طالب الہاشمی ابو الحسین زین العابدین المدنی
عن جدہ مرسلا وعن ابیہ وعائشہ وصفیہ بنت حی وابی ہریرہ وابن عباس وطایفۃ وعنہ بنوہ محمد
وعمر وعبد اللہ وزید والزہری والحکم بن عتیبۃ قال الزہری ما رایت قرشیا افضل منہ وما رایت
افقہ منہ وقال ابن المسیب ما رایت اورع منہ وقال ابو جعفر عن ابیہ انہ قاسم للہ تعالیٰ
ورشواہد النبوۃ آوردہ کہ وقتیکہ زہری علی بن الحسین را یادمیکرد میگریست ومیگفت وی زین العابدین است در
صواعق آوردہ کہ وقتیکہ از زہری گناہی سرزد از ہول ان ترک اہل وعیال گفتہ اوارہ شد علی
بن الحسین رضی اللہ عنہ او را گفت ناامید شدن تو از رحمۃ واسعہ الٰہی گناہی از ان بزرگتر است
زہری گفت اللہ اعلم حیث یجعل رسالتہ وبخانہ خود بازگشت پس وی رضی اللہ عنہ روایت کردہ است

از پدر و عم خود و جابر و ابن عباس و مسور بن مخرمہ و ابی ہریرہ و صفیہ و عائشہ و ام سلمہ امہات المؤمنین و جماعتے و از وے پسرانش محمد و زید و عمر و ابن المسیب و زہری و ابو الزناد و خلائق دیگر و امام مالک در موطا اخراج حدیث از وی کردہ است و شاہ ولی اللہ در ازالۃ الخفا در تفسیر قولہ تعالیٰ فما وہنوا مما اصابہم من شئی الی قولہ تعالیٰ ولمن صبر و غفر گفتہ اشارہ است بجمعے از علمائے اخیار کہ رئیس ایشان امام علی بن الحسین الملقب بزین العابدین است رضی اللہ عنہ و عن ابائہ الکرام

و در صواعق اوردہ کہ طبرانی از امام زین العابدین روایت کردہ کہ چون بعد از واقعہ پدرش حسین رضی اللہ عنہ ویرا اسیر کردہ بجانب شام بردند شخصے از اجلاف شام در شہر با وے ملاقات کردہ گفت الحمد للہ کہ خدائے تعالیٰ شمارا مقتول و مستاصل گردانید و قطع فتنہ شما امام زین العابدین مران شخص را گفت ایا نخواندہ قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربیٰ ان شخص گفت قربیٰ درین ایۃ شما اید گفت بلے مراد ازین قربیٰ مائیم و در روضۃ الاحباب اوردہ کہ چون اہلبیت در شہر دمشق آمدند گذر ایشان بمسجد جامع افتاد و بر در مسجد پیرے بود با محاسن سفید چون چشمش بر امام زین العابدین افتاد و ان عورات در ہودج بدید گفت شکر مر خدایرا کہ کابر شمارا ہلاک گردانید و مردمان را از فتنہ شما اسایش داد و یزید را بر شما مستولی ساخت امام زین العابدین روے بوے کرد و گفت ای پیر قرآن خواندہ گفت آرے گفت این ایت را از قران دیدہ کہ قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربیٰ گفت دیدہ ام امام زین العابدین فرمود کہ ذوی القربیٰ یعنے مائیم ان خویشاوندان رسول کہ دوستی ما بر مسلمانان لازم است شاہزادہ بار دیگر گفت ای شیخ این ایت را نیز خواندہ کہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا پیر گفت آری خواندہ ام شاہزادہ گفت مائیم ان اہل بیت کہ بایت طہارت اختصاص یافتہ ایم پیر چون این سخن بشنید زمانے از شرمندگے سر در پیش افگند و گریہ برو غلبہ کرد و گفت اے فرزند رسول خدا معذورم دار کہ ندانستہ بودم کہ شما چہ کسانید از گفتہ خود پشیمان شدم و ازان گفتار بیہودہ توبہ کردم پس روے بقبلہ اوردہ گفت الہی از دشمنی اینقوم توبہ کردم و بیزار شدم از دشمنان ایشان و تولا دارم بدوستان ایشان پس برخاست و خود را در پائے شتر امام زین العابدین انداخت

و در خاک بغلطید و بگفت خدایا اگر تو بمن قبول کردہ و از من خوشنود گشتہ جانم بگیر از جہانم بر وارد عاے
پیر بتقضاے ملک قدیر موافق افتاد و نعرہ زدہ در دم جان بداد خروش از اہلبیت بر آمد و امام
زین العابدین بر حال وے بگریست و فے دول الاسلام للذہبی مات الامام زین العابدین علی
بن الحسین بن علی بن ابی طالب عالم اہل زمانہ سنۃ اربع وتسعین و اما عنایت ایزدی
وے بسیار بود چنانچہ چند بار وے را از شر ظلمہ نگاہ داشت فے اعلام الاخبار للکفوی کان زین العابدین
مع ابیہ بکربلا فاستبقی لصغر سنہ لانہم قتلوا کل من انبت کما یفعل بالکفار قاتل اللہ فاعل ذلک
والحیزاہ ولعنہ واقدم عبید اللہ بن زیاد بقتلہ ثم صرفہ اللہ عنہ واشار بعض الفجرۃ علی یزید بن معاویۃ
بقتلہ ایضاً فحماہ اللہ منہ ثم ان یزید بن معاویہ صار یکرمہ ویعظمہ ویجلسہ معہ ولا یاکل الا وہو عندہ ثم بعثہ
الی المدینۃ وکان معظما محترما و تفصیل این اجمال انکہ اولاد در کربلا محفوظ ماند در روضۃ الاحباب اوردہ
کہ بعد از شہادت حسین رم شمر ذی الجوشن علیہ اللعنۃ دست بغارت اصحاب امام حسین بر کشود و خواست
کہ امام زین العابدین را بقتل رساندان بے دین نعرہ میزد کہ اقتلوہ علی فراشہ یعنی بکشید
این پسر را بر ہمین فراش کہ تکیہ دارد وحمید بن مسلم نگذاشت وگفت دست از ین کودک بیمار باز دارد
کہ او خود نزدیک موت است امام زین العابدین او را دعاے خیر گفت کہ خیریت باحمید خیراً و
بعضے گویند کہ عمر بن سعد مانع شد وگفت کہ منادے کنند تا بخیمہ زنان ہیچ احدے از سپاہ مخالف
در نیاید و متعرض این صبی نشود و دست از غارت باز دارند وانچہ بردہ باشند باز دہند این سخن
کسے نشنید و غارت بردہ باز ندادامادست از غارت باز کشیدند دوم چون بمحفل ابن
زیاد رسیدند وان شقے متوجہ امام زین العابدین شدہ پرسید کہ این کیست گفتند علی بن الحسین
است گفت کہ شنیدہ ام کہ خداے تعالیٰ بکشت علی بن الحسین را گفتند ان علی اکبر بود کہ بقتل
رسیدہ امام زین العابدین فرمود ان لہ مطالبا یوم القیامۃ ارے ان برادر بزرگ من بود کہ کشتہ
شد بخدا کہ کس او را خواہد بود کہ مطالبہ خواہد کرد خون وے را ابن زیاد در غضب شدہ گفت کہ این
را ببرد در گوشہ بردہ گردن زنید و سرش نزدیک من آرید موکلان قصد او کردند زینب برخاست
و بر وے چسپید وگفت اے پسر زیاد ہنوز سیر نگشتہ از کشتن اہلبیت رسول صلی اللہ علیہ وسلم و بس
نبود ان خون ہاے ناحق کہ ریختے کہ این کودک را بکشتن میفرمائی اگر او را خواہی کشت مرا بر ہمچنین حن

ناحق اقدام خواهی نمود نخست مرا بقتل رسان، امام زین العابدین گفت ای عمه تو زمانی خاموش باش
تا جواب او من بدهم پس روی با بن زیاد کرده گفت تو مارا از کشتن میترسانی و بقتل تهدید میکنی و
نمیدانی که ما زیستن و مردن را از تقدیر حق تقدیر میدانیم و رنج و راحت را برارادت او میشناسیم
قتل و قتال از عادات ماست و دریافتن شهادت عین سعادت ماست پس ابن زیاد چون این
سخن از زین العابدین بشنید زمانی در تفکر شده ملازمان خود را گفت که مرا از گفتگوی این جماعت خلاص سازید
و ایشان را در فلان سرای فرود آرید کذا فی الروضه و در روضة الصفا آورده که ابن زیاد از زین العابدین پرسید که تو کیستی
جواب داد که علی بن الحسین ابن زیاد گفت چه نیست که خدای تعالی تورا نکشت امام زین العابدین جوابی
نداد ابن زیاد گفت چرا هیچ سخن نمیکنی امام زین العابدین فرمود برادری داشتم از خود بزرگتر که بر دست شما
بقتل رسیده و من فردای قیامت خون او را از شما طلب خواهم کرد عبید الله گفت او را حضرت باری تعالی
کشته نه ما امام زین العابدین فرمود الله یتوفی الانفس حین موتها و ما کان لنفس ان تموت الا باذن الله
عبید الله بن زیاد گفت انت والله منهم آنگاه گفت احتیاط کنید که این پسر بسن بلوغ رسیده است یا نه
از حاضران مجلس مروان بن معاذ الاحمری شرط تفحص بجای آورده معروض داشت که بالغ شده است
ابن زیاد گفت او را بقتل رسان بعد از آن بطوریکه مذکور شد از سر خون او درگذشت سیوم در روضة
الاحباب آورده چون اهلبیت در محفل یزید رسیدند وی متوجه امام زین العابدین شده پرسید که این
کیست گفتند که همین را علی بن الحسین گویند گفت شنیده ام که علی بن الحسین کشته شده گفتند او را سه
پسر بودند علی اکبر و علی اصغر این هر دو شهید شدند و این علی اوسط بیمار بود او را گرفته آورده‌ایم یزید گفت
ای پسرک تو میدانی که پدر تو میخواست که بر منابر خطبه بنام او خوانند و مسند خلافت بمقام
او باشد شکر مر خدای را که بمقصود نرسید امام زین العابدین گفت ای یزید این منبرها پدران ما نهاده اند
یا پدران تو خلافت از پدران ما زیباتر بود که نبی و ولی خدا بودند و در راه خدا جهاد و اجتهاد میکردند یا از
پدران تو که بدرگاه الهی شرک می‌آوردند اما خاطر جمع دار که مهم ما و تو در قیامت پرسیده خواهد شد
وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون یزید ازین سخن در غضب شده سرهنگی را گفت که این
کودک را بیرون برده سرش بردار و سرهنگی دست امام زین العابدین را گرفته خواست که بیرون آورد و
بیرون برد ام کلثوم فریاد برآورد و گفت ای پسر زاده هند دست ازین کودک بدار که والله بیکس

نمانده است که دختران اهل بیت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم محرم باشد الا این کودک پس فریاد برداشت

انا و بک یا جداه خیر مرسل ‌‌ ‌ حسینک مقتول و نسلک ضائع

چون یزید علیه اللعنة این نوحه بشنید لرزه بر اعضای او افتاد و بفرمود تا دست ازو باز داشتند و نزدیک
خودش بخواند و در پهلوی پسر خود بنشاند و فی الکامل لابن اثیر که چون ابن زیاد اهلبیت را بدمشق فرستاد
غل بر دستهای و گردن امام زین العابدین نهاد و آنجناب در اثنای راه چیزی نگفت چون بمحفل یزید رسید
گفت که اگر رسول خدا مرا مغلول دیدی هر آینه میکشادی این را از من گفت یزید که راست گفتی
پس بفرمود که بندهای او بکشادند بعد ازان زین العابدین گفت که اگر رسول خدا مرا بدور دیدی هر آینه
دوست میداشت که مرا نزدیک کردی پس یزید او را نزدیک خود طلبید چهارم در واقعه حره در روضة الصفا
آورده که چون مسلم بن عقبه از قتل و نهب اهل مدینه فارغ شد امام زین العابدین را طلب کرد
آنحضرت حاضر گشته مسلم او را تعظیم و تبجیل نمود و با وی در یک فراش نشست گفت امیر ترا سلام
میرساند و میگوید که نیکو کردی که از اهل فتنه اجتناب و احتراز نمودی و یقین بدان که جزای عمل تو نزد
من ضائع نخواهد شد امام زین العابدین فرمود که انی کنت لما فعل بالمدینة کارها و چون آنجناب
عزم رفتن کرد مسلم رکاب استر او را گرفته تا سوار شد و فی مروج الذهب للمسعودی بایع الناس
انهم عبید لیزید و من ابی ذلک امره مسرف علی السیف غیر علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب
السجاد و علی بن عبد الله بن العباس بن عبد المطلب و نظر الناس الی علی بن الحسین السجاد
و قد لاذ بالقبر و هو یدعو فاتی به الی مسرف و هو مغتاظ علیه فتبرأ منه و من آبائه فلما رآه و قد اشرف علیه
ارتعد و قام له و اقعده الی جنبه و قال له سلنی حوائجک فلم یسأل فی احد الا ممن قدم الی السیف
فشفعه فیه ثم انصرف عنه فقیل لعلی رأیناک تحرک شفتیک فما الذی قلت قال قلت اللهم رب
السموات السبع و ما اظللن و الارضین السبع و ما اقللن رب العرش العظیم رب محمد و آله الطاهرین اعوذ بک
من شره و ادرأ بک فی نحره اسألک ان تؤتینی خیره و تکفینی شره و قیل لمسرف رأیناک تسب
هذا الغلام و سلفه فلما اتی به الیک رفعت منزلته فقال ما کان ذلک لرأی منی لقد ملئ قلبی منه رعبا
یعنی بیعت نمودند مردمان برانکه ایشان غلامان یزید اند و کسیکه انکار کرد ازان حکم کرد مسرف بر شمشیر
سوای علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب و علی بن عبد الله بن عباس بن عبد المطلب و دیدند

مردمان بسوی علی بن الحسین سجاد تحقیق که پناه گرفته بود نزد قبرے و دعا میکرد پس اورده شد او را بسوے مسرف و او غلظت میکرد برا و و تبرا میکرد از وی و از پدرانش پس چونکه دید او را رعشه گرفت او را و برخاست برائے او و بنشاند او را بپلوے خود و گفت او را سوال کن حاجت خود را پس نه سوال کرد در حق کسے مگر از کسانیکه پیش کرده شده بودند بسوے شمشیر تا شفاعت کرد او را در حق او پس باز گشت از وے پس گفته شد علی را دیدیم که بجنبید لبان تو آیا چه میگفتے گفت گفتم اللهم رب السموات الی اخر الدعاء المذکور و گفته شد مسلم را دیدیم ترا که دشنام میداد این پسر را و پدرانش را پس چون اورده شد بسوے تو بلند ساختیه منزلت او را پس گفت نبود ان از راے من تحقیق که پر شده بود دل من از رعب او و تحقیق در اخبار سیوطی النبوة بود و عق از ابن احمد از زهرے اورده که زهرے گفته است که علی بن حسین رضی را دیدم که عبد الملک بن مروان فرموده بود که بند ہاے گران بر پاے وے نهاده بودند و غل بر دست و گردن وے نگاه بانان بروے گماشته از ایشان اجازت خواستیم که بروے سلام کنم و وداع کنم بروے در آمدم و وے در خیمه بود چون وی را بدان حال دیدم بگریستم و گفتم چه بودے که بجاے تو من بودی و تو بسلامت بودی فرمود که اے زهرے تو پنداری که از این که بر دست پاے بر گردن منست من در رنجم بدانکه اگر من بخواهم این دور شود و وے باید که اگر تو و امثال تو اند وے بر سد عذاب خداے تعالی یاد کنی تا ان بر تو اسان شود بعد از ان دست خود را از غل بیرون کرد و پاے خود را از بند و گفت اے زهری دو منزل بیش با ایشان همچنان نخواهم رفت چون چهار روز از این بر امد گماشتگان که بر وی بودند بمدینه باز گشتند و وی را در مدینه طلبیدند نیافتند بعضے از ایشان گفتند که در منزلے فرود امده بودیم و ما همه گرد بر گرد وے بیدار بودیم و وی را نگاه میداشتیم چون بامداد کردیم در میان محل وے غیر از قیدی هیچ نیافتیم زهرے رحمه الله گفته است که بعد از انکه پیش عبد الملک بن مروان رفتم مرا از حال علی بن الحسین پرسید گفتم انچه دانستم گفت هما نوقت که گماشتگان من او را گم کرده بودند بر من در امد و گفت میان من و تو چه افتاده است و وی را گفتم پیش من اقامت نمای گفت نمیخواهم پس بیرون رفت و والله که من از خوف و هیبت وے پر اراده بودم

من اخباره رضی الله تعالی عنه

از انجمله انست چنانکه در روضة الاحباب اورده که چون نیر بیاز سر خون امام زین العابدین بطوریکه

گذارش یافت درگذشت به پهلوی پسر خود نشاند باد گفت که یا علی وسط میتوانی که با پسر من که در سن تو نزدیک
است کشتی بگیری امام زین العابدین گفت کشتی گرفتن سهل کار است هریکی را خنجری بده تا در نظر تو
محاربه کنیم هرکه غالب آید مغلوب را بکشد و تو تماشا میکن یزید ازین سخن فرو ماند و بروایتی این سخن با عمر بن الحسین
که برادر خورد امام زین العابدین بود واقع گشت درین محل نقاره شام فرو کوفتند پسر یزید گفت ای
پسر حسین این نوبت پدر منست که مینوازند نوبت پدر تو کجا است امام زین العابدین فرمود زمانی
تامل کن تا جواب تو باز دهم ناگاه آواز نقاره فرو نشست موذن آغاز بانگ نماز کرد امام زین العابدین
گفت ای پسر یزید بدان و آگاه باش که نوبت جد و پدر من است که پنج وقت همین نواخت می نوازند تو
نوبت پنجروزه فنا غروری از سر دور کن و غره مشو که درین سرای فانی ع هر کسی پنجروزه نوبت اوست
اما نوبت ما تا قیام قیامت باقیست و در دار الضرب امامت سکه سعادت بر نام ما خواهند زد
بر منابر عزت و کرامت خطبه فضیلت بنام ما خواهند خواند ؎

تا دور روزگار بود دور دور ماست	تا نام کائنات بود نام نام ماست

پسر یزید چون این کلمات بشنید خاموش شد و حاضران مجلس از فصاحت زبان شاهزاده زمین
و زمان تعجب ماندند و در روضة الاحباب آورده که میان امام زین العابدین علیه السلام و یزید پلید
بسیار مباحثات واقع شد که تفصیل آن موجب تطویل است القصه سخن بجای رسید که علی بن الحسین
گفته که ای یزید در خانه ما جبرئیل فرود آمده یا در خانه شما و آیت لیطهرکم تطهیرا در حق ما نازل شده یا در
حق شما و نوازش شامه ذوی القربی درباره ما است یا درباره شما همچنین میگفت تا رعشه بر یزید افتاد
و سستی بر اعضای او ظاهر گشت گفت یا ابن الحسین ازین سخنان درگذر و از من حاجتی بخواه تا
روا کنم امام زین العابدین گفت قاتل پدرم را بمن ده تا انتقام پدر ازو بکشم یزید سرداران کوفه را
طلب نموده در آن امر گفتگوها کرد که تفصیل آن در روضة الاحباب است عاقبت خود منفعل شده روی
بزین العابدین کرده گفت حاجتی دیگر بخواه گفت حاجتی دیگر آنست که سر پدرم را با سرهای
برادران و خویشان بمن ده تا ببرم و با تنهای ایشان ملحق سازم گفت این حاجت رواست
حاجتی دیگر بخواه امام زین العابدین گفت مرا با اهل من اجازت فرمای تا بمدینه رویم و بر سر روضه
جد بزرگوار خود باشیم و خود را بعبادت و طاعت حق سبحانه تعالی مشغول سازیم یزید گفت این مرادهم

حاصل است ازرا سنے داشتم انده وسے دیگر چیست گفت فردا ، وز ادینه است مرا اجازت فرمای تا بر منبر جد بزرگوار خطبه مشتمل بر حمد و ثناے باریتعالی جل و علا و مدح و نعت رسول صلی الله علیه وسلم با صغار سانم یزید گفت این ازوسے تو نیز برارم و ام خطابت فردا تو بگذارم چون روز دیگر شد یزید از وعده تخلف امام زین العابدین پشیمان گشت و خطیب فصیح شافی را مقرر کرد که خطبه بخواند و منادی کردند که مردمان در مسجد جامع حاضر آیند چون مردمان بنماز حاضر شدند خطیب بر منبر رفت زبان بستایش ال ابو سفیان بکشود و در مذمت ال ابوطالب مبالغه بسیار نمود و لبطلان امامت امام حسین را بیان کرد و تحسین و تعریف یزید را عیان کرد امام زین العابدین بیطاقت شد و خود را ازانگاه نتوانست داشت او از داد که بئس الخطیب انت لقوم یعنی اے مرد شناسے تو بد خطیب هستے مر این قوم را که رضاسے مخلوق را اختیار کرده وسے بر غضب خالق و دین بدنیاسے دون از دست داده وسے۔

پیروسے نفس و هوا میکنے	راه حق ابنست خطا میکنے
در حق اخیار نگوی سخن	مدحت اشرار ادا میکنے
ال عبا از همه فاضل ترند	ذم چنین قوم چرا میکنے

پس امام زین العابدین روسے بیزید کرده گفت وعده کرده بوده وسے روز مرا بفرموده وفا کن و دام عهدسے که بر خود بسته از ذمه خود وا کن اجازت ده تا بر منبر آیم و چنان خطبه که رضاسے خدا و رسول بدان بازبسته باشد بخوانم و کلماتے که مستمعان مست معانے ان گشته مثاب و ماجور شوند دا کنم اول یزید گفت که بر منبر رفتن حاجت نیست هم اینجا بر پا ایستاده سخنے که خواهی بگوی بعد ازان حسب استدعاے اهل دمشق و اشراف شام اجازت داد امام زین العابدین بالاسے منبر برامد و خطبه مشتمل بر حمد الهی و نعت حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم ادا فرمود بر وجهے که سهام اوهام فصحاے شیرین زبان بهدف تعریف ان نرسد و لصبا بر صبا بر بلغاے زیبا بیان باسرار توصیف ان راه نیابد بدایع الفاظ دلکش چون ودایع مسایل اهل دین بر غوامض بلاغت محتوی و حقایق معانے جان فزایش مانند دقایق دلایل ارباب یقین بر لطایف براعت و فصاحت مشتمل و منطوسے۔

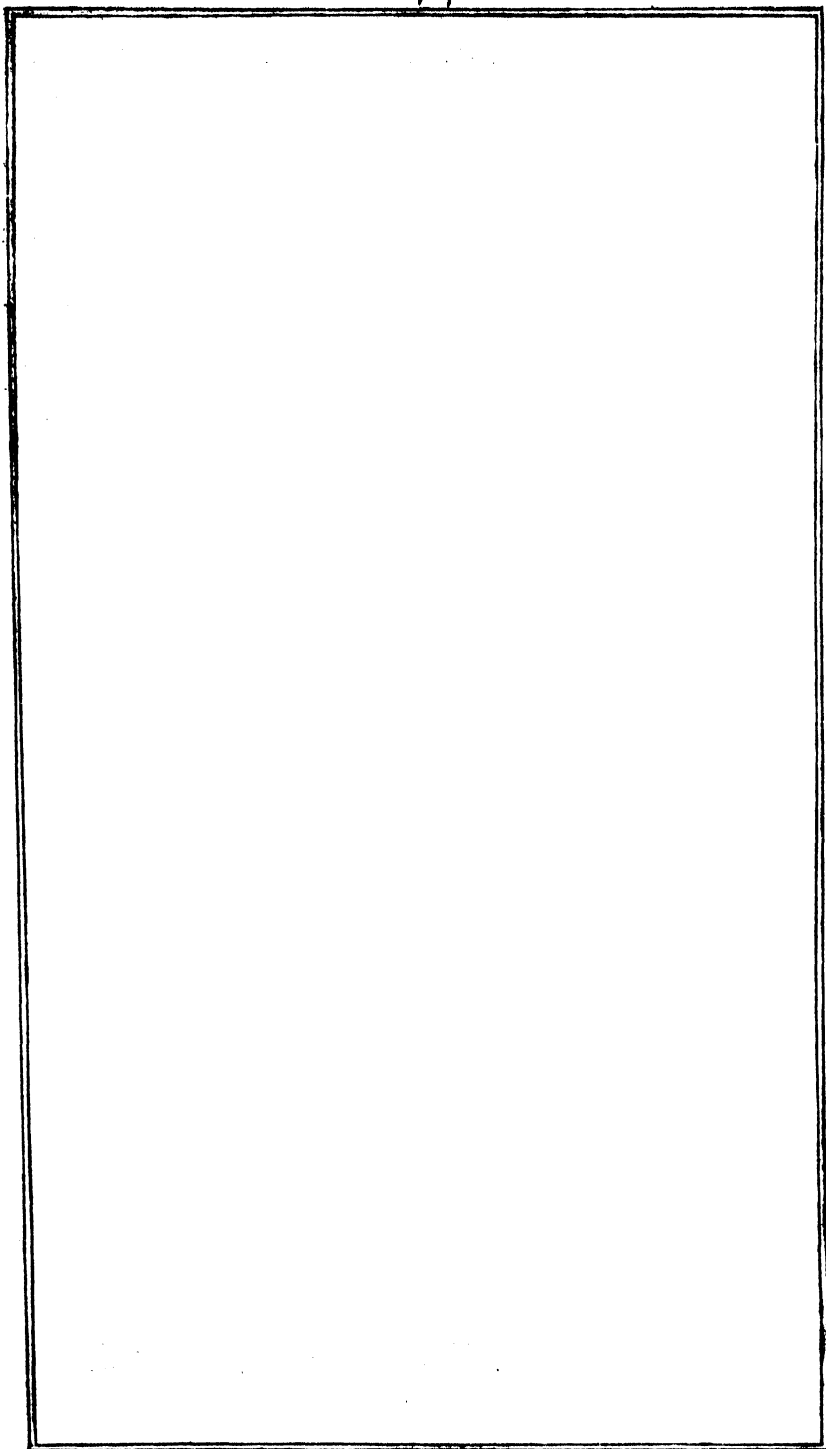
لوامع کلامش چو مهر عالمگیر	ظرایف سخنانش چو ماه نور افزاے
بدین لطافت و خوبی ادا نکرده کسے	سپاس ایزد داوصاف خواجه دوسراے

بعد از حمد و صلوة موعظتے فرمود کہ ہمہ را دماغ از تاثیران نرم و مجموع سینہا از شعلہ تصرف وے گرم شد پس از انکہ دیدہا اشکبار و دلہا بے قرار و بے آرام گشت فرمود کہ اے اہل شام ہر کہ مرا داند داند و انکہ ندانند بداند۔

انا ابن رسول اللہ مختار ۔۔ انا ابن المصطفی سید اخیار

منم پسر صاحب معراج و خداوند تاج دو دواج منم فرزند راکب البراق و افضل ہمہ پیغمبران بالاتفاق و منم پسر مسافر سبحٰن الذی اسرٰی و پسر مجاور حرم قاب قوسین او ادنٰی و منم پسر خطیب فاوحی الی عبدہ ما اوحی و منم پسر عندلیب گلشن علمہ شدید القوٰی و منم پسر خواجہ یثرب و بطحا منم پسر صدر مسند اجتبا و اصطفی و منم پسر حبیب اللہ یعنے محمد رسول اللہ و منم پسر شہسوار مضمار ہل اتی و شہریار تخت گاہ لافتے و منم پسر صاحب مناصب و مظہر غرائب علی ابن ابی طالب و منم پسر وصی و ولی بہا و مفتاح خزانہ انا مدینۃ العلم و علی بابہا ہرگاہ کہ این شاہزادہ زین العابدین گفتے انا ابن حسین غریو از خلق بر آمدے و بعد از ذکر جد و پدر فرمود منم پسر دختر خیر المرسلین سیدۃ نساء العالمین منم پسر گوہر درج فاطمۃ بضعۃ منی دا ختر برج من اذاہا فقد اذانی منم پسر مادر سادات و شفیع عرصہ عرصات بتول عذرا یعنے فاطمہ زہرا و منم برادر زادہ سبط رسول و قرۃ العین بتول امام ممتحن یعنے امام حسن و منم پسر شہید مظلوم و غریب مہموم نور دیدۂ مصطفی و سرور سینہ مرتضے مبتلاے کرب و بلا یعنے کربلا در تکمیل خروش و فغان از اہل مجلس برخاست و از آواز گریستن مردمان غریو در شہر دمشق افتاد ازین غلغلہ یزید بتر سید و از بیم غوغا بر خود بلرزید موذن را اشارہ کرد تا بانگ نماز گوید و سخن را بر امام زین العابدین منقطع گرداند موذن برخاست و گفت اللہ اکبر اللہ اکبر امام زین العابدین گفت نعم لاشئ اکبر منہ موذن گفت اشہد ان لا الہ الا اللہ امام گفت نعم سید ووے در بعض روایت گفت شہد بہا شعری و دمی موذن گفت اشہد ان محمد رسول اللہ امام زین العابدین گفت نعم محمد رسول اللہ و عمامہ از سر برداشت و نزد موذن افگند و گیسوہاے مشکین پراگندہ کردہ گفت اے موذن بحق این محمد بر تو سوگند کہ یکزمان توقف کن موذن خاموش شد شاہزادہ روی بہ یزید کردہ فرمود کہ اے پسر معاویہ این رسول صلی اللہ علیہ وسلم جد تو بود یا جد من اگر گوئی جد تو بود دروغ صریح است و تمام عالم میداند کہ دروغ گفتہ باشی و اگر گوئی کہ جد من بود پس ترا چہ چیز بران داشت کہ پدرم را کہ بہترین عترت رسول بود صلی اللہ علیہ وسلم بفرمودی تا شہید کردند و مخدرات سرادقات عصمت

وطہارت ساچون اسارسے بلند بلدہ بگردانیدند ومراتیم ساختے ورخنہ وردین جدم انداختے باین ہمہ کلمہ
میگوئی وروی بقبلہ من ار سے نماز میگذارسے پس دست دراز کرد وگریبان جامہ بدرید وگفت ای
مردمان خدارا راست گوئید کہ ہیچکس ازشما ہست کہ جدا وپیغمبر وحبیب خدا بودہ باشد غیر ازمن فریاد از
مردمان برامد وگریستن براہل شام افتادہ اسے اخرہ ودر روضۃ الاحباب اوردہ کہ انجناب بعد ازین یزید بتعظیم
وتوقیر کرد وبا سرہاسے شہدا واہلبیت روانہ مدینہ ساخت انجناب سرہاسے شہدا را گرفتہ بتاریخ
بستم صفر بکربلا رسیدہ سرہاسے شہدا را بابدان ایشان ملحق ساختہ مدفون ساختہ مؤلف میگوید
کہ از واقعہ کربلا تا بستم صفر چہل روز است درین عرصہ قلیل از کربلا بکوفہ واز انجا بدمشق رفتن وسکونت
نمودہ باز آمدن صورت نہ بندد وغالباً سہو قلم کاتب باشد واللہ اعلم در بعض از کتب تواریخ مسطور است کہ
روزسے امام زین العابدین از بازار مدینہ میگذشت بدوکان قصابے گوسپندسے بستہ دید از قصاب
پرسید این گوسپند را چہ میکنے گفت ذبح خواہم کرد گفت چند روز خریدہ گفت سہ روز گفت درین سہ روز
او را از اب ودانہ وگاہ سیر داشتہ گفت ارسے امام زین العابدین بگریست وگفت اہل شام پدرم
را ازین گوسپند ہم کمتر داشتہ اندکہ او را تا سہ روز تشنہ وگرسنہ داشتہ مع اولاد واقربا
واحبا بکشتند واکثرے اہل سیر اوردہ اندکہ امام زین العابدین کثیر البکا بود ودائم الفکر چنانچہ منقولست
کہ شش کس گریندگان شدہ اندکہ ایشانرا ہفتم نبودہ اند اول ادم علیہ السلام کہ از فراق جنت سہ صد
سال بگریست کہ از اب چشمان او گیاہ ودرختان روئید دوم یعقوب علیہ السلام کہ از فراق یوسف
علیہ السلام چہل سال بگریست کہ ابیضت عیناہ من الحزن سیوم یوسف علیہ السلام نیز از فراق پدر
چہل سال بگریست ازان میان ہفت سال در زندان بود کہ زندانیان از گریہ او تنگ آمدند چہارم یحیی بن زکریا علیہما السلام
کہ از خوف دوزخ دائم بگریستے وزمانے نیاسودے پنجم حضرت فاطمہ زہرا کہ از فراق پدر بعد وفات ان سرور شب وروز بگریستے تا آنکہ
از گریہ او نیاسودے کسی او را خندان ندید الا روز وفات خود خندان شد ششم امام زین العابدین علیہ السلام بعد از واقعہ کربلا
دائم گریستے چنانچہ اہل مدینہ باو گفتند یا ابن رسول اللہ چندین گریہ چرا میکنے گفت یعقوب را دوازدہ
پسر بود یکے ازان میان گم شد ویقینا موت او معلوم نبود باین ہمہ چقدر گریہ واقع است پس کسیکہ
ہفتاد ودو تن را از اقربا واحبا در پیش وسے ناحق کشتہ باشند چقدر گریہ مناسب است

عـــہ وَدرصواعق آورده که امام زین العابدین علی بن الحسین رضہ فرمود ایہا الناس احبونا حب الاسلام فواللہ مابرح بنا حبکم حتی صار علینا عاراً وفی روایۃ حتی بغضتمونا الی الناس یعنے اے مردمان دوست دارید ما را مثل دوستے اسلام یعنے این نوع دوستے کنید با ما که خدا و رسول خدا بان امر کرده اند و از حد شرع نگذرانید اسلام را پس بخدا سوگند که این دوستے با فراط شما بمرتبہ رسید که عیب و عار شد بر ما و در روایتے دیگر آنکه دوستے بحدی رسانیدید که بغض ذوم ما کردید تر دمردم یعنے نسبت دادید باہل بیت چیزے چند که ایشان ازان بری وعری بودند و آنرا نقص خود میدانستند۔

اما کرامات وخوارق عادات او بسیار است در شواہد النبوة از بعضے ثقات آورده که روزے بدر خانہ علی بن الحسین رضہ رفتم خواستم که آواز دہم بنشستم تا برون آمد بوے سلام کردم و دعا گفتم جواب من باز داد پس بپاے دیوارے آمد و گفت اے فلان این دیوار را می بینے گفتم بلے یا ابن رسول اللہ گفت روزے تکیہ برین دیوار کرده بودم و اندوہگین بودم ناگاه دیدم که مردے خوب منظر با جامہاے نیکو در پیش روے من ایستاده و در من نظر میکند بعد ازان گفت یا علی بن الحسین چرا ترا اندوہگین مے بینم اگر اندوه تو از براے دنیا است دنیا ظرفے است حاضر که میخورد ازان بر و فاجر گفتم اندوه من از براے دنیا نیست و دنیا چنانست که تو میگوئی پس گفت اگر اندوه تو از براے آخرت است آن وعدهٔ ایست صادق و حکم خواہد کرد دران پادشاہی قاہر گفتم اندوه من نه از براے اینست و در آخرت چنان خواہد بود که تو میگوئی پس گفت اے علی اندوه تو از

براے چیست گفتم میترسم از فتنہ ابن زبیر گفت اے علی ہیچکس را دیدے کہ از خداے تعالے چیزے خواست کہ بوے نداد گفتم نے گفت ہیچکس را دیدے کہ از خداے تعالے ترسید و کفایت کار وے نکرد گفتم نے بعد از ان غایب شد مرا گفتند یا علی بن الحسین این خضر بود علیہ السلام کہ با تو راز میگفت این قصہ را ابن حجر عسقلانی نیز در اصابہ آوردہ و از انجملہ انست کہ ہمین راوی گفتہ است کہ روزے بیش علی ابن الحسین رضی اللہ عنہ جوقے از عصافیر گرد وے میگشتند و بانگ میکردند فرمود کہ اے فلان ہیچ میدانے کہ این عصافیر چہ میگویند گفتم نے گفت تقدیس پروردگار خود میکنند و قوت امروز خود مے طلبند و از انجملہ انست کہ روزے با جمعے از اولاد و موالے و غیر ایشان بصحرا بیرون آمدہ بود سفرہ نہادند تا چاشت خورند اہوے آمد و نزدیک ایشان بایستاد و روے بوے کرد کہ من علی بن حسین بن علی بن ابی طالبم و مادرم فاطمہ بنت رسول اللہ است بیا و با ما چاشت بخور ان آہو آمد و با ایشان چیزے خورد چندان کہ خواست پس بیکسو رفت بعضے از غلامان وے گفتند کہ باز ویرا بخوان فرمود کہ ویرا امان خواہم داد زنہار مرا باز انداز گفتند نیاندازیم گفت من علی بن حسین بن علی بن ابی طالبم مادرم فاطمہ بنت رسول اللہ است بیا و با ما چاشت بخور ان اہو باز آمد بر مایدہ بایستاد و با ایشان چیزے خوردن اغاز کرد یکے از انجماعت دست بر پشت وے نہاد وے برمید علی بن الحسین رضی اللہ تعالی عنہما با وے گفت بر اندا ختے زنہار مرا ہرگز دیگر با تو سخن نخواہم گفت و از انجملہ انست کہ روزے ناقہ وے در راہ کاہلی میکرد و نمے رفت ویرا بخوابانید و تازیانہ و عصا بوے نمود و گفت تیز تر برو و اگرنہ ترا باین تازیانہ و عصا بزنم ان شتر تیز رفتن گرفت و بعد از ان دیگر کاہلی نکرد و از انجملہ انست کہ روزے با اصحاب خود در صحرا نشستہ بود ناگاہ اہوے آمد و برابر وے بایستاد و دست خود بر زمین میزد و بانگے میکرد حاضران گفتند یا ابن رسول اللہ این اہو چہ میگوید فرمود میگوید کہ فلان قریشے دیروز بچہ مرا گرفتہ است و من از وے باز ویرا شیر ندادہ آم در دل بعضے حاضران انکارے درآمد کسے را بفرستاد تا ان قریشے را آوردند فرمود کہ این اہو از تو شکایت میکنند کہ دیروز بچہ ویرا گرفتہ و از انوقت ویرا شیر ندادہ اکنون از من درخواست میکنند کہ از تو درخواہم تا بچہ ویرا بوے باز دہی تا شیر دہد و چون شیر دہد تو باز گردانی ان قریشے بچہ ویرا حاضر کرد و ویرا شیر داد علی بن الحسین رضی اللہ تعالے عنہما از ان قریشے سوال کرد کہ ان اہو بچہ بوے بخشد بخشید و علی بن الحسین نیز ویرا با مادرش بخشید

او با بچه خود روان شد و بانگی میکرد گفتند یا ابن رسول الله چه میگوید فرمود که شما را دعا میکند و میگوید جزا
کم الله خیراً و از انجمله انست که در شبیکه وفات میکرد فرزند خود محمد باقر را گفت اے پسر برائے من اب
وضو بیار او ر د گفت اب دیگر بیار که درین اب جانورے مرده است شب تاریک بود چراغ اوردند احتیاط
کردند موشے دران اب مرده بود اب دیگر اورد وضو ساخت وگفت اے فرزند امشب وعده من رسیده
است و ویرا وصیت کرد و از انجمله انست که ویرا ناقه بود که چون بمکه میرفت تازیانه از پیش پالان وے
می او یخت هیچ حاجت بان نمی شد که ویرا بزند تا انوقت که باز بمدینه میرسید چون وے وفات
کرد ان ناقه بر سر قبر وے آمد و سینه بر زمین نهاد و ناله میکرد امام محمد باقر رضی الله عنه آمد و گفت برخیز
که خدائے تعالے برکت دهاد ترا بر نخاست گفت ویرا بگذارید که میرود سه روز انجا بود بعده بمرد و از انجمله
انست که در طواف دست زنے و مردے بر حجر الاسود چسپیده بود هر چند جهد کردند از انجا باز نشد مردم
گفتند دستهائے ایشانرا بباید برید ناگاه دران میانه علی بن الحسین رضی الله تعالے عنه انجا
رسید وانرا دید پیش آمد و دست مبارک بر ایشان مالید دستهائے ایشان کشاده شد و برفتند
و از انجمله انست که منهال بن عمر گوید که بحج رفته بودم بر علی بن الحسین رح در آمد از من پرسید که حال حرمله
بن کاهل الاسدی چیست گفتم که ویرا در کوفه زنده گذاشته ام دست بدعا برآورد و گفت اللهم اذقه حر الحدید
اللهم اذقه حر النار یعنے بار خدایا بچشان او را گرمی اهن و اے خدائے من بچشان او را گرمی آتش
چون بکوفه بازگشتم مختار بن ابی عبید خروج کرده بود با وے سابقه دوستی داشتم سوار شدم
تا با وے ملاقات کنم چون بوے رسیدم سوار میشد با وے همراه شدم بموضعی رسید و بایستاد
و انتظار کسی می برد ناگاه حرمله را حاضر کردند مختار گفت الحمد لله که خدائے تعالے مرا بر تو دست
داد و جلاد را طلب کرد بفرمود تا دستهائے ویرا ببرید و پاہائے ویرا ببرید بعد از ان گفت
آتش بیارید آتش اوردند و حرمله را در میان ان کردند و آتش در انجا زدند تا وے بسوخت چون انرا
مشاهده کردم گفتم سبحان الله مختار از من پرسید که چرا سبحان الله گفتے قصه دعائے علی بن الحسین را
رض با وے گفتم مرا سوگند داد که تو خود شنیدے انرا از وے گفتم بلی فرود آمد و دو رکعت نماز گذارد
و بعد از ان ساعتے درنگ کرده سر بسجده نهاد و تا دیرے در سجده بود پس برداشت و روان شد
و من نیز با وی روان شدم راه وی بر در خانه من افتاد ویرا مراعاة کردم که فرود ای که طعامی حاضر کنم گفت ای

منہال مرا خبر داد کہ خداے تعالے دعاے علی بن الحسین رض را اجابت کرد پس میگوئی کہ بیا تا
چیزے خوریم امروز روز انست کہ روزہ داریم شکرانہ آنرا کہ خداے تعالے مرا این توفیق داد و در
روضۃ الاحباب وشواہد النبوۃ وبسیارے از تواریخ اوردہ کہ بعد از قتل امیر المومنین حسین رض محمد
بن الحنیفہ رضی اللہ عنہ پیش علی بن الحسین آمد و گفت من عم توام وسن از تو بزرگ ترم و بامامت سزاوار
ترم سلاح رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بمن دہ علی بن الحسین رض گفت اے عم از خداے تعالے
بترس و دعوے چیزے کہ حق تو نیست مکن دیگر بار محمد بن الحنیفہ مبالغہ کرد فرمود کہ اے عم بیا تا پیش حاکمی
رویم کہ میان ما حکم کند گفت ان حاکم کیست فرمود کہ حجر الاسود ہر دو پیش وے آمدند فرمود کہ اے عم سخن
گوی سخن گفت ہیچ جواب نیامد بعد ازان امام دست بدعا برداشت و در بعضے روایت دو رکعت
نماز گذارد و خداے تعالے را باسماے عظام بخواند و طلب ان کرد کہ حجر الاسود را بسخن اورد پس
روے بحجر الاسود کرد و گفت بحق الخدائیکہ مواثیق بندگان خود را در تو نہادہ است کہ ما را خبر کن کہ امامت
و وصایت بعد از حسین بن علی حق کیست حجر الاسود بر خود بجنبید چنانکہ نزدیک بود کہ از جاے خود بیفتد
و بزبان عربی فصیح گفت کہ ای محمد مسلم دار کہ امامت و وصایت بعد از حسین بن علی حق علی بن الحسین است
در صواعق محرقہ وشواہد النبوۃ اوردہ کہ عبد الملک بن مروان بحجاج نوشت کہ از قتل بنی عبد المطلب
اجتناب نمامی کہ ال ابو سفیان دران مبالغہ نمودند مدت ملک ایشان زود منقطع شد وان نوشتہ
را پنہان بحجاج فرستاد علی بن الحسین رض ازان اگاہ شد بعبد الملک نوشت کہ فلان روز
فلان ساعت بحجاج مکتوبے چنان وچنین نوشتے رسول صلے اللہ علیہ وسلم مرا خبر
داد و ان نوشتہ را بغلامے داد و بر راحلہ خود سوار کرد و بوے فرستاد چون عبد الملک
تاریخ انرا موافق کتابت خود یافت دانست کہ ان حق است بسیار شادمان شد وان راحلہ
را انقدر دراہم کہ طاقت داشت بار کردہ بوے فرستاد در صواعق گفتہ کہ چون کتاب بعبد الملک رسید
دید کہ تاریخ ان موافق تاریخ کتابتے است کہ او بحجاج نوشتہ وہمان وقتے کہ رسول خود را نزد حجاج
روانہ کردہ بود غلام امام نیز بیرون آمدہ بنا برین بروے ظاہر شد کہ زین العابدین علی بن الحسین
رض صاحب کشف است وا یمعنے برو منکشف شدہ انگاہ وبرا خوشحالی دست داد یکبار مملو از قماش و زر
ہمراہ غلام امام کردہ جہت وے فرستاد والتماس نمود کہ از دعاے خیر اورا فراموش نکند رضی اللہ تعالے عنہ۔

اما حلیۂ آنجناب و نقش خاتم دی و میت وے سے در اخبار الاول للقرمانی کان اسمر رقیقا قصیرا و نقش
خاتمہ وما توفیقی الا باللہ و در روضۃ الاحباب نقش قائل الخیر و در دول القرمانی کان رضی اللہ عنہ یقول
لاولادہ یا بنی اذا اصابتکم مصیبۃ من الدنیا او نزل بکم فاقۃ او امر فادح فلیتوضا الرجل منکم وضوء للصلوٰۃ ولیصل
اربع رکعات او رکعتین فاذا فرغ من صلوٰتہ فلیقل یا موضع کل شکوی یا سامع کل نجوی یا شافی
کل بلوی یا عالم کل خفیۃ یا کاشف ما یشاء من کل بلیۃ ادعوک دعاء من اشتدت فاقتہ وضعفت قوتہ
وقلت حیلتہ دعاء الغریب الغریق الفقیر الذی لا یجد لکشف ما ہو فیہ الا انت یا ارحم الراحمین لا الہ الا انت
سبحانک انی کنت من الظالمین قال رضی اللہ عنہ لا یدعو بہ احد اصابہ بلاء الا فرجہ اللہ عنہ
ومن دعائہ رضی اللہ عنہ اللہم کما اسات فاحسنت الی فاذا عدت فعد علی اما اولاد آنجناب
ارباب اخبار دران اختلاف بسیار کردہ اند بعضے را عقیدہ آنکہ آنجناب را پانزدہ فرزند بود ہشت
پسر و ہفت دختر و کمال الدین محمد بن طلحہ و عبد اللہ بن خشاب اعتقاد کردہ اند کہ امام زین العابدین را اصلا دختر
نبودہ در تاریخ گزیدہ مسطور است کہ بروایتے آن امام عالی گہر یازدہ پسر و چہار دختر داشت و از اسامی
اولاد ذکور آنجناب ہشت اسم در اکثر کتب اہل خبر است بر موجب کہ مذکور میگردد محمد الباقر کہ از ام عبد اللہ
فاطمہ بنت الحسن تولد شدہ بود و زید کہ در کوفہ بسعادت شہادت رسید و عمر و عبد اللہ و حسن و حسین
و علی کہ بقول گزیدہ افطس لقب داشت و نام مادر این ہفت امام [illegible] انچہ شیخ مفید آوردہ
انیست کہ نوشتہ میشود خدیجہ و فاطمہ و ام کلثوم و از تاریخ گزیدہ چنان مستفاد میگردد کہ نام حسنہ
و ملایکہ نیز از جملہ اسامی بنات امام زین العابدین است سلام اللہ علیہ کذا فی روضۃ الاحباب
للسید جمال الدین محدث۔

محمد بن علی بن الحسین رضی اللہ عنہ

در شواہد النبوۃ آوردہ کہ وے امام پنجم است کنیت آن ابو جعفر است و لقب وے باقر و سے بذلک
للتبحرہ فی العلم و ہو توسعہ فیہ و فی تاریخ ابن خلکان انما قیل لہ الباقر لانہ تبقر فی العلم ای توسع والتبقر
التوسع وفیہ یقول الشاعر

یا باقر العلم لاہل التقی	و خیر من لبی علی الاجبل

در اخبار الدول قرمانی آمدہ کہ ابن شعر قرطبی گفتہ و ہو احد الائمۃ الاثنی عشر فی اعتقاد الامامیۃ و فی الصواعق باقر در لغت از بقر الارض

گرفته اند یعنی شگافت زمین را و مخفیات آنرا بیرون آورده ظاهر ساخت و او را باقر ازان جهت میگفتند که اظهار خفیات کنوز معارف و حقایق احکام و لطایف حکم میفرمود چنانچه مخفی نیست مگر برکسیکه بصیرت وے منطمس و سریرت وے فاسد گشته باشد و ازان جهت در شان او گفتند که وے باقر و جامع و شاهر و رافع علم بود و صفائی قلب و ذکاے علم و طهارت نفس و شرافت خلقت داشت عمر شریف خود را در طاعت خداے تعالے صرف مے نمود۔

و فے روضة الاحباب بتفتیش باقر لقب بذلک لتبقره اے توسعه فے العلم و بقول کمال الدین بن طلحه هادی تیز از جملهٔ القاب انجناب است و فی الشواهد و اخبار الدول للقرمانے و روضة الاحباب مادر وے فاطمه بود بنت الحسن بن علی بن ابی طالب رض و ابن خلکان گفته ام ام عبد الله بنت الحسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام و در منتخب السیر آورده که مادرش ام عبد الله بنت الحسن بن علی بن ابی طالب رض بالجملہ امام محمد باقر هاشمے است از دو هاشمے تولد نموده و علوی است از دو علوے بوجود آمده کذا فے روضة الاحباب در شواهد و روضة الاحباب آورده که ولادت او روز جمعه سیوم صفر سنه سبع و خمسین من الهجرة در مدینه اتفاق افتاد و پیش از قتل امیر المومنین حسین رضی الله عنه بسه سال و وفات وی در سنه اربع عشر و مائة و فی تاریخ ابن خلکان توفے فے شهر ربیع الاول سنه ثلاث عشرة و مائة و قیل فی الثالث و العشرین من صفر سنه اربع عشرة و قیل سبع عشرة و قیل ثمان عشرة بالحمیمة و نقل الے المدینه و دفن بالبقیع فے القبر الذی فیه ابوه و عم ابیه الحسن بن علی صلوات الله و سلامه علیهم فے القبة التے فیها قبر العباس رضی الله عنه و فے دول الاسلام للذهبی فے سنه اربع عشرة مات الامام ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین العلوے الباقر الفقیه و له ثمان و خمسون سنه و فے روضة الاحباب و شواهد ابو جعفر در وقت شهادت امام حسین سه ساله و در زمان وفات پدر خود امام زین العابدین سی و هشت ساله بود و در سنه اربع عشر و مائة فوت شد و بدین روایت که اصح اقوال است مدت عمر عزیزش پنجاه و هفت سال باشد و غیر ابن نیز گفته اند و در منتخب السیر آورده که وفات وے در ذی الحجه سنه اربع عشر و مائة و مدت عمرش پنجاه و نه سال بود و در ترجمه صواعق گفته سن او پنجاه و هشت سال بود و فی روضة الاحباب زمان امامتش نوزده سال در تاریخ گزیده مسطور است که بروایت علماے شیعه هشام بن عبد الملک

بن مروان ان امام عالیمقام راز ہرداد مدفن ہمایونش باتفاق علماء ملت گورستان بقیع است نزدیک مرقد بہشت ائین امام زین العابدین سلام اللہ علیہ الے یوم الدین و در قبہ کہ عباس ابن عبد المطلب مدفونست و وفات وے در زمان ابراہیم بن الولید واقع شد کذا فے اخبار الدول للقرمانے در عمر وے سہ قول است پنجاہ و ہفت و پنجاہ و ہشت و پنجاہ و نہ الاول ہو الاصح ✦ ✦ ✦

فی مناقبہ

فے روضۃ الاحباب علو شان این امام ستودہ انجام نہ دران مرتبہ است کہ قلم و زبان شرح ان تواند کرد و سمو مکان این قدوۂ اوایل و اواخر زمان نہ بشانہ ایست کہ زبان قلم تفصیل ان را تحریر تواند کرد و نور فضل و کمالش در اکثر کتب مطول سیر مسطور است و غزارت مجد و جلالش در بطون صحائف مذکور حقیقت امامتش بموجب نص ابای عالیشانش متعین و کثرت کراماتش در نسخبات محبان خاندانش مبین و فے تہذیب النواوے محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب القرشی الہاشمے المدنے ابو جعفر المعروف بالباقر سمے بذلک لانہ بقر العلم اے شقہ فعرف اصلہ و علم خفیہ و امہ ام عبد اللہ بنت الحسن بن علی بن ابی طالب و ہو تابعے جلیل امام بارع مجمع علے جلالتہ معدود فی فقہاء المدینۃ و ائمتہم سمع جابرا و انسا و سمع جماعات من کبار التابعین کابن المسیب و ابن الحنیفۃ و غیرہما و روے عنہ ابو اسحاق السبیعے و عطاء بن ابے رباح و عمرو بن دینار و الاعرج و ہو اسن منہ و الزہرے و ربیعۃ و خلائق اخرون من التابعین و کبار الائمۃ و روے لہ البخارے و مسلم قال الزہری توفی سنۃ اربع عشرۃ و مائۃ و قال یحیے ابن معین سنۃ ثمان عشرۃ و قال المدائنے سنۃ سبع عشرۃ و ہو ابن ثلاث و ستین سنۃ و قال الواقدی ابن ثلاث و سبعین و فے تاریخ البخارے عن ابنہ جعفر انہ توفے و ہو ابن ثمان و خمسین سنۃ رحمہ اللہ و فے اخبار الدول للقرمانے لم یظہر عن احد من ولد الحسن والحسین من علم الدین و السنن و علم القران و السیر و فنون الادب ما ظہر عن ابے جعفر الباقر و روے عنہ فے معالم الدین بقایا الصحابۃ و وجوہ التابعین یعنے نہ ظاہر شدہ است از احدے از اولاد حسنین از علم دین و سنت و علم قران و سیر و فنون اداب انچہ ظاہر شدہ است از ابے جعفر باقر روایت کردہ اند از وے بقایاے صحابہ و اعیان تابعین و ملا علے قارے در شرح شفاے قاضی عیاض

در حدیث شمایل گفته محمد بن علی ہو ابو جعفر الباقر سمے بلتبقره فی العلم اسے لتوسعه فیه روے عن ابویه و
جابر و ابن عمر و طایفته و عنه ابنه جعفر الصادق و الزهری و ابن جریج و الاوزاعی و اخرون اخرج له الائمة
الستة یعنی محمد بن علی همین است ابو جعفر باقر نامیده شد بان بسبب تبقر او در علم یعنی توسع ورا
روایت کرده است از پدر و مادر خود و جابر و ابن عمر و گروهی و از وی روایت کرده اند پسر او جعفر صادق
و زهری و ابن جریج و اوزاعی و دیگران و روایت کرده اند برای وی صاحبان صحاح ششگانه پس
امام باقر از جابر و انس و ابن عمر و ابی سعید خدری و از پدر خود امام زین العابدین و مادر خود ام عبد الله
بنت الحسن و عم پدر خود محمد بن الحنفیه و سعید بن المسیب و غیرهم روایت دارد و از وی پسرش جعفر صادق
و ابو اسحاق سبیعی و عطاء بن رباح و عمر بن دینار و اعرج و زهری و ربیعه و ابن جریج و اوزاعی و مخول بن
راشد و غیرهم روایت دارند و در ترجمه صواعق گفته که باقر رضی الله عنه در مقامات عارفین چندان
رسوخ داشت که السنه واصفین از وصف ان گنگ و لال است و در سلوک و معارف سخنان بسیار
دارد و همین شرف و برا کافی است که ابن مدینی از جابر روایت کرده که ابو جعفر باقر را گفت در وقتیکه
صغیر بود که پیغامبر ترا سلام میرساند حضار مجلس گفتند ای جابر کیفیت از برای ما واضح کن جابر گفت
نزد رسول صلی الله علیه وسلم نشسته بودم و حسین در کنار آنحضرت بود مرا گفت ای جابر حسین را پسری
خواهد شد که نام او علی باشد چون روز قیامت در آید منادی ندا کند باید که سید عابدین برخیزد
پس حسین که نام او علی است برخیزد باز فرمود که این علی را پسری خواهد شد نام او محمد خواهد بود اگر
زمان او را دریابی سلام من باو رسانی در شواهد النبوة در روضة الاحباب منقول و العبارة للروضة انه ابن میمون
قداح که روایت میکند از جعفر صادق رضی الله عنه و او از پدر خویش باقر رضی الله عنه نقل میفرماید که گفت
روزی پیش جابر بن عبد الله انصاری در آمدم و او مکفوف البصر بود سلام کردم بجواب مبادرت
نموده پرسید که تو کیستی گفتم محمد بن علی بن الحسین گفت نزدیک ای پیش او رفتم سر و دست مرا بوسید
و چون خواست که پای مرا بوسد دور تر شدم گفت حضرت رسول صلی الله علیه اسلام میرساند
گفتم علی رسول الله السلام و رحمة الله و برکاته اینصورت چگونه بود یا جابر بگو کیفیت آنحضرت مرا یاد
کرده گفت روزی در خدمت رسول صلی الله علیه وسلم بودم فرمود که لعلک تبقی حتی تلقی رجلا من
ولدی یقال له محمد بن علی بن الحسین یهب الله له النور والحکمة فاقرأه منی السلام یعنی ای جابر شاید

باقی باشی تا آن زمان که ملاقات کنی با یکی از اولاد من که او را محمد بن علی بن الحسین
گویند خدای تعالیٰ دید انور حکمت دهد پس او را سلام از من برسانی و در بعضی
از نقلۂ اخبار چنین روایت کرده اند که جابر بن عبد اللہ گفت که رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم با من گفت اوشک تبقی حتی تلقی ولدا من الحسین یقال لہ محمد
یبقر علم الدین بقرا فاذا لقیتہ فاقرأہ منی السلام یعنی ای جابر شاید
که تو باقی تا با فرزند من که از نسل حسین باشد ملاقات کنی که او را محمد گویند علم
دین را بشکافد وقتی که ملاقات کنی او را پس برسانی او را از من سلامی و در
روضۃ الاحباب که احمد بن محمد بن عیسیٰ روایت کرد که جابر بن عبد اللہ
انصاری در مسجد رسول صلی اللہ علیہ وسلم نشستہ بود و عمامہ سیاہ بر سر بستہ
و گاہی ندا میکرد که یا باقر و مردم مدینہ میگفتند که جابر سخن بیہودہ میگوید و اسمی
که مسمی ندارد بر زبان میراند جابر میگفت بخدا سوگند که این سخن بیہودہ نیست
زیرا که از رسول خدا شنیدہ ام که با من میگفت ستدرک رجلا منی اسمہ اسمی
وشمائلہ شمائلی یبقر العلم بقرا یعنی دریابی مردی را از من نام من نام او است
و خصلت او خصلت من است بشگافد علم را بشگافتنی و در شواہد آوردہ که در بعض روایات چنین
آمدہ است که رسول صلی اللہ علیہ وسلم جابر را گفت که لقای تو بعد از ملاقات
وی اندکی خواہد بود ہم در آن چند روز جابر وفات کرد رضی اللہ عنہ این حدیث
را بسیاری از اہل سیر و تواریخ در کتاب خود آوردہ اند چنانچہ صاحب
روضۃ الصفا و اخبار الدول للقرمانی و منتخب السیر وغیرہ انتہی و فی تقریب
العسقلانی محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب ابو جعفر الباقر ثقۃ
فاضل من الرابعۃ مات سنۃ بضع وعشرۃ و فی خلاصۃ التذہیب للحافظ صفی الدین
محمد بن علی ابو جعفر المدنی الامام المعروف بالباقر عن ابیہ و ابی سعید
و جابر و ابن عمر و طائفۃ و عنہ ابنہ جعفر والزہری و مکحول و ابن راشد و خلق قال
ابن سعد ثقۃ کثیر الحدیث و وثقہ العجلی قال ابو نعیم توفی سنۃ اربع عشرۃ ومائۃ۔

عہ

فصل در اخبار امام محمد باقر علیه السلام و نبذی از کلمات او فی مطالب السؤل

للامام کمال الدین الشافعی عن جابر الجعفی گفت جابر گفت مرا محمد باقر روزی ای جابر من
مشغول قلبم گفتم چیست شغل قلب تو گفت ای جابر کسیکه داخل شد در قلب او خالص
دین خدا مشغول نگرداند او را غیر او ای جابر هیچ میدانے که دنیا چیست نیست
آن مگر مرکبے که سواری می کند بر او و پارچه که می پوشد آنرا و زنی که عاشق او شده است
ای جابر مومن بر بقاے دنیا اطمینان ندارد و از خوف آخرت مامون نباشد و از
ذکر خدا غافل نماند انچه شنیده است از گوش خود از اخبار فتنه و نابینا نگردد از نور خدا
انچه دیده است بچشم خود از زینت آن پس رسیده اند بثواب برابر بدرستیکه اهل تقوی
سبکترین مرد مانند از راه مؤنت و اکثر اند براے شما از راه معونت اگر فراموش کنی
تو یاد کنند ترا و اگر یاد کنے تو اعانت کنند ترا بسکه گویانند براے حق خدا
بسکه قائم کنندگانند امر خدا را پس بساز دنیا را که وارد شدے تو در انجا و رفتی
از انجا یا مانند مالے که رسید بتو در خواب و چون بیدار شدے نیست با تو چیزے
از ان نگاه دار خداے تعالی را در چیزیکه طلب رعایت تو کند در دین خدا و حکمت او
و گفت علیه السلام که غنا و عزت جولان مے کنند در قلب مومن پس چون رسیدند
در مکان توکل وطن گرفت در انجا و گفت زیاد بن خیثمه که گفت امام باقر که صاعقه
مے رسد مومن و غیر مومن را و نمے رسد ذاکر را و روایت کرد اصمعی از امام باقر
گفت که شنیدم که می گفت پسر خود را که دور باش از سستی و تنگدلے
که اینها کلید هر شر اند اگر تو سستی کنے از اداے حق باز مانے و اگر تنگدل
شوے بر حق صبر نتوانے کرد گفت افلح مولے ابی جعفر که بر آمدم با امام باقر
برای حج پس چون داخل مسجد شد دید بسوے مسجد پس بگریست تا آنکه بلند
شد آواز گریه او پس گفتم پدر و مادرم فداے تو باد مردمان می بینند بسوی تو

اس صفحہ کی عبارت حسب فرمایش مصنف صاحب [illegible]

ع

کاش اگر اندکے نرم میکردے آواز گریۂ خود را گفت واے بر تو اے املح چرا نگریم شاید که خداے تعالے بسوے من نظر رحمتی بکند و برسم بآن سبب فردا نزد او پس طواف کرد خانۂ کعبه را و رکوع کرد نزدیک مقام و برداشت سر خود از سجده و سجده گاه او از آب چشم او تر شده بود و گفت عبد الله بن عطا که ندیدم علما را نزد هیچکس کم علم تر از نزد ابو جعفر تحقیق که دیدم علما را نزد او مانند شاگردان گفت سلمی کنیزک امام باقر که مے آمدند اصحاب او نزد او و نمی رفتند از نزد او تا اینکه مے خورانید ایشان را طعام خوش و مے پوشانید ایشان را پارچه خوب و میداد ایشان را دراهم پس مے گفتم او را که تقلیل کند در آن پس مے گفت اے سلمی نیست خوبے دنیا مگر پیوستن با برادران و اعیان و بود که میداد پانصد و ششصد تا هزار درم و ملول نمی شدند از همنشینی او یاران او و گفت اسود بن کثیر که شکایت کردم نزد امام باقر حاجت خود را و جفاے برادران را پس گفت که بد برادرست برادریکه در حال غنا رعایت تو کند و در حالت فقر ترا بگذارد پس امر کرد غلام خود را تا برآورد کیسه که در آن هفت صد درم بود و گفت این را صرف کن چون فارغ شوے از آن باز مرا خبر کن ——— فقط

عہ فی طبقات الشعرانی

وکان رضی اللہ عنہ یقول ان الصواعق تصیب المومن وغیر المومن ولا تصیب الذاکر للہ عزوجل وکان رضی اللہ عنہ یقول ما دخل قلب امری شیء من الکبر الا نقص من عقلہ مثل ما دخلہ من ذلک الکبر او اکثر وکان رضی اللہ عنہ یقول ما من عبادۃ افضل من عصمۃ بطن او فرج وکان اذا ضحک قال اللہم لا تمقتنی وکان یقول لیس فی الدنیا شیء اعون من الاحسان الی الاخوان وکان لا یمل قط من مجالستہم وکان رضی اللہ عنہ یقول بئس الاخ یرعاک غنیا و یقطعک فقیرا وکان رضی اللہ عنہ یقول اعرف المودۃ فی القلب اخیک بما لہ من قلبک واوصی رضی اللہ عنہ ان یکفن فی قمیصہ الذی کان یصلی فیہ وفی انباء الدول للقرمانی وقال رضی اللہ عنہ ما اغرورقت عین من خشیۃ اللہ الا وحرم اللہ عزوجل وجہ صاحبہا علی النار یعنے نہ پر آب شد چشم از خوف خدا مگر حرام گردانید اللہ تعالےٰ عزوجل چہرۂ صاحب او را بر آتش فان سالت علی الخدین دموعہ لم یرہق وجہہ قتر ولا ذلۃ پس اگر سیلان کند اشک دو رخسارہ لاحق نشود چہرہ او را سیاہی و نہ ذلت وما من شیء الا لہ جزاء الا الدمعۃ فان اللہ تعالیٰ یکفر بہا بحور الخطایا و نیست چیزے مگر کہ برائے ان جزا نیست الا اشک کہ خدائے تعالےٰ کفارہ کند بان دریا ہائے خطا را ولو ان باکیا بکیٰ فی امۃ لحرم اللہ تلک الامۃ علی النار و اگر گریندہ بگرید برائے امتے ہر اینہ حرام گرداند اللہ تعالےٰ ان امتہ را بر آتش در روضۃ الاحباب و روضۃ الصفا آوردہ کہ از سخنان باقر علیہ السلام است کہ مردم بجہت ان کینہ و عداوت ما میورزند کہ ما اہل بیت رحمتیم و شجرۂ نبوۃ و معدن حکمت و جائے نزول فرشتگان و محل فرود آمدن وحی و از کلمات او ست کہ بلائے مردم بر ما عظیم است و از خلایق در بلیتیم اگر ایشانرا میخوانیم اجابت نمیکنند و اگر ترک ایشان میگیریم از غیر ما راہ بجائی نے برند و فرمود کہ ما خازنان علم خدا وندیم و ما والیان امر حقیم و خدا اسلام بما فتح کرد و بما ختم خواہد نمود پس از ما بیاموزید کہ بخدا ایکہ نبات را از دانہ رویانید و آدمی را پیدا کرد کہ علم خدا کسے را نیست الا ما را و از الفاظ گوہر بار او ست کہ سخن ما دشوار باشد و مردم آنرا آسان فہم نکنند احتمال ان نکنند مگر فرشتہ مقرب یا نبی مرسل یا بندہ کہ باری سبحانہ تعالےٰ دل او را امتحان کردہ باشد برائے ایمان و اخلاص او و دانستہ و از کلمات او است کہ بخدا سوگند کہ ما خازنان خدائیم در آسمان و زمین نہ بر زر و نقرہ بل بر علم او خازنیم کہ علم حق ما دانیم در صواعق و تکمیل الایمان

عہ بجالس مصنفہ صاحب عمارت صفحہ ۱۱۲ سے ملاحظہ بیتہ گئی ہیں کی تعریف مقرر آجئی ہے بیاض باقی ۱۲

آورده که امام باقر را از حال شیخین رضی الله تعالی عنهما سوال کردند گفت انی اتولاهما من ایشانرا محبت
دیاری خود فرا گرفته ام آنگاه شخصی از حضار مجلس گفت شیعه زعم کرده اند که مدح و تولای شیخین از شما
بسبیل تقیه صادر میشود فرمود انما یخاف الاحیاء ولا یخاف الاموات فعل الله بهشام بن عبد الملک
کذا وکذا مردم از زندگان می ترسند نه از مردگان خدای تبارک و تعالی بهشام بن عبد الملک
چنین و چنین کند رواه الدار قطنی وفی الصواعق عن ابی سفیان بروایتی صحیح وارد شده که وقتیکه عمر رضی الله عنه بثوب پوشیده
شده بود علی رضی الله عنه گفت صلی الله علیک یا عمر و دعا کرد برو بعد از آن از امام باقر پرسیدند که آیا چنین نیست
که صلوة بر غیر انبیا منهی عنه است گفت این چنین شنیده ام و برین کلام قابل اعتراض وارد است پس
توجیه آن باین طریق است که محتمل است علی رضی الله عنه قایل بعدم کراهت باشد و بقول رسول صلی الله
علیه وسلم که فرمود اللهم صل علی آل ابی اوفی عمل کرده باشد

اما کرامات و خوارق عادات از وی بسیار شده در شواهد النبوة و روضة الاحباب و روضة الصفا
آورده که ابو بصیر که مکفوف البصر بود گفته که روزی مر باقر را رضی الله عنه گفتم که شما ذریت رسول اید فرمود
که آری پرسیدم که رسول صلی الله علیه وسلم وارث علم جمیع انبیا بود جواب داد که آری گفتم که شما
نیز میراث گرفته اید علم پیغمبر را صلی الله علیه وسلم گفت آری گفتم شما را قدرت آن است که مرده را
زنده گردانید و کور مادرزاد و ابرص را مبرا کنید از کوری و برص و خبر کنید مردم را از آنچه در خانهای خود
میخورند و ذخیره می نهند فرمود که آری باذن الله تعالی بعد از آن فرمود که پیش نشین پیش نشستم دست
مبارک بر روی من فرود آورد و گفت یا شاء فی چشم من بینا شد چنانکه کوه و دشت و آسمان و زمین
را دیدم بعد از آن دست بر روی من فرود آورد بحال خود باز گشتم فرمود که ازین دو حال کدام را
میخواهی اگر چشم تو بینا باشد و حساب تو بر خدا باشد و اگر خواهی که چشم تو نابینا باشد و بی حساب
در بهشت در آیی گفتم آن میخواهم که چند روز نابینا باشم و بی حساب در بهشت درآیم در شواهد آورده که
فیض بن مطر گوید که بر ابو جعفر محمد بن علی رضی الله عنهما در آمدم و میخواستم که دیر از نماز شب در محمل سوال
کنم چون در آمدم بی آنکه سخن گویم فرمود که کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی علی الراحلة حیثما
توجهت یعنی بود رسول خدا صلی الله علیه وسلم که نماز میگزارد بر راحله بهر سو که متوجه میشد و از آنجمله
آنست که جعفر بن محمد رضی الله عنهما گفته است که روزی پدر من فرمود که از مدت عمر من پنج سال بیش

نمانده است چون وی وفات یافت حساب کردیم راست آمد بی زیادت و نقصان و از انجمله آنست
که محمد بن علی بن الحسین رضی الله عنه بر دار هشام بن عبد الملک بگذشت و در آنوقت که بنای آن میکردند
فرمود که والله این دار خراب کرده شود والله که خاک این را از اینجا نقل کنند و والله که هر آینه سنگهای
بنای آن ظاهر شود و چون هشام وفات یافت بفرموده ولید بن هشام آنرا خراب کردند و خاک آنرا بیرون بردند
چنانکه سنگهای آن نماینده شد و چون برادر زید رضی الله عنه بر وی بگذشت فرمود که والله وی در کوفه خروج کند و وی را بکشند
و سر وی را بگردانند و بانجا آرند و بر سر قصبه کنند مردمان تعجب کردند که در مدینه قصبه نبود مگر چون
سر وی را آوردند قصبه نیز آوردند و از انجمله آنست که جعفر بن محمد گفت رحمه که پدر من وصیت کرد که چون من
بمیرم تو مرا غسل کن زیرا که امام را بجز امام نشوید دیگر گفت که برادر تو عبد الله زود باشد که دعوی
امامت کند مردم را بخود خواند وی را بگذار که عمر وی کوتاه خواهد بود چون پدر من وفات کرد برادرم
عبد الله دعوی امامت کرد و چندان نزیست چنانکه پدرم گفته بود و از انجمله آنست که دیگری
گفته است که اجازت خواستم تا بر ابو جعفر رضی الله عنه درآیم گفتند تعجیل مکن که نزدیک وی
جماعتی اند از اخوان تو چندان بر نیامد که دوازده مرد بیرون آمدند قباهای تنگ در بر و موزه ها در پا
سلام کردند و بگذشتند بعد از ان من بر وی در آمدم و گفتم آنجماعت را که از پیش تو بیرون آمدند
نشناسم ایشان چه کسانند فرمود که این برادران شما اند از قوم جن پرسیدم که ایشان
بر شما ظاهر میشوند فرمود که آری همچنانکه شما پیش ما می‌آیید و از حلال و حرام میپرسید ایشان
نیز می‌آیند و می‌پرسند و از انجمله آنست که دیگری گفته است که با محمد بن علی رحمه میان مکه و مدینه
میرفتم وی بر بغله سوار بود من بر دراز گوشی ناگاه دیدم که گرگی از بالای کوه فرود آمد تا نزدیک
محمد بن علی رحمه رسید وی بغله خود نگاه داشت و گرگ دست خود بر پیش زین بغله نهاد و تا دیری
با وی سخن گفت و وی گوش میکرد پس با گرگ گفت برو که چنان کردم که میخواستی گرگ برفت
و با من گفت میدانی که گرگ چه میگفت گفتم الله و رسوله و ابن رسوله اعلم یعنی خدا و رسول او و
پسر رسول او دانا ترند فرمود که وی میگفت که جفت مرا درین کوه درد زه سخت شده است دعا
کن تا خدای تعالی وی را خلاصی دهد و هیچ تن را از نسل من بر شیعه تو مسلط نگرداند من گفتم که دعا
کردم و از انجمله آنست که یکی از سلف گوید که در مکه بودم اشتیاق محمد بن علی بن الحسین رضی الله عنهم

بر من غالب شد خاصه از برای وی بمدینه رفتم دران شبیکه بمدینه رسیدم مرا باران و سرمای
سخت گرفت نیم شب بود که بدر سرای وی رسیدم و در فکر بودم که همان ساعت در کوبم یا صبر کنم تا بامداد
بیرون آید ناگاه آوازی آمد که گفت ای جاریه از برای فلان در را بگشای که دریں امشب
سرما و باران رسیده است جاریه آمد در را بگشاد من در آمدم و از انجمله آنست که دیگری گوید
بدر سرای وی رفتم مرا دستوری نداد و غیر مرا دستوری داد بسیار اندوهگین بخانه خود رفتم
و مرا خواب نیامد در فکر شدم و با خود گفتم بکه بازگردم اگر بجماعت مرجیه بازگردم ایشان چنین میگویند
و اگر بقدریه بازگردم ایشان چنین میگویند اگر بحروریه چنین و اگر بزیدیه چنین سخن هیچ یکی بی فسادی
نیست درین فکر بودم تا بانگ نماز بامداد گفتند ناگاه آواز آمد که کسی در میکوبد گفتم کیست گفت
رسول محمد بن علی بن الحسین بیرون رفتم گفت اجابت کن که ترا میخواند جامه پوشیدم و برفتم چون
بر وی در آمدم گفت ای فلان نه بمرجیه بازگرد نه بقدریه و نه بزیدیه نه بحروریه بما بازگرد و از انجمله
آنست که دیگری گفته است که از باقر رضی الله عنه پرسیدم که ما حق المؤمن علی الله یعنی چیست حق مومن
بر خدا روی خود را از من بگردانید سه بار تکرار از ان سوال کردم بار سیوم گفت حق مومن بر
خدای تعالی آنست که اگر ان نخله را گوید که بیا باید چون دران نخله اشاره کرد نظر کردم دیدم در
حرکت آمد تا بیاید بسوی وی اشاره کرد که بجای خود قرار گیر که باین سخن آمدن ترا نخواستم
و از انجمله آنست که دیگری گفته است که بدر خانه باقر رضی الله عنه رفتم و در بکوفتم کنیزکی بیرون آمد
که پستان وی در آغاز خاستن بود دست بر سر پستان وی زدم و گفتم که مولای خود
را بگوی که فلان بر در است اندرون خانه آواز داد که در آی که مادر مباد ترا درون رفتم
و گفتم که من بان بدی نیندیشیده بودم فرمود که راست میگوئی اما اگر شما گمان می برید که این
دیوارها پیش ابصار ما حجاب میشود چنانکه پیش ابصار شماست پس میان ما و شما چه فرق باشد
زنهار که دیگر چنین نکنی و از انجمله آنست که دیگری گفته است که حبابه والبیه بر باقر ره درآمد فرمود
که چرا پیش ما دیر آمدی ای حبابه گفت که بر سر من سفیدی پیدا شده است که خاطر مرا مشغول
میدارد باقر رح فرمود که از این نزدیک بوی نمود دست مبارک بان فرود آورد سیاه شد پس فرمود که آینه بوی دهید دادند
دید که موی وی سیاه شده است و از انجمله آنست که دیگری گفته است که قریب پنجاه تن بودیم در حضور باقر

رض ناگاہ شخصے از کوفہ در آمد کہ کار وے ان بودہ است کہ دانہ خرما میفروختہ است روے باقر رض
کرد کہ فلانکس در کوفہ چنین گمان دارد کہ با تو فرشتہ ایست کہ کافر را از مومن و شیعہ ترا از اعدائے
تو جدا میسازد و ترا بان شناسا مے گرداند باقر رض از وے پرسید کہ ترفہ تو چیست گفت گندم میفروشم
فرمود کہ دروغ میگوئی گفت گاہ گاہ جو نیز میفروشم فرمود کہ چنین نیست کہ میگوئی بلکہ حرفہ تو انست
کہ دانہ خرما میفروشے انشخص گفت کہ ترا باین کہ خبر کرد فرمود کہ فرشتہ ایست زمانے کہ مرا شناسا
میگرداند بہ شیعہ من و عدو من و تو نخواہی مرد مگر بفلان علت آن وے میگوید کہ چون بکوفہ باز گشتم
از احوال انشخص پرسیدم گفتند سہ روز است کہ وے مردہ است بہمان علت مردہ بود کہ باقر رض
فرمودہ بود و از انجملہ انست کہ دیگرے گفتہ است کہ روزے باقر رض سوار شد و من نیز با وے سوار
شدم چون اندکے برفتیم دو شخص پیش آمدند باقر رض فرمود کہ اینہا دزدان اند اینہا را بگیرید و محکم
بندید غلامان وے ہر دو شخص را محکم ببستند یکے از معتمدان خود را گفت باین کوہ برا سے و بربالای
ان غاریست با نجا در اسے ہر چہ یا بے بیار ان معتمد برفت و دو جامہ دان پر از رخت آورد و یک
جامہ دان دیگر از موضعے دیگر بیرون آوردند باقر رض فرمود کہ از صاحبان این جامہ دانہا یکے حاضر است
و یکے غائب چون بمدینہ باز گشتیم صاحب ان دو جامہ دان نخستین جماعتے را تہمت کردہ بود و والے
ایشانرا عقاب میکرد باقر رض فرمود کہ اینہا را عقاب مکنید و ان دو جامہ دان را بصاحب انہا داد
فرمود تا دزدان را قطع ید کردند یکے از ایشان گفت الحمد للہ کہ قطع ید تو بہ من بر دست فرزند رسول
صلی اللہ علیہ وسلم واقع شد باقر رض فرمود کہ دست بریدہ تو بہ بست سال پیش از تو بہ بہشت
رفت و انشخص بست سال دیگر بزیست و بعد از سہ روز صاحب انجامہ دان دیگر آمد باقر رض فرمود
کہ در جامہ دان تو ہزار دینار است از ان تو و ہزار دینار از ان دیگرے و از جامہا چنین و چنین و ے
گفت اگر بدانے کہ نام صاحب ان چیست راست باشد فرمود کہ نام او محمد بن عبد الرحمن بود و وے
مردی صالح است کثیر الصدقہ و کثیر الصلوۃ است و اکنون بیرون شہر است در انتظار تو انشخص نصرانے
بود گفت امنت باللہ الذی لا الہ الا ہو و ان محمدا عبدہ و رسولہ و مسلمان شد و از انجملہ انست کہ
کہ ابو بصیر روایت کند کہ باقر رض فرمود کہ من مردے را میشناسم کہ اگر بکنار دریا برسد ہمہ دواب
بحر امہات و عمات و خالات ایشانرا بمن اند ظاہر کہ از ان مراد نفس خود گرفتہ واللہ اعلم و از انجملہ انست

که دیگرے گفته که با جماعتی به دهلیز خانه باقر رض در آمدیم و شنیدیم که کسے بلغت سریانی چیزے میخواند
باواز خوش و میگریه گمان بردیم که مگر از اهل کتاب چیزے میخواند چون در آمدیم هیچکس نبود گفتم شنیدیم
که کسے بلغت سریانی چیزے میخواند باواز خوش گفت مناجات فلان نبی را یاد کردم و خواندم
مرا گریه آمد و از انجمله انست که دیگرے گفته است که ابن عکاشه اسدی بر باقر رض در آمد و فرزند
وے جعفر رض پیش وے ایستاده بود ابن عکاشه با باقر رض گفت جعفر بان سن رسیده است
که ویرا زن دهی چرا ویرا زن نمیدهی و پیش باقر رض صره زر سر بمهر نهاده بود فرمود که درین نزدیکی
از بربر نخاسے خواهد آمد و در فلان موضع نزول خواهد کرد چون دیگر بار بروے در آمدیم فرمود که شما را نگفته
بودم که نخاسی خواهد آمد اکنون آمده است بروید و باین صره جاریه را بخرید چون پیش نخاس رفتیم گفت هرچه داشتم
فروختم مگر دو کنیزک که هر یکے از دیگرے بهتر است گفتم بیرون ار تا ببینیم هر دو را بیرون آورد یکے را
اختیار کردیم و گفتم که بچند میفروشے گفت که بهفتاد دینار گفتم که چیزے کم کن گفت که هیچ کم نمیکنم پس
ما گفتیم که هرچه درین صره باشد میخریم و نمیدانیم که درینجا چند است و نزدیک نخاس مردے بود
ابیض الراس واللحیه گفت که صره را بکشائید و وزن کنید نخاس گفت بکشائید که اگر یک حبه
از هفتاد دینار کم باشد نخواهم فروخت دیگر بار آن پیر مبالغه کرد که وزن کنید صره را بکشادیم
و وزن کردیم هفتاد دینار بود بے زیادت و نقصان پس جاریه را گرفتیم و بر باقر رض در آوردیم و جعفر
پیش وے ایستاده بود و باقر رض را از انچه گذشته بود خبر کردیم شکر خداے تعالے گفت پس ازان
جاریه پرسید که نام تو چیست گفت حمیده فرمود که حمیدة فی الدنیا و محمودة فی الاخرة یعنی در دنیا و
اخرت ستوده پس گفت مرا خبر ده که بکرے یا ثیب گفت بکرم فرمود که این چون بوده است
که هیچ جاریه از دست نخاسان سلامت نمے جهد گفت هرگاه که این نخاس پیش من مے آمد و قصد
من میکرد پیرے ابیض الراس واللحیه مے آمد و ویرا طپانچه میزد و از پیش من دور میکرد و این صورت
بتکرار واقع شد پس باقر رض جعفر را گفت بگیر این کنیزک را از وی متولد شود خیر اهل الارض موسی بن جعفر رض
و از انجمله انست که روزے در مدینه با جماعتے نشسته بود که ناگاه سر خود در پیش افگند بعد ازان
سر بر اورد و گفت حال شما چون خواهد بود وقتے که مردے بمدینه شما آید با چهار هزار مرد سه
روز قتل کند مقاتلان شما را و از وے بلاے عظیم بینید که نتوانید که دفع ان کنید و این در سال

آینده خواهد بود ازین حذر کنید و یقین بدانید که آنچه گفتم راست است الیته اهل مدینه سخن وے التفات نکردند و گفتند این هرگز نخواهد شد مگر نفرے اندک و بنو هاشم خاصة زیراکه ایشان میدانستند که هرچه وے میگوید حق است چون سال دیگر آمد باقر رض و سایر بنو هاشم عیال خود را گرفتند وازمدینه بیرون رفتند و نافع بن الازرق آمد و کرد آنچه فرموده بود پس اهل مدینه گفتند بعد ازین هرچه باقر رض گوید ازان تجاوز نمایم که اینان اهل بیت نبوة اند هرگز هیچ نگویند مگر حق و صدق و ازانجمله انست که دیگرے گفته است که باباقر رض در مسجد رسول صلعم ورا نروزها که علی بن الحسین رض وفات کرده بود ناگاه داؤد بن سلیمان و منصور دوانقی در آمدند داؤد پیش باقر رض آمد و دوانقی جاے دیگر بنشست باقر رض گفت که دوانقی چون پیش ما نیامد داؤد عذرے گفت فرمود چندان بر نیاید که دوانقی والی امر خلق شود و مالک شرق و غرب گردد و عمر دراز یابد و چندان کنوز جمع کند که پیش از وے کسے نکرده باشد داؤد بر خاست و انرا با دوانقی گفت دوانقی پیش وے آمد و گفت مرا هیچ از آمدن پیش تو باز نداشت مگر تعظیم و اجلال تو پس پرسید که ان چه سخن بود که داؤد گفت فرمود که راست است و چنان خواهد شد دیگر پرسید که ملک ما پیش از ملک شما خواهد بود فرمود که ارے دیگر پرسید که بعد از من هیچ یکے از فرزندان من رسد فرمود ارے دیگر پرسید که مدت ملک ما بیشتر باشد یا مدت ملک بنی امیه فرمود که مدت ملک شما درازتر باشد و هر آئینه بگیرند ملک را کودکان شما و بازی کنند چنانکه بگوی کنند اینست که انچه از پدر من بمن رسیده است و چون ملک بدوانقی رسید از قول باقر رض تعجب مے نمود و این قصه در صواعق نیز مذکور است و قربانے در اخبار دول در جاے در شواهد النبوة اورده و حدث بعضهم قال کنت بین مکة و مدینة فاذا انا بشی یلوح تارة ویخفے اخرے حتے قرب منا اذاهو غلام سباعے او ثمانی فسلم علے فرددت علیه السلام فقلت من انت قال رجل عربے قلت ابن سے قال قرشے قلت ابن ے قال علوی ثم انشا وجاے گفته است که اول پرسیدم من این قال من الله فقلت الے این قال الے الله فقلت ماز ادک قال التقوے فقلت من انت قال انا رجل عربے فقلت ابن ے قال انا رجل قرشے فقلت این ے قال انا رجل هاشمے فقلت ابن ے قال انا رجل علوے ثم انشد

فنحن علی الحوض رواده	نذود و نسعد وراده
فما فاز من فاز الا بنا	وما خاب من حبنا زاده
وتمامی دو شعر دیگر آورده	
فمن سرنا نال منا السرور	ومن ساءنا ساء میلاده
ومن کان غاصبنا حقنا	فیوم القیمة میعاده

ثم قال انا محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب ثم التفتت فلم اره فلا ادری اسے نزل فی الارض ام صعد فی السماء یعنی که در میان مکه و مدینه بودم که ناگاه از دور سیاهی بنمود گاهی ظاهر میشد و گاهی پنهان میگشت چون نزدیک رسیدم دیدم کودکی هفت ساله یا هشت ساله بر من سلام گفت جواب دادم بعد ازان گفتم از کجای گفت از جانب خدا گفتم کجا میروی گفت بسوی خدا گفتم توشه تو چیست گفت ترس خدا پس گفتم کیستی تو گفت من مردی عربی ام گفتم بیشتر بگو گفت من مردی قریشی ام گفتم بیشتر بگو گفت من مردی هاشمی ام گفتم بیشتر بگو گفت من مردی علوی ام بعد ازان اشعار مذکوره گفت بعد ازان گفت که من محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالبم چون بسوی او التفات نمودم ندیدم من اورا نمیدانم که باسمان بالا شد یا بزمین فرو رفت۔

اما حال الخاتم ففی [illegible] قال الاقرب الی الصدق ان [illegible] القائمة اسم اللون و نقش خاتمه رب لا تذرنی فردا و قیل ظنی بالله حسن والنبی المؤمن وبالوصی ذی المنن بالحسین والحسن وفی روضة الاحباب نقش خاتم وی العزة لله جمیعا بود رضی الله تعالی عنه۔

جعفر بن محمد الصادق

در شواهد النبوة آورده که وی امام ششم است و کنیت وی ابو عبد الله است وقیل ابو اسمعیل وله القاب اشهرها الصادق وفی تاریخ ابن خلکان لقب بالصادق لصدقه فی مقالته وفی تذکرة الاولیا للعطار کنیته ابو محمد انتهی مادر وی ام فروه است بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رض و مادر ام فروه اسما است بنت عبد الرحمن بن ابی بکر الصدیق ولذلک قال الصادق لقد ولدنی ابو بکر مرتین ولادت وی در مدینه بوده است در سنه ثمانین من الهجرة وقیل ثلث وثمانین

فی یوم الاثنین لثلث عشر لیلة بقیت من شهر ربیع الاول وفات وے نیز در مدینه بوده است
یوم الاثنین للنصف من رجب سنه ثمان واربعین ومائة وفی روضة الاحباب شوال سنه
مذکور گفته مدت حیات انجناب شصت و پنج سال و بقولے اظهر شصت و هشت بوده مدفن بهادر نعش
گورستان بقیع است نزدیک قبور پرنور اباے بزرگواران امام عالے مقام و در تاریخ گزیده مسطور است
که بعقیده علماے شیعه انجناب را منصور عباسے زهر داد والله اعلم و باید دانست که در جنة البقیع
قبه ایست مشهوره بآنکه دران قبه قبر عباس عم نبی صلی الله علیه وسلم و بقولی فاطمه بنت رسول الله صلے الله علیه و
سلم و بقولے فاطمه بنت اسد مادر امیر المومنین علے و حسن ابن علی و امام زین العابدین و امام
محمد باقر و امام جعفر صادق مدفون اند الله دره من قبر ما اکرمه و اشرفه اعلے قدره عند الله تعالے
اما مناقبه فی الشواهد که از عظماے اهلبیت است و علماے ایشان حتے ان من کثرة علومه المفاضة
علے قلبه صارت العلوم تقصر الافهام عن الاحاطة بها انتصاف الیه یروے عنه وقد قیل ان کتاب
الجفر الذی بالمغرب یتوارثه بنو عبد المومن هو من کلامه رض این کتاب جفر مشهور و مشتمل است بر علوم
و اسرار ایشان وذکر آن در کلام امام علی بن موسے الرضا رض صریح است آنجا که گفت چون مامون [illegible]
عهد خویش ساخت الجفر والجامعة بر آن علے خلاف ذلک وکان الصادق رض یقول علمنا غابر و
مزبور و نکت فے القلوب و نقر فے الاسماع وان عندنا الجفر الاحمر والجفر الابیض و مصحف فاطمه علیها
السلام وان عندنا الجامعة فیها جمیع ما یحتاج الناس الیه فسئل عن تفسیر هذا الکلام فقال اما الغابر فعلم
ما یکون و اما المزبور فالعلم بما کان و اما النکت فے القلوب فهو الالهام و اما النقر فے الاسماع فهو حدیث الملائکة
علیهم السلام نسمع کلامهم ولا نرى اشخاصهم و اما الجفر الاحمر فوعاء فیه سلاح رسول الله صلے الله علیه وسلم
ولن یخرج حتی یقوم قائمنا اهل البیت و اما الجفر الابیض فوعاء فیه تورية موسے و انجیل عیسے و زبور داود
وکتب الله الاولے و اما مصحف فاطمه علیها السلام ففیه ما یکون من احادیث و اسماء کل من یملک الے
یوم القیمة و اما الجامعة فهو کتاب طوله سبعون ذراعا املاه رسول الله صلے الله علیه وسلم فلق فیه
وخط علے ابن طالب رضی الله عنه بیده فیه والله جمیع ما یحتاج الناس الیه الے یوم القیمة حتے ان
فیه ارش الخدش والجلدة ونصف الجلدة و از بعض ثقات اند که گفته است که شنیدم از جعفر بن محمد رض
که میگفت سلونی قبل ان تفقدونی فانه لا یحدثکم احد بعدے بمثل حدیثی و در روضة الاحباب

آورده از امام جعفر رض روایت است که میفرمود حدیثی حدیث ابی و حدیث ابی حدیث جدی و حدیث
جدی حدیث ابیه الحسین و حدیثه حدیث امیر المومنین علی ابن طالب و حدیث امیر المومنین علی حدیث
رسول الله صلی الله علیه وسلم و حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم قول الله عز وجل و فی الصواعق
از اولاد امام محمد باقر شش کس که ماند افضل واکمل ایشان امام جعفر بود و از جمیع ویرا خلیفه و وصی خود ساخت
در علوم ظاهر و باطن مکمل بود علم او در جمیع بلاد انتشار یافت و اکابر علما مثل یحیی بن سعید و ابن جریج و مالک
و سفیانین و ابو حنیفه و شعبه و ایوب سجستانی رحمهم الله تعالی تمام ایشان نقل علم از امام جعفر صادق
رض نمودند و فی اخبار الدول کان راسا فی الحدیث روی عنه یحیی بن سعید و ابن جریج و مالک ابن
انس والثوری و ابن عیینه و ابو حنیفه و شعبه و ابو ایوب السجستانی و غیرهم و فی روضة الاحباب
طایفه از مشاهیر علمای ملت احمدی از وی روایت میکنند چون یحیی بن سعید انصاری و سفیان
ثوری و سفیان بن عیینه و شعبه و یحیی بن سعید القطان و غیرهم از ائمه اسلام و بر نباهت ذکر و فخامت
قدر او اتفاق دارند پس امام جعفر از پدر خود امام باقر و جد مادری خود قاسم بن محمد بن ابی بکر و عطا و نافع و محمد بن المنکدر و زهری
و عروه و غیرهم روایت میدارد و از وی پسرانش موسی کاظم و علی و یحیی بن سعید انصاری
و یحیی بن سعید قطان و سفیان ثوری و سفیان بن عیینه و شعبه و امام مالک و امام ابو حنیفه و ابن
جریج و ایوب سجستانی و محمد بن اسحاق و غیرهم روایت میدارند و فی تاریخ ابن خلکان کان من سادات اهل البیت
لقب بالصادق لصدقه فی مقالته و فضله اشهر من ان یذکر له کلام فی صنعة الکیمیا والزجر والفال و کان
تلمیذه ابو موسی جابر بن حیان الصوفی الطرسوسی قد الف کتابا یشتمل علی الف ورقة یتضمن رسایل
جعفر الصادق وهی خمسمائة رسالة یعنی شاگرد او ابن حیان الصوفی کتابی تالیف کرده است محتوی
و مشتمل بر رسایل آن بزرگوار عالیقدار رض و منطوی بر پانصد رساله او رحمه الله و فی روضة الاحباب
و یافعی [illegible] در تاریخ خویش آورده که کلام نفیس در علم توحید و تحقیق در علم از وی صادر گشته و در کتاب
کشف المحجوب مسطور است که امام جعفر صادق عالیقدر و بلند مرتبه و نیکو سیرت و صافی سریرت بوده
و او را اشارات دقیق است در جمله علوم و مشهور است در میان مشایخ بدقت کلام و متانت معنی و در
کتب معروف است در میان ارباب طریقت و اصحاب حقیقت و فی تقریب
العسقلانی جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب الهاشمی ابو عبد الله المعروف

بالصادق صدوق فقیہ امام من السادسۃ مات سنۃ ثمان واربعین وفی میزان الذہبی
جعفر بن محمد بن علی بن الحسین الہاشمی ابو عبد اللہ احد الائمۃ الاعلام بر صادق کبیر الشان
لم یحتج بہ البخاری قال یحیی بن سعید مجالد احب الی منہ فی نفسی منہ شئی وقال مصعب عن الدراوردی
قال لم یرو مالک عن جعفر حتی ظہر امر بنی العباس من مصعب بن عباس کان مالک
لا یروی عن جعفر حتی یضمہ الی احد وقال احمد بن سعد بن ابی مریم سمعت یحیی یقول کنت لا
اسال یحیی بن سعید عن جعفر بن محمد فقال لی لم تسألنی عن حدیث جعفر قلت لا اریدہ فقال لی
ان کان یحفظ فحدیث ابیہ المسند وقال ابن معین ہو ثقۃ تحم قال خرج حفص بن غیاث الی
عبادان وہو موضع رباط فاجتمع الیہ البصریون فقالوا لا تحدثنا عن ثلثۃ اشعث ابن عبد الملک وعمرو بن
عبید وجعفر بن محمد فقال اما اشعث فہو لکم انا اترکہ لکم واما عمرو فانتم اعلم واما جعفر فلو کنتم بالکوفۃ لاخذتکم
النعال المطرقۃ وروی عباس عن یحیی قال جعفر ثقۃ مامون قال ابو حاتم ثقۃ لا یسأل عن مثلہ
فی تہذیب النووی جعفر بن محمد الصادق رضی اللہ عنہ مذکور فی المختصر فی قسم الصدقات
وفی الشہادات وفی المہذب فی اخر صدقۃ التطوع وفی باب تضمین الاجیر ہو الامام ابو عبد اللہ
جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہم الہاشمی المدنی الصادق
امہ ام فروۃ بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہم روی عن ابیہ والقاسم
بن محمد ونافع وعطاء ومحمد بن المنکدر والزہری وغیرہم وروی عنہ محمد بن اسحاق ویحیی الانصاری
ومالک والسفیانان وابن جریج وشعبۃ ویحیی القطان واخرون واتفقوا علی امامتہ وجلالتہ
وسیادتہ قال عمرو بن ابی المقدام کنت اذا نظرت الی جعفر بن محمد علمت انہ من سلالۃ النبیین
قال البخاری فی تاریخہ ولد جعفر سنۃ ثمانین وتوفی سنۃ ثمان واربعین ومائۃ وفی خلاصۃ
التہذیب للحافظ صفی الدین فی ذکر جعفر بن محمد ہو الامام الصادق المدنی احد الاعلام عن ابیہ وجدہ
ابی امہ القاسم بن محمد وعروۃ وعنہ خلق لا یحصون منہم ابنہ موسی وشعبۃ والسفیانان ومالک
قال الشافعی وابن معین وابو حاتم ثقۃ در تذکرۃ الاولیا فرید الدین عطار اوردہ است کہ اگر
صفت او تنہا گویم بزبان وعبارت من راست نیاید کہ در جمیع علوم واشارات بے تکلف
بکمال بود قدوہ جملہ مشایخ بود واعتماد ہمہ بروے بود ومقتدای مطلق بود وہم الہیان را شیخ

بود وہم محمد یانرا امام وہم اہل ذوق را رہبر بود وہم اہل عشق را پیشوا ہم عباد را مقدم بود وہم زہاد را
مکرم ہم صاحب تصنیف حقایق بود و در لطائف تفسیر و اسرار تنزیل بے نظیر بود۔

من اخباره وکلماته ووصیته

فی طبقات الشعرانی کان رض یقول اربع لا ینبغی لشریف ان یانف منها قیامه من مجلسه لابیه وخدمته لضیفه
وقیامه علی دابته ولو ان له مائة عبد وخدمته لمن یتعلم منه وکان رضی الله عنه یقول لا یتم المعروف الا بثلاث
خصال ان تصغره اذا صنعته وتستره وتعجله وذلک لانک اذا صغرته عظم واذا سترته اتممته واذا عجلته هنته وکان
رض یقول اذا اقبلت الدنیا علی الانسان اعطته محاسن غیره واذا ادبرت عنه سلبته محاسن نفسه
وکان یقول اذا بلغک عن اخیک ما تکرهه فاطلب له من عذر واحد الی سبعین عذرا فان لم تجد له عذرا
فقل لعل له عذرا لا اعرفه ودخل علیه الثوری رض فرای علیه جبة من خز فقال له انکم من بیت نبوة تلبسون هذا فقال
ما تدری ادخل یدک فاذا تحته مسح من شعر خشن ثم قال یا ثوری ارنی ما تحت جبتک فوجد تحتها قمیصا ارق
من بیاض البیض فخجل سفیان ثم قال یا ثوری لا تکثر الدخول علینا یضرنا وتضرک ودخل علیه ابو حنیفة رض
فقال یا ابا حنیفة بلغنی انک تقیس لا تفعل فان اول من قاس ابلیس وکان رض یقول اذا سمعتم عن
مسلم کلمة فاحملوها علی احسن ما تجدون حتی لا تجدوا لها محملا فلوموا انفسکم وکان رض یقول لا تاکلوا من ید جاعت
ثم شبعت وقال لرجل من قبیلة من سید هذه القبیلة فقال الرجل انا فقال لو کنت سیدهم ما قلت انا و
کان یقول اذا اذنبت فاستغفر فانما هی خطایا مطوقة فی اعناق الرجال قبل ان یخلقوا وان الهلاک کل
الهلاک الاصرار علیها وکان رضی الله عنه اذا احتاج الی شیء قال یا رباه انا محتاج الی کذا فما استتم دعاءه
الا وذلک الشیء بجنبه موضوعا وکان رض یقول من استبطا رزقه فلیکثر من الاستغفار وکان رض
یقول من اعجبه شیء من امواله واراد بقاءه فلیقل ما شاء الله لا قوة الا بالله وکان یلبس الجبة الغلیظة
القصیرة من الصوف علی جسده والحلة من الخز علی ظاهره ویقول نلبس الجبة لله والخز لکم فما کان لله
اخفیناه وما کان لکم ابدیناه وکان رضی الله عنه یقول اوحی الله الی الدنیا ان اخدمی من خدمنی
واتعبی من خدمک وکان یقول الفقهاء امناء الرسل ما لم یاتوا ابواب السلاطین وکان یقول اللهم
ارزقنی مواساة من قترت علیه رزقک وکل ما انا فیه من فضلک رضی الله تعالی عنه
در روضة الصفا و روضة الاحباب آورده که سفیان ثوری گوید که از ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق

التماس کردم کہ مرا وصیتے کن تا محافظت ان قیام نمایم شاید کہ بواسطہ ان از عنایت الہی منتفع گردم
گفت اے سفیان دروغ گوی را مروت نیست وحسود را راحت نے و بدخوے را بزرگے
و سیاست نے و ملوک و سلاطین را اخوت نے گفتم اے فرزند رسول خدا زیادہ کن فرمود کہ نفس
خود را از محارم حضرت الہی باز دار تا عابد باشے و بانچہ خداوند جل ذکرہ نصیب تو کند راضی باش تا بصفت
غنا متصف باشی و بحسن مجاورت خلق اقدام نمائے تا قرین زینت اسلام گردے و با ہیچ فاجرے
مصاحبت مکن تا ترا بارتکاب گناہ مبتلا نکردے گفتم زیادہ کن اے نور دیدہ رسول خدا وای مقتدای
رہنما فرمود اے سفیان ہر کہ عزتے خواہد بے عشرت وہیبتے جوید بے سلطنت باید کہ بیرون آید از ذلت
معصیت گفتم زیادہ ازین میخواہم گفت مصاحبت نمودن با ہمنشین بد خروج از جادہ سلامت است
و مجالست نمودن با بے باکان مستلزم تہمت و ملامت و عدم محافظت لسان موجب شامت
و ندامت باشد و در روضۃ الصفا اوردہ کہ روزے امام بحق ناطق جعفر صادق نشستہ بود بر یمین
و یسار خویش دو فقیر اجازے دادہ در اثنائے این حال از توانگران یکی بمجلس وے در امد آن شخص
را در مقابل بنشاند و دعوت توانگرے نمود سا بران داشت کہ از انجملہ کلماتے شکایت امیز بنیاد
کرد امام فرمود کہ اے فلان این فقیران سرداران و لشکر کشان حضرت بادشاہ علے الاطلاق اند
و ہیچ عیبے نباشد کہ رعایا در مقام خدمت باشند و در مقابل امرائے خویش بزانوے ادب
بنشینند و فی اخبار الدول للقرمانی من کلامہ لسفیان الثوری یا سفیان اذا انعم اللہ علیک بنعمۃ و
احببت بقاءہا فاکثر من الحمد والشکر علیہا فان اللہ عزوجل قال فی کتابہ العزیز لئن شکرتم لازیدنکم
واذا استبطات الرزق فاکثر من الاستغفار فان اللہ تعالے یقول استغفروا ربکم انہ کان غفارا
یرسل السماء علیکم مدرارا الایہ واذا حزنک امر من السلطان او غیرہ فاکثر من قول لاحول ولاقوۃ الا باللہ
فانہا مفتاح الفرج وکنز من کنوز الجنۃ یعنی ای سفیان ہر گاہ انعام کند ترا خدائے تعالے بنعمتے و دوست
داری بقاء ان را پس بسیار کن ثنا و شکر برا و چرا کہ اللہ تعالے فرمودہ اگر شکر کنید ہر اینہ زیادہ کنم
مر شما را و ہر گاہ درنگے کند رزق تو پس بسیار کن استغفار چرا کہ اللہ تعالے گفتہ طلب امرزش
کنید از پروردگار خود بدرستیکہ او بسیار امرزندہ است میفرستد اسمان بر شما بارندہ الے اخرہ
و ہر گاہ غمگین شوے برائے امرے از جانب سلطان یا غیر ان پس بسیار بگو لاحول ولا قوۃ الا باللہ

چراکه این کلید کشادگی است وجوهر نیست از جواهر جنت وکان رضی الله عنه یقول لاتتم المعروف
الا بثلاث تعجیله وتصغیره وستره یعنے امر بالمعروف تمام نمیشود مگر بسه چیز جلدی بان نمودن و خورد شمردن آن و
مخفی داشتن آنرا و فی اخبار الدول للقرمانی وروی انه وقع الذباب علی وجه المنصور مراراً
کلما ذبه عاد حتی اضجره فدخل علیه تلک الساعة جعفر بن محمد الصادق رضی الله تعالے عنه فقال یا
اباعبدالله لم خلق الله الذباب فقال لیذل به الجبابرة فسکت المنصور یعنے واقع شد مگس بر روی
منصور عباسی بار بار و هر بار که میراند باز اعاده میکرد تا آنکه برهم شد منصور پس درآمد بر وی در آن وقت
امام جعفر صادق رض پس گفت ای ابو عبدالله چرا پیدا کرد خدای تعالی مگس را پس گفت صادق
رض تا اینکه ذلیل کند بان ظالمان را پس خاموش شد منصور وروی انه قال لمولاه نافذ اذا کتبت
رقعة او کتاباً فی حاجة واردت ان ینجح الله حاجتک فاکتب فی راس الرقعة بقلم غیر مدید
بسم الله الرحمن الرحیم وعد الله الصابرین المخرج مما یکرهون والرزق من حیث لا یحتسبون جعلنا الله
وایاکم من الذین لا خوف علیهم ولا هم یحزنون قال نافذ فکنت افعل ذلک فتقضی حوائجی یعنے گفت امام جعفر
بغلام خود که نافذ نام داشت که هرگاه که بنویسی رقعه یا خطی در حاجت خواهی که روا کند خدای تعالی حاجت ترا پس
بنویس در سر رقعه بقلم بی سیاهی۔
بسم الله الرحمن الرحیم وعد الله الی یحزنون گفت نافذ بودم من که میکردم آنرا پس روا میشد حاجت
من و فی تاریخ ابن خلکان وکان المنصور اراد اشخاصه الی العراق معه عند مسیره من المدینة
فاستعفاه من ذلک فلم یعفه فاستاذنه فی المقام بعده ایاماً یصلح امور محله فابی علیه فقال له
جعفر الصادق علیه السلام سمعت ابی یحدث عن ابیه عن جده رسول الله صلی الله علیه واله وسلم
ان الرجل لیبقی اکله وتنقضی اجله فلیصل رحمه فیزداد فی عمره قال تالله لقد سمعت ذلک عن ابیک
عن جدک عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اللهم نعم فاعفاه من الشخوص واقره بالمدینة واجازه
ووصله یعنے بود منصور که اراده نمود که حاضر کند جعفر صادق را بسوی عراق همراه خود وقت رفتن او از
مدینه پس استعفا نمود از ان پس عفو نکرد او را پس طلب اذن کرد که بگذارد او را در آنمقام چند روز
بعد ازان تا اصلاح کارهای خانه خود نماید پس انکار کرد منصور پس گفت جعفر صادق علیه السلام که شنیدم
از پدر خود که حدیث میکرد از پدر خود از جد خود از رسول الله صلی الله علیه وسلم بدرستیکه مرد باقی کنند

خورش خود را ومنقضی کند اجل خود را پس گو که صله رحم نماید خود را پس زیاده کند در عمر خود گفت منصور سوگند
به پروردگار هر آینه تو شنیدی این را از پدر تو از جد تو از رسول الله صلے الله علیه وسلم گفت بار خدایا
آرے پس معاف کرد او را و سوار از حاضرے و برقرار داشت در مدینه و اجازت داد او را و صله رحم کرد او را

وحکی کشاجم فی کتاب المصاید والمطارد ان جعفر المذکور سال ابا حنیفة فقال علیه السلام ما تقول فی
محرم کسر رباعیة ظبی فقال یا ابن رسول الله ما اعلم ما فیه فقال له انت تتداهی ولا تعلم ان الظبی لا یکون لها
رباعیة وهو ثنی ابدا یعنے حکایت کرد کشاجم در کتاب مصاید بدرستیکه امام جعفر صادق سوال کرد ابا
حنیفه را پس گفت علیه السلام چه میگوئی در محرمیکه بشکست دندان رباعیه آهو را پس گفت ابو حنیفه
یا ابن رسول الله نمیدانم پس گفت جعفر تفاخر میکنے و نمیدانے که آهو را دندان رباعی نمیباشد و
ثنی میباشد حکی القاضی ابو علی المحسن بن ابی القاسم التنوخی فی کتاب الفرج بعد الشدة عن
یونس عن ابی یعقوب قال حدثنی جعفر بن محمد من فیه الی اذنی قال لما قتل ابراهیم قال عبد الله بن حمزه
اسرنا المنصور من المدینة فلم یترک احد بنی محمد حتی قدمنا الکوفة فمکثت شهراً نتوقع القتل ثم خرج الینا
الربیع الحاجب فقال این هولاء العلویة ادخلوا علی امیر المومنین رجلین منکم قد خلت انا والحسن
بن زید فلما صرت بین یدیه قال لی انت الذی تعلم الغیب فقلت لا یعلم الغیب الا الله جل ثناؤه قال
انت الذی یجیء الیک هذا الخراج قلت الیک یجی یا امیر المومنین الخراج قال اتدرون لما دعوتکم قلت لا قال
اردت ان اهدم رباعکم واغور قلیبکم واعقر نخلکم وانزلکم الشراة لا یقربکم احد من اهل الحجاز واهل العراق فقلت
یا امیر المومنین سلیمان اعطی فشکر وان ایوب ابتلی فصبر وان یوسف ظلم فغفر وانت من ذلک النسل قال
فتبسم قال اعد علی فاعدت فقال مثلک فلیکن زعیم القوم قد عفوت عنکم ووهبت لکم الخراج حدثنی
الحدیث الذی حدثنی عن ابیک عن ابائک عن رسول الله صلے الله علیه وسلم فقلت حدثنی ابی عن
ابائه عن رسول الله صلے الله علیه وسلم انه قال صلة الرحم تعمر الدیار وتطیل الاعمار وتکثر الاعمار وان کانوا
کفارا فقال لیس هذا فقلت حدثنی ابی عن ابائه عن رسول الله صلے الله علیه وسلم قال الرحم معلقة
بالعرش ینادی اللهم صل من وصلنی قال لیس هذا قلت حدثنی ابی عن ابائه عن رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال الرحم شجنة من الرحمن قال الله تعالے خلقت الرحم وشققت لها اسما من اسمائی
فمن وصلها وصلته ومن قطعها قطعته وبتته قال لیس هذا قلت حدثنی ابی عن ابائه عن رسول الله صلی الله علیه وسلم

قال ان ملکا من ملوک الارض یبقے من عمرہ ثلاث سنین وصل رحمہ فجعلہا اللہ ثلثین سنۃ قال ہذا

الحدیث الذی اردت ابن البلاد احب الیکم فواللہ لاصلن رحمی الیوم قلت المدینۃ فرجعنا الی المدینۃ

وکفانا اللہ مؤنتہ وکان من دعائہ علیہ السلام حین دخل علی المنصور اللہم بک استفتح وبک استنجح وبمحمد

عبدک ورسولک اتوجہ واعوذ بخیرک من شرہ اللہم سہل لی حزونتہ وذلل لی صعوبتہ واعطنی من الخیر اکثر

مما ارجو واکفنی من الشر اکثر مما اخاف یعنے حکایت کرد قاضی ابو علی حسن بن ابی القاسم تنوخی در کتاب

فرج بعد الشدۃ از یونس از ابی یعقوب گفت حدیث کرد مرا جعفر بن محمد از دہن خود بسوئے گوش من

گفت ہرگاہ قتل شد ابراہیم گفت عبد اللہ بن حمزہ قید کرد ما را منصور از مدینہ پس نگذاشت کسے از

فرزندان محمد را مر تا آنکہ داخل شدم بکوفہ پس توقف کردم ماہی ترس قتل داشتم پس بیرون آمد بسوئے

ما ربیع حاجب گفت کجا یند ان علویان داخل شوید بر امیر المومنین دو کس پس داخل شدم

من وحسن بن زید ہرگاہ شدیم روبروے او گفت مرا توئی کہ میدانی غیب را گفتم ہیچکس نمیداند

غیب مگر اللہ تعالے جل جلالہ گفت توئی کہ خواہد آمد بسوے تو این خراج گفتم بسوے تو خواہد آمد یا

امیر المومنین گفت میدانید برای چہ شما را خواندم گفتم نہ گفت نخواندم شما را مگر منہدم کنم رباع شما را غارت

کنم قلبے شما را و فرود آرم شما را + نہ دوست دارد شما را بعد ازین از اہل حجاز و از اہل عراق پس

ضم کنم پس گفتم اے امیر المومنین سلیمان را عطا دادند شکر کرد وایوب را ابتلا ساختند پس صبر کرد

و بر یوسف ظلم کردند عفو نمود نسل تو با ایشان مے پیوند پس تبسم کرد و گفت اعادہ کن بر من پس اعادہ

نمودم پس گفت مثل تو پس شو ضامن قوم تحقیق عفو کردم از شما و بخشیدم شما را خراج اکنون حدیث کن

مرا بحدیثے کہ حدیث کرد ترا پدر تو از پدران تو از رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم گفتم حدیث کرد

مرا پدر من از پدران خود از رسول اللہ صلعم کہ گفت رسول خدا صلہ رحم معمور میکند دیار را و دراز میکند عمر را و کثرت

میکند عمارات را اگرچہ باشند کفار گفت این نیست گفتم حدیث کرد مرا پدر من از پدران خود از رسول اللہ

صلے اللہ علیہ وسلم گفت رسول اللہ صلعم رحم معلق است بعرش ندا میکند بار خدایا بپیوند با کسیکہ مے

پیوند دبمن گفت این نیست گفتم حدیث کرد پدر من از پدران خود از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کہ گفت

رسول خدا رحم جاے در خدا است گفت اللہ تعالے پیدا کردم من رحم را و شفیق گردانیدم برا سے نامی از نامہاے

خود پس کسیکہ با و پیوند من با و پیوندم و کسیکہ قطع کرد او را من قطع میکنم او را گفت این حدیث نیست

گفتم حدیث کرد پدر من از پدران خود از رسول الله صلی الله علیه وسلم که گفت رسول خدا برستیکه بادشاہی
بود از پادشاہان که باقی بود از عمر او سه سال پس او صله رحم نمود پس گردانید الله سبحانه سی سال عمرا و گفت همین حدیث
است که میخواستم از اکرام ملک دوست تراست نزد شما پس سوگند بخدا که ہر اینه صله رحم کنم امروز گفتم مدینه
پس مراجعت کردیم باو کفایت کرد مارا الله تعالے محنت او و بود بعض دعاے او علیه السلام وقتیکه
داخل شد بر منصور اللهم بک استفتح اسلے اخره وعن بعض اصحاب جعفر قال دخلت علی جعفر و موسے بین
یدیه هو یوصیه بهذه الوصیة وکان مما حفظت منها قال یا بنی احفظ وصیتے واحفظ مقالتے فانک ان
حفظتها تعیش سعیدا وتموت سعیدا یا بنی انه من قنع بما قسم الله له استغنے ومن مد عینه الے ید غیره مات
فقیرا ومن لم یرض بما قسم الله له اتهم الله فے قضائه ومن استصغر زلة نفسه استعظم قیمة غیره ومن کان
کذلک مالک ومن کشف حجاب غیره انکشفت عورات بیته ومن سل سیف بغی قتل به ومن احتفر لاخیه
بیرا وقع فیها ومن دخل بسفهاء حقر ومن خالط العلماء وقر ومن دخل مداخل السوء اتهم یا بنی قال الحق
لک وعلیک وایاک والنمیمة فانها تزرع الشحناء فی قلوب الرجال یا بنی اذا طلبت الجود فعلیک ومثله
اشهر من ان نذکر یعنی روایت است از بعض اصحاب جعفر گفت داخل شدم بر جعفر و موسے روبروی او بود و او وصیت
میکرد او را باین وصیت و بود از من که یاد داشتم بعضے ازان گفت اے پسر من یاد کن وصیت مرا و
قبول کن سخن مرا اگر تو یاد داری زندگے کنے سعید و بمیرے سعید اے پسر من انکسکه قناعت کرد بانچه
قسمت کرده است او را خدا غنے شد وانکسکه بکشاد چشم خود بر دست غیر خویش فقیرد و ہرکسکه راضی
نیست بانچه قسمت کرده است الله تعالے براے او تهمت نهاد برخدا در قضاے او و ہرکسکه حقیر
و ذلیل کرد نفس خود را تعظیم نمود غیر او را وکسیکه انچنان کرد ہالک شد وکسیکه کشف کرد پرده دیگر یرا
منکشف شود پرده خانه او وکسیکه تیغ بغاوت کشید اخر کشته شد بان وکسیکه چاہے
کند براے برادر خود اخر خود بیفتد بدان چاه وکسیکه داخل شد با احمقان یعنے دوستے
نماید با احمقان وجاہلان حقیر شود وکسیکه دوستے نماید با علما معزز شود وکسیکه مداخل
بد دارد متهم شود اے پسر گفتن حق براے تو واجب است بر تو باید که دور باشے از
غمازے چراکه میکند تقسیم عداوت دردل مردمان اے پسر من ہرگاه طلب
کنی جود را پس مضر شود ترا و عطار در تذکرة الاولیا اورده که داود طائی علیه الرحمة در پیش صادق رض

آمد و گفت اے پسر رسول خدا مرا پندے بده که دلم سیاه شده است گفت یا ابا سلیمان تو زاهد زمانۂ ترا
به پند من چه حاجت است گفت اے فرزند پیغمبر خدا شما را بر همه فضل است و پند دادن تو بر همه واجب است
گفت یا ابا سلیمان من ازین میترسم که بقیامت جد من در من دست زند که چرا حق متابعت من نگذاردے
اینکار به نسب صحیح نیست اینکار بمعامله شایسته است در حضرت حق تعالے داؤد بگریست و گفت بار
خدایا آنکه معجون طینت آو از آب نبوت است و ترکیب طبیعت او از اہل برہان و حجت و جدش رسول
خدا است و مادرش بتول او بدین حیران است داود که باشد که بمعامله خود معجب شود روزے
نشسته بود با موالی خود گفت بیائید تا بیعت کنیم و عهد بندیم که هر که از ما بقیامت رستگار شود باید
همه را شفاعت کند ایشان گفتند یا ابن رسول اللہ ترا بشفاعت ما چه احتیاج است که جد تو شفیع جمله خلایق
است صادق گفت من بدین افعال خود شرم دارم که بقیامت در روے جد خود بنگرم و نقلست که
چون جعفر صادق خلوت گرفت و بیرون نیامد سفیان ثوری رحمۃ اللہ علیه در پیش وے آمد و گفت یا ابن
رسول اللہ مردمان از نفایس تو محروم مانده اند چرا عزلت گرفته صادق گفت که اکنون راے چنین دارم
واین دو بیت برخواند

ذهب الوفاء ذهاب امس الذاهب	والناس بین مخایل و مارب
یغشون بینهم المودة والوفا	وقلوبهم محشوة بعقارب

نقل است که جعفر صادق را دیدند که جامه زرین گرانمایه پوشیده بود گفتند یا ابن رسول اللہ لیس ہذا من
بثیاب یعنی این پوشاک خاندان تو نیست دست آنکس را بگرفت و در آستین کشید پلاسی پوشیده بود
که دست را میخراشید گفت ہذا للخلق و ہذا للحق یعنی زرین براے خلق است و پلاس براے خدا است
نقلست که صادق از ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیه پرسید که عاقل کیست گفت آنکه تمیز کند میان خیر و شر صادق
گفت بہایم نیز تواند کرد میان آنکه او را بزنند یا او را نوازند ابو حنیفه گفت نزدیک شما عاقل کیست گفت آنکه تمیز
کند در میان دو خیر و دو شر تا از دو خیر خیر الخیرین اختیار کند و از دو شر خیر الشرین برگزیند نقلست که صادق را
گفتند همه هنرها دارے زہادت و کرم باطن و قرة العین خاندانے اما بس متکبرے گفت من متکبر نیم
لیکن مرا کبریائی هست که چون از سر کبر خود برخاستم کبریائی او بیامد بجاے کبر من بنشست بکبر خود کبر نشاید
کردن از کبریائی او کبر شاید کردن نقلست که همیان زر از کسے برده بودند آنکس در صادق او یخت که تو

برده داد و انشناخت صادق گفت چند بود گفت هزار دینار را و را بخانه برد و هزار دینارش داد بعد ازان مرد
زر خود را جاے دیگر بیافت زر صادق را باز برد و گفت من غلط کرده بودم صادق گفت ما هرچه دادیم باز نگیریم
بعد ازان از یکے پرسید که او کیست گفتند جعفر صادق رضی الله عنه مرد ازان خجل شد و برفت کسے پیش
صادق امد و گفت خدا بمن نماے گفت اخر تو نشنیده که موسے را گفتند لن ترانی یعنے هرا ینه نبینے
مرا گفت ارے اما این ملت ملت محمدے است که یکے فریاد میکند که راے قلبے ربے یعنے دید دل
من رب مرا دیگرے نعره میزید که اعبده ربا ولم اره یعنے عبادت میکنم پروردگار خود را ونمے بینم او را صادق
گفت او را ببندید و در دجله اندازید ببستند و در دجله انداختند اب او را فرو برد باز بر انداخت گفت
یا ابن رسول الله الغیاث الغیاث صادق گفت لے اب فرو برش فرو برد و دیگر بر اورد چند کرت
همچنین فرو مے برد و بر مے اورد و او پناه بصادق مے اورد تا از همه درماند چون در دجله غرق شد
امید از خلق منقطع کرد این نوبت که اب او را بر انداخت گفت الهی الغیاث الغیاث صادق گفت
او را بیارید بیاوردند ساعتے بگذاشتند تا بقرار امد پس گفت حق تعالے را دیدے گفت تا دست
در خلق میزدم حجاب میبود چون بکلے پناه بدو بردم و مضطر شدم روزنه در روزن دلم کشاده شد انجا
فرو نگریستم بدیدم تا اضطرار نبود ان نبود که امن یجیب المضطر اذا دعاه صادق گفت تا صادق را میخواندے
کاذب بودی اکنون ان روزنه را نگاه مے دار و گفت هر که گوید خداے بر خیر است یا از خیر است او کافر
بود و گفت هران معصیت که اول او ترس بود و اخر او عذر بنده را بحق نزدیک گرداند و هران طاعت
که اول ان امن بود و اخر عجب ان طاعت بنده را از خدا باز دارد مطیع با عجب عاصی است و عاصی
با عذر مطیع از وے پرسیدند که درویش صابر فاضلتر یا توانگر شاکر گفت درویش صابر که توانگر را دل
با کیسه بود و درویش را با خداے تعالے و گفت عبادت بے توبه راست نیاید که خداے تعالے
توبه را مقدم گردانیده بر عبادت کما قال الله تعالے التائبون العابدون و گفت ذکر توبه در وقت ذکر
خداے تعالے غافل ماندنست از ذکر خداے تعالے و خدا را بحقیقت یاد کردن ان بود که فراموش
کند در جنب خداے تعالے جمله اشیا را از جهت انکه خدا او را عوض بود از جمله اشیا و گفت در معنے
ایه و یختص برحمته من یشاء خاص گرداند برحمت خویش هر کرا خواهد و اسطه و علل و اسباب از میان
بر داشتماست تا بدانند که عطا محض است و گفت مومن انست که ایستاده است با نفس خویش و عارف

انست که او ایستاده با خداوند خویش وگفت هر که مجاهده کند نفس برای نفس برسد بکرامات خداوندو
هر که مجاهده کند به نفس برای خدای تعالے برسد بخدا وگفت الهام از اوصاف مقبولانست و
استدلال ساختن که بے الهام بود از علامت زندگانست وگفت نگر خدای تعالے
در بنده نهان تراست از رفتن مورچه بر سنگ سیاه در شب تاریک وگفت عشق الهی
انسته و بنه محمود وگفت سر معانیه مرا آنگاه مسلم شد که رقم دیوانگی بر من کشیدند و
وگفت از نیکبختی مرد یکے انست که خصم او خردمند است وگفت از صحبت پنج کس حذر کن یکے
از دروغ گوی که همیشه با وے در غرور باشے و دوم احمق که هر چند سود تو خواهد زیان تو بود
و نداند سیوم بخیل که بهترین وقتے از تو ببرد چهارم بددل که در وقت حاجت ترا ضایع گذارد پنجم
فاسق که ترا بیک لقمه بفروشد و بکتر لقمه طمع کند وگفت حق تعالے را در دنیا بهشت است
و دوزخ بهشت عافیت است و دوزخ بلا عافیت بهشت انست که کار خود بخدا
بگذاری و دوزخ انکه کار خود بنفس خویش بازگذارے وگفت من لم یکن به ستر فهو مفرد
وگفت اگر صحبت اعدا مضر بودے اولیا را آسیه را ضرر بودے از فرعون واگر صحبت
اولیا نافع بودے اعدا را منفعتے بودے زن لوط را و زن نوح را ولیکن بیش از قسمتے نیسطے
نبود در تحفه اثنا عشریه آورده که از رئیس الفقهاے اهل سنت ابو حنیفه کوفے مرویست
که گفت قلت لابے عبد الله جعفر بن محمد الصادق یا ابن رسول الله هل فوض الله الامر الی
العباد فقال الله اجل من ان یفوض الربوبیة الے العباد فقلت هل جبرهم علے ذلک
فقال بین بین لا جبر ولا تفویض ولا کره ولا تسلیط یعنے آیا حواله کرده است خدا کار بسوی بندگان
پس گفت خدا بزرگتر است از انکه حواله کند ربوبیت بسوے بندگان پس گفتم آیا مجبور کرده است ایشانرا
بران کار پس گفت خدا عادل تر است از انکه مجبور کند ایشانرا بران کار پس گفتم این چگونه است گفت
بین بین است نه زبردستے است و نه حواله نه اختیار است و نه خواسته است و نه برانگیخته بنابے
مذهب اهل سنت وجماعت برین قول ست فی قلبوبی وفی حیاة الحیوان الکبرے للقاضی ودمیرے فی ذکر الظبی قال ابن شبرمة
دخلت انا وابو حنیفة علی جعفر الصادق فقلت له هذا رجل من فقهاء العراق فقال لعله الذی یقیس الدین برأیه
اهو النعمان بن ثابت وکنت لا اعرف اسمه فسکت انا فقال ابو حنیفة نعم هو انا ذاک اصلحک

الله فقال اتق الله ولا تقس الدين بنفسك فان اول من قاس ابليس حيث قال انا خير منه فاخطاء
فی قياسه وضل فقال له اتحسن ان تقيس راسك من جسدك قال لا ثم قال له يا هذا اخبرني لم جعل الله الملوحة
فی العينين والمرارة فی الاذنين والماء فی الانف والعذوبة فی الشفتين فقال لا ادري فقال جعفر
ان الله جعل ذلك منا على عباده لان العينين شحمتان لولم تملحا لذابتا ومرارة الاذنين للهوام فلولم تمر لاكلتها والمنخرين
لاستنشاق الريح الطيب والردي فلولا الماء فيهما لم تشما والشفتين للطعوم فلولا العذوبة فيهما لما
حصل الذوق بهما ثم قال له يا هذا اخبرني عن كلمة اولها شرك وآخرها ايمان فقال لا ادري فقال هي
لا اله الا الله ثم قال له اخبرني اي الامرين اعظم القتل او الزنا فقال ابو حنيفة القتل فقال له فلم ان الله قبل
فی القتل شاهدين ولم يقبل فی الزنا اقل من اربعة فسكت فقال له جعفر اي الامرين افضل الصوم او
الصلوٰة فقال ابو حنيفة الصلوٰة افضل قال فلم اذا ان الله اوجب على الحائض قضاء الصوم واسقط عنها قضاء
الصلوٰة فسكت ثم قال يا هذا اتق الله ولا تقل في الدين برايك فانا نقف غدا بين يدي الله ونقول
قال الله وقال رسوله وتقول انت واصحابك سمعنا ورأينا فيفعل الله بنا وبكم ما يشاء يعني گفت ابن
شبرمه داخل شدم من وابو حنیفه بر جعفر صادق رض پس گفتم این شخص یکے از فقہاے عراق است
پس گفت شاید آنکس است این که قیاس میکند دین را برای خود آیا این نعمان بن ثابت است
وبودم من که نمیدانستم نام او را پس خاموش گشتم پس گفت ابو حنیفه آرے منم نعمان صلاحیت دهد الله تعالیٰ
تورا پس گفت بترس از خدا و قیاس مکن دین را برای خود بدرستیکه اول کسیکه قیاس کرد براے
خود ابلیس بود که گفت من بهترم پس خطا کرد در قیاس خود و گمراه شد پس گفت او را آیا پسند میکنی
باینکه قیاس کنی سر خود را از جسد خود گفت نه پس گفت او را خبر ده چرا الله تعالی ساخت ملوحت را دو در
چشم و تلخی در دو گوش و آب در بینی و شیرینی در دو لب پس گفت نمیدانم پس گفت جعفر بدرستیکه
الله تعالےٰ نهاده است منت بر بندگان خود چراکه دو چشم از گوشت نرم است اگر نبودی ملوحت دران
گداخته شدے و دو گوش براے حشرات الارض پس اگر نبودے تلخی دران بخوردندی و دو بینی
برای شمیدن بوے خوش و بوے بد پس اگر نبودے آب دران نه شمیده شدے و دو لب برای
طعام پس اگر نبودے شیرینی در میان آنها هر اینه حاصل نمیشد لذت باینها پس گفت خبر ده مرا از کلمه
که اول آن شرک است و آخر آن ایمان پس گفت ابو حنیفه نمیدانم پس گفت آن لا اله الا الله است

پس گفت صادق خبر دہ مرا از دو امر کدام عظیم است قتل یا زنا پس گفت ابو حنیفہ کہ قتل عظیم است
پس گفت صادق پس چرا اللہ تعالے قبول کرد در قتل دو شاہد و برائے زنا قبول نمیکند کمتر
از چہار پس خاموش شد ابو حنیفہ پس گفت امام جعفر از دو امر کدام افضل است صوم یا صلوٰۃ پس
گفت ابو حنیفہ کہ صلوٰۃ افضل است پس گفت صادق کہ چرا اللہ تعالے واجب ساخت حائض
قضائے صوم و ساقط کرد قضائے صلوٰۃ پس خاموش شد ابو حنیفہ پس گفت صادق رضا ای مرد
تبرس از خدائے تعالے و نگو در دین برای خود پس بدرستیکہ من ایستادہ شوم فردا پیش خدائے تعالے
و گوئیم گفتہ است خدائے تعالے و گفتہ است رسول خدا و گوئی تو و یاران تو ہمچنین دیدیم و فہمیدیم
و بکند اللہ تعالے بما و شما آنچہ کہ خواہد و صاحب کتاب التردید فی مسائل التقلید از مضرات نقل نمودہ
کہ امام محمد باقر از ابو حنیفہ پرسید کہ شنیدم تو در مسائل دینے بقیاس عمل میکنے گفت
ابو حنیفہ کہ یا ابن رسول اللہ از تو سہ سوال دارم گفت ان کدام ست گفت زن مورد
مراحم است یا مرد گفت کہ مرد بعد ازان گفت منی زیادہ ناپاک ست یا بول گفت بول
گفت صوم افضل ست یا صلوٰۃ گفت صلوٰۃ گفت اگر من بقیاس عمل نمودمے بایست
کہ زنانرا دو حصہ دادمے و بعد بول غسل کردمے و زنانرا بقضائے صلوٰۃ فرمودمے حال
آنکہ این چنین نمیکنم پس مذہب من مبنے بر کتاب و سنت است بعد ازان باقر رضی اللہ عنہ
از وے معذرت کرد و قول مخالفان در حق او ترک نمود میگوید مؤلف کہ این قصہ بصحت
نرسیدہ و سندان مجہول است و قصہ امام جعفر با ابو حنیفہ صحیح است بعضے از حنفیان
متعصب برائے دفع عیب از ابو حنیفہ این قصہ را وضع نمودہ اند و اللہ اعلم بحقیقۃ الحال در تحفہ اثنا
عشریہ آوردہ کہ روی ابو المحاسن الحسن بن علی باسنادہ الی ابی البختری الشیعی قال دخل ابو حنیفۃ علی ابی
عبد اللہ علیہ السلام فلما نظر الیہ الصادق قال کانی انظر الیک و انت تحیی سنۃ جدی بعد ما اندرست و
تکون مفزعا لکل ملہوف و غیاثا لکل مہموم بک یسلک المتحیرون اذا وقفوا و تہدیہم الی واضح الطریق
اذا تحیروا فلک من اللہ العون و التوفیق حتی یسلک الربانیون بک الطریق یعنی روایت کردہ است ابو المحاسن
شیعی کہ گفت داخل شد ابو حنیفہ بر ابی عبد اللہ جعفر صادق پس چون نگاہ کرد بسوے او امام گفت چنانچہ مے بینم
ترا کہ تو زندہ خواہی کرد سنت جدم را بعد ازانکہ محو شدہ باشد و خواہی بود گریز گاہ ہر مضطر و فریاد رس ہر محزون بسوئے

تو خواهند رفت حیرت زده گان چون ایستاده بمانند و راه نمائی ایشان را بطریق واضح چون متحیر شوند پس ترا
از طرف خدا مدد و توفیق باد تا برند خدا طلبان بسبب تو در راه و الفیا فیه نقلا عن کتب الامامیه ان
ابا حنیفه کان جالساً فی المسجد الحرام وحوله زحام کثیر من کل الافاق قد اجتمعوا یسألونه من کل جانب
یجیبهم وکانت المسائل فی کمه فیخرجها فیفتیها ولما توقف علیه الامام ابو عبد الله ففطن به ابو حنیفه فقام ثم
قال یا ابن رسول الله لو شعرت بک اولاً ما وقفت لا ارانی الله جالساً وانت قائم فقال له ابو عبد الله
اجلس یا ابا حنیفه واجب الناس فعلی هذا ادرکت آبائی یعنی بود ابو حنیفه نشسته در مسجد حرام و گرد او ازدحام
بسیار بود تمام مردم اطراف جمع بودند که می پرسیدند او را از هر طرف پس جواب میداد و سوالات ایشان را
بودند سوالات در آستین او پس بیرون میکرد آنرا و میداد بمردم پس ایستاد بر سر او امام جعفر صادق
پس آگاه شد بر وی ابو حنیفه پس ایستاده باز گفت ای پسر رسول خدا اگر خبر می یافتم با ایستادن
تو بیشتر تو ایستاده نمی ماندی نه بنمود مرا خدای تعالی نشسته و تو ایستاده باشی پس گفت
امام جعفر بنشین ای ابو حنیفه و جواب ده مردم را پس همین شغل یافته ام پدران خود را می گوید مولف
این هر دو قصه غلط و موضوع است چرا که با قصه عبد الله ابن شبرمه مطابقت ندارند و عبد الله را در کتب
اسماء الرجال صدوق و ثقه گفته اند و راوی این قصه شیعی مجهول الاحوال است قد بین در کتاب الترديد فی مسائل التقليد
آورده که صاحب بحر السعادت در کیفیت وضع مذهب و تهذیب و ترتیب اقوال ابو حنیفه گفته که
اول کسیکه قرع باب ارشاد نمود و مهر از سر گنج اجتهاد برداشت و راه دین بر روی خلایق کشود و تدوین
کتب فقه کرد و بنای مذهب و درس و فتوی نهاده و احکام شریعت منتشر گردانید امام ابو حنیفه کوفی
بود رحمة الله علیه و او شاگرد امام ائمة المسلمین زبده اهل بیت الطیبین الطاهرین سرکرده مومنان
صادق و موحدان سابق امام بحق ناطق جعفر صادق بن محمد بن زین العابدین بن حسین بن علی رض بود و آنحضرت
بنور علم و هدایت از ابنای عصر مستثنی و یگانه دوران ارشاد و تعلیم طریقت ممتاز زمانه بود همه اولیا التجا بآنحضرت
آورده مهتدی میشدند و اکثر حالات و بیشتر اوقات با ارباب جلال بسر میبرد و وقتش از آن عزیز تر بود که
به تصنیف و وضع مذهب پردازد۔

	نقب او است ثابت و واثق کامل و اکمل جهان بوده		آنکه او بود جعفر صادق فاضل و افضل زمان بوده	

	برسر دشمنان دین قاهر		عالم علم باطن وظاهر	

وابوحنیفه رح از طفلی ملازم انجناب بوده از و اخذ علم میکرد و امام باوی نظرے خاص داشت و همیشه توجیش مطمح نظر داشته از سرچشمه علم خود دل عطشان او را سیراب میساخت چون علم و فضل ان امام بحق ناطق در عالم اشتهار گرفت جمعے از علماے یهود و نصارے باهم شوری نمودند که دین محمد صلعم روز بروز قوت میگیرد بیکرے و غدرے این دین بهم بر زنیم و اختلاف فاحش میان اهل اسلام در انگیزیم باشد که دین ایشان بهم براید اخر اراے این مجمع فتنه آرا برین انعقاد یافت که کتابے ترتیب داده چیزی از ادیان زائغه و مذاهب باطله با دلایل چند از قران و حدیث دران درج کردند و ان کتاب در کیسه نموده دو کس ازان جماعت بسبیل امانت بدست ان امام وقت سپردند و باز نیامدند تا انکه ان امام همام را وقت وداع فرا رسید فرزندان را وصیت کرد که دست از قران و حدیث باز ندارید بعده ازین عالم فانی بجوار رحمت یزدانی انتقال فرمود و در بقیع مدفون گشت و از ترکه غیر از کتابے چند چیزے نگذاشت فرزندان انحضرت که خود قدوه اهل علم و عالم بودند احتیاطاً کتب میکردند و ان کتاب امانت بدست افتاد دران چند سخنان غریب دیدند که گاهے مثل ان از پدر بزرگوار خود نشنیده بودند ابوحنیفه رح گفت که من مدت العمر در خدمت انحضرت بودم هرگز کلمه ازین کلمات نشنیدم و نمیدانم که این کتاب از کجا است جمعے از مبتدیان که بخدمت و صحبت امام نو رسیده هنوز تحصیل علم و معرفت جناب او نکرده بودند تصور کردند که مگر مذهب خاص او چنین بوده است و این سخن در میان مردم انداختند امام موسے کاظم با چندین برادران و ابوحنیفه انکار انکتاب کردند اخر کار بشامت انکتاب مخالفت بسیار پیدا شد امام موسے کاظم با برادران و قومی از محبان عزیمت مدینه کردند و بآئینیکه از پدر بزرگوار دیده و شنیده بودند بعبادت و ریاضت اشتغال گرفتند و جماعت مذکوره کتاب مسطوره را در میان اورده دران بحث و جدال و قیل و قال شروع کردند جمعے از نادانان جاهل و کوردلان غافل را درین امر با خود یار ساخته خاک ادبار بر فرق روزگار خویش بیختند بشنیدن این اخبار که خلاف دین و شریعت بود امام ابوحنیفه بسیار میرنجید چون دید که اکثرے از جاهلان فریفته ان سخنان میشوند غیرت دین دامن دل او محکم بگرفت درس قران و حدیث و تفسیر بنیاد نهاد مولف انکتاب در بعض کتب تواریخ معتبر دیده است مگر وقت تالیف انکتاب نام انکتاب از خاطر بکلی رفته که منصور عباسے چون خواست که امام ابوحنیفه را قاضی کند

دادوازین امر ابا نمود وگفت که من قابل این امر نیستم اگر درین قول صادقم نالایق را قضا نباید داد واگر کاذبم
کاذب را قاضی نبایست کرد انوقت منصور او را رها نمود وبعد از روزے چند حیله نموده زنے را تعلیم نموده
نزد ابو حنیفه فرستاد وان زن نزد ابو حنیفه رفته گفت شوهر من مرده است واملاک فراوان گذاشته
وبمن وصیت نموده که اسپی بهتر وشمشیرے لاثانی وهزار دینار بکسے دهی که افضل زمانه باشد پس
از تو مشورت میکنم که ان اموال بکه دهم گفت بامام جعفر صادق بده که افضل زمانه خود است انتهی داخل
شد ابو حنیفه برامام جعفر صادق وگفت یا ابن رسول الله تو از ابو بکر وعمر تبرا نموده وبیزارے جسته
گفت معاذ الله گفت ابو حنیفه که اهل کوفه این گمان دارند گفت دروغ میگویند گفت اگر با ایشان از
معتقد خود در حق شیخین چیزے نویسے شاید ایشان براه راست باز ایند گفت لے ابو حنیفه اگر نویسم
ایشان هر اینه قبول نخواهند کرد انستے وامام ابو حنیفه همیشه مدح وثناے امام صادق نمودی وگفتے
لولا السنتان لهلک النعمان ودر تحفه اثنا عشریه اورده که این قول از وے مشهور است مگر راقم حروف
گوید که ازین قول چگونه مدح حضرت صادق صادق آمد چراکه لفظ اگر سنتان بضم سین وتشدید نون
باشد معنے ان دو سنت باشد واگر بکسر سین وفتح نون باشد مراد دو سال باشد پس معنے
این سخن انست که اگر نبودے دو سنت یا دو سال هر اینه هلاک شدے نعمان مگر چیزے قصه
بالاے ان بوده باشد که دلالت کند بر مدح صادق رضا واین قصه بنظر راقم حروف نیامده تنبیه۔
بدانکه در ملاقات نمودن ابو حنیفه با صادق رح روایات متنوعه وارد گشته بقول صاحب بحر السعادت ابو حنیفه
از طفلی ملازم امام صادق بوده اخذ علم نمود وبقول ابن شبرمه وقتے ملاقات ابو حنیفه با صادق رح
اتفاق افتاد که انوقت ابو حنیفه بفتوی واجتهاد اشتغال مینمود ودر تحفه اثنا عشریه اورده که ابو حنیفه تلمیذ
امام باقر بود واجازت فتوی واجتهاد ازان جناب گرفته واز زید شهید نیز اخذ علم نموده وبقول صاحب
مضمرات وقتے ابو حنیفه را با باقر رح اتفاق ملاقات افتاد که ابو حنیفه انوقت بفتوی واجتهاد مشغول بود
انکه ابو حنیفه تلمیذ امام صادق بود واز وے روایت حدیث نموده واخذ علم کرده درین شکے نیست چراکه
مورخین وعلماے شیعه وسنی همه متفق اند برین وممکن است که بصحبت امام باقر وبرادر او زید شهید و
پسر او جعفر صادق رسیده از همه اخذ علم نموده باشد مگر از طفلی ملازم صادق رح بودن قول ضعیف
است شاید بعد از تحصیل علوم تکمیل ان از حضرات مرقومین نموده باشد والله اعلم بحقیقة الحال

و نیز باید دانست که آنچه صاحب بحر السعادت گفته که بعد از وفات امام جعفر صادق بسبب بیرون آمدن آن کتاب
اختلاف در امت پدید آمد پس او امام موسے کاظم با برادران خود عزیمت مدینه نمود و این قول نیز صحیح معلوم
نمیشود چراکه این قول مقتضے آن میشود که وفات آنجناب در شهر دیگر بوده باشد تا کتب خانه او در آنجا
بوده و فرزندان او از آنجا بمدینه آمدند و حال آنکه خود صاحب بحر السعادت گفته و باتفاق مورخین ثابت
است که وفات آنجناب در مدینه و قبر او در بقیع اتفاق افتاد لاجرم عزیمت مدینه از مدینه صورت نه بندد
شاید در اصل کتاب عبارت چنان بوده که امام موسے بعد دیدن اختلاف سکونت مدینه اختیار فرمود
و از سهو قلم کاتب بجاے سکونت لفظ عزیمت برآمده علاوه ازان این قصه خود غلط فاحش است وثوق
و اعتماد را نشاید چراکه سپردن کتاب نصاری بدست امام جعفر اصلا بثبوت نرسیده فرزندان امام جعفر و
ابو حنیفه هیچکس واقف نبودند اگر واقف بودندے بمردم اعلام نمودندے و اختلاف پدید نیامدی پس
صاحب بحر السعادت از کجا دانست که این حادثه پیش آمده تا این قصه را بیان نمود والله اعلم انتهے
در معارج النبوة آورده که آیه کریمه وفدیناه بذبح عظیم در قصه حضرت اسماعیل مراد از ذبح عظیم چه باشد
گوسپند را چه محل که حق تعالی او را ذبح عظیم گوید بقول امام جعفر صادق که تفصیل آن در معارج مذکور است
مراد از ذبح حضرت حسین است علیه السلام انتهے و آنجناب چنانچه مرجع علماے شریعت بود همچنان
مقتداے اهل طریقت بود و همه صوفیه نسبت خود بآنجناب میرسانند میگویند که ابو الحسن خرقانی از روح
ابی یزید بسطامے تربیت شده و ابو یزید نیز از روح پر فتوح امام جعفر صادق فیضیاب گشته و امام جعفر را
دو نسبت است یکے از پدر خود و او از پدر خود همچنین تا علی رض و او از رسول صلے الله علیه وسلم
و دیگرے از جد مادری خود قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق عن سلمان الفارسے عن ابی بکر الصدیق
رض عن النبے صلے الله علیه وسلم کذا فی الرشحات و قوت القلوب و قول الجمیل بالجمله در هر فن ید طولے
داشت و همیشه اوقات خود را در استحکام شریعت مصروف مے ساخت و عمر گرانمایه را از اول تا
آخر بقناعت و تقوے و عزلت و انزوا گذرانید و هرگز منقول نشده که ازانجناب گاهے امرے
صادر شده که موجب اعتراض از جانب شریعت باشد رحمة الله علیه۔

اما کرامات و خوارق عادات او بیشمار است

در شواهد النبوة و روضة الاحباب از کتاب صفة الصفوة لابن الجوزی و در صواعق از ابو القاسم طبری از
طریق ابی وهب روایت کرده از لیث بن سعد که گفت در موسم حج در مکه بودم نماز دیگر گذاردم و بکوه
ابو قبیس بالا رفتم دیدم که مردی نشسته دعا میکند گفت یا رب یا رب چندانکه نفس وی منقطع شد
پس گفت یا رباه یا رباه چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت یا الله یا الله چندانکه نفس وی منقطع
شد پس گفت یا حی یا حی تا نفس وی منقطع شد پس گفت یا رحیم یا رحیم تا نفس وی منقطع
شد پس گفت یا ارحم الراحمین تا نفس وی منقطع شد هفت بار چنین کرد پس گفت اللهم انی
اشتهی من هذا العنب فاطعمنیه اللهم ان بردی قد اخلقا فاکسنیهما یعنی الهی اشتهای انگور دارم
بخوران مرا و این دو برد که پوشیده ام هر دو کهنه شده بپوشان مرا هنوز دعای خود تمام نکرده بود
که دیدم که سله پر انگور و دو برد نو برانجا نهاده و ان وقتی بود که بر روی زمین انگور نبود چون خواست
که از ان انگور بخورد گفتم من نیز شریک توام فرمود که بچه سبب گفتم زیرا که تو دعا کردی و من امین گفتم فرمود
که پیش ای و هیچ ذخیره مکن انگوری بود که دانه نداشت و هرگز مثل ان نخورده بودم چندان خوردم
که سیر شدم و هیچ از ان سله کم نشد بعد از ان فرمود که هر کدام ازین دو برد را که میخواهی بگیر گفتم که بان
حاجت ندارم فرمود که پنهان شو تا انرا بپوشم پنهان شدم یکی را ازار ساخت و یکی را ردا و ان
دو برد کهنه را که در بر داشت بدست گرفت و روان شد من نیز با وی براثر وی روان شدم
چون بسعی رسید مردی ویرا پیش آمد و گفت اکسنی کساک الله یا ابن رسول الله یعنی
بپوشان مرا که بپوشانند ترا خدای تعالی یا ابن رسول الله ان دو برد کهنه را بوی داد در عقب
ان مرد برفتم و پرسیدم که این کیست گفت این جعفر بن محمد است بعد از ان هر چند طلب کردم که از وی
سماع حدیث کنم نیافتم و در روضة الاحباب گفته که در کتب معتمد مسطور است که این حکایت را جماعتی
از رواة و نقلهٔ حدیث روایت کرده اند و نوبت اول من این قصه را در کتاب مستغیثین که تالیف ابو القاسم
بن عبد الملک بن مسعود است دیدم و این کتاب را قرات کردم نزد شیخ رشید الدین ابی عبد الله
محمد بن ابی القاسم بن عمر بن ابی القاسم و شیخ رشید انرا قرات کرده بود نزد عالم محی الدین

بی محمد یوسف بن الشیخ ابی الفرج بن جوزی وہو یروے عن مولفہ اجازۃ کانت قراتی فی شعبان من سنہ ستتہ وثمانین وستمائیۃ بدار الی المطلقہ فی بغداد عمرہا اللہ تعالیٰ غرض اینکہ این حدیث از جملہ صحاح و در کتب سیر سلف منقول است از علمائے بزرگوار والعلم عند اللہ الغفار در شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب از مفضل بن عمر روایت کردہ کہ گفت روزے با صادق رض در مکہ میرفتم ناگاہ بزنے بگذشتیم کہ پیش وے گاوے مردہ افتادہ وان زن با جمعے از کودکان خود میگریستند صادق رض از وی پرسید کہ حال چیست گفت من و فرزندان من باین گاو و شیر وے معاش میگذرانیدیم و وے بمرد و من در کار خود حیران شدہ ام صادق رضی اللہ عنہ فرمود کہ میخواہی کہ خداے تعالیٰ انرا زندہ گرداند گفت با من سخریہ میکنے باین مصیبتے کہ مرا رسیدہ است فرمود کہ سخریہ نمیکنم بعد ازان دعا کرد گاو سر پاے زد و از زداد در روانے برخاست نندرست صادق رض بمیان مردم در امد وان زن ندانست کہ وے کہ بود در شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب از علی بن حمزہ روایت کردہ کہ گفت من با امام صادق رض بحج میرفتم در پاے نخلے خشک فرود آمدیم صادق ال محمد علیہ السلام لب مے جنبانید و من نمیدانستم کہ او چہ میگوید ناگاہ روے بان خرما بن اورد و گفت مرا طعام کن از انچہ ایزد تعالیٰ در تو ودیعت نہادہ است از روزے بندگان خود من دیدم کہ خرما بن بسوے وے میل کردہ وازوے خوشہا اویختہ بود از خرماے تر مرا گفت پیش اے و بسم اللہ الرحمن الرحیم بگو و بخور من بموجب فرمودہ عمل نمودم ہرگز خرمائی ازین شیرین تر و خوبتر نخوردہ بودم اعرابے انجا حاضر بود گفت من ہرگز سحرے کہ امروز دیدم ندیدہ بودم جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمود کہ ما وارثان پیغمبرانیم در میان ما ساحر و کاہنے نمیباشد اما دعا میکنیم کہ خداے تعالیٰ اجابت میکند اگر خواہی دعا کنم تا حق تعالیٰ ترا مسخ گرداند و سگ سازد اعرابے از جہلیکہ داشت گفت دعا کن امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ دعا کرد فی الحال ان اعرابے سگے شد و روے بخانہ خود نہاد و امام صادق رض مرا فرمود کہ در عقب وے برو من برفتم دیدم بخانہ خود در آمدہ و پیش اہلیہ و اولاد خود دم مے جنبانید چوبے برداشتند و او را بیرون کردند من بازگشتم و انچہ دیدم بعرض امام علیہ السلام رسانیدم ان سگ نیز بازآمد و در پیش امام رضی اللہ عنہ در خاک میغلطید و اب از چشم او میرفت امام صادق رضی اللہ عنہ بروے ترحم فرمودہ دعا کرد تا بصورت خود عود کرد انگاہ گفت اے اعرابے بانچہ تو گفتم ایمان اوردے جواب داد کہ آری ہزار بار

بلکہ دو ہزار بار در شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب از یونس بن ظبیان روایت کردہ کہ گفت با جماعتے در ملازمت صادق رضی اللہ عنہ بودیم پرسیدیم کہ چون خدای تعالے ابراہیم علیہ السلام را گفت کہ خذ اربعۃ من الطیر فصرھن الیک آن مرغان از یک جنس بودند یا از اجناس مختلفہ پس فرمود کہ میخواہید کہ مثل آن شمارا بنمایم گفتیم آرے فرمود اے طاؤس فی الحال طاؤسی حاضر شد پس فرمود کاے غراب غرابے حاضر شد پس فرمود کہ اے باز بازے حاضر شد پس فرمود کہ ای کبوتر کبوترے حاضر شد پس فرمود تا ہمہ را بکشتند وریزہ ریزہ کردند بیکدیگر آمیختند و سرہاے ایشان نزد آنگاہ داشتند بعد از ان سر طاؤس را بر داشت و فرمود کہ اے طاؤس دیدم کہ گوشت واستخوان و پرہاے وے از یکدیگر جدا شد و بسر وے چسپید و بدن وے راست شد و زندہ گشت و بان سر مرغ دیگر ہمین معاملہ کرد ہمہ زندہ شدند در شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب و صواعق آوردہ کہ منصور خلیفہ ربیع را فرمود کہ جعفر بن محمد را حاضر گردان چون ربیع و برا حاضر ساخت منصور گفت قتلنے اللہ ان لم اقتلک یعنے بکشد مرا خدائے تعالے اگر بکشم ترا میخواہی بحیلہ فتنہ می انگیزے و میخواہی کہ خون مسلمانان ریزے صادق رضی اللہ عنہ گفت واللہ من ہیچ نکردہ ام و نخواستہ ام اگر تو چیزے رسیدہ است از زبان دروغ گوئی رسیدہ است و اگر عیاذا باللہ اینچہ گفتے کردہ باشم بر یوسف علیہ السلام ظلم کردند عفو کرد و ایوب علیہ السلام بیلا مبتلا شد صبر پیش آورد و سلیمان را عطا دادند شکر گذاری نمود و اینان پیغمبر اند و نسب تو بایشان باز میگردد منصور گفت راست میگوئی و ویرا بالا خواند و بر پہلوے خود بنشاند پس گفت فلان بن فلان این سخن از تو بمن رسانیدہ است پس فرمود تا ویرا حاضر کردند از وے پرسید کہ تو خود شنیدے این سخن را از وے گفت آرے گفت سوگند بتوانے خورد گفت بلے پس آغاز سوگند کرد کہ باللہ الذے لا الٰہ الا ہو عالم الغیب والشہادۃ صادق رضی اللہ عنہ گفت یا امیر المومنین من ویرا سوگند میدہم گفت تو سوگند دہ بان شخص گفت بگوے برئت من حول اللہ وقوتہ والتجات الی حولی وقوتی لقد فعل کذا وکذا جعفر وقال کذا وکذا جعفر اندکے امتناع نمود و آخر سوگند خوردہم در مجلس بمقدار ہمبر و منصور گفت پای وے برا بکشید و از مجلس بیرون برید لعنۃ اللہ علیہ و یا صادق گفت تو مبرا و منزہے از آنچہ در حق تو گفتہ اند و عذر خواہی تمام کرد و در وقت رفتن ربیع کہ خادم خلیفہ بود خلعتے فاخرہ و جایزہ نیکو بر داشتہ ہمراہ صادق رضی اللہ عنہ آمد و سالماً و غانماً بمنزل تشریف آورد و ربیع گوید کہ چون صادق رضی اللہ عنہ بر منصور در آمد لب خود میجنبانید و ہر چند لب خود میجنبانید غضب منصور فرو مے نشست تا ویرا نزدیک خود نشاند و از وی

خشنود شد چون از پیش وی بیرون آمد از وی پرسیدم که این مرد خشمناک تر از همه کس بود بر تو چون
تو در آمدی لب می جنبانیدی چه میخواندی که دم بدم غضب وی فرو نشست گفت دعای
جد خود حسین بن علی را رضی الله عنهما میخواندم که یا عدتی عند شدتی و یا غوثی عند کربتی احرسنی بعینک
التی لا تنام واکنفنی برکنک الذی لا یرام ربیع گوید که این دعا را یاد گرفتم هرگز مرا شدتی پیش نیامد مگر که
این دعا را خواندم و از آن شدت فرج یافتم و هم ربیع گوید که از صادق رض پرسیدم که چرا نگذاشتی که آن شخص
سوگند خود را تمام کند و ویرا سوگند دادی فرمود که چون بنده خدای تعالی را بیگانگی و بزرگواری
یاد میکند باوی حلم ورزد و تاخیر عقوبت وی میکند و ویرا سوگند دادم بآنچه شنیدی خدای تعالی
ویرا زود گرفت و در صواعق و شواهد آورده که داود بن علی بن عبد الله بن عباس رضی الله عنهما یکی
از موالی صادق را رضی الله عنه قتل کرد و اموال ویرا گرفت صادق رضی الله عنه بروی در آمد و ردای
خود در زمین میکشید و فرمود که مولای مرا کشتی و مال ویرا گرفتی والله که بر تو دعای بد خواهم کرد داود
بر سبیل استهزا گفت مرا از دعای خود می ترسانی صادق رضی الله عنه بخانه باز گشت و همه شب
تا بسحر بیدار بود در قیام و قعود چون وقت سحر شد شنیدند که بر داود دعای بد کرد ساعتی بنیامد که ویرا
بکشتند و از آنجمله انست که در شواهد و اصابه فی تمییز الصحابه آورده که چون زید را رضی الله عنه کشتند و بر دار
کردند حکیم بن عیاش کلبی این دو بیت گفت

صلبنا لکم زیداً علی جذع نخلة	ولم ار مهدیاً علی الجذع یصلب
تقیم بعثمان علیاً سفاهة	وعثمان خیر من علی واطیب

چون این دو بیت بصادق رضی الله عنه رسید دست بدعا برداشت و فرمود اللهم ان کان عبدک
کاذباً فسلط علیه کلباً من کلابک بار خدایا اگر بنده تو کاذب است پس مسلط گردان بروی سگی از
سگان خود را بنی امیه ویرا بکوفه فرستادند شیر ویرا در راه بدرید چون این خبر بصادق رضی الله عنه رسید
در سجده افتاد و گفت الحمد لله الذی انجزنا ما وعدنا یعنی شکر مر خدای را که وفا کرد ما را بآنچه وعده کرده بود و در صواعق
آورده که از جمله مکاشفات صادق رضی الله عنه آنکه ابن عم وی عبد الله محض که شیخ بنی هاشم بود
پسری داشت ملقب بنفس زکیه و در آخر دولت بنی امیه و ضعف ایشان بنو هاشم میخواستند
که به محمد و برادر وی بیعت کنند صادق رضی الله عنه از بیعت ایشان ابا کرد و مردم تهمت بوی کردند

که از روی حسد بیعت نمیکند صادق رضی الله عنه گفت والله که خلافت نه بمن خواهد رسید و نه بایشان
بلکه خلافت از صاحب قبای زرد خواهد بود که صبیان و غلامان ایشان بدان بازی میکرده باشند
و منصور عباسی دران روز حاضر بود و قبای زرد پوشیده بود چون این سخن از صادق شنید همیشه
این معنی در خاطر او بود تا وقتیکه خلافت باو رسید و والد جعفر محمد باقر رض نیز قبل از وی از این معنی خبر داده
بود که منصور عباسی مالک شرق و غرب روی زمین خواهد شد و مدت او بطول خواهد انجامید اما
آخر کار چون خلافت بمنصور رسید از قول باقر و جعفر رض تعجب کرد جماعه ورشواهد آورده که روزی منصور
با حاجب خود گفت وقتی که جعفر بن محمد بر من درآید پیش از آنکه بمن رسد ویرا بکش روزی صادق
رضی الله عنه بر وی درآمد و پیش وی بنشست منصور حاجب را طلبید آمد دید که صادق رضی الله
عنه نشسته است چون صادق رضی الله عنه برفت حاجب را طلبید و گفت ترا چه فرموده بودم حاجب
سوگند خورد که من ویرا ندیدم مگر پیش تو نشسته نه در وقت درآمدن ویرا دیدم نه در وقت بیرون رفتن
و از آنجمله آنست که یکی از مقربان منصور گوید که روزی پیش وی درآمدم ویرا متفکر یافتم گفتم یا امیر المؤمنین
موجب تفکر تو چیست گفت ای فلان جمعی کثیر را از علویان فانی ساختم و پیشوای ایشانرا گذاشتم
گفتم آن کیست گفت جعفر بن محمد گفتم وی مردیست مشغول بعبادت خدای تعالی و اصلا نظر بر دنیا ندارد
گفت من دانسته ام که تو بامامت وی اعتقاد داری اما ملک عقیم است من سوگند خورده ام که
بشب در نیایم تا خاطر خود را از وی فارغ نسازم سیاف را بخواند و گفت چون جعفر بن محمد حاضر شود
هرگاه که من دست خود بر سر خود نهم باید که ویرا قتل کنی پس بفرمود که تا صادق را رضی الله عنه حاضر
کنند در وقت درآمدن بوی پیوستم دیدم که لب می جنبانید اما ندانستم که چه میخواند لیکن قصر منصور
را دیدم که بجنبش درآمدن گشتی از تلاطم امواج بحر و منصور را دیدم سر و پای برهنه و لرزه بر اندامهای
وی افتاده استقبال وی کرد و بازوی ویرا گرفت و بر وساده خود نشاند و گفت یا ابن رسول
الله باعث آمدن تو چیست فرمود که چون مرا خواندی آمدم گفت حاجتی که داری بخواه فرمود حاجت
من آنست که مرا نخوانی تا من باختیار خود هر وقت که خواهم حاضر شوم آنگاه برخاست چون بیرون
رفت منصور جامه خواب طلبید و تا نیم شب بخسپید و نمازها از وی فوت شد چون بیدار شد نمازها
را قضا کرد مرا پیش خواند و گفت در آن وقت که جعفر بن محمد حاضر شد اژدهائی دیدم که یک لب وی

بزمین ویک بر بالاے قصر من بزبان فصیح با من گفت که مرا خداے تعالے فرستاده است که اگر
بصادق رضی الله عنه گزندے رسانی ترا و قصر ترا فرو برم حال بر من متغیر شد چنانکه دیدے من گفتم
که این سحر است گفت مگو که این سحر است که این خاصیت اسم اعظم است که برسول صلی الله علیه وسلم
آمده بود که هرچه میخواست چنان میشد و ازانجمله انست که ابونصیر گوید که بمدینه در آمدم و کنیزکے همراه بود با وے
جمع شدم چون بیرون آمدم که بحمام روم دیدم که جماعتے از اصحاب بزیارت صادق رضی الله عنه توجه
نموده اند با ایشان همراه شدم چون بخانهٔ صادق رضی الله عنه در آمدیم و چشم وے بر من افتاد
فرمود که اے ابونصیر مگر ندانسته که در خانهٔ پیغمبران و فرزندان ایشان با جنبت در نمی باید آمد گفتم یا
ابن رسول الله اصحاب را دیدم که مے آمدند ترسیدم که این دولت از من فوت شود توبه کردم که دیگر
هرگز چنین نکنم و بیرون آمدم و ازانجمله انست که دیگرے گفته است که دوستے داشتم که منصور وے را
حبس کرده بود صادق را رضی الله عنه در موسم حج در عرفات دیدم بعد از نماز عصر از من پرسید که حال
دوست تو که در حبس منصور بود چه شد گفتم همچنان در حبس وے است دست بدعا برداشت چون ساعتے
بر آمد گفت والله که دوست ترا بگذاشتند را وے گوید که چون از حج بازگشتم از دوست خود پرسیدم
که ترا کے گذاشتند گفت روز عرفه بعد از نماز عصر و ازانجمله انست که دیگرے گفته است که در مکه بردے
خریدم و با خود جزم کردم که انرا از دست ندهم تا بعد وفات کفن من باشد چون از عرفات بمزدلفه باز
گشتم از من غائب شد بسیار مغموم شدم چون بامداد از مزدلفه بمنی آمدم در مسجد خیف نشستم ناگاه
کسے از پیش صادق رضی الله عنه آمد که ترا میطلبد نزد پیش وے رفتم و سلام گفتم و بنشستم وے
بمن کرد و فرمود که میخواهی که ترا بردے دهیم که بعد از وفات کفن تو باشد گفتم اے که بردمن ضایع
شده است غلام خود را آواز داد و غلام وے آمد بردے آورد چون دیدم همان برد من بود بعینه
فرمود که این را بگیر و خداے تعالے را سپاس گوے و ازانجمله انست که شخصے پیش وے ده هزار درم
آورد و گفت که من بحج میروم ازین براے من سراے بخر که چون از حج بازگردیم با اهل عیال خود
در انجا متوطن شویم چون از حج بازگشت و پیش صادق رضی الله عنه آمد فرمود که براے تو سراے خریدم در بهشت
که حد اول ان منتهی برسول صلے الله علیه وسلم مے شود و ثانی به علی و ثالث بحسن و رابع بحسین
رضی الله تعالے عنهم و اینک صک نوشته چون ان شخص انرا بشنید گفت راضی شدم باین صک را

بسنبد چون بمنزل خود رسید بیمار شد وصیت کرد که این صک را با وے در قبر نهند چون وفات
کرد وآن صک را با وی در قبر نهادند دیگر روز بامداد دیدند که صک بر روے قبر وے است و بر پشت وے
نوشته که جعفر بن محمد وفا نمود بآنچه وعده کرده بود واز آنجمله آنست که شخصے از وے التماس دعا کرد که خدایتعالی
وی را چندان چیزے دهد که بسیار حج گذارد فرمود که خداوندا وی را چندان بده که پنجاه حج گذارد آن شخص پنجاه
حج گذارد و در حج پنجاه و یکم بجحفه رسید وخواست که غسل کند سیل وی را در ربود و در ان بمرد اما نقش
خاتم امام جعفر رب است انت عظیمی من الناس کذا فی روضة الاحباب والله اعلم۔

موسی بن جعفر رضی الله عنه

در روضة الاحباب و در شواهد النبوة و تاریخ ابن خلکان گفته که وے امام هفتم است از ائمه اثنے
عشر در روضة الاحباب گفته که کنیت او ابو الحسن و ابو ابراهیم و ابو عبد الله دو گفته اند که ابو اسماعیل
و ابو علی نیز از جمله کنیتهاے او ست و در شواهد آورده که لقب او کاظم است در روضة الاحباب آورده
که صالح و صابر نیز لقب او ست وقال ابن خلکان نقلا عن تاریخ خطیب البغداد وکان موسے یدعی العبد
الصالح پس نام وے موسے و کنیت او ابو الحسن و ابو ابراهیم و ابو عبد الله و ابو اسماعیل و ابو علی و
لقب او کاظم و عبد الصالح و صابر و صالح و زین المجتهدین است در روضة الصفا آورده که او را زین المجتهدین
میگفتند در مدینه و مادر وے ام ولد بوده حمیده بربریه نام و ولادت وی در ابوا بود میان مکه و مدینه
یوم الاحد لسبع خلون من صفر سنة ثمان وعشرین ومایة ومات فی حبس هارون الرشید ببغداد
یوم الجمعه لخمس خلون من رجب سنة ست وثمانین ومایة کذا فی الشواهد و در روضة الاحباب آورده
که امام موسے در وقت فوت امام جعفر بست ساله بود و بروایت اصح واکثر در رجب سنة ثلث و
ثمانین ومایة در بغداد از عالم نقل نموده و بدین روایت مدت امامتش سی و پنجسال باشد و زمان
حیاتش پنجاه و پنج سال و در روضة الصفا آورده که بقول صاحب ربیع الابرار مدت حیاتش چهل و
پنجسال بود وقال الشیخ ملا علی قاری نقلا عن المسعودی مات سنة ست وثمانین وهو ابن اربع
وخمسین وفی تاریخ ابن خلکان کانت ولادته یوم الثلثا قبل طلوع الفجر سنة تسع وعشرین ومایة
وقال الخطیب سنة ثمان وعشرین بالمدینة وتوفی الخمس بقین من رجب سنة ثلث وثمانین

ومایة وقیل سنة ست وثمانین ببغداد وقیل انه توفی مسموماً وقال الخطیب توفی فی الحبس ودفن
فی مقابر الشونیزیة خارج القبة وقبره هناک مشهور یزار وعلیه مشهد عظیم فیه قنادیل الذهب والفضة
وانواع الالات والفرش لایحد وهو فی الجانب الغربی ودر روضة الاحباب اورده که بقول اکثر ارباب
اخبار کاظم رضی الله عنه بفرموده هارون الرشید سندی بن شاهک یا یحیی بن خالد برمکی زهر داد
وبدان واسطه آن جناب روی بفردوس اعلی نهاد وفیه ایضا نقلاً عن تاریخ گزیده که بعقیده بعضی
از علمای شیعه سرب در حلقوم آن امام ریختند وبدست بی شرمی رشته عمر عزیزش را بگسستند
مدفن پرنور امام کاظم رضی الله عنه در خطه بغداد مشهور است مطاف طوایف جمهور خلایق نزدیک
ودور وفی اخبار الدول للقرمانی کانت وفاته سنة ثلث وثمانین ومایة فلما توفی امر الرشید
بوضع نعشه علی الجسر ببغداد ونادی علیه هذا موسی بن جعفر الذی یزعم الشیعة انه لایموت فانظروا الیه
میتا ثم دفن فی مقابر قریش وله من العمر خمس وخمسون سنة وشیخ عبدالحق دهلوی در شرح مشکات
اورده که امام شافعی گفته که قبر امام موسی کاظم تریاق مجرب است مر اجابت دعا را۔
اما مناقب آن جناب تا العمر پابند شریعت بود وهیچ روایت نه بطریق صحیح نه بطریق ضعیف مروی
نشده که از انجناب امری که موجب اعتراض از جانب شریعت باشد صادر شده ودر شواهد النبوة
اورده که عابدترین اهل زمان خود بود وفقیه ترین ایشان وسخی ترین وکریم ترین ایشان وقال ابن
خلکان نقلاً عن خطیب البغداد کان موسی یدعی عبداً صالحا لعبادته واجتهاده وانما لقب بالکاظم لفرط
حلمه وتجاوزه عن المعتدین ودر روضة الاحباب اورده که نسیم مکارم اخلاق این امام عالیشان
اطراف جهان را ومشام جهانیان را معطر گردانیده بود واشعه محاسن اداب آن مقتدای
بلند مکان مشام ظلمت اندوز طوایف انسان را بصبح عالم افروز رسانیده ووفور زهد وعبادتش
افزون از قوت وطاقت بشر وکمال علم وفضیلتش بیرون از احاطه استطاعت علمای دانش
پرور وعجایب کراماتش مخبر از معجزات رسول وغرایب خوارق عاداتش محیر طباع عقول وتقویت ملت
برای عالم آرایش مخصوص وامامتش بنص آبای منصوص بود وفی اخبار الدول للقرمانی هو الامام الکبیر القدر الاوحد الحجة الساهر
لیله القائم نهاره صایما المسمی لفرط حلمه وتجاوزه عن المعتدین کاظما وهو المعروف عند اهل العراق
بباب الحوائج لانه ماخاب المتوسل به فی قضاء حاجة قط وکان له کرامات ظاهرة ومناقب باهرة

انتزع گمہ الشرف و علا بار سماے اوج المزایا فبلغ اعلاہا و در صواعق اوردہ کہ موسے کاظم رض وارث علوم و
فضل و کمالات پدر خود گشت و ویرا کاظم ازین جہت گفتند کہ حلم بسیار داشت و خشم فرو مے برد و از
مردم تجاوز و عفو مے نمود و نزد اہل عراق مشہور بود در باب قضاے حوایج نزد خداے تعالےٰ و عبد و اعلم
اہل زمان خود بود و سخاوت وے نیز از ہمہ ایشان زیادت بود و فی تاریخ ابن خلکان روی انہ دخل
مسجد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فسجد سجدۃ فے اول اللیل وسمع وہو یقول فی سجودہ عظم الذنب عندی
فلیحسن العفو من عندک یا ارحم اہل التقوی یا اہل غافر المغفرۃ فجعل یردد ہا حتی اصبح وکان سخیا کریما و لہ اخبار و نوادر
کثیرۃ و فے اخبار الدول للقرمانی و قد اکثر الادبار فے مدایحہ فمن ذلک قول ابی الفتح -

انا للسید الشریف غلام | حیثما کان فلیبلغ سلامی
واذا کنت للشریف غلاما | فانا الحر والزمان غلامی

و در روضۃ الصفا اوردہ کہ امام موسے قرآن را بغایت نیکو خواندے و در قرآن خواندن بگریستے و سامعان
نیز بگریستندے و در ان زمان تجوید و ترتیل او ہیچکس کلام الہی را قرات نمیکرد و در مدینہ اورا زین
المجتہدین میگفتند و از امام جعفر صادق منقول است کہ اشارہ باولاد خود کردہ گفت اینہا فرزندان
منند موسے سید ایشان است و ہم امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ دربارہ امام موسے فرمودہ کہ
موسے بابے است از ابواب الہی و از وے بیرون خواہد آمد کسیکہ غوث این امت و نور ہمہ ملت باشد
و بہترین کل مولود و فاضل ترین جمیع موجود بود و مامون از پدر خود روایت کند کہ در شان امام موسے
کاظم با پسران خود گفت کہ این مرد امام مردم است و حجت حق بر خلق و خلیفہ بر کافہ عباد و من امام
جماعتی ام بحسب ظاہر از روے قہر و غلبہ و بخدا سوگند کہ امام موسے سزاوار تر است از من و از سایر خلق
بجاے رسول و من این سخن نہ بجہت ان میگویم کہ مہم ملک و کار خلافت را سہل می انگارم و آسان
مے شمارم و اللہ کہ اگر عزیز ترین اولاد من در حکومت با من منازعت ورزد چشم اورا از حدقہ بیرون
کنم کہ ملک عقیم است لیکن اے مامون این موسے وارث جمیع انبیا است اگر علم صحیح خواہی از
وے باید خواست مامون گوید کہ چون این سخنان از پدر خود شنیدم نہال محبت اہلبیت در روضہ
جان نشاندم و جان شیرین باز براے طلب مرضات ایشان بفشاندم و فے طبقات الشعرانی
کان رضی اللہ عنہ یقول اذا صحبت رجلا و کان موافقا لک ثم غاب عنک فلقیتہ فاضطرب قلبک علیہ

فارجع الی نفسک فانظر فان کنت اعوجت فتب وان کنت مستقیما فاعلم انه ترک الطریق وقف
عند ذلک ولا تقطع منه حتی یستبین لک ان شاء اللہ تعالیٰ وکان یکنی بالعبد الصالح لکثرۃ عبادۃ
واجتہادہ وقیامہ باللیل وکان اذا بلغہ عن احد انہ یوذیہ یبعث الیہ بمال وفی تقریب
العسقلانی موسیٰ بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین ابن علی ابو الحسن الہاشمی المعروف بالکاظم
صدوق عابد من السابعۃ مات سنۃ ثلث وثمانین وقال الشیخ ملا علی القاری فی شرح الشفا
للقاضی عیاض موسیٰ بن جعفر ابن محمد العلوی الکاظم روی عن ابیہ وعبد اللہ بن دینار ولم یدرکہ
وعنہ ابنہ علی الرضا واخواہ علی ومحمد وبنوہ ابراہیم واسماعیل وحسین قال ابو صالح حاتم ثقۃ امام مات
فی حبس الرشید اخرج لہ الترمذی وابن ماجہ وفی میزان الذہبی موسیٰ بن جعفر بن
محمد بن علی العلوی الملقب بالکاظم عن ابیہ قال ابن ابی حاتم صدوق امام وقال ابوہ ابو حاتم
ثقۃ امام قلت روی عنہ بنوہ علی الرضا وابراہیم واسماعیل وحسین واخواہ علی ومحمد وانما اوردتہ
لان العقیلی ذکرہ فی کتابہ وقال حدیثہ غیر محفوظ یعنی فی الایمان قال الحمل فیہ علی ابی الصلت
الہروی قلت فاذا کان الحمل علی ابی الصلت فما ذنب موسیٰ حتی تذکرہ وفی مسند الشہاب
باسناد مظلم الی سہل بن ابراہیم عن موسیٰ عن جعفر عن ابیہ عن جدہ متصلا قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم الوضوء قبل الطعام ینفی الفقر وبعدہ ینفی اللمم ویصح البصر وجاء عن موسیٰ عن
ابائہ مرفوعا نعم المال النخل الراسخات فی الوحل المطعمات فی المحل وقد کان موسیٰ من اجود الحکماء
ومن عباد الاتقیاء ولہ مشہد معروف ببغداد مات سنۃ ثلث وثمانین ومایۃ ولہ خمس وخمسون
سنۃ وحدیثہ قلیل جدا وفی خلاصۃ التہذیب للحافظ صفی الدین موسیٰ بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین
بن علی بن ابی طالب الہاشمی ابو الحسن الکاظم المدنی عن ابیہ وعنہ ابنہ علی الرضا واخواہ علی
ومحمد ابنا جعفر بن محمد وطائفۃ قال ابو حاتم ثقۃ صدوق امام من ائمۃ المسلمین قال یحیی بن الحسین
العلوی بلغہ عن رجل یوذیہ فبعث الیہ بصرۃ فیہا الف دینار۔

اما سخاوت وحلم آنجناب

در صواعق آوردہ کہ سخاوت او از اہل زمان او زیادہ بود وفی تاریخ ابن خلکان کان سخیا کریما وکان

بلغه عن الرجل انه یوذیه فبعث الیه بصرة فیها الف دینار وکان یصر الصرر ثلثمائة دینار واربعمائة دینار
ثم یقسمها بالمدینة ودر روضة الصفا در ذکر کاظم رض آورده که اکبر اولاد امام جعفر صادق او بود و باوصاف
حمیده آراسته و باخلاق پسندیده پیراسته بجود و احسان مشهور به بر و امتنان مذکور نوبتی بسمع
شریف وی رسانیدند که فلان کس پیوسته بغیبت تو مشغول است فی الحال هزار دینار
برسم انعام نزد او فرستاد ابو محمد ابن یحیی علوی روایت میکند که شخصی از اولاد عمر بن الخطاب
رض امام موسی را ایذا مینمود وی و امیر المومنین علی را دشنام دادی بعضی از منتسبان اهل بیت
باو گفتند که ما را رخصت فرمای تا این شخص را بکشیم و انتقام اهل بیت از وی بکشیم جناب
امام بمبالغه تمام و الحاح مالاکلام ایشان را ازین حرکت منع فرمود و پرسید که آن مرد کجا است گفتند
بر سر ضیعت خود رفته است امام بمبالغه تمام بجانب آن ضیعت روان شد چون بدانجا
رسید مرکب در مزرعه او راند ابن عمر از دور فریاد بر آورد و تشنیع آغاز کرد که مرکب در کشت
زار مردمان مران امام موسی التفات به سخن او نکرده همچنان میراند تا بدو رسید و از مرکب فرود
آمده پیش او بنشست و در روی او تبسم گشته پرسید که تو را درین زراعت چند خرچ
شده باشد گفت دویست دینار باز امام استفسار نمود که چند امید میداری که ازین
مزرعه بتو رسد جواب داد که دویست دینار امام بر فور صره مشتمل بر سیصد دینار بیرون آورده
پیش او نهاده فرمود که این سیصد دینار را بستان و امید از زراعت خود منقطع مگردان آن مرد
برخاست و سر امام را ببوسید و از گناهان گذشته عفو و اغماض طلب نمود و گفت هیچکس در
فضیلت و کرم بر اولاد نبی و وی مسابقت نتواند جست و امام موسی کاظم چون بمنزل خود باز
گشت با مخصوصان خویش که قصد آن شخص داشتند صورت حال را بیان کرده فرمود که این فعل
که از من صادر گشت به بود یا آنچه شما تصور کرده بودید۔

اما ابتلاء وی سه بار در محبوس نمودند اول آنکه در شواهد النبوة و اخبار الدول للقرمانی و روضة الصفا و صواعق محرقه و تاریخ ابن
خلکان آورده فی ذکر الکاظم رض کان یسکن المدینة فاقدمه المهدی به بغداد فحبسه فرای فی النوم
علی بن ابی طالب رض وهو یقول یا محمد فهل عسیتم ان تولیتم فی الارض وتقطعوا ارحامکم قال الربیع
فارسل الی لیلا فراعنی ذلک فجئته فاذا هو یقرا هذه الایة وکان احسن الناس صوتا وقال علی

بموسے بن جعفر فحبته به فعانقه واجلسه الے جنبه وقال یا ابا الحسن انے رایت امیر المومنین علی
بن ابی طالب رضه فی النوم یقرأ علی کذا فتوسمنے ان تخرج علی او علی احد من اولادی فقال واللہ
لا فعلت ذلک ولا هو من شانی قال صدقت اعطه ثلثة الاف دینار ورده الے المدینة قال الربیع
فاحکمت امره لیلا فما اصبح الا وهو فی الطریق خوف العوائق یعنے مہدی بن منصور ویرا از مدینه
به بغداد آورد وحبس کرد شبے امیر المومنین علی را رضی اللہ عنه در خواب دید که فرمود یا محمد فهل عسیتم الآیة
یعنے آیا شاید وتوقع انست از شما اگر بخود دگیرید امور مردمان را یعنی حاکم خلق شوید انکه فساد کنید در زمین
از روے تکبر وتعظم وقطع رحم نمائید بنا بر تجبر وتظلم ربیع گوید در شب بود که مرا طلبید چون پیش وے رفتم
شنیدم که این آیت را میخواند با واز خوش گفت حالے برو وموسے بن جعفر را بیار رفتم واوردم
ویرا معانقه کرد وبنشاند وخواب را با وے بگفت پس گفت میخ توانے که مرا ایمن گردانے از انکه
بر من وفرزندان من خروج کنے فرمود که واللہ هرگز نکرده ام واز شان من نیست که بکنم گفت راست
میگوئی پس ربیع را گفت که ویرا سه هزار دبروایتے ده هزار دینار بده وساختگے وے کن تا
بمدینه رود ربیع گوید که هم در شب کار وے بساختم و ویرا روان کردم پس نه صبح کرد مگر او در راه
از خوف آنکه مبادا مانعے پیدا شود انتهی دوم فی مروج الذهب للمسعودی ذکر عبد اللہ بن مالک
الخزاعی وکان علی دار الرشید وشرطته قال اتانی رسول الرشید فی وقت ما جاءنی قبله قط
فانتزعنی من موضعی ومنعنی من تغییر ثیابی فراعنی ذلک فلما صرت الے دار سبقنی الخادم فعرف الرشید
خبرے فاذن لی فی الدخول فدخلت فوجدته قاعدا علی فراشه فسلمت فسکت ساعة فطار
عقلی وتضاعف الجزع ثم قال لی یا عبد اللہ اتدری لم طلبتک فی هذا الوقت قلت لا واللہ یا
امیر المومنین قال انی رایت الساعة فی منامی کان حبشیا قد اتانی ومعه حربة فقال ان
لم تخل عن موسے بن جعفر الساعة والا نحرتک بهذه الحربة فاذهب فخل عنه فقلت یا امیر المومنین
اطلق موسے بن جعفر ثلاثا قال نعم امض الساعة حتی تطلق موسے بن جعفر واعطه ثلاثین الف
درهم وقل له ان احببت المقام قبلنا فلک عندی ما تحب وان احببت المضی الے المدینة
فالاذن فی ذلک الیک قال فمضیت الے الحبس لاخرجه فلما رآنی موسے وثب الی قائما
وظن انی قد امرت فیه بمکروه فقلت لا تخف قد امرنی امیر المومنین باطلاقک وان ادفع الیک

ثلاثين الف درهم وهو يقول لك ان احببت المقام قبلنا فلك ما تحب وان احببت الانصراف فالامر
فى ذلك مطلق اليك واعطيته الثلاثين الف درهم وخليت سبيله وقلت له لقد رايت من امرك عجباً
قال فانى اخبرك بينا انا نائم اذ اتانى النبى صلى الله عليه وسلم فقال يا موسى حبست مظلوماً فقل هذه الكلمات
فانك لا تبيت هذه الليلة فى الحبس فقلت بابى وامى ما اقول فقال قل يا سامع كل صوت ويا
سابق الفوت ويا كاسى العظام لحماً ومنشرها بعد الموت اسألك باسمائك الحسنى وباسمك الاعظم
الاكبر المخزون المكنون الذى لم يطلع عليه احد من المخلوقين يا حليماً ذا اناة لا يقوى على اناته يا ذا المعروف
الذى لا ينقطع ابداً ولا يحصى عدداً فرج عنى فكان ما ترى یعنی ذکر کرد عبد الله بن مالک الخزاعی و بود دربان
رشید و صاحب شرط وے گفت آمد مرا فرستادہ رشید در وقتیکه نیامده بود مرا در انوقت گاهی پس
بکشید مرا از جاے من و منع کرد مرا از تغیر لباس پس رعایت کردم او را پس هرگاه شدم بسوے
خانه سبقت کرد مرا خادمے پس دانست رشید خبر من پس اذن داد مرا در دخول پس داخل شدم
یافتم او را نشسته بر فراش خود پس سلام کردم پس ساکت ماند ساعتے پس بپرید عقل من و دگر
گونه شد جزع پس گفت مرا اے عبد الله آیا میدانے که ترا براے چه درینوقت طلب کردم گفتم نه
بخدا یا امیر المومنین گفت دیدم درین ساعت در خواب که حبشی آمد مرا و با او حربه است پس گفت
اگر نمیگذارے موسے بن جعفر را درینوقت آگاه باش که ترا ذبح میکنم باین حربه پس برو و بگذار او را پس
گفتم یا امیر المومنین آیا بگذارم موسے بن جعفر را سه بار یعنے مکرر سه بار پرسیدم گفت آرے بگذار
درانوقت و بده او را سے هزار درهم و بگو او را اگر خواهی مقام کن نزد ما قبول کردم که براے تست
نزد ما آنچه تو دوست داری و اگر خواهی که بروے بسوے مدینه پس اجازت است ترا در آن امر گفت
عبد الله پس رفتم بسوے زندان تا اینکه بیرون کنم او را پس چون دید مرا موسے برجست بسوے من
ایستاده و گمان کرد که مگر من مامور شده ام با دیگر وے پس گفتم که مترس تحقیق که امر کرد مرا امیر المومنین
باطلاق تو و آنکه بدهم ترا سے هزار درهم و میگوید ترا امیر المومنین که اگر خواهی مقام کنے نزد من قبول کردم
که براے تست آنچه تو دوست داری و اگر خواهی که مراجعت کنے بسوی مدینه اختیار تراست و دادم
او را سے هزار درهم بگذاشتم او را و گفتم او را که تحقیق دیدم درباره تو امری عجیب گفت پس من خبر کنم
ترا که من در خواب بودم که ناگاه آمد مرا پیغمبر صلے الله علیه و سلم پس گفت موسے محبوس شدے

مظلوم پس بگو این کلمات را بدرستیکہ نباشے تو امشب درزندان پس گفتم پدر و مادرم فدای تو
باد چہ بگویم گفت بگو یا سامع کل صوت الی اخر الدعاء المذکور پس بود انچہ دیدے سیوم در صواعق
اوردہ کہ چون ہارون الرشید بحج آمد بعضے از مردم سعایت و بدگوئی امام موسے کاظم نزد وی کردند
کہ از ہر جانب اموال از جہت وے مے اورند چنانچہ کالاے سے ہزار دینار طلا خرید نمودہ بنا برین
ہارون الرشید وی را گرفت و نزد امیر خود عیسے بن جعفر بن منصور کہ والے بصرہ بود فرستاد و مدت
یکسال وی را حبس نمود انگاہ ہارون الرشید درباب قتل وے کتابے بوالے بصرہ نوشت او
از بعضے اباکرد و گفت او ادعاے ندارد و بحال خود راست و بہارون الرشید اعلام نمود کہ کسے را
بفرستد تا امام موسے را تسلیم وے کنم و اگر کسے را نفرستد او را خواہم گذاشت کہ ہر جا کہ خواہد
برود ہارون الرشید چون کتاب وی را دید سندی بن شاہک را فرستادہ تا امام موسے را تسلیم او
نماید و سفارش وے کردہ بود کہ با وے چکنند بعد ازان سم در طعام کرد و بعضے برانند کہ سم در رطب کرد
و تب کردہ بعد از سہ روز وفات یافت و عمرش شصت و پنجسال بود و فی تاریخ ابن خلکان اقام موسے
بالمدینۃ الے ایام ہارون الرشید عزم فی رمضان سنۃ تسع و سبعین و مایۃ فحمل معہ الے بغداد
و حبسہا الے ان توفی یعنی اقامت کرد موسے در مدینہ تا زمان ہارون الرشید عزم
کردہ شد در رمضان سنہ یکصد و ہفتاد و نہ پس برد او را ہمراہ خود در بغداد و حبس کرد او را
تا انکہ وفات کرد در زندان در ین دو روایت منافات دارد از عبارت صواعق متبادر میشود
کہ در زندان بصرہ وفات یافت و از روایت ابن خلکان و غیرہ مورخین بالاتفاق معلوم میشود کہ در زندان
بغداد وفات یافت پس شاید جمع باین طور میشود کہ سندی بن شاہک از زندان بصرہ گرفتہ در بغداد بردہ
باشد اگرچہ صاحب صواعق تصریح بدان نکردہ و نیز اختلاف است درانکہ صاحب صواعق میگوید کہ
او را گرفتہ در بصرہ فرستادہ و یکسال درانجا محبوس ماند و ابن خلکان میگوید کہ ہمراہ خود گرفتہ در بغداد برد شاید
اینطور بودہ باشد کہ ہمراہ خود گرفتہ از مدینہ روان شدہ از اثنای راہ در بصرہ فرستاد و بعد از یک سال ازانجا بذریعہ سندی
بن شاہک در بغداد طلب کرد درینصورت لا منافات واللہ اعلم عبارت ابن خلکان نیز اندکے
غیر مربوط واقع شدہ شاید از سہو قلم کاتب دو یک لفظ فرو گذاشت شدہ باشد و فی مروج
الذہب للمسعودی وے قبض موسے بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب ببغداد

سمو تا لخمس عشرة سنة خلت من ملک الرشید سنة ست وثمانین ومائة وهو ابن اربع وخمسین
سنة وقد ذکرناه فی رسالة بیان اسماء الائمة القطعیة من الشیعة اسماءهم واسماء امهاتهم ومواضع قبورهم
ومقادیر اعمارهم وکم عاش کل واحد منهم مع ابیه ومن ادرک اجداده علیهم السلام ولکلثوم العتابی فی الرشید
من ابیات -

امام لکف یضم نباتها — عصا الدین ممنوع من البر عودها
وعین محیط بالبریة طرفها — سواء علیه قربها وبعیدها
واسمع یقظانا یبیت یهاجها — لدی الخشاء مستودعا یکیدها

موءلف گوید باعث محبوسیت امام کاظم بار سیوم فقط همین یک سعایت نبود بلکه وجوهات دیگر نیز بود وان
انیست که در صواعق آورده که هارون الرشید امام کاظم را دید که نزدیک کعبه نشسته باو گفت که توئی که
در سر از مردم بیعت میگیری کاظم رض گفت تو امام جسومی ومن امام قلوبم دیگر آنکه -

فی تاریخ ابن خلکان وصواعق محرقة ان هارون الرشید حج فاتی قبر النبی صلی الله علیه وسلم
زائرا وحوله من قریش وافنی القبائل ومعه موسی بن جعفر فقال السلام علیک یا رسول الله یا
ابن العم فقال موسی السلام علیک یا ابت فتغیر وجه هارون الرشید وقال هذا هو الفخر یا ابا الحسن حقا
یعنی حج کرد هارون الرشید پس آمد نزد قبر نبی صلی الله علیه وسلم وگرد او قومے از قریش بودند و هلاک
کرده بود قبائل را و بود همراه او موسی بن جعفر پس گفت هارون السلام علیک یا رسول الله یا ابن العم
وکاظم رض گفت السلام علیک اے پدر من پس متغیر شد چهره هارون وگفت این فخر است
اے ابوالحسن و در صواعق آورده که ازین معنے درهم شد و باین سبب او را همراه خود ببغداد
برد و در آنجا محبوس ساخت و بیرون نیاورد تا وقتیکه وفات یافت موءلف گوید که در قصه حبس
سیوم امام کاظم مورخین را طرفه خبطے بے ضبط واقع شده چه صاحب صواعق یکبار گفت که بسبب
سعایت بدگوئی ازنکه او را بسوی بصره فرستاده وانجا تا یکسال محبوس ماند بعد ازان سندی بن شاهک
او را مسموم کرد و باز اینجا میگوید که از مدینه او را ببغداد برد و محبوس کرد و بیرون نیاورد تا وفات یافت
علی هذا القیاس عبارت ابن خلکان نیز در مقام اندکے غیر مربوط است بر ناظر مخفی نخواهد بود ابن خلکان
یکبار گفت که در زمان مهدی محبوس شده بسبب دیدن خواب امیر المومنین علی رض او را رها کرد بعد

ازان تا زمان هارون الرشید در مدینه بود که هارون ویرا باز محبوس کرد و در زندان برد ازین سبب
معلوم میشود که قید دو بار اتفاق افتاد بار خود شان از مسعودی نقل میکنند که هارون ویرا قید کرد و بدیدن
خواب حبشی اورا رها کرد چنانچه بالا گذشت بعد ازان خود شان نقل میکنند از خطیب که امام کاظم در حبس
بغداد بمرد پس بالضرور قید سه بار باشد یکبار در زمان مهدی و دو بار در زمان هارون الرشید
که یکبار بدیدن خواب اورا رها کرد بار دیگر رها نکرد و در باب حبس سیوم نزد مولف اقرب بصواب
چنان می نماید که اینطور گفته شود که هارون برای گذاردن حج یا عمره بمکه آمده بود لیکن بسبب غمازی
بدگوی که اورا گفت کاظم رضی الله عنه مال فراوان جمع نموده که الاسے هزار دینار طلا خریده ازین
سبب هارون متوهم شد بعد ازان چون کاظم رضی الله عنه را نزدیک کعبه دید گفت که توئی که در
سر از مردم بیعت میگیری کاظم رضی الله عنه گفت تو امام جسودی و من امام قلوبم ازین سبب
هارون در خشم شد و اورا همراه خود گرفته بمدینه رفت و در انجا چون بمقابل قبر شریف نبوی صلی
الله علیه وسلم رسید هارون گفت السلام علیک یا رسول الله یا ابن العم کاظم رضی الله عنه
گفت السلام علیک یا ابت چهره هارون متغیر شد و گفت این فخر است ای ابوالحسن و خشم
او زیاده شد بحبس او فرمان داد و همراه خود گرفته روانه بغداد شد از اثنای راه اورا در زندان
بصره فرستاد در انجا یکسال محبوس داشته بذریعه سندی بن شاهک در بغداد طلب کرده محبوس
ساخت و در انجا بسبب مسموم شدن امام موسی روی بفردوس اعلی نهاد و درین صورت
جمع بین الاقاویل هم میشود و بی ربطی عبارت هم بر میخیزد والله اعلم بحقیقة الحال -
من اخباره در صواعق آورده که هارون الرشید کاظم را رضی الله عنه گفت چگونه شما میگوئید که ما
ذریت رسول صلی الله علیه وسلم ایم و حال انکه شما اولاد علی ابن ابی طالب اید امام موسی
این ایت برخواند و من ذریته داود و سلیمان ای قوله و عیسی چون بنام عیسی علیه السلام رسید
گفت عیسی را علی نبینا و علیه السلام پدر نبود و حال انکه خدای تعالی اورا از ذریت ابراهیم خواند
و ایضا خدای تبارک و تعالی فرموده فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا ندع ابناءنا و
و ابناءکم الایة یعنی و تحقیقکه خدای تعالی امر فرمود که پیغمبر صلوات الله و سلامه علیه با نصاری
مباهله کنند انحضرت غیر علی و فاطمه و حسن و حسین را رضی الله عنهم بمباهله نخواند پس حسن و حسین رضی الله تعالی

عنہا پسران رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اند بہ اہن حجت کہ گفتیم و ما از اولاد حسینیم رقم و نے اخبار
الدول للقرمانی سال الرشید یوما فقال یا موسے لم قلتم انکم اقرب الے رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم
منا فقال یا امیر المومنین لو ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم خطب الیٰ کریمتک ہل کنت تجیبہ
فقال سبحان اللہ وکنت افتخر بذلک علے العرب والعجم فقال لکنہ لا یخطب الیٰ ولا ازوجہ لانہ والدنا
لا والدکم فلذلک نحن اقرب الیہ منکم ثم قال وہل کان یجوز لہ ان یدخل علے حرمک وہن منکشفات
فقال لا قال لکنہ کان لہ ان یدخل علی حرمی ویجوز لہ ذلک فلذلک نحن اقرب الیہ منکم یعنے پرسید روزی
ہارون از وی کہ اے موسے چرا میگوئید کہ شما قریب ترید بسوے رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم
از ما پس گفت یا امیر المومنین اگر رسول خدا خطبہ نمودی بسوے تو دختر ترا آیا میدادی واجابت
میکردی تو او را گفت سبحان اللہ اگر چنین میشد فخر میکردم بر عرب و عجم بدان گفت موسے مگر خطبہ
نکند رسول خدا بسوے ما و ندہیم ما او را چرا کہ او پدر ماست نہ پدر شما پس بدین سبب ما قریب تریم بسوے
او از شما باز گفت کہ آیا جایز بود رسول خدا را کہ در آید بحرم شما و زنان شما منکشف باشند گفت نہ
گفت موسے لیکن داخل شدن بر حرم ما جایز بود او را بدان حالت پس باین سبب ما قریبیم باو از شما و
نے روضۃ الصفا ایوب بن حسین الہاشمے روایت میکند کہ نفیع انصاری کہ مردے بد نفس
ہرزہ گوے بود متعرض مردم میشد روزے با عبد العزیز بن العمر بن عبد العزیز و جمعے دیگر بر در قصر
ہارون الرشید نشستہ بودند کہ امام موسے بر مرکبے سوار طالع گشت و حاجب رشید بتقدیم اعزاز
و اجلال پیش آمدہ باستقبال او رفت و سایر مردم نیز شرایط تعظیم و تجبیل بجاے آوردند و حاجب
بے توقف رخصت ملاقات حاصل نمودہ امام موسے بمجلس رشید در آمد نفیع با عبد العزیز گفت
کہ من عاجز تر از عباسیان ندیدم کہ با شخصے کہ دشمن ایشان است و بیم آن دارند کہ ملک ایشان را
بزیان آورد اینہمہ تملق و فروتنے مینمایند و ہمین لحظہ کہ امام موسے از نزد رشید بیرون آید من او را
بخطابے نالایق مخاطب ساختہ خاطرش را غمگین گردانم عبد العزیز نفیع را نصیحت کردہ گفت
متعرض او مشو و ادب را نگاہ دار کہ این طایفہ از اہل بیت پیغمبر اند دگاہ باشد کہ در جواب کسی
کہ با ایشان تعرض نماید سخنی گویند کہ تا قیام قیامت عار آن بر صفحات روزگار بماند و چون امام موسی
از پیش ہارون الرشید بیرون آمد بر مرکب سوار شد نفیع از جای خود برجستہ لجام مرکب امام را

را بگرفت و از روے غلظت گفت تو کیستے و از کجائی کاظم باو فرمود کہ اگر مقصود تو انست کہ نسب خود بیان کنم من پسر محمد حبیب اللہ بن اسماعیل ذبیح اللہ ابن ابراہیم خلیل اللہ ام و اگر از شہر من میپرسے شہر من انست کہ حق سبحانہ تعالے بر کافہ مسلمانان و بر تو اگر از زمرۂ ایشانے بشرطی کہ میدانم کہ نمیدانے واجب گردانیدہ کہ بزیارت و طواف انجا روند تا در اخرت باحراز مثوبات اختصاص یابند و اگر اظہار اہانت غرض است و مفاخرت پیش خلق بخدا سوگند کہ مشرکان دیار ما راضی نشدند کہ مسلمانان مدینہ در برابر ایشان درایند تا گفتند کہ اے محمد اکفاے ما را بیرون فرست و این سخن امام موسے اشارہ بان بود در روز بدر کہ عتبہ و شیبہ و ولید از صف خود بیرون آمدہ مبارز طلبیدند و سہ کس از انصار در مقابل ایشان رفتند بعد از انکہ مشرکان دانستند کہ ایشان مردم مدینہ اند گفتند انچہ مذکور شد اگر استفسار از شرف و منقبت ماست ما انکسانے ہستیم کہ بموجب فرمان اہل ایمان و ایقان بر ما صلواۃ میفرستند و اگر تو مسلمانے میگوئی اللہم صل علے محمد و ال محمد اکنون دست از مرکب من باز دار تا بر و دلزرہ بر اعضاے تفیع انصارے افتادہ رسوا و فضیحت بازگشت در روضۃ الصفا در ذکر عزیر پیغمبر نقل نمودہ کہ امام موسے کاظم رح در وقتیکہ از اعدا اگریختہ پوشیدہ و نہان در اطراف جہان میگشت گذار او بر قریہ از قراے شام افتاد در ان محل کوہے دید بغایت عالے کہ جمعے انبوہ از نصارے متوجہ قلۃ الجبل شدہ بودند از ایشان پرسید کہ این چہ جاے است و شما کجا میروید گفتند برین کوہ دیرے است و در انجا راہبے ہست کہ ہر سال یکبار بیرون مے آید و ما را از حلال و حرام شریعت عیسے ع اگاہ میکند و مشکلے کہ باشد حل سازد امام موسے ع بایشان مرافقت نمودہ بر بالاے کوہ رفت و چون بدر دیر رسیدند پیرے معمرے بیرون امد و بر موضعے مرتفع بنشست و ہمینکہ چشم راہب بر موسے بن جعفر افتاد نورے دید کہ از فرق ہمایون تا اسمان مرتفع شدہ و از ان صورت متعجب شدہ پرسید کہ اشنائی یا بیگانہ گفت از شما نیستم گفت مگر از امت مرحومہ گفت بلے راہب باز پرسید کہ از علماے ایشان یا از جہال موسے جواب داد کہ از جاہلان نیستم راہب گفت اسالک ام تسالنی یعنی من پرسم از تو یا تو بپرسے از من موسے گفت ذاک الیک اختیار ترا است راہب گفت من بپرسم امام فرمود ہرچہ خواہے بپرس راہب گفت ما و شما میگوئیم کہ در بہشت درختے ہست کہ آنرا طوبی گویند

و ما میگوئیم که اصل ان درسرای عیسی است و زعم شما انکه در منزل محمد است و علی کلا التقدیرین
در بهشت بقعه و غرفه نیست که شاخی ازان درخت نیست اکنون بگوی که مثال ان در دنیا چیست
امام گفت مثال ان در دنیا افتاب است که چون بوسط السما رسد هیچ بقعه نباشد که شعاعی
از اشعه ان درانجا نیفتد راهب گفت راست گفتی و درست سخن را نیکو سفتی و از هر جانب او را تحسین
برامد باز پیر دیر پرسید که میان ما و شما اتفاق است که اهل جنت در بهشت طعام و شراب
میخورند و از مطعومات و مشروبات کم نمیشود اگر میدانی بگو که مثال ان در دنیا چیست امام گفت
مثال ان در دنیا کتاب خدا است عزوجل که هر چند اهل تفسیر و تاویل در بطون ان سخن گویند و در
حقایق و دقایق ان نکتها پردازند بانتها نمیرسد همچنان بر حیثیت خود باشد راهب استحسان نموده
گفت ما و شما میگوئیم که اهل بهشت طعام و شراب میخورند و ایشانرا بول و غایط نباشد مثال
ان در دنیا چیست امام جواب داد که مثال ان در دنیا چنین است که در شکم مادر از طعام و شراب
که مادر میخورد او را نصیبی باشد و بول و غایط ازوی صادر نگردد راهب گفت راست بیان کردی
اکنون مرا خبر ده که کلید بهشت از زر است یا سیم امام گفت از هیچکدام بلکه زبان بنده مومن است
که در دهن بگرداند و بگوید لا اله الا الله محمد رسول الله راهب گفت اکنون مسئله دیگر بپرسم که در
جواب ان فرمانی امام گفت اگر جواب باصواب بگویم بدین ما درای گفت بلی و برین عهد کردند
انگاه براهب گفت مرا خبر ده از ان دو برادر که در یکشب از مادر متولد شدند بیکروز بجوار رحمت الهی
پیوستند و در حین موت اندو برادر یکی دویست سال عمر داشت و دیگری صد سال امام در جواب
گفت ان دو برادر یکی عزیر و دیگری عزیز بودند پسران شرحیا که بیک شکم متولد شدند و بعد از
پنجاه سال که باهم بسر بردند عزیر روزی بمهمی میرفت و باوی قدری انجیر و انگور و عصیر و شیر بود گذارش
بر قریه از قرای شام افتاد که خدای تعالی اهل انرا هلاک کرده و قریه را ویران ساخته بود و عزیر
در خرابی ان نظر کرد و گفت انی یحیی هذه الله بعد موتها پس درانجا بخواب رفت و باری تعالی روح
او را قبض فرمود و جسد او را از چشم مردمان پنهان داشته و گوشت او را بر سباع و وحوش
حرام گردانید و ان طعام و شراب همچنان تازه بماند که هیچگونه تغیری بدان راه نیافت و مرکب
او نیز هلاک شده و بعد از وفات عزیر بچند سال حق عزوعلا باهتمام یکی از ملوکان قریه را اباد ساخت و بعد از صد سال

عزیر را زنده گردانید و فرشته آمده از وی سوال کرد که کم لبثت یعنی چقدر درنگ نمودی جواب داده
که لبثت یوما او بعض یوم یعنی توقف نمودم روزی یا بعض روز دران تردید در جواب بواسطهٔ ان بود که اول
پنداشت که افتاب غروب کرده است بنابران گفت که یکروز متوقف بودم و چون ملاحظه نمود که خورشید
فوق الارض است فرمود که بعضی از روز درنگ کردم انفرشته گفت که بل لبثت مائة عام فانظر
الی طعامک و شرابک لم یتسنه وانظر الی حمارک یعنی بلکه توقف نمودی صد سال ببین بسوی
طعام و شراب خود که نپوسیده و بنگر بسوی خر تو و چون عزیر نظر بر استخوانهای پوسیده مرکب خود
انداخت دید که عظام ان باهم متصل شده و اعصاب و عروق و لحم بر وی رستن گرفت بعد ازان
قادر مختار پوست در وی پوشانید قال الله تعالی وانظر الی العظام کیف ننشزها ثم نکسوها لحما فلما تبین
له قال اعلم ان الله علی کل شیء قدیر انگاه عزیر بر چهارپای خود نشسته بخانه آمد و با برادر خویش
عزیر پنجاه سال دیگر زندگانی کرد و هر دو برادر در یکروز یکی در دو بیست سالگی و دیگری در صد سالگی
وفات یافتند چون موسی بن جعفر سخن باتمام رسانید راهب گفت هرچه گفتی راست گفتی و من
گواهی میدهم که خدا یکی است و محمد بنده و رسول او است و حضار مجلس نیز موافقت راهب ایمان
آوردند در تحفه اثنا عشریه در کید هشتاد و دوم آورده و حکم صحت برین قصه نموده که لما دخل ابو حنیفة المدینة
زار قبر النبی صلی الله علیه وسلم ثم اتی دار الصادق فجلس ینتظر خروجه فخرج ابنه موسی وهو صغیر فقام له
ووقره ثم قال این یضع الغریب حاجته من بلدکم فاجاب یتوارى خلف الجدار ویتوقی عیون الجار
وشطوط الانهار ومساقط الثمار ولا یستقبل القبلة ولا یستدبرها فحینئذ یضع حیث شاء فقال ابو حنیفة
الله اعلم حیث یجعل رسالته ترجمه ان این باشد وقتیکه داخل شد ابو حنیفه در مدینه زیارت کرد قبر نبی را صلی الله
علیه وسلم باز آمد بخانهٔ صادق رح پس نشست منتظر برامدن او پس برامد پسر او موسی حال انکه او خرد سال
بود پس ایستاد و تعظیم او کرد باز او را گفت کجا قضا کند غریبی حاجت خود در شهر شما پس جواب داد او را که پرده گیرد در
پس دیوار و پرهیز دارد از چشم همسایه و از کناره نهرها و از جای افتادن میوه ها و رو نکند بقبله و پشت نکند بقبله پس انگاه
قضای حاجت کند هر جا که خواهد پس گفت ابو حنیفه خدا بهتر میداند جائیکه مقرر کند رسالت خود را -

اما کرامات و خوارق عادات او

در شواهد النبوة در روضة الاحباب از کتب معتبره و در صواعق و اخبار الدول للقرمانی آورده که ابن جوزی از شقیق بلخی روایت میکند

کہ گفت در تاریخ تسع و اربعین و مایتہ از ہجرت بداعیہ حج بیرون آمدم چون بقادسیہ رسیدم جوانے
دیدم خوب روے گندم گون بالای جامہای خود پشمینہ پوشیدہ و شملہ برکتف زدہ و نعلین در پا کردہ و از
میان مردمان بیرون آمدہ و تنہا نشستہ با خود گفتم این جوان از صوفیہ مینماید ہمانا کہ میخواہد کہ درین راہ
برگردن مسلمانان بار باشد بردم و ویرا سرزنش کنم تا ازین باز ایستد چون نزدیک وی رسیدم
فرمود کہ یا شقیق اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم پس مرا بگذاشت و برفت با خود گفتم اینعجب کارے
شد نام مرا دانست و ضمیر مرا بگفت ہرآینہ بندہ ایست صالح بوی رسم و از وے بحلی خواہم ہر چند تیز برفتم بو
نرسیدم چون بمنزل دیگر رسیدم دیدم کہ در نماز است لرزہ بر اعضاے وے افتادہ و اشک
از چشمہای وی روان شدہ گفتم بردم و از وے بحلے خواہم صبر کردم تا فارغ شد چون روی بوی
نہادم گفت اے شقیق بخوان این ایت را کہ انی لغفار لمن تاب وامن وعمل صالحا ثم اہتدے
پس مرا بگذاشت و برفت گفتم این جوان از ابدال است دو بار شد کہ از سر باطن من خبر مے دہد
چون بمنزل دیگر کہ انرا زبالہ میگفتند رسیدم دیدم کہ بر سر چاہے ایستادہ و در دست وے
رکوہ ایست میخواہد کہ اب بگیرد ان رکوہ از دست وے در چاہ افتاد باسمان نگریست و گفت ۔

انت ربی اذ ظمئت الماء	وقوتے اذا اردت الطعاما

اللہم سیدی مالے غیرہا فلا تعدمنیہا واللہ دیدم کہ اب چاہ بالا آمد دست دراز کرد و رکوہ را پر اب کرفت
و وضو ساخت و چہار رکعت نماز گذارد و بعد ازان بجانب تودہ از ریگ میل کرد و بدست خود ریگ
میگرفت و در رکوہ میریخت و مے جنبانید و مے اشامید پیش وے رفتم و سلام کردم جواب داد گفتم
مرا طعام کن ازان زیادتے انچہ خداے تعالے ترا انعام کردہ است گفت اے شقیق ہمہ نعمتہاے
خدای تعالے چہ ظاہر و چہ باطن با ما میرسد ظن خود را با خداے تعالی نیکو گردان بعد ازان رکوہ را
بمن داد بیاشامیدم سویق و شکر بود واللہ کہ ہرگز ازان خوشتر و لذیذتر چیزے نیاشامیدہ بودم
سیر شدم و سیراب گشتم چنانکہ چند روز مرا با طعام و شراب حاجت نیفتاد بعد ازان ویرا ندیدم
تا مکہ چون بمکہ رسیدم دیدم کہ در نیمہ شب در نماز ایستادہ بود بخشوع تمام و زارے و گریہ میکرد ہمہ
شب چنین بود چون صبح دمید نماز گذارد و طواف کرد و بیرون رفت در پے وے برفتم دیدم کہ
بر خلاف انکہ در راہ بود ویرا موالے و خدم بودند و مردمان گرد وے در آمدند و بر وے سلام

سگ تصنیف پرسیدم این کیست گفتند موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهم اجمعین گفتم
این عجائب و غرائب از مثل این سید عجیب و غریب نیست انتهی مخفی نماند که نیمه شب در سی ماه نماز مشغول و تمام شب در گریه و زاری
گذرانیدن انتقد مضمون در شواهد و روضة الاحباب زیاده ست در دیگر کتب مذکوره نیست و تمام مزراع گرگه
در بالا ست در صواعق مذکور است و در دیگر کتب مذکوره مذکور نیست فقط در روضة الاحباب آورده که غلام علی بن موسی الرضا
رضی الله عنه بود نقل کرده که گفت روزی اسحاق بن عمار درآمد و نزد موسی بن جعفر نشست
در آن وقت شخصی از مردم خراسان نیز اذن دخول طلبید و بمجلس شریف رسیده بآنجناب بلغتی
تکلم نمود که بکلام طیور مشابهت داشت و مثل آن مسموع نشده بود امام کاظم رضی الله عنه بهمان زبان او را
جواب داده اسحاق آنجناب را گفت من هرگز تا این دم این کلام نشنیده بودم امام فرمود که این کلام
اهالی چین و تبت است پس گفت ای اسحاق تعجب نمودی ازین اسحاق گفت محل تعجب است
فرمود که ترا خبر دهم از آنچه ازین عجب تر باشد بدرستیکه امام میداند منطق الطیر و نطق هر ذی
روح را که ایزد تعالی او را خلق کرده است و مخفی نیست بر امام چیزی و فیه ایضا عن مفضل بن
عمر که چون صادق رضی الله تعالی عنه وفات یافت و عبد الله بن جعفر بخلاف وصیت پدر دعوی
امامت کرد کاظم رضی الله عنه هیزم بسیار در ساحت سرای خویش جمع ساخته عبد الله را طلب
داشت و فرمود تا آتش دران هیزم بزدند تا همه هیزم سوخته شد و انگشت گشت آنگاه موسی برخاست
با اثواب خویش در میان آتش درآمده بنشست و بجانب حاضران متوجه شده آغاز تکلم نمود
و بعد از ساعتی از آنجا بیرون آمده جامه خود را بیفشاند و بمجلس رجوع کرد و عبد الله را گفت اگر تو گمان
میبری که امامت بعد از پدر بتو رسیده بنشین درین آتش چنانکه من نشستم راوی گوید که رنگ عبد الله
از شنیدن این سخن متغیر گشته برخاست و از مجلس کاظم رضی الله عنه بیرون رفت و در شواهد النبوة آورده
که هارون الرشید علی بن یقطین را جامهای فاخر داد و از آنجمله دراعه بود از خز سیاه زربفت علی بن
یقطین بنا بر کمال محبت که نسبت بر کاظم رضی الله عنه داشت چیزی از اموال با آن جامها افزوده همه
را پیش وی فرستاد همه را قبول کرد جز دراعه را که رد کرد و گفت که این را نگاه دار که ترا بکار آید بعد از ان
بچند روز علی بن یقطین بر یکی از غلامان خود غضب کرد و از پیش ساخت آن غلام پیش رشید آمده گفت
سید من موسی بن جعفر را امام میداند و برای وی مال بسیار میفرستد از آنجمله دراعه است

که امیر المومنین وی را بان اکرام واحترام کرده است چون رشید از شنید غضب بر وی مستولی
شد فی الحال گماشته بطلب وی فرستاد چون حاضر شد از وی پرسید آن دراعه را که ترا
پوشانیده بودم چه کردی گفت نزدیک منست یا امیر المومنین فرمود که وی را حاضر کن غلامی را طلبید
وگفت بفلان خانه رو و از سرای من کلید آنرا از فلان کنیزک بطلب و در آنخانه صندوقی است و
سر آنرا بگشای و در آن صندوق ظرفی است سر بمهر آنرا بیار غلام زود آن ظرف را حاضر کرد رشید
فرمود تا مهر آنرا بر داشتند آن دراعه را دید بموجهای خوش مطیب ساخته غضب وی فرونشست
وگفت این را بجای وی باز فرست و خوش باش که من بعد سخن هیچکس را در حق تو نخواهم شنید و
از آنجمله آنست که شخصی گفته است که در کرت اول که مهدی کاظم را رضی الله عنه ببغداد طلبید مرا فرمود
که بعضی از حوایج را از بازار بخرم چون بمن نظر کرد مرا بسیار مغموم و محزون دید گفت ابا فلان چیست که ترا
مغموم می بینم گفتم چون مغموم نباشم که پیش این ظالم میروی و معلوم نیست که سرانجام چه خواهد بود فرمود که هیچ
باکی نیست که در فلان ماه و فلان روز باز خواهم آمد تو در اول شب منتظر من می باش دایم ماه
و روز می شمردم تا آنروز که موعود بود رسید انتظار میبردم تا نزدیک غروب هیچکس را ندیدم شیطان
وسوسه در خاطر من انداخت ترسیدم که شکی در دل من راه یابد اضطرابی عظیم در من افتاد ناگاه دیدم
که از جانب عراق سیاهی پیدا آمد کاظم رضی الله عنه در پیش آن سیاه بر بغله سوار آواز داد که ای
فلان گفتم لبیک یا ابن رسول الله فرمود که نزدیک بود که شکی در دل تو افتد گفتم چنین بود پس گفتم الحمد لله
که از این ظالم بسلامتی خلاص شدی فرمود که یکبار دیگر مرا خواهند برد که خلاص نیابم و از آنجمله آنست که
دیگری گفته است که در مدینه مجاور بودم و خانه بکرایه گرفته بودم ملازمت مجلس کاظم رضی الله عنه می کردم
روزی باران عظیم می آمد احرام ملازمت وی بستم چون بروی در آمدم و سلام کردم جواب داد
فرمود که ای فلان بخانه خود باز گرد که خانه تو بر بالای متاع تو فرود آمده است باز گشتم و دیدم که خانه فرود
آمده است جمعی بکرایه گرفتم تا متاع مرا از زیر خاک بیرون کردند هیچ چیزی گم نشد مگر مطلی چون بامداد
پیش وی آمدم فرمود که هیچ چیز از خانه تو گم نشد گفتم مگر مطلی که بان وضو میساختم زمانی سر در پیش افگند پس
سر بر آورد و گفت که گمان می برم که تو آنرا جائی فراموش کرده برو از کنیزک صاحب سرای سوال
کن و بگوی که مطلی را تو برداشته بمن باز ده که تو باز خواهد داد چون باز گشتم پیش کنیزک صاحب

سرا ے آمدم و گفتم مطلبے فلان جاے فراموش کردہ بودم تو در آمدہ و بر داشتہ بمن باز دہ کہ میطلبم
کہ وضو سازم فی الحال برفت و بیاورد و از انجملہ انست کہ دیگرے گفتہ کہ دران وقت کہ و یرا بیصرہ مے بردند
نزدیک بود این با وے در کشتی نشستہ بودم در عقب ما کشتی بود کہ در وے زنی بود کہ با شوہر خود زفاف
کردہ بود و در انجا شور و غوغاے بود فرمود کہ اینچہ شور است گفتیم کہ عروسے مے برند چون ساعتی برامد
شنیدیم کہ فریادے برامد پرسید کہ این فریاد چیست گفتند کہ ان عروس خواستہ است تا دستہ
آب بردارد دستوانہ زرین از دست او در آب افتادہ است فریاد کردہ است فرمود کہ کشتی
را نگاہ دارید نگاہ داشتند دیگر فرمود کہ ملاح ایشان را نیز بگوئید کہ کشتی ایشان نیز نگاہ دارند نگاہ داشتند
بکنار کشتی آمد و زیر لب چیزے بخواند پس فرمود کہ ملاح ایشان را بگوئید تا فوطہ بندد و باب در آید و ان
دستوانہ بگیرد چون نظر کردیم ان دستوانہ بر روے زمین مینمود و اندک ابی بربالاے ان ملاح در آمد آنرا
بگرفت و از انجملہ انست کہ دیگرے گفتہ است کہ یکے از اصحاب صد دینار با من ہمراہ کرد کہ پیش کاظم رضی اللہ
عنہ برم و مرا نیز چیزے بود چون بمدینہ رسیدیم آب بر خود ریختیم و بضاعت خود را بشستیم و از ان انرا نیز
شک سودہ برانجا پاشیدم چون بضاعت انرا شمردم نود ونہ دینار بود دیگر بارہ شمردم ہمان بود دیگر دینارے
دیگر از خود بشستم و بان ضم کردم و در صرہ کردم ہمچنانکہ در شب بر وے آمدم گفتم جان من فداے تو باد اندک
بضاعتے دارم کہ بان تقرب میجویم بخداے تعالے گفت بیار و تا نیز خود پیش وے بردم پس گفتم مولاے
تو فلانکس چیزے با من ہمراہ کردہ است گفت بیار صرہ دینار را پیش وے بردم فرمود کہ بر زمین ریز
بر ریختیم بدست خود انرا پراگندہ ساخت آن دینار مرا جدا کرد فرمود کہ وے وزن را اعتبار کردہ است نہ عدد
را و از انجملہ انست کہ دیگرے گفتہ است کہ علی بن یقطین و کس دیگر مرا گفتند کہ بگذر رود فلانے را با خود ہمراہ
کن و دو راحلہ بخرید و انیال را دانیمکتوبات را بموسے بن جعفر برسانید من بگو نہ رفتم و با دو کس دو راحلہ
خریدم چون بمدینہ نزدیک رسیدیم جائے فرود آمدیم و چیزے میخوردیم ناگاہ دیدیم کہ موسے بن جعفر بر بغلہ
سوار ظاہر شد برخاستیم و بر وے سلام کردیم فرمود کہ بیارید انچہ با شما است ہرچہ داشتیم پیش وے
بردیم پس مکتوبات را بوے دادیم مکتوبی چند از آستین خود بیرون کرد فرمود این جواب ہاے
مکتوبات شما است باز گردید در حفظ خداے تعالے گفتیم کہ زاد ما تمام شدہ است و مدینہ نزدیک
است اگر اجازت باشد زیارت رسول صلی اللہ علیہ وسلم بکنیم و توشہ نیز برداریم فرمود کہ با شما

هیچ زاد باقی مانده است گفتیم هست فرمود که پیش آرید پیش آوردیم آنرا بدست مبارک خود گرفت فرمود که این
زاد شما تا بکوفه بسند است باز گردید در حفظ خدای تعالی باز گشتیم و آن زاد تا بکوفه ما را بسند بود والله اعلم
و از انجمله انست که وی را چون زهر دادند فرمود که مرا امروز زهر داده اند فردا بدن من زرد خواهد شد پس نصفی
از وی سرخ خواهد شد و پس فردا سیاه خواهد شد آنگاه نعوذ مرده چنان شد که فرموده بود و یحیی
بن خالد برمکی در رطب زهر داد بفرموده هارون الرشید در صواعق آورده که سندی بن شاهک
بفرموده هارون الرشید سم در طعام او کرد بعضی بر آنند که سم در رطب کرده تعبیه کرده بعد از سه روز وفات
یافت و مدت عمرش شصت و پنجسال بود و فی مروج الذهب قبض موسی مسموما ببغداد و باعتقاد بعضی
شیعه سرب در حلق او ریختند بدان سبب وفات یافت شاید هر دو وقوع آمده باشد والله اعلم
بحقیقة الحال اما نقش خاتم وی علی حیدر بوده است کذا فی روضة الاحباب ۔

علی بن موسی الرضا رضی الله تعالی عنه در شواهد النبوة آورده که وی امام هشتم است و فی تاریخ
ابن خلکان هو احد الائمة الاثنا عشر علی اعتقاد الامامیة و کنیت او ابو الحسن است و لقب او رضا
است و فی اخبار الدول للقرمانی صابر و زکی نیز از القاب او است و در روضة الصفا آورده که
مرتضی نیز لقب او است و فی روضة الاحباب وفا نیز لقب او است پس نام او علی و کنیت
او ابو الحسن و لقب او رضا و صابر و زکی و مرتضی و وفا امام رضا در نام و کنیت و لقب موافق امیر المؤمنین
علی مرتضی است رض در شواهد آورده از کاظم رضی الله عنه آورده که فرموده است که او را عطا داده ام کنیت
خود و فی الشواهد والروضة الاحباب نقلا عن فصل الخطاب قیل لابی جعفر محمد بن علی الرضا رضی
الله عنه ان اباک سماه المامون الرضا و رضیه بولایة عهده فقال بل الله سبحانه سماه الرضا لانه کان رضا الله
عز و جل فی سمائه و رضا رسوله صلی الله علیه وسلم فی ارضه و خص من بین آبائه الماضین بذلک
لانه رضی به المخالفون کما رضی به الموافقون و کان ابوه موسی الکاظم رضی الله عنه یقول ادعوا لی ولدی الرضا
واذا خاطبه قال یا ابا الحسن و فی تاریخ ابن خلکان کانت ولادة علی الرضا یوم الجمعة فی بعض
شهور سنة ثلث و خمسین و مائة بالمدینة و قیل بل ولد سابع شوال و قیل ثامنه و قیل سادسه
سنة احدی و خمسین و مائة و فی روضة الاحباب بروایت اکثر علما ولادت او در ذی الحجه
سنة ثلث و خمسین و مائة بمدینه اتفاق افتاد و فی روضة الصفا ولادت او در سنة ثمان و اربعین

وماية وبقال انه ولد لاحدى عشر ليلة خلت من ذي القعده يوم الجمعه سنة ثلث وخمسين ومائة وفي الشواهد
ولادت او در مدينه بوده روز پنجشنبه یازدهم ربیع الاخر سنة ثلث وخمسين ومائة بعد وفات جده الصادق
بخمس سنين وقيل غير ذلك ودر منتخب السير آورده كه ولادت على رضا روز پنجشنبه یازدهم ذی قعده
سنة احدی وخمسین ومائة بمدینه بوده ووفات او روز دوشنبه هفتم شوال سنة ثلث ومائتين
بطوس بوده باین تقدیر عمر او پنجاه ویکسال وده ماه وبست وهفت یا شش روز باشد چنانچه خود
صاحب منتخب بدان تصریح نموده پس در تاریخ دیگر روز ولادت او چند قول آمده جمعه یا پنجشنبه یا سه سنة
اربع روز جمعه است شهر ذی الحجه یا ذی القعده یا ربیع الاخر یا شوال اربع یا یازدهم ذی الحجه است سنة
ثلث وخمسين او احدى وخمسين او ثمان واربعين ومائة الاول هو الاصح اما وفات او در شواهد
آورده که وفات وے در ولایت طوس بوده است در قریه سناباد از رستاق نوقان وقبر وے
در قبله قبر هارون الرشید است در قبه که سراے حمید بن قحطبة الطائی است ذلک فی شهر رمضان
لتسع بقين منه يوم الجمعة سنة ثمان ومائتين وفي روضة الاحباب سنة ثلث ومائتين وقيل سنة
ثمان ومائتين وفي منتخب السير يوم الاثنين سابع شوال سنة ثلث ومائتين در طوس بوده وفي تاريخ
ابن خلكان توفي في آخر صفر سنة اثنين ومائتين وقيل بل توفي خامس ذي الحجه وقيل ثالث
عشر ذی القعده سنة ثلث ومائتين بمدینه طوس وصلی علیه المامون ودفنه ملاصق قبر ابیه الرشید
مختار راقم حروف روز جمعه بستم یا بست ویکم رمضان سنة ثلاث ومائتين بود برین تقدیر عمر شریفش
چهل ونه سال ونه ماه ودیگر کم وبیش باشد علی ارجح الاقوال مگر در روضة الاحباب گفته که عمر شش
چهل وهشت سال وبقول اصح قریب پنجاه سال وفي اخبار الدول عمره خمس وخمسون سنة والله اعلم
ودر روضة الاحباب گفته که علی رضا وقت وفات امام جعفر پنج ساله ودر وقت وفات امام کاظم سی ساله بود
والله اعلم ودر سبب وفات وی اختلاف است فی تاریخ ابن خلکان کان سبب موته انه اکل عنبا
فاکثر منه وقیل بل کان مسموما فاعتل منه ومات رحمه الله تعالی ما سبق قصه وفات او در فصل ولی عهدے
او خواهد آمد انشاء الله تعالی ودر شواهد وروضة الاحباب آورده که مادر وی باتفاق مورخین ام ولد
بوده است وله اسماء منها اروی ونجمه وسمانه وام البنين واستقر اسمها علی تکتم وفی روضة الاحباب
نقلا عن حافظ عبد العزیز که نامش سکینه نوبیه بوده وبعضے خیزران مویه گفته اند ونقش شفر است

وقبل غیر ذلک وفی الشواہد وروضۃ الاحباب گویند کہ وے کنیزک حمیدہ بود مادر کاظم رضی اللہ عنہ شبے حمیدہ مصطفی را صلی اللہ علیہ وسلم بخواب دید فرمود کہ تجمہ را بپسر خود موسے بخش کہ زود باشد کہ ازوی فرزندے بوجود آید کہ بہترین اہل زمین باشد وازام رضا رضی اللہ عنہ روایت کنند کہ گفت چون برضا حاملہ شدم ہرگز از خود ثقل حمل درنیافتم ودرخواب از شکم خود آواز تسبیح وتہلیل میشنیدم ہول وہیبت برمن غلبہ میکرد چون بیدار میشدم ہیچ آوازے نمے آمد ودر زمان ولادت دستہا بر زمین نہاد وروے باسمان کرد لب مبارک میجنبانید چنانکہ کسے سخن گوید ومناجات کند وہشام بن احمد کہ از خواص کاظم رضی اللہ عنہ بود روایت کردہ کہ مرا گفت کہ ہیچ دانستہ کہ از تاجران مغرب کسے آمدہ است گفتم ندانستہ ام فرمود کہ آمدہ است باوے سوار شدیم وبرفتیم تا بان مغربے رسیدیم ہفت کنیزک برما عرض کرد ہیچ کدام را قبول نکرد فرمود کہ دیگر عرض کن گفت دیگر نماندہ است مگر کنیزک بیمار است فرمود چہ شود کہ ویرا عرض کنی قبول نکرد پس بازگشت روز دیگر مرا فرستاد وگفت ویرا بگوی کہ غایت ثمن وے چیست ہرچہ بگوید بان بخر پیش وے رفتم گفت از چنین وچنین کم نمیکنم گفتم کہ بانچہ گفتے خریدم گفت کہ بتو فروختم اما بگوی کہ ان مرد کہ وی باوی ہمراہ بود کیست گفتم مرد یست از بنی ہاشم گفت از کدام قبیلہ بنی ہاشم گفتم بیش ازین نمیدانم ظاہرا اراد اخفا داشتہ گفت ترا خبرے بگویم چون این کنیزک را از اقصائے بلاد عرب خریدم زنے از اہل کتاب مرا دید گفت این کنیزک چیست گفتم کنیزکے است کہ ازبراے خود خریدہ ام گفت این کنیزک از ان قبیل نیست کہ از ان تو باشد میباید کہ این نزدیک بہترین اہل ارض باشد کہ از وے در اندک وقتے فرزندے پیدا آید کہ از شرق تا غرب مثل وے نباشد راوی اے گوید کہ چون ویرا اوردم اندک روزگارے پیش وے بود کہ رضا رضی اللہ عنہ متولد شد میگوید مولف کہ توفیق باین دو روایت باین صورت میشود کہ گویم کہ امام موسے کاظم رضی اللہ عنہ اولا ان جاریہ حسب فرمودہ مادر خود براے خدمت مادر خود حمیدہ خریدہ بود بعد ازان حمیدہ حسب فرمودہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ان جاریہ را بپسر خود موسے بخشید بعد ازان امام رضا متولد شد واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

اما مناقبہ فی الشواہد وفی روضۃ الاحباب عن موسے الکاظم رضی اللہ عنہ قال رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی المنام وامیر المومنین علی رضی اللہ عنہ معہ فقال لی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی ابنک ینظر بنور اللہ عزوجل ینطق بحکمتہ یصیب ولا یخطی ویعلم ولا یجہل قد ملی حکما وعلما یعنی روایت است

از موسی کاظم که گفت دیدم که رسول خدا صلی الله علیه وسلم در خواب و امیر المومنین علی رضی الله عنه با وی بود پس گفت من رسول الله
صلعم علی پسر تست نظر کند بنور خدای عز وجل و بگوید از حکمت خدای تعالی صواب کند خطا نکند و عالم باشد
جہالت نکند تحقیق پر کرده شده است از حکمت و علم و فی روضة الاحباب که اقارب و اجانب
از مشرق تا مغرب بر وفور علو شان و سمو مکان ان امام وافر الاحسان اتفاق داشته اند و از
اقاصی و ادانی بلکه جمیع افراد انواع انسانی مناقب و مفاخر ان حمیده ماثر بر صحائف ضمائر نگاشته
اند و مے نگارند کرامتش از ہر چه تصور توان کرد زیاده بود مخفی نماند که مراد از جمیع افراد انسان معتقدان خاندان
نبوت باشند ذکر الکل ارادة البعض گرفته باشند و فی اخبار الدول للقرمانی کان رضی الله عنه
قلیل النوم کثیر الصوم وکان جلوسه فی الصیف علی حصیر فی الشتاء علی جلد شاة و بود رضی الله عنه
اندک خواب و بیشتر روزه دارنده و بود در روز گرما نشست او بر بوریا و در سرما بر پوست گوسپند
و در صواعق اورده که علی رضا رضی الله عنه اعلم و اکمل و اجل قدر بود و ازین جہت بود که مامون خلیفه
تعظیم و اجلال او بسیار مے نمود و او را دوست مے داشت و دختر خود را در نکاح او در اورده و در
مملکت خود شریک ساخت چنانچه تفصیل ان خواهد آمد و معروف کرخی که اوستاد سری سقطی بود
بدست او مسلمان شد و از جمله موالی او بود و فی میزان الذہبی علی بن موسی بن جعفر
بن محمد الہاشمی العلوی الرضا عن ابیه عن جده قال ابن طاہر یاتی عن ابیه بعجائب قلت انما
الشان فی ثبوت السند الیه الا فالرجل قد کذب علیه و وضع علیه نسخة سائرة کما کذب علی جده الصادق فروی عنه ابو الصلت
الهروی احد المتهمین و لعلی بن مهدی القاضی عنه نسخة و لابی احمد عامر بن سلیمان الطائی عنه نسخة کبیرة و لداود بن سلیمان
القزوینی عنه نسخة مات سنة ثلث و مائتین قال ابو الحسن الدارقطنی انا ابن حبان فی کتابه
قال علی بن موسی الرضا یروی عن ابیه عجائب یہم و یخطی و فی تقریب العسقلانی
علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی الہاشمی یلقب بالرضا بکسر الراء و فتح المعجمة صدوق
والخلل ممن روی عنه من کبار العاشرة مات سنة ثلث و مائتین ولم یکمل الخمسین۔
و فی الخلاصة علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب الہاشمی ابو الحسن الرضا
عن ابیه و عنه عبد السلام بن صالح و جماعة عدة نسخ وکان سید بنی ہاشم وکان المامون یعظمه و یجله
و عہد له بالخلافة و اخذ له العہد مات مسموما بطوس و مشہده بہا معروف۔

در صواعق و اخبار الدول للقرمانی نقلا من تاریخ نیشاپور آورده که امام علی بن موسی الرضا رضه چون به نیشاپور
آمد بازار نیشاپور شکسته شد و جمیع خلایق جهت زیارت وی بیرون آمدند و امام جهت دفع آفتاب
پرده بر سر کشیده بود که هیچکس وی را نمیدید و از جمله اکابر علما و محدثین شیخ ابو زرعه رازی و محمد بن اسلم طوسی
دران شهر بودند ایشان با خلقی بی نهایت از طلبه علوم و اهل حدیث بملازمت آنحضرت شتافته التماس
نمودند که روی مبارک خود را بایشان نماید و حدیث از آبا و اجداد خود جهت ایشان روایت کند بعد از تضرع
بسیار امام قبول این معنی نمود و استری شهبا که بران سوار بود باز داشت و غلامان را امر فرمود تا پرده
از روی مبارک وی بر داشتند و چشم خلایق را برویت طلعت مبارک خود روشن ساخت و نظر مردم
چون بدو گیسوی وی که بدوش تنها خود انداخته بود افتاد بتضرع و زاری درآمدند بعضی گریه و فریاد مینمودند و بعضی
خود را در خاک انداخته بودند و بعضی سم استرش را بوسه میدادند آنگاه علما فریاد بر آورده گفتند ای معاشر
ناس زمانی ساکت باشید چون ساکت شدند شیخ ابو زرعه و محمد بن اسلم که هر دو حافظ حدیث بودند
باز اعاده التماس خود نمودند امام گفت خبر داد مرا پدر من موسی کاظم از پدر خود جعفر صادق و او از پدر خود محمد باقر از پدر خود
زین العابدین علی بن الحسین از پدر خود حسین و او از پدر خود امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی الله تعالی
عنهم که رسول صلی الله علیه وسلم گفت خبر داد مرا جبرئیل علیه السلام که گفت از رب العزت جل جلاله شنیدم
که میگفت لا اله الا الله حصنی فمن قالها دخل حصنی و من دخل حصنی امن من عذابی یعنی لا اله الا الله که
کلمه توحید است بمنزله حصار منیست از جانب من هر کسیکه این کلمه خالصاً لله گفت در حصار من داخل شد
و هر کسیکه در حصار من داخل شد محفوظ ماند از عذاب من بعد از ان امر فرمود تا پرده انداختند و روان
شد مروی است که عدد جمعی که قلم و دوات آورده این حدیث را نوشتند قریب به بیست
هزار میشد و در روایتی آنکه حدیثی که دران وقت روایت کرد این حدیث بود که الایمان معرفة بالقلب
و اقرار باللسان و عمل بالارکان و احتمال دارد که دو واقعه باشد میگوید فقیر که شاید هر دو حدیث بیکوقت
گفته باشد هر یکی حدیثی نقل نمودند از امام احمد حنبل رح منقول است که گفت اگر این اسناد بر مجنونی
میخواندم هر آینه از ان مرض خلاص میشد در معارج النبوة و فی اخبار الدول للقرمانی قال القشیری
اتصل هذا الحدیث بهذه السند ببعض امراء السامانیة فکتبه بالذهب و اوصی ان یدفن معه فی قبره فرؤی
بعد موته فقیل ما فعل الله بک قال غفر لی بتلفظی بلا اله الا الله و تصدیقی بان محمد رسول الله انتهی

وشل اینحدیث کہ مروی است مسلسل بسند ائمہ اہلبیت در حلیہ شریف حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و
نے صفۃ الصلوٰۃ علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ہیند اشیخ ملا علی قاری در شرح شفاے قاضی عیاض آوردہ

قال التلمسانے ہذا اسناد شریف لانہ مروے عن اہل البیت ومثلہ الاسناد المروی فی صفۃ الصلوٰۃ

علے النبی صلی اللہ علیہ وسلم حتے قال فیہ الائمۃ الاسناد لو ذکر علے ذی علۃ او محی لبری او علی مصاب
لافاق ولو رقی بہ ما سوء لبری یعنے این اسناد شریف است کہ مروے است از اہل بیت ائمہ
اسناد گفتہ اند اگر باو کردہ شود بر مریضے ہر اینہ شفا یابد یا اگر بر مصیبت زدہ ہر آئینہ افاقہ مے یابد
واگر تعویذ نویسند برافت زدہ ہر ائینہ نجات یابد بعد در ہذا الاسناد الشریف العالی آنیس امام علی رضا رض
از پدر خود موسے کاظم روایت دارد وازوے ابو الصلت الہروے ویعلے بن مہدے القاضے
واب احمد وعامر بن سلیمان الطائی والداؤد بن سلیمان القزوینے والحافظ ابو زرعۃ الرازی والحافظ
محمد بن اسلم الطوسے وعبد السلام وجمع کثیر ومیگوید فقیر احتمال دارد کہ پسران وبرادران انجناب نیز ازوی
روایت دارند وانجناب نیز از اعمام خود ودیگر مشایخ روایت دارد اگرچہ کتب ہائیکہ درین وقت پیش نظر
است دران تصریحے بدان نکردہ واللہ اعلم در شواہد النبوۃ وروضۃ الاحباب از مولف راوندی نقل
کردہ کہ ابو اسماعیل سندے گفت کہ شنیدم ومرا رسید کہ خدای تعالی را حجتے است درمیان عرب
از سند بقدم طلب بیرون آمدم مرا بعلی الرضا رض دلالت کردند پس بملازمتش رفتہ بزبان سندے بروی
سلام کردم زیرا کہ عربی نمیدانستم وامام بہمین زبان جواب فرمودہ ہرچہ بلغت سندے بروی عرض
کردم بہمان لغت جواب شنیدم دران اثنا عرض کردم کہ من در سند استماع نمودم کہ حضرت ایزد را
حجتے است در عرب وبطلب او از وطن بیرون آمدہ ام فرمود کہ رسیدے بمطلوب و منم آنکس بپرس
ہرچہ میخواہی پس من ہرچہ ارادہ داشتم ازوے سوال کردم ودر وقت برخاستن گفتم کہ من بلغت عرب
دانا نیستم میخواہم کہ دعا کنی تا خدائے تعالی بدان زبان ملہم گرداند تا با اعراب بعربے سخن توانم گفت پس
دست خود را بر ہر دو لب من مالید از ان وقت بلغت عربی متکلم شدم ونیز روضۃ الاحباب عن ابی
الصلت زبان الہروے کہ گفت علی الرضا رضی اللہ عنہ با مردم سخن مے کرد بلغات ایشان وواللہ کہ امام رضا
فصیح ترین مردم بود ودانا ترین ایشان بہر زبانے ولغتے ومن روزے ورا گفتم کہ یا ابن رسول اللہ من
تعجب میکنم از معرفت تو بلغات مختلف پس گفت یا ابا الصلت انا حجۃ اللہ علی خلقہ ونبیتو اند کہ ایزد تعالی

کسے را بر خلق خود حجت سازد که عارف بلغات ایشان نباشد آیا تو نرسیده است که امیر المومنین
علی رضی الله عنه گفت اوتینا فصل الخطاب ای بل فصل الخطاب الا معرفة اللغات و در شواهد النبوة
آورده که دیگرے گفته است که عزیمت حج کردم جاریه من براے من دو ثوب ملحم
ترتیب کرده بود که دران احرام بندم چون وقت احرام رسید مرا در خاطر دغدغه پیدا
شد که احرام در ثوب ملحم جائز است یا نے ترک ان کردم و جامه دیگر پوشیدم چون بمکه
رسیدم بسوئے رضا رضی الله عنه کتابتے کردم و همراه ان چیز بابوے فرستادم و فراموش کردم
که درانجا از وے سوال کنم که احرام در ثوب ملحم جائز هست یا نے باوجود انکه در خاطر داشتم چندان
بر نیامد که قاصد آمد و جواب مکتوب من آورد و در آخر ان نوشته که هیچ باکے نیست اگر محرم جامه ملحم بپوشد
انتهی و از انجناب مدت العمر بر جاده شریعت مستقیم بود و چیزیکه موجب اعتراض شریعت باشد هرگز
از انجناب منقول نشده و سلاسل جمیع طرق اولیاء الله بغیر چشتیه که ایشان سلسله خود بذریعه حسن بصری
بامیر المومنین علی مرتضی رضی الله عنه میرسانند بانجناب منتهی میشود و کرامات انجناب بسیار است
بعضے ازان مذکور شد و باقیے در فصل کرامات مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالے۔

اما ولی عهدی انجناب در زمان مامون عباسے و ما یتعلق بها نے تواریخ الخلفاء للعلامه جلال الدین
الاسیوطی سنه احدے و مائتین خلع المامون اخاه المؤتمن من العهد و جعل ولی العهد
من بعده علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق حمله علی ذلک افراطه فی التشیع حتے قیل انه
هم ان یخلع نفسه و یفوض الامر الیه وهو الذی لقبه الرضا و ضرب الدراهم باسمه و زوجه ابنته و کتب الے
الآفاق بذلک و امر بترک السواد و لبس الخضر فاشتد ذلک علی بنی العباس جداً و خرجوا علیه و بایعوا ابراهیم
بن المهدے و لقب المبارک فجهز المامون لقتاله و جرت امور و حروب و سار المامون الی نحو العراق
فلم ینشب علی الرضا ان مات سنه ثلث یعنے در سنه دو صد و یک خلع کرد مامون
برادر خود موتمن را از ولی عهدے و نمود ولی عهد بعد خود علی رضا پسر موسے کاظم پسر جعفر صادق
را اورد او و باعث بر این افراط او در تشیع تا انکه گفته اند که اراده داشت که خلع نماید خود را و تفویض نماید
امر بسوے وے و او ست که لقب کرد او را رضا و زد دراهم بنام او و تزویج کرد دختر خود را باو و نوشت
بسوے آفاق بدان و امر کرد بترک شعار سیاه و پوشیدن لباس سبز پس هراینه گران آمد این

امر بنی عباس وخروج کردند براو وبیعت کردند ابراهیم بن مهدی را ولقب کردند مبارک پس تجهیز قتال کرد
مامون وچاره شد امور وحروب وسیر کرد مامون بسوے عراق پس باندک فرصتے علی رضا
وفات کرد در سنه دو صد وسه و فی تاریخ ابن خلکان وکان المامون زوج علی الرضا
ابنته ام حبیبه فی سنة اثنتین ومائتین وجعله ولی عهده وضرب اسمه علی الدینار والدرهم وکان
السبب فی ذلک انه استحضر اولاد العباس الرجال منهم والنساء وهو بمدینة مرو وکان عددهم
ثلثة وثلاثین الفا ما بین الکبار والصغار واستدعی علیاً المذکور فانزله احسن منزلة وجمع له خواص
الاولیاء واخبرهم انه نظر فی اولاد العباس واولاد علی ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام فلم یجد فی
وقته احداً افضل ولا احق بالامر من علی الرضا فبایع له بولایة عهده وامر بازالة السواد من اللباس و
الاعلام ولبس الخضرة و فی الخبر الی من بالعراق من اولاد العباس فعلموا ان فی ذلک خروج الامر عنهم فخلعوا
المامون الی اخره یعنی مامون تزویج کرد دختر خود ام حبیبه را در سنه دو صد و دو و ساخت او را ولی
عهد وزد نام او را بر دینار و درم و بود سبب آن که حاضر کرد اولاد عباس را مردان ایشان و زنان
ایشان در شهر مرو بود عدد ایشان از خورد و کلان سی و سه هزار و دعوت نمود علی رضا را و فرود آورد او را بمقامی
نیکو وجمع کرد برای او خواص اولیاء وخبر کرد ایشان را بدرستیکه او نظر کرد در اولاد عباس و در اولاد علی
ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام پس نیافت در وقت او هیچکس افضل واحق در امر خلافت از علی رضا پس
بیعت کرد برای او بولایت عهد خود وامر کرد بترک سواد از لباس اعلام واستعمال سبز و سعایت نمود
شد این خبر نزد کسانیکه از اولاد عباس بودند در عراق پس دانستند که دران خروج امر است از ایشان
پس خلع نمودند مامون را الی اخره و فی روضة الصفا که خلاصهٔ آن اینست چون از استیلاے
حسن بن سهل اطراف یمن وحجاز پر آشوب شد و در هر کنجے علویان خروج کردند فضل بن سهل اخبارے
که تعلق ببرادرش داشت با مامون نمیگفت اما میگفت که در هر شهرے شخصے از اولاد علی دعوی
خلافت میکند ومردم متابعت ایشان کرده هرج مرج بدیار عرب راه یافته تدبیر این فتنه باید کرد پیش
ازانکه کار از دست رود وبعد از تقدیم امر مشاورت با یاران قرار گرفت که مامون شخصے را از
اجله سادات که بعلم ودانش وزهد وورع سرامد آفرینش باشد ولیعهد گرداند تا علویان بقدم تسلیم
واذعان پیش آمده دیگر تهییج فتنه نکنند وبعد از تامل وتدبر قرعه اختیار بر امام عالیمقدار علی بن موسے

الرضا افتاد کہ اوانسے واقاصی بفضیلت و تقدم او اعتراف داشتند و اقارب و اجانب در بزرگی و سیادت او سخن بند اشتند در سنہ مایتین مامون خال خود رجاو بن ضحاک و دیگرے از مخصوصان خود راکہ ہر دو بفصاحت بیان و طلاقت لسان از تو اور دوران بودند بطلب امام رضا بمدینہ فرستاد و درین سال ہم کسان باطراف و اقطار دیار اسلام روان کرد تا اکثر اولاد عباس را از صغیر و کبیر مرد آوردند و سی و سہ ہزار کس از فرزندان عباس بن عبد المطلب در ظل رایت مامون مجتمع گشتند و امام رضا در کنف صحت و سلامت و عزت و حرمت بمرو رسید بعد ازان مامون با اولیاے دولت گفت کہ ہر چند در اولاد عباس بن عبد المطلب و فرزندان علی بن ابی طالب نظر کردم ہیچکس را سزاوار تر بخلافت از علی بن موسے الرضا رض نیافتم و چون سخن مامون در دل خلایق جاے گیر آمد او را ولی عہد گردانید و دختر خود ام الفضل را بہ پسر و سے محمد داد فرمود تا حاضران موقف خلافت اعلام و اثواب اسود را برایات و لباسہاے سبز مبدل گردانیدند و امثلہ و احکام تمامت دیار اسلام فرستاد و حکم کرد تا تغیر لباس کردہ بجاے رایات سیاہ علمہاے سبز نصب فرمایند و دست مبایعت در دامن متابعت علی بن موسے الرضا زنند تا روز محشر در سایہ علم حضرت خیر البشر جاے داشتہ باشند مجموع قطان امصار و سکان بلدان و اقطار فرمان مامون را بقدم رضا پیش آمدند مگر جمعے از بنی عباس و بعضے از غلات شیعہ ایشان کہ بہ بغداد او استیلا داشتند و چون ان جماعت خبر ولایت عہد امام رضا شنیدند بر مامون برآشفتند و با ابراہیم بیعت نمودند و واقعہ ہا در پیش اوردند کہ تفصیل ان در روضۃ الصفا مذکور است مگر فضل از مامون این اخبارات را مخفی میداشت و کسے را یارای ان نبود کہ با مامون بگوید تا روزی امام رضا با مامون خلوت کرد و ہر واقعہ کہ از بدایت امارت حسن بن سہل تا این غایت در بغداد روے نمودہ بود بشرح و بسط در حیز تقریر آورد و مامون گفت کہ فضل با من چنین گفت کہ ابراہیم باتفاق حسن بن سہل در کار امارت دخل کردہ امام رضا فرمود کہ فضل با تو دروغ گفتہ و خیانت کردہ سخن اینست کہ من میگویم مامون پرسید کہ ہیچکس غیر تو برین قضایا وقوف دارد امام جواب داد کہ یحیے بن معاذ و عبد العزیز بن عمران و خلف مصرے و فلان و فلان از ثقات و معتمدان تو برین وقایع اطلاع دارند و مامون انجماعت را در سر طلب داشتہ از ایشان استکشاف احوال نمود ہمہ متفق الکلمہ تصدیق امام رضا نمودند و گفتند کہ ما از خوف فضل تا این زمان نگفتہ بودیم چون کماہی

حالات واقف گشت عزیمت بغداد نمود و فضل از سعایت بعضے اعیان آگاه شده بتادیب ایشان مشغول
گشت و امام رضا شمه از جرأت فضل بسمع مامون رسانید مامون گفت همت من بعد ازین بتدارک
مافات مصروف خواهد بود و بعد ازان مامون بسرخس آمد و از انجا بعد واقعه فضل بطوس آمد و درانجا
امام رضا از رد انار بدار بقا رحلت فرمود در شواهد النبوة آورده که چون مامون بر وے عرض خلافت میکرد
وے قبول نمیکرد و این استدعا را با مدت دو ماه بر داشت آخر الامر چون مبالغه از حد گذشت
و بوعید و تهدید انجامید قبول کرد و دران باب فصلے نوشت و در آخر آن ثبت کرد که الجفر والجامعة یدلان
علی ضد ذلک وما ادری ما یفعل بی ولا بکم ان الحکم الا لله یقص الحق وهو خیر الفاصلین لکنی امتثلت امر امیر المؤمنین
و آثرت رضاه والله یعصمنی و ایاه و در روضة الصفا آورده خلاصه آن اینست که چون بیعت رضا رض برین
نهج قرار یافت که بعد از مامون او خلیفه خواهد شد و هلال عید روی نمود مامون برضا رض پیغام فرستاد که
بعیدگاه رود و نماز عید و خطبه رضا رض بخواند امام رضا انکار نمود و بعد از اصرار مامون قبول نموده گفت
چنانکه رسول صلی الله علیه وسلم میرفت اگر اجازت شود بهمون طریق روم مامون رخصت داد و
حکم کرد که ارکان دولت و اعیان مملکت بر در سراے رضا رض صبح حاضر شوند بر طبق فرموده او جمعے
کثیر حاضر شدند و زنان و کودکان بر بامها و در راها قرار گرفته انتظار مقدم شریف او میبردند امام رضا
غسل کرده جامهاے مطیب پوشیده دستار بر سر مبارک بسته علاقه در پیش و دیگرے درمیان
دو کتف همایون خود بگذاشت و عصای بدست گرفته فرمود تا جمیع موالے او بدین ساز
عمل نمودند و فرمود تا موالے پیش پیش وی روان شدند و خود با پاے برهنه در حرکت آمد و ازار تا نیمه
ساق برکشید و خود را چست کرده اندکے برفت و روے سوے آسمان کرده تکبیر گفت و موالی
با وے موافقت کردند و باین هیأت بر در سراے خود آمده بایستاد مرا چون ویرا باین صورت دیدند
همه از مراکب بر زمین آمدند و موزه و کفش از پاے بیرون کرده برهنه پا ایستادند امام تکبیر گفت خلق
موافقت نمودند و غلغله در شهر افتاد مامون را ازین خبر شده متوهم شد و امام را از رفتن بمصلا
منع نمود امام رضا باز آمد و نماز آن روز انتظام نیافت وفی مروج الذهب للمسعودی وفی سنة اثنتین
بعث المامون رجاء بن ابی الضحاک و یاسر الخادم الی علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین الرضا
لاشخاصه فحمل الیه مکرما وفیها امر المامون باحصاء ولد العباس من رجالهم و نسائهم صغیرهم و کبیرهم فکان

عدد ہم ثلاثة فی ثلاثین الفاً و وصل الی المامون علی بن موسے الرضا وھو بمدینة مرو فانزله المامون احسن انزال
وامر المامون بجمع خواص الاولیا واخبرھم انه نظر فی ولد العباس وولد علی رضہ فلم یجد فی وقته احداً افضل
ولا احق بالامر من علی بن موسے الرضا فبایع له بولایة العهد وضرب اسمه علی الدنانیر والدراہم وزوج محمد بن
علی بن موسے الرضا بابنته ام الفضل وامر بازالة السواد من اللباس والاعلام ونمی ذلک الی من بالعراق
من ولد العباس فاعظموه اذ علموا ان فی ذلک خروج الامر عنہم وحج بالناس ابراهیم بن موسے بن جعفر
اخو الرضا بامر المامون واجتمع من بمدینة السلام من ولد العباس علی خلع المامون ومبایعة ابراهیم بن المهدی
المعروف بابن شکلا فبویع له یوم الخمیس لخمس خلون من المحرم سنة اثنتین ومائتین وقیل ان ذلک فی سنة
ثلاث ومائتین وفی سنة اثنتین ومائتین قتل الفضل بن سهل فی حمام غیلة وذلک بمدینة سرخس
من بلاد خراسان وذلک فی دار المامون فی سیره الی العراق وقبض علی بن موسے الرضا بطوس
لعنب اکله واکثر منه وقیل انه کان مسموماً وذلک فی صفر سنة ثلاث ومائتین وصلی علیه المامون
وهو ابن ثلاث وخمسین سنة وقیل سبع واربعین سنة وستة اشهر وکان مولده بالمدینة سنة
ثلاث وخمسین ومایة للهجرة وکان المامون زوج ابنته ام حبیبه بعلی بن موسے الرضا فکانت احدی
الاختین تحت محمد بن علی بن موسی والاخری تحت ۔ بیہ اما تغیر مامون از امام علی رضا رضہ در روضة الصفا
و روضة الاحباب اورده که بعضے گفته اند که سبب تغیر مامون با امام رضا ع آن بود که چون مقرر کرد که بعد از
وفات او امام رضا خلیفه باشد عباسیان پریشان خاطر و غمناک شدند و گفتند که مامون بی جهتی
بمجرد توہمے اولاد عباس واهلبیت خود را از نعمت حکومت محروم گردانید و کار بجائی رسید که طایفه از
هواخواهان خاندان عباسے سلوک طریق بغی و عناد نموده با عم مامون ابراهیم بن مهدی بیعت کردند
و نام مامون را از خطبه و سکه بیفگندند و مامون این واقعه را از فضل بن سهل میدانست چه او در استخلاف
امام رضا مبالغه و الحاح تمام نموده در حین توجه بغداد باشاره مامون فضل ابن سهل در سرخس بقتل
آمد و بعد از انهم بفرموده او امام رضا مسموم گشت و برخے از مورخان چنین گویند که امام رضا ع بمقتضای
قل الحق وان کان مرا در نصیحت مامون مبالغه نمودے و مداهنة جایز نداشتے چنانچه روزی امام رضا
بخانه مامون در آمد دید که وضو میساخت و غلامی آب بر دست و پاے او میریخت فرمود که یا امیر المومنین
در عبادت خدای عز و علا هیچکس را با خود شریک مگردان مامون بجهة انکار امام رضا غلام را از ان کار باز داشته

وضو را باتمام رسانید و نماز گذارد و هرچند مامون بحسب ظاهر متابعت و مطاوعت امام می‌نمود اما غبار ملال
و نقار بر حاشیهٔ ضمیر او می‌نشست تا بعد از تراکم آن این حرکت شنیع از وی در وجود آمد و دیگر آنکه
اگرچه بواسطهٔ تحریک فضل بن سهل مامون علی بن موسی الرضا را ولی عهد گردانید اما هرگاه که مامون
ذکر فضل و حسن برادر او کردی امام از کمال دیانت و نیک اندیشی فضایح اعمال و قبایح افعال ایشان را
بمامون گفتی و او را منع کردی که سخن آن دو برادر در امور ملک و ملت نشنود ایشان بر این معنی اطلاع پیدا
کرده بواسطهٔ وی و بواسطهٔ بغض امام مشغول شدند تا بواسطهٔ آن بدکیشان اندیشه بد بخاطر مامون راه یافت
و عاقبت بحسب اتفاق امام رضا و مامون باهم طعامی خوردند و امام رنجور شد مامون نیز اظهار مرض
کرده عبدالله بشیر را فرمود که دست از ناخن چیدن باز دار تا دراز شود عبدالله گوید که چون ناخن های
من طولی پیدا کرد مامون چیزی مانند تمر هندی بمن داد فرمود که این را بهر دو دست خود خمیر کن و بحال
من چنان کردم بعد از آن بتوقف من در آن مکان امر فرموده برخاست و پیش امام رضا رفته از حال او
پرسید امام رضا فرمود امیدوارم که بهتر شوم مامون گفت الحمد لله که من امروز بهتر شده ام و اکنون
کسی پیش تو خواهد آمد که بمعالجه قیام نماید امام گفت هیچکس پیش من نیاید مامون در خشم شده گفت امروز
آب انار باید داشت امید آنگاه مرا طلب داشته گفت مقداری انار بیاور دمن با خود انار آوردم
گفت که دانه‌های این انار را بهر دو دست بفشار بموجب فرموده عمل نمودم و مامون بدست خویش
آن انار را با امام داد تا بخورد و بعد از دو روز وفات یافت در روضة الصفا و روضة الاحباب و شواهد النبوة
آورده که ابوالصلت هروی گفته که روزی پیش رضا رضی الله عنه ایستاده بودم با من گفت درین
قبه رو که قبر هارون الرشید در آنجا است از چهار جانب آن خاک بیار رفتم و خاک آوردم بوئید و باز انداخت
گفت زود باشد که اینجا برای من حفر کنند و سنگی ظاهر شود که اگر هر کلندی که در خراسانست بیارند
آنرا نتوانند کند بعد از آن فرمود که از فلان موضع خاک بیار آوردم فرمود که از برای من درین موضع حفر
کنند و بگوی تا هفت درجه فرو برند و در میان قبر شق کنند و اگر نگذارند بفرمای تا لحد کنند و آنرا دو ذراع و
شبری سازند که آنرا خدا فراخ گرداند چندانکه خواهد در وقت حفر از بالای سر من تری پیدا خواهد شد
بکلامی که ترا تعلیم میکنم تکلم کن که آب بجوش شود و لحد پر آید و در آب ماهیان خورد بینی این نانرا که تو میدهم خرد کن
و در آب انداز تا آن ماهیان بخورند چنانچه هیچ نماند پس ماهی بزرگ بیرون آید و آن ماهیان خورد را بر چیند

چنانکه هیچ نماند انگاه غائب شود چون غائب شود دست بر آب نه و بانچه گفتم تکلم کن تا آب کم شود و هیچ نماند و نجیه
گفتم نکنی مگر در حضور مامون بعد ازان فرمود که اے ابو الصلت فردا بر مامون در خواهم آمد اگر چنانچه بر آیم
و چیزے بر سر خود نپوشیده باشم با من سخن گوی و اگر چیزے بر سر خود انداخته باشم با من سخن
نگوی ابو الصلت گوید که چون رضا رضی الله عنه بامداد کرد جامها بپوشید و منتظر نشست تا غلام مامون
بطلب او آمد چون بر مامون در آمد در پیش مامون طبقهاے میوه نهاده بودند و خوشه انگور در دست
داشت و میخورد چون ویرا دید از جاے خود بر جست و ویرا معانقه کرد و بر میان دو چشم وے بوسه داد و ویرا
بنشاند و آن خوشه انگور را بوسے داد و گفت یا ابن رسول الله ازین انگور خوبتر دیده رضا رضی الله عنه
فرمود که انگور نیکو در بهشت باشد پس مامون گفت که ازین انگور بخور رضا رضی الله عنه فرمود مرا معاف
دار مامون مبالغه کرد و گفت مانع چیست مگر ما را متهم میداری و آن خوشه را بستد و بعضی ازان بخورد و دیگر
بار برضا رضی الله عنه داد رضا رضی الله عنه دو سه دانه ازان بخورد و باز انداخت و برخاست مامون گفت
کجا میروی فرمود بانجا که فرستادی و چیزے بر سر مبارک خود پوشیده بیرون آمد با وی سخن
نگفتم بسرای خود در آمد و بفرمود تا در سرای به بندند و بر فراش خود بخفت و من در میان سرای ایستادم غمگین
ناگاه دیدم که جوانے در آمد خوب روی و مشک بوی بسیار شبیه برضا رض پیش وے دویدم و گفتم
از کجا در آمدی که در بسته بود فرمود که آنکس مرا در اورد که بیک ساعت از مدینه اورد پرسیدم
که تو کیستی فرمود که منم حجة الله محمد بن علی و پیش پدر در آمد و مرا نیز گفت در آ وے چون رضا رضی الله
عنه ویرا دید برخاست و معانقه کرد و بسینه خود کشید و میان دو چشم وے بوسید و ویرا در بستر
خود برد و وے نیز روے بر روی پدر خود نهاد و با وے سخنان پنهانی گفت که من ندانستم بعد ازان بر
دو لب رضا رضی الله عنه کفے دیدم سفید تر از برف و محمد بن علی رضی الله عنه ازان کف بلیسید بزبان خود
پس دست در میان جامه پدر و سینه او کرد و چیزے مثل عصفور بیرون اورد و فرو برد و رضا رضی
الله عنه در گذشت محمد بن علی رض گفت ای ابو الصلت برخیز و از خزانه آب و تخته بیار گفتم در خزانه نه آبست و نه تخته فرمود هر چه
میگویم بجا آر در خزانه رفتم و تخته یافتم بیرون اوردم و خواستم که ویرا مدد دهم فرمود ای ابو الصلت با من کسے
دیگر هست که مدد میدهد ویرا غسل کرد و فرمود که در خزانه جامه دانی هست در وی کفن و حنوط بیرون آر رفتم
و آنجا جامه دانی دیدم که هرگز ندیده بودم بیرون اوردم ویرا تکفین کرد و نماز گذارد و پس گفت تابوت بیار

گفتم بردم و نجار را بگویم تا تابوت تراشد گفت در خزانه رو رفتم تابوتے دیدم که هرگز ندیده بودم آوردم
ویرا در تابوت کرد و دو رکعت نماز آغاز کرد هنوز تمام نکرده بود که تابوت از جاے خود برخاست و سقف خانه
بشگافت و تابوت از آنجا بالا رفت گفتم یا ابن رسول الله مامون هم درین ساعت بیاید و ویرا طلب
دارد ما چه گوییم فرمود که خاموش باش که تابوت زود باز خواهد گشت پس فرمود که اے ابوالصلت هیچ
پیغمبرے نیست که در مشرق مرده باشد و وصی وے در مغرب باشد و بمیرد مگر که خداے تعالے
میان اجساد ایشان و ارواح ایشان جمع کند این سخن تمام نشده بود که باز سقف خانه بشگافت و تابوت
فرود آمد و ویرا از تابوت بیرون آورد و بر فراش خود بخوابانید چنانکه گوئیا ویرا ناشسته اند و کفن نکرده
پس فرمود که برخیز و در بگشاے بگشادم مامون و غلامان بر در بودند در آمدند گریان و اندوهگین گریبان
میدریدند و طپانچه بر سر میزدند مامون میگفت یا سیداه بعد از آن بتکفین و تجهیز وے مشغول شدند
بفرمود تا بجهت قبر وے اشتغال نمایند من دران موضع حاضر شدم هرچه رضا رضی الله عنه گفته بود همه ظاهر
شد چون مامون آن آب و ماهیان بدید گفت رضا رض چنانچه در حیات خود ما را عجائب مے نمود در
ممات خود هم مے نماید یکی از مقربان مامون گفت میدانی که این اشارت بچیست اشارت بآنست
که ملک شما اے بنی العباس با وجود کثرت شما و طول مدت شما مثل این ماهیانست چون وقت
اجل هاے شما در آید و زمان انقطاع آثار شما نزدیک گردد خداے تعالے مردے از ما بر شما مسلط
گرداند تا شما را افنے سازد مامون گفت که راست میگوئی دیگر ابوالصلت گوید که چون مامون از دفن
رضا رضے الله عنه فارغ شد گفت آن کلام که گفتے مرا تعلیم کن گفتم که از همان ساعت فراموش
کردم و راست گفتم فرمود تا مرا حبس کردند مدت یکسال در حبس بماندم عیش بر من تنگ شد گفتم باخدایا
بحق محمد و آل محمد که مرا فرجے روزی کن هنوز دعا را تمام نکرده بودم که محمد بن علی الرضا را دیدم در آمد و گفت
تنگ دل شده اے ابوالصلت گفتم آرے والله گفت برخیز و بیرون رو و دست بر بندهاے که بر تن
بود زد همه بگشاد دست مرا گرفت و از آن سرا بیرون آورد و حارسان و غلامان مرا میدیدند و نمی توانستند
که با من سخن گویند پس گفت برو در ضمان خداے تعالے و ودیعت او که دیگر تو
باو نرسے و او بتو نرسد اختلاف است در آنکه آنجناب بموت طبعی وفات
یافت یا مسموم و نیز باید دانست که اگر مسموم بود بفرموده مامون مسموم شد یا بسبب عداوت دیگری

اکثری از شیعہ و بعضے از اہلسنت قایل آند کہ بفرمودہ مامون مسموم شدہ وفات یافت و قول صحیح نزد اہلسنت موت طبعی است کہ سبب ان ابن خلکان نوشتہ کہ انگور زیاد خوردہ مریض شدہ مرد نزد مولف این کتاب مسموم نمودن مامون انجناب را نجناب بعید مے نماید چہ مامون نہایت عقیدت و محبت بانجناب داشت و دختر خود ام حبیبہ را بوے داد و ولی عہد خود گردانید پس چگونہ داماد خود را کہ او را بجاے پسر ولی عہد خود ساز و بلاوجہ معتد بہ بقتل اردیاور نمیشود و انچہ گویند کہ بسبب امر بالمعروف نمودن انجناب مامون ازردہ شدہ بر تقدیر صحت ان ادنی ممانعت دران کافی بود نہ بر تقدیر صحت مسمومیت انجناب شاید دیگرے بے اطلاع مامون این فعل بعمل اوردہ باشد واللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔

اما اخبارہ

در صواعق اوردہ کہ زید بن موسے کاظم بر مامون کہ یکی از خلفاے بنی عباس بود خروج کرد مامون بروے ظفر یافتہ او را گرفت و نزد برادرش علی بن موسی الرضا رضی اللہ تعالے عنہما فرستاد علی بن موسے و برا توبیخ و سرزنش بسیار کرد از انجملہ این بود کہ گفت ایا اگر تو خون مردم بریزی و را ہہارا مخوف سازے و مال مردم بگیرے بنا حق فردا جواب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم چہ خواہی داد مگر احمقان اہل کوفہ ترا مغرور ساختند دیگر انکہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فاطمہ را رضی اللہ تعالی عنہا گفت ان فاطمۃ احصنت فرجہا فحرم اللہ ذریتہا علی النار یعنے بواسطہ پاکدامنی فاطمہ رضی اللہ تعالی عنہا خداے تبارک و تعالی حرام گردانید ذریت ویرا بر اتش دوزخ و این در باب حسن و حسین رضی اللہ تعالی عنہما است کہ از بطن وی بیرون آمدند مخصوص بایشان تنہا ست نہ از براے من و تو بخدا سوگند کہ ایشان این مرتبہ یافتند مگر بطاعت خداے تعالے و اگر تو خواہی کہ بمعصیت حاصل کنی انچہ ایشان بطاعت حاصل کردند پس لازم آید کہ تو نزد خداے تعالی از ایشان گرامے تر باشی و فی تاریخ ابن خلکان وکان قد خرج اخوہ زید بن موسے علیہ السلام بالبصرۃ علی المامون وفتک باہلہا فارسل المامون الیہ اخاہ علیاً انذکوریردہ عن ذلک فجاءہ وقال لہ ویلک یا زید فعلت بالمسلمین بالبصرۃ ما فعلت و تزعم انک ابن فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واللہ لاشد الناس علیک رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا زید ینبغی لمن اخذ برسول اللہ ان یعطیہ بہ فبلغ کلامہ المامون فبکی وقال ہکذا ینبغی ان یکون اہل بیت رسول اللہ

در روضة الصفا از یاسر روایت میکند که مامون با امام رضا پیغام کرد که تو را با ما بحمام باید رفت امام از رفتن
حمام اباء و امتناع نمود بار دیگر مامون رقعه نوشت و التماس خود را مکرر کرد امام رضا جواب داد که دوش
رسول خدا را در خواب دیدم که مرا از رفتن گرمابه درین روز منع فرمود و حال آنکه تو را و فضل تو را نیز نمی باید رفت
مامون نوشت که صدقت یا اباالحسن و صدق رسول الله من نیز نخواهم رفت اما فضل در کار خود دانا
تر است یاسر گفت که در شب پیش امام رضا حاضر گشتم فرمود بگوئید نعوذ بالله من شر ما ینزل هذه اللیلة
و چند نوبت این کلمه را بر زبان بگذرانید چون نماز بامداد بگذاردم مرا گفت بر بام رود معلوم کن که چه واقع
است من بموجب فرموده عمل نمودم که ناگاه آواز گریه بگوش من رسید که هر لحظه زیاده تر میشد درین اثنا
مامون از راهی که میان منزل او و امام مفتوح بود در آمد و گفت باسیدیا اباالحسن خبر داری که جمعی
فضل بن سهل را در حمام کشته اند و سه کس را گرفته اند که یکی از انها پسر خال او است و نقل است
که مردی با امام رضا گفت که تو بهترین مردمی فرمود که خلاف واقع میگوئی هر که از من پرهیزگار تر باشد
از من بهتر است و این آیة منسوخ نشده که ان اکرمکم عند الله اتقاکم دیگری باوی گفت که هیچکس
از روی آبا شریف تر از تو نیست جواب داد که شرف پدران ما بواسطه تقوی بود فی تاریخ ابن خلکان
قال المامون یوماً لعلی بن موسی الرضا ما یقول بنو ابیک فی جدنا العباس بن عبد المطلب فقال ما یقولون
فی رجل فرض الله طاعة نبیه علی خلقه و فرض طاعته علی نبیه فامر له بالف الف درهم یعنی روزی
مامون از علی بن موسی الرضا رض پرسید که ابنای پدر تو در شان جد ما عباس چه میگویند فرمود
چه گویند در شان کسیکه خدای تعالی بر همه خلایق اطاعت رسول خود را مفترض ساخته و آنحضرت
را باطاعت او امر کرده مامون که این سخن شنید مقدار هزار هزار درهم تحفه نزد امام فرستاد امام رضا
در قول خود تعمیه نموده که فرض الله طاعة نبیه علی خلقه و فرض طاعته علی نبیه اکنون ضمیر طاعته بدو طرف
راجع شدن میتواند یعنی فرض نمود خدای تعالی طاعت خود را بر پیغمبر یا فرض نمود طاعت
آن مرد را بر پیغمبر فتدبر در روضة الصفا آورده که مامون برادر امام را که بجهة خروج محبوس داشت
مطلق العنان گردانیده بخدمت او روان کرد و گفت یا ابوالحسن بگوئید که جرم او را بجهة خاطر شریف تو
بخشیدم در روضة الاحباب از ابوالصلت هروی مرویست که گفت از دعبل شنیدم که گفت
چون این دو بیت را بر امام رضا رضی الله عنه خواندم

خروج الامام لامحالة خارج یمیز فینا کل حق وباطل	یقوم علی اسم الله والبرکات وتجری علی النعماء والنقمات

بگریست گریستنے سخت بعد ازان سر بالا کرده گفت با خزاعی نطق روح القدس علی لسانک بهذین البیتین آیا میدانی که کیست این امام وکی بیرون خواهد آمد گفتم نمیدانم مگر آنکه شنیده ام که امامی ظهور خواهد نمود از شما که زمین را از عدل پر کند پس گفت ای دعبل ان امام بعد از من محمد است پسر من وباز پس از محمد پسر او است علی وبعد از علی ولد او است حسن وبعد از حسن ابنه الحجة القائم المنتظر فے غیبته المطاع فی ظهوره لو لم یبق من الدنیا الا یوم واحد لطول الله ذلک الیوم حتے یخرج فیملأ الارض عدلا کما ملئت جورا وهم در روضة الاحباب مذکور است که مردے از خراسان امام رضا رضی الله عنه را گفت که یا ابن رسول الله دیدم رسول خدا را در خواب گویا مرا میگوید که یعنی انتم اذا دفن فی ارضکم بضعتی واستحفظتم ودیعتی وغیب فی ثریکم نجمی پس امام رضا رضہ او را گفت منم که مدفون خواهم شد در زمین شما ومنم بضعه از پیغمبر شما ومنم ان ودیعت ونجم پس آنکس که قبر مرا زیارت کند در حالیکه بداند آنچه واجب گردانیده خدائے تعالے از حق من و طاعت من پس من وپدران من شفیعان او خواهم بود در روز قیامت آنکس که باشیم ما شفیع او در روز قیامت نجات یابد اگرچه باشد برو گناهان بقدر جن وانس ولقد حدثنی ابے عن جدی عن ابیه سلام ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من رانی فقد رانی فان الشیطان لایتمثل فے صورتی ولا فے صورة احد من اوصیائی ولا فی صورة احد من شیعتهم وان الرویا الصادقة جزء من سبعین جزء من النبوة پوشیده نماند که این روایات بر اصول اهلسنت مطلق قابل اعتماد نیست اول آنکه ابو الصلت هروی متهم است در روایت او اعتماد را نشاید دیگر آنکه خروج امام مهدی اگرچه مقبول فریقین یعنے شیعه وسنے است مگر اهلسنت بحدیث امیر المومنین علی رضی الله عنه متمسک شده میگویند که ان امام از نسل امام حسن مجتبے رضی الله عنه پیدا خواهد شد وغیبت را نیز منکر اند چنانچه بندی ازان در ذکر امام دوازدهم محمد بن حسن عسکری رضی الله عنه خواهد آمد اما روایت خراسانی که حدیثے از امام رضا رضہ نقل نموده من رانی فقد رانی فان الشیطان لایتمثل بے او فی صورتی اینقدر نزد اهلسنت مقبول است بعد ازان ان الرویا الصادقة جزء من سبعین جزء من النبوة این نیز مقبول است مگر ولا فے صورة احد من اوصیای ولا فی صورة احد من شیعتهم نزد اهلسنت مردود است بر تقدیر صحت نقل از امام رضا رضہ

غالبا اینقدر الحاق شیعه باشد والله اعلم بحقیقة الحال وفی اخبار الدول للقربانی کان رضی الله عنه اسود اللون لان امه کانت سوداء فدخل یوما حماما فبینما هو فی مکان من الحمام اذ دخل علیه جندی فازاله عن موضعه وقال صب علی راسی یا اسود فصب علیٰ راسه فدخل من عرفه فصاح یا جندی هلکت هلکت استخدم ابن بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم وامام المسلمین فانثنی الجندی یقبل رجلیه یقول هلا عصیتنی اذ امرتک فقال انها المثوبة وما اردت ان اعصیک فیما اثاب علیه ثم انشا یقول

لیس لی ذنب ولا ذنب لمن	قال لی یا عبد او یا اسود	
انما الذنب لمن البسنی	ظلمة وهو الذی لا یحمد	

واامام غزالی در کیمیای سعادت همین حکایت را بتقلیلی تفرقه اورده وان اینکه علی بن موسی الرضا رضی الله عنه را رنگ سیاه چرده بود بر وخانه او در نیشاپور گرمابه بود چون او بگرمابه شدی خالی کردندی یک روز خالی کردند او در گرمابه رفت وحمامی غافل ماند روستائی در گرمابه امد او را دید پنداشت که هندوی است از خادمان گرمابه گفت برخیز آب بیاور بیاورد گفت برخیز گل بیاور بیاورد همچنین او را کار میفرمود واو میکرد چون حمامی بامد او از روستائی شنید که با وحدیث میکرد بترسید وبگریخت چون بیرون آمد گفتند حمامی گریخت از بیم این واقعه گفت بگو مگریز که جرم آن راست که تخم فرزند نیز در کنیزکی سیاه بنهاد وفی جذب القلوب الی دیار المحبوب للشیخ عبد الحق الدهلوی هو کتاب فی تاریخ المدینة قیل لعلی بن موسی الرضا رضی الله عنه علمنی قولا بلیغا کاملا اذا زرت واحدا منکم فقال اذا صرت الی الباب فقف واشهد الشهادتین وانت علی غسل واذا دخلت ورایت القبر فقف وقل الله اکبر ثلثین مرة ثم امش قلیلا وعلیک السکینة والوقار وقارب بین خطاک ثم قف وکبر الله ثلثین مرة ثم ادن من القبر وکبر الله اربعین مرة تمام مایة مرة ثم قل السلام علیکم یا اهل بیت الرسالة ومختلف الملائکة ومهبط الوحی وخزان العلم ومنتهی الحکم ومعدن الرحمة واصول الکرم وقادة الامم وعناصر الابرار ودعائم الاخیار وابواب الایمان وامناء الرحمن وسلالة خاتم النبیین وعترة صفوة المرسلین ورحمة الله وبرکاته السلام علی ائمة الهدی ومصابیح الدجی واعلام التقی وذوی الحجی والنهی ورحمة الله وبرکاته السلام علی محال رحمة الله ومساکن برکة الله ومعادن حکمة الله وحفظة سر الله وحملة کتاب الله وورثة رسول الله ورحمة الله وبرکاته السلام علی الدعاة الی حکم الله والادلاء علی مرضاة الله والمظهرین لامر الله

ونهيه والمخلصين فی توحید الله ورحمة الله وبرکاته انی مستشفع بکم ومقدمکم امام طلبتی وارادتی ومسئلتی و
حاجتی اشهد الله انی مومن بسرکم وعلانیتکم وانی ابرأ الی الله تعالیٰ من عدو محمد وال محمد من الجن الانس
صلی الله علی محمد واله الطیبین الطاهرین وسلم تسلیماً کثیراً کثیراً ودر تاریخ ابن خلکان ان بعض اصحاب
ابو نواس قال له ما رأیت اوقح منک ماترکت خمراً ولا طرداً ولا معنی الا قلت فیه شیئاً وهذا علی بن موسی
الرضا فی عصرک لم تقل فیه شیئاً فقال والله ماترکت ذلک الا اعظاماً له ولیس قدر مثلی ان یقول فی
مثله ثم انشد بعد ساعته هذه الابیات ۔

قیل لی انت احسن الناس طرا ۔ فی فنون من المقال النبیه
لک من جید القریض مدیح ۔ یثمر الدر فی یدی مجتنیه
فعلی ما ترکت مدح ابن موسی ۔ والخصال التی تجمعن فیه
قلت لا استطیع مدح امام ۔ کان جبرئیل خادماً لابیه

وفیه یقول ایضاً

مطهرون نقیات جیوبهم ۔ تجری الصلوٰة علیهم اینما ذکروا
من لم یکن علویا حین تنسبه ۔ فماله فی قدیم الدهر مفتخر
الله لما برا خلقاً فاتقنه ۔ صفاکم واصطفاکم ایها البشر
فانتم الملاء الاعلی وعندکم ۔ علم الکتاب وما جاءت به السور

اما کراماته فی اخبار الدول للقرمانی روی الحاکم باسناده عن ابی حبیب قال رایت النبی صلی الله
علیه وسلم فی المنام فی مسجد وبین یدیه طبق فیه تمر صیحانی فوقفت بین یدیه فقبض لی قبضة
من التمر وناولنیها فعددتها فوجدتها ثمانی عشرة تمرة فتاولت انی اعیش عددتها ثم بعد ایام جاء علی الرضا
من المدینة فمضیت الیه فاذا هو فی الموضع الذی رایت النبی صلی الله علیه وسلم فیه جالساً والطبق
والتمر بین یدیه فناولنی قبضة عددتها کقبضة النبی صلی الله علیه وسلم فقلت زدنی فقال لو زادک رسول الله
صلی الله علیه وسلم شیئاً لزدناک در صواعق این عبارت است یعنی حاکم روایت کرده از محمد بن
عیسی از ابی حبیب که گفت رسول الله صلی الله علیه وسلم را درخواب دیدم در منزلے که در بلده

با نباج ورا نجا نزول میکردند آنگاه با آنحضرت سلام کردم طبقی دیدم که از نخل مدینه ساخته بودند پیش
آنحضرت نهاده خرمای صیحانی دارد و آنحضرت هشت خرما از آن بمن داد و من از آن تاویل کردم که
بعدد این خرما زنده خواهم بود بیست روز از ین حکایت گذشت ابوالحسن علی الرضا از مدینه آمد و در
همان منزل نزول فرمود و مردم مسارعت نمودند بسلام وی آمدند من بخدمت وی رفتم دیدم که
در همان موضع که رسول الله صلی الله علیه وسلم را بخواب دیده بودم نشسته و از طبق مذکور همان
نوع از خرما دار و نزد وی نهاده چون سلام کردم مشتی از آن خرما بمن داد چون شما کردم همان مقدار
بود که رسول الله صلی الله علیه وسلم در خواب بمن داده بود گفتم زیاده کن امام رضا گفت اگر رسول
الله صلی الله علیه وسلم زیاده کرده بودی من نیز زیاده میکردم در شواهد النبوة این قصه را آورده
باین طریق که یکی از اهالی نباج گفته است که رسول را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدم که بنباج آمده
است در مسجدیکه حاجیان فرود می آیند فرود آمده است الی آخره و رضا اسحق آورده حاکم روایت
کرده که با مردی گفت ای بنده خدای تعالی راضی شو به آنچه اراده خدای تعالی است
و مستعد چیزی شو که از آن ناچار است و بعد از سه روز آن مرد وفات یافت و فی اخبار الدول
للقرمانی مر علیه جعفر بن عمر العلوی وهو رث الهیئة فضحک منه بعض من حضره فقال رضی الله عنه سترونه
عن قریب بجذم وحشم فلم یمض شهر الا وقد ولی المدینة محسنت حاله یعنی بگذشت بر وی
جعفر بن عمر علوی و بود او شکسته حال پس خندید بر وی بعض از حاضران پس گفت رضا رضی الله
عنه زود به بینید او را با حذم وحشم پس نگذشت ماهی مگر که والی مدینه شد پس احوال وی خوب شد
جامی در شواهد النبوة و قرمانی در اخبار الدول آورده که چون مامون وی را ولی عهد خود ساخت
هرگاه که قصد ملاقات مامون کردی خادمان و حاجیان استقبال وی کردندی و پرده را
که بر در بارگاه مامون آویخته بودی بالا داشتندی تا وی درآمدی و آخر الامر بنابر تقابل که
میان اصحاب نفس و هوا و ارباب صدق و صفا میباشد ایشان را نفرتی از رضا رضی الله عنه واقع
شد با یکدیگر اتفاق کردند که من بعد بر قاعده معهود استقبال وی نکنند و پرده را بالا ندارند چون دیگر بار رضا رضی الله عنه آمد و
ایشان نشسته بودند بی اختیار برجستند و استقبال کردند و پرده را بالا داشتند چون وی درون رفت با یکدیگر گفتند
آنچه بود که ما کردیم دیگر بار اتفاق کردند که کرت دیگر این نکنیم چون کرت دیگر آمد برخاستند و سلام کردند

اما در برداشتن پرده توقف نمودند خدای تعالی بادی برانگیخت که آن پرده را برداشت پیش از آنکه ایشان
برمیداشتند چون وی در آمد آن باد ساکن شد چون قصد بیرون آمدن کرد باز آن باد برخاست
و آن پرده را بالا داشت آن جماعت چون آنرا دیدند گفتند هر که را خدای تعالی عزیز گرداند هیچکس خوار نتواند کرد
و بعادت معهود خود کردند و فی الشواهد یکی از کوفیان گفته است که از کوفه بعزیمت خراسان بیرون آمدم
دختر من حله بمن داد که این را بفروش و برای من فیروزه بخر چون بمرو رسیدم غلامان رضا رضی الله عنه
آمدند که یکی از غلامان وی فوت شده است حله که داری بما بفروش تا کفن وی سازیم گفتم
هیچ جامه ندارم برخیزید و دیگر باز آمدند که مولای ما ترا سلام میرساند و میگوید که با تو حله هست که دختر تو
بتو داده است که بفروشی و فیروزه خری اینک بهای آنرا آورده ایم حله را با ایشان دادم و با خود گفتم
که از وی مسئله چند بپرسم ببینم که چه جواب میدهد چند مسئله بجایی نوشتم و بامداد بر در خانه وی رفتم از ازدحام
مردمان مجال آن نشد که وی را ببینم چه جای آنکه بپرسم متحیر ایستاده بودم ناگاه غلامی بیرون آمد
نام من برد و نوشته بمن داد که ای فلان این جواب مسائل تست چون نگاه کردم جواب مسائل
من بود و از آنجمله آنست که دیگری گفته است که ریان بن ابی الصلت با من گفت که میخواهم از رضا رضی
الله عنه دستوری خواهی که بروی در آیم و امید میدارم که مرا جامه پوشاند از جامهای خود و درمی
چند از آنها که نام وی زده اند عطا فرماید راوی گوید که چون پیش رضا رضی الله عنه در آمدم هنوز هیچ نگفته
بودم که فرمود که ریان بن ابو الصلت میخواهد که در آید و امید میدارد که وی را جامه بپوشانم و از درمهای
که بنام من زده اند چیزی بوی دهم وی را در آرید ریان در آمد وی را دو جامه و سی درهم عطا فرمود
و از آنجمله آنست که قطاع الطریق تاجری را در راه کرمان در برف گرفتند و دهان وی را پر برف کردند زبان
وی از کار رفت چنانکه باسانی سخن نمیتوانست گفت چون بخراسان رسید شنید که رضا رضی الله
عنه در نیشاپور است با خود گفت که وی از اهلبیت نبوت است پیش وی روم شاید که این
را علاجی تواند کرد شب در خواب دید که پیش رضا رضی الله عنه آمد و طلب شفا کرد فرمود که بستان کمونی
و سعتر و ملح و آنرا باب ترکن و دو سه بار در دهن گیر که شفا یابی از خواب در آمد و از آن خواب
اعتباری نگرفت چون به نیشاپور رسید رضا رضی الله عنه بیرون رفته بود و در بعض رباطها نزول
کرده آن تاجر بخدمت وی رفت و قصه خود را باز گفت و ذکر خواب نکرد رضا رضی الله عنه فرموده که

دوای تو همان است که در خواب با تو گفته ام گفت یا ابن رسول الله میخواهم که دیگر بار بشنوم فرمود که بشمان کمونی و سعتر و ملح و با آب تر کن و دو سه بار در دهان گیر که شفا یابی آن شخص همچنان کرد و شفا یافت و از انجمله آنکه دیگرے گفته است که روزے با رضا رضی الله عنه در حایطے بودم و با وے سخن میگفتم ناگاه عصفورے آمد و خود را پیش وے بر زمین انداخت و بانگ میکرد و اضطراب مینمود رضا رضی الله عنه فرمود که میدانی که این عصفور چه میگوید گفتم الله و رسوله و ابن رسوله اعلم فرمود که در بخانه مارے در آمده است و میخواهد که فرزندان مرا بخورد پس فرمود که برخیز و بانخانه در آی و آن مار را بکش برخاستم و بانخانه در آمدم دیدم که مارے بگرد آنخانه میگردد وی را بکشتم و از انجمله آنست که دیگرے گفته است که خاتون من حامله بود پیش رضا رضی الله عنه در آمدم و گفتم دعا کن که خدای تعالے وی را پسرے گرداند فرمود که خاتون تو بدو فرزند حامله است چون برگشتم بخاطر من افتاد که یکے را محمد نام نهم و یکے را علی مرا او اندا داد که یکی را علی نام کن و یکی را ام عمرو چون آن فرزندان بزمین آمدند یکی پسر بود و دیگرے دختر علی و ام عمرو نام کردم روزے از مادر خود پرسیدم که ام عمرو چه نام بوده است مادر من گفت که نام مادر من ام عمرو بوده است و از انجمله آنست که دیگرے گفته است که در خراسان از رضا رضی الله عنه شنیدم که مے فرمود که چون مرا از مدینه طلبیدند همه عیال خود را جمع کردم و ایشان را فرمودم که بر من بگریند تا بشنوم بعد از ان دوازده هزار درهم قسمت کردم و گفتم که دیگر هرگز بسوے شما معاودت نخواهم کرد و از انجمله آنست که دعبل بن علی الخزاعی رحمة الله علیه که از شعرای فصیح آن عصر بود گوید که چون من آن قصیده را گفتم که مدارس آیات خلت من تلاوة از پیش رضا رضی الله عنه بردم در خراسان در آنوقت که وے عهد مامون بود چون آنرا بخواندم استحسان کرد و فرمود که این را پیش هیچکس دیگر مخوان مگر آنکه من گویم و خبر من بمامون رسید مرا طلب داشت و احوال من پرسید پس گفت که مدارس آیات را بخوان من تعلل کردم فرمود که رضا را رضی الله عنه حاضر کردند گفت یا با الحسن دعبل را از قصیده مدارس آیات پرسیدم نخواند رضا رضی الله عنه فرمود که ای دعبل آنرا بخوان بخواندم استحسان نمود پنجاه هزار دینار و بروایت روضة الاحباب پنجاه هزار درم داد و رضا نیز رضی الله عنه همین قدر عطا داد من گفتم یا سیدی میخواهم که مرا از جامهاے خود چیزے بخشے تا کفن من باشد مرا پیرهن داد که پوشیده بود و منشفه داد بغایت لطیف و فرمود که اینها را نگاه دار که بان از آفات نگاه داشته خواهی شد بعد از ان قصد مراجعت بعراق کردم

در راہ بعضے از گردان بیرون امدند و قافلہ مرا غارت کردند چنانکہ با من پیراہن کہنہ ماند و بس و بر ہیچ چیز چندان تاسف نداشتم کہ بران پیراہن و مشقہ و دران سخن کہ رضا رضی اللہ عنہ فرمودہ بود کہ این را نگاہ دار کہ بان نگاہ داشتہ خواہی شد متفکرے بودم ناگاہ دیدم کہ یکی از گردان بر اسپ من سوار و جامہ بارانی من در بر امد و نزدیک من بایستادہ و منتظر انکہ اصحاب وے جمع شوند و این بیت را خواندن گرفت کہ مدارس ایات خلت من تلاوۃ و گریہ اغاز کرد با خود گفتم عجب است این کہ دزدی از گردان طریق محبت اہل بیت رسول صلی اللہ علیہ وسلم می ورزد پس طمع کردم کہ شاید پیراہن رضا رضی اللہ عنہ و مشقہ وے بدست من آید وی را گفتم یا سیدی این قصیدہ را کہ گفتہ است گفت ترا باین چکار گفتم مرا درین سری ہست کہ خواہم گفت گفت صاحب این ازان مشہور است کہ کس نداند گفتم کیست انکس گفت دعبل بن علی شاعر ال محمد صلی اللہ علیہ وسلم گفتم اے سید واللہ کہ دعبل منم و این قصیدہ را من گفتم استبعاد بسیار کرد و اہل قافلہ را طلب کرد و از ایشان استفسار نمود ہمہ گواہی دادند کہ این دعبل است ہرچہ از قافلہ گرفتہ بود ہمہ را باز پس داد و ہیچ نگاہ داشت و مارا بدرقہ شد و از محل خطر در گذرانید پس من و قافلہ ببرکت ان پیراہن و مشقہ ازان بلا برستیم و نگاہ داشتہ شدیم و قصیدہ در بعض روایات از پنجاہ بیت زیادت است و درانجا ذکر قبور اہل بیت کردہ است چنین روایت است کہ دران قصیدہ چون باین بیت رسید۔

	تضمنہا الرحمن فے الغرفات		و قبر ببغداد لنفس زکیۃ

رضا رضی اللہ عنہ فرمود کہ ای دعبل درین موضع بیتی دیگر الحاق کنم کہ قصیدہ تو بان تمام شود گفت بلی یا ابن رسول اللہ فرمود کہ۔

	الحب علی الاحشاء بالنزفات		و قبر بطوس یا لہا من مصیبۃ

دعبل پرسید کہ این قبر کہ خواہد بود یا ابن رسول اللہ فرمود کہ قبر من خواہد بود کہ طوس محل آمد و شدن دوستان و محبان اہل بیت شود ہر کہ مرا زیارت کند درین غربت با من باشد در درجہ من در روز قیامت امر زیدہ و چند بیت از قصیدہ دعبل اینست۔

	فاسکبت دمع العین بالعبرات		ذکرت محل الربع من عرفات
	رسوم دیار اقفرت و عرات		وقل عری صبری و نادت صبابتی

مدارس ایات خلت من تلاوة	ومنزل وحی مقفر العرصات
لآل رسول الله بالخیف بالمنی	وبالبیت والتعریف والجمرات
دیار علی والحسین وجعفر	وحمزة والسجاد ذی النقبات
دیار عفاها جور کل معاند	ولم تعف بالایام والسنوات
دیار بعبدالله والفضل صنوه	سلیل رسول الله ذی الدعوات
منازل کانت للصلوات وللتقی	وللصوم والتطهیر والحسنات
منازل وحی الله معدن علمه	سبیل رشاد واضح الطرقات
منازل وحی الله ینزل حولها	علی احمد الروحات والغدوات
فاین الاولی شطت بهم غربة النوی	افانین فی الاقطار مختلفات
هم ال میراث النبی اذا انتموا	وهم خیر سادات وخیر حماة
مطاعیم فی الاعسار فی کل مشهد	لقد شرفوا بالفضل والبرکات
اذا لم تناج الله فی صلواتنا	بذکرهم لم یقبل الصلوات
ایمة عدل یقتدی بفعالهم	ویؤمن منهم زلة العثرات
فیا رب زد قلبی هدی وبصیرة	وزد حبهم یا رب فی حسناتی
دیار رسول الله اصبحن بلقعا	ودار زیاد اصبحت عمرات
وال رسول الله حلت رقابهم	وال زیاد زینوا الحجلات
وال رسول الله یسبی حریمهم	وال زیاد امنوا السربات
وال زیاد فی القصور مصونة	وال رسول الله فی الفلوات
فیا وارثی علم النبی واله	علیکم السلام دائم النفحات
لقد امنت نفسی بکم فی حیاتها	وانی لارجو الامن من عند مماتی

در روضة الاحباب این چند بیت زیادت ست

خروج الامام لامحالة خارج	یقوم علی اسم الله والبرکات
یمیز فینا کل حق وباطل	تجزی علی النعماء والنقمات

منازل جبریل الامین یحلها / من الله بالتسلیم والرحمات

و قبر ببغداد لنفس زکیة	تضمنها الرحمن فی الغرفات
الی الحشر حتی یبعث الله قائماً	یفرج عنا الهم والکربات
و قبر بطوس یا لها من مصیبة	الحت علی الاحشاء بالزفرات

اما نقش خاتم وی انا الی الله فقط مولانا عبد الرحمن جامی در منقبت او گفته

سلام علی آل طه و یاسین	سلام علی آل خیر النبیین
سلام علی روضة حل فیها	امام یباهی به الملک والدین
علی ابن موسی رضا کز رضایش	رضا شد لقب چون رضا بودش آئین
شه کاخ عرفان گل باغ احسان	در درج امکان مه برج تمکین
ز فضل و شرف بینی او را ابهای	اگر نبودت تیره چشم جهان بین
پی عطر روبند حوران بهشتی	غبار دیارش بگیسوی مشکین
اگر خواهی آری بکف دامن یار	برو دامن از هرچه جز اوست درچین
چو جامی چشند لذت تیغ مهرش	چه غم از کسی گر کشد خنجر کین

قدسی که از شعرای مشهور است در منقبت امام علی رضا قصاید و غزل بسیار گفته چنانکه نصف دیوان او بآن مشحون است

محمد بن علی بن موسی بن جعفر رضی الله تعالی عنهم در شواهد آورده که وی امام نهم است در کنیت و نام موافق با پدر است رض لهذا وی را ابو جعفر ثانی گفته اند لقب او تقی و جواد است و فی روضة الاحباب مرتضی و منتخب نیز گفته اند و فی مطالب السئول قانع نیز لقب اوست مادر وی باتفاق مورخین ام ولد بوده فی الشواهد نام وی خیزران و قیل ریحانه و قیل کانت من اهل ماریة القبطیة و فی روضة الاحباب قیل سکینه و قیل بکینه قبطیه ولادت وی در مدینه بوده روز جمعه ده روز از رجب گذشته سنه خمس و تسعین و مائة کذا فی الشواهد و فی روضة الاحباب ولادت شد در هفدهم رمضان سنه خمس و تسعین و مائة و برخی برانند که در شب جمعه نوزدهم رمضان سنه خمس و تسعین و مائة و بعضی در دهم رجب سنه مذکور گفته اند و فی تاریخ ابن خلکان کانت ولادته یوم الثلثاء خامس شهر رمضان و قیل منتصفه سنه خمس و تسعین و مائة و وفات وی بقول صاحب شواهد و روضة الاحباب در سه شنبه ششم روز از ذی الحجه گذشته سنه عشرین در عهد خلافت معتصم و قیل مات

مسموما و گفته ما صح وفی تاریخ ابن خلکان توفی یوم الثلثا لخمس خلون من ذی الحجه سنه عشرین ومائتین و
قیل تسع وعشرین ومائتین ببغداد نزد راقم صحیح آنست که ولادت او روز جمعه هفدهم یا نوزدهم رمضان
سنه خمس وتسعین ومائته ووفات وے روز سه شنبه ششم ذی الحجه سنه عشرین ومائتین
و عمر عزیزش برین تقدیر بست و پنجسال و دو ماه و شانزده یا هیجده روز باشد و باتفاق مورخین قبر
وے در بغداد است در قفاے جد او امام کاظم رض در مقابر قریش بعد از پدر هفده سال سه ماه و ده
روز زندگی کرد شیعه همین زمان سازمان امامت او میگویند و ابن خلکان گوید چون وی در گذشت
واثق بن معتصم عباسی بر وی نماز گذارد و وقتیکه پدرش رضا رض در گذشت جواد رضی الله عنه نه سال
عمر داشت مگر صاحب روضة الاحباب میگوید که بقول اصح هفت ساله بود و این قول هرگز صحیح شدن
نے تواند چرا که وفات امام رضا در بستم رمضان سنه ثلث ومائتین و ولادت امام جواد در نوزدهم
رمضان سنه خمس وتسعین ومائته بیش از سال در میان باشد والله اعلم حق سبحانه تعالی او را در صغر
سن علم و ادب و عقل کرامت فرموده در شواهد النبوة آورده که از کمال علم و ادب و فضلی که داشت
با صغر سن مامون مشغوف وی شد و دختر خود ام الفضل را بزنے بوی داد و همراه وی بمدینه روان
کرد و هر سال هزار هزار درهم بوے میفرستاد در شواهد و صواعق و روضة الاحباب و اخبار الدول
للقرمانی آورده که بعد از فوت پدر خود رضا رض در سن یازده سالگی در بعض کوچهاے بغداد با جمعی از
کودکان ایستاده بود اتفاقاً مامون بقصد شکار بیرون میرفت گذر وی بر انجا افتاد همه کودکان از
سر راه بگریختند و جواد رضی الله عنه بر جاے ایستاده بود چون مامون نزدیک رسید وی را دید و خداے تعالی
وی را در دلها قبول عظیم داده بود بارگی خود نگاه داشت و پرسید که ای کودک تو چرا با کودکان دیگر از
سر راه نرفتے بر فور جواب داد که ای امیر المومنین راه تنگ نیست که برفتن خود آنرا بر تو کشاده گردانم
و مرا جریمه نیز نبود که از ان ترس بگریزم و حسن ظن من بتو آنست که بی جریمه از تو هیچکس نرسانی مامون
را صورت و تکلم او بغایت خوش آمد پرسید که نام تو چیست فرمود که محمد پرسید که فرزند کیستی فرمود که فرزند
رضا رضی الله عنه بر پدر وے ترحم و ترضی کرد و بانجانب که میرفت روان شد و با خود بازهای شکارے
داشت چون از عمارات بیرون رفت بازی بر تذروی انداخت ان باز غائب شد و غیبت وی
دراز کشید بعد از ان از هوا فرود آمد و در منقار وی ماهی خورد نیم زنده مامون از ان تعجب بسیار کرد و آنرا

بدست خود گرفته بازگشت چون بآن موضع رسید که جواد رضی الله عنه با کودکان ایستاده بود کودکان بدستور
پیشتر از راه بیکسو شدند و جواد رضی الله عنه بایستاد چون خلیفه نزدیک رسید گفت ای محمد فرمود
که لبیک یا امیر المومنین گفت اینچه چیز است در دست من فرمود که ان الله تعالی خلق بمشیته فی بحر
قدرته سمکا صغارا تصیدها بزاة الملوک والخلفاء فیختبرون بها سلالة اهل النبوة یعنی خدای تبارک و تعالی
در بحر قدرت خود ماهیان کوچک آفریده که بازهای ملوک و خلفا از اصید میکرده باشند و اهلبیت نبوة
را بان امتحان میکرده باشند چون مامون این سخن شنید تعجب نمود و بسیارے بر وی نگریست و گفت
انت ابن الرضا حقا و من انعام و احسانی که نسبت بوی داشت مضاعف ساخت در صواعق و اخبار الدول
للقرمانی و روضة الاحباب از ارشاد شیخ مفید نقل کرده که امام محمد تقی هنوز در صغر سن بود که در علم و کمال
بمرتبه ترقی نمود که دران زمان با هیچکس برابرے نمیتوانست کرد لاجرم مامون شیفته آن گل نو شگفته
گشته خاطر بران قرار داد که دختر خود ام الفضل را در حباله نکاح آن جناب در آرد و نزد عباسیان این
قضیه بوضوح پیوست نائره حقد و حسد در بواطن ایشان اشتعال یافت و ترسیدند که مبادا
مامون ولایت خود را بجواد رضی الله عنه دهد و ملک از بنی عباس انتقال نماید بنابران نزد مامون رفته ما فی الضمیر
خویش با وی نهادند و گفتند وصلت تو با آل ابی طالب موجب زوال مملکت و خلافت رای خلفاء
صاحب فطنت است و تو میدانی که میان عباسیان و علویان عداوت و دشمنی در چه مرتبه است
مامون جواب داد که آنچه میان ما و اولاد امیر المومنین علی رضی الله عنه از کدورت و نزاع واقع شده از جانب
شما بوده نه از انطرف و اگر انصاف در میان آرید آل مرتضوی بتکفیل امر خلافت از ما سزاوارترند و تمهید
بساط عداوت که از خلفاے سابق نسبت بدیشان وقوع یافته موجب قطع صله رحم است و پناه میگیرم
بخدای تعالی ازین کار و ابوجعفر محمد بن علی با وجود خردسالے در علم و فضیلت بر جمیع فضلاے عالم فائق
است لاجرم در خاطر من آمده و قرار داده ام که دختر خود را باوی در سلک ازدواج کشم عباسیان گفتند
که تو غلط کرده او کودکے است که هنوز از رفق و معرفت چیزے نیاموخته اگر البته او را داماد خواهی ساخت
چندگاهے صبر کن تا تحصیل نماید آنگاه بمقتضاے صواب دید خود عمل فرمای مامون گفت من بحال
این جوان داناترم از شما بدرستی که او از اهلبیت است و اگر میخواهید که این معنی بر شما ظاهر شود او را
بحضور شما امتحان نمائیم عباسیان را این سخن معقول افتاده گفتند مجلسے ترتیب کن و یکی از فقها را

بیاوریم که از محمد بن علی مسئله از علم شریعت سوال نماید اگر بر طبق صواب جواب گوید دانش او ظاهر شود
باوسے وصلت نامی والا زین کار اجتناب فرمای وسخن برین قرار یافته انجماعت نزد یحیی بن اکثم
که قاضی زمان خلیفه دوران بود رفتند واو را بمعارضه جواد رضی الله عنه تحریض نموده قبول کردند که
خلاصه خاندان علم وکرم را ملزم سازد از متاع واموال انچه خواهد بدو دهند و مامون مجلسے عظیم آراسته
امام محمد تقی را بر مسندے به پہلوے خود بنشاند و هریک از علما وفضلا را در موضع مناسب بصف جلوس
ارزانے داشت بعد ازان باشارت مامون واجازت امام ربع مسکون یحیی بن اکثم ازان
امام مسئله چند پرسید جواب از جمیع مسائل داد اخر پرسید که چیست حکم محرمے که بقتل صیدے
اقدام نموده باشد فقال له ابو جعفر رضی الله عنه قتله فی حل او فی حرم عالما کان المحرم ام جاهلا قتله
عمدا او خطاء حرا کان المحرم ام عبدا صغیرا کان او کبیرا مبتدیا بالقتل ام معیدا من ذوات الطیر
کان الصید ام من غیرها من صغار الصید ام من کبیرها مصرا علی ما فعل او نادما لیلا کان قتله الصید
او نهارا از شنیدن این کلمات فطنت التیام یحیی بن اکثم ابکم شده از غایت حیرت ندانست
که چه جواب گوید خلیفه ازین معنی بسے خوشحال شده گفت احسنت احسنت یا ابا جعفر اگر تو نیز سوال
از یحیی کنی اگرچه یک مسئله باشد بسی خوب خواهد بود یحیی گفت بپرسد اگر دانم جواب گویم واگر ندانم از
وے استفاده کنم امام محمد رض گفت ای یحیی چه میگوئی در حق مردے که نظر کند بشهوة در زنی نامحرم
در اول روز با این زن در وقت ارتفاع افتاب بروی حلال شود باز نظر در ظهر درهمان روز بروے
حرام شود پس چون عصر شود حلال شود وچون غروب افتاب نماید حرام شود بروی بعد ازان وقت
عشا حلال شود ودر نصف شب حرام شود ووقت طلوع فجر حلال شود ووقت ارتفاع افتاب حرام شود پس چرا حلال
وحرام شد گفت یحیی ندانم پس گفت ابوجعفر این کنیزے بود شخصے را نظر کرد بسوے وی مردے اجنبی در اول
روز بشهوة وبود حرام بروے پس چون ارتفاع روز شد خرید کرد او را از مولاے او پس حلال شد
وقت ظهر ازاد کرد حرام شد باز وقت عصر نکاح کرد حلال شد پس وقت مغرب ظهار کرد پس حرام
شد پس وقت عشا کفاره داد حلال شد پس وقت نصف شب طلاق رجعی داد حرام شد
ووقت فجر رجوع کرد حلال شد ووقت طلوع افتاب طلاق باین داد حرام گردید چنانکه در اول بود یحیی
متحیر شد معجز او بر اہل مجلس ظاهر گشته خلیفه را تقریر وے بسیار خوش آمد واعتقادش زیاده شده

وگفت الحمد لله علی هذه النعمة والتوفیق لی فی الرای یعنی شکر مر خدا را برین نعمت و توفیق من در رای آنگاه بسوی اقربای خود
نگریسته گفت هل فهمتم الآن ما کنتم تنکرون یعنی تمام شد اکنون آنچه انکار آن میکردید جواد رضی الله عنه گفت اخطب جعلت فداک
یعنی خطبه کن ای امیر المومنین فدایت شوم فقال المامون رضیت لک ان ازوجک ام الفضل ابنتی پس گفت مامون
راضی شدم بانکه تزویج کنم دختر خود ام الفضل را با تو ابو جعفر رضی الله عنه بر زبان فصاحت بیان گذرانید که الحمد لله
اقرارا بنعمته ولا اله الا الله اخلاصا لوحدانیته وصلی الله علی محمد سید بریته والاصفیاء من عترته اما بعد فقد کان فضل الله
علی الانام ان اغناهم بالنکاح عن الحرام فقال سبحانه وانکحوا الایامی منکم والصالحین من عبادکم وامائکم ان یکونوا
فقراء یغنهم الله من فضله والله واسع علیم ثم ان محمد بن علی بن موسی یخطب ام الفضل بنت عبد الله المامون وقد بذل لها
من الصداق مهر جدته فاطمة بنت محمد صلی الله علیه وسلم وهو خمس مائة درهم جیادا فهل زوجته یا امیر المومنین بها علی هذا
الصداق المذکور پس مامون گفت آری بدرستی که من بزنی تو دادم ای ابو جعفر دختر خود ام الفضل را بر صداق مذکور
فهل قبلت النکاح امام گفت قد قبلت ذلک و رضیت به پس مامون خواص و عوام را علی قدر مراتبهم بجوائز و صلات کرامات
و نوازش فرمود و مامون بعد از طعام و انعام قوم بجواد گفت که فدایت شوم اگر مصلحت دانی بیان کن فقه را با تفصیل از
وجوه قتل محرم صید تا بدانیم آنرا و مستفید شویم از آن پس گفت ابو جعفر علیه السلام نعم ان المحرم اذا قتل صیدا فی الحل وکان
الصید من ذوات الطیر وکان من کبارها فعلیه شاة فان اصابه فی الحرم فعلیه الجزاء مضاعفا فاذا قتل فرخا فی الحل فعلیه
حمل قد فطم من اللبن واذا قتله فی الحرم فعلیه الحمل وقیمة الفرخ وان کان من الوحش وکان حمار وحش فعلیه بقرة وان کان نعامة فعلیه بدنة
وان کان ظبیا فعلیه شاة فان قتل شیئا من ذلک فی الحرم فعلیه الجزاء مضاعفا هدیا بالغ الکعبة واذا اصاب المحرم
ما یجب علیه الهدی فیه وکان احرامه بالحج نحره بمنی وان کان احرامه بعمرة نحره بمکة وجزاء الصید علی العالم والجاهل سواء
وفی العمد له الماثم وهو موضوع عنه فی الخطاء والکفارة علی الحر فی نفسه وعلی السید فی عبده والصغیر لا کفارة علیه وهی
علی الکبیر واجبة والنادم یسقط بندمه عنه عقاب الآخرة والمصر یجب علیه العقاب فی الآخرة فقال له المامون احسنت
یا ابا جعفر احسن الله الیک پس ابو جعفر رضا مادام الحیات در مقام محبت و رعایت بود و بعد از چندگاه ازین دیار
مامون آنجناب را مع ام الفضل رخصت توجه بجانب مدینه ارزانی داشت و امام انام با اهل بیت و خدام متوجه وطن گشت
انتهی مخفی نماند که کیفیت جواب و سوال امام جواد با یحیی و تزویج او بام الفضل در یک کتاب مفصلا مذکور نیست مثلا در بعضی کتاب
فقط سوال یحیی مندرج ساخته و در بعضی فقط سوال امام جواد مرقوم ساخته علی هذا القیاس کیفیت تزویج او نیز اکثری راه
اختصار رفته اند مگر مولف این کتاب برای ربط کلام از کتب های مذکور یعنی روضة الاحباب و ترجمه صواعق محرقه

دا اخبار الدول قرمانی و قلیوبی و ارشاد شیخ مفید انتخاب نموده و برشته مناسبت بر یکدیگر کشیده در معرض بیان جلوه
داد با بر ناظرین شرح و بسط این قصه کما ینبغی ظاهر شود انتهی کلامه و فی تاریخ ابن خلکان و کان یروی مسندا
عن ابائه الی علی بن ابی طالب علیهم السلام انه قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الیمن فقال لی و هو
یوصینی یا علی ما خاب من استخار و لا ندم من استشار یا علی علیک بالدلجة فان الارض تطوی باللیل ما لا تطوی
بالنهار یا علی اغد باسم الله فان الله بارک لامتی فی بکورها و کان یقول من استفاد اخا فی الله فقد استفاد بیتا فی الجنة
و قال جعفر بن محمد بن مزید کنت ببغداد فقال لی محمد بن منده ابن مهربزد هل لک ان ادخلک علی احمد بن علی الرضا فقلت
نعم قال فادخلنی علیه فسلمنا و جلسنا فقال حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم ان فاطمة علیها السلام احصنت فرجها فحرم الله ذریتها علی
النار قال ذلک للحسن و الحسین علیهما السلام و له حکایات و اخبار کثیرة جامی در شواهد و سید جمال الدین محدث در روضة الاحباب
و در ترجمه صواعق ابن حجر هیتمی آورده که ام الفضل از مدینه به پدر خود مامون شکایت نوشت که جواد بسر من بسیار کنیزان میخرد مامون
در جواب وی نوشت که ترا بوی از آن ندادم که حلالی را بروی حرام گردانم نباید که بعد ازین مثل این سخنان گوئی و من بعد نویسی قدم
الجواد الی بغداد وافدا علی المعتصم بعد اخر ام الفضل بنت المامون فتوفی فیها و حملت المراة الی قصر عمها المعتصم فجعلت مع الحرم.

من کلماته القدسیه قال رضی الله عنه العامل بالظلم و المعین له و الراضی به شرکاء یعنی ظلم کنند و تایید نماینده
او و راضی بان همه شریکند در ظلم و قال رضی الله عنه یوم العدل علی الظالم اشد من یوم الجور علی المظلوم یعنی گفت
جواد رضی الله عنه که روز انصاف بر ظالم سخت تر است از روز ظلم بر مظلوم و قال رضی الله عنه العلماء غرباء لکثرة الجهال
بینهم یعنی گفت رضی الله عنه که غربت علما بسبب کثرت جهال است در میان ایشان و قال رضی الله عنه الصبر علی المصیبة
مصیبة علی الشامت بها یعنی صبر نمودن بر مصیبت مصیبت است بر شماتت و قال رضی الله عنه من امن الفاجر کان ادنی عقوبته
الحرمان یعنی آنکس که ایمن از فاسق و فاجر شد ادنی عقوبتش نا امیدیست یعنی محروم ساختن او را از رتبه مقربین است
و قال رضی الله عنه اثنان علیلان ابدا صحیح محتمل و علیل مخلط یعنی دو کس پیوسته مریض اند صحیح که احتمال مرض دارد
و مریض که صاحب خلط فاسده باشد کذا فی روضة الاحباب و نفحة الصفا و شواهد النبوة انتهی آنجناب عمر گرانمایه را بتقوی
و عبادت گذرانیده و باخلاق حمیده و صفات پسندیده شریعت موصوف بر جاده سنت مستقیم بود امریکه موجب اعتراض از
جانب شریعت باشد از آنجناب منقول نشده کرامات و خوارق عادات چنانکه اولیاء الله را می باشد از وی سر زده شده

اما کرامات وی رضی الله عنه در شواهد النبوة و روضة الاحباب آورده که چون مامون دختر خود ام الفضل
را بوی نکاح کرد و همراه وی ساخت تا بمدینه برد چون بکوفه رسید آخر روز نزول فرمود و بمسجدی

درآمد که بعض ان درخت سدر بود که هنوز بار نیاورده بود کوزه اب طلبید و در بیخ انداخت و وضو ساخت
بعد ازان با مردم نماز شام گذارد چون نماز شام گذارد بوقت بیرون آمدن بپاے اندرخت
رسید انداخت میوهٔ تازه بار آورده بود میوهٔ شیرین بے دانه مردم آنرا به تبرک بیگرفتند و
میخوردند و نیز فے الشواهد للجامے بسند مجهول که یکی از سلف گفته است که در عراق بودم شنیدم
که در شام کسے دعوے پیغمبرے کرده است وی را بند آهنین نهاده اند و اورده در فلان جای محبوس
است بانجا رفتم و دربانان را چیزے دادم و پیش وے رفتم وی را با عقل و فهم تمام یافتم از وی پرسیدم
که قصه تو چون بوده است گفت من مردے بودم از شام بعبادت مشغول دران مسجد یکه میگویند
که سر مبارک امیر المومنین حسین را رضی الله عنه انجا نصب کرده بودند یکشب روی در قبله نشسته
بودم و بذکر خداے تعالے مشغول ناگاه دیدم که شخصے از پیش روی من پیدا آمد و گفت برخیز برخاستم
مرا اندکے راه ببرد خود را در مسجد کوفه دیدم فرمود که میدانے که این کجا است گفتم بلی مسجد کوفه است
در نماز ایستاد و من نیز در نماز ایستادم چون از نماز فارغ شد بیرون آمد من نیز بیرون آمدم اندکے
برفت من نیز برفتم خود را در مسجد رسول صلی الله علیه وسلم یافتم بر روضه رسول صلی الله علیه وسلم سلام
گفت و در نماز ایستاد من نیز در نماز ایستادم پس بیرون آمد من نیز باوے بیرون آمدم اندکے برفت
خود را در مکه یافتم طواف کرد من نیز طواف کردم پس بیرون آمد من نیز بیرون آمدم از من غائب شد
و من خود را در انموضع یافتم از شام که بعبادت مشغول مے بودم ازینحال در تعجب ماندم و هیچ ندانستم
که ان که بود چون سال آینده همانوقت رسید باز آنشخص پیدا شد مرا همراه ببرد هر چه در سال
گذشته کرده بود بجاے اورد چون وقت مفارقت رسید سوگند بروے دادم که بانخدائیکه
ترا بر انچه مشاهده کردم قدرت داده است مرا بگوی که تو کیستے فرمود که من محمد بن علے بن موسے بن
جعفرم چون بامداد شد انقصه را بانان که بمن تردد مے داشتند باز گفتم خبر بوالے شام رسید
مرا متهم داشتند بانکه دعوے نبوت میکنے مرا بند بر نهادند و همراه خود بانجا اوردند چنین که می بینے
بان والے رقعه نوشتم و عرض حال وے کردم بر پشت رقعه نوشت که انکس راکه در یکشب وی را
از شام بکوفه و از کوفه بمدینه و از مدینه بمکه و از مکه بشام برد بگوید که وی را از حبس خلاصے دهد ان بسیار
بر من گران آمد مغموم و محزون شدم چون بامداد کردم بجانب حبس روان شدم تا وی را از انحال اگاه

کنم لشکریان و نگاه بانان را در اضطراب تمام یافتم پرسیدم که حال چیست گفتند این شخص که دعوے نبوت کرده بود و ویرا حبس کرده بودند وش غائب شده است نمیدانم که ویرا زمین فرو برده است یا مرغان اسمانی بربوده اند و از انجمله آنست که چون مامون فوت شد فرمود که فوت ما بعد از سی ماه گذشتن او خواهد بود چون از فوت مامون سی ماه گذشت ویرا وفات رسید و از انجمله آنست که شخصے گفته است که بر جواد رضی الله عنه در آمدم و گفتم فلان صالح دعا رسانیده است و از جامهاے شما جامه طلبیده است که کفن وے کنند فرمود که وے از ان مستغنی شده است من بیرون آمدم و هیچ ندانستم که معنے ان سخن چه بود ناگاه خبر رسید که وی پیش ازین بسیزده روز یا چهارده روز مرده است و از انجمله آنست که دیگرے گفته است که با یکی از اصحاب قصد سفرے داشتیم بر جواد رضی الله عنه در امدیم که وداع کنیم فرمود که امروز بیرون مروید تا فردا صبر کنید چون بیرون امدیم صاحب من گفت که من بیرون میروم که بار من بیرون رفته است من بایستادم و وے برفت شب در انوادے که فرو آمده بود سیل آمد و دران غرق شد و برد اما حلیه انجناب در اخبار الدول آورده که کان ابیض اللون و معتدل القامة یعنے سفید رنگ و میانه قد و نقش خاتم نعم القادر الله مخفے نماند که انجناب را علماے اهلسنت عالم و متقی و بجمیع صفات حمیده موصوف اعتقاد میکنند مگر در کتب اسماء الرجال که وقت تالیف اینکتاب پیش نظر است اصلا ذکر انجناب نکرده ازین سبب معلوم نشد که انجناب روایت حدیث از که دارد و از انجناب کدام کدام کس روایت کرده اند ظاهر که انجناب از پدر و اعمام خود روایت دارد و از وے پسران وے و دیگران روایت داشته باشند چون انجناب در عنفوان شباب انتقال فرموده لاجرم اشاعت علم کماینبغے از انجناب نزد نشده و شهرت او در علم حدیث کمتر بوده باشد اگرچه انجناب اعلم زمانه خود بود بسبب کم عمری عدم اشتهار عیبے نباشد والله اعلم بحقیقة الحال۔

علی بن محمد بن علی بن موسیٰ بن جعفر رضی الله تعالیٰ عنهم در شواهد النبوة آورده که وی امام دهم است و قال ابن خلکان هو احد الائمة الاثنے عشر عند الامامیة و فی شواهد کنیت وے ابوالحسن است لهذا ویرا ابوالحسن ثالث گفتندی و لقب وے هادی و عسکرے مشهور است و نفی روضة الاحباب انجناب در اسم و کنیت با علی مرتضیٰ و علی الرضا رضی موافق بود و القاب شریفش نقی و هادی و عسکری

وناصح ومتوکل وفتاح ومرتضے وفیہ ایضا نقلا عن اعلام الوری کہ اعلم وفقیہ وامین وطیب نیز ازجملہ
القاب او است وشفے روضۃ الصفا ازکے نیز لقب او است پس نام وے علے کنیت او ابوالحسن
ولقب او نقی وہادی وعسکری وناصح ومتوکل وفتاح ومرتضے واعلم وفقیہ وامین وطیب ونیز زکی باشد مگر نقی وعسکری ہر دو مشہور است
ودر مطالب السؤل گفتہ کہ اشہر القاب او متوکل است وجہ تسمیہ او بعسکری آنست کہ در ترجمہ صواعق آوردہ
کہ او را از مدینہ نبویہ بسر من رای بردند بامر متوکل عباسی در انجا ساکن شد وان شہر بعسکر معروف
بود در شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب آوردہ کہ مادر وے ام ولد بود سمانہ نام وقیل ام الفضل بنت
المامون ولادت وے در مدینہ بود سیزدہم رجب سنۃ اربع وعشرۃ ومائتین ودر روضۃ الاحباب
اوسط رجب سنہ مذکورہ را تصحیح نمودہ ووفات وی در زمان مستنصر بود در سر من رای از نواحے
بغداد روز دوشنبہ از اواخر ماہ جمادی الاخرے سنۃ اربع وخمسین ومائتین وقبر وی ہم در سرائے
ویست کہ در سر من رای داشت وفی تاریخ ابن خلکان توفی یوم الاثنین لخمس بقین من جمادی الاخرہ
وقیل لاربع بقین منہا وقیل فے رابعہا وقیل فی ثالث رجب سنۃ اربع وخمسین ومائتین ودفن
فے دارہ انچہ اول نوشتہ شد صحیح است یعنے ولادت او سیزدہم رجب سنۃ اربع وعشرۃ ومائتین
ووفات او آخر جمادی الاخری یعنے خمس وعشرین من جمادی الاخرے سنۃ اربع وخمسین ومائتین
برین تقدیر عمر عزیزش چہل سال ویازدہ ماہ ودوازدہ روز باشد واللہ اعلم مدت اقامت انجناب
در سر من رای بروایت روضۃ الاحباب دہ سال و بروایت ابن خلکان بست سال ونہ ماہ
وقبر انجناب باتفاق مورخین در سر من رای است چنانچہ بالا گذشت وفے الشواہد قیل ان
مشہد علے الہادی رضی اللہ عنہم ولیس بصحیح وانما الصحیح ان مشہد فاطمۃ بنت موسے بن جعفر بن محمد رضی اللہ
عنہم بلدۃ قم

فی مناقبہ واخبارہ در صواعق آوردہ کہ علی عسکرے از میان اولاد پدر خود وارث علم وسخاوت پدر شد
وفے میزان الذہبی فے ترجمۃ عبد اللہ بن محمد بن جعفر بن شاذان روی عنہ ابنہ الحسن العسکری ہاشمی
قلت وعلی النقے روے عن ابیہ محمد بن علے الرضا ودر روضۃ الصفا آوردہ کہ وے از اکابر اہل بیت
است ودر روضۃ الاحباب گفتہ کہ سیر حمیدہ وشیم پسندیدہ ومحاسن اطوار ومکارم آثار آن
امام عالے مقدار بسیار است وشرف ذات ومحامد صفات وعلو مراتب وسمو مناقب

آن قدوه صغار وکبار زیاده از حد انحصار انوار باطن خجسته میامنش منبر محراب عبادت بود و آثار محاسن
فضایلش مراتب اسباب سعادت بود وفی مروج الذہب للمسعودی حدث ابو عبد اللہ محمد بن عرفة النحوی
قال حدثنا محمد ابن نیرید المبرد قال قال المتوکل لابی الحسن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی
بن الحسین بن علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہم ما یقول ولد ابیک فی العباس بن عبد المطلب قال
وما یقول ولد ابی یا امیر المومنین فی رجل افترض اللہ طاعة نبیہ علی خلقہ وافترض طاعتہ علی نبیہ
فامر لہ بمائة الف درہم وانما اراد ابو الحسن طاعة اللہ علی نبیہ فرض یعنی گفت متوکل بعسکری رضی اللہ عنہ کہ چہ میگویند
اولاد پدر تو در حق جد من عباس بن عبد المطلب گفت اے امیر المومنین چہ توانند گفت اولاد پدر
من در حق شخصے کہ خدای تعالیٰ طاعت پیغمبر را بر ہمہ کس فرض ساختہ واطاعت او را بر پیغمبر فرض ساخت
پس فرمود کہ صد ہزار درہم بعسکری رضی اللہ عنہ دہند و نہ اراده کرد امام رضی اللہ عنہ مگر اطاعت خدا را بر پیغمبرش پس
تعریض کرد انتہی مخفی نماند کہ ہمین سوال وجواب از مامون عباسی با امام علی رضا بعینہ واقع شد
چنانچہ در ذکر امام علی رضا گذشت وفی مروج الذہب للمسعودی وتاریخ ابن خلکان
کان قد سعی بابی الحسن علی بن محمد الی المتوکل وقیل لہ ان فی منزلہ سلاحاً وکتبا وغیرہا
من شیعتہ واوہموہ انہ یطلب الامر لنفسہ فوجہ الیہ لیلا من الاتراک وغیرہم من ہجم علیہ فی منزلہ
علی غفلة ممن فی دارہ فوجد فی بیت وحدہ مغلق علیہ وعلیہ مدرعة من شعر ولا بساط فی البیت
الا الرمل والحصا وعلی راسہ ملحفة من الصوف متوجہاً الی ربہ یترنم بایات من القرآن فی الوعد
والوعید فاخذ علی ما وجد علیہ وحمل الی المتوکل فی جوف اللیل فمثل بین یدیہ والمتوکل یشرب
وفی یدہ کاس فلما راه اعظمہ واجلسہ الی جنبہ ولم یکن فی منزلہ شئ مما قیل فیہ ولا حالة یتعلل علیہ
بہا فناولہ المتوکل الکاس الذی فی یدہ فقال یا امیر المومنین ما خامر لحمی ودمی قط فاعفنی منہ فعافاه
وقال انشدنی شعراً استحسنہ فقال انی لقلیل الروایة للاشعار فقال لابد ان تنشدنی فانشده

باتوا علی قلل الاجبال تحرسہم	غلب الرجال فما اغنتہم القلل
واستنزلوا بعد عز عن معاقلہم	فاودعوا حفرا یا بئس ما نزلوا
ناداہم صارخ من بعد ما قبروا	این الاسرة والتیجان والحلل
این الوجوه التی کانت منعمة	من دونہا تضرب الاستار والکلل

فاصبح القبر عنهم حین سالهم — تلک الوجوه علیها الدود یقتتل
قد طال ما اکلوا دہراً ما شربوا — فاصبحوا بعد طول الاکل قد اکلوا
وطال ما عمروا دوراً لتحصنهم — ففارقوا الدور والاہلین وانتقلوا
وطال ما کنزوا الاموال وادخروا — فخلفوہا علی الاعداء وارتحلوا
اضحت منازلہم قفراً معطلۃ — وساکنوہا الی الاجداث قد رحلوا

قال فاشفق من حضر علی علی وظنوا ان بادرۃ تبدر منہ الیہ قال واللہ لقد بکی المتوکل بکاءً

طویلاً حتی بلت دموعہ لحیتہ وبکی من حضرہ ثم امر برفع الشراب ثم قال لہ یا ابا الحسن اعلیک دین

قال نعم اربعۃ الاف دینار فامر بدفعہا الیہ وردہ الی منزلہ من ساعتہ مکرماً یعنے سعایت نمودند نزد

متوکل خلیفہ کہ در منزل امام علی نقی سلاح وکتاب وغیرہ از شیعہ او بسیار است وور دہم

اند اختند اورا کہ امام رضہ طالب خلافت است برا سے خود پس فرستاد بسوے او ترکان را

بشب انکسانیکہ ہجوم نمودند بروے در منزلش بر غفلت او پس یافتہ شد در خانہ تنہا و راکہ ذرا و بستہ

بود و بر وے لباسے پشمینہ بود و نہ بود بساط در خانہ مگر بوریا و بر سر او لحافے بود از پارچہ کرباس

متوجہ بود بسوے رب خود ترنم میکرد بایات قرآنے در وعد و وعید پس گرفتہ شد انچہ یافتہ شد

بر وے و او بردند او را بسوے متوکل در نیمہ شب رو بر وے او و متوکل انوقت یشرب خمر اقدام

مینمود و در دست پیالہ بود پس چون دید او را تعظیم نمود و نشاند بپہلوے خود و نبود در منزل او چیزے

انچہ گفتہ شدہ در ان و نحالت چنان بود کہ تعلل نماید بر او پس رسانید متوکل او را پیالہ کہ در دست

داشت پس گفت یا امیر المومنین ہرگز مخمور نشد گوشت و خون من مرا معاف دار پس معاف داشت

او را و گفت برا سے من شعرے بگوے تا انیکہ استحسان کنم انرا پس گفت کہ من قلیل الروایۃ در شعرم

یعنے شعر نمیگویم و شاعر نیستم گفت کہ البتہ باید گفت چیزے پس نفے البدیہہ گفت اشعار مذکورہ

بالا پس تبر سید تد کسانیکہ حاضر محفل بودند و بگریست متوکل گریستنے سخت تا انکہ تر شد ریش او

از اب چشم او و بگریستند حاضران مجلس پس امر نمود بہ برداشتن شراب پس گفت ای ابو الحسن ایا دین

دارے گفت ارے چہار ہزار دینار پس بفرمود تا دادند او را و باز گردانیدند او را ہمون وقت بسوے

خانہ او معظم و مکرم انتہے و قریب ست باین انچہ جامے در شواہد و سید جمال الدین در روضۃ الاحباب

آورده که متوکل بیمار شد و جراحتے بیرون آورده که اطبا از علاج آن عاجز آمدند و مشرف بر موت شد و
مادر متوکل نذر کرد که اگر متوکل شفا یابد مال بسیار از خاصه خود بهادی رض فرستد روزے فتح بن خاقان که
از مقربان متوکل بود گفت که کس پیش هادی رض میباید فرستاد شاید که وے چیزے داند که این را
نفع رساند کسے پیش وے فرستادند هادی رض فرمود که فلان چیز را بنجا نهید که نفع خواهد رسانید باذن
الله تعالی چون آنچه بمجلس متوکل آوردند بعضے از حاضران استهزا کردند و بخندیدند فتح بن خاقان
گفت که تجربه کردن زیان ندارد آن چیز را حاضر کردند بر جراحت نهادند منفجر شد و آنچه در آن بود بیرون
آمد و خبر شفاے متوکل بمادرش بردند ده هزار دینار در صره کرده مهر خود بران نهاده بهادی رضی الله
عنه فرستاد و متوکل تمام شفا یافت چون ازین واقعه روزے چند برآمد کسے شکایت کرد با
متوکل گفت که در خانه هادی مال بسیار و سلاح بیشمار است متوکل سعید حاجب را گفت شب باید
که نیم شب بخانه وے درآی وآنچه از اموال و سلاح بیابی بگیری برا بیاری سعید حاجب گفته است
که نردبانے با خود همراه بردم و نیم شب ببام وے بالا رفتم و بدریچه سراے وی فرو درآمدم تاریک بود
ندانستم که کجا میباید رفت ناگاه از درون سرا آواز هادی رضی الله عنه برآمد که ای سعید بجای خود باش
تا شمعی بیارند چندان برنیامد که شمع آوردند فرود آمدم و پیش وی رفتم وی را یافتم جامه پشمین بر و کلاه پشمین بر سر و سجاده
از حصیر زیر پای متوجه قبله نشسته فرمود که خانها پیش تست درای بخانها درآمدم آنچه گفته بودند هیچ نیافتم غیر از آن
صره که مادر متوکل بوی فرستاده بود و همچنان سر مهر بود بعد ازان هادی رضی الله عنه فرمود که این مصلا پیش تست
ببین ازرا بالا داشتم در زیر آن شمشیرے بود در غلاف همه را گرفتم و پیش متوکل بردم چون متوکل آن
صره را بمهر مادر خود دید از کیفیت آن استفسار کرد گفتند که از مادر وقت مرض تو مادر تو نذر کرده بود
متوکل فرمود که صره دیگر بان ضم کنند و کیسه و شمشیر را نیز بوے باز فرستاد سعید حاجب گفته است
آنها را پیش وی بردم شرمنده گفتم یا سیدی برمن بسیار دشوار بود که بے اذن بسراے تو درآمدم
ولیکن مامور بودم فرمود که سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون انتهی در میان هر دو قصه آنچه فرق
ست بر ناظرین مخفی نخواهد بود مولانا عبدالرحمن جامی این را در کرامت وے شمار نموده والله اعلم
در روضة الاحباب از ابو العباس فضل بن احمد اسرائیل کاتب نقل کرده که گفت فضل که در [illegible]
که پدرم کاتب مستنصر عباسے بود روزے باوے بمجلس مستنصر درآمدم دیدم که متوکل بر سریر

وزبان بملامت مستنصر کشاده پس پدرم بایستادم من نیز در عقب او ایستادم مدت مدید و حال آنکه متوکل پدرم را در مجلس خود بجلوس امر میکرد اما دران روز که غضب بر و استیلا یافته بود نگفته که بنشین و من میدیدم که ساعت بساعت رنگ او متغیر میشد و فتح بن خاقان را میگفت این ان کس ست که میگوی در شان او انچه میگوی و فتح در تسکین کوشیده میگفت که این دروغ ست که بشما گفته اند عاقبت اشتعال نائره غضب متوکل سمت ازو باد گرفته گفت والله میکشم این مرائی زندیق را و او آنکس است که بدروغ دعوے امامت مینماید و در دولت من طعن میکند بعد ازان چهار کس را طلبید و بهر یک را شمشیرے داد و گفت هرگاه علے ابن محمد ابن علی بر من درآید او را بکشید و گفت والله که او را خواهم سوخت بعد از قتل و چون ابو الحسن بان مجلس در امد لبهاے مبارکش میجنبید و اثار کرب و جزع در بشرهٔ همایونش مرئی میگردید و متوکل از براے امام از سریر برخاسته باستقبال امده بجهت تقبیل دست بر اورده و درمیان دو چشمش بوسه داده تعظیم و تکریم بسیار نموده گفت یا سیدی یا ابن رسول الله یا خیر خلق الله یا ابن عمی یا مولاے یا ابو الحسن و هادی رضی الله عنه گفت اعیذک یا امیر المومنین بالله متوکل از انجناب پرسید که درین وقت چرا تشریف ورده جواب داده که قاصد تو مرا طلب کرد متوکل گفت دروغ گفته همین ساعت بازگردای سید من انگاه فتح بن خاقان و عبید الله بن خاقان را بمشایعت او رضی الله عنه مامور نمود و بعد از مراجعت امام رضی الله عنه ان چهار شخص را طلبیده پرسید که شما چرا بانچه امر کرده بودم قیام ننمودید جواب دادند که شدت هیبت ابو الحسن مارا ازان کار مانع آمد و در حوالے او بیشتر از صد شمشیر دیدم ان

گاه متوکل مبتسم شده فتح بن خاقان را گفت هذا صاحبک قل الحمد لله الذی بیض وجهه و انار حجته انتهے بعینه همین کرامت از امام جعفر صادق رضی الله عنه نسبت بمنصور عباسے واقع شده چنانچه گذشت فقط فرق همین ست که همراه انجناب اژدهای بود که منصور ازان ترسیده درینوقت کشندگان از هیبت او ترسیدند و صد کس همراه امام دیدند والله اعلم بحقیقة الحال۔

در اخبار الدول قرمانی و شواهد النبوة و صواعق محرقه اورده که روزے یکے از دیهہاے که در نواحی سر من رای بود رفته بود اعرابیے وی را طلب کرد گفتند که بفلان ده رفته است در عقب وے بر فت چون بوے رسید از اعرابے پرسید که بچه حاجت امده گفت من از انانم که بولاے جد تو علے

بن ابیے طالب تمسک نمودہ اند مرادینی عظیم است کہ از اداے ان عاجزم و غیر از تو ہیچکس را نمیدانم
کہ انرا از گردن من بردارد فرمود کہ خاطر خوش دار و دیرا فرو داد و چون بامداد کرد اعرابی را گفت با تو سخنے
خواہم گفت میباید کہ دران مخالفت من نکنی اعرابی گفت نکنم ہادی رضی اللہ عنہ بدست مبارک خود خطے
نوشت مضمون آنکہ اعرابی را مبلغ کذا کہ زیادت از دین وے بود در ذمہ من دین است فرمود کہ اینخط را
بستان و چون من بسر من رای مراجعت کنم پیش من ای و چون درمیان جماعتے نشستہ باشم طلب
دین خود کن و با من سخن درشت گوئی البتہ میباید درین امر کہ مخالفت نکنی اعرابی گفت نکنم و خط را گرفت
چون ہادی رضی اللہ عنہ بسر من رای باز آمد و جمعے کثیر از اصحاب خلیفہ و غیرہم پیش وی حاضر آمدند ان
اعرابی حاضر شد و خط را بیرون اورد چنانکہ ہادی رضی اللہ عنہ وصیت کردہ بود مطالبہ نمود و ہادی رضی
باوے نرم نرم سخن میگفت و اعتذار مینمود و وعدہ اداے ان میکرد خبر ان بمتوکل رسید فرمود کہ سی ہزار درہم
پیش وے بردند چون پیش وے بردند او روزنگاہ داشت تا ان اعرابی آمد فرمود کہ بگیر این زر را و دین خود را اداکن و انچہ
زیادت آید بر عیال خود نفقہ کن و ما را معذور دار اعرابی گفت یا ابن رسول اللہ کہ انچہ امید میداشتم
از ثلث انچہ داد وے کمتر بود ولیکن اللہ اعلم حیث یجعل رسالتہ انتہی وانجناب تمام عمر خود بر جادہ شریعت
و حفظ سنت مستقیم بود و امریکہ موجب اعتراض از جانب شریعت براو باشد ہرگز منقول نشدہ
وانجناب از اکابر علما و اعاظم اولیاء اللہ وقت خود بود فریقین سنے و شیعہ او را افضل زمان خود اعتقاد
مینمایند علما و ورعا و تقاو تا و کرما و سخاوتا و خلقا و تواضعا و بسا بر صفات حمیدہ و سمات پسندیدہ موصوف میدانند واللہ اعلم
اما کراماتہ پس برخے از ان بالا گذشت و بعضے مذکور مے شود در روضۃ الاحباب آوردہ
کہ جمعے از اہل اصفہان کہ ابو العباس احمد بن النضر از ایشان است روایت کردہ اند کہ شخصے از متوطنان
موضع مذکور کہ عبد الرحمن نام داشت شیعہ مذہب بود از وے پرسیدند کہ سبب چیست کہ تو بامامت
علی الہادی اعتقاد دارے و نسبت بدیگرے از سادات این عقیدہ نداری جواب داد کہ من
از وے چیزے مشاہدہ نمودہ ام کہ دلالت بر امامتش میکرد گفتند چہ دیدہ گفت مردے فقیر بودم اما بصفت
جرات و طلاقت لسان اتصاف داشتم و یکے از مشہوران مردم اصفہان مرا و جمعے را جہت
داد خواہی بدرگاہ متوکل خلیفہ فرستاد و روزے بر در دار الخلافت ایستادہ بودم کہ ناگاہ حکم شد کہ
علی بن محمد را حاضر سازند پس از بعضے نزدیکان پرسیدم کہ کیست این شخص کہ خلیفہ باحضار او

حکم فرموده گفتند مرویست علوی که رفضه او را امام میپندارند و بر زبان او در دنگ ظاهراً متوکل او را بقتل
خواهد رسانید من با خود گفتم که از نجا هیچ طرفی نروم تا به بینم که این شخص چگونه مرویست ناگاه جناب
امامت پناه بر اسپی سوار پیدا شد و خلایق در یمین و یسار در طریق ایستاده و وی را می نگریستند
و چون چشم من بروی افتاد محبتش را در دل جا داده در نفس خود دعا کردم که این شخص عجب بزرگ
است ایزد تعالی شر متوکل را از و مندفع سازد و با دی رضی الله عنه پس از آنکه نزدیک رسید
بجانب من نگه کرده و اقبال فرموده گفت استجاب الله دعائک و طول عمرک و کثر مالک و ولدک
و بعد از ظهور این سخن از امام لرزه بر من افتاد چنانچه بعضی از حضار بر تغیر حال من وقوف یافته پرسیدند
که ترا چه شده است گفتم خیر است و چون باصفهان بازگشتم واهب بی منت ابواب رزق
بر من گشاد و کثرت مال من بمرتبه رسید که آنچه در خانه دارم قیمت هزار هزار درهم است سوای
اسباب و املاک که در خارج سرای من است و خدای تعالی ده فرزند دلبند ارزانی داشته
و حالا هفتاد و چند سال از عمر من گذشته است و انا اقول بامامة هذا الذی علم ما فی قلبی و استجاب
الله تعالی دعاه و در شواهد النبوة و روضة الاحباب آورده که بثبوت پیوسته که در زمان متوکل
عباسی والی مدینه عبد الله بن محمد بسبب عداوتی که میان اصحاب سعادت و ارباب
شقاوت پیدا شد قاصد ایذای امام ابو الحسن علی نقی شده آغاز سعایت کرده و عریضه
مشتمل بر غیبت و شکایت آنسرور اهل هدایت به بغداد فرستاد بنا بران متوکل یحیی بن هرثمه بن اعین
را بمدینه ارسال داشت تا امام عالی مقام را بسر من رای رساند و ابو الحسن رضی الله عنه مصحوب
یحیی بسر من رای رفته آن جناب را در خان الصفالیک که موضعی ناخوش بود فرود آوردند و صالح بن
سعید که بسعادت محبت اهلبیت مستسعد بود در خان الصفالیک بر امام علی نقی در آمده گفت
یا ابن رسول الله جعلت فداک این جماعت در همه امور جفا و عذر اطفاء نور تو میخواهند لاجرم
ترا درین منزل موحش فرود آورده اند امام فرمود که ای ابن سعید تو هنوز درین مقامی پس بدست
مبارک خویش اشاره کرده باغهای خرم و جویهای آب روان و قصور فیها خیرات حسان
و ولدان کانهم اللؤلؤ المکنون ظاهر گشت صالح گوید که از مشاهده این حال حیرت بر من غلبه کرد
امام فرمود ای ابن سعید هر جا که هستیم این منزل بما است و ما در خان الصفالیک نیستیم

در صواعق آورده که زنے نزد متوکل عباسی دعوے کرد که من سیده ام متوکل گفت کسے میخواهم که
تحقیق این معنے از وے کنم آنگاه او را دلالت کردند بر امام علی نقی چون وے را در مجلس خلیفه حاضر
کردند خلیفه او را بر تخت نشایند بپهلوے خود والتماس نمود که از ان زن سوال فرماید امام گفت که
خداے تبارک وتعالے حرام ساخته است گوشت اولاد حسنین را بر سباع اگر راست میگوید باید
که ملاقات سبع کند چون این معنے بران زن عرض کردند فی الحال بکذب خود اعتراف نمود بعد از ان
بچند روز بخلیفه گفتند که تجربه این امر باید نمود خلیفه امر کرد تا سه سبع آورده در صحن قصر دیگر رها کردند و
کسے بطلب امام علی نقی فرستاد چون امام تشریف آورده دران قصر داخل شده دروازه
قصر را بستند وقبل از آمدن امام سباع از نعره وفریاد دیگر میزدند گوشت مردم را کم ساخته بودند
چون امام نزدیک وے رفتند وخود را بر وے میمالیدند واز ان نعره وفریاد ساکت شدند
وامام باستین خود ایشان را مسح نمود وبالا رفته ساعتے نزد متوکل خلیفه نشست وصحبتے داشت
وچون پایین آمد بهمان طریق اول بان سباع عمل نموده بیرون رفت ومتوکل جایزه نیکو از جهت
وے فرستاد آنگاه بعضے از حضار با متوکل گفتند همچنانکه ابن عم تو نسبت باین سباع بفعل آورد باید
که تو نیز بفعل آورے متوکل بران امر جسارت ننمود وگفت مگر میخواهید مرا بقتل آرید وامر کرد که [illegible]
را باکسے نگویند صاحب صواعق میگوید که بعضے از حفاظ حدیث این قصه را با امام علی رضا نسبت میکنند
لیکن مسعودی گفته که صاحب این قصه نبیره علی رضا بود که علی عسکری باشد وعلما قول او را صواب
دانسته اند چراکه امام علی رضا در ایام خلافت مامون فوت شده وزمان متوکل درنیافت وعلامه
شیخ شهاب الدین قلیوبی این قصه را بحسن عسکری منسوب ساخته مگر راجح علی نقی ست والله اعلم
مولف این اوراق میگوید که صدور این کرامت از امام علی رضا باشد یا امام علی نقی باشد عجب نیست
مگر صدور این کلام که الله تعالے گوشت اولاد حسنین را بر سباع حرام ساخته مقام بس عجب است
ضعف ورکاکتے که درین قول بوده است بر ناظرین پوشیده نیست بر تقدیر تصدیق این قول شاید
مقید بر وقت یا مشروط بشرطے خواهد بود والا درین وقت اگر صد بنت فاطمه را پیش سباع اندازند یکے
را زنده نگذارند پس تکذیب قول امام لازم آمد پس باید تاویل نمایند یا انکار نمایند از انکه این قول
امام ست یا مقید یا مشروط نمایند بالجمله خالے از صعوبتے نیست والله اعلم۔

در شواهد النبوة آورده که شخصے گفت که مرا فرزندی در راه بود از وے استدعاء دعائی کردم که آن فرزند پسر باشد
فرمود که چون متولد شود وی را محمد نام کن چون متولد شد پسر بود وی را احمد نام کردم و از انجمله آنست که دیگری گفته است
که مرا فرزندے در راه بود از وی التماس آن کردم که دعا کند تا پسر باشد فرمود که بسیار دختر که از پسر
بهتر باشد چون متولد شد دختر بود و از انجمله آنست که شخصے از قاضی کوفه پیش وے شکایت کرد
که مرا ایذائے بسیار میرساند فرمود که دو ماه دیگر صبر کن چون از آن دو ماه بر آمد قاضی را عزل کردند و
از انجمله آنست که متوکل را خانه بود در وے مرغان بسیار که هر کس که آنجا در آمدے از اختلاف آواز
ہائے ایشان سخن کسے توانستے شنید و نه کسے سخن وے هر وقت که هادی رضی الله عنه بآنخانه
در آمدے همه مرغان خاموش گشتندے و چون بیرون آمدے آغاز آواز ها کردندے و از انجمله آنست
که مشعبدے از هند پیش متوکل آمده بود و شعبده هائے غریب مے نمود روزے متوکل وی را گفت که اگر
شعبده پیش آرے که علی بن محمد را خجل سازے ترا هزار دینار بدهم مشعبد گفت تا نانے چند تنک
سبک بر مائده نهید و مرا بپهلوے وے بنشانید چنان کردند هادی رضی الله عنه دست دراز کرد تا نانے
بردارد آن مشعبد عملی کرد که آن نان از پیش دست وے بپرید ۳ بار این عمل کرد مجلسیان بخندیدند و
در مجلس مسوره بود و بر آن صورت شیرے کشیده هادی رضی الله عنه اشارت بآن صورت کرد که بگیر
این را آن صورت شیرے شد و بر جست مشعبد را فرو برد و باز بمسوره آمد هر چند متوکل درخواست کرد
که مشعبد را باز گرداند قبول نکرد و فرمود که والله بعد ازین هرگز وی را نه بینید دشمنان خدا را بر دوستان
وے مسلط میگردانید پس از مجلس بیرون آمد و آن مشعبد را بعد ازین هیچکس ندید و از انجمله آنست که
روزے در ولیمه بعضے اولاد خلیفه بود و جمعے کثیر بتعظیم و توقیر وی نشسته بودند و در آن مجلس جوانی بود بے ادب
که حق تعظیم وی بجا نمی آورد و سخن بسیار میگفت و میخندید هادی رضی الله عنه روی بوی کرد و گفت یا هذا اتضحک ملاء فیک وتذهل عن
ذکر الله وانت بعد ثلث من اهل القبور آن جوان از آن بی ادبے ها باز ایستاد و با چون طعام خوردند و بیرون
آمدند روز دیگر بیمار شد و روز سیوم وفات یافت و از انجمله آنست که روزے دیگر در ولیمه یکے از
اهل سامرا بود شخصے بے ادب در مجلس سخنان بیهوده میگفت و حق تعظیم وے رعایت نمیکرد
فرمود که این شخص ازین طعام نخواهد خورد و از خانه وے خبرے خواهد آمد که زندگانی را بروی تلخ گرداند
چون طعام حاضر آوردند و آن شخص دست بشست و خواست که از آن طعام تناول کند غلام وی

گریبان چاک و فریاد کنان آدر در آمد کہ مادر تو از بام افتادہ است و بر شرف موت است زود تر خود را انجا رسان باشد کہ وے را زندہ دریابے آنشخص طعام ناخوردہ برخاست و برفت اما حلیہ انجناب در اخبار الدول للقرمانی آوردہ کان اسمر و نقش خاتمہ اللہ ربی ہو عصمتی من خلقہ و نفے روضۃ الاحباب نقش خاتم وے المعتکف یا اللہ بودہ است۔

حسن بن علی بن محمد رضی اللہ تعالی عنہم در شواہد النبوۃ آوردہ کہ وے امام یازدہم است و فی تاریخ ابن خلکان احد الائمۃ الاثنی عشر علی اعتقاد الامامیۃ ہو والد المنتظر صاحب السرداب یعرف بالعسکری و ابوہ علی یعرف ایضا بہذہ النسبۃ والعسکری بفتح العین المہملۃ وسکون السین المہملۃ وفتح الکاف بعدہا را و ہذہ النسبۃ الی سر من رای و لما بناہا المعتصم و انتقل الیہا بعسکرہ قیل لہا العسکر و انما نسب الحسن المذکور الیہا لان المتوکل اشخص اباہ علیا الیہا و اقام بہا عشرین سنۃ و تسعۃ اشہر فنسب ہو وولدہ ہذا الیہا در شواہد آوردہ کہ کنیت وے ابو محمد است ولقب وے زکے است و خالص و سراج و وی نیز چون پدر خود بعسکرے مشہور است و نفے روضۃ الاحباب امام یازدہم در کنیت و نام با امام حسن بن علی مرتضے رضی اللہ عنہما موافق بود و لقبش زکے و عسکرے و خالص و سراج نیز گفتہ اند و فی روضۃ الصفا آوردہ کہ چون پدر خود بعسکرے مشہور است و وے را احادیث نیز میگویند پس نام او حسن ست و کنیت او ابو محمد و لقب وے زکی و خالص و سراج و عسکرے و حدیث است باتفاق مورخین مادر وے ام ولد بودہ مسماۃ بسوسن و قیل عفان و قیل حدیثہ و در روضۃ الاحباب شواہد آوردہ کہ ولادت او سنہ احدے و ثلثین و ماتین و قیل سنۃ اثنتین و ثلثین و ماتین وفات وے در سنہ ستین و ماتین بودہ و نفے تاریخ ابن خلکان توفی یوم الجمعۃ قیل الاربعاء لثمانی لیال خلون من شہر ربیع الاول و قیل جمادی الاول سنۃ ستین و ماتین بسر من رای و دفن جنب قبر ابیہ علیہ السلام پس ولادت او بقول ارجح سنہ احدے و ثلثین و ماتین و وفات او در روز جمعہ ہشتم شہر ربیع الاول سنۃ ستین و ماتین و عمر او بقول صاحب روضۃ الاحباب سی سال یا بست و نہ سال ارجح قول اخیر ست در ایام دولت معتمد علی اللہ وفات یافت و وقت وفات پدرش بست و دو سالہ بود و ذہب کثیر من اصحابنا الے انہ علیہ السلام مضے مسموما و کذلک ابوہ و جدہ و جمیع الائمۃ علیہم السلام واللہ اعلم بحقیقۃ الحال در صواعق آوردہ کہ امام علی نقی چہار پسر داشت

افضل واعلم واجل ایشان حسن خالص بود وفی القلیوبی علی النقی خلف ابنین وابنتین احسنهم واجلهم حسن
العسکری وصف بذلک لانه سکنه فی مدینة سر من رای ویقال لها مدینة العسکر وکان قد ورث اباه علما
ومعرفة وشجاعة وفی میزان الذهبی ذکر عبدالله بن محمد بن جعفر بن شاذان ابن داود الحسن
العسکری عن ابیه علی وعنه محمد بن مهران الرازی وفی روضة الاحباب صحائف لیل ونهار برقوم
محاسن اطوار ومفاخر آثار آن امام عالی مقدار پیوست ولطایف گفتار فضلای بزرگوار از کرایم افعال
ومحاسن اعمال آن برستوده صفات مخبر است باطن خجسته اش محیط انوار اشاعت علوم ربانی
بود وظاهر فرخنده اش منظر انوار کرامت عجائب آیات میمونه اش مشهور است خوف وخشیت حق تعالی
از زمان صغر سن و اوان طفولیت بر وی غالب بوده وحق تعالی علم وحکمت از صغر سن روزی او
نموده واکابر علما از وی مستفید وبهره پذیر شده اند چنانچه در صواعق آورده که در سن طفولیت روزی
گریه میکرد وبعضی دیگر از اطفال بازی میکردند درین اثنا بهلول رسید وگمانش این بود که حسن خالص رضی الله عنه گریه از
جهت چیزیکه در دست باقی اطفال است میکند با وی گفت اگر خواهی مثل این بازی تو خرید کنم تا ترا ملعبه شود حسن رضی
الله عنه گفت یا قلیل العقل ما للعب خلقنا ای کم عقل مارا از جهت بازی کردن خلق نکرده اند بهلول گفت از چه
جهت مارا آفریده اند گفت للعلم والعبادة از جهت علم وعبادت آفریده اند بهلول گفت از کجا این
سخن میگویی ودلیل قول تو چیست گفت قال الله تعالی افحسبتم انما خلقناکم عبثا وانکم الینا لا
ترجعون آیا نشنیده اید شما از طرف غفلت که شمارا آفریده ایم ببازی یا از برای عبادت آفریده ایم
ومکافات شمارا مقرر کرده ایم بهلول گفت مرا پندی ده حسن رضی الله عنه بیتی چند موعظت آمیز خواند
تا وقتیکه از پا در افتاد وبیهوش شد چون بهوش باز آمد بهلول گفت تو در صغر سنی هنوز گناهی از تو صادر نشده
باعث این بیهوشی چیست حسن گفت ای بهلول دست از من بدار که مادر خود را دیدم که آتش
می افروخت هیزم بزرگ را افروخته نمیشد مگر بهیزم کوچک ومن می ترسم که از هیزم کوچک جهنم باشم
ودر قلیوبی وصواعق محرقه آورده ان المتوکل حبس الحسن فحصل للناس قحط فاستسقوا ثلاثة ایام
ولم یسقوا فامر المتوکل بخروج الیهود والنصاری مع الناس فخرجوا ومعهم راهب فرفع ذلک الراهب یده
الی السماء فمطرت ثم فی الیوم الثانی کذلک فتشکک بعض العامة فی دین الاسلام وارتد بعضهم
وحصل للناس هیج عظیم فشق ذلک علی المتوکل وامر باحضار الحسن المحبوس وقال له ادرک امة جدک

رسول الله صلى الله عليه وسلم قبل ان يهلكوا فقال مرهم بالخروج غداً و يزول الاشكال ان شاء الله

فكلم الناس الخليفة في اطلاقه من السجن فاطلقه وخرج مع الناس في الاستسقاء فلما رفع الراهب يده

مع النصارى حصل الغيم في السماء فامر الحسن بقبض يد الراهب فقبضت فاذا فيها عظم ادمي فاخذه من

يده ثم قال له ارفع يدك فرفعها فزال الغيم وطلعت الشمس فعجب الناس من ذلك ثم قال الخليفة للحسن

ما هذا يا ابا محمد فقال له هذا عظم نبي من الانبياء ظفر به هذا الراهب وانه ما كشف عظم نبي الى السماء الا هطلت

بالمطر فامتحنوا ذلك فوجدوه كما قال فزالت الشبهة عن الناس وعاد من كان ارتد الى الاسلام

ورجع الحسن الى داره عزيزاً مكرماً و صاحب الخليفة حتى مات يعنی حبس کرد متوکل حسن را اتفاقاً در سر من

رای قحط افتاد پس مردم سه روز استسقا نمودند و باران نبارید پس امر کرد متوکل که خلیفه بود که

بیرون روند یهود و نصاری با مردمان پس بیرون شدند و بود با ایشان راهبے که چون دست بجانب

آسمان برداشتے باران فرو ریختے باز روز دوم همین عمل نمود بنابرین شکے در دل بعضے جہلہ

و عوام افتاد و بعضے از دین مرتد شدند و این امر بر خلیفه دشوار آمد و کس بطلب حسن خالص فرستاد

و باحضار او فرمان داد و گفت بعد حاضر آمدن او که دریاب امت جد خود را پیش از انکه ہلاک شوند حسن

گفت صباح بیرون خواهید رفت و انشاء الله تعالے ازالہ این شک از مردم خواهد شد و خلیفه را

مردمان گفتند که ویرا از حبس رہائی دہ پس رہائی داد و نیز انصواعق حسن رضی الله عنه گفت که اصحاب

ویرا از حبس بیرون آر خلیفه تمام ایشان را از حبس آزاد کرد و از جهت استسقا بیرون رفت چون

راهب بهمان طریق معمول دست بجانب آسمان برداشت ابر در آسمان پدید آمد درین اثنا حسن خالص

رضی الله عنه گفت تا دست راهب را بگیرند تا هرچه در دست دارد از دست ستده بیارند چون انرا

بیرون آوردند دیدند که استخوان آدمیست آنگاه راهب را گفت دعا کن چون دست برداشت

ابر از آسمان برطرف شد و آفتاب طلوع کرد مردم را ازین حال تعجب تمام دست داد خلیفه از حسن

رضی الله عنه پرسید که کیفیت این قضیه چیست حسن گفت این استخوان پیغمبریست که بدست

این راهب افتاده و مقرر است که هرگاه که استخوان یکے از پیغمبران در زیر آسمان بدارند باران می بارد

چون امتحان این معنے کردند چنان شد که گفته بود و وسوسه مردم زایل گشت و مرتدین بدین

اسلام رجوع نمودند و حسن خالص رضی الله عنه عزیز و مکرم و محترم بخانه خود رفت و از ان تاریخ صلات

وعطایای خلیفه درهمه وقتی بوی میرسید تا زمانیکه وفات یافت ودر روضة الاحباب از ابوهاشم
جعفری روایت کرده که گفت ابوهاشم که یکی از موالی حسن زکی رضی الله عنه رقعه بآنجناب نوشته
التماس نمود که دعائی برای من تعلیم نماید امام این دعا تعلیم فرمود۔

یا اسمع السامعین ویا ابصر المبصرین ویا اعز الناظرین ویا اسرع الحاسبین ویا ارحم الراحمین ویا احکم الحاکمین

صل علی محمد واله واوسع لی رزقی ومد لی فی عمری وامنن برحمتک واجعلنی ممن تنتصر به لدینک ولا

تستبدل بی غیری ابوهاشم گوید چون این دعا را خواندم با خود گفتم اللهم اجعلنی فی حزبک وفی زمرتک
پس امام رضی الله عنه بجانب من توجه فرموده گفت انت فی حزبه وفی زمرته زیراکه تو بخدا ایمان داری
ورسول او را تصدیق مینمائی واولیای او را میشناسی ومتابعت میکنی فابشر ثم ابشر در شواهد
بسند مجهول ودر روضة الاحباب از حسن بن ظریف نقل میکند که گفت دو مسئله در خاطر من
خلجان میکرد میخواستم که دو مسئله با بومحمد رضی الله عنه نویسم یکی آنکه هرگاه آل محمد ظهور نماید
بچه چیز حکم خواهد کرد وچگونه خواهد بود وطریقه حکم او درمیان مردم کدام است دیگر آنکه بنویسم
از علاج حمی یعنی تپ ربع پس در محل کتابت از ذکر حمای ربع غافل شدم ورقعه را بدو فرستادم
در جواب نوشت که سوال کرده بودی از قائم بدانکه هرگاه او ظهور نماید حکم خواهد کرد درمیان مردم بعلم خود
که قضاء داود ولا یسأل البینة وبودت که میخواستی سوال از تپ ربع کنی وفراموش کردی از
نوشتن باید که بر رقعه این آیت را که قلنا یا نار کونی بردا وسلاما علی ابراهیم بنویس وآن رقعه را بر گردن
محموم بیاویز تا شفا یابد من بموجب فرموده عمل نمودم آن بیمار صحت یافت انتهی۔
همچنین کرامات وخوارق عادات از وی بسیار ظاهر شده ودر روضة الاحباب وشواهد النبوة آورده
که محمد بن علی بن ابراهیم بن موسی بن جعفر صادق رضی الله تعالی عنهم گفته است که معیشت بر ما
بغایت تنگ شد پدر من گفت بیا تا پیش این مرد یعنی ابومحمد زکی رضی الله عنه رویم زیراکه وی را بجود
وسماحت وصف میکنند گفتم تو وی را میشناسی گفت من وی را نمیشناسم وهرگز ندیده ام پس بقصد وی
در راه ایستادیم پدر من در راه گفت پس حاجت مندیم بآنکه ما را پانصد درهم بدهد دویست درهم را
جامه سازیم ودویست درهم را آرد خریم وصد درهم را در سایر اخراجات نفقه کنیم ومن با خود گفتم چه
باشد که مرا سه صد درهم بدهد صد درهم را جامه سازیم وصد درهم را نفقه کنیم وصد درهم را دراز گوش

بخزم و بجانب کوهستان رفتم چون بدر خانهٔ وے رسیدیم بے آنکه باکسے سخن گوئیم غلام وے بیرون آمد و گفت علی بن ابراهیم و پسر وے محمد درون آیند چون در آمدیم و سلام گفتیم فرمود که اے علی ترا از ما چه باز داشت که تا اینوقت پیش ما نیامدے پدرم گفت اے سید شرم میداشتم که با ینحال پیش تو آیم چون از پیش وے بیرون آمدیم غلام وے در عقب ما آمد بپدر من صرهٔ داد و گفت درینجا پانصد درهم است دویست درهم از برائے کسوت و دویست درهم از برائے آرد و صد درهم از برائے نفقه و صرهٔ دیگر بمن داد و گفت این سیصد درهم است صد درهم از برائے کسوت و صد درهم از برائے نفقه و صد درهم بهائے دراز گوش اما میاید که بکوهستان نروی بفلان جائے روی بآنجا که اشارت کرد رفتم و کدخدا شدم در همان روز دو هزار دینار بمن رسید و در شواهد النبوة آورده که دیگری گفته است که پدر من بیطار بود و چهار پایان زنگے را رضی الله عنه بیطارے میکرد مستعین را بغله بود که هیچکس از رائضان وے را رام نمیتوانست ساخت و زین و لگام نتوانست کرد تا بسوارے خود چه رسد یکے از ندما او را گفت که چرا نمیگوی که حسن بن علی را رضی الله عنه حاضر کنند تا وے این بغله را سواری کند و رام گرداند یا این بغله وے را بکشد مستعین وے را طلبید چون بسرائے وے در آمد آن بغله را در صحن سرائے داشتند پیش وے رفت و دست بر کفل وے مالید عرق از وے روان شد بعد ازان پیش مستعین رفت مستعین وے را تعظیم و توقیر بجائے آورد و وے را نزدیک خود نشاند پس گفت یا ابا محمد این استر را لگام کن ابو محمد رضی الله عنه پدر مرا گفت که اے فلان این استر را لگام کن مستعین باوے گفت که خود لگام کن ابو محمد رضی الله عنه طیلسان بنهاد و برخاست و آنرا لگام کرد و باز آمد و بجائے خود بنشست باز مستعین گفت که وے را زین کن ابو محمد بپدر من اشارت کرد که اے فلان این بغله را زین کن مستعین گفت خود زین کن دیگر بار برخاست و آن بغله را زین کرد و بجائے خود باز گشت مستعین گفت چه باشد که سوار شوی سوار شد در صحن سرائے وے را راهوار براند بے آنکه هیچ سر کشئے کند پس فرود آمد مستعین پرسید که چون یافتے این بغله را فرمود که ازین خوبتر بغله ندیده ام مستعین آنرا پیش وے کشید زنگے رضی الله عنه پدر مرا گفت که آنرا بگیر و ببر و پدر من آنرا گرفت بے آنکه هیچ سر کشئے کند برد و از آنجمله آنست که دیگرے گفته است که پیش زنگے رضی الله عنه از فقر شکایت کردم تازیانه بدست داشت زمین را بآن بکاوید و سکهٔ زر موازی پانصد دینار بیرون آورد و

وبمن دادو وازانجملہ انست کہ دیگرے گفتہ است کہ در زندان بودم از تنگی زندان وگرانی قید بوے
رضی اللہ عنہ شکایتے نوشتم وبخواستم کہ از تنگدستی خود نیز چیزے بنویسم اما شرم داشتم وننوشتم
درجواب من نوشت کہ امروز نماز پیشین را در خانہ خود خواہی گذارد و نماز پیشین مرا از زندان بیرون
اوردند و نماز در خانہ خود گذاردم ناگاہ دیدم کہ قاصد وے امد و براے من صد دینار اورد وہمراہ
ان کتابتے ودران نوشتہ کہ ہر وقت ترا حاجتے باشد از ما طلب کن وشرم مدار کہ انچہ طلب
کنی بان خواہی رسید انشاء اللہ تعالے وازانجملہ انست کہ دیگرے گفتہ است کہ پیش وی نشستہ
بودم جوانے خوب وی در امد با خود گفتم کہ این کیست زکے رضی اللہ عنہ فرمود کہ این پسر ام غانم
است صاحب سنگ پارہ کہ اباے من ہمہ خاتم خود بران سنگ پارہ نہادہ اند وہمرا امدہ است
پیش من نیز آمدہ است تا من نیز مہر خود بران نہم پس روی بان جوان کرد وگفت سنگ پارہ خود
را بدہ سنگ پارہ را بیرون اورد و بوے داد خاتم خود را بر موضعے نہاد کہ سادہ بود نقش نداشت
مہر بر اورد گویا کہ حالا ہمی خوانم ان نقش را و اللہ کہ الحسن بن علے بود بعد ازان چون ان جوان بیرون امد
از وے پرسیدم کہ تو ہرگز ویرا دیدہ گفت نے واللہ ودیر گاہ بود کہ آرزوے دیدار وی داشتم
درین ساعت جوانے امد کہ ویرا ندیدہ بودم گفت برخیز و وراے در امدم وازانجملہ انست کہ دیگری
گفتہ است کہ بوے کتابتے کردم ودران از معنے مشکوۃ پرسیدم وخاتون من حاملہ بود درخواستم
کہ ویرا دعاے خیر کند وفرزند ویرا نام نہد درجواب ان نوشت کہ مشکوۃ قلب محمد ست صلے اللہ علیہ
وسلم وازحال خاتون وفرزند ہیچ ننوشت ودر اخر کتاب این بود کہ اعظم اللہ اجرک واخلف علیک
خاتون من فرزندے زاد مردہ وبعد ازان حاملہ شد وپسرے اورد فے اخبار الدول للقرمانی
عن الہیثم بن عدے قال لما امر معتز بحمل ابے محمد الحسن الے الکوفہ کتب الیہ ماہذا الخبر الذے بلغنا
فغمنا فکتب بعد ثلث یاتیکم الفرج انشاء اللہ تعالی فقتل معتز فے الیوم الثالث یعنے روایت است
از ہیثم بن عدی گفت ہرگاہ امر کرد کہ بردہ شود ابے محمد حسن بسوے کوفہ نوشتہ شد بسوے او چیست
این خبر رسید مارا وغمناک شدیم پس نوشت حسن عسکری رض بعد سہ روز خبر کشادگی بیاید
انشاء اللہ تعالے پس کشتہ شد معتز در روز سیوم وفیہ ایضا سالہ رجل ان یدعولہ بالغنے
لفقر مسہ فقال ابشر مات ابن عمک وخلف مائۃ الف درہم ولکن قریب یاتیک الفرو واخبر عن

تقریب والمال معہ کان کا ذکر یعنے است عانمود مردے از وی کہ برائے وی دعای خیر کنند کہ رسیدہ است مرا فقر پس گفت بشارت باد ترا کہ ابن عم تو وفات یافت و صد ہزار درم میراث گذاشت و قریب است کہ میرسد فوز و فلاح و خبر کہ باد مال است بود چنانکہ گفتہ بود۔

اما حلیلہ و فیہ ایضا کان بین السمرۃ والبیاض و اما نقش خاتم وی فیہ ایضا سبحان من لہ مقالید السموات والارض انتہی رضی اللہ تعالے عنہ و رحمہ و مخفے نماند کہ انجناب اعلم وافقہ اہل زمان خود بود و در جمیع علوم معقول و منقول و فروع و اصول علوم دین یگانہ زمان و یکتای دوران بودہ خصوصا در علم حدیث و تفسیر و فقہ بہرہ وافے و نصیبے کامل داشت تفسیرے بوے منسوب است مگر بسبب کم عمرے و محبوسی او اشاعۃ علوم کما ینبغے از وی شدن نتوانست ہمچنین در زہد و عبادت و تقوی نیز ید طولے داشت و بر جادہ شریعت و عمل بکتاب و سنت بغایت مستقیم و راسخ بود مانند آبائے کرام خود در علم و عبادت و تقوی و تواضع و سخاوت و سایر صفات حمیدہ و سمات پسندیدہ موصوف و معروف بود و صدور امریکہ موجب اعتراض از جانب شریعت باشد از انجناب منقول نشدہ اہلسنت و جماعت او را از کبار اولیا و علمای صالح بیشمارند قال القرمانے فی اخبار الدول واما مناقبہ رضی اللہ عنہ فلم تطل ایامہ فی الدنیا لیظہر للناس ماثرہ و فرا یاد کتب اسماء الرجال کہ وقت تالیف اینکتاب پیش نظر است دران کہ انجناب بالاستقلال دیدہ نشد و انجناب باتفاق مورخین بغیر از ابے القاسم محمد اولادی نداشت سیجئ ذکرہ انشاء اللہ تعالے تنبیہ بدانکہ قصہ راہب کہ گفتہ شد صواب آنست کہ در زمان معتمد گفتہ شود چرا کہ قحط در زمان متوکل نشدہ دوم آنکہ دران زمان امام علے نقے در حیات بود با وصف بودن پدر او و را در صغر سن مفید داشتن وا زوے در وقع معضلات استمداد نمودن بعید است البتہ قحط در زمان معتمد در سنہ ستین و مائتین واقع شدہ باید کہ انقصہ را منسوب بسوے معتمد نمایند نہ متوکل شاید از سہو قلم کاتب بجاے معتمد متوکل برآمدہ و در قصہ نعلہ نیز ہمین شبہہ میشود چرا کہ در انوقت پدر او امام علی نقے بقید حیات بود واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

محمد بن الحسن العسکری رضی اللہ تعالے عنہما فے تاریخ ابن خلکان ہو ثانے عشر من الائمۃ الاثنی عشر علے اعتقاد الامامیۃ المعروف بالحجۃ وہو الذی یزعم الشیعۃ انہ المنتظر والقائم والمہدے وہو صاحب السرداب عندہم واقاویلہم فیہ کثیرۃ وہم ینتظرون ظہورہ فے اخر الزمان من السرداب بسر من رای

وکانت ولادته یوم الجمعة منتصف شعبان سنة خمس وخمسین ومائتین ولما توفی ابوه وقد سبق ذکره کان
عمره خمس سنین واسم امه خمط وقیل نرجس والشیعة یقولون انه دخل السرداب فی دار ابیه وامه تنظر الیه فلم
یخرج بعد الیها وذلک فی سنة خمس وستین ومائتین وعمره یومئذ تسع سنین وذکر ابن الازرق
فی تاریخ میافارقین ان الحجة المذکور ولد تاسع شهر ربیع الاول سنة ثمان وخمسین ومائتین وقیل فی
ثامن شعبان سنة ست وخمسین وهو الاصح وانه لما دخل السرداب کان عمره اربع سنین وقیل خمس
سنین وقیل انه دخل السرداب سنة خمس وسبعین ومائتین وعمره سبع عشر سنة والله اعلم ای
ذلک کان سلام الله ورحمته علیه وفی شواهد النبوة وی امام دوازدهم است وکنیت وے ابوالقاسم
است ولقبه الامامیة بالحجة والقایم والمهدی والمنتظر وصاحب الزمان وهو عندهم خاتم الاثنی عشر
اماما وانهم یزعمون انه دخل السرداب الذی بسرمن رای وامه تنظر الیه فلم یخرج الیها وذلک فی سنة
خمس وستین ومائتین وقیل فی سنة ست وستین ومائتین وهو الاصح فاختفی الان علی زعمهم
مادر وی ام ولد بوده است صیقل نام وقیل سوسن وقیل نرجس وقیل غیر ذلک وولادت وے در
سرمن رای بوده است فی الثالث والعشرین من رمضان سنة ثمان وخمسین ومائتین وقیل
فی لیلة النصف من الشعبان سنة خمس وخمسین ومائتین حکیمه عمه ابو محمد زکی رضی الله عنه گفته است
که روزے پیش ابو محمد زکی رضی الله عنه درامدم فرمود که اے عمه امشب درخانه ما باش که خدا تعالی
ما را خلفے خواهد داد من گفتم اے فرزند از که خواهد بود که در نرجس هیچ اثر حمل نے بینم فرمود که ای عمه مثل
نرجس مثل ام موسے است علیه السلام که حمل وے جز وقت ولادت ظاهر نخواهد شد آن شب
انجا بودم چون نیم شب رسید برخاستم وتهجد گذاردم ونرجس نیز تهجد گذارد بعد ازان باخود گفتم
که وقت فجر نزدیک رسید وانچه ابو محمد گفت ظاهر نشد ابو محمد رضی الله عنه از مقام خود اواز داد که تعجیل
مکن اے عمه بانخانه که نرجس انجا بود بازگشتم مرا در راه پیش آمد لرزه بروی افتاده وی را بسینه خود باز
گرفتم وقل هو الله احد وانا انزلنا وایة الکرسے بروے خواندم از شکم وے اواز امد که هرچه من خواندم
فرزند وے نیز بخواند وبعد ازان دیدم که خانه روشن شد نظر کردم فرزندے بر زمین امده بود ودر سجده
افتاده وی را بگرفتم ابو محمد رضی الله عنه از حجره خود اواز داد که ای عمه فرزند مرا پیش من آر پیش وے
بردم وی را برکنار خود نشاند وزبان در دهان وے کرد فرمود که سخن گوی ای فرزند من باذن الله تعالی

گفت بسم الله الرحمن الرحیم و نرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین
بعد از ان دیدم که مرغان سبز مارا فرو گرفتند ابو محمد رضی الله عنه یکی را از ان مرغان بخواند و گفت خذه فاحفظه
حتی یاذن الله فیه فان الله بالغ امره از ابو محمد رضی الله عنه پرسیدم که این مرغ که بود و این مرغان کیانند فرمود
که ان جبرئیل بود و دیگری ملایک رحمت اند بعد از ان فرمود که یا عمه ویرا با مادر وی باز گردان کی تقر عینها و لا تحزن
و لتعلم ان وعد الله حق و لکن اکثر الناس لا یعلمون ویرا پیش مادر وی بردم و چون متولد شد ناف زده
بود و ختنه کرده و بر ذراع ایمن وی مکتوب بود که جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا و مخفی نماند موقف گوید
که نزول جبرئیل و بر ذراع او مکتوب بودن جاء الحق الآیة محض بعید است و رکاکت ان ظاهر والله اعلم و از
دیگری روایت کرده اند که گفته است چون متولد شد بر دو زانو در آمد و انگشت سبابه بجانب آسمان
برداشت پس عطسه زد و گفت الحمد لله رب العالمین و از دیگری آرند که گفته است بر ابو محمد زکی رضی الله عنه
در آمدم و گفتم یا ابن رسول الله خلیفه و امام بعد از تو که خواهد بود بخانه در آمد پس بیرون آمد کودکی بر دوش
گرفته که گوئیا ماه شب چهارده بود در سن سه سالگی پس فرمود که ای فلان اگر نه تو پیش خدای تعالی گرامی
بودی این فرزند خود را بتو نمودمی نام این نام رسول است صلی الله علیه وسلم و کنیت این کنیت وی
هو الذی یملأ الارض قسطا کما ملئت جورا و ظلما و از دیگری آرند که او گفته است روزی بر ابو محمد رضی الله
عنه در آمدم بر دست راست وی خانه دیدم پرده بان فرو گذاشته گفتم یا سیدی صاحب این امر بعد
ازین که خواهد بود فرمود تا ان پرده را برداشتم کودکی بیرون آمد در کمال طهارت و پاکیزگی و بر رخساره
راست وی خالی و گیسوان گذاشته آمد و بر کنار ابو محمد رض نشست ابو محمد رضی الله عنه فرمود که اینست
صاحب شما بعد از ان از زانوی وی برخاست ابو محمد رضی عنه ویرا گفت یا بنی ادخل الی الوقت المعلوم
بان خانه در آمد و من بوی نظری کردم پس ابو محمد رضی الله مرا گفت برخیز و ببین که درین خانه کیست
بخانه در آمدم هیچکس را ندیدم و از انجمله انست که گفته است که معتمد مرا با دو کس دیگر طلبید و گفت حسن
بن علی در سر من رای فوت شده است زود بروید خانه ویرا فرو گیرید و هر که در خانه وی
بنشیند سر ویرا بمن آرید رفتیم و بسرای وی در آمدیم سرایی دیدیم در غایت خوبی و پاکیزگی
که گوئیا حالی از عمارت ان فارغ شده بودند در انجا پرده دیدیم فرو گذاشته پرده را برداشتیم
سردابی دیدیم در انجا آمدیم دریائی دیدیم در اقصای ان حصیری بر روی آب انداخته و مردی بر خوب

ترین صورتی بر بالای حصیر در نماز ایستاده بود و بهیچ التفات نکرد یکی از آن دو نفر که با من بودند یکی سبقت
گرفت و خواست که پیش وی رود در آب غرق شد و اضطراب میکرد تا آنزمانیکه من دست وی
گرفتم و خلاص گردانیدم بعد از آن نفر دیگر خواست که پیش رود وی را نیز همان حال پیش آمد وی را نیز خلاص
کردم من حیران بماندم پس گفتم ای صاحب خانه از خدای تعالی و از تو عذر میخواهم والله که من ندانستم
که حال چیست و بکجا می آئیم از آنچه کردم بخدای تعالی باز گشتم هر چند گفتم بمن هیچ التفات نکرد باز
گشتم و پیش معتضد رفتم و قصه را باز گفتم گفت این سر را پوشیده دارید و الا بفرمایم که شما را گردن زنند
چون بعضی احوال وی را دانستی بدانکه شیعه امامیه مراد را دو غیبت اثبات میکنند یکی غیبت
قصری یعنی کوتاه تر و آن از زمان ولادت وی تا انقطاع سفارت است و دیگر غیبت طولی یعنی
درازتر و آن از زمان انقطاع سفارت تا زمانیکه خدای تعالی ظهور وی را مقرر ساخته است و در غیبت
قصری وی را سفیران اثبات میکنند یکی بعد از دیگری که واسطه بوده اند میان وی و سایر خلایق
که حاجات و سوالات شیعیان را بوی رفع میکرده اند و جواب از وی می آورده اند و آن سفارت بر
شخصی علی بن محمد نام ختم شده است و وفات وی در سنه ست و عشرین و ثلثمائه بوده است
و از وی آورده اند که پیش از وفات خود بشش روز توقیعی بیرون آورد که محمد بن الحسن العسکری رضی الله عنهما
نوشته است که نسخه اش اینست بسم الله الرحمن الرحیم یا علی بن محمد عظم الله اجر اخوانک فیک فانک
میت ما بینک وبین ستة ایام فاجمع امرک ولا توص الی احد یقوم مقامک بعد وفاتک فقد
وقعت الغیبة التامة فلا ظهور الا بعد اذن الله تعالی وذلک بعد طول الامد وقسوة القلوب وامتلاء
الارض وسیاتی من شیعتی من یدعی المشاهدة الا فمن ادعی المشاهدة قبل خروج السفیانی والصیحة
فهو کذاب مفتر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم چون روز ششم رسید فوت شد و هیچکس وصیت
سفارت نکرد و بعد از آن وقت غیبت طولی درآمد الی ما شاء الله تعالی و این طائفه را در مدت غیبت
قصری از وی حکایات بسیار است فقط باید دانست که درباره محمد بن حسن عسکری رض ا بین شیعه
و سنی اختلاف بسیار واقع است امامیه آنچه اعتقاد دارند بالا گذارش یافت در میان اهلسنت
نیز اختلاف است بعضی میگویند که حسن عسکری اولاد نداشت و محمد بن حسن بوجود نیامد و بعض میگویند
که حسن عسکری را پسری محمد نام متولد شده مگر در زمان صغرسن درگذشت و بعض میگویند که چند روزی

غائب بوده در سن کهولت در گذشت باجملا اہلسنت اتفاق دارند کہ محمد بن حسن وفات یافته غایب و زنده
نیست و مہدی کہ در اخبار و آثار خبر او آمده او نیست مہدی اخر الزمان در آنوقت متولد خواهد شد دلیل عقلی ان
اینست کہ اولاً اینقدر زنده ماندن خارق عادت ست و از محالات عادی ست اگر چنین میشد البته
رسول صلی اللہ علیہ وسلم خبرش میداد بلکہ دیگر علامات مهدی کہ بیان نموده این را کہ اہین علامت است
ضرور بیان میکرد دیگر اینکہ از مختفی داشتن او چہ فائده سیوم آنکہ گونه عار باو لاحق میشود کہ امام زمان اینقدر
جبان و بزدل است کہ باوجود استیلای شیعه و شیعه در ممالک هرگز او را اطمینان نمیشود کہ بیرون نماید
علاوه برین جعفر برادر حسن عسکری میراث چگونه گرفت این میراث گرفتن او دلیل ست برانکہ محمد بن حسن
بوجود نیامده یا فوت شده انتقل نفی شواهد النبوه نقلا عن جامع الاصول فی اشراط الساعة وعلاماتها
عن ابن مسعود قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لو لم یبق من الدنیا الا یوم واحد لطول اللہ ذالک
الیوم حتی یبعث اللہ فیه رجلا منی او من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی واسم ابیه اسم ابی یملا الارض قسطا وعدلا
کما ملئت ظلما وجورا وفیه ایضا عن ابی اسحاق قال علی رضی اللہ عنه نظر الی ابنه الحسن رضی اللہ عنه
فقال ان ابنی هذا سید کما سماه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وسیخرج من صلبه رجل یسمی باسم نبیکم صلی اللہ
علیہ وسلم یشبه فی الخلق ولا یشبه فی الخلق اخرجه ابوداود ولم یذکر القصه وفی الفتوحات یشبهه فی الخلق
بالفتح ولا یشبهه فی الخلق بالضم ازین دو حدیث صاف ظاهر شد کہ مهدی اخر الزمان محمد بن حسن عسکری
نیست چرا کہ باید کہ مهدی از اولاد امام حسن باشد و محمد عسکری از اولاد امام حسین است دوم انکہ باید
کہ نام پدر مهدی هم نام پدر رسول صلی اللہ علیہ وسلم باشد و این چنین نیست نام پدر رسول صلعم عبد اللہ است
و نام پدر محمد عسکری حسن عسکری است و در صواعق آورده کہ قول علی رضی اللہ عنه کہ مولد المهدی بالمدینة
این قول هم رد زعم شیعه میکند چرا کہ مولد محمد عسکری در سر من رای بود باجمله نزد اہلسنت وجماعت
مهدی باید کہ فاطمی و حسنی و مدنی باشد و نام پدرش عبد اللہ باشد و این همه صفت در محمد عسکری
جمع نمیشود سوای بنی فاطمه بودن و محمد نام بودن دیگر همه صفت مفقود ست چہ محمد عسکری ابن حسن عسکری
است و حسینی است و در سر من رای متولد شده پس او مهدی موعود نباشد انا احوال او نزد اہلسنت
چیست باید کہ مخفی نا معلوم شود کہ ایا در وجود نیامده یا در صغر سن گذشته یا بسن رشد و بلوغ رسیده
بدانکہ احوال او محض مختلف است تحقیق و جزم و یقین او را نه نیست ما با عتقاد مولف الخیابت

درسن رشد و بلوغ رسیدہ بسبب مصلحتیکہ خودش میدانست مفقود شد و روزے چند دران اختفا بسر
بردہ بموت طبعی ازین عالم درگذشت چنانچہ ابن خلکان گفتہ کہ بروایتے وقت دخول سرداب عمرش
ہفدہ سالہ بود و نفے روضۃ الاحباب اگرچہ اہلسنت بدان قایل نیستند کہ محمد بن حسن عسکری رضی اللہ تعالے
عنہ صاحب زمانست اما بعظم شان و سمو مکان ان مقتداے طوایف انسان اعتراف دارند و او را
ازجملہ کبار اولیا میشمارند و نفے شواہد النبوۃ و روضۃ الاحباب قال الشیخ علاء الدولہ احمد بن محمد السمنانی قدس
سرہ فی ذکر الابدال و اقطابہم وقد وصل الی الرتبۃ القطبیۃ محمد بن الحسن العسکری رضی اللہ تعالے عنہ و عن
ابائہ الکرام ایمۃ اہل بیت الطہارۃ وہو اذا اختفی دخل نفے دائرۃ الابدال وترقی مستدرجا طبقۃ طبقۃ الی ان
صار سید الاوتاد وکان القطب علی بن الحسین البغدادی فلما جاد بنفسہ ودفن فی شونیزیہ صلی علیہ محمد
بن الحسن العسکری رضی اللہ تعالے عنہما وجلس مجلسہ وبقے نے الرتبۃ القطبیۃ تسع عشر سنۃ ثم توفاہ
اللہ تعالے بروح وریحان واقام مقامہ عثمان بن یعقوب الجوینے الخراسانے وصلے ہو وجمع اصحابہ علیہ و
دفنوہ نفے مدینۃ الرسول صلی اللہ علیہ وسلم لے قولہ وقبورہم لاصقۃ بالارض غیر مشرقۃ ولامبنیۃ لایعرفہا
غیرہم وہم یزورونہا کل سنۃ انتہی و پر ظاہرست کہ درصورت مفقود شدن درصغر سن این ہمہ صورت
نہ بندد علاوہ ان اگر طفلے صغیر دراب یا سرداب بیفتد و مادرش بہ بنید کجا تحمل ارد کہ تماشا کند پس
بقیاس چنان معلوم میشود کہ درسن ہفدہ سالگی مفقود شد بعد ازان پس از تکمیل وتزکیہ نفس کہ بدرجہ
رفیعہ قطبیت رسید نوزدہ سال زندگی کردہ بموت طبعی وفات یافت شیخ علاء الدولہ از محققین علما و کبار اولیاء اللہ است
و در حفظ سنت کمال تشدد داشت احوال او در نفحات الانس وغیرہ کتب تواریخ مشروحا مرقوم
است سلام اللہ علی محمد العسکری انے لک کان وچند کرامات او از شیعہ در شواہد وغیرہ نقل کردہ چون
مولف را اعتمادے نشد لہذا ترک ان نمود واللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔

باب سیوم

محمد بن علے بن ابے طالب المعروف بابن الحنیفیہ رضی اللہ عنہ وے از مشاہیر اولاد امیر المومنین
علے است واز میان اخوان خود بعد از حسنین اعلم واعبد واشجع بود دراحوال او اختلاف بسیار
واقع شدہ کیسانیہ او را مہدے موعود اعتقاد میکنند وبعضے میگویند بعد از حسنین امامت تعلق او است

وبعض میگویند بعد از امیر المومنین علی بن ابی طالب امامت حق او است وامامیه واهلسنت بدین اعتقاد
ندارند وایضاً کیسانیه میگویند که او نمرده در جبل رضوی مختفی است علی هذا القیاس در حال او مختلف
شده اند اکنون ترک انهما تا در نموده انچه نزد اهلسنت بثبوت رسیده نقل کنم وبالله التوفیق
فی تهذیب النواوی محمد بن علی بن ابی طالب المعروف بابن الحنفیه واسم امه خوله من سبی بنی
حنیفه وهی خوله بنت جعفر بن قیس بن مسلم بن ثعلبه بن یربوع بن ثعلبه بن الدول بن حنیفه کنیة محمد
هذا ابو القاسم یقال ابو عبد الله ولد لسنتین بقیتا من خلافة عمر وقال ابن ابی حاتم ثلث
بقین وهو من کبار التابعین دخل علی عمر بن الخطاب وسمع عثمان واباه رضی الله عنهم روی عنه بنوه
الحسن وعبد الله وابراهیم وعون وجماعات من التابعین روینا عنه عن ابیه قال قلت یا رسول
الله ان ولد لی مولود بعدک اسمیه باسمک واکنیه بکنیتک قال نعم قال احمد بن عبد الله العجلی الامام
الحافظ ثلثة یسمون محمدا رخص فی کنیتهم ابی القاسم محمد بن ابی بکر ومحمد بن علی ومحمد بن طلحة بن عبد الله
وقال ابراهیم بن عبد الله بن جنید الحافظ لا اعلم احدا اسند عن علی عن النبی صلی الله علیه وسلم اکثر
ولا اصح مما اسند محمد بن الحنیفه قال عمر بن علی وابو نعیم فی روایات عنه مات محمد بن الحنیفه سنة
اربع وعشر ومایة وقال البخاری قال ابو نعیم مات سنة ثلث وثمانین وقال یحیی بن بکیر سنة
احدی وثمانین وقال المداینی سنة ثلث وثمانین وفی طبقات الفقهاء للشیخ ابی اسحاق
عن الهیثم بن عدی سنة ثلث او اثنتین وسبعین وفی تاریخ البخاری عن ابی حمزة بالتاو
قال حججنا فنسکنا حین قتل ابن الزبیر ثم رجعنا الی المدینة مع محمد بن الحنیفه فمکث ثلثة ایام ثم توفی
وهذا توفیق قول الهیثم فان ابن الزبیر قتل سنة ثلث وسبعین وقیل سنة اثنتین یقال
لمحمد هذا ابن الحنیفه ویقال محمد بن علی ویقال محمد بن علی ابن الحنیفه فینسب الی ابیه وامه جمیعاً
فعلی هذا یشترط ان ینون علی ویکتب ابن الحنیفه بالالف ویکون اعرابه اعراب محمد لانه وصف
لمحمد لا لعلی ولهذا نظائر انتهی وفی تقریب العسقلانی محمد بن علی بن ابی طالب
الهاشمی ابو القاسم بن الحنفیه المدنی ثقة عالم من الثانیة مات بعد الثمانین وفی الخلاصة للحافظ صفی الدین محمد بن علی
بن ابی طالب الهاشمی ابو محمد الامام المعروف بابن الحنفیه امه خوله بنت جعفر الحنفیه نسب الیها وکانت
من سبی الیمامة الذین سباهم ابو بکر وقیل کانت امة لبنی حنیفه ولم تکن من انفسهم عن ابیه وعثمان

وغیرہما وعنہ بنوہ ابراہیم وعبد اللہ والحسن وعمر بن دینار وخلق وفی تاریخ ابن خلکان ابو القاسم
محمد بن علی بن ابی طالب علیہ السلام المعروف بابن الحنفیۃ امہ خولہ بنت جعفر بن قیس بن سلمۃ
بن ثعلبۃ بن یربوع بن ثعلبۃ بن الدول بن حنیفۃ بن لجیم ویقال بل کانت من سبی الیمامۃ و
صارت الی علی علیہ السلام وقیل بل کانت سندیۃ سوداء وکانت امۃ لبنی حنیفۃ ولم تکن منہم وانما صالحہم
خالد بن الولید علی الرقیق ولم یصالحہم علی انفسہم وذکر البغوی فی کتاب شرح السنۃ فی باب قتال
مانعی الزکوٰۃ ان طائفۃ ارتدوا وانکروا الشرائع وعادوا الی ما کانوا علیہ من الجاہلیۃ واتفقت
الصحابۃ علی قتالہم وقتلہم ورای ابوبکر بسبی ذراریہم ونسائہم وساعدہ علی ذلک اکثر الصحابۃ واستولد
علی علیہ السلام جاریۃ من سبی بنی حنیفۃ فولدت لہ محمد بن علی الذی یدعی محمد ابن الحنفیۃ ثم لم ینقض
عصر الصحابۃ حتی اجمعوا علی ان المرتد لا یسبی واما کنیتہ بابی القاسم فیقال انہا رخصۃ من رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وانہ قال لعلی سیولد لک بعدی غلام وقد نحلتہ اسمی وکنیتی لا تحل لاحد
من امتی بعدہ وممن سمی محمداً ویکنی ابا القاسم محمد بن ابی بکر الصدیق ومحمد بن طلحۃ بن عبید اللہ
ومحمد بن سعد بن ابی وقاص ومحمد بن عبد الرحمن بن عوف ومحمد بن جعفر بن ابی طالب ومحمد بن حاطب
بن ابی بلتعۃ ومحمد بن الاشعث بن قیس وکان محمد المذکور کثیر العلم والورع وقد ذکر الشیخ ابو اسحاق
الشیرازی فی طبقات الفقہاء وکان شدید القوۃ ولہ فی ذلک اخبار عجیبۃ منہا ما حکاہ المبرد فی
کتابہ الکامل ان اباہ علیاً علیہ السلام استطال درعاً کانت لہ فقال لینقص منہا کذا وکذا حلقۃ
فقبض محمد باحدی یدیہ علی ذیلہا وبالاخری علی فضلہا ثم جذبہا فقطع من الموضع الذی حدہ ابوہ
وکان عبد اللہ بن الزبیر اذا حدث بہذا الحدیث غضب واعتراہ افکل وہو الرعدۃ لانہ کان یحسدہ
علی قوتہ وکان ابن الزبیر ایضاً شدید القوی ومن قوتہ ایضاً ما حکاہ المبرد فی کتابہ ان ملک الروم فی
ایام معاویۃ وجہ الیہ ان الملوک قبلک کانت تراسل الملوک منا ویجہد بعضہم ان یغرب علی بعض
افتاذن لی فی ذلک فاذن لہ فوجہ الیہ برجلین احدہما طویل جسیم والآخر اید فقال معاویۃ لعمرو بن العاص
اما الطویل فقد اصبنا کفوہ وہو قیس بن سعد بن عبادۃ واما الآخر الاید فقد احتجنا الی رایک فیہ فقال
عمرو ہہنا رجلان کلاہما الیک بغیض محمد بن الحنفیۃ وعبد اللہ بن الزبیر فقال معاویۃ محمد ہو اقرب الینا علی
کل حال فلما دخل الرجلان وجہ الی قیس بن سعد بن عبادۃ یعلمہ فدخل قیس فلما مثل بین یدی معاویۃ

نزع سراويله ورمى بها الى العلج فلبسها فبلغت ثندوته فاطرق مغلوبا فقيل ان قيسا لاموه في ذلك
وقيل له لم تبذلت هذا التبذل بحضرة المعاوية وهلا وجهت اليه غيرها فقال

اردت لكيما يعلم الناس انها   سراويل قيس والوفود شهود
وان لا يقولوا غاب قيس وهذه   سراويل عادي نمته ثمود
واني من القوم اليمانين سيد   وما الناس الا سيد ومسود
وبذ جميع الخلق اصلي ومنصبي   وجسم به اعلو الرجال مديد

ثم وجه معاوية الى محمد بن الحنفية فحضر فخبر بما دعي له فقال قولوا له ان شاء فليجلس وليعطني يده حتى اقيمه او يقعدني وان شاء فليكن هو القائم وانا القاعد فاختار الرومي الجلوس فاقامه محمد وعجز الرومي عن اقعاده ثم اختار ان يكون محمد القاعد فجذبه محمد فاقعده وعجز الرومي عن اقامته فانصرفا مغلوبين وكانت راية ابيه يوم الجمل بيده ويحكى انه توقف اول يوم في حملها لكونه قتال المسلمين ولم يكن قبل ذلك شهد مثله فقال له علي عليه السلام هل عندك شك في جيش مقدمته ابوك فحملها وقيل لمحمد كيف كان ابوك يقحمك المهالك ويولجك المضايق دون اخويك الحسن والحسين فقال لانهما كانا عينيه وكنت يديه فكان يقي عينيه بيديه ومن كلامه ليس بحكيم من لم يعاشر بالمعروف من لا يجد من معاشرته بدا حتى يجعل الله له فرجا ولما دعا ابن الزبير الى نفسه وبايعه اهل الحجاز بالخلافة دعا عبد الله بن عباس ومحمد بن الحنفية الى البيعة فابيا ذلك وقالا لا نبايعك حتى تجتمع لك البلاد ويتفق الناس فاساء جوارهما وحصرهما واذاهما وقال لهما لئن لم تبايعا احرقتكما بالنار والشرح في ذلك طويل وكانت ولادته لسنتين بقيتا من خلافة عمر وتوفي رحمه الله في اول المحرم سنة احدى وثمانين للهجرة وقيل سنة ثلاث وثمانين وقيل سنة اثنين او ثلاث وسبعين بالمدينة وصلى عليه ابان بن عثمان بن عفان وكان والي المدينة يومئذ ودفن بالبقيع وقيل انه خرج الى الطائف هاربا من ابن الزبير فمات هناك وقيل انه مات ببلاد ايلة والفرقة الكيسانية تعتقد امامته وانه مقيم بجبل رضوى والى هذا اشار كثير عزة بقوله من جملة ابياته وكان كيساني الاعتقاد

الا ان الايمة من قريش   ولاة الحق اربعة سواء
وسبط لا يذوق الموت حتى   يقود الخيل يقدمها اللواء
تغيب فلا يرى فيهم زمانا   برضوى عنده عسل وماء

۴	علی وثلاثة من بنیه ۞	هم الاسباط لیس بهم خفاء
۵	فسبط سبط ایمان وبر ۞	وسبط غیبته کربلاء

وکان المختار بن ابی عبید الثقفی یدعو الناس الی امامة محمد ابن الحنفیه ویزعم انه المہدی وقال الجوہری
فی کتاب الصحاح کیسان لقب المختار المذکور وقال غیره کیسان مولی لعلی علیه السلام والکیسانیة یزعمون انه مقیم
برضوی فی شعب منه ولم یمت دخل الیه ومعه اربعون من اصحابه ولم یوقف لهم علی خبر وهم احیاء
یرزقون ویقولون انه مقیم فی ہذا الجبل بین اسد ونمر وعنده عینان نضاختان تجریان عسلا وماء و
انه یرجع الی الدنیا فیملؤها عدلا وکان محمد یخضب بالحناء والکتم وکان یختم فی الیسار والاخبار مشهورة رضی الله عنه
وانتقلت امامته الی ولده ابی ہاشم عبد الله ومنه الی محمد بن علی والد السفاح والمنصور ورضوی
بفتح الراء وبعدها ضاد معجمة وبعد الواو الف قال ابن جریر الطبری فی تاریخ الکبیر فیه وقائع سنة
اربع واربعین ومایة رضوی جبل جہینة وہو عمل ینبع وقال غیره بینهما مسیرة یوم واحد وہو من المدینة علی سبع
مراحل میامنة طریق المدینة ومیاسرة طریق البرلمن کان مصعدا الی مکة وہو علی لیلتین من البحر
والله اعلم ومن رضوی تحمل حجارة المسن الی سایر الامصار قاله ابن حوقل فی کتاب المسالک والممالک
وذکر ابو الیقظان فی کتاب النسب ان ابن الحنفیة له ابن اسمه الہیثم وکان مرخذا عن مسجد رسول الله
صلی الله علیه وسلم الا اقیم ان بذله دالاخیر فی الامة الاسیر الاعذر ولنغم الہمز رتیقة کالسخ فکانه کان
مسحورا انتہی کلام ابن خلکان وفی طبقات الشعرانی کان رضی الله عنه یقول من کرمت علیه نفسه
لم یکن للدنیا عنده قدر ولما کتب ملک الروم الی عبد الملک بن مروان تہدده وتوعده ویحلف
لیحملن الیه مایة الف فی البر ومایة الف فی البحر اوتؤدی الیه الجزیة کتب عبد الملک الی الحجاج
ان یکتب الی محمد بن الحنفیه تہدده وتوعده ثم اعلمنی بما یرد علیک فکتب الیه فارسل ابن الحنفیه
کتابه الی الحجاج یقول ان الله عز وجل ثلثمایة وستین نظرة الی خلقه وانا ارجو ان ینظر الله الی نظرة
یمنعنی بہا منک فبعث الحجاج بذلک الکتاب الی عبد الملک فکتب بمثل ذلک الی ملک الروم
فقال ملک الروم ما خرج ہذا منک ولا کتبت انت به ولا خرج الا من بیت النبوة رضی الله عنه انتہی و در
محاربه یعنی جمل وصفین ونہروان ہمراه پدر بزرگوار خود بوده با اعدای او مقاتله نموده اما در جمل دراول
توقف نموده باز قتال کرد مگر مورخین در قصه جمل اندک اختلافی نموده اند قال ابن خلکان وکانت

رایتہ ابیہ یوم الجمل بیدہ ویحکے انہ توقف اول الیوم فی حملہا الکونہ قتال المسلمین ولم یکن قبل ذلک شہد
فقال لہ علی علیہ السلام ہل عندک شک فی جیش مقدمہ ابوک فحملہا کا مروی فی تاریخ الکامل لابن اثیر
الجزری وحرضت القوم اسے تو لحتی زحم علی فخس فقال ابنہ محمد وکانت الرایتہ معہ وقال لہ احمل فتقدم
حتے لم یجد متقدما الا علی سنان رمح فاخذ علی الرایۃ من یدہ وقال یا بنی بین یدی وفی مروج الذہب
للمسعودی بعث الی ولدہ محمد بن الحنفیہ وکان صاحب رایتہ احمل علی القوم فابطا محمد علیہ وکان
بازائہ قوم من الرماۃ ینتظر نفاذ سہامہم فاتاہ علی فقال ہلا حملت فقال لا اجد متقدما الا علی سہم
او سنان وانی لننتظر نفاذ سہامہم واحمل فقال احمل بین الاسنۃ فان للموت علیک جنۃ
فحمل محمد فشکن بین الرماح والنشاب فوقف فاتاہ علی فضربہ بقائم سیفہ وقال ادرکک عرق من
امک واخذ الرایۃ منہ وفی روضۃ الاحباب جناب امیر المومنین لواے ظفر سیماے خود را بدست
قرۃ العین خویش محمد بن حنیفہ کہ مردم چو بیار حدت وشجاعت وکل ہنجار شوکت و شناعت بود داد
وباوے فرمود تقدم پسر نامدار بموجب فرمودہ پدر بزرگوار لوا را گرفت وبحفظ تیغ پیر از انکام و اتنائے
راہ اتفاقا تا بنے قتال وتاخیر تعلل منمود ودر روایتے انکہ گفت ہذہ والمد الفتنۃ المظلمۃ العمیاء
پس امیر المومنین بانگ بروے زد کہ اقدم لا ام لک اتکون فتنۃ ابیک قائد

اطعنها طعن ابیک محمد		لاخیر فی الحرب اذا لم توقد

پس محمد بن حنیفہ لوا بر دست گرفتہ حملہ بجانب دشمن برد وبطعن نیزہ خونخوار و مارانہ دنگار اہل نہار
براورد چنانکہ دوست ودشمن مرا ورا تحسین وآفرین گفتند وجناب ولایت ماب ہدایت انتساب
در روے او نگاہ میکرد وبرناصیہ ہمتش آثار جلالت وبسالت میدید ومضمون الشبل ابن الشبل
الاسد در محیاے انورش مشاہدہ کردہ بشگفت مے آمد آورے گوید ساعتے محمد بن حنیفہ بطعن
سنان ونیزہ جان ستان جولان نمود آنگاہ تیغ از غلاف برکشید ودر میدان محاربت ومبارزت
داد مردے ودلاورے بداد وبسیارے از مبارزان اصحاب جمل را بضرب جراز سر انداز وحسام
خون آشام بصحراے عدم فرستاد بعد ازان بمقر خویش بازگشت واما شجاعت الخیاب بعضے
ہم در روضۃ الاحباب مذکور ست کہ کریب نام شخصے کہ از شجاعان مشہور بلشام بود چنان قوت
داشت کہ نقش درم را بانگشت زایل گردانیدے بمیدان آمدہ چندتن از شجاعان عراق را بشہادت

رسانید و امیر المومنین علی رضی الله عنه متوجه او شده اولا او را نصیحت و از سخط و عذاب جبار
حقیقی تخویف نمود آن شقی گفت که باین شمشیرے که بدست دارم مانند تو بسیارے را از پای در آورده ام
و بر امیر المومنین حمله آورد آنجناب حمله او را رد نموده بیک زخم ذوالفقار او را بجهنم فرستاد و آن زخم ذوالفقار
چنان بر سر او زد که تا قربوس زین رسید آواز تحسین و آفرین از دوست و دشمن برخاست و
هر دو سپاه متعجب شدند القصه بعد از کشته شدن او امیر المومنین علی رضی الله عنه بجای خود معاودت
نموده با محمد حنیفه فرمود که لحظهٔ در معرکه قرار گیرد که طالب خون کریب خواهد آمد و آن ولد رشید باشارهٔ
والد حمید خویش ثبات قدمی نموده یکی از ابنای اعمام کریب متوجه محمد بن حنیفه شده چون نزدیک
باو رسید پرسید که سوارے که پسر عم مرا بقتل رسانید کجا رفت شاهزاده گفت اینکه من به نیابت
او ایستاده ام خصم در غضب رفته بروی حمله کرد و باهم برآویختند محمد حنیفه او را از پشت زین برده
بزمین انداخت که بند بندش از هم شکست دیگرے آمد باو ملحق شد همچنین هشت کس که بنی اعمام کریب
بودند راه جهنم پیمودند تفصیل آن در کتاب مذکورست و فی روضة الاحباب نقلست که حضرت
مقدس نبوی صلی الله علیه و سلم روزے با امیر المومنین علی کرم الله وجهه گفت که حق عز و علا ترا
از جاریه بنی حنیفه فرزندے خواهد داد اسم و کنیت خود را باو بخشیدم و چون محمد ابن حنیفه متولد شد
امیر المومنین علی بموجب فرموده عمل نموده بارے سبحانه تعالی علم و شجاعت را که اشرف صفات
ست به محمد بن حنیفه ارزانی داشت گویند که ابو هاشم که پسر محمد حنیفه بود علم اصول از وے اخذ کرده
واصل بن عطا که راس و رئیس معتزله است این علم از وی آموخت و بعد از آن از طریق مستقیم منحرف
شده معتزلی شد و فی روضة الصفا که در سن ست و ستین هجری که مهم مختار در کوفه تمشیت
پذیرفته عبد الله بن الزبیر محمد حنیفه را تکلیف کرد که باو بیعت کند و هرچند عبد الله میدانست که محمد بطاعت
و عبادت مشغول ست و داعیه حکومت و ریاست ندارد اما غرضش آن بود که چون مختار شنود
که امام و مقتدای او با عبد الله بیعت کرده ناچار در مقام متابعت و مبایعت آید و محمد حنیفه امتناع
نمود و ابن زبیر گفت اگر بیعت نمیکنی دل از جان برگیر و چون محمد مضطر گشت از عبد الله مهلت بیعت
طلبید ابن زبیر گفت محال ست که ترا یکساعت مهلت دهم محمد حنیفه گفت سبحان الله مصطفی صلی الله
علیه و سلم صفوان مشرک را چهار ماه زمان داد و تو مرا یکساعت زمان نمیدهے و بعد از گفتگوے

بسیار مقرر بران شد که قضیه بیعت دو ماه موقوف باشد و محمد حنفیه تا انقضای آن مدت در شعب
محفوظ بود و ابن زبیر آنحضرت را در خانه که بر سر چاه زمزم ساخته بودند محبوس کرده چهل کس را
بحراست او متعین گردانید و محمد با یاران و اهل بیت خویش که شریک و سهیم او بودند مشورت نموده
قرار بران گرفت که درین واقعه هایله از مختار استمداد نمایند لاجرم محمد حنفیه نامه بمختار فرستاده او را
از صورت آگاهی داد مختار بالتفات آنجناب مفتخر و مباهی گشت و باستحضار خلایق فرمان داد و چون
مردم مجتمع گشتند مختار نامه امام را برایشان خوانده گفت ابن زبیر مهدی را بحبس باز داشته
و اکنون بمدد من احتیاج دارد بخدا سوگند که من بنوعی بمعاونت و مظاهرت وی قیام نمایم که
عالمیان از مشاهده آن حیران مانند بعد ازان بترتیب و تجهیز لشکر قیام نموده ظبیان بن عماره
و شخصی دیگر از اعیان اشراف را چهار هزار درهم داد با پانصد کس مقدمه لشکر گردانید و ابو المعتمر
بن قیس و عمر بن ابی طارق و یونس بن عمران را با طبقات حشم در عقب هم روان گردانید و در
اثنا متابعان ابن زبیر بفرمان وی بر سر چاه زمزم هیزم جمع میکردند که اگر محمد از بیعت تخلف نماید
بسوزانند و چون پنجاه و هشت روز از مهلت بگذشت ظبیان بن عماره با پانصد کس در حریم حرم
ظاهر گشت و مردم عبد الله بن زبیر بتصور آنکه لشکر مختار همان قدر بیش نیست خواستند که دست تعرض
بایشان دراز کنند و چون سرهنگان مختار واحداً بعد واحد هر یک با فوجی مکمل پدید آمدند سپاه
ابن زبیر متحیر شده او نیز خائف شد و امرای مختار محمد حنفیه را از محبس بیرون آوردند و قصد کردند
که با مخالفان محاربه نمایند محمد حنفیه ایشانرا ازان اندیشه مانع آمده و فرمود که در حرم قتال جایز نیست
و مالی را که مختار بآنجناب فرستاده بود بر لشکریان قسمت نمود و میان محمد حنفیه و ابن زبیر صورت صلحی
روی نموده محمد سپاه مختار را رخصت داد که باوطان خود مراجعت نمایند و چون مختار کشته شد ابن زبیر
برادر خود عروه را پیش محمد فرستاده پیغام داد که اگر با من بیعت نخواهی کرد آماده قتال باش و آنجناب
در برابر سخنان خشونت آمیز گفته شیعه خود را گفت که پراگنده شوید که من از حرم بیرون نخواهم رفت
تا حاکم علی الاطلاق میان من و عبد الله حکم فرماید و ایشان از مفارقت او استبعاد نموده و در
این حال عبد الملک بن مروان مسرعان بمکه فرستاده محمد را طلب داشت و محمد با جمعی کثیر از شیعه
و موالی خویش عزیمت دمشق نموده و چون بمدین رسید شنید که عبد الملک با عمرو بن سعید

بن الاشتر عذر کرده ادراک شته است ازینصورت خایف شده در بعضی از حدود شام
ساکن گشت و درین اثنا چون عبدالملک مروان شنید که مردم بذکر خیر محمد حنیفه و فضل او زبان
یکتا نیند از طلب وی پشیمان گشته رقعه بخدمتش ارسال نمود مضمون آنکه هر که تقلد قلادهٔ بیعت
نگشته باید که در قلمرو من نباشد و آنجناب بمکه رفته در شعب ابیطالب نزول کرد و ابن زبیر نزد
او خبر فرستاد که برخیز و ازین دیار بیرون رو بنابرین بی ادبی شیعه از وی رخصت طلبیدند که
با ابن زبیر قتال کنند محمد رخصت نداده در شان او دعا کرد که خدایا لباس ذل و خوف در وی پوشان
و پیروی و اتباع وی شخصی را مگمار که بشدت یاس و قساوت قلب متصف باشد و بعد از آن
از شعب بیرون آمده بطایف رفت و در زمانیکه حجاج بمحاصره عبدالله بن زبیر اشتغال داشت
مراجعت نموده بار دیگر شعب ابی طالب را بنور جمال و حضور خود منور گردانید و حجاج از آمدن او خبر
یافته قاصدی فرستاده پیغام داد که مطلوب و متوقع از تو آنکه از بیعت عبدالملک ابا و امتناع
ننمائی محمد حنیفه جواب داد که هرگاه او را مخالفی نماند من با وی بیعت کنم و چون عبدالله زبیر شهادت یافت
محمد حنیفه مکتوبی بشام فرستاد و از عبدالملک برای خود و متابعان خود امان طلبید عبدالملک نامه
بحجاج فرستاده در باب تعظیم و توقیر آنجناب وصیت کرد و محمد بعد از آن متوجه دمشق گردیده با عبدالملک
بیعت نموده از آنجا معاودت نموده بار دیگر بطایف رفت بقولی در آن سرزمین بجوار رحمت
رب العالمین پیوست در صواعق آورده که چون علی رضی الله عنه از همه فرزندان خود حسن و
حسین و غیرهما را طلب نموده و تقوی و طاعت خدای تعالی و ترک دنیا و غیر آن اخلاق حمیده
که تفصیل آن درین کتاب مذکور است وصیت فرموده بجانب محمد حنیفه التفات نموده فرمود که شنیدی که
برادران ترا کردم حفظ نمودی گفت بلی باز فرمود که ترا نیز وصیت میکنم بمثل آنچه برادران ترا وصیت
کردم و آنکه تعظیم و توقیر برادران خود نمائی بواسطهٔ حقوق عظیمه که بر تو دارند و بی آنها اعتماد نکنی برامری
غیر ایشان باز بجانب حسن و حسین رضی الله عنهما التفات فرموده گفت وصیت میکنم شما را بوی
زیرا که او برادر و پسر پدر شماست و میدانید که پدر شما او را دوست میداشت انتهی ازینجا ثابت شد
که جناب امیر المؤمنین را بعد از حسنین نظر عنایتی که بحال او بود بحال دیگر فرزندان نبود چرا که جناب
مرتضوی ماورای حسنین و محمد حنیفه فرزندان دیگر نیز داشت نسبت بهیچکس چیزی نفرموده و در روایت

حدیث بنزدیده شد که بغیر از حسن و حسین و محمد حنیفه و عمر دیگر کسے از اولاد و انانجناب روایت ندارند و این
فقط همین چهار پسر را رواة از انجناب نوشته اند والله اعلم و در صواعق آورده که محمد بن حنیفه
چون خبر توجه حسین رضی الله عنه بجانب کوفه شنید چندان گریه کرد که طشتے که جهت وضو ساختن پیش وی
نهاده بود از آب چشم پر ساخت این غایت مبالغه ست یعنی بشدت گریه نمود و در حقایق المصیبة آورده
که چون حضرت سید الشهدا حسین ع از مدینه طیبه اراده سفر تصمیم داد همه اصحاب و خدام را بموافقت
نمودند مگر محمد حنیفه و سببش آن بود که در چندے قبل ازین وقایع از جانب زرهے بجهت سید الشهدا ع
یا در زمان آخر حیات والد بزرگوارش هدیه آورده بودند که بجهت آنحضرت فاضل داشت محمد بن حنیفه
فاضل آنرا بدست خود جمع نمود و بیک قوت پاره کرد این حرکت عنیف صدمه بدست ایلیغش رسانید
که پس از آن قادر بگرفتن قبضه شمشیر و نیزه و مانند آنها بدست نبود علاوه آن دران هنگام مریض شده
بود انتهے در حقایق و روضة الاحباب آورده که در زمان عزیمت امام حسین ع از مدینه محمد بن حنیفه بخدمت
او مبادرت نموده و اظهار شفقت و دلسوزے و آنچه لوازم اخوت باشد بجا آورده گفت مرا
نصیحتے بخاطر میگذرد اگر رخصت فرمای عرض دارم امام حسین ع فرمود که آنکدام است گفت مصلحت
آنست که تو خود را از یزید و بلادے که باو نزدیک باشد دور اندازے و مردم را به بیعت خویش دعوت
نمائی و اگر مبایعت نمایند بسنت جد خود محمد مصطفے صلے الله علیه وسلم و سیرت خلفاے راشدین میان
ایشان زندگانی سکنے و اگر تمرد و طغیان در زند در کنج خانه نشینے و با هیچکس اختلاط نفرمای و من ازان
اندیشناکم که تو بشهرے روی که بعض از خلق با تو موافقت نمایند و برخے مخالفت ورزند و میان هر دو
طایفه نزاع و جدال واقع شود و تو دران میان ضایع گردے امیر المومنین حسین گفت که نیکو گفتے و شرط
مناصحت بجا آوردے اکنون چه صلاح مے بینے که بکجا روم محمد بن حنیفه گفت که حالا بمکه تشریف فرمای
اگر اهل حرم با تو بیعت کنند فهو المطلوب والا عزیمت یمن نمای که خلق آن دیار انصار و محب و معتقد جد
و پدر و برادر تو اند اگر هم توان جا تمشیت پذیر نشود فبها والا بطرف کوه پایها و شعاب جبال میل کن و هر روز
بمنزلے بسر برده منتظر فرج باش امیر المومنین حسین گفت اے برادر بخدا سوگند که اگر در دنیا هیچ ملجای
و مقرے نیابم با یزید بیعت نکنم و در تحت امر و نهی او در نیایم که رسول صلے الله علیه وسلم در باب
او این دعا کرده است اللهم لا تبارک فے یزید بعد ازین سخنان هر دو بگریستند و امام حسین ع گفت

ای برادر براے مقرون بصواب تو عزیمت مکہ میکنم و اہلبیت و محبان و رفیقان اہل اسلام یا من موافق اند اگر ترا داعیہ انست کہ در مدینہ اقامت نمای و مقیم شوے ہیچکس ضررے بتو نتواند رسانید مطلوع انکہ علی التعاقب والتواسے از حالات یزید و مردم او اعلام نمای و مراد عاے خیر یاد آوری و وصیت نامہ نوشتہ بمحمد بن حنیفہ داد و او را وداع کرد و این وصیت نامہ در کتاب حقایق المصیبۃ مذکور است انتہی بدون الاد تا محمد بن الحنیفہ چنانچہ مورخین نوشتہ اند و بالا گذشت کہ دو سال باقی بود از خلافت عمر رض روی نمود و وفات امیر المومنین عمر در سنۃ بست و سہ ہجرے اتفاق افتاد برین تقدیر ولادت او سنۃ اثنین و عشرین باشد در واقعہ جمل کہ در سنۃ ست و ثلثین بود عمر ش پانزدہ سال و چند ماہ و در حرب صفین شانزدہ سالہ و چند ماہ و در حرب نہروان ہفدہ سال و چند ماہ و وقت وفات پدر بزرگوارش نوزدہ سال بودہ باشد و وقت شہادت حسین ع چہل سالہ بود و وقت وفات خود کہ سنہ احدے و ثمانین من الہجرۃ بود شصت سالہ بود و مخفی نماند کہ چند قصہ در زبان بنگلہ بنام محمد حنیفہ درین دیار شایع است مثلا قصہ بی بی ضیفون و ملک اکارسونہ بہان و ثمرت بہان و قصہ جنگنامہ یعنے بعد شہادت حسین ع با مخالفان محاربہ نمودن محمد بن حنیفہ وغیرہ در زبان فارسی و بنگالی مشہور است کہ اینہا اصلے ندارد ہیچ معلوم نیست کہ وجہ این شہرت چہ باشد و چرا این افترا بنام او نمودند ظاہرا کذابین وضع نمودہ باشند واللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔

عبداللہ بن محمد بن الحنیفہ ابو ہاشم المدنے قال النواوی روی عن ابیہ و فی الخلاصۃ روی عن ابیہ و عنہ سالم بن ابی الجعد قال ابن سعد ثقۃ قلیل الحدیث قال جماعۃ مات سنۃ ثمان و تسعین قال النسائی ثقۃ و فی التقریب ثقۃ قرنہ الزہرے باخیہ الحسن من الرابعۃ مات سنۃ تسع و تسعین بالشام و فی روضۃ الاحباب علم اصول از پدر خود اخذ نمود و از وے واصل ابن عطا کہ راس و رئیس معتزلہ بود اخذ نمودہ از طریق مستقیم منحرف شد واللہ اعلم۔

ابراہیم بن محمد بن الحنیفہ فے تقریب العسقلانے ابراہیم ابن محمد بن علے بن ابی طالب الہاشمے ابوہ ابن الحنیفہ صدوق من الخامسۃ و فی تہذیب النواوی روی عن ابیہ و فے الخلاصۃ ہو صدوق عن جدہ مرسلا و ابیہ و انس و عنہ یاسین العجلی و عمر مولی غفرہ۔

عمر بن محمد بن علی المرتضی رض فے الخلاصۃ عن ابیہ و عنہ العباس بن عثمان الشافعے

الحسن بن محمد بن الحنفیه سنے فی تهذیب النواوی هو ابو محمد الحسن بن محمد بن علی بن ابی طالب
رضی الله عنهم القرشی الهاشمی المدنی التابعی سمع سلمة بن الاکوع وجابر بن عبد الله الصحابیین وسمع
اباه وغیره من التابعین روی عنه عمرو بن دینار والزهری وآخرون واتفقوا علی توثیقه روی
له البخاری ومسلم توفی سنة مائة او تسع وتسعین وفی تقریب العسقلانی الحسن بن محمد بن علی
بن ابی طالب الهاشمی ابو محمد المدنی وابوه ابن الحنفیة ثقة فقیه یقال انه اول من تکلم فی الارجاء
من الثالثة مات سنة مائة او قبلها بسنة رحمه الله تعالی وفی الخلاصة هو الفقیه موثق عن ابیه
وابن عباس وسلمة بن الاکوع وعنه عمرو بن دینار والزهری قال مصعب الزبیری ومغیرة بن
مقسم هو اول من تکلم فی الارجاء وقال ابن حبان کان یقول من خلع ابا بکر وعمر فقد خلع السنة قال
ابو عبید مات سنة خمس وتسعین۔

الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب الهاشمی معروف بحسن مثنی وی از مشاهیر اهل بیت است
در روضة الشهداء آورده که کنیت او ابو محمد است وبغایت جمیل وجلیل بود واو را داعیه آن شد که
یکی از دختران عم خود حسین بن علی را رضی الله عنه در عقد خود در آرد حسین رضی الله عنه این امر معلوم
نموده دو دختر خود فاطمه وسکینه را برابر او عرض کرده وگفت ای پسر برادر من هر کدام ازین هر دو
دختر که خواهی اختیار کن تا بعقد تو در آرم حسن مثنی شرم داشت که یکی را اختیار کند سر مبارک
در پیش انداخت وخاموش بایستاد حسین رضی الله عنه گفت یا ابن اخی من از برای تو فاطمه را اختیار کردم که بسیار بمادر من فاطمه
زهرا مشابهت دارد پس دختر خود فاطمه را بحسن داد وخدای تعالی حسن را از دختر حسین
سه پسر داد عبد الله محض وابراهیم غمر وحسن مثلث وایشان فخر نمودند بر سادات دیگر که جد مادری
ما حسین است وجد پدری حسن است انتهی آنجناب از کبار تابعین است بعلم وورع مشهور
بود وفی تقریب التهذیب الحسن بن الحسن بن علی صدوق من الرابعة مات سنة سبع وتسعین
وله بضع وخمسون سنة انتهی وفی الخلاصة للحافظ صفی الدین روی عن ابیه وعبد الله بن
جعفر وعنه ابناؤه الحسن وعبد الله وابراهیم وولی صدقة علی وکان وصی ابیه توفی سنة سبع و
تسعین قال البخاری فی الصحیح ای فی الجنائز منه لما مات الحسن بن الحسن ضربت امرأته القبة علی قبره سنة
ثم رفعت فسمعوا صائحا یقول الا هل وجدوا ما فقدوا فاجابه آخر بل یئسوا فانقلبوا له حدیث واحد فی کلمات الفرج

در حقایق السعیبة و کشف الغمه نے معرفة الائمه یعنی اربیلے مے آرد که انجناب همراه عم خود بکربلا حاضر شده با اعدا اسقاتله نموده زخمی شد و گرفتار مخالفان گشت و اعدا میخواستند که او را با شهدا ملحق سازند تا خال او اسماء بن خارجه فزاری بر سر وقت او رسیده مانع آمد و بلشکرگاه خود برد چون و یکے از معارف کوفه بود ابن سعد حسن را باسیر دادتا نزد ابن زیاد برد و ابن زیاد نیز او را بدو بخشید بعد از آن سالها بزیست مگر این روایت در کتب دیگر مورخین اهلسنت تالیف نموده اند و اینک پیش نظر است اصلاً بنظر نمی آید والله اعلم بحقیقة الحال۔

عبدالله بن الحسن بن حسن بن علی ابی طالب رضی الله تعالی عنهم الملقب بالمحض کنیت او ابو محمد بود و نے المعارف لابن قتیبه کان عبدالله بن الحسن بن الحسن یکنی ابا محمد و کان خیراً و روی یوماً مسح علی خفیه فقیل له تمسح قال نعم قد مسح عمر بن الخطاب و من جعل عمر بینه و بین الله فقد استوثق و کان مع ابے العباس و کان له مکرماً و به انسا و اخرج یوماً سقط جوهر فقاسمه ایاه و اراه بناء قد بناه و قال له کیف ترے هذا قال

قطعه

الم تر حواشیا اسے وبنی	قصوراً نفعها لبنی نفیلہ
یؤمّل ان یعمّر عمر نوح	وامر الله یحدث کل لیله

فقال له اتمثل بهذا و قد رایت صنیعے فقال والله ما اردت بها سوء و لکنها ابیات حضرت فان رای امیرالمومنین ان یحتمل ما کان منے قال قد فعلت ثم رده الے المدینه و نے تقریب العسقلانی عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب الهاشمی المدنی ابو محمد ثقة جلیل القدر من الخامسة مات نے اوایل سنه خمس و اربعین و له خمس و سبعون و نے الخلاصة عن ابیه و امه فاطمه بنت الحسین و عنه یزید بن الهاد و لیث بن ابی سلیم و مالک و الثوری و ثقه ابن معین و ابو حاتم مات سنه خمس و اربعین و مائه در روضة الشهدا آورده که عبدالله محض شیخ بنی هاشم بود و در زمان خود او را محض گفتندے یعنی خالص چه خلاصه دو سبط بود مادرش فاطمه بنت الحسین و پدرش حسن بن الحسن و او بغایت شبیه بود بحضرت رسالت صلی الله علیه وسلم و از و پرسیدند که شما بچه جهت افضل مردمانید گفت بانکه هر کس را آرزو است که از ما باشند و ما آرزو نمیبریم که از دیگران باشیم۔

محمد و ابراهیم ابنی عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهم اما محمد ملقب

بنفس زکیہ کنیت او ابو القاسم و ابو عبد اللہ است فی میزان الذہبی محمد بن عبد اللہ بن حسن
بن حسن الہاشمی العلوی الذی خرج علی المنصور بالمدینۃ فی سنۃ خمس واربعین ومائۃ فقتل فیہا
فی المصاف یروی عن ابی الزناد وحدث عنہ الدراوردی وغیرہ وثقہ النسائی وقال البخاری
لا یتابع علی حدیثہ قلت لہ احادیث منہا اذا سجد فلیضع یدیہ علی رکبتیہ الحدیث قال البخاری لا یتابع
علیہ ولا ادری سمع من ابی الزناد ام لا وفی الخلاصۃ للحافظ صفی الدین محمد بن عبد اللہ بن حسن بن حسن
بن علی بن ابی طالب العلوی ابو عبد اللہ المدنی عن نافع وابی الزناد وعنہ الدراوردی وعبد اللہ
بن نافع الصائغ وثقہ النسائی قال الزبیر قتل سنۃ خمس واربعین ومائۃ وہو ابن خمس واربعین لہ عندہم
حدیث واحد وفی تقریب العسقلانی محمد بن عبد اللہ بن الحسن بن الحسن بن علی الہاشمی المدنی ملقب
النفس الزکیۃ ثقۃ من السابعۃ قتل سنۃ خمس واربعین ولہ ثلث وخمسون وکان خرج علی المنصور
وغلب علی المدینۃ وتسمی بالخلافۃ فقتل وفی تاریخ الخلفاء للسیوطی وفی سنۃ خمس واربعین
کان خروج الاخوین محمد وابراہیم ابنی عبد اللہ بن حسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب فظفر بہما المنصور
فقتلہما وجماعۃ کثیرۃ من ال البیت فانا للہ وانا الیہ راجعون واوذی المنصور خلقا من العلماء ممن خرج معہما
او امر بالخروج قتلا وضربا وغیر ذلک منہم ابو حنیفۃ وعبد الحمید بن جعفر وابن عجلان وممن افتی بجواز الخروج
مع محمد علی المنصور مالک بن انس رح وقیل لہ ان فی اعناقنا بیعۃ المنصور فقال انما بایعتم مکرہین و
لیس علی المکرہ یمین در روضۃ الشہدا آوردہ امام محمد صاحب نفس زکیہ کہ او را ابو القاسم میگفتندی
و اکابر زبان او را مہدی لقب دادند چہ نام او محمد و کنیتش ابو القاسم و نام پدرش عبد اللہ بود و
حدیث مشہور آمدہ کہ مہدی از فرزندان من باشد نام او نام من و نام پدر او نام پدر من و در روایت
دیگر ہست کہ کنیت او کنیت من و علمای بنی ہاشم ہمہ بوی مستظہر بودندی و زندانی نسابہ
از جد خود نقل کردہ است کہ او چہار سال در شکم مادر بود و چون متولد شد در میان دو کتف او
خالی سیاہ بود برابر بیضہ و او خروج کرد در مدینہ و امام مالک رح فتوی میداد و مردمان را کہ با وی
خروج کنید و یاری و مددگاری وی و ہوا دار او فرو مگذارید ابو جعفر دوانقی لشکر بسر او فرستاد و او با لشکر
خود باستقبال بیرون آمدہ محاربہ واقع شد و او در احجار الزیت بقتل رسید و چون در حدیث
واقع شدہ بود کہ از فرزندان من نفس زکیہ با حجار الزیت کشتہ خواہد شد او را نفس زکیہ لقب

اما ابراهیم قتیل باخمری کنیت او ابوالحسن بود و قوت او تا حدی نقل کرده اند که دم شتر بر منده گرفتی و بر جای بداشتی دیو دست نیز که شتر برفتی دم او در دست ابراهیم باندی و او از کبار علما بوده و در شب دوشنبه غره رمضان سنه خمس واربعین ومایة ببصره خروج کرد و بسی از اکابر بیعت کرده بودند چون امام اعمش و عباد بن منصور و بصحت رسید که امام اعظم ابوحنیفه کوفی رحمه الله نیز در بیعت او بوده و بخروج با وی و معاونت و نصرت وی فتوی میداد و پسر خود حماد را با چهار هزار درم نزد وی فرستاد و نامه نوشت و در آنجا یاد کرد که اگر نه حفظ امانات و ودایع مردم که نزدیک منست مرا دامن میگیرد و الا بتو لاحق شده تقویت تو میکردم و این نامه بدست دوانقی افتاد و بر ابوحنیفه رحمه الله متغیر شد و او را ایذاء کرد که سبب وفات وی گشت و آورده اند که عجوزه نزد امام اعظم آمد و گفت تو فتوی دادی پسر مرا بخروج با ابراهیم و او رفت و کشته شد امام فرمود که کاشکی من بجای پسر تو بودمی القصه دوانقی لشکر بمدد وی فرستاد و ابراهیم نیز از بصره بیرون آمد با لشکر دوانقی محاربه نمود و بعد از انهزام لشکر دوانقی تیری بر پیشانی ابراهیم آمد شهید شد در دیه باخمری و او قریه است قریب بکوفه و این هر دو برادر هم راستی بودند و بیعت از برای محمد بود

وفی تاریخ الکامل لابن اثیر الجزری فی ذکر صفة محمد والاخبار بقتله کان محمد اسمر شدید السمرة وکان المنصور یسمیه محمما وکان سمینا شجاعا کثیر الصوم والصلواة شدید القوة کان یخطب علی المنبر فاعترض فی حلقه بلغم فتنحنح فذهب ثم عاد فتنحنح فذهب ثم عاد فتنحنح فنظر فلم یر موضعا یبصق فیه فرمی نخامته فی سقف المسجد فالصقها فیه وسئل جعفر الصادق عن امر محمد فقال فتنة یقتل فیها محمد واخوه لابیه وامه بالعراق وحوافر فرسه فی ماء فلما قتل محمد قبض عیسی اموال بنی الحسن کلها واموال جعفر فلقی جعفر المنصور فقال له رد علی قطیعتی من ابی زیاد قال ایای تکلم بهذا والله لازهقن نفسک قال فلا تعجل علی قد بلغت ثلثا وستین سنة فیها مات ابی وجدی وعلی ابن ابی طالب وعلی کذا وکذا ان ربک بشیء وان بقیت بعدک ان ربت الذی یقوم بعدک فرق له المنصور ولم یرد علیه قطیعته فردها المهدی علی ولده وقال محمد لعبید الله بن عامر الاسلمی تغشانا سحابة فان امطرتنا ظفرنا وان تجاوزتنا الیهم فانظر الی دمی عند احجار الزیت قال فوالله لقد اظلتنا سحابة فلم تمطرنا وتجاوزتنا الی عیسی واصحابه فظفروا وقتلوا محمدا ورأیت دمه عند احجار الزیت وکان قتله یوم الاثنین لاربع عشرة خلت من رمضان سنة

خمس واربعین ومایة وکان یلقب بالمهدی والنفس الزکیة قصهٔ خروج نمودن محمد و ابراهیم طولے دارد هرکسیکه
اراده اطلاع اندازد باید که در مروج الذهب للمسعودی و تاریخ الکامل لابن اثیر الجزری که بشرح و بسط تمام
مسطور یافته مطالعه نماید چون القصه خارج از وضع اینجا است لهذا ترک نموده شد منصور عباسی
هم کم از یزید نیست بلکه بالاتر است رحمت الله بر نباش اول در جذب القلوب که تاریخ مدینه منوره
است للشیخ عبدالحق دهلوی آورده که نزد مشهد مالک بن سنان که از شهدای احد است مشهد
معروف بنفس زکیه وهو السید الشریف الملقب بالمهدی محمد بن عبدالله بن الحسن بن الحسن بن
علی المرتضی سلام الله ورحمته وبرکاته علیهم اجمعین که در زمان ابی جعفر منصور مقتول گشته و این مشهد
خارج مدینه منوره است در شرقی جبل سلع و بروی بنای عالیست و مسجدی کبیر و در قبله مسجد
مصلی است از عین زرقا که از جانب شرق و مغرب از آن درجات بسته اند و چشمه را در میان آنها
جاری ساخته آورده اند که چون نفس زکیه یعنی محمد بن عبدالله بن الحسن المثنی بر منصور عباسی خروج
کرد بسیاری از مردم باوی مبایعت کردند منصور عم خود عیسی بن موسی را با چهار هزار کس برسر وی
فرستاد عیسی بن موسی به جبل سلع آمده توقف نموده بمحمد بن عبدالله گفته فرستاد که ترا امان دادیم
بیا با خلیفه بیعت کن وی گفته والله مردن در عزت بهتر است از زندگانی کردن بخواری پس وی
و اصحاب وی که مقدار سیصد و چند تن باقی مانده بودند همه غسل کامل بر آورده مطیب شدند
و بر عیسی و اصحاب او حمله آوردند سه بار او را انهزام دادند و در آخر بسبب کثرت اعدا تاب نیاورده
مغلوب شدند سبط ابن جوزی در ریاض الافهام می آرد که عیسی بن موسی سر مبارک او را پیش
منصور فرستاد و بدن او را خواهر او زینب و دختر او فاطمه بطریق خفیه در بقیع دفن کردند لیکن خبر صحیح که
مستفیض و مشهور است و مطرزی و اتباع او ذکر کرده اند آنست که دفن او همدرین موضع است
و قتل او نزد احجار الزیت بود که قریب مشهد سنان بن مالک است و حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم در آنجا برای استسقا دعا کرده گویند که ذوالفقار علی مرتضی سلام الله علیه با وی
بود عیسی بن موسی از وی کشیده بعد از قتل نزد منصور فرستاد و وی به رشید رسید اصمعی
گوید که من از او دیدم هژده فقره داشت و فقره در لغت استخوان پشت را گویند و این ذوالفقار
بحضرت امیر المومنین از سرور انبیا رسیده بود چنانچه در کتب سیر و احادیث مسطور است و در خبر است

که در روز قتال با عبد الله بن عامر السلمی که از اصحاب او بود گفته بود که ابری بر سر ما سایه خواهد کرد اگر بر ما بارید فتح جانب ما است و اگر از ما گذشت و بر سر دشمن رسید بدانکه خون من بر احجار الزیت افتاده است عبد الله بن عامر گوید و الله همچنان شد که وی گفته بود ابری بر سر ما پیدا شد و از ما گذشته بر سر عیسی سایه کرد آخر الامر ایشان ظفر یافتند و محمد را کشتند و خون او بر احجار الزیت ریختند آورده اند که بجهت وی سلام الله علیه عیسی بن موسی امام مالک را ضرب بلیغ کرد که در معاندت و موافقت وی دم میزد نقل ذلک الامام الکبری انتهی رحمة الله تعالی علیه ـ

حسن بن الحسن بن الحسن بن علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم الملقب بحسن المثلث کنیت او ابو علی است در روضة الشهدا آورده که ابو علی حسن مثلث از اکابر و زهاد بوده ابو الحسین علی عابد از اولاد او است و از اولاد علی عابد حسین بن علی شهید صاحب فخ است احوال او در ذکر او می آید فی تقریب العسقلانی الحسن بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب مقبول من السادسة مات سنة خمس و اربعین و هو ابن ثمان و ستین رحمه الله تعالی و فی الخلاصة روی عن ابیه و امه و فاطمة بنت الحسین بن علی و عنه فضیل بن مرزوق مات سنة خمس و اربعین و مائة ـ

موسی بن عبد الله بن الحسن بن الحسن بن علی المرتضی رض الملقب بالجون در روضة الشهدا آورده که کنیتش ابو الحسن است و چون لون مبارکش اندکی سیاهی مائل بود مادرش او را جون لقب داد در صواعق از مسعودی نقل کرده که زبیری که از اولاد زبیر بود سعایت او نزد هارون الرشید کرد و سخن میان ایشان بطول انجامید بعد از آن موسی وی را قسم داد که بگو بریت من حول الله و قوته و التجات الی حولی و قوتی لقد فعل کذا و کذا و قال کذا و کذا بعد از آن موسی گفت الله اکبر خبر داد مرا پدرم از جدم و او از پدر خود و او از پدر خود علی مرتضی رض که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که هیچکس یاد نمیکند به این صیغه یعنی از حول و قوة خدای تعالی بری شود و در حول و قوة خود در آید و در آن قسم کاذب باشد مگر آنکه خدای تعالی در عقوبت وی تعجیل فرماید پیشتر از سه روز و الله که من دروغ نمیگویم و دروغ با من نگفته اند و در بعضی نقل است که امیر المومنین کسی را بر من موکل گرداند اگر سه روز بگذرد و حادثه پیش زبیری نیاید خون من بر تو حلال است آنگاه هارون الرشید کسی را بر وی گماشت و هنوز سه روز نگذشته بود که زبیری بمرض جذام گرفتار شد و اعضای او ورم کرد مثل مشکی که پر از باد کرده باشند

و دراندک وقتی فوت شد چون او را در قبر نهادند قبر او فرو رفت و رائحه متعفن النتن از ان بیرون آمد
آنگاه چند خروار خس و خاشاک آورده در قبر انداختند باز در مرتبه ثانی فرو رفت چون خبر بهارون الرشید
رسید تعجب زیاده کرده دو هزار دینار بطلا جهت موسی فرستاد و از مرتن سوگند پرسید موسی بن عبد الله
حدیثی از جد خود علی رضی الله عنه از پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم نقل کرده گفته بود ما من احد یحلف بیمین
یجد الله فیها الا استحیی من عقوبته وما من احد حلف بیمین کاذبة نازع الله فیها حوله وقوته الا عجل الله عقوبته
قبل ثلاث یعنی نیست هیچکس که سوگند یاد کند و دران سوگند تمجید و تعظیم خدای تعالی نماید مگر آنکه خدای تعالی
شرم دارد که وی را عقوبت فرماید و هیچکس نیست که سوگند دروغ بخورد و نزاع کند دران سوگند در حول
و قوة خدای تعالی را مگر آنکه بزودی خدای تعالی عقاب فرماید قبل از آنکه سه روز بگذرد میگوید مولف که
مثل این قصه است اندکی تغیر در ذکر کرامت امام جعفر صادق رضی الله عنه در حضور منصور عباسی گذشت و فی
میزان الذهبی موسی بن عبد الله بن حسن بن حسن العلوی عن ابیه و عنه عبد العزیز الدراوردی وهو من
اقرانه و مروان بن محمد الطاهری وابراهیم بن عبد الله الهروی وجماعة وثقه یحیی بن معین واختفی بعد
قتل محمد وابراهیم مدة ثم ظفر به المنصور فضربه ثم عفا عنه قال الخطیب روی عن ابیه شیئا کثیرا قال ابن معین
ثقة وقال البخاری فیه نظر وله حدیث فی تحریم الدبر۔

حسین بن علی عابد بن الحسن بن الحسن بن علی المرتضی رض نقیب و شهید و صاحب فخ است از اولاد
حسن مثلث از اکابر زمان خود بود اکثر علویان او را لایق خلافت دانسته با وی مبایعت نمودند در
روضة الشهدا آورده که در زمان هادی خروج کرد و جماعت سادات علوی با وی بودند هادی کس
فرستاد تا همه را شهید کردند از امام محمد تقی رض منقول است که بعد از قضیه کربلا هیچ واقعه اهلبیت را صعب
تر از واقعه فخ نبوده انا لله و انا الیه راجعون تفصیل این قصه اینست در روضة الصفا آورده که در ایام
دولت هادی که از خلفای عباسی است میان عمر بن عبد العزیز بن عبد الله بن عمر بن الخطاب و میان
حسین ابن علی الحسنی بسببی از اسباب نزاع واقع شد و حسین مردم را به بیعت خود خوانده مخالفت
هادی اظهار کرد عمر مذکور که از قبل هادی والی مدینه بود از نهضت خبر یافت و شیعه اولاد عباس جمع
نموده با حسین از وقت صباح تا وقت استوا حرب کرد عاقبت منهزم شده اصحاب حسین دست بغارت
بیت المال بر آوردند هفتاد هزار دینار که در آن موضع بود در میان خود قسمت فرمودند و اهل مدینه در

بوقوع پیوست روز دیگر میان آل ابی طالب و متابعان ابنای عباس حربی صعب اتفاق افتاد و
عباسیه منهزم گشتند و حسین بعد از ظفر یازده روز در مدینه اقامت نموده آنگاه بمکه رفت و چون
بحرم کعبه رسید فرمود تا ندا در دادند که هر بنده که بخدمت امیر حسین کمر بندد آزاد باشد باین سبب مجموع
عبید و ممالیک در ظل رایت او مجتمع گشتند و چون این خبر بسمع هادی رسید محمد بن سلیمان عباسی
را با جمعی کثیر از خویشان خود که عزیمت حج داشتند بدفع حسین نامزد فرمود و محمد بعد از قطع مراحل و منازل
بذی طوی فرود آمده آن موضع را لشکرگاه ساخت و در روز ترویه میان هر دو فریق محاربه روی نموده از
طلوع آفتاب تا هنگام زوال کشش و کوشش برداشت در اثنای نزاع و جدال غباری قوی ساطع
شد و شیعه آل ابی طالب فرار بر قرار اختیار کردند چون گرد تسکین یافت شخصی از مردم خراسان
حسین را در معرکه کشته دید سر او را در پیش محمد بن سلیمان آورد و محمد آن سر را نزد هادی فرستاد آن شخص
که سر حسین را پیش او آورد گفت این طائی است از طغات که در حساب نبود هادی گفت از او در دل
سر حسین طمع نباید داشت و او را هیچ نداد و فی مروج الذهب للمسعودی ظهر فی ایام الهادی الحسین
بن علی بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم و هو المقتول بفخ و ذلک علی ستة
امیال من مکة یوم الترویة و کان علی الجیش الذی حاربه جماعة من بنی هاشم منهم سلیمان بن ابی جعفر
و محمد بن سلیمان بن علی و موسی بن علی و العباس بن محمد بن علی فی اربعة الاف فارس فقتل الحسین
و اکثر من کان معه و اقاموا ثلاثة ایام لم یواروا حتی اکلتهم السباع و الطیر و کان معه سلیمان بن عبد الله
بن الحسن بن الحسن بن علی فاسر فی هذا الیوم و ضربت رقبته بمکة صبرا و قتل معه عبد الله بن اسحاق بن ابراهیم
بن الحسن بن الحسن بن علی و اسر الحسن بن محمد بن عبد الله بن الحسن بن الحسن بن علی و ضرب عنقه صبرا و اخذ
عبد الله بن الحسن ابن علی و الحسین بن علی الامان مختبا عند جعفر بن یحیی بن خالد بن برمک و قتلا بعد
ذلک فسخط الهادی علی موسی بن عیسی لقتل الحسین بن علی بن الحسن بن الحسن و ترک المصیر به الیه
لیحکم فیه بما یری و قبض اموال موسی و اظهر الذین اتوا بالراس الاستبشار فبکی الهادی و زجرهم و قال
اتیتمونی برأس رجل من الترک و الدیلم انه رأس رجل من عترة رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم الا ان
اقل جزاؤکم عندی لا اثیبکم شیئا و فی الحسین بن علی صاحب فخ یقول بعض شعراء ذلک العصر
من ابیات.

فلا تبکین علی الحسین ... بعولة وعلی الحسن

وعلی ابن عاتکة الذی ... اثووه لیس له کفن ✤ ✤

ترکوا بفخ غدوة ✤ ✤ ... فی غیر منزلة الوطن ✤

کانوا کراما قتلوا ✤ ... لا طائشین ولا جبنین ✤

لا غسلوا المذلة عنهم ... غسل الثیاب من الدنس

هدی العباد بجدهم ... فلهم علی الناس المنن ✤

وفی تاریخ الدول للذہبی خرج بالمدینة حسین بن علی بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب دبایعه خلق وتملک مکة وبایعوه فقدم رکب العراق وفیه عدة امراء فالتقوه بفخ وهو مکان فقتل حسین وقتل من عسکره مائة وفیها مات احد القراء السبعة نافع ابن ابی نعیم المدنی واخومن تسعین سنة ودفن بالبقیع وقبره به معروف انتهی چون ذہبی این واقعه را درضمن حوادث سنة تسع وستین ومائة ذکر کرده لاجرم شهادت آنجناب درہمین بسال بوده باشد تنبیه بدانکه علی عابد پسر حسن مثنی ست با پسر حسن مثلث صاحب مروج الذهب وذہبی نوعیکه منویسد معلوم میشود که او را پسر حسن مثنی میگویند وصاحب روضة الشهدا از اولاد حسن مثلث میگوید نزد راقم حروف قول حسین کاشفی اقرب بصواب است چراکه حسن مثنی را پسری علی نام نبوده بر علمای نسب مخفی نیست وشاید که در مروج الذهب وتاریخ دول الاسلام قلم کاتب لفظ یک حسن فروگذاشت شده باشد والله اعلم بحقیقة الحال۔

زید بن الحسن العلوی رضی فی تقریب العسقلانی زید بن الحسن بن زید بن الحسن حفید الذی قبله صدوق من الثامنة وفی الخلاصة زید بن الحسن بن زید بن الحسن بن علی بن ابی طالب حفید الذی قبله واخو السیدة نفیسة وزید بن الحسن العلوی شیخ یحیی بن الحسن العلوی ذکر وا تمیزا۔

زید بن الحسن بن العلوی فی تقریب العسقلانی شیخ یحیی بن الحسن بن جعفر مقبول من الثامنة

ابراهیم بن عمر بن الحسن بن الحسن بن علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم در روضة الشهدا آورده که کنیت او ابو اسماعیل است ولو را بجهت کثرت جود وسخا غمر لقب دادند سید شریف بوده راوی احادیث جد بزرگوار خود صلی الله علیه واله وسلم بود ودر حبس دوانقی وفات کرده نود ونه سال

عمر داشت وعقب او از پسرش اسماعیل دیباج است وبس رحمہ اللہ تعالیٰ۔

زید بن علی بن الحسن بن علی المرتضیٰ الملقب بزید الشہید رضی اللہ تعالیٰ عنہم کنیت او ابو الحسین است ولادت
او سنۂ ثمانین من الہجرت وشہادتش فی سنۃ اثنتین وعشرین ومائۃ بالکوفہ واو تابعی مشہور است
وامام جلیل القدر است از ائمہ اہلبیت از طبقۂ رابعہ فی تقریب العسقلانی زید بن علی بن الحسین بن علی
بن ابی طالب الہاشمی ابو الحسین المدنی ثقۃ من الرابعۃ وہو الذی ینسب الیہ الزیدیۃ خرج فی
خلافۃ ہشام بن عبد الملک فقتل بالکوفۃ سنۃ اثنتین وعشرین وکان مولدہ سنۃ ثمانین
وفی الخلاصۃ زید احد ائمۃ اہل البیت واخو محمد وعبد اللہ وعمر وعلی بن علی وحسین عن ابیہ وابان بن
عثمان وعنہ الزہری وزکریا بن ابی زائدۃ قال ابن حبان فی الثقات رای جماعۃ من الصحابۃ قتل فی
اوائل صفر سنۃ اثنتین وعشرین ومائۃ قالہ اللیث والہیثم بن عدی والزبیر بن بکار وقال خلیفۃ
سنۃ احدی وبقی مصلوبا الی سنۃ ست ولم تر لہ عورۃ سترا من اللہ تعالیٰ و
فی روضۃ الشہدا مناقب وفضائل او در حد حساب نگنجد واو بسنہ یکصد وبست ویک در کوفہ خروج
کرد ویوسف ثقفی بفرمان ہشام بن عبد الملک با وی محاربہ نمود وراشد کہ مملوک یوسف بود تیرے
بر پیشانی دو ابروے وے زد وبدان زخم شہید شد واورا برہنہ بردار کردند وبفرمان الٰہی ان شب
عناکب بر وی تنیدند چنانچہ عورت او از ابصار مردم پوشیدہ گشت وفی تاریخ الدول للذہبی فی ذکر
حوادث سنۃ احدی وعشرین ومائۃ وفیہا قتل زید بن علی بن الحسین بن علی الہاشمی بالکوفۃ فی المصاف
وکان قد خرج وبایعہ خلق فحاربہ نائب العراق یوسف ابن عمر فظفر بہ یوسف وبقی جسدہ مصلوبا اربع سنین
وفی مروج الذہب للمسعودی وفی ایام ہشام استشہد زید بن علی بن الحسین بن علی کرم اللہ وجہہ
فی سنۃ احدی وعشرین ومائۃ وقیل فی سنۃ اثنتین وعشرین ومائۃ وقد کان زید بن علی
شاور اخاہ ابا جعفر بن علی بن الحسین بن علی فاشار علیہ بان لا یرکن الی اہل الکوفۃ اذ کانوا اہل
غدر ومکر وقال لہ بہا قتل جدک علی وبہا طعن عمک الحسن وبہا قتل ابوک الحسین وفیہا وفی اعمالہا
شتمنا اہل البیت اخبرہ بما کان عندہ من العلم فی مدۃ ملک بنی مروان وما یتعقبہم من الدولۃ
العباسیۃ فابی الا ما عزم علیہ من المطالبۃ بالحق فقال لہ انی اخاف علیک یا اخی ان تکون
غدا المصلوب بکناسۃ الکوفۃ وودعہ ابو جعفر واعلمہ انہما لا یلتقیان۔ وقد کان زید دخل علی ہشام

بالرصافہ فلما مثل بین یدیہ لم یر موضعاً لمجلس فجلس حیث انتہی بہ مجلسہ وقال یا امیر المومنین لیس احد یکبر عن تقوی اللہ ولا یصغر دون تقوی اللہ فقال ہشام اسکت لا ام لک انت الذی تنازعک نفسک فی الخلافۃ وانت ابن امۃ قال یا امیر المومنین ان لک جواباً ان احببت اجبتک بہ وان احببت اسکت عنہ فقال بل اجب قال ان الامہات لا یقعدن بالرجال عن الغایات وقد کانت ام اسمٰعیل امۃ لام اسحاق صلی اللہ علیہ وسلم فلم یمنعہ ذلک ان بعثہ اللہ نبیاً وجعلہ للعرب ابا فاخرج من صلبہ خیر البشر محمداً صلی اللہ علیہ والہ وسلم فتقول لی ہذا وانا ابن فاطمۃ وابن علی وقام وہو یقول۔

شردہ الخوف وازری بہ	کذاک من یکرہ حر الجلاد
منخرق الکفین یشکو الجوی	تنکثہ اطراف مرو حداد
قد کان فی الموت لہ راحۃ	والموت حتم فی رقاب العباد
ان یحدث اللہ لہ دولۃ	یترک آثار العدا کالرماد

فمضی علیہا الی الکوفۃ وخرج عنہا ومعہ القراء والاشراف فحاربہ یوسف بن عمر الثقفی فلما قامت الحرب انہزم اصحاب زید وبقی فی جماعۃ یسیرۃ فقاتلہم اشد قتال وہو یقول متمثلا

اذل الحیاۃ وعز الممات	وکلا اراہ طعاماً وبیلا
فان کان لا بد من واحد	فسیری الی الموت سیراً جمیلا

وحال المساء بین الفریقین فراح زید مثخنا بالجراح وقد اصابہ سہم فی جبہتہ فطلبوا من ینزع النصل فاتی بحجام من بعض القری فاستکتموہ امرہ فاستخرج النصل فمات من ساعتہ فدفنوہ فی ساقیۃ ماء وجعلوا علی قبرہ التراب والحشیش واجری الماء علی ذلک وحضر الحجام مواراتہ فعرف الموضع فلما اصبح مضی الی یوسف متنصحا فدلہ علی موضع قبرہ فاستخرجہ یوسف وبعث براسہ الی ہشام فکتب الیہ ہشام ان یصلبہ عریاناً فصلبہ یوسف کذلک ففی ذلک یقول بعض شعراء بنی امیہ یخاطب آل ابی طالب وشیعتہم من ابیات۔

صلبنا لکم زیداً علی جذع نخلۃ	ولم ار مہدیاً علی الجذع یصلب

ونبی تحت خشبته عمودا ثم کتب هشام الی یوسف باحراقه وذروه فی الریاح فی روضة الصفا
در سنه احدی وعشرین ومایة زید بن علی رضا مردم را به بیعت خویش دعوت کرده مخالفت
هشام اظهار کرد ودر بعضی از روایات چنین گفته اند که سبب مخالفت زید آن بود که او وداود بن علی
بن عبدالله بن عباس ومحمد بن عمر بن علی المرتضی بدیدن خالد بن عبدالله القسری رفتند واو ایشانرا
جوایز کرامند وصلات ولپسند داد وچون خالد از امارت عراق معزول شد یوسف بن عمر بجای او
نشست وبهشام نوشت که خالد از زید ضیاعی خریده بده هزار درهم وزر تسلیم نموده ضیاع بزید باز گذا
است وهشام زید را با داود ومحمد بشام طلبیده ازین صورت استفسار نمود وزید ورفیقانش سوگند
یاد کردند که بغیر از جایزه که از خالد گرفته اند هیچ صورت دیگر واقع نشده وهشام ایشانرا درین سوگند تصدیق
نموده اما گفت بعراق پیش یوسف باید رفت وبحضور یوسف وخالد درین قضیه سخن باید گفت وایشان
بکراهت بجانب عراق رفته چیزی بر زید ثابت نشد وچون رخصت انصراف یافت بقادسیه رسید
مراسلات کوفیان بزید رسید که بکوفه معاودت نماید تا زمام خلافت در قبضه کفایت او نهند وزید عازم
کوفه شده هرچند یاران نصیحت کردند مفید نیفتاد ودر روایتی آنکه چون یوسف بن عمر خالد بن عبدالله
بن عباس وپسرش یزید را گرفته مطالبه نمود یزید بن خالد دعوی کرد که پیش زید بن علی وداود بن علی
بن عبدالله بن عباس وغیرهما از قریش ودیعتی چند دارم هشام نیفی دانسته ایشانرا طلبید وایشان از
استکشاف نموده انجماعت منکر شدند هشام ایشانرا گفت پیش یوسف باید رفت تا بتحقیق القضیه
پردازد وانطایفه گفتند که یوسف برما ظلم خواهد کرد هشام بیوسف پیغام داد که فلان وفلانرا پیش
تو فرستادم باید که ایشانرا با یزید بن خالد مواجهه کنی اگر اقرار کنند مقر اثرا نزد من فرست واگر انکار
نمایند از یزید حجت وبینه خواه وبر تقدیریکه یزید از اقامت بینه عاجز آید ایشانرا سوگند ده وچون قسم
یاد کنند دست از ایشان باز دار وانجماعت بالضرورت بعراق پیش یوسف رفتند ویوسف یزید
بن خالد را از زندان بیرون آورده با ایشان مواجهه کرد ویزید در مجلس گفت که میان من وانطایفه
هیچ معامله نیست وبنابر مدافعه وشکنجه وتعذیب این نوع سخنان گفتم ویوسف در خشم رفته گفت
بر من وامیر هشام استهزا میکنی وفرمود تا یزید را بزندان برده چندان عقوبت کردند که هلاک شد
ودوباره اشراف عرب نیکویی واحسان کرده ودران امر زید بن علی را برهمه ترجیح وتفضیل نموده

زید و داؤد و محمد بن عمر بن علی المرتضی در کوفه متوقف شده باقی اصحاب بمدینه رفتند و کوفیان باز آغاز فتنه کردند و زید بن علی با آنکه میدانست که با پدر و اجداد او چه نوع معامله درمیان آمد بقول اهل غدر و مکر فریفته گشته تمهید بساط دعوت قیام نموده و کوفیان بخدمت او آمده و شد آغاز کردند و گفتند خلافت بارث و استحقاق بتو میرسد توقف را مجال نباید داد که ما همه در مقام اطاعتیم و زید بدعوت مشغول شده بقول اکثر مورخین چهل هزار کس با وی بیعت کردند و این قضیه بسمع یوسف که والی کوفه بود رسیده پیغام داد که تو را ازین شهر میباید رفت و زید در توقف متمسک ببهانه چند شده یوسف در باب رفتن او الحاح نمود و زید بقادسیه رفته طایفه از معارف کوفه از عقبش رفتند و باو ملحق شده گفتند که ما چهل هزار نفریم که در رکاب تو جان باختن هوس داریم و از اندک مردم شام که درین ولایت اند هیچ باک نداریم

کسیکه بهر تو جان باختن هوس دارد	چه غم ز شحنه و اندیشه از عسس دارد

اکنون ملتمس آنکه بدلی قوی و املی فسیح مراجعت نمائی تا از ایشان انتقام کشیم و هر چند زید میگفت که من میترسم که بعهد خویش وفا نکنید و مرا با عدا سپارید ایشان پیمان خود را بایمان مغلظه موکد ساختند و داؤد بن علی بن عبد الله بن عباس با زید گفت که یا ابن عم بگفتار اهل کوفه مغرور مشو و بر عهد ایشان اعتماد منمای که این جماعت از اولاد آن مردم اند که بعلی مرتضی بیوفائیها کردند و بعد از بیعت ردا از دوش حسن و تیغ بر روی حسین کشیدند کوفیان گفتند که داؤد بر تو حسد میبرد و گمان دارد که اهل بیت او به خلافت احق و اولی اند و امثال این کلمات بسیار گفتند تا زید همراه ایشان بکوفه بازگشت و داؤد بمدینه رفت و چون زید بشهر در آمد مسلمة بن کهیل با او گفت که تو را بخدا سوگند میدهم که چند کس با تو بیعت کرده اند گفت چهل هزار کس گفت با جد تو چند هزار کس بیعت کرده بودند گفت هشتاد هزار کس مسلمه گفت که چند کس از ایشان عهد بپایان بردند زید گفت که سیصد کس مسلمه استفسار نمود که جد تو فاضلتر بود از تو یا نه فرمود که او افضل بود از من مسلمه گفت آن قرن بهتر بود یا این قرن گفت آن قرن مسلمه گفت بعد از آنکه مردم آن قرن با جد تو وفا نکردند تو از اینها چه طمع داری اکنون مرا رخصت فرمای تا ازین دیار بیرون روم تا آسیب تو را نبینم زید او را رخصت داده او بیمامه رفت و درین اثنا عبد الله بن حسن مثنی نیز مکتوبی نصیحت آمیز بزید فرستاد چون اراده ازلی بشهادت

او متعلق شده بود هیچ فایدهٔ بران مترتب نگشت و زید در کوفه بدعوت مردم مشغول میبود و هرچند
گاه بمیان قبیله میرفت تا هلال محرم سنهٔ اثنی و عشرین و مائه روی نمود و درین سال زید مردم
خود را گفت که باستعداد خروج اشتغال نمائید و بعهد خویش وفا کنید و درین اثنا سلیمان بن سراقه
بارقی از کوفه پیش یوسف بن عمر که در ولایت جزیره رفته بود رفته او را از حال زید و اتفاق اهالی
کوفه آگاهی داد و یوسف همت بر دفع او مقصور داشته بکوفه آمد و جمعی از سرهنگان را فرمود تا در شهر
در جستجوی وی مشغول بودند و در خلال این احوال طایفه از معارف کوفه که با زید بیعت کرده بودند
پیش آنجناب رفته گفتند رحمک الله در شان ابوبکر و عمر چه میگوئی فرمود که من در باره ایشان بجز
نیکوئی چیزی نمیگوئیم و بعضی از قوم ما بیش ازین نگفتند که ما سزاوارتر بودیم بخلافت از ایشان
و آن دو خلیفه چون متصدی این امر شدند بکتاب خدا و سنت رسول او صلی الله علیه واله وسلم
عمل نموده بر هیچکس ظلم نکردند شیعه گفتند که بنی امیه میگویند که ما بکتاب خدا و سنت رسول عمل
میکنیم و برین تقدیر ایشان نیز بر شما ظلم نکرده باشند زید گفت بنی امیه نسبتی بابوبکر و عمر ندارند چه
اینقوم هم بر ما و هم بر شما و هم بر نفس خود ظلم میکنند و ما شما را بقران حمید و سنت رسول ذی عرش مجید
دعوت مینمائیم که سنن او را احیا نموده بدعتها را بر اندازیم اگر اجابت نمائید از اهل سعادت باشید
والا فلست علیکم بوکیل و آنجماعت بیعت زید را شکسته گفتند که امام ما جعفر صادق است نه تو
زید با ایشان خطاب کرد که یا قوم رفضتمونی بنابرین سخن اسم رافضی بر شیعه اطلاق یافت و زید
با اصحاب مقرر فرمود که در شب اول صفر سنه اثنی و عشرین و مائه خروج کنید و این سخن مسموع یوسف
بن عمر گشته حکم بن الصلت را که شحنه شهر بود فرمود که مردم را بمسجد اعظم آورده محافظت نماید تا با زید
ملحق نشوند و حکم بموجب فرموده عمل نموده دیگران زید را طلب مینمودند و زید در شب مذکور از سرای
معویه بن اسحاق بن زید بن حارثة الانصاری با جمعی بیرون آمده آتشها افروختند و بشعار خویش
زبان گشودند که یا منصور امت و بسیاری از شیعیان در مسجد محبوس بودند و چون روز شد بقولی
پانصد کس و بروایتی دویست و هژده کس حاضر بودند زید ازین معنی ملول گشته گفت سبحان الله
من دیروز چندین هزار کس شمردم باقی مردم کجا رفتند گفتند یا ابن رسول الله یوسف ایشانرا
بمسجد برده طریق آمد و شد را مسدود کرده است فرمود لاحول ولا قوة الا بالله پیداست که

ازان جمع کثیر صد بعدا ر مردم در مسجد باشند و یوسف در ظاهر کوفه بر سر تلّی ایستاده فوج فوج سپاه را از عقب یکدیگر
میفرستاد تا با زید قتال کنند دو هرد و لشکر باهم آویخته زبانه محتدکار زار کردند و صاحب رایت یوسف بر
زید حمله برده خواست که شمشیر بروے زند نا نصر بن خزیمه پیشدستی کرده بیک ضرب او را از پا سے
در آورد و زید بدشت صیّادان آمده آنجا لشکرے تمام سلاح دید و حمله برایشان برده جمعے را بقتل رسانید
و دیگران منهزم شدند و از دشت صیّادان یکناسه رفته گروهے انبوه در انموضع یافت سر مبارک
خود برهنه کرده بیک حمله سنگ تفرقه در میان انجماعت انداخت و یوسف همچنان بر سر تل ایستاده بود
و یکیک سرهنگان را بحرب زید میفرستاد و زید ایشانرا هزیمت کرده نعره میزد که اے مردم کوفه بوعده وفا
کنید که وقت مدد است و بعضے ازان بیوفایان آوازرا شنیده از جاسے خود حرکت نکردند
و یوسف وعده کرد که هر که سری نزد من آورد ده هزار درهم بوے بخشم و شامیان بر قتل حریص تر گشته
اصحاب زید را کشته و اسیر کرده پیش یوسف میبردند و یاران زید کمتر شده نصر بن خزیمه گفت که مردم کوفه
با من همان معامله پیش آوردند که با جدم علی بن ابی طالب پیش برده بودند نصر گفت جعلت فداک یا
ابن رسول الله من باری تا جان دارم شمشیر میزنم اکنون جهد باید کرد تا بدر مسجد جامع رسیم و یاران خود را
بنصرت خویش خوانیم چه میشاید که از اصحاب بیعت که دران موضع اند بمعاونت ما بیرون آیند و زید بنفس
نفیس حمله کرده بدر مسجد آمد و جمعے از شامیان را که دران محل ایستاده بودند رانده آواز داد که ای اهل
کوفه از ذل بعز درآید و از درویشی بتونگرے و از گمراهی بطریق صواب گرائید جمعے ازان گروه قصد کردند که در
مسجد را شکسته بیرون آیند زمرهٔ از مخالفان بربام مسجد دویده بسنگ و تیر ایشانرا مانع آمدند و بر در
مسجد مهم بصعوبت و شدت انجامید از رؤسا یاران زید نصر بن خزیمه و معویه بن اسحاق بن حارثه
و زیاد بن عبد الرحمن با شصت و هفت تن دیگر کشته شدند و سرهاے ایشانرا از بدن جدا کرده پیش
یوسف بردند و سائر اصحاب او خسته و مجروح گشته و زید پای ثبات افشرده همچنان جنگ میکرد
آخر الامر مخالفان تیر باران کرده ازان سهام سهمے به پیشانیے همایونش رسید و از اسپ
بیفتاد و او را از معرکه برداشته بخانه یکے از شیعه بردند جراحے آوردند که تیر از پیشانیے مبارکش
بیرون کشیده معالجه نماید اما وکیلان قضا کار خود کرده بودند علاج مفید نیفتاد و در همان شب قبری کنده جسد
همایونش را دفن کردند و یوسف هر چند جهد کرد که از مدفن او نشان یابد میسر نشد تا عاقبت یکے از غلامیکه

او را بکشتن تهدید کرد و آن غلام از خوف جان بموضع دفن او را نشان داد و یوسف جثه اش را از گور بیرون
آورد و سر او را از بدن جدا نموده پیش هشام فرستاد و جسدش را در کناسه بردار کردند انتهی مولف اینکتاب
در بعضی تواریخ دیده در ینوقت نام آنکتاب بخاطر نیامد که زید شهید وقتی با پدر خود مشورت نموده که
خروج کنم یا نه آنجناب فرمود که میترسم که کشته شوی انتهی در صواعق محرقه آورده که خلاصه آن اینست که
زید بن علی بن حسین رضی الله تعالے عنهم امامی جلیل بود از طبقه سیوم از تابعین از ائمه اهلبیت دعوی
امامت کرد و جمع کثیر از کس از اهل کوفه با و بیعت نمودند و هواخواهان او را هر چند نصیحت نمودند مفید نیفتاد
و شیعه بسبب دوستی او با ابوبکر و عمر چنانچه بالا گذشت گفتند که امام ما جعفر صادق است نه تو و تا از
ابوبکر و عمر تبرا نکنی ترا نصرت ندهیم زید گفت اذهبوا فانتم الرافضه و از آن روز ایشانرا رافضی خوانند و بعد از آن
جمعی دیگر که با و بیعت کرده بودند ایشان نیز از خدمت تقاعد نمودند و با و بغیر از دویست و بیست کس
هیچکس نماند یوسف بن عمر با لشکرے در مقابل او آمد بعد از آن بطوریکه مذکور شد آنجناب شهادت
یافت و در زمین نهروان ویرا دفن کردند و آب بران قبر جاری ساختند که علامت قبر زائل شود آنگاه
یوسف از شخصے خبر یافته از قبر او را بر آورده سرش نزد هشام فرستاد و جسدش را در سنه احدی او
اثنین و عشرین و مایته بردار زد و همچنین مدتے مدید آویخته بود تا زمانیکه هشام بن عبد الملک بمرد و ولید
بن یزید بن عبد الملک بجاے او نشسته جثه اش دفن کرد و بعضے گفته که ولید بعامل خود نوشت
که اعمد الی عجل اهل العراق فحرقه ثم انسفه فی الیم نسفا قصد کن و بر و بجانب گوساله اهل کوفه و بسوزان انرا
و پراگنده ساز او را در دریا پراگنده ساختنی آنگاه آن عامل همین عمل کرد نقل ست که در زمانے که زید را
رضی الله عنه آویخته بودند رسول الله صلی الله علیه واله وسلم یا در خواب دیده بودند که بران ساق نخلے
که ویرا آویخته اند تکیه زده بود و با مردم میگفت هکذا تفعلون بولدی یعنی اینچنین میکنند بفرزند من و جمعی از
رواة روایت کرده اند که زید را برهنه ساخته آویخته بودند و در همان روز عنکبوت بر عورت وی پرده تنیده
تا نظر مردم بران نیفتد و در ترجمه تاریخ طبرے آمده که موسے بن حبیب چنین گوید که زنے از اخیار مرا حدیث
کرد که آن شب بخواب دیدم پس کشتن زید بن علی بسه روز که گروهے از آسمان فرود آمدند با لباسهای
نیکو و بگرد دار زید ایستادند و دستها بر روے میزدند و میگریستند و یکے زن از ایشان جامه سبز
پوشیده بود و گفت اے زید ترا بکشتند و ترا بردار کردند لاجرم شفاعت جدت صلی الله علیه وسلم

نیابند و این زن کہ گفت شفاعت جدت نیابند از یکے پرسیدم کہ ان زن کیست کہ جامہ سبز پوشیدہ است گفت فاطمہ رضی اللہ تعالی عنہا بنت رسول صلی اللہ علیہ وسلم وفیہ ایضا چون خبر کشتن زید بن علی بجعفر بن محمد صادق رضی اللہ عنہما رسید بگریست وگفت قال اللہ تعالی رجال صدقوا ما عاہدوا اللہ علیہ فمنہم من قضی نحبہ ومنہم من ینتظر وما بدلوا تبدیلا از مردمان گروہے اند کہ وفا کنند بانچہ با خدای عزوجل پیمان کنند تنبیہ صاحب صواعق قصہ سوختن نعش زید را تضعیف نمودہ وحال انکہ ابن اثیر جزرے در تاریخ کامل ومسعودی در مروج الذہب اوردہ والعبارت للجزرے فلما بلغ الولید قتل یحیی کتب الی یوسف بن عمر خذ عجیل اہل العراق فانزلہ من جذعہ یعنی زیدا واحرقہ بالنار ثم انسفہ بالیم نسفا فامر یوسف بہ فاحرق ثم رضہ وحملہ فی سفینۃ ثم ذراہ فی الفرات انتہی وفی الکامل للجزری ان اقارب جعفر بن محمد الصادق قبل خروج زید فاخبروہ ببیعۃ زید فقال بایعوہ فہو واللہ افضلنا وسیدنا پوشیدہ نماند کہ قصہ زید شہید رضی اللہ عنہ انچہ در کامل ابن اثیر نوشتہ گویا ترجمہ ان در روضۃ الصفا اوردہ چنانچہ بالا گذشت بخوف تطویل لاطایل ترک عبارت الکامل نمودہ شد وفی کشف الغمۃ فی معرفۃ الائمۃ لعیسی اربیلی کان زید بن علی بن الحسین عین اخوتہ بعد ابی جعفر علیہ السلام وافضلہم وکان عابدا ورعا فقیہا سخیا شجاعا فظہر بالسیف یامر بالمعروف وینہی عن المنکر ویطلب بثارات الحسین ع وعن ابی الجارود زیاد بن المنذر قال قدمت المدینۃ فجعلت کلما سألت عن زید بن علی قیل لی ذاک حلیف القران وروی ہشام قال سالت خالد بن صفوان عن زید بن علی وکان یحدثنا عنہ فقلت این لقیتہ فقال بالرصافۃ فقلت ای رجل کان فقال کان ما علمت یبکی من خشیۃ اللہ حتی تختلط دموعہ بمخاطہ واعتقد کثیر من الشیعۃ فیہ الامامۃ وکان سبب اعتقادہم ذلک فیہ خروجہ بالسیف یدعو الی الرضا من ال محمد فظنوہ یرید بذلک نفسہ ولم یکن یریدہا بہ لمعرفتہ باستحقاق اخیہ الامامۃ من قبلہ ووصیتہ عند وفاتہ الی ابی عبد اللہ ع وفیہ ایضا لما قتل زید بلغ ذلک الی ابی عبد اللہ الصادق کل مبلغ وحزن لہ حزنا عظیما حتی بان علیہ وفرق من مالہ فی عیال من اصیب معہ من اصحابہ الف دینار وروی ذلک ابو خالد الواسطی قال سلم الی ابو عبد اللہ علیہ السلام الف دینار وامرنی ان اقسمہا فی عیال من اصیب مع زید فاصاب عیال عبد اللہ بن الزبیر اخی فضیل الرسان منہا اربعۃ دنانیر وکان مقتلہ یوم الاثنین للیلتین خلتا من صفر سنۃ عشرین ومائۃ وکان سنہ یوم قتل اثنین واربعین سنۃ رضی اللہ تعالی عنہ۔

یحیی بن زید بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم مردے بود عالم و عاقل و
با ورع و تقوی و شجاعت و شہامت و بصفات حمیدہ موصوف و سمات پسندیدہ معروف بحدیکہ جماعتی
وی را اطاعت نمودہ بخلافت قبول نمودند بالاخر بدرجہ رفیعہ شہادت کہ میراث آبای کرام او بودہ رسید
مادرش ریطہ بنت ابی ہاشم عبد اللہ بن محمد بن الحنفیہ شہادت او سنہ خمس و عشرین او سنہ ست
وعشرین ومایۃ والاول ارجح فی مروج الذہب للمسعودی ظہر فی ایام الولید بن یزید یحیی بن زید بن علی بن الحسین
بن علی بن ابی طالب علیہم السلام بالجوزجان من بلاد خراسان منکرا للظلم وما عم الناس من الجور فسیر الیہ
نصر بن سیار وسلم بن احوز المازنی فقتل یحیی فی المعرکۃ بقریۃ یقال لہا ارغونہ ودفن ہناک وقبرہ مشہور
مزور الی ہذہ الغایۃ ولیحیی وقایع کثیرۃ وقتل فی المعرکۃ بسہم اصابہ فی صدغہ فولی اصحابہ عنہ یومئذ واحتز
راسہ فحمل الی الولید وصلب جسدہ بالجوزجان فلم یزل مصلوبا الی ان خرج ابو مسلم صاحب الدعوۃ
الدولۃ العباسیۃ فقتل ابو مسلم سلم بن احوز وانزل جثۃ یحیی فصلی علیہا ودفنت ہناک واظہر اہل
خراسان النیاحۃ علی یحیی بن زید سبعۃ ایام فی سایر اعمالہا فی حال امنہم علی انفسہم من سلطان بنی امیۃ ولم
یولد فی تلک السنۃ بخراسان مولود الا دعی یحیی او بزید ولما دخل اہل خراسان الجزع والحزن علیہ
وکان ظہور یحیی فی اخر سنۃ خمس وعشرین وقیل اول سنۃ ست وعشرین ومایۃ وقد اتینا علی
اخبارہ وما کان من حروبہ فی کتاب الاوسط وفی غیرہ مما سلف من کتبنا فاغنی ذلک عن اعادتہ وکان
یحیی یوم قتل یکثر من التمثل بشعر الخنساء۔

سن یوم الکریہۃ ادفی لہا	نہین النفوس وہول النفو

وفی الکامل لابن اثیر الجزری فی وقایع سنۃ خمس وعشرین ومایۃ وفی ہذہ السنۃ قتل
یحیی بن زید بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب بخراسان وسبب قتلہ انہ سار بعد قتل ابیہ الی خراسان
کما سبق ذکرہ فاتی بلخ فاقام بہا عند الحریش بن عمرو بن داود حتی ہلک ہشام وولی الولید بن یزید فکتب
یوسف بن عمر الی نصر بمسیر یحیی بن زید وبمنزلہ عند الحریش وقال لہ خذہ اشد الاخذ فاخذ نصر الحریش
فطالبہ بیحیی فقال لا علم لی بہ فامر بہ فجلد ستمایۃ سوط فقال الحریش واللہ لو انہ تحت قدمی ما رفعتہما عنہ فلما
رای ذلک قریش بن الحریش قال لا تقتل ابی انا ادلک علی یحیی فدلہ علیہ فاخذہ نصر وکتب الی الولید
یخبرہ فکتب الولید یامرہ ان یؤمنہ ویخلی سبیلہ وسبیل اصحابہ فاطلقہ نصر وامرہ ان یلحق بالولید وامر لہ

بالفی درهم فسار الی سرخس فاقام بها فکتب نصر الی عبد الله بن قیس بن عباد یامره ان یسیره عنها
فسار حتی انتهی الی بیهق وخاف ان یقاتله یوسف بن عمر فعاد الی نیشاپور وبها عمرو بن زرارة وکان
مع یحیی سبعون رجلا فرای یحیی تجارا فاخذ هو واصحابه دوابهم وقالوا علینا اثمانها فکتب عمرو بن زرارة الی
نصر بخبره فکتب نصر یامره بمحاربته فقاتله عمرو وهو فی عشرة الاف ویحیی فی سبعین رجلا فهزمهم یحیی وقتل عمرو واصاب
دواب کثیرة وسار حتی مر بهراة فلم یعرض لمن بها وسار عنها وسیر نصر بن سیار سالم بن احوز فی طلب یحیی
فلحقه بالجوزجان فقاتله قتالا شدیدا فرمی یحیی بسهم فاصاب جبهته رماه من عنزة یقال له عیسی فقتل اصحاب
یحیی عن اخرهم واخذوا راس یحیی وسلبوه قمیصه وصلب بالجوزجان فلم یزل مصلوبا حتی ظهر ابو مسلم بخراسان
واستولی علی خراسان فانزله وصلی علیه ودفنه وامر بالنیاحة علیه فی خراسان واخذ ابو مسلم
دیوان بنی امیة فعرف منه اسماء من حضر قتل یحیی فمن کان حیا قتله ومن کان میتا خلفه فی اهله بسوء وکانت
ام یحیی ریطة بنت ابی هاشم عبد الله بن محمد بن الحنفیة و در ترجمه تاریخ طبری اورده که یحیی بن زید از کوفه بگریخت
با گروهی از شیعه و بمداین رفت و انروز کارداری بود از دست یوسف بن عمر که نامش بختری
بود نامه یوسف بن عمر ببختری امد که یحیی را طلب کن و نزدیک من فرست که او بمداین است و بختری
او را طلب کرد بیافتش و ده هزار درم دادش و او را گفت ازینجا برو و بجای دیگر شو هر جا که خواهی
یوسف بن عمر فرموده است که ترا طلب کنیم پس یحیی از مداین برفت و از انجا بقومس شد و نزدیک
مردی فرود امد که نامش زیاد بن القشیری بود و پس از انجا برفت و بسرخس شد و از انجا بمرو شد
و نصر بن سیار ان روز انجا بود در سرای ابو نصر فرود آمد و روزی چند انجا بود نامه یوسف بن عمر رسید که یحیی
بخراسان امد او را طلب کن نصر بن سیار او را می جست و خبر بیحیی رسید یاران خویش را گفت برخیزید
و بپراگنید پیش از گرفتن همه پراگنده شدند و نصر بن سیار را گفتند که یحیی بسرای ابو حفص است نصر مردی بخواند
از یاران خویش که نامش عصمة بن عبد الله الاسدی بود و او را بفرمود برو بخانه ابو حفص و یحیی را طلب کن عصمه
برنشست با سواری چند بیامد و گرداگرد سرای ابو حفص را بگرفتند و بسیار کس اندران سرای
بودند بفرمود تا یکیک را بیرون می اوردند و روی ایشان را می نگریستند تا یحیی بن زید رضی الله
عنهما را دیدند و بشناختند لباس پشمینه پوشیده و کلاهی بر سر نهاده و پالانی بر دوش گرفته عصمه
تازیانه بران پالان زد و گفت ای خداوند پالان ازین شهر بیرون شو پیش از انکه بگیرند ترا یحیی

ہم اگاہ شد و بیرون رفت در وی بگرگان نہاد چون خواست کہ بشہر اندر شود مردے از گرگان گفت
نہ تو یحیی ابن زید ے گفت ار ے یحیی بن زید گفت کہ مرا چگونہ دانستے گفت اکنون نامہ در رسید بصفت
و نعت تو یحیی بازگشت و ببلخ شد و نزدیک مردے ارشامیان کہ نامش یوسف بن مسلم بود و امیر بلخ ازرونہ
مردے بود کہ نامش عقیل بن مفضل اللیثے بود خبر یافت کہ یحیی بشہر است و مردمان را گرد اورده بزرگت خانہ
ہا راچنین گرفتند و مردم را تبازیانہ میزدند و طلب سخت میکردند و برنائی بیامد و پدر خود را دید کہ تبازیانہ
ہمی زدند عقیل گفت اے امیر پدر مرا مکش کہ ترا رہنموے کنم اندر سراے کہ یوسف بن مسلم است
عقیل کس فرستاد و یحیی را بیاوردند و بند کردند و اورا بزندان کردند و نامہ فرستاد بیوسف بن عمرو
و ورا اگاہ کرد یوسف نامہ بہشام فرستاد و ہشام بخان بیرک بود چون روزے چند برین برامد ہشام بمرد
چون خلافت بولید رسید بنصر بن سیار نوشت کہ دست از یحیے بن زید بدار و اورا بنواز و خلعت
دہ پس نصر بن سیار یحیی بن زید رضی اللہ عنہما راخلعت نیکو داد و دہ ہزار درم صلت دادش و گفت امیر
فرمودہ کہ بعراق روے و درانجا بنشینے تا انگاہ کہ فرمان آید یحیے گفت سپاسدارم و ازمرو برفت تا نیشابور
رسید بریک فرسنگے شہر فرود آمد و اگاہے بعمر بن زرارہ رسید یاران را گفت یحیی از زندان گریختہ و
معلوم نیست کہ کارش بچہ رسد بباید تا بحرب او رویم با دہ ہزار مرد روے بوی نہاد یحیی رضی اللہ عنہ
چون ان بدید بر جست درزہ در پوشید و یاران را گفت مردانہ باشید و خود در پیش بالستیاد و گفت
بحرب امدہ آید واللہ من نہ بحرب شما امدہ ام و مراراہ دہید تا بردم و ہیچ سخن باو نگفتند و تیرے
بیند اختند یاران یحیے گفتند تو حال خود را باشیان بگوی تا ترا معذور دارند یحیے سوگند بایشان
داد و گفت از خداے عزوجل تبرسید و بازگردید کہ بدستور نصر بن سیار بیرون امدہ ایم بفرمان ولید
بن یزید دست ازمن بازداشت و اگر باور ندارید نامہ نویسید بنصر سیار و از و بپرسید و من انجا
باشما باشم تا جواب شما باز آید ایشان این حدیث رانشنیدند و بر یارانش حملہ بردند و حرب در پیوست
ساعتے حرب کردند و ابو الفضل برادرش حملہ برد بر عمر بن زرارہ و اورا بیک ضربت بیفگند و ہزیمت
برلشکر افتاد و بشہر اندر بدند و یحیے روی بیاران خویش کرد و گفت ماعزم داریم کہ بعراق شویم
اگر میریم اگر زییم و برفتے با یاران بازگشت و این خبر بنصر سیار رسید سخت تافتہ شد و گفت این
گناہ ولید است و من دانستم کہ یحیے چہ کند و من خواستم کہ اورا از زندان بیرون نکنم پس نصر بن

سیار آهنگ یحیی کرد و بر مقدمه مسلم بن الاحوز المازنی را با سه هزار مرد روان کرد و خود از پس برفت یا هفت هزار مرد و یحیی را یافتند بگورگان و هفتصد مرد با او گرد آمده بودند. و هر دو با یکدیگر فراز رسیدند و حرب اندر پیوست و یحیی بن زید رضی الله عنهما میگفت انا ابن علی و فاطمه بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم و رضی الله عنهم و حرب میکرد تا نماز پیشین در رسید و گفت ما نماز میکنیم و شما نیز نماز کنید اگر اهل نماز ید مسلم بن الاحوز گفت راست میگوئید بیائید تا نماز کنیم پس یحیی بن زید با برادران بجا ئیکے شدند و وضو ساختند و نماز بگذاردند پس بیرون آمدند و صف برکشیدند و یحیی حمله برد. با یاران و خلقی بسیار بکشتند و تیر اندازان روی بدو نهادند و او را بسیار جراحت رسید و کشته شدند و پنجاه تن با یحیی بماند یحیی روی با ایشان کرد و گفت ای یاران شما را بحل کردم از بیعت هر که خواهد با من باشد و هر که خواهد باز گردد و نیز نیارد مردمان شود که من اینجا رستگاری نیابم ایشان گفتند یا ابن رسول الله ما از تو جدا نشویم تا انگاه که یکی از ما زنده ماند یحیی گفت جزاک الله خیرا پس حمله کردند و یارانش همه کشته شدند و او تنها بماند و تیر اندازان از هر سوئی همی امدند تا از اسپ اندر افتاد و مسلم بن الاحوز بیامد و بر سر یحیی بایستاد تا ان سگان سر یحیی رضی الله عنه ببریدند و بنصر سیار فرستادند و نصر نیز دنبک ولید فرستاد و تن یحیی و ابو الفضل برادرش را بگورگان بر دار کردند و همچنان همی بود تا ابو مسلم صاحب زمان بیرون امد و ایشانرا از دار فرود اورد و کفن کرد و بخاک سپرد و ولید نامه نوشت که ایشانرا از دار فرو گیرد و بنفط اندر گیر و آتش بزن انا لله و انا الیه راجعون و در روضة الشهدا اورده که از یحیی عقب نمانده احوال اولاد سبطین مصطفی تا اینجا موقوف داشته باحوال دیگر فرزندان امیر المومنین علی مرتضی رضه بپردازم بعد فراغت ازان عنان قلم باین صوب منعطف خواهد شد انشاء الله تعالے چراکه دیگر علویان بنسبت بنی فاطمه کمتراند پس مناسب چنان نمود که احوال ایشان اول بیان نموده شود والله ملهم بالصواب ٭

فضل ابن امیر المومنین علی المرتضی رضی الله تعالی عنهما باید دانست که فضل نامی دیگر وارد که معلوم نشد چراکه کتب تواریخ انچه اینوقت پیش نظر است در تفصیل اسامی اولاد امیر المومنین نام فضل یافته نمیشود مگر در قصه مقتل امام حسین علیه السلام در ضمن نام هاے برادران مقتولش یافته میشود پس معلوم شد که او نامی دیگر دارد اینجا تصریح بدان نکرده اند همانا نام او عبید الله باشد چراکه در کشف الغمه مے ارد عبید الله ابن علی مرتضی در کربلا شهید شد مگر در قصه کربلا نام او یافته نمیشود بلکه فضل بن علی

مذکور است پس معلوم میشود کہ شاید عبید اللہ ملقب بفضل باشد برین تقدیر مادرش لیلی بنت مسعود الدارمیہ باشد واللہ اعلم بالجملہ اول کسیکہ در کربلا از پسران امیر المومنین علی مرتضے شہید شد او بود کذا فے روضۃ الاحباب و روضۃ الشہدا ۔

محمد اصغر ابن امیر المومنین علے مرتضی کنیت او ابوبکر است مادرش لیلے بنت مسعود الدارمیہ است بعلم و تقاوت و شجاعت موصوف و معروف بود ہمراہ برادر بزرگوار خود حسین علیہ السلام بکربلا رفت و شہید شد در کربلا چون از برادر خود اجازت حرب درخواست انجناب اولا او را مانع آمد ابوبکر گفت اے برادر مدتے است کہ میخواستم تحفہ لایق خدمت تو پیش آرم مگر نمیدانستم کہ چہ تحفہ لایق تو باشد امروز مے بینم کہ ہیچ تحفہ لایق تر از جان نیست میخواہم کہ نثار قدمت سازم پس باجازت انجناب بمحاربہ عدا شد و محاربہ عظیم نمودہ و بسیارے از مخالفان از پای درآورد بست و یکزخم خوردہ بود عاقبت طعن نیزہ قدامہ موصلے یا زجر بن بدر نخعے یا بزخم تیر عبد اللہ بن عقبہ غنوی ازینجہان رخت بربست کذا فے روضۃ الاحباب ۔

عمر بن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالے عنہم مادرش ام حبیبہ بنت ربیعہ بودہ مردے بود عالم و باورع و تقوے اختلاف است درانکہ درکربلا شہید شد یا نہ صاحب روضۃ الاحباب میگوید کہ صحیح آنست کہ درکربلا شہید شد ہمراہ برادر خود و فے الخلاصہ للحافظ صفی الدین عمر بن علی بن ابی طالب الاکبر عن ابیہ وعنہ بنوہ محمد و عبد اللہ وعلی وثقہ العجلے قتل بالعراق مع مصعب سنۃ سبع و ستین ایام المختاریہ

عبد اللہ بن محمد بن عمر بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم فے التقریب مقبول من السابعۃ مات فے خلافۃ المنصور وفی الخلاصۃ بقیہ وافن عن ابیہ وخالہ ابے جعفر الباقر وعنہ المبارک وابواسامۃ حماد وثقہ ابن حبان قال ابن سعد توفے فے خلافۃ المنصور رحمہ اللہ تعالے و فے میزان الذہبے عبد اللہ بن محمد بن عمر بن علے بن ابی طالب ابو علیے العلوی المدنے عن ابیہ وعنہ ابو اسامہ وابن ابی فدیک قال ابن المدینے ہو وسط و قال غیرہ صالح الحدیث قال سعد ملقب دافن ۔

عبید اللہ بن محمد بن عمر بن امیر المومنین علی المرتضے رضی اللہ عنہم فے التقریب مقبول من الخامسۃ و فے الخلاصہ روی عن ابیہ وخالہ محمد بن علے بن الحسین وعنہ ابن خالہ حسین بن علی وابن المبارک رحمہ اللہ تعالے ۔

محمد بن عمر بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالے عنہم سنے التقریب صدوق من السادسۃ روایتہ عن جدہ مرسلامات بعد الثلاثین وسنے الخلاصۃ روے عن ابیہ وعنہ ابن جریج والثوری وثقہ ابن حبان۔

عثمان ابن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالے عنہما مادرش ام النبین بنت خزام بن خالد بن دارم بود بصفات حمیدہ معروف وموصوف بود وہمراہ برادر بزرگوار خود بکربلا حاضر شدہ شربت خوشگوار شہادت نوش فرمود وقت محاربہ رجزے گفت کہ ترجمہ اش اینست ۔

آمد عثمان بجنگ تیغ و تنا در کمین	خوردہ بقتل شما پیش برادر ہمین
من نہ برادر دیم خادم و چا کردیم	نشتر دیدہ شما خار جبیان تیز دین
شامے بی دین حیات تیغ کشد بر حسین	نیست دلش رنگر دیدہ انصاف بین
صبح سعادت دمید وقت بدو حی منست	مست شوم دمیدم از قدح حور عین

بعد از حرب بیکران بزخم گران یزید الطحی شمع حیات ان چراغ دودمان بباد اجل منطفے شد وان گنج زواہر معانے بزیر خاک فوات مختفے گشت کذا سنے روضۃ الاحباب

عون ابن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہما مادرش اسما بنت عمیس الخشعیہ بود وادجوانے بود خوب صورت وزیبا سیرت صافے نیت وپاکیزہ طویت حاضر شد با برادر بزرگوار خود بکربلا و بعز شہادت فایز آمد در اثناے مقاتلہ رخمے شدہ پیش حسین علیہ السلام آمد انجناب اورا فرمود کہ مجروح شدہ بخیمہ رو زخمہای خود را بہ بند گفت اے برادر بروح جدت کہ مرا از محاربہ مجاز باز مدار کہ از تشنگے بہلاکت نزدیکم دمے بنیم کہ ساقی کوثر جامے پر از شراب بہشت در دست دارد بمن اشارہ میکند ومن زود تر میخواہم کہ خود را از تشنگے برہانم وبمدد رفیق طریق شہادت کہ قافلہ سالار کاروان سعادت است جگر تشنہ خود را باب زلال فردوس رسانم باجازت امام حسین روے بمعرکہ نہاد بعد از محاربہ عظیم بطعن نیزہ خالد بن طلحہ ازین عالم درگذشت کذا سنے روضۃ الاحباب۔

جعفر ابن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالے عنہما مادرش ام النبین بنت خزام بن خالد بن دارم بودہ حاضر شد در کربلا در روضۃ الاحباب آوردہ کہ بعد از شہادت عون ابن علی از غم برادران سراسیمہ وپریشان گشتہ باجازت امام حسین ع روی بمعرکہ قتال آوردہ وداد مردانگی وجرأت بداد

بعد از محاربت بسیار در اندک زمانے ہمان شربت کہ برادران عزیزش نوشیدہ بودند جرعۂ چشید و بیک چشم زدن در مقعد صدق بدیشان رسید۔

عبد اللہ بن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہما وی برادر حقیقے جعفر بن علی مرتضی بود حاضر شد در کربلا کذا فے کشف الغمہ بعد از شہادت برادرش جعفر پیش شاہزادہ دو جہان امد بقصد احسن من قال۔

اے غمت تخم شاد مانیہا	وصل تو اصل کامرانیہا
میر دم کوہ ہاے غم بر دل	مے برم از درت گرانیہا

گفت اے برادر طاقتم از فراق برادران طاق شدہ و تنم از میدان ہجران پامال فراق گشتہ اجازتم ارزانی فرما شاہزادہ اورا دستورے داد عبد اللہ روی بمصاف گاہ نہاد و صد و ہفتاد تن را از لشکر مخالف در مہلکہ فوات افگندہ بود اخر الامر بزخم ہاے ابن شریب حضرت از مرکب در افتاد و توجہ بدرجات جنت نمودند کذا فی روضۃ الاحباب۔

عباس بن امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہما وے برادر حقیقے جعفر و عبد اللہ و عثمان بودہ بعلم و تقاوت آراستہ و بصفت طلاقت لسان پیراستہ و در شجاعت بعد از حسنین علیہ السلام وارث حقیقے پدر بزرگوار خود بودہ و از مشاہیر فرزندان حضرت امیر المومنین علی مرتضی ع بودہ حضرت امام حسین ع با او کمال محبت و خلوص داشت در معرکہ اعتماد قوے بر او میکرد چنانچہ علم انحضرت در کربلا بدست او بودہ و اخر کسے است از برادران حسین ع کہ پیش او جان فدا نمود قصہ محاربہ او در کربلا طولے دارد و در روضۃ الاحباب بالتفصیل مذکور است بالجملہ چون برائے گرفتن اب بکنار فرات رسید طاغیان شام بممانعت پیش امدند محاربہ عظیم نمود و ہشتاد تن را از ان اشقیا بکشت و جمعے را متفرق ساخت و ہر چند ایشانرا نصیحت کرد سود مند نیفتاد و جمعے کثیر بجاے بیش امدند عباس بر ایشان غالب آمدہ مشک پر اب نمودہ مے آمد کہ باز اعلاعین بر وے ہجوم اوردند درین اثنا نوفل بن ارزق بخیر خود را بوے رسانیدہ دست راست وی را بیفگند وانجناب مشک بدست چپ گرفت و بر ایشان حملہ کرد واین رجز بگفت

واللہ لو قطعتم یمینی	رضیت صابراً عن دینے

اگر کاست دشمن زمن دست است	ز دین و زمردیکم چیزے نکاست
ز نم تیغ نندیشم از مرگ ہیچ	کہ بے اب برگشتن من خطا است
اگر اب یا بم وگر نہ کنون ؟	سر اندر سراب کردن رواست

پس دست چپ او نیز بیفگندند مشک را بدندان گرفت و دشمنان را برکاب از پہلو دور میکرد
درین اثنا تیرے بر مشک رسیدہ سوراخ شد واب بیفتاد وعباس نیز بیفتاد وگفت یا اخاہ
ادرک اخاک اے برادر دریاب برادر خود را واواز او بگوش حضرت امام مظلوم رسید دانست
کہ عباس شہید شدہ ہے از دل انمظلوم براید وگفت الان انکسر ظہرے وقلت حیلتے یعنے اکنون
پشت من بشکست وچارہ من اندک شد انا للہ وانا الیہ راجعون پس ہمین ہشت پسران
امیر المومنین علے مرتضی کہ عبارت از فضل وابو بکر وعمر وعثمان وعون وجعفر وعبد اللہ وعباس
باشند کہ در کربلا با برادر بزرگوار خود امام حسین علیہ السلام شربت خوشگوار شہادت نوشیدند
فطوبی وہنیالہم ٭

فصل در ذکر علویا نیکہ در کتب اسماء الرجال مذکور اند وابن فصل عام ست مرنبے فاطمہ وغیر
بنے فاطمہ را برخے ازان مذکور شدند وبعضے مذکور میشوند۔

اسحاق بن جعفر بن محمد بن علی ابن الحسین بن علی المرتضی الہاشمی الجعفری کنیت او ابو
موسے است ومولد او مدینہ فے تقریب العسقلانے صدوق من الناسعۃ وفے الخلاصۃ اسحاق
روی عن عبد اللہ بن جعفر المخرمے وعنہ ابراہیم بن المنذر قال ابن معین مارأہ الاصدوقا وفے
کشف الغمہ فے معرفۃ الائمہ کان اسحاق بن جعفر من اہل الفضل والصلاح والورع والاجتہاد وروی
عنہ الناس الحدیث والاثار وکان ابن کاسب اذا حدث عنہ یقول حدثنے الثقۃ الرضا اسحاق
بن جعفر وکان اسحاق رضی اللہ عنہ یقول بامامۃ اخیہ موسے ع وروی عن ابیہ النص بالامامۃ علی
اخیہ موسے ع در روضۃ الشہدا اوردہ کہ او برادر اعیانے امام موسے کاظم بود ودر صورت وہیات
با حضرت رسالت صلعم مشابہت تامہ داشتہ ونشر حدیث میکرد وچون سفیان بن عیینہ اند
ونقل حدیث کردے بدینوجہ ادا فرمودے کہ حدثنے الثقۃ الرضا اسحاق بن جعفر۔

اسماعیل ابن جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہما کنیت او ابو محمد نقش بعج کذا فی روضۃ الشہدا

و فی الخلاصة اسماعیل بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب الهاشمی الامام مات وهو
صغیر ولیست له روایة فی الکتب و فی کشف الغمہ کان اسماعیل اکبر اخوته و کان ابوه علیه السلام شدید
المحبة له والبر به والاشفاق علیه وکان قوم من الشیعة یظنون انه القایم بعد ابیه والخلیفة له من بعده اذ کان
اکبر اخوته سناً ولمیل ابیه الیه واکرامه له فمات فی حیاة ابیه ع بالعریض وحمل علی رقاب الرجال الی ابیه
بالمدینة حتی دفن بالبقیع وروی ان اباعبدالله علیه السلام جزع علیه جزعاً شدیداً وحزن علیه حزناً عظیماً
وتقدم سریره بغیر حذاء ولا رداء وامر بوضع سریره علی الارض قبل دفنه مراراً کثیرة وکان یکشف
عن وجهه وینظر الیه یرید بذلک تحقیق امر وفاته عند الظانین خلافته له من بعده وازالة الشبهة عنهم فی
حیاته ولما مات اسماعیل رح انصرف عن القول بامامته بعد ابیه من کان یظن ذلک فیعتقده من اصحاب
ابیه علیه السلام واقام علی حیوته شرذمة لم تکن من خاصة ابیه ولا من الرواة عنه وکانوا من الاباعد والاطراف
فلما مات الصادق علیه السلام انتقل فریق منهم الی القول بامامة موسی علیه السلام بعد ابیه وافترق الباقون
فرقتین فریق منهم رجعوا عن حیوة اسماعیل وقالوا بامامة ابنه محمد بن اسماعیل لظنهم ان الامامة کانت فی
ابیه وان الابن احق بمقام الامامة من الاخ وفریق ثبتوا علی حیات اسماعیل وهم الیوم شذاذ لا یعرف الیوم
منهم احد یومی الیه وهذان الفریقان یسمیان الاسماعیلیة والمعروف منهم الان من یقول یقولون ان الامامة
فی اسماعیل ومن بعده فی ولده و ولد ولده الی آخر الزمان در روضة الشهداء آورده که عقب
اسماعیل از دو پسر وے محمد و علی است و عقب محمد از اسماعیل ثانی و جعفر شاعر است و بنو البغیض
از اولاد جعفر شاعر اند و اعقاب جعفر در مغرب بوده اند و ایمه معز که مستولی شدند و حکومت کردند از نسل
جعفر بن محمد بن اسماعیل اند و بنو البزاز و رحلہ از اولاد متوجه اند و حسن جنوجه از نسل اسماعیل ثانی است
و بنو التمام نیز در سوا از نسل دنیه اما علی بن اسماعیل اولاد او در دمشق و عراق و عرب بسیار اند انتهی تنبیہ
آنچه صاحب خلاصه گفته که اسماعیل صغیر مرده است نمی آید چرا که اگر صغیر مردی نسل او بدین کثرت
چگونه جاری بودی و آنچه گفته از وے روایتے در کتب موجود نیست شاید مراد از کتب کتب اہلسنت
باشد که پیش نظر او بوده والا اسماعیلیہ از وے روایت دارند و معلوم نیست که در کتب اہلسنت
روایت از وی آمده یا نه چرا که ظاہر ست که بر تمامے کتب اہلسنت کمتر کسے عبور نموده والله اعلم
بحقیقة الحال۔

حسن بن زید بن الحسن بن امیر المومنین علی المرتضے رضی اللہ تعالی عنہم فی تقریب العسقلانی ہو ابو محمد المدنے صدوق یہم وکان فاضلا ولی امرة المدینہ للمنصور من السابعة مات سنة ثمان وستین وہو ابن خمس وثمانین وفے الخلاصہ روی عن ابیہ وعکرمة وعنہ ابن ابی ذئب وزید بن الحباب وثقہ ابن حبان مات بالحاجر علے خمسة امیال من المدینة سنة ثمان وستین ومائتہ لہ عندہ فرد حدیث قال الذہبی ہو والد السیدة نفیسہ۔

حسین بن زید بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم کنیت او ابو عبد اللہ ولقب از ذو الدمعہ فی التقریب للعسقلانی ہو صدوق ربما اخطاء من الثامنہ مات ولہ ثمانون سنة مات نے حدود التسعین وفے الخلاصة الحسین بن زید بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب العلوی ابو عبد اللہ الکوفی عن ابیہ وعمومتہ محمد وعمر وعبد اللہ وعنہ ابناہ اسماعیل ویحیی وقال ابن عدی ارجوانہ لا باس بہ مات نفے حدود التسعین ومائتہ وفے میزان الذہبے حسین بن زید بن علی بن الحسین ابن علی العلوی ابو عبد اللہ الکوفی عن ابیہ واعمامہ ابے جعفر الباقر وعمر وعبد اللہ وام علے وعدة من ال علی وعنہ ابناہ اسماعیل ویحی وعباد الرواجنے وابو مصعب الزہرے وابراہیم بن المنذر وعلی بن المدینے وقال فیہ ضعف وقال ابو حاتم تعرف وتنکر وقال ابن عدے وجدت نفے حدیثہ بعض النکرة ارجوانہ لا باس بہم قال انبأ ابو یعلے انبا عبد اللہ بن محمد بن سالم نبا حسین بن زید عن علی بن عمر بن علی عن جعفر بن محمد عن ابیہ عن جدہ عن الحسین بن علی عن ابیہ عن النبے صلے اللہ علیہ وسلم قال افاطمہ ان اللہ یغضب لغضبک ویرضے لرضاک وثنا المقامی ثنا عباد الرواجنے ثنا حسین ابن زید عن اسماعیل بن عبد اللہ بن جعفر عن ابیہ عن علی مرفوعاً اذا انامت فاغسلنے بسبع قرب من بیر غرس ابراہیم ابن المنذر الخزاعی ثنا حسین بن زید حدثنے شہاب بن عبد ربہ عن عمر بن علی بن حسین حدثنے عمی کذا قال الصواب انہ اخوہ ابو جعفر عن ابیہ عن جدہ عن علی عن النبے صلے اللہ وسلم قال لن یعمر اللہ ملکا فے امتہ نبی مضی قبلہ یلغ ذلک النبی من العمر فے امتہ رواہ الحاکم فے مستدرکہ وتابعة علے الخطاء فی قولہ عم۔

حسین بن علی بن الحسین المدنی الاصغر بن امیر المومنین علی المرتضی رض فی التقریب للعسقلانی ہو صدوق من السابعة مات سنة ستین تقریباً وفے الخلاصة روی عن ابیہ ووہب بن کیسان وعنہ بنوہ محمد وعبد اللہ وابراہیم وثقہ النسائی لہ فی الکتابین فرد حدیث وفے کشف الغمہ کان الحسین

بن علی بن الحسین ورعاً فاضلا وروی حدیثاً کثیراً عن ابیہ علی بن الحسین ع وعمتہ فاطمہ بنت الحسین واخیہ
ابی جعفر ع وروی احمد ابن عیسی قال حدثنا ابی قال کنت اری الحسین بن علی بن الحسین یدعو فکنت اقول
لا یضع یدہ حتی یستجاب لہ فی الخلق جمیعا وروی حرب الطحان قال حدثنی سعید صاحب الحسن بن صالح قال لم
ار احداً اخوف من الحسن بن صالح للہ تعالی حتی قدمت المدینۃ فرایت الحسین بن علی بن الحسین علیہما
السلام فلم ار احدا اشد خوفا منہ کانما ادخل النار ثم اخرج منہا لشدۃ خوفہ وعن الحسین بن علی بن الحسین قال
کان ابراہیم بن ہشام المخزومی والیا علی المدینۃ وکان یجمعنا یوم الجمعۃ قریبا من المنبر ثم یقع فی امیر المومنین
علی علیہ السلام وشتمہ قال فحضرت یوماً وقد امتلاء ذلک المکان فلصقت بالمنبر فاغفیت فرایت القبر
وقد انفرج وخرج منہ رجل علیہ ثیاب بیاض فقال لی یا ابا عبد اللہ الا یحزنک ما یقول ہذا قلت بلی واللہ
قال افتح عینیک فانظر ما یصنع اللہ بہ فاذا ہو قد ذکر علیاً علیہ السلام فرمی من فوق المنبر فمات لعنہ اللہ
جامی در شواہد این قصہ یعنی قصہ ابراہیم مخزومی را در کرامات امیر المومنین علی علیہ السلام
آوردہ۔

زید بن الحسن المدنی بن امیر المومنین علی المرتضی رض فی التقریب ثقۃ جلیل من الرابعۃ مات سنۃ عشرین و
فی الخلاصۃ نقیب اکبر کان شریفا جوادا وثقہ ابن حبان رد علیہ عمر بن عبد العزیز صدقات رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
عن جابر وابیہ الحسن وعنہ ابنہ الحسن وعبد اللہ ابن عمرو بن خراش وفی کشف الغمۃ اما زید بن الحسن کان یلی صدقات رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم واسن وکان جلیل القدر کریم الطبع ظلف النفس کثیر البر ومدحہ الشعراء وقصدہ الناس من الافاق لطلب فضلہ و
ذکر اصحاب السیرۃ انہ لما ولی سلیمان بن عبد الملک کتب الی عاملہ بالمدینۃ اما بعد اذا قرات کتابی ہذا فاعزل زیدا عن صدقات
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وادفعہا الی فلان رجل من قومہ واعنہ علی ما استعانک علیہ السلام فلما استخلف عمر بن عبد العزیز
رحمہ اللہ تعالی کتب الی عاملہ اما بعد فان زید بن الحسن شریف بنی ہاشم وذو سنہم فاذا قرات کتابی ہذا فاردد الیہ صدقات رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم واعنہ علی ما استعانک علیہ والسلام شعراء در مدح او قصاید واشعار گفتہ اند بعضی از ان در کشف الغمہ مذکور است۔

سلم بن قیس العلوی رحمہ اللہ تعالی فی التقریب ضعیف من الرابعۃ وفی الخلاصۃ روی
عن انس وعنہ جریر بن حازم وہمام بن یحیی ضعفہ ابن معین وقال شعبۃ ذاک الذی یری الہلال قبل الناس
بلیلتین لہ عندہم حدیثان وفی میزان الذہبی وثقہ ابن معین وقال البخاری یروی عن انس وتکلم
فیہ شعبۃ وقال شعبۃ فیما رواہ عبد اللہ بن ادریس لیس عندہ سلم ذاک الذی یری الہلال قبل الناس

بلیلتین وقال ہارون بن موسے الاعورنا سلم العلوی قال قال لے الحسن البصرے خل بین الناس دبین
ہلالہم حتے یراہ معک غیرک حماد بن زید ابنا نے سلم العلوی عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یعجبہ الفرع
قال ابن عدے سلم مقل لہ نحو الخستہ وبہذا القدر لا یعتبر انہ صدوق او ضعیف لا سیما اذا لم یکن فیما
یرویہ منکر قال النسای لیس بالقوی تنبیہ از ابن معین در حق او دو قول آمد بقول صاحب خلاصہ تضعیف او
نمود وبقول ذہبے توثیق نمود شاید اول تضعیف نمودہ چون بر غلطے خود متنبہ شد از ان قول رجوع نمودہ توثیق
او نمود یا بالعکس اعتبار قول اخیر است شاید کہ دو ابن معین باشد یکے تضعیف و دیگر توثیق نمودہ واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

عبد اللہ بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم از تابعین بود و مردے

باعلم وتقوے بود ولقب او باہر بود فے الخلاصۃ روے عن ابیہ وعنہ عمارۃ بن غزیہ وموسے بن عقبہ
موثق وفے کشف الغمہ کان عبد اللہ بن علی بن الحسین اخو ابے جعفر علیہ السلام یلی صدقات رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وصدقات امیر المومنین علی علیہ السلام وکان فاضلا فقیہا وروی عن ابایہ عن
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اخبارا کثیرۃ وحدث عنہ وحملوا عنہ الاثار من ذلک ما ہو مرفوع الے عمارہ
بن غزیہ عن عبد اللہ بن علی بن الحسین انہ قال قال رسول اللہ صلعم ان البخیل کل البخیل الذی ذکرت عندہ
ولم یصل علی صلی اللہ علیہ والہ وسلم وعن عبد اللہ بن سمعان قال لقیت عبد اللہ بن علی بن الحسین فحدثنی عن
ابیہ عن جدہ عن امیر المومنین ع انہ کان یقطع ید السارق الیمنی فے اول مرۃ فان سرق ثانیۃ قطع رجلہ
الیسرے فان سرق ثالثۃ خلدہ السجن در روضۃ الشہدا اوردہ کہ وجہ تلقیب او بباہر انست از غایت
غلبا نیت نورانیت بر رخسار مبارک او بدین لقب ملقب گشت واو با محمد باقر برادر اعیانے بود
وعقب او از پسرش محمد ارقط است ۔

علی بن جعفر الصادق رضی اللہ تعالے عنہما فے التقریب ہو اخو موسے مقبول من کبار العاشرۃ

مات سنۃ عشر ومایتین وفے الخلاصہ روے عن ابیہ والثورے وعنہ ابنہ احمد ونصر بن علی الجہضمے
مات سنۃ عشر ومایتین وفے میزان الذہبی علی بن جعفر بن محمد الصادق عن ابیہ واخیہ موسے والثوری
وعنہ عبد العزیز الاویسے ونصر بن علے الجہضمے واحمد البزی وجماعۃ ما ہو من شرط کتابے لانے ما
رایت احدا لینہ نعم ولا من وثقہ لکن حدیثہ منکر جدا ما صححہ الترمذی ولا حسنہ ورواہ عن نصر بن علے
عنہ عن اخیہ موسی عن ابیہ عن اجدادہ اخبرنے ابن قدامۃ اجازۃ انا عمر بن محمد انا ابن ملوک وابو بکر القاضی

قالا انا ابو الطیب الطبرے انا ابو احمد الغطریفے حدثنا عبد الرحمن بن المغیرة نا نصر بن علے انا علی بن جعفر بن محمد حدثنی اخی موسیٰ عن ابیہ جعفر عن ابیہ محمد عن ابیہ علے عن جدہ علے رضی اللہ عنہ ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم اخذ بید الحسن والحسین فقال من احبنی واحب ہذین وابویہما کان معی فی درجتی یوم القیامة قال الترمذی لانعرفہ الا من ہذا الوجہ وفے کشف الغمہ کان علے بن جعفر رضی اللہ عنہ ے روایة الحدیث سدید الطریق شدید الورع کثیر الفضل ولزم اخاہ موسے بن جعفر علیہ السلام وروی عنہ شیا کثیر اور روضة الشہدا اورده لقب او عریضے وکنیت او ابو الحسن ست عالم بزرگ بوده در کودکے از پدر باز مانده واز برادر خود موسے کاظم علم اموختہ ونسبت بعریض است وان قریہ است بر چہار میل از مدینہ واولاد او بسیار اند وایشانرا عریضیون خوانند رحمہ اللہ تعالے۔

عمر بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم

فے الخلاصہ ہو لدنی والاصغر عن ابیہ وعنہ ابناہ علے ومحمد وثقہ ابن حبان وفے کشف الغمہ کان عمر بن علی بن الحسین فاضلا جلیلا وولی صدقات النبی صلی اللہ علیہ والہ وسلم وصدقات امیر المومنین علیؑ وکان ورعا سخیا روی الحسین بن زید قال رایت عمی عمر بن علی بن الحسین یشترط علے من ابتاع صدقات علےؑ ان تلم فی الحائط کذا وکذا ثلمة ولا یمنع من دخلہ ان یاکل منہ وعن عبید اللہ بن جریر القطان قال سمعت عمر بن علی بن الحسین بن علے بن ابے طالب یقول المفرط فے حبنا کالمفرط فے بغضنا لنا حق بقرابتنا من نبینا صلے اللہ علیہ والہ وسلم وحق جعلہ اللہ لنا فمن ترکہ ترک عظیما انزلونا بالمنزل الذی نزلنا اللہ بہ ولا تقولوا فینا مالیس فینا ان یعذبنا اللہ فبذنوبنا وان یرحمنا فبرحمتہ وفضلہ رحمہ اللہ۔

علی بن عمر بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم

فے تقریب ابن حجر مقبول من الثامنة وفے الخلاصة روے عن ابیہ وعنہ ابن ابے فدیک وثقہ ابن حبان وفے روضة الشہدا اعقب عمر الاشرف از پسر او علے اصغر محدث است واو از عم زاده خود جعفر صادق روایت کند۔

عمر بن محمد بن امیر المومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہم

وفے الخلاصة روی عن ابیہ وعنہ عباس بن عثمان الشافعے۔

محمد بن علی بن حمزہ بن الحسن العلوی البغدادی رح

فے التقریب صدوق من الثانیة

عشرۃ مات سنۃ ست وثمانین وفی الخلاصۃ روی عنہ ابی حاتم و وثقہ توفے سنۃ ست وثمانین ومأتین

محمد بن عمر بن الحسن بن امیر المؤمنین علی المرتضے المدنے رضی اللہ تعالے عنہم فے التقریب ثقۃ من الرابعۃ وفے الخلاصۃ روے عن ابن عباس وجابر وجماعۃ وعنہ سعد بن ابراہیم وابو الحجاف و طائفۃ ووثقہ ابوزرعۃ والنسائی

علی بن محمد ابو القاسم الشریف الزیدے الحرانی رح فے میزان الذہبے ہو شیخ القراء وتلمیذ النقاش وثقہ ابو عمرو الدانے واتہمہ عبد العزیز الکتانے ذکرتہ فے طبقات القراء۔

عمر بن ابراہیم العلوی الکوفے الزیدے فی میزان الذہبی ہو الحنفے الشیعے المعتزلے امام مسجد ابے اسحاق السبیعی ولد سنۃ اثنتین واربعین واربعمائۃ واجاز لہ محمد بن علی بن عبد الرحمن العلوی سمع ابا القاسم بن التنوخے وابا بکر الخطیب وجماعۃ وسکن الشام سنے شبیبتہ مدۃ وبرع فی العربیۃ والفضائل روی عنہ ابن السمعانے وابن عساکر وابو موسے المدینی وکان مشارکا فے علوم وہو فقیہ متقنع خیر دین علی بدعتہ وکان مفتے الکوفۃ ویقول افتی بمذہب ابے حنیفۃ ظاہرا وبمذہب زید تدینا وابو طالب بن الہراس الدمشقے عنہ انہ صرح بالقول بخلق القران وبالقدر وقال ابن ناصر سمعت ابنا الرسے یقول عمر بن ابراہیم جارودی المذہب ولا یرے الغسل من الجنابۃ مات سنۃ تسع وثلثین وخمسمائۃ وصلی علیہ ثلثون الفا وقد قرأ علیہ بالروایۃ بعیش بن صدقۃ الفراتے۔

محمد بن جعفر الصادق رضی اللہ تعالی عنہما فے میزان الذہبے محمد بن جعفر بن محمد بن علی الہاشمے الحسینے عن ابیہ تکلم فیہ حدث عنہ ابراہیم بن المنذر ومحمد بن یحیی العدنے ودعی الے نفسہ فے اول دولۃ المامون وبویع بمکۃ سنۃ مائتین ثم حینئذ المعتصم وہو امیر فظفر بہ واعتقل ببغداد فبقے بہا قلیلا ومات وکان بطلا شجاعا یصوم یوما ویفطر یوما مات سنۃ ثلث ومائتین وقد نیف علے السبعین وقبرہ بجرجان ذکرہ ابن عدے فے الکامل وقال البخاری اخوہ اسحاق اوثق منہ قلت فمن الباطل الذے الصق بمحمد ہذا عن ابیہ جعفر الصادق انہ قال تملک سلیمان الدنیا سبعمائۃ وستۃ اشہر وذکر قصۃ منکرۃ اخرجہا الحاکم فے مستدرکہ فشان الکتاب بہا وبامثالہا وفے کشف الغمۃ کان محمد بن جعفر سخیا شجاعا وکان یصوم یوما ویفطر یوما ویرے راے الزیدیۃ فے الخروج بالسیف روی عن زوجتہ خدیجۃ بنت عبد اللہ بن الحسن انہا قالت ما خرج من عندنا محمد یوما قط فے ثوب

حتی نکسوہ وکان یذبح فی کل یوم کبشا الا الغیا فتنۃ وخرج علی المامون فی سنۃ تسع وتسعین ومایتہ
بمکۃ وتبعہ الزیدیۃ الجارودیۃ فخرج لقتالہ عیسی الجلودی ففرق جمعہ واخذہ فانفذہ الی المامون فلما وصل
الیہ اکرمہ المامون وادنی مجلسہ منہ ووصلہ واحسن جایزتہ وکان مقیما معہ بخراسان یرکب الیہ فی موکب بنی
عمہ وکان المامون یحتمل منہ مالا یحتملہ السلطان من رعیتہ وروی ان المامون انکر رکوبہ الیہ فی جماعۃ
من الطالبیین الذین خرجوا علی المامون فی سنۃ المایتین فانہم خرج التوقیع الیہم لا ترکبوا مع محمد
بن جعفر وارکبوا مع عبید اللہ بن الحسین فابوا ان یرکبوا ولزموا منازلہم فخرج التوقیع ان ارکبوا مع
من احببتم فکانوا یرکبون مع محمد بن جعفر اذا رکب الی المامون وینصرفون بانصرافہ وذکر عن موسی
بن سلمۃ انہ قال اتی الی محمد بن جعفر فقیل لہ ان غلمان ذی الریاستین قد ضربوا غلاما لک علی حطب
اشتروہ فخرج متزرا ببردتین ومعہ ہراوۃ وہو یرتجز ویقول الموت خیر لک من عیش بذل وتبعہ
الناس حتی ضرب غلمان ذی الریاستین واخذ الحطب منہم فرفع الخبر الی المامون فبعث الی
ذی الریاستین فقال لہ ائت محمد بن جعفر واعتذر الیہ وحکمہ فی غلمانک قال فخرج ذوالریاستین
الی محمد بن جعفر قال موسی بن سلمۃ فکنت عند محمد بن جعفر جالسا حین اتی فقیل لہ ہذا ذوالریاستین
فقال لا یجلس الا علی الارض وتناول بساطا کان علی الارض فرمی بہ ہو ومن معہ ناحیۃ ولم یبق
فی البیت الا وسادۃ جلس علیہا محمد بن جعفر فلما دخل علیہ ذوالریاستین وسع لہ محمد علی الوسادۃ فابی
ان یجلس علیہ وجلس علی الارض فاعتذر الیہ وحکمہ فی غلمانہ وتوفی محمد بن جعفر بخراسان مع المامون
فرکب المامون لیشہدہ فلقیہم وقد خرجوا بہ فلما نظر الی السریر ترجل ومشی حتی دخل بین العمودین ولم
یزل بینہما حتی وضع فتقدم فصلی علیہ ثم حملہ حتی بلغ بہ الی القبر ثم دخل قبرہ فلم یزل فیہ حتی بنی علیہ ثم
خرج فقام علی القبر حتی دفن فقال لہ عبید اللہ بن الحسین ودعا لہ یا امیر المومنین انک قد تعبت
فلو رکبت فقال لہ المامون ان ہذہ رحم قد قطعت من مایتی سنۃ وروی عن اسماعیل بن
محمد بن جعفر انہ قال قلت لاخی وہو الی جنبی والمامون قائم علی القبر لو کلمناہ فی دین الشیخ فلا
نجدہ اقرب منہ فی وقتہ ہذا فابتدانا المامون فقال کم ترک ابو جعفر من الدین فقلت خمسۃ وعشرین
الف دینار فقال قد قضی اللہ عنہ دینہ الی من اوصی قلنا الی ابن لہ یقال لہ یحیی بالمدینۃ فقال
لیس ہو بالمدینۃ ہو بمصر وقد علمنا بکونہ فیہا ولکن کرہنا ان یعلمہ بخروجہ من المدینۃ لئلا یسوءہ ذلک لعلمہ

بکرا ہتنا لخزجہم عنار حمہ اللہ تعالےٰ۔

محمد بن الحسین بن الشیبہ العلوی عن عبد العزیز بن اسحاق البقال وعنہ علی بن الحسن در مسودہ نمودہ این نام را یافتم اگر بہ بینید انم کہ از کجا نقل کردہ ام اصلا یا دنیامد و در کتب اسماء الرجال کہ اینوقت بیش نظر است ذکر او بالاستقلال یافتہ نشد معلوم میشود کہ در میزان ذہبی در ضمن ذکر دیگری بودہ باشد۔ واللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔

محمد بن علی بن الحسین الحسینی الہمدانی الزیدی رح سفے میزان الذہبی رجل لقی اسماعیل الصفار و خیثمہ بن سلیمان قال الادریسی کان یجازف فی الروایۃ سفے اخرایامہ مات سنۃ خمس وتسعین وثلثمائۃ۔

قاسم بن جعفر بن محمد بن عمر بن امیر المومنین علی المرتضی رضہ فی میزان الذہبی روی عن ابائہ نسخۃ اکثرہا مناکیر قال الخطیب روی عنہ الجعانی وغیرہ۔

باب چہارم

در ذکر اکابر علویانیکہ در زمرہ فقہا و علما و صوفیہ معدود اند

احمد بن محمد بن اسماعیل بن ابراہیم طباطبا الشریف الرسی المصری رضہ سنے است کینت او ابوالقاسم است ولقب او طباطبا ومسکن او مصر است وجہ لقب این جماعت بطباطبا ان باشد کہ جد او ابراہیم طباطبا پیشوای قوم خود بودہ وسبب تلقیب او بطباطبا ان بودہ کہ در محل طفولیت از پدرش خواستہ کہ برای او جامہ بدوزد واورا مخیر ساختہ میان جبہ وقبا وہنوز زبانش بر کلام فصیح جاری نبودہ فرمودہ کہ طباطبا و بعضی گفتہ کہ او را اہل سواد بدین لقب خواندند و معنے طباطبا بلغت نبطی سید سادات باشد اما وجہ نسبت او برسی آنست کہ جدش قاسم بجبل الرس نزول فرمودہ او را رسی گفتند ہمچنین است در روضۃ الشہدا مخفی نماند کہ در کنیت او و نام جدا و اختلاف است بقول ابن خلکان کنیت او ابوالقاسم نام جدش اسماعیل بن ابراہیم طباطبا است

وبقول حسین کاشفی کہ صاحب روضۃ الشہدا است کنیت او ابوعبد اللہ و نام جدش قاسم بن ابراہیم است
بدانست راقم حروف قول کاشفی مرجح است چرا کہ او تحقیق نسب جماعت بر داختہ و تاریخ ابن خلکان
نیز غالبا از نظر او گذشتہ و ممکن کہ ہر دو کنیت یعنی ابو القاسم و ابو عبد اللہ او را ثابت باشد و
ہمچنین جدش اسماعیل و قاسم ہر دو نام داشتہ باشد واللہ اعلم بالجملہ در میان سادات حسنیہ
خانوادہ ست مشہور و معروف و در تاریخ ابن خلکان کان من اکابر وسائہا ولہ شعر ملیح فی الزہد
والغزل وغیر ذلک ذکرہ ابو منصور الثعالبی فی کتاب الیتیمہ وذکر لہ مقاطیع ومن جملتہ ما اوردہ لہ

خلیلی انی للثریا لحاسد		وانی علی ریب الزمان لواجد	
ایبقی جمیعا شملہا وہی ستۃ		وافقد من احببتہ وہو واحد	

وذکر الامیر المختار المعروف بالمسبحی فی تاریخ مصر وقال توفی فی سنۃ خمس واربعین وثلثمائۃ رحمہ اللہ تعالیٰ
وزاد غیرہ لیلۃ الثلثاء لخمس بقین من شعبان ودفن فی مقبرتہم خلف المصلی الجدید بمصر وعمرہ اربع وستون
وطبا طبا بفتح الطائین المہملتین والبائین الموحدتین وہو لقب جدہ ابراہیم وانما قیل لہ طبا طبا لانہ کان
یلثغ فیجعل القاف طاء وطلب یوما ثیابہ فقال لہ غلامہ اجی بدراعہ فقال لا طبا طبا یعنی قبا قبا فبقی علیہ
لقبا واشتہر بہ والرسی بفتح الراء والسین المشددۃ قال ابن السمعانی ہذہ النسبۃ الی بطن من سادات
العلویۃ واللہ اعلم۔

عبد اللہ بن احمد طبا طبا رحمہ اللہ کنیت او ابو محمد است حجازی الاصل است و مصری الدار و از نجبا سادات
است و در تاریخ ابن خلکان کان ظاہرا کریما فاضلا صاحب رباع وضیاع ونعمۃ ظاہرۃ وعبید وحاشیۃ
کثیر التنعم کان بدہلیزہ رجل یکسر اللوز من اول النہار الی اخرہ برسم الحلوا التی یعقدہا لاہل مصر من الاستاذ
کافور الاخشیذی الی من دونہ ویطلق الرجل المذکور دینارین فی کل شہر وکان یرسل الی الکافور
فی کل یوم جامین حلوا ورغیفا فی مندیل مختوم فحسدہ بعض الاعیان وقال لکافور الحلوا حسن فما الغرض
فارسل الیہ کافور یجزینی الشریف فی الحلوا علی العادۃ ویعفینی من الرغیف
فرکب الشریف الیہ وعلم انہم قد حسدوہ علی ذلک وقصدوا ابطالہ فلما اجتمع بہ قال ایدک اللہ انا
ما ننفذ الرغیف تطاولا ولا تعاظما وانما ہی صبیۃ حسنیۃ تعجنہ بیدہا وتخبزہ فرسلہ علی سبیل التبرک فاذا
کرہتہ قطعناہ فقال کافور لا واللہ لا تقطعہ ولا یکون قوتی سواہ فعاد الی ما کان علیہ من ارسال الحلوا

والرغیف وکان الشریف المذکور حسن المعاملة فی ما بینه وبین الناس حسن الافضال علی من یحبه ملاطفا لہم برکبه

الیهم والیه سایر اصدقایه ویقضی حقوقهم ویطیل الجلوس عندهم واثنی جماعة وکان حسن المذهب وکانت

ولادته سنة ست وثمانین ومائتین وتوفی فی الرابع من رجب سنة ثمان واربعین وثلثمایة

بمصر وصلی علیه فی مصلی العید وحضر جنازته من الخلق ما لا یحصی عدده الا الله تعالی ودفن بالقرافة

مصر الصغری وقبره معروف ومشهور باجابة الدعاء وروی ان بعض الحجاج فاتته زیارة النبی صلی الله علیه

وسلم فضاق صدره لذلک فراه فی نومه صلی الله علیه واله وسلم فقال له اذا فاتتک الزیارة فزر قبر

عبد الله بن احمد بن طباطبا وکان صاحب الرویا من اهل مصر فحکی بعض من له علیه احسان انه وقف

علی قبره وانشد۔

خلفت الهموم علی اناس	وقد کانوا بعیشک فی کفاف

فراه فی نومه وقال قد سمعت ما قلت وحیل بینی وبین الجواب والمکافات ولکن سر الی مسجد

وصل رکعتین وادع یستجب لک رحمه الله تعالی۔

عیسی بن محمد الهکاری قدس سره کنیت او ابو محمد است ولقب وی ضیاء الدین شریف حسینی

است از اولاد زید بن سبط الرسول حسن المجتبی ست رضی الله تعالی عنهما از فقهاے زمان واعیان

دوران بوده فی تاریخ ابن خلکان کان احد الامراء بالدولة الصلاحیة کبیر القدر وافر الحرمة معولا علیه

فی الاراء والمشورات وکان فی مبدا امره یشتغل بالفقه بالمدرسة الزجاجیة بمدینة حلب فاتصل بالامیر

اسد الدین شیرکوه عم السلطان صلاح الدین وصار امامه یصلی به الفرایض الخمس ولما توجه الامیر اسد الدین

الی الدیار المصریة وتولی الوزارة بها کان فی صحبته ولما توفی اسد الدین اتفق الفقیه عیسی المذکور والطواشی

بهاء الدین قراقوش فلما تولی صلاح الدین رای له ذلک واعتمد علیه ولم یکن یخرج عن رایه وکان کثیر الادلال

علیه یخاطبه بما لا یقدر علیه غیره من الکلام وکان واسطة خیر للناس نفع بجاهه خلقا کثیراً ولم یزل علی

مکانته وتوقیر حرمته الی ان توفی یوم الثلثاء عند طلوع الشمس التاسع من ذی القعدة سنة خمس

وثمانین وخمسمایة بالمخیم بمنزلة الخروبة ثم نقل الی القدس ودفن بظاهرها رحمه الله تعالی وکان یلبس

زی الاجناد ویتعمم بعمائم الفقهاء فیجمع بین اللباسین۔

محمد بن عبد الله بن تومرت المنعوت بالمهدی الهرغی قدس سره کنیت او ابو عبد الله است

از اولاد حسن مثنی رضی الله تعالی عنه ولادت او یوم عاشورا سنه خمس وثمانین واربعمائة واول ظهور
دعوة او سنة اربع عشرة وخمسمائة ووفات او سنة اربع وعشرین وخمسمائة و مدفن او جبل است
مشهور و مزار اند ابار عمر او سے و نه سال بود مردے بود عالم محدث فقیه وشجاع از اصحاب امام ابو حامد
غزالی وطرطوسی وغیرهما اخذ علم نموده وامر بالمعروف ونهی عن المنکر شعار او بوده و ترک اسباب
دنیا والتزام ورع وعبادت لازمه عادت شریف او بوده وشدید الانکار بود بر کسیکه مخالف شریعت
مینمود ذکر او در تاریخ ابن خلکان درازاست با اختصار نمودیم رحمه الله تعالی ۔

هبة الله بن علی بن محمد بن حمزة الحسنی المعروف بابن الشجری البغدادی قدس سره کنیت او
ابو السعادات است ولادت او شهر رمضان سنة خمسین واربعمائة وتوفی یوم الخمیس السادس والعشرین
من شهر رمضان سنة اثنتین واربعین وخمسمائة ودفن من الغد فی داره بالکرخ من بغداد
والشجری بفتح الشین المعجمة والجیم بعدها راء هذه النسبة الی شجرة وهی قریة من اعمال المدینة
علی ساکنها افضل الصلوات والسلام وشجرة ایضا اسم رجل وقد سمت به العرب من بعدها وقد انتسب
الیه خلق کثیر من العلماء وغیرهم ولا ادری الی من ینتسب الشریف المذکور منهما هل نسبته الی
قریة ام الی احد اجداده کان اسمه شجرة والله اعلم بالجملة مردے بود با علم وتقوے آراسته امام است
در نحو ولغت واشعار عرب صاحب تصانیف کثیره مثلا کتاب الامالی وکتاب الانتصار وشرح اللمع
وشرح التصریف وغیرهم و روایت حدیث از مشایخ متاخرین مثل ابی الحسن مبارک وعلی بن محمد وغیر
هما میدارد وحافظ ابو سعید در کتاب الذیل ذکر او نموده ودر تاریخ ابن خلکان ذکر او درازاست اینقدر
ازانجا گرفته شد رحمه الله تعالی ۔

سید محی الدین عبد القادر الجیلانی رضی الله تعالی عنه کنیت او ابو محمد است علوی بود حسنی
الحسینی از جانب پدر حسنی واز جانب مادر حسینی است نبیره ابو عبد الله الصومعی است از جانب
مادر ومادر وے فاطمه ام الخیر امة الجبار بنت ابو عبد الله الصومعی است اما نسب شریف او از جانب
پدر بدینموجب است که عبد القادر بن ابی صالح موسی بن جنکی دوست بن ابی عبد الله بن یحیی بن محمد بن داود
بن موسی الثانی الملقب بالشایر بن عبد الله بن صالح بن موسی الجون بن عبد الله المحض
بن الحسن المثنی بن امیر المؤمنین حسن المجتبی بن امیر المؤمنین علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم انتهی

ولادت او سنه احدی وسبعین واربعمایة ورود او در بغداد سنه ثمان وثمانین واربعمایة وآغاز
مجلس وعظ او سنه احدی وعشرین وخمسمایة ووفات او سنه احدی وستین وخمسمایة کذا فی النفحات
وتاریخ ولادت ووفات ومدت عمر او صاحب مرآة الخیال چه خوش گفته است ـ

سننش کامل وعاشق تولد	وفاتش گشت معشوق الٰہی

مناقب ومحامد آنجناب خارج از حد وحصر است وهر که در بر فضیلت وبزرگواری او معترف ومعتقد
اگر در زمره اولیا می بینیم او را امام ورئیس می یابیم واگر در فرقه علمای نگرم هم آنجناب را مقتدا وامام می یابیم
سبحان الله وبحمده عجب ذات بابرکات است که علمای شریعت حلقه بگوش او اند ومشایخ طریقت
قدم مبارکش بر دوش دارند امرا وسلاطین نامدار بر درش پویان وغربا وفقرا از جود وکرمش ثناگویان
مریضان از وصحت می یابند مبتلایان بلا از عنایت او براه نجات می پویند اگر جن است مطیع او واگر انس است منقاد
او واگر ملایک است از و هدایت جو چنانچه سفلیان از و پرنور علویان نیز از و پامسرور همه روحانیان را امام
است هم با قدسیان هم کلام اکثر هر قسم حاجتمندان از و کامیاب محروم از عنایت و
فیض او گویا نایاب از احوال ومناقب او علمای کبار ومورخان عالی تبار کتب های خود را زیب
وزینت بخشیده اند خصوصا اکتفا بتصنیف امام عبدالله یافعی بدان قرین وشحون است وکتب های مناقب
او نیز بسیار است چنانچه روض الریاحین فی حکایات الصالحین وخلاصة المفاخر فی مناقب الشیخ عبد القادر
وبهجة الاسرار وغیره لاجرم عاده این من قبیل تحصیل حاصل دانسته عنان قلم از آن منعطف گردانیده تیمنا
وتبرکا مختصر اندکی از بسیار وماننده مشتی نمونه از خروار قدری از احوال شریف او درین کتاب نموده
شد تا این کتاب نیز از نام نامی او سرفراز باشد واز برکت آن خالی نباشد وبالله التوفیق ـ
فی النفحات للمولانا عبد الرحمن الجامی وی در سنه ثمان وثمانین واربعمایة ببغداد رسید وبعد تمام
تحصیل علوم مشغول شد اول بقرأت قرآن وبعد از آن بفقه وحدیث وعلوم ادبیه پیش بزرگانی که در آن
زمان متعین بودند بازک روزگاری بر اقران خود فایق شد واز اهل زمان خود ممتاز گشت در سنه
احدی وعشرین وخمسمایة مجلس وعظ نهاد وبا کرامات ظاهر واحوال ومقامات عالی بوده است و
فی اخبار الاخیار للشیخ عبد الحق الدهلوی در سنه ثمان وثمانین که سال عمر آنحضرت هژده بود ببغداد
قدوم سعادت لزوم ارزانی داشت وقصد اشیاخ وائمه واعلام امت وعلمای سنت واعیان

دین نموده اول قرآن عظیم را بار روایت و درایت و شرایطین ثبت ایقان تجوید فرموده و از اعلام محدثین و اعاظم
مسندین و علمای متقنین استماع حدیث نموده و تحصیل علوم و تکمیل آن فرموده در جمیع علوم اصولاً و فروعاً
و مذهباً و خلافاً از جمیع اعلام بغداد بلکه کافهٔ علمای بلاد در گذشت حتی فاق الکل فی الکل و صار مرجع الجمیع فی الجمیع
بعد از آن حق عزو علا او را بر خلق ظاهر گردانید و قبول عظیم و عظمت تمام در قلوب خواص و عوام نهاد و بمرتبه
قطبیت کبرے و ولایت عظمی مخصوص گردانید و جمیع طوایف را از فقها و علما و طلبه و فقرا از اقطار ارض عالم
توجه بجناب عرش مآب او داده و ینابیع حکمت از محیط قلب او بر ساحل لسان جارے ساخت اما علم آنحضرت
نقل است که روزی قاری آیتی از قرآن در مجلس او بر خواند و آنحضرت وجهی در تفسیر آن بیان فرموده و وجهے
دیگر و دیگر تا یازده وجه با اینجا علم حاضران مجلس همراه او بود بعد از آن در بیان وجوه دیگر شروع نموده با تمام اربعین
وجه افاده فرموده و بر هر وجه را سندی با تصال رسانید و بهر وجه دلیلے و هر دلیلے را تفصیلے داد که موجب تعجب
حاضران گردید نقل است که جناب آنحضرت مرجع علمای عراق بلکه مخط رحال طالبان آفاق بود از جمیع اقطار عالم
فتاوی پیش آنحضرت آمدی و بے سبق و مطالعه و تفکر جواب با صواب ثبت فرمودے و هیچکس را از حذاق
علما و نجبا فضلا مجال خلاف و تکلم در آن متصور نبودے یکبار استفتا آمد از جانب بلاد عجم که صورت او این بود که
میگویند سادات علما در مردے که سوگند خورد بسه طلاق بر آن که حق تعالے را عبادتے کند که در وقت
اشتغال او بآن عبادت هیچ یکے از افراد انسانی در هیچ مکانے او را در آن عبادت شریک نباشد کدام عبادت
ادا نماید که از عهدهٔ حنث این حلف بیرون آید بعد از آنکه علمای عراقین در جواب این سوال متحیر و بعجز
از دریافت آن معترف گشته بودند پیش آنحضرت آوردند بے تجرد نظر در آن فرمود یخلی له المطاف و یطوف
اسبوعا وحده و تحلل یمینه یعنے خالے ساخته شود برای آن شخص جاے طواف خانهٔ کعبه تا طواف کند تنها و
از عهدهٔ یمینے که خورده است برآید زیرا که طواف عبادتے است که هیچکس از آدمیان در آن زمان با او همراه نیست
و فی طبقات الحنابلة للحافظ ابن رجب قدم بغداد شاباً فسمع بها الحدیث من ابی غالب الباقلانی
و جعفر السراج و ابن بیان و ابی طالب و ابن البرسی و تفقه علی القاضی ابی سعید المخرمی و ابی الخطاب
الکلوذانی و قیل انه قرأ ایضاً علی ابن عقیل و القاضی ابی الحسین و برع فی المذهب و الخلاف و الاصول
و غیر ذلک و قرأ الادب علی ابی زکریا و ابی الغنائم الرسی التبریزی و صحب الشیخ حماد الدباس
الزاهد و درس بمدرسة شیخه المخرمی و اقام بها الی ان مات و دفن بها قال ابن الجوزی کلمت

هذه المدرسة لطیفه ففوضت الی عبد القادر فتکلم علی الناس بلسان الوعظ وظهر له صیت بالزهد وکان له
سمت وصمت وضاقت المدرسة بالناس وکان یجلس عند سور بغداد مستندا الی الرباط ویتوب
عنده فی المجلس خلق کثیر فعمرت المدرسة ووسعت وتعصب فی ذلک العوام واقام فی مدرسته
یدرس الی ان توفی و ذکره ابن السمعانی فقال امام الحنابلة وشیخهم فی عصره فقیه صالح دین خیر کثیر الذکر
دائم الفکر سریع الدمعة کتبت عنه کثیرا وکان یسکن بباب الازج فی المدرسة التی بنیت له وگفته
است شیخ موفق الدین ابن قدامه که داخل شدیم در بغداد سنه احدی وخمسین وخمسمائة پیش یافتیم
شیخ عبد القادر را که انتها شده بود وی در ریاست علم و عمل وحال واستفتا وبود کفایت
میکرد طالب علم را از قصد دیگران از کثرت آنچه که مجتمع شده بود در وی علوم وصبر بر مشغولین
وسعت صدر وسیر چشمی وجمع کرده بود الله تعالی در وی اوصاف جمیله واحوال عزیزه
را ندیدم بعد او مثل او و فی بهجة الاسرار لعلی الشطنوفی الشافعی که شیخ
عبد القادر الجیلانی اخذ فقه نمود از علی بن عقیل وابی الخطاب کلوذانی وابو الحسن
فراء وابو سعید مخزومی رحمهم الله مذهبا وخلافا وفروعا واصولا وسماع حدیث نمود از جماعتی
ابو غالب باقلانی وابو سعد محمد وابو الغنائم رسی وابو بکر تمار وابو محمد جعفر وابو القاسم کرخی
وابو عثمان اصفهانی وابو طالب ابن عمر وابو طاهر ابو البرکات سقطی وابو العز هاشمی وابو نصر
محمد وابو غالب احمد وعبد الله یحیی پسران ابو علی بنا وابو الحسین صیرفی وابو منصور قزاز
وطلحه عاقولی وغیرهم وعلم ادب خواند بر ابی زکریا تبریزی وصحبت داشت با
شیخ عارف حماد دباس واخذ طریقت نمود از وی وخرقه گرفت از قاضی ابو سعید مخزومی
وکسانیکه از آنحضرت اخذ علم نموده اند امام ابو عمر قرشی وشیخ ابو مدین مغربی وقاضی ابو یعلی
وفقیه ابو الفتح وامام ابو محمد محمود بن عثمان وامام ابو حفص عمر فارسی وغیرهم جماعة کثیرة
اما طریق آنحضرت در سلوک بحسب شدت ولزوم نظیر نداشت وهیچکس را از مشایخ عصر طاقت آن نبود که با وی
مساهمت جوید و شدت ریاضت وقوت مجاهدت وطریق او تفویض بود وموافقت وتبری از حول و
وقوت وذبول در تحت مجاری اقدار بموافقت قلب وروح ونفس واتحاد ظاهر وباطن وانسلاخ از صفات
نفس با غیبت از رویت نفع وضر وقرب وبعد وفراغ قلب وروح ونفس واتحاد ظاهر وباطن در خلوه وسیر بی تجاذب شکوک وتنازع

اغیار و تشویش لقایا و بقاے تفرقہ و اتحاد قول و فعل و معانقہ اخلاص و تسلیم و تحکیم کتاب
و سنت در ہر خطرہ و لحظہ و وارد و حال و ثبوت مع اللہ فی کل الاحوال و تجرید و توحید و توحید
تفرید با حضور در موقف عبودیت کہ مستمد است از لحظہ کمال ربوبیت و حفظ احکام شریعت
با مشاہدہ اسرار حقیقت نقل است از شیخ ضیاء الدین ابو نصر موسے کہ گفت شنیدم از والد
خود شیخ محی الدین عبد القادر رضی اللہ عنہ کہ در بعضے سیاحات بدشتے افتادم
کہ در انجا آب نبود چند روز انجا بودم و آب نیافتم تشنگی غلبہ کرد حق سبحانہ و تعالے
ابرے گماشت کہ بر من سایہ کرد و قطرات چند از وے بچکید کہ بدان تسکین یافتم پس نورے
ساطع شد کہ تمام افق را در گرفت و صورتے عجیب از انمیان ظاہر شد و ندا در داد کہ یا
عبد القادر منم پروردگار تو حلال کردم بر تو ہر چہ حرام ساختم بر غیر تو بگیر انچہ طلبے و بکن ہر چہ
خواہے گفتم اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم دور شو اے ملعون این چہ سخن است ناگاہ
آن روشنائے بتاریکے مبدل شد و آن صورت دود گشت و گفت یا عبد القادر
نجات یافتے تو از من بواسطہ علم تو باحکام پروردگار و فقہ تو باحوال منازلات خود و من
بمثل این واقعہ ہفتاد تن را از اہل طریق از راہ بردم کہ یکے از انہا بجاے خود نایستاد
این چہ علم و ہدایت است کہ حق تعالے ترا اعطا فرمودہ گفتم للہ الفضل والمنۃ و منہ الہدایۃ فی
البدایۃ والنہایۃ اما وعظ آنحضرت فرمود کہ در اول حال رسول خدا را صلی اللہ علیہ وسلم
وحضرت مرتضے را علیہ رضوان اللہ در خواب دیدم کہ امر فرمودند مرا بتکلم و انداختند
در دہن من لعاب دہن و بکشاد بر من ابواب سخن و شروع نمود در ابتداے کار در یقظہ و منام
مامور و منہی میشدم و غلبہ میکرد بر من کلام بحدے کہ بے اختیار میشدم و قدرت سکوت نداشتم
و حاضر میشد در مجلس من دو سہ افراد ناس کہ از من سخن مے شنیدند عاقبت اجتماع و ازدحام
مردم بجاے رسید کہ در مجلس جاے نشست نماند در مصلای شہر میرفتم و سخن میگفتم انجا بگاہ
نیز بر مردم تنگ شد کرسے بہ بیرون شہر بردند و خلایق بے شمار از پیادہ و سوار می آمدند
و باو راے مجلس دائرہ گرفتہ مے ایستادند تا آنکہ عدد نزدیک بہفتاد ہزار میرسید نقل است
کہ در مجلس وعظ آنحضرت چار صد نفر دوات و قلم گرفتہ مے نشستند و انچہ از وی مے شنیدند

املا میکردند و کلام آنحضرت نوعے از سرعت و جهر بود که سامع را رعبے و هیبتے در دل می افزود و از
جمله خوارق کلام او آن بود که در شنیدن آن قریب و بعید یکسان بودند و بحسب قرب و بعد
مکان مجلس تفاوتے ظاهر نمیشد و در وقت تکلم او هیچکس را بجز سکوت و انصات گنجایش
نداشت و نزد ام کردن بچیزے بجز مبادرت بامتثال صورت نمے بست و وقتیکه آنحضرت
بکرسے برمے امد بانواع علوم تکلم میکرد و حاضران همه از مشاهدهٔ هیبت و عظمت ساکت
و صامت مے بودند نقلست که مجلس آنحضرت هرگز از جماعت یهود و نصاریٰ و امثال ایشان که
بر دست او بعت اسلام آورندے و از طوایف عصاة از قطاع طرق و ارباب بدعت
و فساد در مذهب و اعتقاد که تائب میشدند خالی نبودے از یهود و نصارے بیشتر از پانصد و از
طوایف دیگر بیش از صد هزار بر دست او تائب شدند و از سور سریرت بازآمدند و از
اقسام دیگر خلایق خود چه توان گفت و خضر علیه السلام اکثر اوقات از حاضران مجلس شریف
او مے بود و از مشایخ عصر هر که ملاقات میکرد وصیت مے نمود بملازمت مجلس شریف
او و میفرمود من اراد الفلاح فعلیه بالازمة هذا المجلس انتهی کلام اخبار الاخیار و در اشعة اللمعات
شرح المشکات للشیخ عبد الحق الدهلوی در ذکر مناقب امام احمد حنبل آورده که از اقوی
حجج و اسنائے براهین علو مقام و رفعت مکان و قوت مذهب و اجتهاد این امام اجل و اکرم
آن است که شیخ الشیوخ قدوة الاولیا قطب الاقطاب فرد احباب غوث اعظم شیخ محی الدین
عبد القادر رضے الله عنه و ارضاه حامل مذهب و تابع اقوال او ست و در بهجة الاسرار
نوشته است در مناقب وے کان یفتیے علے مذهب الشافعے و احمد بن حنبل و از ینجا
ظاهر مے شود که آنحضرت را اجتهادے بود که موافقت داشت بیکے از ین دو مذهب و
مشهور و مقرر آنست که ایشان حنبلے مذهب اند و ذکر ایشان در حنابله واقع و ثابت است انتهی
سلسلهٔ نسبت ارادت و لبس خرقهٔ او بدینموجب است فے النفحات الشیخ ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله
الجیلانی لبس الخرقة من ید الشیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومے و هو لبسها من ید الشیخ ابی الحسن علی بن
محمد بن یوسف القرشی الهکاری و هو لبسها من ید الشیخ ابے الفرح الطرسوسے و هو من ید الشیخ
ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز التمیمی و هو من ید الشیخ ابی بکر الشبلے قدس الله تعالے ارواحهم

وصاحب اعلام الاخیار بعد ازین این نسبت را بدینوجہ بیان میکند ابےبکر ن الشبلے وہو من جنید البغدادی وہو من سری السقطے من معروف الکرخی من داوٗد الطائی من حبیب العجمی من الحسن البصری من علی بن ابی طالب وصاحب رشحات وصاحب قول الجمیل وصاحب قوۃ القلوب میگوید کہ معروف کرخی را دو نسبت حاصل ست یکے آنکہ بیان نمودہ شد دیگر آنکہ معروف عن الامام علے بن موسے الرضا عن ابیہ الامام موسے الکاظم عن ابیہ الامام جعفر ن الصادق عن ابیہ الامام محمد باقر عن ابیہ الامام زین العابدین عن ابیہ الامام حسین سبط الرسول صلے اللہ علیہ وسلم عن ابیہ امیر المومنین علی المرتضے عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم وللامام جعفر ن الصادق ایضا انتساب اسے جدہ ابےامہ القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق عن سلمان الفارسے عن ابی بکر الصدیق عن النبی صلے اللہ علیہ وسلم انتہی مصنفان کتب اسماء الرجال اگر نام نامی انجناب رازیب کتب خود نہ نمودہ باشند ازین منقصت انجناب لازم نمے آید بلکہ کتاب شان ناقص و ناتمام است کہ ازین نام نامی او خالی باشد۔

ختم ہر نظم ونثر را الحق	باشد ازین نام شان رونق

کتاب غنیۃ الطالبین وفتوح الغیب و دیوان غوثیہ تصنیف اوست وملفوظات قادری و مکتوبات قادری اگرچہ دیگرے تالیف نمودہ مگر کلام اوست و سلسلہ عالیہ قادریہ کہ منسوب باوست درین سلسلہ بسیارے از کبرا راہ وصول الی اللہ یافتہ بمقصود خود رسیدہ اند۔

قادری گر زند این طایفہ را طعن قصور	حاش للہ کہ برارم بزبان این گلہ را
ہمہ شیران جہان بستہ این سلسلہ اند	روبہ از حیلہ چسان بگسلد این سلسلہ را

انجناب عمر گرانمایہ را از اول تا آخر باستقامت شریعت واتباع کتاب سنت صرف نمودہ وہرگز از غلبہ حرص وہوا ملازمت اغنیا نہ نمودہ بلکہ سلاطین وامرا محتاج فیض او بودہ اند در اخبار الاخیار آوردہ کہ سلطان سنجر از انجناب التماس نمود کہ اگر بارے درین دیار تشریف ارند ملک سیستان کہ از انیم روز گویند در مصارف خانقاہ نمادارم انجناب استدعاے اورا قبول ننمود و این قطعہ نوشتہ بدو فرستاد۔

چون چتر سنجری رخ بختم سیاہ باد	در دل بود اگر ہوس ملک سنجرم
زانگہ کہ یافتم خبر از ملک نیم شب	صد ملک نیم روز بیکجو نمی خرم

اما اخلاق شریفہ او واخلاق آنحضرت نسخہ بود از انک لعلے خلق عظیم ومجموعہ از انک لعلے ہدی مستقیم

بان جلالت قدر وعلو منزلت وسعۀ علم و رفعت محل که داشت با ضعفا مجالست کردی و با فقرا تواضع
نمودی و توقیر کبیر و ترحم بر صغیر و ابتدا بسلام فرمودے و بر مجالست اضیاف و طلبه صبر کردے و از
مساوی و زلات ایشان در گذشتے و هر که پیش انحضرت سوگند خوردے هر چند دروغ گفتے قبول
کردے و علم و کشف خود را بپوشیدے و با مهمان و همنشین چندان خوش خلق و کشاده روی بودے که هیچکس
نبودے و هرگز عصاة و جبابره و اغنیا را قیام نکردے و هرگز بر در امیر و وزیر نرفتی و هیچ یکے را از مشایخ عصر
در حسن خلق و وسعت صدر و کرم نفس و عطوفت قلب و حفظ ورد و صیانت عهد مساهمت و مشارکت
نداشتے نقلست که یکبارے انحضرت بعد از شهرت بحج بر آمده بود چون بجایه که موضعے است قریب بغداد
رسید فرمود که درینجا خانه بنید که فقیر تر و بیکس تر و گم نام تر از وی نباشد تا انجا فرود آئیم هر چند اکابر و روسای
انموضع منازل و بیوت عالیه مهیا ساختند والتماس شرف نزول نمودند قبول نیفتاد بعد از تفحص خانه یافتند
که پیری و عجوزه و صبیه در وی بود انحضرت بعد از طلب اذن ازان پیر شب انجا نزول فرمود هدایا و نذور
از نقود و اجناس و حیوانات بسیار آمد فرمود من از حق خود که درین اسباب دارم بر آمدم و برای این پیر
دادم حاضران نیز بموافقت انحضرت از حق خود بر آمدند و تمام ان اموال و اسباب را تسلیم ان پیر کردند
حق تعالی ان پیر را به برکت قدوم او غنای و مکنتے ارزانی داشت که هیچکس را دران موضع نبود نقلست
که روزی انحضرت فقیرے را دید که بخاطر شکسته در گوشه نشسته است پرسید که چه حال داری
و در چه خیال نشسته عرضه کرد که بجانب شط رفته بودم و چیزے نداشتم که بملاح دهم تا بکشتے نشینم و از آب
بگذرم هنوز کلام آن فقیر تمام نشده بود که شخصے صره بخدمت آورد و درو سے دینار بود صره را بفقیر داد که
این را بیر و بملاح ده بعضے از مشایخ عصر او در اوصاف انحضرت نوشته اند کان الشیخ محی الدین عبد القادر
رضی الله عنه ظاهر الوضاءة دائم البشر کثیر الحیا شدید الحیاء رحب الجناب سهل القیاد کریم الاخلاق
طیب الاعراق عطوفا رؤفا شفوقا یکرم الجلیس ویبسط ازاره همو ما و ما رأیت احسن بسانا ولا اطهر لفظا
منه و بعضے دیگر نوشته کان سیدی الشیخ محی الدین عبد القادر رضی الله عنه سریع الدمع شدید الخشیة
کثیر الهیبة مجاب الدعوة کریم الاخلاق طیب الاعراق ابعد الناس عن الفحش اقرب الناس الی
الحق شدید الباس اذا انتهکت محارم الله تعالی لا یغضب لنفسه ولا ینتصر لغیر ربه لا یرد سائلا ولو باحد ثوبیه
کان التوفیق رائده والتائید معاضده والعلم مهذبه والقرب مؤدبه والخطاب مشیره واللحظ سفیره والانس

نديمه والبسط نسيمه والصدق رايته والفتح بضاعته والحلم صناعته والذكر وزيره والفكر سمره والمكاشفة غذاؤه والمشاهدة شفاؤه وآداب الشريعة ظاهره وأوصاف الحقيقة سره رضي الله عنه -
اما کرامات و خوارق عادات ازان جناب از زمان ولادت تا این زمان نه چندان سرزد شده که محاسب وهم و خیال استقصای ان تواند نمود فی النفحات نقلا عن تاریخ الامام الیافعی -
واما کراماته یعنی الشیخ عبد القادر فخارجة عن الحصر وقد اخبرنی من ادرکته من اعلام الائمة ان کراماته تواترت او قربت من التواتر ومعلوم بالاتفاق انه لم یظهر ظهور کراماته لغیره من شیوخ الآفاق -
واز شیخ عبد الرحمن طفسونجی نقل نموده که الشیخ عبد القادر سلطان الوقت وصاحب التصرف فیه واز شیخ ابو عمرو صریفینی نقل نموده که خضر علیه السلام او را گفت یا ابا عمرو عبد القادر سید العارفین وقبلة الواقفین فی هذا الوقت فعلیک بملازمة خدمته وتعظیم حرمته واز شیخ ابو سعید قیلوی آورده که گفت الشیخ عبد القادر یبرئ الاکمه والابرص ویحیی الموتی باذن الله تعالی ودر اخبار الاخیار از شیخ علی بن هیتی آورده که گفت ندیدم هیچ یکی از اهل زمان خود را اکثر الکرامات از شیخ عبد القادر هر وقت هر که از ما خواهد که از وی کراماتی مشاهده کند میکند وخوارق ظاهر میگردد وگاهی از وی وگاهی در وی وگاهی بوی و نقل است از شیخ ابو مسعود احمد بن ابی بکر حریمی و شیخ ابو عمرو عثمان صریفینی که گفتند کرامات شیخ عبد القادر مثل عقد منضود جواهر که در پی یکدیگر در رشته کشیده شده اند هر که از ما خواهد که بشمارد کرامات او را هر روز هزار بشمارد چیزهای بسیار از وی و شیخ بزرگ شهاب الدین عمر سهروردی فرموده است کان الشیخ عبد القادر سلطان الطریق المتصرف فی الوجود علی التحقیق وکانت له الید المبسوطة من الله فی التصریف والفعل الخارق الدائم واز آنحضرت از هر جنس کرامات نقل کرده اند از تصرف در ظواهر خلق دیوان ایشان واجرای حکم بر انس وجان واطلاع ضمایر واظهار سرایر واعطای مواهب غیبیه وامداد عطایای لاریبیه وتصریف وتقلیب حوادث ودواهی وتصریف اکوان بمحو واثبات الهی واتصاف بصفت اماتت واحیا وتحقق بغت افنا وانشا وابرای اکمه وابرص وتصحیح مرضی وتشفیه اعلا وطی زمان ومکان ونفاذ امر در زمین وآسمان وسیر بر آب وطیر در هوا وتصریف ارادات مردم وتقلیب طبایع اشیا واحضار اشیا از غیب واخبار از ماضی وآتی بلا شک وریب وسایر انواع کرامات وخوارق عادات بر سبیل اتصال ودوام بین الخاص والعام بر سبیل قصد واراده مطلق بلکه بر طریق اظهار

دعوی برحق ودر ہر یکے ازین امور حکایات وروایات آمدہ است کہ قلم از تحریر وزبان از تقریر آن قاصر است ودر کتب مشایخ خصوصاً تصانیف امام عبد اللہ یافعی بدان قرین وشحون است وآنچہ از مشایخ داقعات وقت اوبلکہ از بعضے مشایخ متقدمین کہ بزمان وی رضی اللہ عنہ بطریق کشف واعلام الٰہی از وجود شریفش خبر دادہ اند ودر تعظیم وتکریم ورفع مکان واعتراف شان آنحضرت وانقیاد واطاعت احکام واوامر او خصوصاً در قول او قدمے ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ وصدق او دربن قول وبودن او مامور من عند اللہ صادر شدہ است بیشتر از انست کہ تصور توان نمود جملہ از آن در زبدۃ الآثار کہ منتخب بہجۃ الاسرار است آوردہ ایم رجاءً للقبول ووسیلۃ للدعوی او این میگوید تا خبر دادن مشایخ بآنکہ آنجناب بگوید قدمے ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ وہمہ اولیاے وقت وضع رقاب نمایند وتسلیم کنند بسیار است در نفحات الانس وروض الریاحین شرح حکایات الصالحین للامام الیافعی بالتفصیل مسطور است حاجت باعادہ ندارد دیگر متاخرین اختلاف نمودہ اند کہ بلفظ کل ولی اللہ عام است مراد اولیای وقت را وغیر آن رالیس چہ مراد باشد بعض غلات گویند کہ مراد اولیاے متقدمین ومتاخرین بیاشد وبعضے میگویند کہ اولیاے وقت مراد است این قول سالم است وتاویل ضرورت نیست واشکالی لازم نمے آید ودر صورت شق اول لازم می آید کہ صحابہ وائمہ اہلبیت ومہدی آخر الزمان وعیسے علیہ السلام وخضر علیہ السلام در تحت قدم وے در آیند واین بے ادبے است واللہ اعلم بحقیقۃ الحال بالجملہ آنجناب افضل البشر در وقت خود بودہ ودرین ہیچ شکے واختلافے نیست وباعتقاد مولف بعد از صحابہ وتابعین وتبع تابعین وائمہ اہلبیت ومہدے آخر الزمان وعیسے وخضر علیہما السلام آنجناب افضل البشر است الی یوم القیامۃ وشانہ فے الاولیاء کشان النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی الانبیاء وابن عبد البر کہ از مشاہیر علماے حدیث است میگوید کہ مردمان آخر الزمان ممکن است کہ از صحابہ نیز افضل باشند بدین دعوی حدیثے ایراد نمودہ گو اینقول او مقبول نیفتاد اگر اینقول او برصواب باشد بیشک حضرت غوث از بسیارے عام صحابی در مرتبہ قرب وولایت افضل شدن می توانند اگرچہ آن صحابے بفضیلت صحابیت مخصوص باشند واللہ اعلم بحقیقۃ الحال چون کرامات آنجناب برزبان جارے است اہلے یونا ہذا مردمان از آن فیض یاب میشوند پس کرامات سابقہ کہ ائمہ سلف وکتب ہاے خود ایراد نمودہ اند آنرا باز اعادہ نمودن بیفائدہ دانستہ ترک آنکردم آنچہ خود از کرامات ومشاہدہ

نموده ام بے کم وکاست ایراد میکنم وبالله التوفیق مولف اینکتاب را معامله روی موشیح ان
طول ست مختصر انیکه باتهام بنجا ماخوذ شده در عتاب سلطانے در امدم ازعدالت نسبت بمن حکم
قید مدت ده سال با محنت شاقه بعبور دریای شور وده هزار روپیه جرمانه صادر شد ونسبت
نبا یب من همون حکم الا انکه جرمانه وے پانصد روپیه صادر شد زندگے وبال شده بجز در ماندیم و
از زمانے بود که استغاثه ان بعدالت عالیه هاے کورت کم مے شنیدند بالجمله توکل بر خدا نموده استغاثه
بدانجا بردم وزائد از چهل هزار روپیه دران امر صرف من گردیده روی رهائی ونه پاے گریز توسل بحضرت
غوث رضی الله عنه بردم تا انکه شبے بخواب دیدم که مکانے وسیع است ودران تختے نهاده وبران
تخت فرش مکلف زربفت انداخته وتکیه زردوزی نهاده بالای تخت شخصے خوش رو وخوش خو بر نشسته
وتکیه زده من بزیر تخت نزد پایه ان نشسته حیرانم که این شخص با جلالت کیست ناگاه معلوم شد که
حضرت محبوب سبحانے وقطب ربانی وغوث صمدانی سید عبد القادر جیلانے اند پس انجناب از کمال
خوش خلقے وخنده روی بمن نگاهے کرده پرسید امروز کدام روز است گفتم روز پنجشنبه گفت فضیلت
این روز چه باشد گفتم این یوم امت است پس فضیلت او بر سایر ایام چون فضیلت این امت
بر سایر امم باز پرسید که فضیلت روز جمعه چه باشد گفتم روز جمعه یوم الله ست پس فضیلت او بر سایر ایام
مانند فضیلت خدای تعالے بر مخلوقات باز پرسید فضیلت روز دوشنبه چه باشد گفتم دوشنبه
یوم النبی است پس فضیلت او بر سایر ایام چون فضیلت رسول صلی الله علیه وسلم بر سایر ناس
ازین جواب بسیار شادمان شد وتبسم نموده گفت تو مگر غنیه را پیوسته مطالعه میکنی گفتم ارے
بعد ازان فرمود که چون دوشنبه یوم النبی است پس از روز بهتر است واین سخن را سه بار تکرار فرمود
چون از خواب در امدم فرحے وسروری بمن روی اورد مگر به تعبیران پے نبردم که چه معنے باشد بعد از
تفکر بسیار اندک امیدوار شدم که شاید خدای تعالے بروز دوشنبه بر من فضل کند
الغرض در زندان بهمین پیچ وتاب بودم که معامله نزد حکام هائی کورٹ پیش شد
بعد از رد وکد بسیار رای مستر کینپ بران قرار گرفت که برای تجویز ثانی مقدمه والپس رود ورا ے
مستر گلو بران قرار گرفت که حکم عدالت ماتحت بحال وبرقرار باشد چون دو حاکم باهم مختلف شدند
معامله با جلاس کامل تفویض نموده شد چون خبر بمن رسید نهایت ملول شدم وازان خواب که

که اندک امیدوار بودم بالکل مایوس شدم چه حکام اجلاس کامل اگر یکے ازین دو رای موافقت نمایند کارم
تمام ست اگر بالفرض رای تجویز ثانی هم شود روی رهای ندارم در کمال بیدماغی بسر بردم چون شب دراند
بخواب رفتم بعد نصف شب بخواب سے بینم که در اجلاس کامل هم حکم عدالت ماتحت بحال گردیده و مرا برای
فرستادن بعبور دریاسے شور از محبس بردوان برادرده در محبس علی پور برده اند و از انجا قید بان بجزیره میفرستند
وجهاز نیز طیار ست لبد دو سه روز روانه خبر بره میشوم دان محبس بغایت مستحکم ست و دیوار هاے او
اینقدر بلند ست که اگر مردم دران نظر کند دستار از سر بیفتد و دیوار از سنگ خاره است و دروازه بغایت
مستحکم و آهنے است و مقدور بشر نیست که از انجا بدر آید من حیران و متفکر ایستاده باخود میگویم که از
بندگان خدا کسے باشد که ازین زندان مارا بدر برد خدایا اگرچه یکسے اینقدرت نداده که مرا از دست
این ظالمان بے ایمان نجات دهد مگر تو قادری که مرا نجات بخشے از تو این عجیب و غریب نباشد
درین فکر بودم که دو کس سپاهی از بیرون متوجه دروازهٔ زندان شدند و از کمال غضب دست در حلقه
زندان زده زور کردند تا ان دروازه از بیخ برکنده شد از ابدر افگندند و یکراست بسوی من امدند و هر دو
دست من از دو جانب گرفتند و مرا کشان کشان بیرون میبرند من حیرانم که آیا ایشان کیستند اخر پرسیدم
که شما چه کسانید و مرا کجا میبرید گفتند ما سپاهیان سید عبد القادر جیلانے رضی الله تعالے عنه هستیم پدران
تو باستغاثه بحضرت غوث رفته بودند حکم رهای نسبت تو صادر شده و ما را متعین فرمودند که از دست
انگریزان تو را رهای دهیم اینگفته مرا بدر بردند و گفتند برو هر جا که خواهی اکنون هیچکس را بر تو دستی نباشد
و گفتم اکنون شما میروید باز انگریزے پاسبان که اینجا میبیند مرا میگیرند ایشان عرا زجر نموده گفتند چه ایستاده
برو هر جا که خواهی که کسے را بجز نظر کردن در تو قدرتے نباشد این بگفتند و برفتند و من ساعتے در انجا متفکر
ایستادم که شاید کسے مرا باز بگیرد بعد ازان دیدم که سپاهیان و حکام نمے توانند که پیش من ایند اهسته اهسته
خرامان خرامان بدر رفتم و بخانه خود رسیده فقرا را داد و درویش نمودم و از خواب برجستم روز سیوم ان بود که
از اجلاس کامل حکم شد که حکم عدالت اسفل منسوخ و مستر و گردید و فقیر با نائب خود رهای یافت و ان روز
دوشنبه بود الحمد لله علے ذلک و تاریخ صدور این حکم بتاریخ ۱۲ ماه ساره سنه ۱۲۷۶ مطابق دوشنبه ۸ ماه ابریل ۱۸۶۰ از عدالت
عالیه هائی کورٹ کلکته صادر شده بود دم انکه وقتے مدیون بودم و از تقاضاے وانیان تنگ بودم د
توسل بانجناب نموده بودم که شبے بخواب دیدم که حضرت غوث پاک تشریف اورده اند و گویا عزیمت انداز

که ازین دیار سفر کنند من پیش انجناب رفتم و گریه نمودم و گفتم که پشت پناه من جناب شما دیدچون ازینجا بروید دیگر حال من چه باشد دست مبارک بر سر من فرود آورد و گفت که دل شاد دار که امسال همه قرض تو ادا خواهد شد و برادران تو نیز بسبب تو نجات خواهند یافت و دیگر هم برای امرے خائف مباش که هیچ مکروہے تو نرسد بیدار شدم و عظیم خرم که بشارت ادای دین یافتم مگر ازینجمله که دیگر هم برای امرے خائف مباش که مکروہے تو نرسد اندیشیدم که شاید بلاے دیگر من متوجه است مگر مآل کار خیر است بهر حال بفضل الٰهی ان دین همدران سال بسهولت تمام ادا شد درین اثنا عبد الله نام شخصے ساکن پیشاور ناگاه بیکرحم جانگاه چیف جسٹیس های کورٹ کلکته مسٹر نارمن صاحب را قتل نمود و بان سبب باشتباه آنکه شاید او معرفتے دارم و این بسازش من بوقوع آمده حاکم بردوان تکفاف نام مرا بوجه ماخوذ کرد انوقت دانستم که تعبیر خواب من چه بود مگر الحمد لله بے تکلف بلا حرج رهای یافتم و دانستم از ان تهمت پاک برآمده وقتے دیگر مرا مشکلے پیش آمد که برای دفع ان هیچ چاره نمیدانستم از هر طرف مایوس بودم و وسیله بحضرت غوث بردم شبے بخواب دیدم که انجناب بر تختے وسیع نشسته و نزد او سه ظرف است در یکے ازان شربت ایمان و در دیگرے شربت علم و در دیگرے شربت چیزے است که یادم نیست مگر انجناب پیوسته از ظرفیکه شربت ایمان ست مینوشد یکبار نوشیده ظرف بر تخت نهاد من دست فراز کردم و انرا گرفتم و قدرے ازان نوشیدم بعد ازان بانجناب گفتم که این بود فضله شما که نوشیدم انجناب بسیار شادمان شدند و خندیدند بعد ازان از خواب بیدار شدم و تعبیر نمودم که حق تعالی مراد من برارد بعد ازان به برکت دیدار همایون او انکار مشکل بسهل ترین صورتے آسان گردید و مدعا بر حسب خواهش گشت علاوه برین بارها برای امورات مشکل انجناب را بدرگاه باری وسیله نموده ام و حضرت قاضی الحاجات حاجتم برآورده ساخته بآرزویم رسانیده لله الحمد والمنة اینک هم امیدوار فضل و کرم فضال ذو الجلال بیاسیتم و حضرت غوث را وسیله ساخته ام و منتظر فرج نشسته ام دیده باید از پرده غیب چه بظهور آید و وارد ومن الربانیه [?] آورده که صد کس از علما و اذکیاے عراق باهم متفق شده و هر یکے سوالے مشکل از هر قسم آماده ساخته برای مناظره با حضرت شیخ در آمدند چون پیش وے رسیدند هیچ نتوانستند گفت انجناب هر یکے را جداگانه فرمود که سوال تو اینست و جواب ان این و هر یکے متعجب و متحیر و معترف برگشتند و تفصیل ان قصه در کتاب مذکور است رحمة الله علیه مشایخ و علما و شعرا در مناقب انجناب قصاید و غزلیات و رباعیات و

و قطعات انشا نموده اند بعضے ازان دربیان مے ارم ۔

خواجه بہاء الدین نقشبند بخارے گفته

موبع حسب سبحانی مقدس قطب ربانی — علی سیرت حسن ثانی محی الدین جیلانی

قدا و سرو روحانی لبش یاقوت رمانی — حدیث فیض حقانی محی الدین جیلانی

بعنے پیر کنعانی بصورت یوسف ثانی — بہمت شاه مردانی محی الدین جیلانی

عطا بخش محبانی خطا بخش مریدانی — شفا بخش مریضانی محی الدین جیلانی

مریدش شیخ ملتانی بملک عقل خاقانی — چه خاقان عرش ایوانی محی الدین جیلانی

بود بر درگہش زانی بہاء الدین بربانی — بقدر دین حقانی محی الدین جیلانی

قدسی

بده دست یقین ای دل بدست شاه جیلانی — که دست او بود اندر حقیقت دست یزدانی

امیر دستگیری غوث الاعظم قطب ربانی — چه سید عالم زہی محبوب سبحانی

نشان شان بیچونی بیان سر مکنونی — بصورت مثل پیغمبر بسیرت مرتضی ثانی

که میگویند ترا در حسن و خوبی یوسف ثانی — که او محبوب یعقوب است تو محبوب سبحانی

نیاز اندر جناب پاک او از قدسی ان ماند — بود یعقوب بیش گر باشد انجا ماه کنعانی

وله ایضاً

سرور کون و مکان منظور انوار خدا — مظہر انوار یزدان نور چشم مصطفیٰ

سید والا نسب محبوب رب العالمین — قرة العین علی عالی همم مشکل کشا

هادی دوران نشان یادگار اہلبیت — والی جیلان برج خانه خیر النسا

عالم علم شریعت واقف سر خفی — سالک راه حقیقت پیشوای اتقیا

یوسف مصر صداقت عیسی دین نبی — موسی طور صداقت هم مقام انبیا

پادشاه دین و دنیا مجمع فضل و کرم — منبع جود و سخاوت مرجع شاه و گدا

عالم دنیا منور شد ز نور مقدمت — مرحبا یا غوث الاعظم مرحبا صد مرحبا

سید شرف الدین عیسی بن قطب الاقطاب سید محی الدین عبد القادر الجیلانی رضی الله تعالی عنهما

در خزینة الاصفیا آورده که جمیع علوم را در خدمت با برکت حضرت غوث الاعظم رضی الله عنه کسب نموده درس حدیث و فقه و وعظ میفرمود و کتاب جواهر الاسرار در علم صوفیه که مشتمل بر حقایق و معارف است تصنیف حضرت وی است و حضرت غوث صمدانی کتاب فتوح الغیب بجهت وی تصنیف فرموده است و وفات آنجناب سنه ثلث وسبعین وخمسمائة رحمه الله تعالی۔

سید احمد رفاعی قدس سره کنیت وے ابو العباس حسینے است از اولاد امام موسے کاظم رضی الله عنه و وے بود فقیه صالح شافعی المذهب از کبار صوفیه سلسله خانواده رفاعیه بوے منسوب است وفات وی یوم الخمیس الثانی والعشرین من جمادی الاولی سنه ثمان وسبعین و خمسمائة بام عبیده و بوفی عمر السبعین فی تاریخ ابن خلکان ابو العباس احمد بن ابی الحسن علی بن ابی العباس احمد المعروف بابن الرفاعی کان رجلا صالحا فقیها شافعی المذهب اصله من العرب وسکن فی البطائح من العراق بقریة یقال لها ام عبیده وانضم الیه خلق عظیم من الفقراء واحسنوا الاعتقاد فیه وتبعوه الطائفة المعروفة بالرفاعیة والبطائحیة من الفقراء منسوبة الیه ولاتباعه احوال عجیبة من اکل الحیات وهے حیة والنزول فی التنانیر وهی تتضرم بالنار فیطفئونها ویقال انهم فی بلادهم یرکبون الاسود ومثل هذا واشباهه ولهم مواسم یجتمع عندهم من الفقراء عالم لا یعد ولا یحصی ویقومون بکفایة الکل ولم یکن له عقب وانما العقب لاخیه واولاده یتوارثون المشیخة والولایة علی تلک الناحیة الی الان وامورهم مشهورة مستفیضة فلا حاجة الی الاطالة فیها وکان للشیخ احمد مع ماکان علیه من الاشتغال بعبادة شعر فمنه علی ما قیل۔

اذا جن لیلی هام قلبی بذکرکم	انوح کما ناح الحمام المطوق
وفوقی سحاب یمطر الهم والاسی	وتحتی بحار للهوی تتدفق
سلوا ام عمرو کیف بات اسیرها	تفک الاساری دونه وهو موثق
فلا هو مقتول ففی القتل راحة	ولا هو ممنون علیه فیعتق

ولم یزل علی تلک الحال الی ان توفی والرفاعی بکسر الراء وفتح الفاء وبعد الالف عین مهملة هذه النسبة الی رجل من العرب یقال له رفاعة هکذا نقلته من خط بعض اهل بیته وام عبیده بفتح العین المهملة وکسر الباء الموحدة وسکون الیاء المثناة من تحتها ثم دال مهملة وهی عدة قری مجتمعة فی وسط الماء بین واسط والبصرة ولها شهرة بالعراق والله اعلم وفی النفحات للجامی سید احمد بن ابی الحسن الرفاعی قدس سره

ذو المقامات العلية والاحوال السنية خرق الله سبحانه علے يديه العوائد وقلب له الاعيان واظهر العجائب

ولكن اصحابه فقيههم الجيد والردے يدخل بعضهم النيران ويلعب بالحيات وهذا ما عرفه الشيخ ولا صلحاء اصحابه نعوذ

بالله من الشيطان وی از اولاد بزرگوار امام موسے کاظم است رضی الله تعالی عنه ونسبت خرقه
وے به شیخ بواسطه شبلی میرسد ساکن ام عبیده بوده از بطایح ابوالحسن علی که خواهرزاده وی است
گفته است که یکروز بر در خلوت وے نشسته بودم وپیش وی آواز کسی شنیدم چون نظر کردم پیش
وے کسے نشسته دیدم که هرگزش ندیده بودم ساعتے دراز با هم سخن گفتند پس آن شخص از روزنے
که در دیوار خلوت شیخ بود بیرون آمد وچون برق خاطف در هوا بگذشت پس پیش شیخ در آمدم وپرسیدم
که این مرد که بوده گفت تو ویرا دیدی گفتم آرے گفت او کسے است که الله تعالی بحر محیط را بوی محافظت
میکند ویکے از رجال اربعه است سه روز است که وی مهجور شده است اما نمیداند گفتم یا سیدی سبب
مهجوری وی چیست گفت وے در یکی از جزایر بحر محیط مقیم است آنجا سه شبان روز متصل باران
بارید بخاطر وے گذشت که کاش این باران در عمرانات بودے وبعد از آن استغفار کرد بسبب این
اعتراض مهجور شده است پس من گفتم یا سیدے ویرا بمهجوری وی اعلام کردے گفت نه شرم داشتم
گفتم اگر فرمائی من ویرا اعلام کنم گفت میکنی گفتم آرے گفت سر در گریبان خود در کش در کشیدم آوازے
بگوشم رسید که یا علی سر برآر سر برآوردم خود را در یکی از جزایر بحر محیط دیدم در کار خود حیران شدم
برخاستم واندکے برفتم آن مرد را دیدم بروے سلام کردم وآن قصه را باوی بگفتم سوگند برمن داد که هرچه
ترا گویم چنان کن گفتم چنان کنم گفت خرقه مرا در گردن من کن ومرا بروی در زمین میکش ومنادی
میکن که این سزاے آنکس است که بر خدای تعالی اعتراض کند خرقه را در گردن وی کردم وخواستم
که ویرا بکشم هاتفی آواز داد که اے علے ویرا بگذار که ملایکه آسمان بروی بزارے در آمدند وگریان شدند
وخداوند تعالے از وی خوشنود شد چون آن آواز شنیدم بیخود شدم چون بخود باز آمدم خود را پیش
خلوت خود دیدم والله که ندانستم که چون رفتم وچون آمدم وچون وقتے کسے از سیدے احمد تعویذی طلبید
وکاغذ بیاوردے که بنویسد اگر سیاهی نبودے کاغذ را بگرفتے وبے سیاهی بنوشتے وقتے براے
شخصے بے سیاهی بنوشت ومدتے مدید غائب شد وبعد از آن آن کاغذ را باز آورد بر سبیل امتحان
وگفت اے شیخ براے من دعاے بنویس چون در آن کاغذ نگریست گفت ای فرزند این کاغذ

نوشته است و بوی داد روزی دو تن از اصحاب وی بصحرا رفتند و باهم نشستند و حکایت میکردند
یکی ازان دیگری را پرسید که ترا درین مدت از ملازمت سید احمد چه حاصل شده گفت نعم هر تمنا که
میخواهی بکن گفت ای سید میخواهم که نامه آزادی ما از دوزخ همین ساعت از آسمان فرود آید
ان دیگری گفت کرم خدای تعالی بسیار است و فضل وی بیحد است درین حال که ایشان درین
مقال بودند ناگاه ورقی سفید از آسمان فرود افتاد انرا برگرفتند دران هیچ نوشته ندیدند پیش سید
آمدند (یعنی سید احمد) و از حال خود هیچ ناگفته الورق را بوی دادند چون سید (یعنی سید احمد) دران ورق
نگریست خدای تعالی را سجده کرد و چون سر از سجده برداشت گفت الحمد لله الذی اراني عتق اصحابي من النار
فی الدنیا قبل الآخرة گفتند ای سید این ورق سفید است گفت ید قدرت بسیاهی نه نویسد این
بنور نوشته شده است گفته اند وی را با کمال اشتغال بعبادات اشعار لطیف بوده است فمنها اشعار
المذکور و بعضی گفته اند که این ابیات را از قوال شنیده است و بران رفته از دنیا درگذشت. روض الریاحین
مذکور است که بصحبت سید عبد القادر جیلانی رض رسیده و در خزینة الاصفیا آورده که در آخر بخدمت
حضرت غوث الاعظم حاضر شده فایده های عظیم برداشت و از غایت محبت والده اش را حضرت
غوث الثقلین همشیره خود خواندی و وی را همشیره زاده خود گفتی و بارها درباره وی فرمود شعر

کذا ابن الرفاعی کان منی ——— لیسلک سی طریقی واشتغالی

ابو عبد الله الصومعی قدس سره علوی بوده حسینی جد مادری حضرت سید عبد القادر الجیلانی
ست رضی الله تعالی عنه در نفحات آورده که وی از بزرگان مشایخ گیلان و روسای زهاد ایشان
بوده مر او را احوال عالی و کرامات ظاهر بوده جماعتی از بزرگان مشایخ عجم را دریافته بود و مستجاب الدعوة
بود وقتی که در غضب شدی حق سبحانه تعالی از برای وی زود انتقام کشیدی و هرچه خواستی خدای تعالی
چنان کردی و هر چیز که پیش از وقوع ان خبر کردی چنانکه خبر کرده بودی واقع شدی جماعتی از
اصحاب وی بقصد تجارت بسمرقند رفته بودند نزدیک بسمرقند جماعتی سواران بغارت ایشان بیرون
آمدند جماعت تاجران شیخ ابو عبد الله را آواز دادند دیدند که درمیان ایشان ایستاده است میگوید
سبوح قدوس ربنا الله دور شوید ای سواران از میان ما همه سواران متفرق شدند و هیچ کس
نتوانست که اسپ خود را نگاه دارد بعضی بکوه ها افتادند و بعضی بوادیها و دو تن از ایشان با یکدیگر

جمع نتوانستند شد از شهر ایشان بر بستند بعد از ان شیخ را در میان خود طلبیدند نیافتند چون بگیلان
باز گشتند و قصه را باز گفتند اصحاب شیخ گفتند شیخ هرگز از میان ما غایب نشد رحمه الله تعالی۔

ابراهیم بن سعد العلوی الحسینی قدس سره کنیت وی ابو اسحاق است جامع بود در میان شریعت
و طریقت و علم و ورع در نفحات مذکور است که وی شریف است حسینی از قدمای مشایخ است از اهل
بغداد از انجا بشام رفت و انجا متوطن شد و صاحب کرامات ظاهر بود نظیر ابراهیم او هم شیخ الاسلام گفت
که هزار و دویست واند شیخ شناسم ازین طایفه دو علوی بوده اند یکی ابراهیم بن سعد دیگر حمزه علوی
صاحب کرامات تنبیه این قول مقتضی آن میشود که در میان علویان بغیر این دو کس کسے ولے
صاحب کرامت نباشد و حال آنکه چنین نیست این قول او اگر بر ظاهر بگیریم چنان مستفاد میشود که
از میان مشایخ که با ایشان معرفت میدارم دو کس علوی بوده اند درین هیچ اشکالے نیست که میتواند
که مشایخ علوی بغیر این دو کس با او آشنا نبودند و اگر این مراد باشد که ازین طایفه فقط همین دو کس تا
زمان او بوده اند این قول خطای فاحش است فتدبر انتهی و هم در نفحات آورده که ابراهیم سعد
استاد ابو الحارث اولاسی است ابو الحارث اولاسی در ابتدای ارادت بخانه خود خاگینه خورده
بود به یاران پیش ابراهیم سعد رفت و وی در راه بود پای بر آب نهاد و ابو الحارث را گفت دست
بیار دست بوی داد پای وی در آب فرو شد ابراهیم گفت پای تو در خاگینه او بخته است با این
سخن وایرا مطایبه و عتاب کرد بران کار پس گفت تو نه جوینده این کارے برو و از خلق عزلت گیرد
فراغت دل جوی و گرد کردار گرد و هم ابو الحارث گوید که ابتدای دیدن من ابراهیم سعد را آن بود
که در غیر ایام موسم از اولاس بعزیمت مکه بیرون آمدم در راه بیست تن باز خوردم گفتم که من هم با شما همراهم
دو تن از ایشان جدا شدند من ماندم و یک تن و آن ابراهیم سعد علوی بود شریف بود حسینی گفت
تو کجا میروے گفتم بشام گفت من بکوه لکام میروم بعد از ان جدا شدیم اما همیشه کتابت وی بمن می آمد
و هم وے گفته که روزے با ابراهیم سعد علوی از کوه لکام می آمدم لشکری دراز گوش زنے را گرفته بود و آن
زن بما استغاثه کرد ابراهیم با آن لشکرے سخن گفت قبول نکرد دعا کرد آن لشکرے و زن هر دو بیفتادند
بعد از ان زن برخاست و لشکری بمرد من گفتم دیگر با تو مصاحبت نکنم که تو مستجاب الدعوتی
میترسم که از من بے ادبی ظاهر شود و بر من دعا کنے گفت این نیستے گفتم نے پس وصیت کرد

گفت تا بتوانے بکمتر چیزے از دنیا قناعت کن و هم وی گفته که روزے در اولاس نشسته بودم من
بجهت بیرون رفتن در حرکت آمد بیرون آمدم دیدم که شخصے در میان درختان نماز میگزارد فراغت
او فرو گرفت چون نیک نظر کردم ابراهیم سعد بود نماز را کوتاه کرد و سلام داد و بکنار بحر آمد و لب بجنبانید
ماهیان بسیار صف کشیده روی بوی نهادند بخاطر من گذشت که صیادان کجا اند همه متفرق شدند
پس گفت اے ابو الحارث تو مرد این کار نه بر تو باد که درین بیگها از خلق پنهان باشی و بقلیله از
دنیا بسازی تا اجل تو برسد و غائب شد دیگر ندیدم او را انتهی قصه ملاقات ابو الحارث با ابراهیم
در راه شام و بعد از ان جدا شدن و من بعد از کوه لکام باهم فرود آمدن تطبیق نمی یابد شاید که چون ابراهیم
بر کوه لکام رفت ابو الحارث بسوے شام رفت بعد از ان ابو الحارث بکوه لکام آمده بصحبت وی
رسیده مدتے تعلیم یافت من بعد چون از انجا فرود آمد بدین حالات وے از وے مستفید و جدا
شد و رنه ملفوظی و قصه خاکینه وغیره راست نمی آید والله اعلم بحقیقة الحال۔

حمزه بن عبد الله العلوی الحسنی قدس سره کنیت او ابو القاسم است فی النفحات سافر

فی البادیة علی التوکل سنین یقال لم یقع جنبه علی الارض سنین فی الحضر و کان لا یحمل معه فی
اسفاره رکوة ولا یفتر فی الذکر حمزه علوی شاگرد ابو الخیر تیناتی است وی تنها گرسنه در بادیه بردی
گفتی شکم سیر از معلوم است وی گفته صوفی را در بادیه آن لگام باید داشت که در حضر و صوفی در سفر
در حضر است رحمه الله تعالے۔

امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی الملقب بعلی الثانی قدس الله تعالی سره

فی النفحات جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی وی را در علوم اهل باطن مصنفات مشهور
است چون کتاب اسرار النقطه و شرح اسماء الله و شرح فصوص الحکم و شرح قصیده خمریه فارضیه و ذخیرة الملوک
وغیر ان وے مرید شیخ شرف الدین محمود بن عبد الله المزدقانی بود اما کسب طریقت پیش صاحب
السرین الاقطاب تقی الدین علی دوستے کرد چون شیخ تقی الدین علی از دنیا برفت باز رجوع بشیخ
شرف الدین محمود کرد و گفت فرمان چیست وی توجه کرد و گفت فرمان آنست که در اقصای بلاد عالم
بگردی سه نوبت ربع مسکون را سیر کرد و صحبت هزار و چهار صد ولی را دریافت و چهار صد را
در یک مجلس دریافت و در سادس ذی الحجه سنه ست و ثمانین و سبعمائه نزدیک بولایت کبر میوان

فوت شد و از انجا بختلان نعش نقل کردند رحمه الله تعالی فی اعلام الاخیار للکفوی لسان العصر سید الوقت
المنسلخ عن الهیاکل الناسوتیة والمتوسل الی السبحات اللاهوتیة الشیخ العارف الربانی والعالم الصمدانی
امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس الله تعالی سره کان جامعاً بین العلوم الظاهریة
والباطنیة وله مصنفات کثیرة فی علم التصوف مثل کتاب اسرار النقطة وشرح اسماء الله الحسنی وشرح
فصوص الحکم وشرح قصیدة خمریة فارضیة وغیره ومن خلفائه الشیخ العارف الربانی خواجه اسحاق الختلانی
والشیخ السید الامیر عبد الله برزش ابادی جد السید الامیر المحترم نقیب المملکة العثمانیة کان انتقاله فی
دولة السلطان سلیم خان اسقاه الله بروحه سنة اربع وثمانین وتسعمائة وکان السید علی الهمدانی
جمع الاوراد واختارها من اوراد المشایخ الذین کانوا فی عصره وشرفهم بها من ابائهم الشریفة
واقتبس من انوارهم القدسیة وانتخبها من جوامع کلماتهم الانسیة وسماها الاوراد الفتحیة وهی الیوم
اوراد الاخوان الکبرویة والشیخ الجلیل السید علی الهمدانی اخذ الطریقة عن تقی الدین علی دوستی والشیخ
محمود المزدقانی وهما عن علاء الدولة السمنانی وهو عن نور الدین عبد الرحمن الاسفراینی وهو عن الشیخ جمال الدین
احمد جوزقانی عن رضی الدین علی لالا عن الشیخ الکبیر ابی الجناب نجم الدین الکبری عن الشیخ اسماعیل القیصری
عن الشیخ ابی النجیب ضیاء الدین عبد القاهر السهروردی عن ابی الفتوح عن الشیخ احمد الغزالی
عن ابی بکر النساج عن ابی القاسم الگرگانی عن ابی عثمان المغربی عن ابی علی الکاتب عن ابی علی
الرودباری عن السید الطائفة ابی القاسم جنید البغدادی عن سری السقطی عن معروف الکرخی
عن داؤد الطائی عن حبیب العجمی عن حسن البصری عن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم انتهی میگوید
فقیر مولف اینکتاب که معروف کرخی را دو نسبت حاصل است یکی که بیان شد تعجب است از
کفوی که نسبت قوی را ترک نموده وان اینکه معروف الکرخی عن الامام علی بن موسی الرضا عن ابیه الامام
موسی الکاظم عن ابیه الامام جعفر الصادق عن ابیه الامام محمد الباقر عن ابیه الامام زین العابدین عن
ابیه الامام حسین سبط الرسول صلی الله علیه وسلم عن ابیه امیر المومنین علی المرتضی عن النبی صلی الله علیه
وسلم وللامام جعفر الصادق ایضا انتساب الی جده لامه القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق
عن سلمان الفارسی عن ابی بکر الصدیق عن النبی صلی الله علیه وسلم انتهی ثم قال الکفوی سمعت
شیخنا وسیدنا المولی العارف الربانی الشیخ محمد بن یوسف الفرکنی السمرقندی یحکی عن شیخه المخدوم

عبد اللطیف الجامی عن شیخہ المخدومی الاعظم حاجی محمد الخبوشانی عن شیخہ شیخ شاہ بیداوزی عن شیخہ محمد
الملقب بالرشید عن شیخہ السید الامیر عبد اللہ البرزش ابادی عن شیخہ المرشد الکامل والشیخ المکمل اسحاق
الختلانی عن شیخہ قدوۃ العارفین دلیل السالکین منبع المعارف الربانی معدن اللطف السبحانی السید
علی الہمدانی لما جمع اوراد الفتحیۃ وانتخبھا من جوامع کلماتھم القدسیۃ علی حسب ما کاشفھم الانسیۃ رای
فے منامہ ان الملائکۃ یقرؤنھا فے شعتبہ جاربکاہ ویطوفون حول العرش وفی ایدیھم طبق من نور مملو
من اللالی والجواھر ینثرون ثم قال الشیخ قدس اللہ سرہ تقدست ولھذا مشائخنا کانوا یقرؤن فے شعتبہ جاربکاہ
ومن تصانیفہ ذخیرۃ الملوک وھو کتاب لطیف وانشاء شریف مشتمل علی لوازم قواعد السلطنۃ الصوری
والمعنوی ومبنے علی ذکر احکام الحکومۃ والولایۃ وتحصیل السعادۃ الدنیوی والاخروی ومرتب علی عشرۃ
ابواب الی اخرہ ذکر پسر وی سید محمد ہمدانی کہ خلیفہ وی بود در محل خود خواہد آمد۔

سید برہان الدین محقق الترمذی قدس اللہ تعالیٰ سرہ وی جامع بود در میان شریعت و طریقت
وعلم وعمل ودانشمندی بزرگ بود فے النفحات وی سید ہست حسینے از ترمذ است از مریدان و تربیت
یافتگان مولانا بہاء الدین ولد و بسبب اشراف وی در خواطر در خراسان و ترمذ بسید سردان مشہور
بود ہمانروز کہ مولانا بہاء الدین ولد فوت شد وی در ترمذ با جمعی نشستہ بود گفت دریغا کہ حضرت استاد
وشیخم ازین عالم رحلت فرمود و بعد از چند روز بجہت تربیت مولانا جلال الدین بقونیہ متوجہ شد
وخدمت مولانا مدت نہ سال در خدمت و ملازمت وی نیازمندی و تربیتہا یافت گفتہ اند کہ چون
خدمت شیخ شہاب الدین سہروردی بروم آمدہ بدیدن سید برہان الدین آمد سید بر خاک ستر
نشستہ بود از جای نجنبید شیخ از در تعظیم کرد و نشست و سخنے واقع نشد مریدان پرسیدند کہ موجب
سکوت چہ بود شیخ فرمود کہ پیش اہل حال زبان حال مے باید نہ زبان قال پرسیدند کہ ویرا چگونہ یافتے
گفت کہ دریائیست مواج پر از در ر معانے حقایق مہدی بغایت آشکارہ و بغایت غایت پنہان و
خدمت شیخ صلاح الدین رحمہ اللہ از جملہ مریدان سید بودہ و سید میفرمودہ کہ عالم را بشیخ صلاح الدین بخشیدم
وعالم را بمولانا ومزار متبرک سید در روم الفتح قیصریہ ست سلام اللہ وتحیاتہ علیہ وعلی جمیع عباد اللہ الصالحین۔

سید عبد اللہ برزش ابادی قدس سرہ علوی بود حسینے شافعی المذہب اشعری المعتقدات
در اعلام الاخیار آنچہ در مناقب او آوردہ ملخص آن اینست الشیخ العارف الربانی والمرشد الکامل

الصمدانی مجمع الفنون المجاہدۃ منبع عیون المشاہدۃ مفتاح کنوز الحقایق مصباح رموز الدقایق شرف العترۃ الحسینیۃ

السید عبد اللہ البرزش ابادی کان فخر زمانہ ومقدم اوانہ نسباً وحسباً وکان نقیب السادات الاشراف

بمملکۃ خراسان وکان نقیب المملکۃ السید المحترم المذکور تفصیل نسبہ الیہ وہو جد ابیہ حکی ان الشیخ

العارف باللہ عبد اللطیف الجامی المخدومی لما قدم ہذہ الدیار طلبہ السلطان الغازی سلیمان خان

فدخل علیہ فقال ان السلطان المذکور اخذ عنہ التلقین وکان مریداً لہ فسالہ فی اثناء الصحبۃ

عن سبب مجی الشیخ الی قسطنطینیہ فقال جئنا الی ہذہ البلدۃ الوبائیۃ لزیارۃ

مخدومنا السید محترم فانہ نخل الشیخ الاعظم السید عبد اللہ برزش ابادی وہو رجل عظیم القدر شریف

النسب اخذ التلقین وادب الطریقۃ عن خواجہ اسحاق الختلانی عن الامیر السید علی الہمدانی عن الشیخ

محمود المزدقانی عن عبد الرحمن الکسرتی عن جمال الدین احمد الجوزقانی عن رضی الدین علی لالا عن مجد الدین

البغدادی عن نجم الدین الکبری عن اسماعیل القیصری عن شہاب الدین السہروردی عن احمد الغزالی عن

ابی بکر النساج عن ابی القاسم الجرجانی عن ابی عثمان المغربی عن ابی علی الکاتب عن ابی علی الرودباری

عن جنید البغدادی عن سری السقطی عن معروف الکرخی الی اخر النسبۃ کامر مخفی نماند کہ در ذکر سید علی ہمدانی

این نسبت باینطور نوشتہ شد کہ اسماعیل قیصری از ابو النجیب سہروردی و وی از ابو الفتوح و وی از احمد

غزالی و درینجا بجاے ابو النجیب شہاب الدین نوشتہ و نام ابو الفتوح ترک نمودہ مگر صحیح النسبت کہ در ذکر

علی ہمدانی گذشت واللہ اعلم و شیخ رشید ترقہ السید عبد اللہ پوشیدہ بعد ازان گفت شیخ عبد اللطیف

کہ بدان ای سلطان کہ سید عبد اللہ صحیح النسب و کثیر الحسب بود و لہ مقامات عالیۃ و کرامات سامیۃ

مع ذالک بود نقیب الاشراف در دیار خراسان و نبود کسی و انجا نقیب محترم کہ زیادہ کند تعظیم و تفخیم وبرا

نزد سلطان و ارکان السلطنۃ تا اینکہ بلند شد امر او و کار او بالا گرفت تا اینکہ نزاع نمودند در بالا نشستن

و در اعیاد بر شیخ الاسلام مفتی الانام مولے المعظم استاذ العالم ابو السعود العمادی و بود کہ اول ملازمت

میکرد بدر وازہ او بلکہ در دروازہ حواشی او و بودم من کہ در بعض از روزہا و شبہا حاضر میشدم در مجلس

عالی او پس شنیدم بارہا کہ دراز میکرد زبان خود را بروی و بسیار طعن میکرد او را و میگفت ای اعیان

چہ میگوید شیخ الاسلام و مفتی الانام در زکوۃ و حج بیت اللہ الحرام و بود شیخ الاسلام صاحب ثروت

عظیم طلب کرد اجازت برای حج از سلطان پس رخصت داد و تونی السید احدی و ثمانین و تسعمایۃ

رحمه الله تعالی۔

خواجه ابو احمد ابدال چشتی قدس سره علوی بود حسنی از علمای اتقیای طایفه صوفیه ذوالمقامات العالیه والحالات السنیه صاحب سماع وجد و حال بود در خزینة الاصفیا نسب او بدینگونه ذکر نموده که ابو احمد بن سلطان فرسنافه بن ابراهیم بن یحیی بن حسن بن مجد المعالی المشهور بعبد المعالی بن ناصر الدین بن عبد الله بن الحسن بن الحسن بن امیر المومنین علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم مخفی نماند که عبد الله محض پسری ناصر الدین نام نداشت غالبکه درینجا نام چندکس دیگر فرو گذاشت شده باشد و صاحب خزینه در بیان سلسله نسب غلطی نموده مگر اینکه او علوی و حسنی است درین شکی نیست چرا که دیگر متقدمین مرین قایل اند فی النفحات وی پسر سلطان فرسنافه است که از شرفای حسنی است و امیر آن ولایت بوده وی را خواهری بوده بغایت صالحه شیخ ابو اسحاق شامی بخانه وی امدی و طعام وی خوردی روزی وی را گفت که برادر ترا فرزندی خواهد بود که وی را شانی عظیم باشد می باید که محافظت حرم برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزی که دران حرمتی و شبهه باشد نخورد و ان ضعیفه صالحه بموجب فرموده شیخ ابو اسحاق بدست خود ریسمان ریستی و ببازار فرستادی و بفروختی و ما یحتاج حرم برادر خود مهیا داشتی تا در زمان خلافت معتصم بالله خلیفه متولد شد و همان صالحه او را در خانه خود وش از وجه حلال پرورش میداد و گاه گاه که شیخ ابو اسحاق بخانه وی امدی و در آن حین که خواجه ابو احمد را بدیدی گفتی که ازین کودک بوی ان می اید که از وی خاندانی بزرگ ظاهر گردد و احوال عجیبه و آثار غریبه مشاهده افتد وقتی که خواجه ابو احمد بسن بیست سالگی رسیده بود همراه پدر خود سلطان فرسنافه بقصد شکار بجانب کوه رفت و در اثنای شکار از پدر و اتباع جدا افتاد بمیان کوهی رسید دید که چهل تن از رجال الله بر سنگی ایستاده اند و شیخ ابو اسحاق شامی در میان ایشان است حال بر وی بگشت از اسپ فرود آمد در پای شیخ افتاد اسپ و سلاح هرچه داشت بگذاشت و پشمینه در پوشید و با ایشان روان شد هرچند پدر و اتباع وی او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز خبر امد که وی با شیخ ابو اسحاق در فلان موضع از ان کوه ها بوده است پدرش جمعی را بفرستاد تا وی را اوردند هرچند پند دادند و بند نهادند وی را از انچه دران بود باز نتوانستند اوردگویند پدرش را خمخانه بود روزی فرصت یافت بانجا در امد در ان را محکم ببست و خمها را شکستن گرفت پدرش را آگاه کردند ببام بر امد و از غایت غضب سنگی بزرگ برداشت که از روزنه بالای بام بروی زندان روزنه فراهم امد تا

سنگ را بگرفت باز سنگ در هوا معلق بایستاد و وی را هیچ نوعی آفتی نرسید چون پدرش این حال مشاهده کرد بر
دست وی توبه کرد و از وی امثال این کرامات و خوارق عادات نه چندان ظاهر شده است که
بتفصیل ادای آن توان کرد ولادت او در سنه ستین و مائتین و وفات وی در سنه خمس و
خمسین و ثلثمایة و عمر شریفش نود و نه سال بوده در خزینه روز ولادت را ششم رمضان سنه مذکوره روز
وفات غره جمادی الثانی سنه مذکور گفته در خزینه آورده که خلاصه اش اینست وی چون هفت سالگی رسید
اکثر در مجلس سماع خواجه ابو اسحاق شامی حاضر شدی و تعلیم علم ظاهری هم از وی یافته و بعمر شانزده سالگی
از تحصیل علوم ظاهری فراغت یافت و مرید خواجه شد از خلق خلوت گزید و مجاهده شاق پیش گرفت
چنانچه بعد هفت روز طعام خوردے و وضو کردی و زیاده از سه لقمه نخوردی و بعد از چهل روز بقضاے
حاجت انسانی در بیت الخلا رفتی پس هشت سال ریاضت شاقه کشید و تا سے سال پشت بر بستر
خواب ننهاد تا خرقه خلافت یافت چون کرامت او مشهور شد علمای عهد برو حسد بردند و در باب شنیدن
سماع زبان طعن بر خواجه بکشادند و محضرے درین باب نوشته پیش امیر نصر که حاکم عادل و خال حقیقی خواجه
بود بردند و درخواست بحث نمودند چنانچه مجلس عالی ترتیب یافت بسے از اکابر و علمای عهد در آنجا
جمع آمدند و خواجه را هم طلب کردند و اراده نمودند که چون خواجه بیاید وی را تعظیم نکنند بعد از آن چون وی بیاید
بے اختیار تعظیم و استقبال بجا آوردند و بر بالاے صف نشاندند و بحث مسئله سماع آغاز نمودند خواجه
محمد خدابنده نام خادمے داشت امی محض بود با وی مخاطب شده فرمود که جواب بده او خود را در آن وقت
چنان یافت که محدث نحریر و فقیه تر از وی در آن زمان هیچکس نبود و جواب شافی داد که علما خاموش
شدند و خجل و سرنگون گشتند خواجه بر هر که نظر انداختے صاحب کرامت شدے و اگر مریض بودے
شفا یافتے و حین سماع چنان نوری روشن از جبین مبارکش طالع شدے که لمعان تا باسمان رسیدے
غالبا که این احوال حضرت شیخ را در وقت مخصوص و غلبه حالت بوده نه آنکه مدام بودے والله اعلم بحقیقة الحال

خواجه سید محمد بن ابی احمد چشتی قدس الله تعالی سره ولادت او بقول صاحب خزینه لیلة
عاشر المحرم سنه احدی و ثلاثین و ثلثمایة و وفات وی بقول مولانا جامی سنه احدی عشر و اربعمائة
روز وفات او بقول صاحب سیر الاقطاب چهاردهم ربیع الاول و بقول صاحب سفینه غره رجب
بالجمله عمر شریفش هشتاد سال کم و بیش و مولد و مدفنش چشت است فی النفحات وی بعد از وفات

پدر قایمقام وی بود و بموجب فرموده پدر با آنکه بست و چهار ساله بیش نبود تحصیل علوم دینی و معارف یقینی
کرده بود و زهد و ورع تمام داشت از دنیا و اهل ان بغایت مجتنب بود همواره بر زهد و ترک دنیا تحریص مینمود و میگفت
چون اول و اخر با ترک دنیا خواهد بود خود را از غرور و فریب وی نگاه می باید داشت وقتیکه محمود سبکتگین
بغزو سومنات رفته بود خواجه را در واقعه نمودند که بمددگاری وی می باید رفت در سن هفتاد سالگی با
درویشی چند متوجه شد چون انجا رسید بنفس مبارک خود با مشرکان و عبده اصنام جهاد کرد روزی
مشرکان غلبه کردند و لشکر اسلام پناه به بیشه اورده و نزدیک بود که شکست بر ایشان اید خواجه
را در چشت مریدی بود اسیا بان محمد کاکو نام خواجه او را دید که کاکو در یاب در حال کاکو را دیدند که اضطراب
میکند و محاربه مینمود تا لشکر اسلام نصرت یافتند و کافران هزیمت کردند و در همان وقت محمد کاکو را در چشت
دیده بودند که کلکلا اسیا را گذاشته بر در و دیوار استانه می زد از وی سبب پرسیده بودند همین قصه را گفته
بود استاد مردان رحمة الله علیه از قصبه سنجان خواف از مریدان خواجه است و سالها کلوخ استنجا و اب
وضوی وی را مهیا میداشت روزی که او را به مراجعت بوطن امر کردند بگریست و گفت که من طاقت
مفارقت شما کجا دارم خواجه کرم نمود و گفت هر وقت که ترا از وی دیدار ما باشد چرا سبای حجابات
و مسافت های مکانی مرتفع گردد و ما را از همانجا ببینی و همچنان بود و دایما استاد میگفتی که من از سنجان
چشت را می بینم رحمه الله تعالی —

سید یوسف بن محمد بن سمعان چشتی قدس الله تعالی سره وی بقول صاحب خزینه حسینی
الحسینی است و سلسله نسب او برینوجه بیان نموده که یوسف بن محمد بن سمعان بن سید ابراهیم
بن محمد بن حسین بن عبد الله الملقب بعلی اکبر بن الامام حسن العسکری بن علی النقی بن محمد تقی بن علی الرضا
بن موسی الکاظم بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم اجمعین
صاحب خزینه در بیان این نسب خطای فاحش نموده چرا که عبد الله را پسر حسن عسکری شمرده و حال انکه
حسن عسکری بغیر از محمد که او را مهدی گویند اولاد دیگر نداشت و باتفاق مورخین ثابت است که ال
نسل حسن عسکری باقی نمانده مگر محمد که بزعم شیعه مفقود و نزد اهلسنت وفات یافته و از وی نسل نمانده
پس نزد اهلسنت نسل او منقطع ست و نزد شیعه مفقود است شاید سلسله نسب او بدینگونه باشد
که عبد الله پسر امام موسی کاظم است الی اخر النسبة بالجمله علوی بود و عالم و متورع و در اکابر صوفیه معدود

است و صاحب سماع و وجد و حال بود وفات وی ثالث رجب سنه تسع و خمسین و اربعمایه در نفحات
وی خواهر زاده خواجه محمد بن ابی احمد است و مرید و تربیت یافته وی خواجه محمد تا شصت و پنجسال متاهل
نشده بود و همشیره داشت که خدمت وی کردی و خوردن و پوشیدن از دست رشته وی بودی
و سن وی بچهل رسیده بود و بسبب خدمت برادر و اشتغال بطاعت خداے تعالی میل بزوج
نداشت شبے خواجه محمد پدر بزرگوار خود ابو احمد را در خواب دید که گفت در ولایت شاقلان مردی است
محمد بن سمعان نام تحصیل علوم کرده و روزگار بصلاح گذرانیده خواهر خود را با وی عقد کن خواجه وی را
طلب داشت و همشیره را با وی عقد کرد و وی هم در چشت متوطن شد خواجه یوسف از ایشان
متولد شد خواجه محمد بعد از شصت و پنجسالگی متاهل شده بود اما وی را هیچ پسرے بزرگی نرسیده بود خواجه
یوسف را بمنزله فرزند میداشت و تربیت میکرد تحصیل علوم و سلوک راه خداے تعاے دلالت
مینمود بعد از وفات وی قایمقام وی شد خواجه یوسف را بعد از پنجاه سالگی میل انزوا و انقطاع
شد خواست که نزدیک مزار خواجه حاجی مکی که بسیار بزرگ بوده و شیخ ابو اسحاق شامی زیارت
ایشان را بسیار میکرد چله خانه در زمین بکند با شارت هاتف غیبی آن موضع را که حالا چله خانه وی است
اختیار کرد چون میل و کلند او در زمین بغایت محکم بود چنانکه هیچکس از ان نتوانست کند خواجه کلند بر داشت
و بدست مبارک خود از چاشتگاه تا نماز پیشین آنرا با تمام رسانید و مدت دوازده سال در انجا بسر
برد چندان سکر و دهشت و وله و حیرت بروی غالب شده بود که گاه بودی که چون خادم آب وضو بر دست
وی ریختے دانستے وضوء از خود غایب گشتے و یکساعت کا بیش دران غیبت بماندے و باز حاضر
شدے و وضو را با تمام رسانیدی در انوقت که شیخ الاسلام ابو اسمٰعیل عبد الله الانصاری
الهروی قدس سره الله تعالی بمزار چشت رسیده بود با وی ملاقات کرده است و بعد از معاودت
بهرات در مجالس و محافل استحسان وی میکرد و عمر خواجه یوسف بهشتاد و چهار سال رسید و در وقت
وفات خود پسر مهین خود خواجه قطب الدین مودود را بتحصیل علوم وصیت کرد و قایمقام خود گردانید
رحمه الله تعالے۔

مودود بن یوسف چشتی قدس الله تعالی سره در خزینه آورده که در عمر هفت سالگی قران حفظ کرد
و در عمر شانزده سالگی بکمال تحصیل علم رسید و کتاب منهاج العارفین و خلاصة الشریعت تصنیف

کرد حق تعالی او را قبولی عظیم داده بود چنانچه از بیت المقدس تا نواحی چشت و بلخ و بخارا وغیره سیر نمود و دو هزار
خلیفه داشت و مریدانش را حدی و نهایتی نبود و مزار وی محل اجابت دعا است و اولاد وی نیز کثیر
بوده اند چنانچه خطه چشت از اولاد وی معمور است ولادت وی سنه ثلثین واربعمائه و وفات وی
غرهٔ رجب سنه سبع وعشرین وخمسمائه و وقتیکه پدرش وفات کرد عمر او آنوقت بیست و نه سال بود
در نفحات گفته که عمر او آنوقت بیست و شش سال بود وهذا هو الاصح برین تقدیر ولادت او سنه
احدی وثلثین واربعمائه باشد و مدت عمرش بقول اصح نود وچهار سال است والله اعلم فی النفحات
وی در سن هفت سالگی قرآن را با وافضح ان حفظ کرده بود و بتحصیل علوم اشتغال میداشت چون
والد بزرگوار وی خواجه یوسف از دنیا برفت و وی بجای خود بنشاند وی بخصال حمیده موصوف بود و
بافعال پسندیده معروف ومردم آن ولایت همه در مقام اعتقاد ومحبت و انقیاد و ارادت وی بودند و
توفیق شرف صحبت و دولت تربیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی سره نیز یافته بود
در آنوقت که حضرت شیخ الاسلام احمد از ولایت جام بهراة تشریف آورده بود وخواص وعوام مشاهده
کرامات وخوارق عادات که از ایشان ظاهر میشد نمودند و همه مرید و معتقد وی شدند و این قصه در
اطراف واکناف آن ولایت انتشار یافت و از نواحی هرات متوجه مزار متبرک چشت شد خبر آمد که خواجه
مودود چشتی مریدان بسیار جمع کرده است می آید تا شیخ الاسلام را از ولایت بیرون کند اصحاب
شیخ الاسلام از این پوشیده میداشتند و وی خود از همه بهتر میدانست چون روزی بامداد سفره آوردند
گفت که ساعتی صبر کنید که جماعتی رسولان در راه اند چون ساعتی برآمد خادم درآمد که آن جماعت رسیدند
ایشانرا درآوردند و سلام گفتند و جواب شنیدند و طعام خوردند و سفره برداشتند شیخ الاسلام گفت
که شما میگوئید یا بگویم که شما بچه کار آمده اید ایشان گفتند حضرت شیخ بفرمایند فرموده که خواجه زاهد مودود
شما را فرستاده است که احمد را بگوئید که تو بولایت ما بچه کار آمده بسلامت بازگرد وگرنه چنانکه باز باید گردانید
ترا بازگردانیم رسولان تصدیق کردند پس فرمود اگر مراد از ولایت این دیهاست این ملک مردمانست
نه از آن اوست نه از آن من واگر مراد از ولایت این مردمانند ایشان خود رعایای سنجر ند
پس شیخ الشیوخ سنجر باشد واگر مراد از ولایت آنست که من میدانم و اولیای خدای
عزوجل میدانند فردا با ایشان نمایم که کار ولایت چیست و چه نسبت چون این سخن بگفت ابری

عظیم برآمد و شبانه روزی بارید و هیچ منقطع نشد روز دیگر بامداد شیخ الاسلام گفت که ستوران ساخته
کنید تا برویم اصحاب گفتند که امکان ندارد که درین دو سه روز بعد از انکه دیگر نبارد هیچ ملاحی از آب تواند
گذشت شیخ فرمود که سهل باشد که امروز ما ملاحی کنیم پس روان شدند چون بصحرا بیرون آمدند شیخ الاسلام
نگاه کرد و دید که جمعی انبوه سلاحها بسته همراه ایشان اند پرسید که ایشان کیانند گفتند مریدان و محبان شما
اند شنیده اند که جماعتی بعداوت شما می آیند فرمود که اینها را باز گردانید که تیغ و تیر کار سنجر است
و سلاح این گروه سلاح دیگر است شیخ الاسلام با تنی چند روی براه نهادند چون بکنار آب رسیدند
آب بسیار بود شیخ الاسلام فرمود که امروز قرار آنست که ما ملاحی کنیم سخنی از معارف آغاز کردند
چندان ذوق بدلها رسید که همه واله و حیران شدند پس فرمود که همه چشمها را برهم نهید و بگوئید
بسم الله الرحمن الرحیم تا سه بار تکرار کرد هر کس که چشم زود باز کرد پای افزار تر کرد و هر کسیکه دیر گشاد
خود را بر آن طرف آب یافت پس پای افزار ایشان خشک بود چون رسولان آنرا مشاهده کردند
بتعجیل پیش خواجه مودود رفتند و این حال را باز گفتند کسی باور نداشت خواجه مودود با دو هزار
مرید سلاح بسته متوجه شدند و در راه بشیخ رسیدند چون نظر شیخ بر وی افتاد از اسپ پیاده
شد و بوسه بر پای شیخ داد شیخ دست بر پشت وی میزد و میگفت کار ولایت چون می بینی
ندانسته که بولایت مردان حشم و سلاح نباشد برو سوار شو که کودکی و نمیدانی که چه میکنی چون
بده در آمدند شیخ الاسلام با اصحاب خود در محله فرود آمدند و خواجه مودود با مریدان در محله دیگر روز
دیگر مریدان خواجه مودود گفتند که ما آمده بودیم تا شیخ احمد را از ولایت بیرون کنیم امروز
با ما در یک ده بهم نشسته در تمیغی بهتر ازین اندیشه باید کرد خواجه مودود گفت مرا صواب چنان
می نماید که بامداد برخیزیم و بخدمت وی رویم و اجازت خواهیم و باز گردیم که کار وی نه بقوت بازوی
ما است مریدان گفتند که ما بهم مشورت کرده ایم صواب آنست که جاسوسی بر کار کنیم که چون وقت
قیلوله خلوت شیخ شود پیش وی کسی نباشد تنی چند در خدمت تو برویم و سماعی بنیاد کنیم و
حالتی برآریم و در آن میان چیزی بر وی زنیم خواجه مودود گفت که این صواب نیست که صاحب
ولایت و کرامت است اما فائده نداشت چون وقت قیلوله شد اصحاب شیخ متفرق شدند
خادم خواست که جامه خواب بگسترد تا شیخ قیلوله کند فرمود که یکساعت توقف کن که کاری در پیش است

ناگاه کسی در یکوقت خادم جوان در بگشاد خواجه مودود را دید که با جمعی انبوه در آمدند و سلام گفتند و آغاز
سماع نهادند و نعره زدن گرفتند شیخ الاسلام سر بر آورد و گفت ای ای سهلا کجائی و این سهلا مردی
بود سرخسی از عقلاء مجانین و صاحب کرامات او پیوسته در خدمت شیخ الاسلام بودی هم در لحظه
حاضر شد و بانگ بر ایشان زد ایشان کفش و دستار بگذاشتند و بگریختند همین خواجه مودود ماند عظیم
خجل در پای شما ست و باستغفار سر برهنه کرد و گفت بر شما روشن است که این نوبت من باین صفا معرفت
نداشتم شیخ الاسلام گفت راست میگوئی اما چرا با ایشان در آمدن موافقت کردی خواجه مودود گفت
بکرم عفو فرمائید شیخ الاسلام گفت عفو کردم برو این قوم را بازگردان و دو خدمتگار نگاه دار که سه
روز توقف کن چنان کرد پس پیش شیخ الاسلام آمد و گفت چنانکه گفته بودی کردم دیگر چه میفرمائید تا
چنان کنم شیخ الاسلام فرمود که اول مصلا بر طاق نه و برو علم آموز که زاهد بی علم مسخرهٔ شیطان باشد گفت
قبول کردم دیگر چه میفرمائید فرمود که چون از تحصیل فارغ شوی احیای خاندان خود کن که آبا و اجداد تو
بزرگ بوده اند و صاحب کرامت خواجه مودود گفت چون مرا احیای خاندان میفرمائید هم شما برده تبرک
همین مرا اجلاس فرمائید شیخ الاسلام گفت که پیشتر آی پیش آمد دست وی بگرفت و بر کنار جای بالش
خود بنشاند و سه بار گفت که بنشستی علم پس سه روز در خدمت شیخ الاسلام بود و فوائد بسیار گرفت
و نوازشها یافت و باز گشت و بعد از ان باندک فرصتی بجهت تحصیل علوم و تکمیل معارف بجانب بلخ و بخارا تشریف
برد و مدت چهار سال بقدر وسع و امکان در ان باب اجتهاد نمود و در ان دیار هر جا از وی آیات غریبه
و کرامات عجیبه که تفصیل ان بتطویل می انجامد ظاهر شد بعد از ان بچشت مراجعت کرد و تربیت مریدان
و مستفیدان مشغول شد و از اطراف طالبان روی ارادت بصحبت و خدمت وی آوردند انتهی صاحب
خزینه قصه ملاقات خواجه مودود با احمد جامی از ملفوظات مودودی نوعی دیگر نقل نموده که بسیار سخنان مخالف
آنست چون نزد راقم حروف قول صاحب نفحات مرجح است لاجرم ترک ان نموده انچه مرجح دانست
نقل نمود و والله اعلم بحقیقة الحال

احمد بن مودود بن یوسف الچشتی قدس سره در خزینه آورده که وی در علوم ظاهری و باطنی عالم و در
ارشاد و هدایت مقتدای وقت بود و بصحبت شیخ شهاب الدین سهروردی رسیده حضرت شیخ
وی را تعلیم و تکریم نمود و قبر وی در چشت است و فی النفحات وی بسیار بزرگ بوده و بعد از پدر بمقام

وی نشسته ومقبول همه طوایف بوده وبر کافه انام شفقت عام ومروتی تمام داشته است گویند
که شبی حضرت رسالت را صلی الله علیه واله وسلم در واقعه دید که فرمود ای احمد اگر تو مشتاق ما نیستی ما
مشتاق تو ایم چون بامداد شد سفر یار موافق اختیار کرد مجهول وار چنانکه کسی ویرا نشناسد بزیارت
حرمین الشریفین زادهما الله تشریفا وتکریما متوجه شد چون اقامت ارکان وشرایع حج کرد بحرم محترم
مدینه وروضه شریفه مصطفویه صلی الله علیه وسلم علی زوارها تحف التحایا توجه نمود ومدت شش ماه مجاورت
کرد گویند که مداومت ومواظبت وی بمجاورت حرم خلوا تراگران آمد خواستند که ویرا برنجانند
از روضه شریفه آواز آمد چنانچه همه حاضران شنیدند که ویرا مرنجانید که از جمله مشتاقان ماست وبعد از مراجعت
از مدینه ببغداد رسید ودر خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی سره فرود آمد شیخ ویرا
تعظیم واحترام بسیار کرد وخلیفه بغداد بنابر خوابی که دیده بود ویرا طلب کرد وعنایت اکرام واحترام بجای
آورد خلیفه را نصایح جایگیر ومواعظ دلپذیر گفت وهمه در محل قبول افتاد وفتوحی آوردند بجهت استمالت خاطر
خلیفه محقری برداشت چون بیرون آمد بر فقرا قسمت کرد وبخراسان توجه نمود ولادت وی در سنه
سبع وخمسمائة بوده ووفات وی در سنه سبع وسبعین وخمسمائة رحمه الله تعالی -

سید محمد بن علی الهمدانی قدس سره ذکر والد بزرگوارش عنقریب گذشت وراثت مال را با وراثت
حال جمع نموده وارث حقیقی پدر بزرگوار خود گشته جامع بود در میان شریعت وطریقت نسب عالی وحسب
وافر داشت موصوف بود بکمال زهد وعلم وورع وفات وی در سنه تسع وثمانمائة بعد از پدر بیست
وچهار سال زندگی کرد در خزینة الاصفیا آورده که وی خلیفه اعظم پدر خود است وبعمر بیست ودو سالگی بعد
وفات پدر عالیقدر در کشمیر آمد وتا دوازده سال بهدایت خلق وترویج اسلام معروف ماند وسلطان
قطب الدین وسلطان سکندر بت شکن حلقه اطاعت وی بگوش هوش خود انداختند وسیده صالحه
بیبی تاج خاتون بنت سید حسن بهادر را بعقد نکاح وی در آوردند وآن عفیفه تا پنجسال بصحبت آنحضرت
مانده برحمت حق پیوست ودختر ملک سبهیه وزیر سلطان که بعد تشریف بری آنحضرت خلعت اسلام
پوشیده بخطاب ملک سیف الدین مخاطب شده بود بعقد نکاح وی در آمد وحضرت سید رساله
در علم تصوف برای سلطان نوشت وکتاب شرح منطق در مدت یکشب بنام سلطان سکندر تصنیف
نموده وبدین غایت رواج احکام شرع در کشمیر مروج شد که سماع ومزامیر یک قلم از آن خطه موقوف گردید

و دیل سوای دروازهٔ سلطانی پیچ جائی نواختند و سلطان سکندر بپاس خاطر آنجناب خانقاهے
بر سر چشمه بون بنا کرد که آغاز عمارت در سال هفتصد و نود و هشت و اتمام در هفتصد و نود و نه بود و
حضرت سید یکدانه جواهر لعل بدخشی که همراه داشت تبرکا بسلطان سکندر عطا فرمود و در سال هشتصد
سید محمد از کشمیر روانه بیت الله گردید و وقت رخصت سلطان را برای ترویج اسلام تاکید فرمود چنانچه
سلطان حسب الحکم آنجناب بدرجهٔ غایت معروف بانیکار خیر شد که هزارها بتخانه را مسمار کرد و خلق بیشمار
را داخل اسلام نمود و در تواریخ عظمی است که سلطان سکندر بت شکن سه خروار رشته های زنار
از گردن کفار برآورده سوخت و چون سید محمد همدانی بعد ادای حج کعبه بخطه کشمیر شد بمقام سکولاب
جائیکه حضرت امیر کبیر برحمت حق پیوسته بود رسید رخت اقامت از ین دار برافکنده برست و
درجوار مزار پدر بزرگوار دفن گردید رحمه الله تعالی۔

سید ابو الحسن المغربی الشاذلی قدس سره در نفحات الانس آورده که نام وی علی بن عبد الله است
شریف است حسینی ساکن اسکندریه بوده است و جمعی کثیر آنجا بصحبت وی پیوسته اند از کبار اولیا
الله و عظماے مشایخ است توفی سنة اربع و خمسین و ستمائة سلسلهٔ عالیه شاذلیه بوی منسوب
است ذکر وی در نفحات طول است رحمه الله تعالی۔

سید شریف علامه جرجانی قدس سره کنیت او ابو الحسن است و علوی بود صحیح النسب در جمیع
علوم عقلی و نقلی یگانهٔ روزگار و فرزانهٔ اعصار یکتای زمان و بی نظیر دوران وحید عصر و فرید دهر بود
و جامع بود در علم و ورع و صاحب تصانیف عالیه کثیره بود صرف میر و نحو میر و شرح فارسی بر کافیه و صغری
و کبرے و میر ایساغوجی و میر بر قطبی و شریفیه شرح سراجیه در فرایض و شرح مواقف و حاشیه کشاف
و حاشیه اسرار التنزیل وغیره از تصانیف او است ولادت وی سنة اربعین و سبعمائة
وفات وی سنة ثمان عشر و ثمانمائة اخذ علم از مولانا قطب الدین رازی که صاحب قطبی است
نموده و بصحبت بسی علماے کبار و مشایخ نامدار از صوفیه رسیده و اخذ طریقت از خواجه علاء الدین
عطار نموده و وی از خواجه بهاء الدین نقشبند بخاری الی آخر النسبة و بصحبت مولانا نظام الدین خاموش
و شیخ زین الدین علی کلال از صوفیه رسیده و بسے فواید بر داشته ؎ فی النفحات در ذکر خواجه
علاء الدین عطار مصنف آنکتاب میگوید که این فقیر از بعضے عزیزان شنیده است که قدوة العلماء المحققین

داسوة الکبراء المدققین صاحب التصانیف الفایقه والتحقیقات الرایقه السید الشریف الجرجانی رحمه الله تعالی
کرتوفیق انخراط در سلک اصحاب حضرت خواجه علاء الدین عطار قدس سره یافته بوده است و نیاز و
اخلاص تمام بخادمان و ملازمان ایشان داشته بارها میگفته تا من بصحبت شیخ زین الدین علی
کلال که از مشایخ شیراز است نرسیدم از رفض نرستم و تا بصحبت حضرت خواجه علاء الدین نه
پیوستم خدایرا نشناختم و در رشحات بعلی بن الحسین الواعظ الکاشفی حضرت خواجه علاء الدین
قدس سره خدمت سید شریف را بصحبت مولانا نظام الدین خاموش امر فرموده بودند و خدمت سید
شریف نفرموده حضرت ایشان ملازمت مولانا نظام الدین خاموش علیه الرحمة مینمودند و میفرموده
که خدمت مولانا نظام الدین خاموش فرموده اند که چون خدمت سید شریف جرجانی بصحبت حضرت
خواجه علاء الدین پیوستند حضرت خواجه ایشانرا قبول فرمودند ایشان از حضرت خواجه التماس نمودند
که مرا صحبت با کسی فرمایند از اصحاب خود که بواسطه وی اهلیت این مجلس حاصل کنم و مناسبت با اهل
این نسبت پیدا سازم حضرت خواجه ایشانرا بصحبت ما حواله کردند و خدمت سید بعد از فراغت درس
می آمدند و پیش ما می نشستند و سکوت میکردند روزی نشسته بودند مراقبه کرده ناگاه بی خودی
و بی طاقتی از ایشان ظاهر شد چنانچه عمامه از سر ایشان افتاد بر خاستیم و عمامه بر سر ایشان نهادیم
چون بحال خود آمدند سبب آن بیخودی پرسیدیم گفتند عمرها آرزو بود که یکساعت لوح مدرکه من از نقوش
علمیه پاک شود و زمانی دل من از اندیشه معلومات خود خلاص یابد درین ساعت ببرکت این صحبت
این معنی دست داد از غایت ذوق و لذت آن مرا بیخودی روی نموده و از من بی ادبی صادر شد
و در اعلام الاخبار للکفوی سید الدهر و سند العصر استاذ البشر و العقل الحادی عشر قدوة المحققین و
اسوة المدققین افلاطون الالهی لقمان الحکمة بو علی المنطق فارابی الفطنة صاحب النفس القدسیة
الربانی المولی الفاضل الکامل ابو الحسن السید الشریف الجرجانی استرابادی ولد سید الشریف قدس سره فی بلدة
جرجان من ولایة استراباد سنة اربعین و سبعمایة و مات ببلدة شیراز و دفن بها یوم الاربعا السادس من ربیع الاول
سنة ست عشر و ثمانمایة و هو ابن ست و سبعین سنة ذکروی بشرح و بسط تمام در اعلام الاخیار
رحمه الله تعالی۔
معین الدین حسن الحسینی السنجری قدس سره در آئین اکبری آورده خواجه معین الدین

حسن چشتی پور غیاث الدین حسن از سادات حسینی و حسنی است در سال پانصد و سی
و هفت در قصبه سنجر از دار سجستان بزاد در پانزده سالگی پدر او راهی انجهانی شد و ابراهیم قندوزی
را که از الهی زبودگان بود بر و نظر افتاد و برق واسوختگی در خرمن وابستگی او زد و در جستجوی رهنمون
شد در هارون که دهی است از نیشاپور بصحبت خواجه عثمان چشتی رسید و بریاضت گری نشست
و خرقه خلافت یافت سپس در بغداد و به جیلی براند و از شیخ عبد القادر جیلی و بسیارے بزرگان
فیض اندوخت و در سالی که معز الدین سام دهلی برگرفت بدانجا رسید و بسگالش عزلت گزینی
به اجمیر شد و فراوان چراغ برافروخت و از دم گیرائی او گروها گروه بهره برگرفتند روز شنبه ششم ماه رجب
سال ششصد و سی و سه بملک تقدس خرامش فرمود و دامنه کهساران خوابگاه شد امروز زیارتگه
خورد و بزرگ انتهی سلسلہ طریقۃ او بدینوجه است که معین الدین عن عثمان هارونی عن حاجی شریف زندنی
عن مودود چشتی عن ابیه یوسف الچشتی عن خاله محمد بن ابی احمد عن ابیه ابی احمد ابدال چشتی عن ابی
اسحاق الشامی عن ممشاد الدینوری عن هبیرة البصری عن حذیفة المرعشی عن ابراهیم الادهم عن
فضیل بن عیاض عن حبیب العجمی عن حسن البصری عن امیر المومنین علی المرتضی عن النبی صلی الله علیه
وسلم کذا فی شجرة مشایخ الچشت و در تاریخ فرشته اورده که وی بعد از منظور نظر شدن ابراهیم قندوزی
که مجذوبی بود مدتی در سمرقند و بخارا بحفظ قران و کسب علوم ظاهری مشغول بوده بعد از تکمیل ان متوجه
عراق شد و در قصبه هارون بصحبت خواجه عثمان هارونی رسیده فیض یاب گشت بعد از ان
بصحبت شیخ اوحد الدین کرمانی سهروردی و شیخ یوسف همدانی و شیخ ابو سعید تبریزی وغیرهم رسیده
و ریاضات شاقه کشیده و بسیے از کفار بهدایت او دین اسلام قبول نمودند کفار اجمیر از برکت
او بشرف ایمان مشرف شدند و قریب نیم سال بخدمت عثمان هارونی بسر برد و ذکر او در ان کتاب طول
است انتهی در اخبار الاخیار اورده که وی سر حلقه مشایخ کبار و اقدم سلسله چشتیه اندیار است
و اهل عصر او از خلفاء و مریدان وغیرهم تعیین پذیرفته بیست سال در خدمت خواجه عثمان هارونی
قدس الله سره بود در سفر و حضر جامه خواب او نگاه داشتی انگاه بنعمت خلافت مشرف
گردید و در زمان تهورا سے هندوستان باجمیر امد و بعبادت مولی مشغول شد و تهورا
نیز در ان زمان در اجمیر بود روزی تهورا مسلمانی را از پیوستگان خواجه قدس سره بسببی از اسباب

رنجانیدن آن مسلمان التجا بخدمت او آورد خواجه شفاعت برا و گفته فرستاد تهورا گفته شیخ را قبول نکرد
و گفت اینمرد درینجا آمده است و نشسته سخنان غیب میگوید چون این سخن بخواجه رسید فرمود که تهورا
را زنده گرفتیم و دادیم همدران ایام لشکر سلطان معزالدین سام از غزنین رسید و تهورا مقابل لشکر
اسلام بایستاد و بدست معزالدین سام اسیر گشت و ازان تاریخ باز درین دیار اسلام شد و بیخ
کفر و فساد مستاصل گشت وفات وی سادس رجب سنه ثلث و ثلاثین وستمائه و قیل فی
ذی الحجه والصحیح هو الاول در اجمیر که موضع اقامت او بود مدفون گشت انتهی بالجمله دیار هندوستان بیمن
مقدم او پرست و معمور است و درمیان کبار علما و اولیا موصوف بود بکمال ورع و تقوی و بسی
از علما بصحبت او رسیده راه سلوک پیش گرفتند و از مقربان درگاه الهی شدند و کرامات و خوارق عادات
بسیار از وی سرزد شده آنگرانمایه را بزهد و تقوی و هدایت خلق معروف ساخته در تاریخ فرشته
آورده که چون عمر او بنود سالگی رسید سید وجیه الدین محمد که دختری بالغ داشت بخواب دید که امام جعفر
صادق رضی الله عنه بوی میگوید که ای فرزند اشارت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بدینگونه است
که دختر خود بمعین الدین چشتی بدهی که او از واصلان درگاه الهی است و محبان خاندان رسالت پناهی
است چون از خواب بیدار شد بخواجه معین الدین بگفت خواجه گفت عمرم باخر رسیده اما چون
اشاره حضرت پیغمبر است صلی الله علیه وسلم فرمان امام همام بجز اطاعت چاره ندارم پس بمقتضای
شریعت آن دختر را بعقد نکاح خود در آورد و بعد از تاهل هفت سال دیگر بزیست از و فرزندان شدند
انتهی سلاطین هند کمال اعتقاد بوی میداشتند ذکر وی در تاریخ فرشته و دیگر کتب مطول و طویل
است ما اختصار را کار کردیم رحمه الله تعالی اما نسب او صاحب خزینة الاصفیا بدینوجه بیان کرده که
معین الدین بن غیاث الدین بن کمال الدین بن احمد حسین بن طاهر بن عبدالعزیز بن ابراهیم بن الامام
علی الرضا الی آخر النسبة کما مر مرارا مگر بقول صاحب روضة الشهدا نسل امام علی رضا از امام محمد تقی
جاری است ازینجا مستنبط میشود که از دیگر فرزندان او عقب نمانده پس از نسل ابراهیم بن علی الرضا
شمردن چه معنی دارد شاید باختلاف روایت از ابراهیم نیز نسل بوده باشد والله اعلم بحقیقة الحال
مگر آنکه او بنی فاطمه است درین شکی نیست چرا که باتفاق مورخین او را حسینی مینویسند و نیز میگویند که
پسر خاله سید عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه بوده ازین سبب صاحب آیین اکبری او را حسنی الحسینی گفته انتهی

بالجملہ تولد او سنہ سبع وثلثین وخمسمائة وورود او در اجمیر سنة احدی وستین وخمسمائة عمر او آنوقت
کما بیش بست وچهار سال ووفات او روز شنبہ ششم رجب سنة ثلث وثلثین وستمائة عمر او نود وهفت
سال بود وسید عبد القادر الجیلانی وشیخ عثمان هارونی ونجم الدین کبری واوحد الدین کرمانی ویوسف
همدانی وابوسعید تبریزی وناصر الدین استرابادی از مشائخ او بود وبا عبد الواحد لاهوری ملاقات وصحبت
داشته ومحمود اصفهانی وشیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی وخواجه قطب الدین بختیار کاکی
ومولانا ضیاء الدین حکیم ویادگار محمد حاکم سبزوار از خلفاست ونیز وسید جلال الدین تبریزی گنج روان گنج
بخش قدس سره نیز بصحبت وی رسیده ازوی فیض یاب گشته ودر خلفاے وی معدود گشته چنانکه
در ذکر شیخ جلال الدین بیاید انتهی۔

خواجه قطب الدین بختیار کاکی الاوشی قدس سره اوش قصبه ایست از ولایت ماوراء النهر
علوی ست وحسینی صاحب خزینه نسب او بدین نوع بیان نموده که قطب الدین بن کمال الدین بن
موسے بن احمد بن کمال الدین بن محمد بن احمد بن اسحاق بن حسن بن معروف بن احمد بن رضی الدین
بن حسام الدین بن رشید الدین بن امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه در بیان این نسب از
صاحب خزینه غلطی واقع شده چراکه امام جعفر صادق پسرے رشید الدین نام نداشت اسامے
اولاد کرام او در روضة الاحباب وکشف الغمة فی معرفة الائمة وغیره مسطور است وبر علماے نسب مخفی
نیست هماناکه مابین رشید الدین وامام جعفر صادق چند واسطه دیگر بوده باشد انتهی اخذ از [illegible]

عن سید معین الدین حسن السجزی عن عثمان الهارونی [illegible] معین الدین اجمیری آورده
که وی از اوش فرغانه است از پدر خورد مانده ونظر از خضر برگرفت وجویای همچون کالبوه داشت که
خواجه معین الدین باوش گذاره کرد ودر هژده سالگی از وار دست یافت خلافت برگرفت وسفر
گزید در بغداد وجز آن از بسیارے اولیا فیض اندوخت باز وی ویدا پیر بهند آمد یکچندی بشیخ
بهاء الدین زکریا پیوست در زمان فرمانروائی شمس الدین التمش بدهلی آمد خواجه بدیدن آو بدانجا
رسید پس از چندے او را گذاشته باز گردید او فراوان فیض بعالمیان رسانید بامداد چهار
شنبه چهاردهم ربیع الاول سال ششصد وسی وسه رخت هستی بربست خوابگاه در دهلی
است نزد بارگاه که [illegible] در تاریخ فرشته آورده وقتیکه پدرش وفات یافت او یک سال وشش ماه

عمر داشت و مادرش که بکمال عفت و عصمت بود او را می پرورید و در کتاب خیر المجالس شیخ نصیر الدین
اودهی مسطور است که چون آنحضرت قریب پنج سالگی رسید همسایه صالحی داشت والده اش
او را طلبیده قدری زر با طبقی نهاده و پسر را همراه او کرده التماس نمود که بمعلمی بسپارد ناگاه در اثنای
راه پیری دلپذیر روشن ضمیر دوچار شده احوال آن طفل پرسید همسایه گفت که از خاندان اهل
صلاح است اما پدرش درگذشته و مادرش از من درخواست نموده که او را بمکتبی برده بمعلمی بسپارم
پیر گفت دیگکار را ابن واگذار تا من او را بمعلمی برم که ببرکت انفاسش این پسر خداوند کمال
گردد همسایه بطوع و رغبت راضی شد الغرض در قصبه اوش معلمی بود ابوحفص نام پیر نزد او برده
باتفاق همسایه بدو سپرد و گفت این طفل از جمله اولیا خواهد شد نظر شفقت و تربیت از و دریغ
مدار و بعد از آنکه آن پیر رفت ابوحفص از بختیار پرسید که آن پیر که ترا باینجا آورد که بود گفت
نمیدانم کس
گران پیر در اثنای راه همراه گشته بدولت صحبت شما مشرف گردانید ابوحفص گفت آن پیر خضر علیه السلام بود
از ان خواجه در خدمت او کلام مجید بیاموخت و آداب شریعت یاد گرفت و در تهذیب اخلاق ظاهری و باطنی
کوشیده از علم طریقت بهره تمام یافت انتهی در زمان سلطان شمس الدین التمش بدهلی آمد پادشاه و
دیگر اراکین و اکابر همه بمقام اعتقاد او درآمدند و ازدحام مردم روز بروز بیشتر میشد و کار بیعت
او رواج و رونقی تمام یافت چنانچه شیخ الاسلام شیخ نجم الدین صغری را بر وحسد پدید آمد بالجمله
بسیار کسان از و هدایت شده فیض یاب گشتند و بار هندوستان از ذکر او پر است و در همه
شبانروزی دو بار ختم کلام مجید میکرد و دو صد و پنجاه رکعت نماز میگزارد و سه هزار بار درود بر خواجه عالم
صلی الله علیه وسلم میفرستاد و حسب الامر با در خود عفیفه را نکاح کرده بود بمقتضای بشریت
با وسه شب بسر برد که ورد او فوت شد همدران ایام رئیس احمد نام شخصی خوابی دید که ابن
مسعود رضی الله عنه از جانب سید کائنات باو میگوید که سلام ما بقطب الدین برسان
و بگو که هر شب تحفه که میفرستادی سه شب است که بما نرسیده چون این پیغام باو رسید
زن را طلاق داد و بشغل خود رجوع نمود کذا فی تاریخ فرشته و در اخبار الاخیار آورده که وی خلیفه
بزرگ خواجه معین الدین چشتی است مسند اکابر اولیاء و اجلهٔ اصفیا است قبولی عظیم داشت
و بغایت ترک و تجرید و فقر و فاقه موصوف بود و نهایت استغراق داشت در یاد حق

چون کسے بزیارت او آمدے زمانے بایستے تا بخود باز آمدے آنگاه بآینده مشغول شدے اگر از حال خود یا حال آینده چیزے بگفتندے گفتے مرا معذور دارید و بازبحق مشغول شدے اگر یکے از اولاد او بمردے او را از ان خبر شدے مگر بعد زمانی نقلست کہ وی در اول عهد بغلبه خواب قدری بخفتے و در آخر عمر ان هم به بیداری بدل شد و شیخ محمد نوربخش در سلسلة الذهب ذکر او چنین کرده است بختیار الاوسی

کان من الاولیاء السالکین المرتاضین المجاهدین بالخلوة والعزلة وقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام

والذکر باله دائم فی الاربعینات وله فی احوال الباطن شان کبیر من المکاشفین ذکر تاریخ فرشته آورده که او حفظ قران نموده در آخر عمر متاهل شده و او را فرزندان بودند و بغایت قانع بوده هرگز از فتوحات و غیره نمیکرد آنچه مے یافت همان روز صرف میکرد و صاحب کشف و خارق عادت بود و روزگار بصلاح و تقوی گذرانیده و بصحبت معین الدین چشتے رسیده اخذ طریقت از وی نمود و بعد از ان بصحبت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی و شیخ اوحد الدین کرمانی و سید جلال الدین تبریزے گنج روان گنج بخش و بهاء الدین زکریا ملتانی و قطب الدین علی سجستانی رسیده و با خضر علیه السلام در حال الغیب ملاقے شده و سلطان دهلی شمس الدین التمش و شیخ الاسلام دهلی جمال الدین بسطامی و قاضی حمید الدین ناگوری و شیخ بدر الدین غزنوی و شیخ فرید الدین شکر گنج و خواجه محمود موینه دوز و تاج الدین منور و غیرهم از مریدان و معتقدان اویند و شیخ فرید الدین خلیفه ویست و وجه تسمیه او بکاک آنست که کاک نان تنک را گویند بر وجه خود گفته بود که دیگر قرض نکنی بوقت ضرورت از طاق بسم الله بگوی و کاک بگیر همچنان شد که فرموده بود روزی قوالے این بیت بخواند کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جانی دیگر است روز برین بیت تواجد داشت بهمان وجد بمرد ذکر وے در تاریخ فرشته و غیره طویل است رحمه الله تعالے۔

سید جلال الدین تبریزے گنج روان گنج بخش قدس سره که او را شیخ جلال الدین نیز میگویند آنجناب علوی بوده یا نه در کتب تواریخ که اینک پیش نظر است تصریحے دیده نشده چون آنجناب املاک فراوان در ملک بنگاله وقف نموده و فقیر اباعن جد متولے ان اوقاف که مسمے بپرگنه بائیس هزارے یعنی بیست و دو هزارے متعلقه ضلع مالده و دیناجپور است میباشد در سندهای شاهے که بجد اعلاے من مرحمت شده سید نوشته و در دفاتر نیز سید مینویسند و سیادت

او مشهور و معروف است لاجرم بدانست دولت آنجناب علاوی است آنجناب جامع بود در میان شریعت
و طریقت و در میان علم ظاهری و باطنی و در زهد و ورع و ترک و تجرد و سخاوت بی نظیر و در شجاعت
و اشاعت دین اسلام و ترویج شرع عدیم المثل بود و اوقات شریف خود را بر جادهٔ شریعت مستقیم
داشته پیوسته بعبادت و هدایت خلق مصروف داشتی و با وصف دولت در لباس فقر
زندگی کردی چون دنیا مطلقه جد بزرگوار حضرت شاه ولایت کرم الله وجهه بود لاجرم نکاح او با آنجناب صورت نبست

زال دنیا را چنان زد پشت پا ۔ تا نیاید در نکاح اولیا

در آئین اکبری آورده که مرید شیخ ابو سعید تبریزی است پس از سفر گزیدن آمده بصحبت شیخ شهاب الدین سهروردی افتاد و از شگرف
پرستاری بخلافت رسید و بخواجه قطب الدین و شیخ بهاء الدین زکریا با فراوان دوستی داشت شیخ نجم الدین
صغرے که شیخ الاسلام دهلی بود دیگین او بر خاست و از ناتوان بینی نا پارسائے را بر ان داشت
که شیخ را دامن آلود تهمت گرداند و از دم گیرائی شیخ بهاء الدین زکریا راستی گفتار پیدائے
گرفت ازانجا به بنگاله شتافت خوابگاه او بندر دیو محل است انتهی مخفی نماند که دیو محل علاقه گجرات است
و در تاریخ فرشته آورده که چون شیخ جلال الدین تبریزے بار دوم از خراسان به بغداد
آمد خواجه قطب الدین بختیار کاکی را دیده محبت بسیار بهم رسانیده خبر خواجه معین الدین چشتی
را باد داد که از خراسان بهندوستان تشریف برده اکنون در بلدهٔ دهلی است پس بمعیت خواجه
قطب الدین تا ملتان آمد و بصحبت بهاء الدین زکریا رسید بعد ازان قطب الدین بسمت
دهلی و شیخ جلال الدین بسمت غزنین رفت انتهی در تاریخ ریاض السلاطین که تاریخ بنگاله است
آورده که وقتیکه سلطان علی مبارک الملقب بسلطان علاء الدین از قریب منصور [illegible]
فیروز دور شده بسمت بنگاله روان گردید در اثنای راه بعالم رویا با حضرت مخدوم شاه جلال الدین
تبریزے قدس سره در خورد و عجز و منتها نموده حضرت مخدوم را خوش ساخت تا حضرت مخدوم
فرمودند که باز اصوبه بنگ داده ایم ابا برای ما هم مکانی راست خواهی کرد علی مبارک انگشت قبول
بدیده نهاده پرسید که در کدام جا خانقاه تیار ساختن مکان میشود فرمودند که در بلده پنڈوه جائیکه
سر خشت بالای هم بیابی و باب گل صد برگ تازه و تر زیران خشت ها بینی همانجا باید ساخت
چون علاء الدین بتفصیلیکه دران کتاب مندرج ست بر تخت بنگاله نشست بعیش و عشرت

مشغول شد فرمان حضرت مخدوم را فراموش کرد تا شبے باز حضرت مخدوم را بخواب دید که میفرماید
ای علاء الدین سلطنت بنگاله یافتے وحکم ما را فراموش ساختے علاء الدین روز دیگر تفحص نشان
خشت با نمود چون مطابق فرموده حضرت مخدوم براے العین مشاهده کرد همانجا بکانے که الیوم
آثار ان موجود است راست کرد انتهی در اخبار الاخیار آورده که وے از کمل مشایخ است مناقب
او آنچه در کتب مشایخ چشت نوشته اند معلوم توان کرد در فواید الفواد نقل از سلطان المشایخ
میکند که شیخ جلال الدین تبریزے مرید شیخ ابو سعید تبریزے بود بعد از وفات پیر در خدمت شیخ
شهاب الدین سهروردے افتاد خدمت های کرده که هیچ بنده و مریدی را میسر نشود گویند که شیخ شهاب الدین
هر سال بسفر حج رفتے پیر شده بود وضعیف توشه که براے او میداشتند چندان بر فراغ او
موافق نبوده است شیخ جلال تبریزے نوعے کرده بود که دیگدانے و دیگی بر سر کرده می برد و آتشے
دران کرده چنانچه سر او نسوزد تا چون شیخ طعام طلبید طعام گرم پیش برد وے را با خواجه
قطب الدین و شیخ بهاء الدین مودت داشت ذکر او در کتب مشایخ چشت بسیار است و
همدران زمان خواجه بدهلی تشریف آورده بود و شیخ نجم الدین صغرے شیخ الاسلام دهلی که قبر او برابر قبر مولانا
برهان الدین بلخی است با او نقاری پیدا کرد و او را بامرے شنیع متهم ساخت و چنان انگیخت
که او را جانب بنگاله روان کردند چون در بنگاله رسید یکروز بر آبے نشسته بود برخاست و تجدید
وضو کرد و حاضران را گفت بیائید تا بر جنازه شیخ الاسلام دهلی نماز کنیم که او این ساعت نقل
کرد و همچنان بود که بر زبان او رفته بود و بعد از آن که نماز کرد روے سوے حاضران کرد و گفت اگر
شیخ الاسلام دهلی ما را از شهر بیرون کرد شیخ ما او را از جهان بیرون کرد میگوید مولف که ازینجا
معلوم مے شود که انجناب شافعی المذهب بود ورنه نماز بر جنازه غائب نگذاردے و هم در فواید
الفواد نقل از سلطان المشایخ میکند که فرمود شیخ جلال الدین تبریزے قدس سره چون در دهلی
آمد و بعد از چندگاه روان شد میگفت که چون من درین شهر آمدم زر صرف بودم این ساعت
نقره ام تا بیشتر چه خواهد شد و هم در انجا نقل میکند که آنچه شیخ جلال الدین تبریزے به بداون
رسید روزے در دهلیز خانه نشسته بود مردے جغرات فروشے کوزه جغرات بر سر کرده پیش
ان در بگذشت و این جغرات فروش از جماعه قطاع طریق بود که در مواشے بداون میباشند چون

نظر او بر روی مبارک شیخ جلال الدین افتاد هم در اول لقیه در دنه او بگشت چون شیخ درد تیز بدید
گفت در دین محمد صلی الله علیه وسلم اینچنین مردان هم میباشند بر فور ایمان آورد شیخ او را علی نام
کرد چون او مسلمان شد در خانه رفت و یک لک جیتل خدمتی آورد شیخ قبول کرد و فرمود که
این سیم را هم تو نگاه دار اینجا که خواهم گفت بمصرف رسانی الحاصل از این سیم بهر کس می بخشید یکی
را صد درم سیم فرمودی یکی را پنجاه درم و یکی را کم و یکی را بیش و هر گرا اندک فرمودی پنج جیتل فرمودی
اقل تصدق شیخ پنج جیتل بودی تا چندگاه بر آمد همه سیم خرج شد یک درم ماند علی میگوید که
در دل من گذشت که بر من یک درم بیش نمانده است و اقل بخشش شیخ پنج درم است اگر کسی را
چیزی خواهند فرمود من چه خواهم کرد هم درین اندیشه بودم که سایلی بیامد و سوال کرد شیخ مرا گفت
یک درم او را بده هم دروی نقل میکنند که شیخ شهاب الدین سهروردی وقتی از سفر حج باز آمده
بود اهل بغداد بخدمت او آمدند هر یکی خدمتی آورد از نقد و جنس بسیار درین میان زالی
بیامد گرهی از چادر کهنه خود بگشاد یک درم پیش آورد شیخ شهاب الدین آن یک درم بستد و بالای
آن تحف و هدایا نهاد آنگاه از حاضران هر که بود فرمود که شما را هر چه می باید از تحفه و خدمتی برگیرید
هر یکی بر مبنا ستند نقدی و طرفه و کالائی برمیگرفتند شیخ جلال الدین تبریزی طیب الله
ثراه حاضر بود او را اشارت کرد که تو هم چیزی برگیر شیخ جلال الدین برخاست آن یک درم
که آن زال آورده بود برگرفت شیخ شهاب الدین چون این بدید گفت این همه تو بردی چنین گویند
که شیخ جلال الدین تبریزی و شیخ بهاء الدین زکریا با هم سیاحت بسیار کرده اند تا وقتیکه بشهری که
شیخ فرید الدین عطار در آنجا بود رسیدند شیخ بهاء الدین را روش چنان بود که چون بمنزل میرسید
بعبادت مشغول میشد و شیخ جلال الدین بسیر شهری بر آمد شیخ فرید عطار را دید گشته است
محو انوار کمالات او شد چون بخوابگاه باز آمد با شیخ بهاء الدین گفت که امروز شاهبازی دیدم
که از خود رفتم شیخ بهاء الدین فرمود که جمال باکمال پیر یاد کردی گفت که با وجود او از هیچ چیز یاد نیامد
و از آن تاریخ باز در میان شیخ جلال الدین و شیخ بهاء الدین مفارقت افتاد و در فواید الفواد نقل
میکنند که شیخ جلال الدین تبریزی مکتوبی بجانب شیخ بهاء الدین زکریا رحمة الله علیه فرستاده
است و در آنجا نوشته من احب اتخاذ النساء لم یفلح ابداً و نوشته است که هر که دل برین

صنعت بندگوئی حصار عبدالدین و در جوامع الکلم که از ملفوظات سید محمد گیسو دراز است مینویسد که شیخ
فریدالدین قدس سره (مراد ازین شیخ فریدالدین شکر گنج است) در کودکی بیشتر مشغول و مستغرق
بودی تا آنکه مردم او را آقا منی بچه دیوانه میگفتند بارے شیخ جلال الدین دران منزل رسید پرسید
درینجا درویشے هست گفتند که کودکی است دیوانه تنکلے که در مسجد جامع افتاده میباشد شیخ
جلال الدین بدیدن او امد و انارے بدست او داد او صایم بود آخر بخلق قسمت کرد یکدانه افتاده
ماند وقت افطار هم بدان دانه روزه بکشاد از در زفرید و ترقی بالا تر یافت با خود گفت که اگر ان
تمام انار میخوردم چه مزید یافتمی چون بشیخ الاسلام قطب الدین پیوست انحکایت کرد شیخ فرمود
بابا فرید هرچه بود دران یکدانه بود برای تو داشته بودند در سیر الاولیا مینویسد که در اثنای
آنکه میان شیخ فریدالدین و شیخ جلال الدین مکالمه رفت شیخ فریدالدین بغایت جامه پاره داشت
هر بار باد میزد شیخ بدامن پیراهن محل ازار پاره مے پوشید شیخ جلال الدین دریافت فرمود که
درویشے در بخارا بتعلیم مشغول بود هفت سال ازار در تن نداشت فوطه داشت خاطر جمع دار
تا چه شود سلطان المشائخ میفرمود که شیخ جلال الدین ازین درویش مراد نفس خود داشت قبر
شیخ جلال الدین تبریزی در بنگاله است زیارت و تبرک به قدس الله تعالی سره انتهی در
خزینة الاصفیا اورده که وی از عظمای مشایخ چشت است بصحبت خواجه معین الدین حسن
سنجری و بختیار کاکی رسیده فیض صحبت اندوخت بعد یکی از خلفای طریقه عالیه چشت
نامور شد در کشف و کرامت بی نظیر و در ترک و تجرید بے مثال بود و هفت سال بخدمت
شیخ شهاب الدین سهروردی بوده بکمالات رسید و از شیخ اوحد الدین کرمانی منقولست
که وقتی در سفر کعبة الله همراه شیخ جلال الدین تبریزی بودم چون در صحرای بنی لام رسیدم
راهی از بس صعب بود از پیاده رفتن عاجز آمدیم درین میان تجاران گله شتران برای فروختن
آوردند و هر شتر را بیست اشرفی قیمت کردند از اهل قافله مردمانیکه مالدار بودند شتر خرید کردند باقی
دل برهلاک نهاده پا پیاده روانه شدند شیخ جلال الدین چون این چنین بدید دریافت حال
شتران کرد معلوم شد که پانصد اشتر دیگر نزد تجاران باقی است پس از مطبخ دیگ خالی که دران
طعام میپختند طلب کرد و یک اشرفی دران دیگ بینداخت و دهان دیگ بچادر بپوشید و هر باره

اسم یا لطیف میخواند و دست در دیگ میکرد و بست اشرفی بیرون مے آورد همچنان قیمت یا نصد شتر ادا
کرده باہل قافلہ عطا فرمود تا همه اہل قافلہ بر اشتر سوار شدند و خود پیاده . و ازان گروه نقلست که چون
شیخ جلال الدین تبریزی بدہلی تشریف آورد سلطان شمس الدین التمش باستقبال او برآمد و در آن
ایام شیخ الاسلام دہلی شیخ نجم الدین صغرے بود او نیز همراه سلطان بود سلطان چون شیخ
را بدید از اسپ فرود آمده با پیاده پیش دوید چون داخل شهر شد سلطان نجم الدین صغری فرموده که
حضرت شیخ را بمقامے فرود آرید که نزدیک تر از مقام من باشد از استماع آن یعنی نجم الدین را رگ حسد
بجنبید در پہلوی قصر شاهی خانه بود که جنیان در انجا ساکن بودند و مدام مقفل بودے و به بیت الجن اشتهار
داشت پس نجم الدین بخدمت سلطان عرض کرد که اگر اجازت باشد شیخ جلال الدین را در بیت الجن
فرود آریم چرا که اگر ولے است آزارے نخواهد یافت و اگر مدعی دروغ است بسزائے خود خواهد
رسید هنوز سلطان بجواب نپرداخته بود که شیخ جلال الدین بنور باطن ازین حال واقف شده فرمود
که کلید بیت الجن زود بیارید چون کلید حاضر شد حواله خادمے نمود و گفت که در بیت الجن برو و آواز ده
که اے سکنائے هذا البیت حالا شیخ جلال الدین تبریزی درینجا مے آید شما راه خود پیش گیرید و خود
درانجا تشریف برده نزول اجلال کرد چون قدر و منزلت شیخ روز بروز پیش سلطان در ترقے بود
نجم الدین همچنان در آتش حسد و بغض میسوخت و در صدد آن بود که الزامے به نسبت شیخ جلال الدین
بسته او را از نیز جاه و رتبه براندازد تا آنکه روزے شیخ جلال الدین در بیت الجن بعد نماز بامداد روے
مبارک پوشیده بر چارپاے دراز بود و غلامے ترکے خوب روپاے مبارک میمالید در آنوقت
شیخ نجم الدین و بر از بالاے قصر سلطانے بدید و دست سلطان بخود کشیده گفت که سلطان برچنین
کس اعتقاد دارد که درینوقت که شرعاً ممنوع است خواب میکند و غلامے ماه روپایش میمالد پس عقل
کے میخواهد که خالے از شهوت باشد شیخ ازین حال بنور کمال خود آگاه شد چادر از روی مبارک
برانداخت و باواز بلند گفت که نجم الدین اگر بیشتر میدیدے این غلام را در بغل من یافتے نجم الدین
از وقوع انحال بسیار منفعل شد لیکن از آزار شیخ باز نیامد و اراده آن کرد که تهمتے عظیم برپا کند
تا شیخ از دہلی به بدترین احوال برود و خاطر سلطان یکلے از طرف شیخ پریشان گردد پس فتنے
برانگیخت که در شهر دہلی مطربه زنے بود جمیله و فاحشه که امرا و ملوک را بدان میلے تمام بود و گوهرے بها

نام داشت نجم الدین او را نزد خود طلبید و گفت که اگر تو بزنا و فسق شیخ جلال الدین معترف شوی پیش
بادشاه اقرار کنی که شیخ جلال الدین با من زنا کرده است پانصد دینار زر سرخ بتو خواهم داد و نیز از ان
نصف پیشگی ادا نموده نصف باقی بر دکان احمد نامی بقال امانت برداشت که بعد انجام کار از وی بگیرد
چون کار این بهتان بخوبی استحکام یافت نجم الدین ان فاحشه را نزد سلطان برد و اقرار زنا به نسبت
شیخ زبانی آن زن بسمع سلطان رسانید سلطان گفت این زن اقرار زنا از زبان خود میکند لایق
تعزیر است و هنوز اثبات جرم زنا به نسبت شیخ بثبوت نرسیده تو که خود مدعی شده حالا حاکمی
دیگر می باید که درین باب حکم کند و تجویز شد که برای تحقیقات این امر محضری عالی از مشایخ عظام
جمع گردد و بعد تفحص حال به نسبت هر کسی که جرم عاید گردد لایق تعزیر است چون سفی مابین شیخ بهاء الدین
زکریا ملتانی و شیخ جلال الدین رنجشی بوقوع آمده بود (چنانچه بالا گذشت) نجم الدین صغری شیخ بهاء الدین
زکریا را از طرف خود درین مقدمه حاکم ساخت و امید داشت که از شیخ بهاء الدین بسبب رنجش خاطر
خود حکم بخلاف شیخ جلال الدین درین باب نافذ خواهد یافت چون شیخ بهاء الدین از ملتان داخل
دهلی شد بعد ادای نماز ظهر جمله مشایخ عظام در مسجد جامع آمدند شیخ نجم الدین آن مطربه را حاضر آورد و وعده
داد و برای طلب شیخ جلال الدین فرستاد چون شیخ تشریف آورد بدر دروازه مسجد پاپوش از پا کشید
همگی مشایخ باستقبال وی شتافتند و شیخ بهاء الدین زکریا کفش شیخ جلال الدین بدست مبارک
خود برداشته در بغل خود گرفت از وقوع این حال همه حضار مجلس حیران ماندند شیخ بهاء الدین فرمود
که مرا واجب است که خاک کفش شیخ جلال الدین را سرمه چشم خود کنم که شیخ جلال الدین تا هفت
سال در سفر و حضر با شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی پیر روشن ضمیر من صحبت داشت پس
ان مطربه را روبروی خود طلب کرد و گفت که جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا حالا تمام احوال
راست راست بگو ورنه جان برنخواهی شد مطربه باواز بلند گفت که حق سبحانه تعالی حاضر و ناظر
است که این همه محض بگفته شیخ نجم الدین و طمع پانصد دینار که نصفی از ان گرفته ام و نصف باقی نزد
احمد بقال امانت است به نسبت شیخ جلال الدین دروغ و افترا و تهمت ناحق بسته ام چنانچه
احمد بقال را هم دران محضر حاضر آوردند او هم قبول نمود که دو صد و پنجاه دینار نجم الدین که برای دادن
مطربه نزد من امانت داشته بود نزدم موجود است دران وقت از غایت انفعال شیخ نجم الدین

بخود گشت و سلطان همانوقت او را از عهدهٔ شیخ الاسلامی معزول نموده بجایش شیخ بهاء الدین زکریا
مقرر گشت نقلست که فیما بین قاضی کمال الدین جعفری و شیخ جلال الدین محتسبی بود روزی شیخ
در خانهٔ قاضی کمال الدین تشریف برد قاضی در نماز بود از خادمان حال قاضی پرسید گفتند در نماز است
فرمود که قاضی شما نماز خواندن میداند این بگفت و بمنزل خود مراجعت نمود روز دیگر قاضی بخدمت
شیخ آمد و از سخن دیروز که شیخ در باب نماز قاضی گفته بود شکایت آغاز نهاد فرمود که آن نماز فقرا
آنست که تا کعبه را بچشم ظاهر نبینند تکبیر اولی نمیگویند و این نماز درجه اول ایشان است چون بمرتبه
عظیم میرسند بر عرش عظیم نماز کنند اگر شما را هم این حال میسر است نماز کردن میدانید و الا قاضی
چون این سخن بشنید در دل خود پیچید و هیچ نگفت پس همدران شب قاضی بخواب دید که شیخ جلال الدین
بر عرش معلی نماز میکند علی الصباح بخدمت حاضر آمده عذرها خواست و سیف الدین پسر خود را
به بیعت شیخ مشرف ساخت نقلست که چون شیخ جلال الدین از بداون عزیمت سمت بنگاله
کرد علی نومسلم که بیمن عنایت شیخ خلعت اسلام پوشیده داخل درویشان شده بود در پس
آنحضرت میدوید و گریه میکرد و شیخ فرمود که ای علی برگرد گفت بی خواجه درین مقام ماندن منظور ندارم
فرمود که برو من این مقام را حوالهٔ تو کردم و ترا قطب این شهر گردانیدم و من هر وقت پیش روی تو حاضر خواهم ماند میان
من و تو جدائی نخواهد بود پس همچنان بوقوع آمد که علی قطب وقت شد و بهر وقت که خواستی صورت شیخ را پیش خود حاضر یافتی
و شیخ چون در بنگاله رسید تمام مخلوق آندیار رجوع بوی آوردند و شیخ در آنجا خانقاهی تعمیر ساخت و
مقیم شد و چند باغ و زمین بزر خرید نموده لنگر عام برای خدام خاص و عام وقف کرد هزارها مسافر و
مقیم از خوان نعمت آنکریم نان میخورند و در آنجا بت خانهٔ قدیم بود شیخ بکرامت خود آن بت ها را بشکست
و در آنجا مسجدی بنیاد نهاد و بت پرستان را خدا پرست گردانید چنانچه مزار پر انوار وی بجای همان
بت خانه واقعست وفات وی سنهٔ اثنین و اربعین و ستمایه در مرآة الخیال آورده جلال الدین عضد از سادات صحیح النسب
تبریز است و از افاضل شعرای آنجاست پدرش در زمان دولت سلطان محمد بن مظفر مقدم سادات ولایت خود بود
روزی محمد مظفر بمکتب در آمد جلال الدین را دید که با روی چون ماه و دو گیسوی سیاه خط مینوشت از معلم پرسید که این جوان کیست
گفت پسر سید عضد تبریزیست و جلال الدین نام دارد درین سن صبی فضایل کسب کرده و انواع شعر بغایت نیکو
میداند و اصناف خط را خوب مینویسد محمد بن مظفر گفت بیتی بر بدیهه گوی و بنویس تا شعر و خط ترا ملاحظه کنم جلال الدین

فی الفور این قطعه بافت و نوشته بدستش داد سلطان از لطف شعر و حسن خط او متحیر شد و نظر تربیت برو گماشت و بپایهٔ تقرب سرفرازی داد و هی هذه

چار چیزیست که در سنگ اگر جمع شود	لعل و یاقوت شود سنگ بدان خارائی
پاکی طینت و اصل گهر و استعداد	تربیت کردن مهر فلک مینائی
در من این سه صفت هست کنون می باید	تربیت از تو که خورشید جهان آرائی

باید دانست که شیخ جلال الدین تبریزی گنج روان گنج بخش همین جلال الدین این عضد است یا نه مقام تردد چرا که هیچکس از مورخین نام والد امجد انجناب تصریح ننموده درین مقام دو احتمال دارد و میتوان که دو شخص علیحده باشند و احتمال دارد که شخصی واحد باشند اگر شخصی واحد باشند پس سیادت انجناب نیز از نوشته مرأة الخیال بوضوح پیوست و نیز معلوم شد که انجناب با وصف اشتغال بامر هدایت خلق و عبادت خالق گاه گاه از مشرب شاعری نیز مذاقی بود والله اعلم و آنچه صاحب اخبار الاخیار گفته که قبر وی در بنگاله است غلط است البته چله خانه او در مقام پنڈوه متعلق و متصل ضلع مالده بوده است از مالده بفاصله سه کروه واقع است بسبیل رفتن بالوه میسنت که بمقام راج محل که تخت گاه محمد شجاع بود هنوز آثاران باقیست از ریل فرود آیند بعد ازان پدا که دریاییست وسیع و مشهور عبور نمایند از انجا مالده نه کروه است شارع مستقیم است و این اقرب و اسهل طرق است و راه دیگر نیز هست که بمقام دنیاجپور از ریل فرود آیند از انجا تا مالده راهی که رفته است پنڈوه در اثنای راه واقع ست جای مشهور و معروف است از دنیاجپور تا پنڈوه بست و هفت کروه ست یسر روز میسر شد در اثنای راه از پنڈوه تا دنیاجپور دیگر دو چله جناب مخدوم سید جلال الدین تبریزی واقع است یکی که دیو تلا نام دارد و دیگر موضع مهترانی بالجمله مولف اینکتاب متولی تامه او قات انجناب که در بنگاله است میباشد خوب واقف است که قبر انجناب در بنگاله نیست هر جا که استانه هست چله خانه است مگر چله خانه نیز کثیر است که بهشتاد و دو موضع چله خانه است و هر جا کرامت و فیض جاریست هنود و اهل اسلام اندیاره همه معتقد و فیض یاب اند قصه تشریف آوردن انجناب در ولایت بنگاله حاصل نمودن محال موقوفه پرگنه بائیس هزاری طولانی دارد از الفرمان لکهمن سین حاکم لکهنوتی بود بزبان سنسکرت تصنیف ساخته اند و این راجه باحضرت مخدوم کمال اعتقاد داشت و پیوسته بملازمت میرسید اگر خدا خواهد انکتاب بفارسی ترجمه نموده خواهد شد و مخفی نماند که لکهنوتی از نام همین راجه لکهمن سین اشتهار یافته لکهنوتی در اصل لکهمن ستی نام داشت یعنی ساخته لکهمن بعد ازان بکثرت استعمال ترکان بلکهنوتی اشتهار یافت و لکهنوتی را گوڑ نیز گویند و تخت گاه سلاطین

بنگاله بود از پنڈوه نه کروه فاصله دارد بالجمله در اطراف و اکناف پنڈوه اسلام بسبب حضرت سید جلال الدین تبریزی شیوع یافته و انجناب را در بعضی مقامات با هندوان اتفاق جهاد نیز افتاد چنانچه در دیوتلاو ماودرا وغیره چون از توجه انجناب اسلام در انجا بار شیوع یافت پرگنه بائیس هزاری بدست او امد انحال را وقف لله نموده متوبی برانگماشته باز درکسوت فقر راه سفر پیش گرفت و اتفاق مراجعت نیفتاد و انجناب متاهل نشده و مشهور چنانست که از انجناب عقب نمانده والله اعلم بحقیقة الحال اما کرامات و خوارق عادات از انجناب الی یومنا هذا بسیار جاریست منجمله ان شیر که در اطراف بیابان پنڈوه بکثرت بود حالا هم هست مگر بسبب ابادانی اندک کم شده است گاهی در احاطه انجناب کسی را نکشته دیگر انکه اکثر حاجتمندان با ستانه چله خانه میروند و عرض حاجت مینمایند حق سبحانه تعالی دعای اکثرے را اجابت میفرماید مولف این اوراق وقتی بناحق محبوس شده چنانچه برخے از احوال حبس در ذکر کرامات سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه گذارش نموده ام دران وقت سه بار انجناب را بخواب دیدم اول روزیکه حکم بنام من صادر خواهد شد همان شب انجناب را دیدم که بنظر غضب در من می بینند روز دیگر حکم قید مدت ده سال و ده هزار روپیه جریانه صادر شد دوم روز بعد نماز ظهر خفته بودم که بخوابے بینم که انجناب بر گلیمی سیاه خفته اند من رفته پای او را گرفتم انجناب پای خود را دستم کشیدند باز دیگر گرفتم باز کشیدند بار سیوم که نمودار گرفتم و گفتم هرچه میکنید من شما را نگذارم پای شما و دست من این بار هرچند خواستند که پا از دستم بکشند چنان گرفته بودم که نتوانستند اخر انجناب نیز راضی شدند و قرار گرفتند و پای انجناب بدست من بود که از خواب در امدم و امیدوار عنایت ایزدی شدم بار سوم بخواب دیدم که انجناب بر پشته تالابیکه متصل مکان فقیر است زیر درختی ایستاده اند نهایت خوب روی خوش خلق و ذی مروت و کم سخن معلوم میشود مرا نزد خود طلب کردند چون نزدیک شدم زیر لب چیزے گفتند که نفهمیدم گفتم چه ارشاد میشود بعد از ان دست مبارک برا ورده یکبار دو انگشت و یکبار سه انگشت بمن نمود دیگر چیزی نفرمود چون بیدار شدم با خود گفتم این خواب بس مبارک ست مگر تعبیرش چه باشد ایا چه معنی دارد بعد دو سه سال رهای یابم یا دو سه ماه یا دو سه هفته یا دو سه روز رهائی یابم یا دو سه کس رهای یابیم اخر همین شد که سه کس رهای یافتیم که رکن رکین جماعت بودیم از های کورٹ رها شدیم الحمد لله علی ذلک همچنین چند بار در امورات دیگر نیز اتفاق افتاده که شرح هریک از ان طولے دارد نوع دیگر انیست که هر روز در استانه هاے انجناب چراغ افروخته میشود ان چراغ بعد پاسی از شب بسبب کمی روغن خاموش میگردد مگر وقتیکه کدامے حادثه بخانه متولی رو میدهد

ان چراغ تمام شب تا روز هر قدر که خدا خواهد افروخته میماند خدام آستانه میدانند که بلاء یا حادثه بجانب متولی پیدا ... وقف آمده است وحال انکه خانه متولی از آستانه منوره صد کرده فاصله دارد مسافت ده منزل بعید ... مگر افروختن چراغ دو خاصیت دارد اگر در وقت وحالت خوب خدا نکند که افروخته شود اگر برافروزد بد است وحادثه میشود واگر در حالت صعوبت بیفروزد انغم مبدل بخوشی میگردد وخلاصه از تبدیل حالت متولی خبر میدهد چنانچه روزیکه محبوس شدم تا نصف روز افروخته ماند و روزیکه رهائی یافتم تا پاسی از روز افروخته ماند این امر جاریست وبارها بوقوع امده که مارا درین امر شکی و ریبی نمانده وتنوریکه بعیت شیخ خود شیخ شهاب الدین بر سر خود کرده رفته بود زان تنور در بنده بوده است میگویند که سابق عادت چنان بود که در شب جمعه کلیچه بی آتش دران تنور پخته میشد تا انکه در حالت جنابت یکی از خدام انجا رسید از ان روز موقوف شد والله اعلم۔

امیر حسینی رحمه الله تعالی نام وی حسین بن عالم بن ابی الحسین ست علوی بود واصل از کزیو ست که دهی است از نواحی غور دراعراس از مرات الاسرار نقل نموده که نام وی صدر الدین بن احمد بن نجم الدین الغوری ثم الهروی المعروف بسید حسینی ست وفات او ششم شوال سنه هفتصد وهیجده یا شانزده بوده وبیرون قبه عبدالله بن جعفر طیار بخراسان مدفون است وسید اشرف جهانگیر میگوید که من از بعض اہل ملتان شنیده ام که خواجه بهاء الدین زکریا دختر خود را بنکاح او داده بود وصاحب سیر العارفین گفت که سید صدر الدین اول بملتان همراه پدر خود برسم تجارت امد وبا شیخ بهاء الدین زکریا صحبت داشت وچونکه در دماغ او بوی علوم ظاهر بود لهذا از بهاء الدین اخذ طریقت ننمود بعد چون پدرش وفات یافت اموال خود را بر فقرا تقسیم نمود وبر قدم تجرید آمده باز بملتان معاودت فرمود ومرید شیخ شد وتا سال ملازمت او اختیار کرده بمرتبه کمال رسید وکتاب کنز الرموز را تصنیف نموده پیش کش شیخ نمود شیخ بملاحظه ان بران تحسین ها فرمود وی عارف علی الاطلاق ووارث مقامات قوم بالاستحقاق بوده ومردم بروز شنبه برای زیارت او مجتمع میشوند انتهی وفی النفحات وی عالم بوده ست بعلوم ظاهری وباطنی واز کتاب وی کنز الرموز چنان متبادر میشود که وی مرید شیخ بهاء الدین زکریا ست بی واسطه ومشهور میان مردم نیز چنین است اما در بعض کتب نوشته چنین یافتم که وی مرید شیخ رکن الدین ابوالفتح ودی مرید پدر خود شیخ صدر الدین ووی مرید پدر خود شیخ بهاء الدین زکریا مولتانی قدس الله تعالی ارواحهم ووی را مصنفات

بسیار است بعضے منظوم چون کتاب کنز الرموز و زاد المسافرین و بعضی منثور چون کتاب نزہۃ الارواح و روح الارواح و صراط مستقیم و مراد از دیوان اشعار است بعبارت لطیف و سوالات منظوم که شیخ محمود جبستری از ان جواب گفتہ است و بنائے کتاب گلشن راز بر ان است نیز از ان وے است و میگویند که سبب توبہ وی ان بود که روزی بشکار بیرون رفتہ بود اہوی پیش رسید خواست تا تیرے بوی انگند اہو بوی نگریست و گفت حسینے تیر بر ما میزنے خدائے تعالی ترا از برائے معرفت و بندگی افریدہ است نہ از برای این و غایب شد اتش طلب از نہاد وی شعلہ براورد از ہرچہ داشت بیرون آمد و با جماعۃ جوالقیان ہمراہ بمولتان رفت شیخ رکن الدین انجماعت را ضیافت کرد و چون شب شد حضرت رسالت را صلی اللہ علیہ وسلم بخواب دید که گفت فرزند مرا از میان این جماعت بیرون اور و بکار مشغول کن روز دیگر شیخ رکن الدین بایشان گفت که در میان شما سید کیست اشارہ بامیر حسینے کردند وی را از میان ایشان بیرون اورد و تربیت کرد تا بمقامات عالیہ رسید پس اجازت مراجعت بخراسان داد بہرات امد ہمہ اہل ہرات مرید و معتقد وے شدند در سادس عشر شوال سنۃ ثمان عشر و سبعمائیہ از دنیا برفت و قبر وے در مغرب ہرات است

بیرون کیتند فرار عبد اللہ بن جعفر طیار رضی اللہ عنہم و فی اعلام الاخیار الشیخ الفاضل الربانی والمرشد الکامل المصدانی امیر حسینے کان عالما فاضلا جمع بین علمی الشریعۃ والحقیقۃ و بلغ عند شیخہ رکن الدین رتبۃ الکمال و نال من الکرامات والکمالات ثم رحل الی ہراۃ دار الملک خراسان و جلس لارشاد الطالبین و کان اہل ہرات معتقدین لہ۔

نظامی گنجوی قدس سرہ در نسب علوی بود چنانکہ خود میگوید۔

ترا ان بہ ای پیک علوے نژاد که گرد جہان بزنگر دے جو باد

در نفحات الانس اوردہ که خلاصہ اش اینست که وی را از علوم ظاہرے و مصطلحات رسمے بہرہ تمام بودہ است اما از ہمہ دست باز داشتہ بودہ است و روی در حضرت حق سبحانہ تعالی اوردہ و عمر گرانمایہ را از اول تا اخر بقناعت و تقوے و عزلت و انزوا گذراییدہ است و ہرگز چون سایر شعرا از غلبہ حرص و ہوا ملازمت ارباب دنیا نکردہ بلکہ سلاطین روزگار بوے تبرک جستہ اند مثنویہاے پنجگانہ وے که به پنج گنج اشتہار یافتہ است اکثر انہا باستدعاے سلاطین روزگار واقع شدہ که امیدوارے آنرا که نام ایشان بواسطہ نظم وے بر صفحہ روزگار بماند استدعا

نموده اند واکثر انها بحسب صورت افسانه است امّا از روی حقیقت کشف حقایق در بیان معارف را
بهانه است تاریخ اتمام سکندرنامه که اخرین کتاب های وی ست سنه اثنین و تسعین و خمسمائه
بوده ست و عمر وے در انوقت از شصت گذشته در مرآة الخیال آورده که بیان فضایل و کمالات
او کما هو در قیامت بزبانها جاریست و درین اوراق گنجای ندارد گویند که شیخ در اخر عمر منزوی گردیده
بود و با مردم اختلاط کم نمود چنانچه دران باب میگوید

گل رعنا درون غنچه حزین		همچو من گشته اعتکاف نشین	

اتابک قزل ارسلان را آرزوی صحبت شیخ پیدا شد خواست که بحضور طلب نماید ارکان دولت
گفتند وی منزویست بسلاطین و حکام صحبت ندارد اتابک بطریق امتحان قصد دیدن شیخ کرد
شیخ بنور ولایت بر اراده وی مطلع گردیده از عالم غیب شمه بر دیده اش جلوه گر ساخت اتابک
دید که تختی مکلل بجواهر نهاده اند و شیخ مثل پادشاهان بروی نشسته و هزاران چاکر با کمرهاے
مرصع و حاجبان و ندیمان بر پاے ایستاده چون نظر اتابک بران عظمت و شوکت افتاد محو شد
خواست که از روی تواضع قدم او را ببوسد درین حال شیخ از عالم غیب بشهادت آمد اتابک دید
پیری ضعیف بر پاره نمدے بر در غاری نشسته و مصحفی و قلم و دواتی و مصلا و عصائی پیش نهاده
اتابک دست شیخ را بوسه داد و اعتقاد تمام بهم رسانید شیخ دهی بوی حواله کرد از ان باز پیوسته بدیدن
شیخ میرفت و صحبت میداشت گویند که چون شیخ قصه خسرو و شیرین بالتماس قزل ارسلان نظم
کرد صله ان چهارده قریه بنذر داد و نذر خادمان شیخ نمود انتهی مگر آنچه در اخر کتاب شیرین خسرو نوشته معلوم
میشود که فقط قریه حمدونیان که جاے ابادان چندان نبود با وارثانی داشت چنانچه میگوید ده حمدونیان را
خاص من کرده والی تو لاشابه طول و عرضش نیم فرسنگ و این نیز معلوم میشود که شیخ هم بملاقات
قزل ارسلان رفته بود چنانچه میگوید

چنان رفتم که سوی کعبه حجاج		چنان بازآمدم کاحمد ز معراج	

انتهی در جاے احوال علم و فضل خود میگوید

که دیدست بر سیخ رنگین گلے	ز من عالمے آوازه تر بلبلے
پذیرفته از هر شگفتے روشنے	جداگانه در هر فنے یکفنے

دور جاے دیگر براے عبادت خود میگوید۔

بروز جوانے و نوزادگے	زدم لاف پیری وافتادگے
کنون کے بغم شادمانی کنم	بہ پیرانہ سر چون جوانی کنم
چلہ چون چہل گشت وخلوت ہزار	بہ بزم آمدن دور باشد ز کار

و در جاے دیگر بمخاطبہ حضرت رب العزت میگوید۔

جو اول شب اہنگ خواب اورم	بہ تسبیح نامت شتاب اورم
چو در نیم شب سر برارم ز خواب	ترا خوانم و ریزم از دیدہ آب
اگر روز و شب ہست و گر بامداد	تو بر یادی از ہر چہ دارم بیاد

و صاحب معارج النبوۃ او را قدوۃ المتکلمین گفتہ دوی رحمہ اللہ تعالی خود گفتہ۔

چو بر ہستے توسن ست راے	بسی حجت انگیختم دلکشاے

ازین بیت معلوم میشود کہ کتابے باثبات وحدانیت او تعالی تصنیف نمودہ وتصدیق قول صاحب معارج میشود واللہ اعلم۔

امیر سید قاسم تبریزی قدس سرہ معدود ہست درمیان صوفیہ کرام وبصحبت شیخ صدر الدین علی یمنے وشیخ بہاؤ الدین نقشبند بخارے رسیدہ وخواجہ عبید اللہ احرار بصحبت وی رسیدہ اند وتحصیل علم در تبریز نمودہ بودند ومولانا ظہیر الدین خاوتے نیز با و محبت میداشت ذکر او در نفحات طویل ست توفے سنہ سبع وثلثین وثمانمائۃ وقبروے در خرجرد جام است رحمہ اللہ تعالے

سید امیر کلال بن حمزہ قدس سرہ در خزینۃ الاصفیا اوردہ کہ وی در علم شریعت وطریقت وحقیقت ومعرفت از اولیاے عہد گوے سبقت بردہ وتاریخ وفات وی از رشحات نقل نمودہ کہ روز پنجشنبہ وقت نماز بامداد ہشتم جمادی الاول سنۃ اثنین وسبعین وسبعمائۃ ست نتھے مگر در رشحات در ذکر امیر کلال وفرزندان وے اصلا کرامی تاریخ وفات وی مذکور نیست شاید در مقام دیگر در ضمن ذکر دیگرے مذکور باشد واللہ اعلم وفے النفحات وی خلیفہ خواجہ محمد بابای مذکور است رسینے بابا ے سماسے وخدمت خواجہ بہاؤ الدین را نسبت صحبت وتعلم اداب سلوک طریقت وتلقین ذکر از ایشان است وفے الرشحات ایشان اکمل وافضل ہمہ خلفاء اصحاب خواجہ محمد

بابا بوده اند و شرف سیادت داشته اند و مولد و مدفن ایشان سوخار است و آن قریه ایست از قرای بخارا بر دو فرسنگی شهر و ایشان بکلالگری اشتغال میداشته اند و بزبان بخارا کلالگر را کلال گویند و در مقامات ایشان مذکور است که والدهٔ شریفهٔ ایشان فرموده اند که تا امیر کلال را در بطن داشتم هرگاه که لقمهٔ شبهه‌ناک در دهن مرا درد شکم عظیم گرفتی چون این معنی مکرر شد دانستم که بسبب وجود این طفل است دیگر در لقمه احتیاط کردم و بوے امیدوار شدم و فے اعلام الاخیار الشیخ العارف الربانی والمرشد الکامل الصمدانی السید امیر کلال قدس سره کان من اعزة اصحاب خواجه محمد بابا سماسے واکمل خلفایه وکان مشرفا بشرف السیادت اخذ التلقین عن خواجه محمد عن علی الرامیتنے عن محمود انجیر الفغنوے عن عارف الریوگرے عن عبد الخالق الغجدوانی عن یوسف الهمدانی عن ابے علی الفارمدی عن ابی القاسم الجرجانی عن ابی الحسن الخرقانی عن ابے یزید البسطامی عن الامام جعفر الصادق الی آخر النسبة واخذ عنه الذکر وآداب الطریقة والنسبة سلطان الطریقة النقشبندیة خواجه بهاء الدین نقشبند البخاری میگوید مولف که مخفے نماند که ولادت ابو الحسن خرقانے بعد از وفات بایزید بسطامے بمدتے و همچنین ولادت ابو یزید بسطامی بعد از وفات امام جعفر صادق بمدتے واقع شد بظاهر ملاقات اتفاق نیفتاده حضرات صوفیه میگویند که تربیت ایشان بحسب روحانیت بوده و ایشان اویسی بوده اند والله اعلم بحقیقة الحال۔

امیر برهان الدین بن سید امیر کلال قدس سره در رشحات آورده که وی فرزند نخستین حضرت امیر سید کلال بوده اند و بارها امیر فرموده اند که این فرزند برهان من است و امیر برهان از جملهٔ اصحاب خواجه بهاء الدین اند و حضرت امیر تربیت ایشان را حواله بحضرت خواجه کرده بوده اند امیر برهان صاحب سکر و جذبه قوے بوده است و طریق وی انزوا و انقطاع از خلق مے بوده و هرگز با کسے انس و آرام نمیگرفته و هیچکس را بر اطوار و احوال وی اطلاع نبوده و در قوت باطن بمرتبه بوده که احوال باطنے بعضے از اصحاب حضرت خواجه غارت میکرده و ویرا عریان مے ساخته

امیر حمزه بن امیر سید کلال قدس سره فرزند دوم امیر کلال است و امیر وے را بنام والد خود سید حمزه نام کرده اند و هرگز وے را بنام نخوانده اند همیشه پدر میگفته اند و از وے کرامات و خوارق عادات بسیار ظاهر شده است که بعضی از آن در مقامات امیر کلال که نبیرهٔ امیر حمزه تالیف کرده اند مذکور است و حرفهٔ امیر حمزه صیادی میبوده و از آن ممر وجه معاش حاصل میکرده خدمت امیر حمزه بعد وفات حضرت امیر کلال قائمقام

ایشان بوده و سالها خلق را بطریق رشاد ارشاد فرموده و وفات وی در غرهٔ شوال سنة ثمان و ثمانین و ثمانمایة و مولانا حسام الدین شاشی بخاری که از کبار علمای بخارا بوده و مولانا کمال الدین میدانی و امیر خورد و امیر بزرگ و بابا شیخ مبارک بخاری از خلفاء او یند رحمهم الله تعالی ـ

امیر شاه بن سید امیر کلال بن سید حمزه قدس سره در رشحات آورده که وی فرزند سیوم امیر کلال بوده است و طریق وی در کسب معاش آن بوده که از صحرا نمک سی آورده و میفروخته و از آن ممر معاش میگذرانیده و از دنیا بقدر کفاف تصرف میکرده میفرموده که هر گرفتن را جواب گفتن در عقب است و همیشه بخدمت بندگان خدا مشغول بوده و بقدر امکان در کفاف مهمات مردم سعی و اهتمام داشته و از تعهد خاطرها و نگاه داشت دلها دقیقه فرو نمیگذاشته و امیر کلال تربیت وی را حواله بشیخ یادگار کرده بوده اند که یکی از خلفاء امیر است ـ

امیر عمر بن سید امیر کلال بن سید حمزه قدس سره در رشحات آورده که وی فرزند چهارم خدمت امیر است صاحب کرامات و خوارق عادات بود اکثر اوقات بشغل احتساب قیام مینموده و امر معروف و نهی منکر میکرده و بغایت غیور بوده میفرموده که اکابر گفته اند چون گاو را وقت سر بریدن اید بر خرمن این طایفه گذارند و چون نردبان را وقت سوختن رسد بر دیوار این طایفه نهند و هر کرا خواهند که بر اندازند با این طایفه در اندازند خدمت امیر کلال تربیت وی را حواله بشیخ جمال الدین دهقان کرده بودند که از خلفاء خدمت امیر است و وفات امیر عمر در شهور سنة ثلث و ثمانمایة بوده است ـ

سید احمد یسوی معروف بسید آتا قدس سره در رشحات آورده که وی خلیفهٔ دویم زنگی آتا است در اوایل حال در یکی از مدارس بخارا بتحصیل علم مشغول بود که ناگاه ویرا داعیهٔ سلوک این راه و ارادت طریق از خاطر سر بر زده علی الصباح خانه بارا نبار اج داده از مدرسه روی بصحرا نهاده جانب ترکستان رفته و بصحبت زنگی آتا افتاده و چون زنگی آتا گفته که شما در طلب پیر سرگردان هستید غیر از من در همه جهان امروز کسی نیست که شما را تربیت کند در محل سید آتا بخاطر گذرانیده که من سید و عالم باشم که تابع این سیاه گاو چران میشوم بعد از آن بتصرف زنگی آتا در حلقهٔ اطاعت او در آمده بصحبت وی پیوست چون در امر خود با وصف ریاضت شاقه هیچ کشودی ندید نزد زوجهٔ او عنبر آتا رفته درخواست شفاعت نمود . عنبر آتا قبول نمود و بر طبق وعده چون سپارش نمود که سید احمد مردی فقیر و سید و عالم است بر در رحم کنید زنگی آتا تبسم نموده گفت

که سیادت و علم و وی سید راه وی منشده روز اول که مرا دید من او را بخود نشان داد و من بدل گفت که من سید
و عالم و باشم که تابع این سیاه گاه ویران باشم اما با بخاطر تو از سر جرم او در گذشتم بعد از ان مشغول
مواظبت زنگی آتا گشته انچه مقصود وی بود بر وی منکشف گشته و ابواب مواهب مفتوح شده و باندک
فرصتے بدرجه ارشاد و کمال رسیده و بسے ناقصان را بدرجه کمال رسانید و با حضرت عزیزان معاصر بوده
و بادوی مفاوضات واقع شده و صاحب کرامت بود تفصیل احوال وی در رشحات مذکور است واللہ اعلم
و آتا در زبان ترک بزرگ را گویند

سید نور الدین بن سید مبارک غزنوی قدس سره در اخبار الاخیار اورده که وی خلیفه شیخ
شهاب الدین سهروردی است مقتدا و شیخ الاسلام دہلی بود در زمان سلطان شمس الدین اورا
میر دہلی میگفتند وفات وی سنة اثنین وثلثین وستمایة در زمان طفلی منظور نظر شیخ
محمد اجل شیرازی که از اولیاء وقت بوده گشته و نعمت و فواید یافته صاحب کشف و کرامت بود
کذا فی کتاب المذکور رحمه الله تعالی۔

سید جلال الدین بخاری قدس سره در خزینه اورده که وے از سادات صحیح النسب بخارا
بود در ہندوستان تحقیقی که از سادات بخارا است سلسله اباے کرام وے بوے می پیوندد تاریخ
ولادت او بقول صحیح سنة خمس وتسعین وخمسمایة و وفات وی سنة تسعین وستمایة و از
مظهر جلالی نقل میکنند که چون وی بمدینه منوره رفت سادات مدینه انکار سیادت او نموده از وے
سند صحیح طلبیدند اخر قرار بران یافت که از روضه سید کائنات استفسار نمایند چون سید جلال الدین
روبروی قبر شریف رسید گفت السلام علیک یا والدی از قبر شریف اواز امد علیک السلام یا ولدی
و قرة عینی و سراج کل امتی انت منی و من اہل بیتی باستماع این صدا اہالی مدینه معترف سیادت
او گشته بتعظیم و توقیر او پرداختند از انجا بمکه معظمه امده باداے مناسک حج قیام نمود و بعد از ان بسیر
ربع مسکون پرداخت بسے خلایق را ہدایت نمود انتہی در تاریخ فرشته اورده که سید صحیح النسب است
نسبت او با امام علی الهادی چنین میرسد که سید جلال الدین بخاری بن سید علی بن جعفر بن محمد بن احمد
بن محمود بن عبد الله بن علی اصغر بن جعفر بن امام علی الهادی گویند از بخارا بملتان امده بخانقاه شیخ
فرید الدین گنج شکر فرود امده از بهاء الدین زکریا خرقه خلافت یافته بسکونت بلده اچه مامور شد و فردی

در انجاست انتهی و در اخبار الاخیار آورده که او را سید جلال سرخ نیز گویند مرید شیخ الاسلام بهاء الدین است
وی جد سید جلال که ملقب بمخدوم جهانیان است از بخارا به بکر تشریف آورده و دران شهر نیت اقامت
کرد و بسید بدر الدین بکرے که از اکابر و اعیان انجا بود وصلت کرد گویند که در خواب از جانب حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم بشر شده بتزویج صبیه سید بدر الدین و سید بدر الدین نیز باین دولت
بشارت یافت جگر گوشه خود را بوی عقد تزویج بست و از انجا بجهت حسد و نزاع اخوان بجانب
اچه تشریف آورده و سید جلال الدین را اولاد صوری و معنوی بهم رسید و ابواب برکات کثیر بر روے
او مفتوح شد قبر او هم در اچه است رحمه الله تعالی مخفی نماند که صاحب خزینه جد اعلاے او را که جعفر
بن امام علی نقی است ابن امام محمد تقی گفته غلطے نموده چرا که امام محمد نقی را پسرے جعفر نام نبود و انچه
در تاریخ فرشته بود صحیح دانسته نقل نموده شد و انچه او گفته که در هندوستان هر کس که از سادات
بخارا است از نسل وی است خدا داند که این حصر او را از کجا معلوم شد بالجمله سید جلال الدین بخاری
صاحب علم و تقوے و کشف و کرامت بود اهالی دیار هندوستان کمال اعتقاد بوے دارند و امرے که
موجب اعتراض از جانب شریعت باشد هرگز ازوی منقول نشد والله اعلم بحقیقة الحال۔

سید جلال الدین حسین بن سید احمد کبیر بن سید جلال الدین بخاری قدس سره الملقب بمخدوم
جهانیان در آئین اکبرے نام پدر وے سید محمود نوشته و در تاریخ فرشته سید احمد کبیر گفته شاید هر دو
نام داشته باشد والله اعلم و در آئین اکبرے آورده که وی مرید پدر خود است و از شیخ رکن الدین
ابو الفتح سهروردی خلافت یافت گویند جهان نوردے پیش گرفت امام یافعی و بسیارے را دریافت
و در دهلی شیخ نصیر الدین چراغ دهلی را دید و در خانواده چشت خلیفه او گشت در اخبار الاخیار آورده
که وے جامع است میان علم و ولایت و سیادت او مرید شیخ الاسلام رکن الدین ابو الفتح است
و خلیفه شیخ نصیر الدین محمود با امام عبد الله یافعی رحمة الله علیه در مکه معظمه صحبت داشته در خزانه جلالی
که از ملفوظات او است از وے بسیار نقل میکند در تاریخ محمدے مینویسد که وی اول خرقه از عم خود
شیخ صدر الدین بخارے پوشیده و کلاه ارادت و خرقه تبرک از شیخ الاسلام سند المحدثین شیخ
عفیف الدین عبد الله المطرے در حرم شریف نبوی علیه السلام والتحیة پوشیده و مدت دو سال
در صحبت او ملازم بود و کتاب عوارف و دیگر کتب سلوک پیش او تلمذ نموده اخذ طریقت کرد و تلقین

ذکر یافت و مخدوم جہانیان را قدس سرہ با حضرت علیہ قادریہ کمال محبت است در خزانہ جلالی میگوید
کہ شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی میفرماید طوبی لمن رانی ولمن رای من رانی ولمن رای من رای من رانی
و وی قطب ست و صادق است درین قول مرا امید داری بسیار است کہ بموجب این کلام حق تعالے
مرا رحمت کند بعد ازان سلسلہ را کہ بیک واسطہ بشیخ شہاب الدین سہروردی میرسد غیر از سلسلہ
شیخ بہاء الدین زکریا ذکر میکند و میگوید من فلان را دیدہ ام و وے شیخ شہاب الدین سہروردی را
و شیخ شہاب الدین شیخ محی الدین عبد القادر جیلانی را انتہی الی ہنا من اخبار الاخیار مختصراً و در تاریخ
فرشتہ آوردہ کہ سید احمد کبیر کہ سجادہ نشین پدر خود بود از وی دو فرزند سعادت مند بوجود آمد یکے
مخدوم جہانیان سید جلال الدین بخاری دوم صدر الدین راجو قتال ست سید احمد کبیر سید جلال الدین
حسین بخاری را در ہفت سالگی نزد شیخ جمال خجندی کہ از مریدان شیخ بہاء الدین زکریا بود بردہ بدست
بوس او مشرف ساخت پس شیخ جمال خجندی طبق خرما حاضر ساخت و باہل مجلس قسمت نمود سید
جلال الدین حسین بخاری خرما را با خستہ خورد شیخ جمال خجندی متفطن گشتہ پرسید کہ خرما را چرا با خستہ
خوردی گفت خرمائیکہ از دست شما برسد خستہ آن نتوان انداخت شیخ گفت توان پسرے کہ خاندان
خود تا قیامت منور دارے سید جلال الدین حسین بخاری عالمی متبحر بود و در علوم عقلی و نقلی مشقت
بسیار کشیدہ بود و مقیدبان نبود کہ مرید یک کس بجاے دیگر رجوع نماید و میگفت کہ جمیع فضلا و مشائخ
را باید دید و از ہر کدام نصیبی و فیضی باید ربود و از پدر خویش شیخ احمد خرقہ خلافت یافت دیگر از شیخ
رکن الدین ابو الفتح و نقل است کہ سالہا او را خدمت کردہ بجانب مکہ و مدینہ و مصر و شام و بیت المقدس
و روم و عراقین و خراسان و بلخ و بخارا سفر نمود و چندین حج کرد و از انجملہ شش حج اکبر نمود و در
مدینہ رسول اللہ سلطان العلما استاذ المحدثین عفیف الدین بن سعد الدین علے الشافعی الیمنے
را ملاقات کردہ مدت دو سال در انمکان شریف بملازمت انجناب بود و نسخہ عوارف وغیرہ پیش
او گذرانید عفیف الدین خرقہ از شیخ رشید الدین محمد ابو القاسم صوفیے پوشیدہ و وی از شیخ
الشیوخ شہاب الدین عمر سہروردے یافتہ و ہمچنین در اثناے سفر بصحبت شیخ حمید الدین بن
محمود الحسینے سمرقندے رسیدہ ازو نیز خرقہ فیض ربودہ و سید حمید الدین از شیخ محمد بن ابراہیم نساجی
و وے از شیخ نظام الدین ابو العطا بخاری و گویند سید جلال الدین حسین بخارے در اثناے

سیر و سلوک سیصد و چند اہل کمال را دریافته از همه فیض کلی نصیبش گشت و مخدوم جهانیان سید
جلال الدین حسین بخارے کسی را مرید نمیگرفت و میگفت که اینکار هیچیک از انبیا نکرده اند مطلب
هرگاه کسے بقصد ارادت بخدمت او آمدی سید گفتی من از انها نیستم که شخصے را مرید کنم اما عقد اخوت
میکنم بمقتضاے حدیث نبوی به برادرے میگیریم در اخبار الاخیار آورده که او در عهد سلطان محمد تغلق
بمنصب شیخ الاسلامے و مسند خانقاہے محمدے در سیوستان با مضافات مخصوص گشت
و بعد از چندگاه ترک همه کرده سفر کعبه مبارک اختیار کرد و در عهد سلطان فیروز کرات از محروسه اچه
در حضرت دهلی آمد و سلطان فیروز مراسم اعتقاد و اخلاص آنچه باید بجا مے آورد انتهی ذکر او در اخبار الاخیار
و تاریخ فرشته و خزینة الاصفیا طول و طویل ست ما اختصار را کار فرموده ایم بالجمله آنجناب عالم و متقی
و صاحب کشف و کرامت بوده بسیارے از کرامات او در تاریخ فرشته مذکور است و آنجناب را
مخدوم جهانیان جهان گشت میگویند در بنگاله نیز جا بجا میگویند که استانه مخدوم جهانیان است
در آنجا بجز خشت چند دیگر علامت عمارت چیزے یافته نمیشود چنانچه در موضع بوهار که مسکن مولف
اینکتاب است جانب غربی مکان فقیر محله بخاران است در آنجا نیز میگویند استانه مخدوم است
و در چوکهریه که قریه است بفاصله سه میل از بوهار نیز استانه ست معروف باستانه مخدوم صاحب
ولادت او شب برات سنه سبع و سبعمائة و وفات او روز عید قربان سنه خمس و ثمانین و سبعمائة
و مدت عمر او هفتاد و هشت سال و قبر او در اچه ولایت ملتان است رحمه الله تعالے۔

سید ناصر الدین بن سید مخدوم جهانیان جلال الدین بخاری قدس سره جامع بود درمیان شریعت
و طریقت و خوارق و کرامت در ولایت رتبه عالی داشت چون اولاد کثیر داشت لاجرم بسید ترنام الدین
مشتهر شده گویند اولاد وے از ذکور و اناث یکصد بودند و از ایشان آنانکه عمر دراز یافتند بست و یک
پسر و دو دختر بودند و خلقے کثیر بحلقه ارادت او در آمدند و اخذ نسبت از پدر خود نموده و خلیفه وی بوده وفات
او در سنه هشتصد و چهل و هفت ست رحمه الله تعالی خزینه از معارج الولایت۔

سید عثمان ابن محمود البخاری الاچے قدس سره از اولاد مخدوم جهانیان ست نسب او بانیطریق
بدو میرسد که عثمان بن محمود بن بهاء الدین بن حامد بن محمد بن رکن الدین ابو الفتح بن احمد بن ناصر الدین
محمد بن جلال الدین بخارے مخدوم جهانیان قدس سره وے از اچ بلاهور آمده و خلق کثیر معتقد او شدند

وتبہ ولی عظیم یافت وعلمائے عہد نیز اطاعت او نمودند وضع وتعریف کرومہ معتقد ومرید او گشتند او وابای او طریقہ سہروردیہ میداشتند ووفات وی بتاریخ ہیجدہم ربیع الاول سال نہصد ودوازدہ در زمان حکومت سلطان سکندر لودی وقبروی اندرون قلعہ لاہور درتہ خانہ ست رحمہ اللہ تعالی خزینہ۔

سید صدرالدین بن سید احمد کبیر بن سید جلال الدین بخاری قدس سرہ الملقب براجو قتال بخاری برادر حقیقی مخدوم جہانیان است در آئین اکبرے اوردہ کہ وی مرید وخلیفہ پدر خود است واز برادر خود مخدوم جہانیان وشیخ رکن الدین ابوالفتح نیز خلافت یافت سلطان فیروز اورا فراوان بزرگ داشتے ودر اخبار الاخیار اوردہ کہ بعد از برادر خود مخدوم جہانیان بر سجادہ خلافت نشست ومخدوم جہانیان بارہا بر زبان مبارک میراند کہ حق سبحانہ تعالی مارا بخلق مشغول داشت وشیخ راجو را بخود وپیوستہ در عالم استغراق بودی وباخلق انبساط واختلاط نکردی وبیشتر بوید مردم بسلسلہ ارادت مخدوم بواسطہ او است وبعضی بوساطت ولد او شیخ ناصر الدین محمود نیز میرسند بزرگ بود وصاحب تصرف انتہی در تاریخ فرشتہ آوردہ کہ او بعلوم ظاہری وباطنی شہرت تمام داشتہ وصفت جلالت او غالب بود ہرچہ بر زبان اوردی چنان شدے انتہی انچہ در تاریخ فرشتہ اوردہ ازان معلوم میشود کہ چون بنظر غضب بسوی کسے نگریستے فی الحال بمردی ہمانا کہ لقب قتال براو ازان سبب افتادہ کرامت وخوارق عادات بسیار ازوی نقل نمودہ تاریخ وفات او در آئین اکبرے سنہ ست وثمانمایۃ گفتہ ودر خزینہ شانزدہم جمادی الاخر سنہ سبع وعشرین وثمانمائۃ شب سہ شنبہ گفتہ الاول ہو الارجح وقبر او در اچہ است۔

سید برہان الدین بن محمد بن سید جلال مخدوم جہانیان قدس سرہ بقول صاحب خزینہ نام پدر شاہ ناصر الدین محمد ست انتہی نام وے قطب عالم وکنیت او ابو محمد ولقب برہان الدین است ودر آئین اکبری اوردہ کہ در ہفتصد ونود برادوفات وی ہشتصد وپنجاہ وہفت وقبر وی در بتوہ احمد آباد است مرید وخلیفہ پدر بزرگوار خود وشیخ احمد کھتو نیز خلافت دارد در زمان سلطان محمد کہ بردو واسطہ پور سلطان مظفر است بفرمودہ پدر بگجرات آمد وبزرگی صورت ومعنی یافت واو یازدہ پسر بود۔

سید کبیر الدین اسمعیل سہروردی قدس سرہ وی نبیرہ وخلیفہ حضرت مخدوم جہانیان است وبعد وفات انجناب بخدمت سید صدرالدین برادر مخدوم جہانیان حاضر شدہ کار خود بتکمیل رسانید ودر ولایت مقامات عالی وبکرامت وخوارق اشتہار گرفت در اوایل عادت او ان بود کہ نیم شب بر سر جد خود مخدوم

جهانیان میرفت و نماز تہجد و ختم کلام اللہ میکرد و گردر وقت شد اند قفل مزار با نگشت شہادت خود مفتوح مسدود میکرد تا انکہ شبے یحی مجذوب این ماجرا دیدہ بخدمت سید صدر الدین ظاہر ساخت و کبیر الدین باشراف خاطر خود این ماجرا دریافتہ از روز برای درس حاضر نشد حضرت سید او را نزد خود طلبید و اعزاز و اکرام او نمود شیخ سماء الدین خلیفہ وی است وفات او در سنہ ہشتصد و بست و پنج رحمہ اللہ تعالی خزینہ۔

سید عبد الشکور و سید عبد الغفور ابنی سید کبیر الدین اسمٰعیل قدس اللہ سرارہم ہر دو جامع جمال ظاہرے و باطنے بودند در علوم شریعت و طریقت عالم و عامل و کامل و اکمل فرزندان ارادت بخدمت والد بزرگوار خود داشتند و تربیت صوری و معنوی از پدر گرفتند در روز وفات پدرش ہر دو را نزد خود طلب داشتہ خرقہ خاص خود عطا فرمود و گفت ہر گاہ شما را مشکلی پیش آید بہ نزد قبر من آمدہ ظاہر کردہ باشید کہ جواب با صواب خواہید یافت چنانچہ بعد وفات او ہمچنان عمل می ورزندو جواب می یافتند رحمہما اللہ تعالی خزینہ۔

سید محمد ابن قطب عالم قدس سرہ لقب او شاہ عالم است ولادت او لیلۃ التاسع والعشرین من ذی القعدہ سنۃ سبع عشر و ثمانمائۃ و وفاتہ عشرین من جمادی الثانی سنۃ ثمانین و ثمانمائۃ و قبر او در رسول اباد احمد اباد در آئین اکبری اوردہ کہ از پدر خود ارادت یافت و خلافت برگرفت بو الا پایہ ولایت برامد و شگرف خارق عادت ہا از و برگذارند۔

سید محمد بن سید یوسف الحسنی الدہلوی قدس سرہ ملقب بسید گیسو دراز در آئین اکبری اوردہ کہ وی مرید و خلیفہ شیخ نصیر الدین چراغ دہلی است صوری و معنوی آگہی اندوخت بفرمودہ پیر از دہلی بدکن امد و کہ و مہ پذیرفتند قبر وی در گلبرگہ انتہی تاریخ ولادت او صاحب خزینہ از معارج الولایت نقل نمودہ کہ سنہ عشرین و سبعمائۃ وفات وی سنۃ خمس و عشرین و ثمانمائۃ و عمر وی یکصد و پنجسال و قبر وے بشہر گلبرگہ انتہی در اخبار الاخیار اوردہ کہ وی جامع است میان سیادت و علم و ولایت شانی رفیع و مشربی منیع و کلامی عالی وارد و او در میان مشایخ چشت مشربے خاص و در بیان اسرار حقیقت طریقے مخصوص است در اوایل حال ہم بدہلی تشریف داشت و بعد از رحلت شیخ بدیار دکن رفت و قبولے عظیم یافت اہل این دیار ہمہ منقاد و مطیع او گشتند و ہم در ان دیار از دنیا انتقال فرمود و او را سید گیسو دراز گویند وجہ شہرت او باین لقب بر انچہ شنیدہ شدہ است انست کہ روزے او با چندے دیگر از مریدان پالکی شیخ نصیر الدین محمود برداشتہ بودند در وقت برداشتن گیسوے سید بسبب درازی کہ داشت در پایہ پالکی بند شد

داو بسبب غایت ادب و استغراق عشق و محبت به براوردن گیسو مقید نشد و هم بران وضعی که واقع شد مسافت بعید قطع کرد بعد ازانکه شیخ را برین معنی اطلاع افتاد خوشحال شد و بر صدق عقیدت و حسن صنیعت او آفرینها کرد و هم درحال این بیت فرمود که ـ

هرکو مرید سید گیسو دراز شد ‏ ‏ ‏ ‏ والله خلاف نیست کہ او عشقباز شد

خدمت میر را ملفوظات است مسمے بجوامع الکلم که بعضی از مریدان او که او نیز محمد نام دارد جمع نموده درانجا می آرد که خواجه محمود بقا از یاران مولانا برهان الدین غریب بود ما داو نشسته رساله قشیری مقابله میکردیم من دران ایام سخت کودک بودم خواجه را جا برتق رسیدا مد و نشست سخن انجا رسیده بود که قول حاتم اصم است تا ست مرگ نجشیده بجائی نرسی مرگ سفید مرگ سرخ و مرگ سیاه مرگ سفید گرسنگے مرگ سرخ تحمل مرگ سیاه فقر خواجه را جا از من بطریق امتحان پرسید که بچه سبب مرگ سفید و سرخ و سیاه شد گفتم جوع نسبت بعد فادارد پس مرگ سفید باشد و تحمل خوان خوردن است زیرا که غضب عبارت از غلیان دم است از بهر انتقام و حلم فروخوردن غضب پس مرگ سرخ باشد اما فقر بفرمان پیغامبر علیه السلام الفقر سواد الوجه فی الدارین البته فقیر میان خلق شرمنده و خجل و منکسر میباشد بضرورت مرگ سیاه باشد فرمود سفر اگرشست باطن نیارد مبارک باشد والا سر بسر صوفیان نخر فراغ دل و جمع هم نیست اگر یکساعت لطیف دل با خدای خویش حاضر شود ان بهشت است بلکه هزار بهشت فدا آنساعت باید کرد و هنوز رایگان بدست امده باشد ـ

بفراغ دل زمانی نظری بخوبروی ‏ ‏ ‏ ‏ به ازانکه چتر شاهی همه عمر های و هوی

فرمود چون درمسائل کلامیه سخن در تفضیل صحابه افتد من هیچ مباحثه شروع نکنم بنا بر اتهام اما بر مخلصان اصحاب وقتی اگر بحثے کرده ام بعد از تاکید سوگند عقیده من بدل راست است که افضل صحابه ابوبکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی اما بحث افضلی هرانچه امد گفته میشود با خلق بیگانه انیقدر هم نکرده ام فرمود علما اختلاف کرده اند که مسلمان را موت بهتر یا حیات بعضے حیات گفتند بعضے ممات اما باے من انیست که در ایام حیات رسول الله صلعم حیات بهتر بود و بعد از وی ممات فرمود شخصے علی را از اصحاب علی پرسید صف لنا اصحابک فقال عمن تسالون فقالوا عمار فقال مومن ملی ایمانا مشاشه قالوا و سلمان قال عنده علم الاولین والاخرین قالوا حذیفه قال صاحب سر رسول الله صلعم عنده علم المنافقین قالوا وانت یا علی قال دانا می تریدون قالوا نعم قال اذا سالت اعطیت واذا سکت ابتدیت هرچه خواهم بیابم و اگر من خاموش

شوم او با من سخن گوید تا خواهد که چیزی پیش خواهم در قوة القلوب می‌نویسد و هذا مقام محبوب المراد سخن در
مخالفت فقیهان با صوفیان بود فرمودند خلاص صوفیان ازین طایفه جز بدین طریق نیست که خود را یکے
از ایشان گردانند و میان ایشان همچو ایشان باشند پرسیدند که چه معنی است که گفته اند العلم حجاب الله الاکبر
فرمود کل ما سوے الله تعالی حجاب اما حجاب هاے دیگر قبیح و کثیف اند و علم حجابی لطیف است برخاستن
ازان نیک دشوار باشد و مراد ازین علم نحو و صرف و حدیث و فقه و تفسیر نیست مراد علم بالله است و آن علم ذات
باری و صفات باری نه بدلیل و برهان بلکه مشاهده و عیان فرمود که این دو چیز خاصه بدعت امت رسول الله صلی الله علیه وسلم
یکے صورت قلندر دوم آنکه لا اله الا الله محمد رسول الله گویند و آنانرا که اورا از جان عزیزتر بود ایشانرا
بکشند و پرکاله پرکاله سازند و زنان و فرزندان ایشانرا اسیر سازند و رسوا کنند و نهب سازند و ایمانی
باقی باشد زهی ایمان زهے دین و یکی از مصنفات سید محمد گیسو دراز کتاب اسما است صاحب اخبار
الاخیار ازان کتاب قدری نقل نموده معلوم میشود که او تصانیف دیگر نیز دارد والله اعلم۔

سید محمد جونپوری قدس سره در آئین اکبری آورده از افراد روحانیه فیض برگرفته و بر شوری و معنوی
علم چیره دست از شوریدگی دعوی مهدویه کرد و بسیار مردم پیرو او گردیدند بسا خلق انبوه برگذرانند و سرچشمه مهدویه
او از جونپور بگجرات شد و سلطان محمود کلان به نیایش برخاست و از تنگ چشمی زمانه به هند نیارست بود و نیایش
ایران نمود در فره درگذشت و همانجا آسود۔

سید علی قوام قدس سره در آئین اکبری آورده که زاد و بوم او سواد جونپور و او خلیفه شیخ بهاء الدین جونپوری
شطاری است و برخی گویند از شیخ قاضن شطاری فیض برگرفت و چندے برانند که اورا با همه خانواده ها
درست نسبتی است در سال نهصد و پنج از کشاکش تنگ جان دارست خوابگاه جونپور۔

حاجی سید عبدالوهاب بخاری قدس سره در آئین اکبری آورده که وی مرید و شاگرد سید
صدرالدین بخاری است از ظاهر و باطن آگاه در آئین و اخبار الاخیار آورده که وی از اولاد سید جلال الدین
بخاری بزرگ است که جد سید جلال الدین مخدوم جهانیان است اورا دو پسر بود سید احمد بزرگ و دیگر سید محمود
مخدوم جهانیان پسر سید محمود است و حاجی عبدالوهاب بخاری از اولاد سید احمد بزرگ است بود موصوف بعلم و عمل
حال و محبت و در اوایل حال که هنوز در ملتان توطن داشت روزی در ملازمت پیر و استاد و مشهود
سید صدرالدین بخاری نشسته بود از وی شنید که گفت دو نعمت در عالم بالفعل موجود است که فوق

جمیع نعمتهااست ولیکن مردم قدران دو نعمت را نمی شناسند و بدان پی نمی برند و از تحصیل آنها غافلند
یکی آنکه وجود مبارک محمد صلی الله علیه وسلم بصفت حیات در مدینه موجود است و مردم این سعادت را
در نمی یابند و دیگر قرآن مجید که کلام پروردگار است دوی سبحانه تعالی بی واسطه بدان تکلم و خلق از آن غافلند
وی بمجرد شنیدن این کلام از پیش پیر برخاست و رخصت زیارت مدینه درخواست و براه خشکی بزیارت
پیغمبر صلی الله علیه وسلم بشتافت و این سعادت را دریافته باز بوطن اصلی عود نمود بعد از ان بتقریب
بعضی سوانح روزگار انتقال نموده در عهد دولت سلطان سکندر لودهی بدهلی آمد سلطان سکندر را
بوی اعتقاد عظیم پیدا شد و آنچه از شرایط تجلیل و تعظیم بود رعایت نمود و را با شاه عبدالله نسبت محبت و نیاز و طلب
واسترشاد چندان بود که آنچه میگویند که فنا فی الشیخ میباشد همچنین خواهر بود نسبت صحبت او با وی بطریق تشبیه
مناسب حکایت مولانا روم است با شمس تبریز قدس الله سرهم و بار دیگر از دهلی قصد زیارت حرمین
کرد و مکرر آن این سعادت عظمی رسید و بشارتها از جناب حضرت خاتم الرسل صلی الله علیه وسلم بشارت
یافته باز بدین حدود عود فرمود و وفات شیخ در سنه اثنین وثلثین وتسعمایة که عدد عبارت شیخ حاجی موافق
آنست و مقبره ایشان در جوار مقبره شاه عبدالله است و حاجی عبدالوهاب را تفسیریست که اکثر قرآن بلکه تمام
آنرا ارجاع بنعت پیغمبر و ذکر او کرده صلی الله علیه وسلم و بسیاری از دقایق عشق و اسرار محبت در آنجا درج کرده
است غالباً و توجه آن در غلبه حال و استغراق وقت بوده است و بدان جهت در بعضی مواضع جانب ظاهر
لفظ و عبارت نا مرعی مانده است رحمه الله تعالی ـ

سید جلال الدین سهروردی قدس سره برادر سید عبدالوهاب بخاری مذکور است وی از مشایخ
عظام و سادات ذوی الاکرام بخارا است مرید و خلیفه برادر خود عبدالوهاب است جامع است در ولایت
و سیادت و در عبادت و ریاضت مقامات بلند و مدارج ارجمند داشت و شیخ حمزه کشمیری از وی اخذ طریقت
نمود وی در اواخر عهد سلطنت سلاطین کشمیر در آنجا آمده عالمی را مستفیض گردانید بعد از ان بدهلی آمده در سال نهصد
و چهل و هشت وفات یافت رحمه الله تعالی خزینه

سید ابراهیم بن معین الدین بن سید عبدالقادر الحسنی القادری الایرجی قدس سره در آئین اکبری
آورده که زاد جای ایرج مرید شیخ بهاء الدین قادری شطاری از بهره دانش فراوان بهره داشت و در گزیده
کاری کم همتا (یعنی بی مثل) جهان نوردیده در زمان سلطان سکندر لودی بدهلی آمد شیخ عبدالله دهلوی

و میان لادن و مولانا عبد القادر بدایونی گرد دیگر کارآگہان نامور به بزرگی او گرائیدند در نہصد و پنجاه و سه با
هشتصد جان سپنجی باز سپرد خوابگاه دہلی در اخبار الاخیار آورده که وی بزرگ بود و متبرک و دانشمند کامل در سایر
علوم عقلے و نقلے رسمی و حقیقی عبور نموده کتب بسیار از هر علم مطالعه کرده و تصحیح فرموده و مشکلات از آنچنان
حل کرده که هر کرا ادنے مناسبتے باشد نظر در کتاب او کافی است و اصلاح استاد نیست والحق در دہلی در زمان
او هیچکس بدانش او نبود چندان کتب و اکثر بخط او از کتابخانه او برآمده که از حد حصر و ضبط خارج است فی الانصاف نسبت
که هر که معاصر او بود از وی استفاده نموده و قایل نشد علیه او بی انصاف ست او هم بعلت جهل و بی انصافی
و ناحق شناسے اہل روزگار همیشه در زاویه خود بمطالعه و تصحیح کتب مشغول بودی و درس کم گفتے و مردم
را از افاده محروم داشتے و کتاب خود را بکس کمتر دادی مگر آنکه کسے را مخلص یافتے خدا داند که وی را در نیجا چه منظور
بود شیخ عبد العزیز و حسن و صوفیان دیگر پیش او از علوم قوم تلمذ کردندی و از مشایخ و علما مردم بزرگ بخدمت او
شتافتندی و او چنانچه از فنون علوم احتراز نموده بود از برکات صحبت درویشان و ربط بسلاسل مشایخ و
خانوادہاے ایشان اوراد و اشغال و اذکار و دعوات و طرق تربیت و ارشاد نیز جمع کرده بود و نسبت
او بسلسله علیه قادریه بر همه غالب ست و مرید شیخ بہاء الدین قادری شطاری است رساله که شیخ
بہاء الدین در طریقه شطاریه تصنیف کرده گویند که برای وی کرده ست و گویند که وی بواسطه از شیخ نظام الدین
در معامله خرقه یافته ست و در مجلس سماع حاضر نشدے فی دوم او در دہلی در اواخر سلطنت سلطان سکندر بود
در حدود سنه عشرین و تسعمایه و وفات و در عهد دولت اسلام شاه سنه ثلث و خمسین و تسعمایه و قبر
او در مقبره سلطان المشایخ در خانقاهی که بپایان روضه امیر خسرو ست علیه الرحمة والغفران -

سید محمد بن سید محمود کرمانی قدس سره

در خزینه آورده که وی از علماے اصحاب و اجل احباب
حضرت گنج شکر است و در اخبار الاخیار آورده که او از کرمان بتجارت در لاهور آمدی چون باز گشتے در
اجودهن شدے سعادت ملاقات شیخ فرید الدین حاصل کردی و بملتان رفتی و در ملتان عم او بود نام او سید احمد
کرمانی و درین آمد و شد او را با خدمت شیخ فرید الدین نسبتی پیدا شد اسباب و اموال کرمان را بیکلے ترک داد و در ملتان
پیش عم خود آمد و از آنجا بقصد ارادت شیخ عزیمت اجودهن نمود عم او او را گفت که شیخ الاسلام بہاء الدین زکریا هم
عزیز است سید محمد کرمانی گفت محبت از ینها نمیشود با جودهن آمد و مرید شد و ریاضتها کشید و بعد از شیخ
فرید الدین بصحبت شیخ نظام الدین آمد و داخل یاران اعلی شد و در شب جمعه سنه احدی عشر و سبعمایه

رحلت نمود و در پایان چوتره مدفون شد رحمة الله علیه۔

سید محمد بن سید مبارک بن سید محمد الکرمانی الچشتی طریقة قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی جامع کتاب سیر الاولیا است و آنکتابے است جامع احوال مشایخ چشتیه او در زمان صغر بشرف بیعت شیخ نظام الدین مشرف شده و بعضے مجلسها را دیده و وجد انموده در خدمت خلفاے او بوده و از شیخ نصیر الدین محمود تربیت یافته بارها در خواب بجمال شیخ مشرف شده و تجدید بیعت کرده پدر و اعمام و اجداد او از نزدیکان شیخ بوده اند و اکثر آنچه در آن کتاب نقل کرده بواسطهٔ آباو کرام خود کرده رحمة الله علیه انتهی و وفات او بقول صاحب خزینه سنة سبعین و سبعمایة۔

سید محمد بن جعفر المکی الحسینی قدس سره وے جامع ست میان شریعت و طریقت و صاحب علم و تقوی و وجد و حال بود در اخبار الاخیار آورده که وے از اعاظم خلفای شیخ نصیر الدین محمود است در توحید و تفرید مقام عالی دارد و از افراد اولیا است در آنچه او از احوال ظاهر و باطن خود نوشته ست عقل حیران است اگر اینها همه بے شایبه تاویل و صرف ظاهر مراد است پس از کاملان وقت خود است قدس الله سره و او را تصنیفے است مسمے به بحر المعانی در وی بسیاری از حقایق توحید و علوم قوم و اسرار معرفت بیان کرده و سخن را مستانه میگوید و بود کتاب دیگر یکی حقایق المعانی و دیگر حقایق المعانی نیز وعده میکند خدا داند آنها نیز تصنیف یافته اند یا نے و او را تصانیف دیگر نیز هست رساله دارد در بیان روح و رساله است مسمے به پنج نکات و بحر الانساب که در آنجا بیان نسب اهل بیت رسالت کرده است و نسبت آبا و اجداد خود را ثبت نموده وی کثیر الدعوی ست و از آنچه از احوال خود بیان کرده است محقق میشود که دعوی او حق است عمر دراز یافته بود در زمان سلطان محمد تغلق تا زمان سلطان بهلول در حیات بود و سن شریفش از صد متجاوز بود آبای کرام او از شرفای مکه اند بعد از آن در دهلی آمده و در سرهند اقامت کرده الحال مقام و (یعنی قبر او) در همان شهر است و در بحر المعانی میگوید که مدت شصت سال در علم ظاهر بودم و در کسب کمالات میکوشیدم ذکر او در کتاب اخبار الاخیار طویل است و وفات وی بقول صاحب خزینه سنه احدی و تسعین و ثمانمایة و هم در اخبار الاخیار آورده که وے ذکر ابدال و اوتاد و اقطاب و افراد و سایر رجال السر و بیان اعداد و اسامی و مراتب و اعمار و احوال و اقسام ایشان را به هیچ تفصیل داده و تشخیص نموده است که فوق آن متصور نیست و گفته که همه ملاقات

کرده ام و از هر یکی نعمتها یافته ام و مقامات همه را مشاهده کرده ام و گفته سیصد و پنجاه و هفت ابدال دیگر اند و ایشان را نیز
در کوه و بر سر چشمه چیل ملاقات کرده ست ایشان در کوه ساکن اند و خورد ایشان ثمر درختان ست و ملخ بیابان رحمهم الله تعالی ۔

سید تاج الدین شیر سوار قدس سره در اخبار الاخیار آورده که قبر او در نارنول ست و وی مرید
شیخ قطب الدین منور هانسوی ست در کوهستان نارنول ریاضات شاقه کشیده کار خود بمجاهده بجایی رسانید که دام
و دد و وحوش و طیور با وی انس گرفتند چنین میگویند که چون وی میخواست که بزیارت پیر خود بجانب هانسی رود شیری را
از بیشه میگرفت و بر وی سوار میشد و ماری بر دست میکرد و متوجه مقام پیر میشد همین که سوار ماری بدست چون
نزدیک مقام پیر میرسید شیر و مار را رها میکرد و پیاده در شهر در آمد و وفات وی بقول صاحب خزینه سنه ثمانین و سبعمائه

سید حسین ابدال بن سید تاج الدین شیر سوار قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی تارک
دنیا بوده و از دنیا بر قدر ضرورت اقتصار کرده و اهم الاوقات بخدا مشغول بودی بر در خانه ایشان سنگی افتاده
بود که هنوز آن سنگ بیرون دهلیز خانه ایشان موجود ست بالای آن سنگ کاسه چوبین نهاده بودی هر روز
بقدر احتیاج دران کاسه مردم می نهادند و چیزی می انداختند که قوت یومی او بودی زیاده ازان نمی ماند اگر
دیگران بودی فتوح بیشتر کی آمدی و اگر ازان کم بودی کمتر رحمة الله علیه ۔

سید یوسف بن سید جمال الحسینی المشهدی الملتانی قدس سره آبای کرام
او از مشهد بملتان آمده متوطن شده اند و او در زمان سلطان فیروز انار الله برهانه از ملتان
در لباس سپاهیان بولایت دهلی قدوم آورد و چون بزرگی و دانشمندی او را مشاهده نمود در
مدرسه که سلطان مذکور بر بالای حوض خاص علائی بنا فرموده و مقبره خود نیز در انجا
ساخته است مدرس ساخت سالها دران مقام بر مسند درس و افادت نشست نقلست
که وی هر شب جمعه حضرت رسول صلی الله علیه وسلم را در خواب میدید و بر لب الالباب فی
علم الاعراب که متنی ست منسوب بقاضی ناصر الدین بیضاوی و در دیار ما شهرت دارد شرحی
دارد طویل و بسیط که مشهور بیوسفی است قابل تنقیح و ایجاز و اختصار و بر منار نیز شرحی
دارد مسمی بتوجیه الکلام او شاگرد مولانا جلال الدین رومی است که از تلامذه مولانا
قطب الدین رازی شارح شمسیه و مطالع ست قبر سید یوسف هم بر سر حوض خاص ست و
وفات او در حدود سنه تسعین و تسعمائه بوده کذا فی اخبار الاخیار ۔

سید اشرف بن سلطان ابراهیم سمنانی قدس سره که او را سید اشرف جهانگیر میگویند صاحب کتاب مکتوب اشرف جهانگیر یست و ملفوظات جهانگیری یکے از مریدان او تالیف نموده صاحب علم و ورع و تقوے بوده و یکے از مشاهیر مشایخ هندوستان است در اخبار الاخیار آورده که وی از کاملان ست و صاحب کرامات و تصرفات در سیاحت با امیر سید علی همدانی قدس سره رفیق بوده عاقبت بجانب هندوستان آمده در حلقه ارادت شیخ علاء الحق در آمد و او را پیش از ارادت مقامات عالیه از کشف و کرامت حاصل بود در حقایق توحید سخنان عالی دارد و او را مکتوبات ست مشتمل بر تحقیقات غریبه با قاضی شهاب الدین دولت آبادی که صاحب تفسیر بحر مواج ست معاصر بود غالباً قاضی از روے تحقیق بحث ایمان فرعون که در خصوص اشارتے بدان واقع شده است کرده بود او در بن باب مکتوبے نوشت قبر او در یکے از قریات جونپور است که او را کچهوچه گویند بسی مقام بفیض اسنت ده در میان حوض واقع شده نام سید در ان دیار در دفع جن بغایت موثر ست و او را ملفوظات است که یکے از مریدان او جمع کرده رحمه الله تعالی در خزینه آنچه آورده خلاصه اش اینست که وی و پدرش پادشاه سمنان بودند و او ترک سلطنت نموده فقر اختیار نمود در عمر هفت سالگی قرآن مجید را با هفت قرأت حفظ نموده و در چهارده سالگی از تحصیل علوم عقلی و نقلی فراغت نموده و بصحبت بسے از اکابر مشایخ رسیده مثلاً سید علی همدانی و شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی و سید جلال الدین بخاری ملقب بمخدوم جهانیان جهان گشت و شیخ بدیع الدین مدار و خواجه بهاء الدین نقشبند بخاری وغیرهم مستفید گشت و از خلفای شیخ علاء الدین بنگالی ست و از وے شیخ کبیر و سید خان وغیرهما استفید شدند و بسیار کرامات و خوارق عادت از وے بظهور آمده و وفات وے بتاریخ بست و هفتم محرم سنه ثمان و ثمانمائه بوده و قبر او در روح آباد و عمر او یکصد و بست سال است و او را تصانیف بسیار ست چون بشارة المریدین و لطائف اشرفی و مکتوبات و مناقب خلفاے راشدین وغیرهم رحمه الله تعالی

سید ید الله قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی نبیره سید محمد گیسو دراز است و خلیفه او ست مشرب عشق و محبت بر وی غالب بود نقل ست که وی خورد بود در دزے سید طاقیه خود را از

برای مسح بر او برده نهاده بود که سید عبد الله آمد چنانچه عادت اطفال باشد طاقیه را برداشت و بر سر خود نهاد سید فرمود ترا این خلعت مبارک باشد الحمد لله امانت باهل خود رسید بعد از آن هر گرا بمریدی قبول کردی انابت بسید عبد الله فرمودی و تربیت و تلقین ذکر خود نمودی گویند که سید عبد الله را زنی ابتلای محبتی واقع شده بود مدتی محبت او در لباس کتم و عفاف مستور بود آخر آن زن را در حباله عقد خود در آورد وقت سحر حسب تعارفی که درین دیار رسمست عروس را جلوه میداد نمیخواستند که نظر سید عبد الله بر جمال او افتاد یکی ذوقی و حالتی او را دست داد آهی بر کشید و جان بحق تسلیم کرد عروس در محفه نشست و او را در کنار گرفت تا وقت وصول بمنزل او نیز تمام شده بود هر دو را بپهلوی یکدیگر در قبر کردند رحمة الله علیهما

سید شمس الدین طاهر قدس سره

در اخبار الاخیار آورده که وی مرید شیخ نور قطب عالم است سیدی بزرگ بود در ولایت رنتهبور توطن داشت و کبیر السن بود عمر او بصد و پنجاه سال رسیده بود بجناب خواجه معین الدین چشتی اعتقاد و محبت داشت بدین درازی عمر هیچگاه در کوههای اجمیر اسپ و اب دهن نینداخت چه جای بول و غائط در شهر بی طهارت نه درامدی و در دروازهٔ شهر سکونت کردی و اگر در شهر درامدی طهارت کامل کردی و چون وضو گران شدی زود بدر رفتی تا مبادا انتقض وضو شود رحمة الله علیه و وفات وی بقول صاحب خزینه سنة احدی و ثمانین و ثمانمائه

راجی حامد شاه مانکپوری قدس سره

در اخبار الاخیار آورده که وی بزرگ بود و صاحب نسبت درست و حال صحیح و صفای باطن نقل است که در زمان سلطان شمس الدین التمش دو برادر از سادات گردیز بدهلی قدوم آورده بودند یکی سید شمس الدین داد در زمین میوات سکونت کرد و بقیه از اولاد او در انجا مانده اند و دیگر سید شهاب الدین که از اجداد اوست یعنی جد راجی حامد شاه چنانچه در خزینه تصریح بدانست بزرگان ایشان معزز و مکرم بوده اند و در زبان مردم آمد یار بر ایشان اسم راجی غالب آمده و او نیز در اوائل حال در لباس سپاهیان بود در آخر بصحبت شیخ حسام الدین رسید و ریاضت شاقه کشید صفای باطن و حضور وقت نصیب او گردیده وی از علم ظاهر بقدر ما یحتاج کفایت کرده بود و لیکن دانشمندان اسیر حلقه ارادت او

بودند گویند که وی اگر خواستی که از معارف و کشف ضمایر چیزی ظاهر کند حکایت از سر گذشت احوال خود بیان میکرد در ضمن آن مقصود طالب بحصول انجامیدی قبر او در مانکپور است و وفات او بقول صاحب خزینه سنه احدی و تسعمائة رحمه الله تعالی

راجی سید نور بن راجی حامد شه قدس سره در اخبار الاخیار آورده که او نیز مثل پدر بزرگ و صاحب کرامت بود و لباس سپاهگری را غشاوه حال و مشغولی باطن ساخته قبر او نیز در مانکپور است رحمه الله تعالی

سید محمد اچی بن سید شاه امیر بن علی بن مسعود بن احمد بن صفی الدین بن عبد الوهاب بن الامام الشریعة والطریقة عبد القادر الجیلانی قدس سره او را محمد غوث نیز گویند در اخبار الاخیار آورده که وی صاحب عظمت و کرامت و ابهت و جلالت بود و سطوتی ظاهر و عظمتی باهر داشت جامع علوم معقول و منقول و مشمول نعم ظاهر و باطن و حاوی فضائل حسبی و نسبی از ولایت روم بخراسان تشریف آورده و از انجا بملتان شرف قدوم ارزانی داشته ببلده اچه توطن فرمود و یکبار سیر اکثر معموره عالم بر قدم تجرید و نعت بی تعلقی نموده بار دوم با خیل و حشم بسیار و توابع و لواحق بشمار درین دیار شرف اقامت و توطن ارزانی فرمود بادشاه وقت در حلقه ارادت او درآمده غایت مرتبه بندگی و اخلاص را نسبت بملازمان او مرعی داشت و در دیار ملتان دران اوان فحول رجال از افاضل و علما و اکابر بوده خدمتش بمقتضی غیرت ذاتی و علو فطرتی از همه قصب السبق در ربوده بر مسند امتیاز و انفراد جا داشت و او را بعالم شعر نیز میلی بود و اکثر مناقب حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه نظم فرموده است و دیوان غزل نیز ترتیب داده قادری تخلص میکند و ترجیعات دارد بزبان ذوق و مقبره مخدوم در اچه است و تاریخ وفات او صاحب خزینه از شجرة الانوار نقل نموده که سنه ثلث و عشرین و تسعمائة و هم صاحب خزینه میگوید که مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره اشعار بجانب او میفرستاده رحمه الله تعالی احوال فرزندان عالی تبار اوند کور میگردد

سید عبد الله بن سید محمد الجیلانی الاچی قدس سره در اخبار الاخیار در ضمن ذکر پدر بزرگوار وی آورده که وی در فضیلت و لطافت طبع و سلامت قریحه در زمان خود نظیر نداشت گویند که حضرت مولانا عبد الرحمن جامی باستماع خبر فضائل او بجانب او اشعار میفرستادند تاریخ وفات او

بقول صاحب خزینة الاصفیا [hand-added: ?] ثمان وسبعین وتسعمائة

سید مبارک بن سید محمد الجیلانی الاچی قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی سید عالیمقام بود واز ایشان خلقی مانده که نام ایشان میر میران گویند بغایت متمکن و متبرک در لاهور سکونت دارند انتهی در خزینه نام آنجناب میران سید مبارک گفته بعد ازان میگوید که وی صاحب زهد وتقوی وعبادت وریاضت وترک وتجرید وجامع سیادت ونجابت وعشق ومحبت وذوق وشوق بود وخرقه خلافت واجازت از پدر عالیقدر خود داشت چون جذب استغراق بر مزاج آنجناب غالب آمد در حالت سکر از اچه برامد ودر یکی جنگل مجردانه نشست بحدیکه احدی را از بنی آدم نزد خود راه ندادی واز صحبت خلق بغایت محترز بودی تنها ومجرد بیاد خالق مشغول ماندی وچند سال درانحال گذرانید ودرانحالت اگر نظر او بر کسی افتادی مدهوش ومجذوب میگشت وهیچکس را تاب نظر او نبودی وشیخ معروف چشتی که از اولاد شیخ فرید الدین شکر گنج ست بعد از ریاضات ومجاهدات درانحالت بخدمت سید رسیده بیک نظر کیمیا اثر سید که بروی افتاد بدرجه کمال رسید او را خرقه داده رخصت نمود وبشارت داد که از تو خانواده [illegible] خواهد شد چنانچه خانواده نوشاهی از وی پیدا گردید وقبر او در اچه ست ووفات او در سنه ست و [illegible] وتسعمائة

سید عبد القادر بن سید محمد الجیلانی الاچی قدس سره ملقب بعبد القادر ثانی در اخبار الاخیار آورده که وی صاحب کرامات ظاهره واحوال باهره ومقامات عالیه ومناقب جلیه موصوف بود وبکمالات ظاهر وباطن برهانی ساطع داشت ونوری لامع وحالی باکمال وکمالی فوق الوهم وانحال بسیاری از عصاة وکفار بمشاهده جمال ومعاینه کمالش بسعادت توبه نصوح میرسیدند وبشرف ایمان مشرف میشدندی در ولایت وارث حقیقی حضرت غوث الثقلین است ودر کمالات تابع آنحضرت ولهذا او را عبد القادر مخدوم ثانی گویند هر چند که آنحضرت ثانی ندارد ودر کدام درجه عالی تر ازان باشد که کسی ملقب باین لقب باشد در عنفوان شباب بغایت تنعم وترفه نمودی وباسباب عیش وطرب بسیار التفات فرمودی وچون بر سجاده مشیخت ومقام تربیت نشست بکلی ازان مجتنب ومحترز گردید ومریدان وطالبان را از استماع تغنی وقعود بر کرسی زجر ومنع میفرمود در روزی والد ماجد او در ابرای امری از راه تربیت عتاب فرموده همدران شب حضرت غوث الثقلین را رضی الله عنه بخواب دید که میفرمایند که عبد القادر

فرزندیست تربیت او من میکنم ترا فرزندان دیگر هستند تو ایشانرا تربیت کن ترا با عبدالقادر کار نیست
ازین واقعه حالت جذبه و نسبت توبه او موکد و مقرر شد و دست از جمیع سواد لذت عیش باز داشت و همت
بر انقطاع کلی برگماشت مزامیر و آلات تغنی بشکست و جانوران شکاری دور کرد و محلوق شد و بسلوک
طریق حق اشتغال فرمود و چون بندگی مخدوم (یعنی والد ماجدش سید محمد) رخت اقامت ازین سرای
فانی بعالم باقی بردند منصب سجادگی و مقام خلافت از میان برادران بسبب کبر سن او بحضرت او
متعین بود و لیکن بسبب آنکه ترک ملازمت بادشاه نموده بود و برادران هنوز در سلک ملازمان وی
انتظام داشتند ازین رهگذر غبارے برچهره اخلاص بادشاه نسبت بحضرتش نشسته بود و ایشان
جمیع فرامین و اسناد مواهب و وظایف را پیش او فرستادند و فرمودند که ما را بانها حاجتی نمانده هست
هر که خواهند بسپارند سالها همین حال میگذرانیدند و هرچه از دست اغیار رانند اندر روزگار سر سید
صبر میفرمود و نقل است که یکبار بادشاه عهد ایشانرا پیش خود طلب داشت و نوشته فرستاد که اگر ایشان
مجلس ما را بحضور فایض النور مشرف سازند عین سعادت و محض کرم خواهد بود و با وجود ایشان کرا
باشد که دعوی مشیخت و بزرگی نماید هرچه از تقصیرات و تاخیرات در خدمت رفته باشد عفو فرموده
این حدود و شنودند آنحضرت در جواب این قطعه نوشت

هیچ باب ازین باب روی گشتن نیست — هر آنچه بر سر ما میرود مبارک باد
کسی که خلعت سلطان عشق پوشیده ست — بحلهای بهشتی کجا شود دل شاد

و این واقعه مشابه آن حالت ست که سلطان سنجر ماضی بجانب حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه
نوشته بود که اگر عنان توجه باین صوب منعطف گردد ولایت سیستان که ملک نیم روز ست تعین
لنگر خانقاه حضرت ایشان کرده آید و آنحضرت در جواب نوشت

چون چتر سنجری رخ بختم سیاه باد — جز فقر اگر بود هوس ملک سنجرم
زانگه که یافتم خبر از ملک نیم شب — صد ملک نیم روز به یک جو نمیخرم

نقل است که ایشان را در ابتدای حال باوراد و اعمال و عبادت ظاهره اشتغال بسیار بود
تا بحدیکه تمام روز فرصت تکلم نداشتند و در آخر چندان استغراق محبت و مشغولی باطن غلبه کرد که بعد
ادای فرایض و سنن رواتب جز مراقبه کار دیگر نبود و بعد از ادای فجر تا اشراق در حجره مراقبه مستغرق

می‌بودند و بعد از ادای اشراق تا چاشت و همچنین ما بین جمیع اوقات صلوات و اندک قیلوله که میکردند
بر همان بوریائی که در مسجد افتاده بودی واقع شدی و وقت ها بودی که بنفس نفیس خود اذان و اقامت
میفرمود و امامت میکرد یکبار در ملتان علت طاعون حادث شد مردم آنجا از گیاهی که در
موضع نهوی ایشان رسته بود شفا می یافتند و یکبار در اچه و ملتان درد استخوان پهلو عجیب پیدا
شد که بعد حدوث درد مردم هلاک میگشت و اصلا تخلف نمی نمود و غیاث الدین نام شخصی شقی و شوریده
سید کائنات را صلی الله علیه و سلم بخواب دید که مقدار یک سر نی پاره چوبی عطا فرمود و گفت
این را بفرزندم عبد القادر بده و بشارت ده مرادرا که هر جا که این نی را برسانند و ده بار قل هو الله
احد بخوانند حق تعالی فی الحال شفا دهد و آنجانب سید نیز بخواب دیدند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم
میفرمایند که امانتی نزد غیاث الدین سپرده ام آنرا بگیر و بکار دار و چندان آثار ازین نی بظهور رسید
که از حیز تقریر و تحریر بیرونست و این حکایت در دیار ملتان مشهورست والده شریفه او سیده ولیه
بنت شیخ ابو الفتح که از اولاد سید صفی الدین خواهرزاده شیخ ابو اسحاق گازرونی است عمر شریفش
هفتاد و هشت سال ست و وفات او شانزدهم ربیع الاول سنه اربع و تسعمائه مقبره شریفه او
در مقام اچه مشهورست زیارتگاه و متبرک به و او را دو پسر بود که مذکور میشود و تاریخ ولادت او بقول صاحب خزینه
سنه اثنین و ستین و ثمانمائه و عمر او هفتاد و هشت سال و تاریخ وفات سنه اربعین و تسعمائه
و صاحب شجرة الانوار هم تاریخ وفات همین اخیر را نوشته و الله اعلم

سید عبد الرزاق بن سید عبد القادر بن سید محمد الجیلانی الاچی قدس سره

خلف اکبر پدر خود است و صاحب فضائل و مناقب و مفاخر همتی عالی داشت و شانی عظیم وی در وقت
رحلت حضرت مخدوم حاضر نبود بسبب بعضی از بواعث بجانب ناگور تشریف برده بود در روزی در ناگور
نشسته بود فرمود که امروز بندگی مخدوم مرا آواز داده اند و پیش خود طلبیده تا واقع چه باشد چون
اندک تاخیری در توجه بدان حدود را دیافت در وقت رحلت نتوانستند رسید بعد از چند روز قدوم
آوردند و بحکم وصیت والد ماجد بلباس خرقه و اجازت خلافت و نعمت شیخیت مشرف شدند وفات
او در پنجم جمادی الآخر سنه اثنین و اربعین و تسعمائه کذا فی اخبار الاخیار

سید زین العابدین بن سید عبد القادر بن سید محمد الجیلانی الاچی قدس سره

پسر دوم سید عبدالقادر ثانی ہست در اخبار الاخیار آوردہ کہ در حین حیات مخدوم از عالم رفتند والدۂ ایشان از صالحات و قانتات بود و از ایشان خلفے ماند مسمی بسید محمد و در خزینہ آوردہ کہ در راہ ناگور از دست قطاع الطریق شہید شد۔

سید محمد بن زین العابدین بن سید عبدالقادر ثانی قدس سرہ کہ او را محمد غوث نیز گویند و بالا پیر لقب است اخذ طریقت و علم از جد خود نمودہ در اخبار الاخیار آوردہ کہ وی منظور نظر عنایت و مشمول شفقت و مرحمت بندگی مخدوم بودند در خزینہ آوردہ کہ وی از سادات عظام و مشائخ ذوی الاکرام بودہ و بعبادت و ریاضت و کرامت معروف و بصفات اولیا موصوف بود و تعلیم علوم ظاہری و باطنی از جد بزرگوار خود عبدالقادر ثانی یافت بسبب رنجش خانگی با ابن عم خود سید حامد از اوچہ برآمدہ بمقام ستگھرہ کہ قصبہ مشہور در پنجاب ست سکونت ورزید و بہدایت خلق مشغول گشت و ہمانجا بتاریخ پنجم شوال سنہ تسع و خمسین و تسعمائۃ در عہد سلطنت اسلام شاہ بن شیر شاہ وفات یافت و مزار وے در ستگھرہ است

شاہ الہ بخش و برادران ایشان کہ در لاہور ساکنند فرزندان ایشانند و شاہ الہ بخش بسے باخلاق حمیدہ و صفات برگزیدہ موصوف بود و در سنہ اربع و تسعین و تسعمائۃ در ولایت بنگالہ بریاض رضوان خرامید رحمۃ اللہ تعالیٰ کذا فی اخبار الاخیار و این تاریخ وفات شیخ الہ بخش است کہ نوشتہ شد

سید حامد بن عبدالرزاق بن عبدالقادر الثانی قدس سرہ مشہور بحامد گنج بخش کہ او را مخدوم شیخ حامد نیز گویند اخذ طریقت و علم از جد و پدر بزرگوار خود نمودہ و از وے شیخ شیر علی و شیخ سید داؤد کرمانی وغیر ہما و بسے خلائق را ہدایت نمود در اخبار الاخیار آوردہ کہ وے صاحب سجادہ برحق و خلیفہ مطلق حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ بود و بزرگ و عالیشان و رفیع المکان مظہر کبریا و جلال و صاحب تصرف و کرامت و عظمت و ابہت و جلالت بود ہمتے بس عالی داشت و مقامی بس بلند از متاع دنیاوی از ہر قسم کہ تصور کنند قسطے وافر او را حاصل بود ولیکن ہرگز مالک نصاب نہ گشت کہ شرط وجوب زکوۃ باشد نقل است کہ وے مرید جد خود سید شیخ عبدالقادر ثانی ہست قبول عظیم داشت و در زمان خود کوس بزرگی و مشیخت

درخلافت این سلسله علیه میسر دو هر که با وی مخالفت ورزد کاری از پیش نبرد غیر از پشیمانی حاصل وقت
خویش ندید و وفات او تاسع عشر ذی القعده سنه ثمان وسبعین وتسعمائه و قبر او در اوچه در خزینه
آورده که خلقے کثیر بحلقهٔ ارادت او در آمده بودند و سلاطین زمان نیز معتقد وی گشتند و تمام عمر
بیاد خدا و کار خدا صرف نمود و بهدایت خلق مصروف ماند رحمه الله تعالی

سید موسی بن سید حامد الجیلانی الاچی قدس سره لقب او جمال الدین و کنیت او
ابو الحسن ست و در اخبار الاخیار آورده که سید حامد در حالت حیات خود امر خلافت و سجاده نشینی را
بولد شریف خود سپرد اعنی به سیدے و سندی و شیخی مشکاة مصباح الاحدیته مرأة جمال الحقیقة المحمدیه النور
الازهر الاطهر والسر الاقدس الاطهر صاحب المجد والمفاخر کامل الباطن والظاهر المتحلی بحلیة المصطفے المتخلق
باخلاق المرتضی الشیخ الوصی الرضی البهی جمال الدین ابو الحسن شیخ موسی سلمه الله تعالی وابقی و جمیع
لوازم و توابع این امر شریف را از اشغال باطن و اوضاع ظاهر بوی تفویض فرمود از جهت محبت و
رضای حضرت مخدوم را که بوی بود و قابلیت و استحقاقی که در وجود شریفش معاینه فرمود و از جهت
صریح اذن یا دلالت آن که از حضرت علیه قادریه درین باب یافت و بعد از تفویض و تلقین در
اندک مدت رحلت فرمود و وی سلمه الله تعالی در خلق و خلق وارث حضرت نبوی ست صلی الله
علیه وسلم و در زمان خود صاحب سجاده و راستین سلسله علیه قادریه است و او را بدرگاه حضرت
غوث الثقلین رضی الله عنه ورای نسبت طینی نسبتی دیگر هست که اهل خصوص را باشد بارها بشرف
رویت آنحضرت و حضرت عالم پناه صلی الله علیه وسلم مشرف شده و بحضرت مخدوم شیخ عبد القادر
ثانی بطریق کشف قبور ملاقات نموده و بشرف بیعت او مشرف گشته است و وی در سخاوت و شجاعت و
در علم و حلم وارث حضرت مرتضویه رضیه است و در حسن صورت و سیرت نقاده دایه اثنی عشر صورتے
دارد که حدیث کانت فی عینی موسی ملاحة من راه احبه را مصداق است و سیرتی که ایت انک
لعلی خلق عظیم را مصدوق نور الله العالم بنور جماله ما دام یقال اللهم صلی علی محمد وآله اجمعین

سید اسماعیل بن عبد الله بن محمد الجیلانی الاچی قدس سره در خزینه آورده
که وے عالم عامل و شیخ کامل و صاحب علم و حلم و زهد و ریاضت و از اعاظم مشایخ و کبرای اولیای
عهد خود بود و ارادت بخدمت پدر بزرگوار خود داشت چون آوازهٔ کرامت و خوارق عادات او در

اقصای عالم افتاد اکبر بادشاہ مشتاق ملاقات او شدہ او را در لاہور طلب داشتہ یکہزار بیگہ زمین زرعی در علاقہ فیروزپور نذر گذرانید و حضرت سید در لاہور بمقام لکھی محلہ اقامت نمودند و قبول تمام یافتند و خلق انجا بحلقۂ ارادت او در امدند و اگرچہ امرا و پادشاہ بوی میپرداختند او بحق میپرداخت و دل را از غیر حق ہا نگہمیداشت و وفات او در سنۂ ثمان و سبعین و تسعمائیہ کہ سال وفات پدر بزرگوارش بود بودہ و قبر او بمقام لکھی محلہ لاہور است و اولاد او نیز بزرگ بودند ذکر ایشان نیز می آید رحمہ اللہ تعالی۔

سید بہاءالدین شاہ مشہور بہاول شیر قدس سرہ از اولاد امجاد سید اسماعیل است و از کاملترین بزرگان اوچ است قبر او زیر پشت گورستان میانے غروب رویہ موضع مرنک کوٹ عبداللہ شاہ واقع است کذا فی الخزینہ و نسب او بدینگونہ بیان میکنند کہ سید بہاءالدین بن محی الدین بن شمس الدین بن حاجی بہاءالدین بن اسماعیل رحمہم اللہ تعالے۔

سید میر میران بن سید مبارک بن سید محمد الجیلانی الاوچی قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ وی مردی بزرگ صاحب علم و حلم و شرافت و نجابت و عطا و سخاوت بود کرامت و خوارق و ولایت موروثے داشت خرقۂ خلافت و ارادت و اجازت از پدر بزرگوار خود پوشیدہ اخر از مقام اوچ در لاہور امد قبولے عظیم یافت و سررشتۂ تعلیم و تلقین جاری کردہ خلق خدا را بکمالات ظاہری و باطنے رسانید و در سنۂ ست و ثمانین و تسعمائیہ وفات یافتہ در شرقی گورستان میانے مدفون شد رحمہ اللہ تعالی۔

سید صوفی علی بن بدرالدین بن اسماعیل الجیلانی الاوچی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی صاحب ہمت و قوت و شجاعت و توکل بود قدمی راسخ و عزمی مستحکم داشت معروف بکمالات ظاہری و باطنے و موصوف بود بمتابعت شریعت و طریقت و بتوجہ وی صدہا طالبان خدا بخدا رسیدند و در لاہور ہنگامہ شریعت گرم داشت وفات وی سنۂ اثنین والف رحمہ اللہ تعالی۔

سید عبدالقادر بن سید محمد بن زین العابدین بن عبدالقادر ثانی بن محمد الجیلانی الاوچی قدس سرہ الملقب بعبدالقادر الثالث او را سید جیون نیز میگویند در خزینہ اوردہ کہ وی در سادات عظام و اولیائے ذوی الاکرام گیلانی بے نظیر و لاثانی است شیخی بزرگ و متقے و زاہد و عابد و عالم بود چون کرامت و شرافت و شجاعت و سخاوت زاید از حد داشت بسید عبدالقادر ثالث مشہور گشت تربیت و تکمیل ظاہری و باطنی از والد ماجد خویش سید محمد غوث بالا پیر صاحب ستکرہ (کہ ذکر او بالا گذشت) یافت و بعد

وفات پدر بزرگوار بسیر اقلیم ہندوستان تشریف برد و فواید صحبت از اکثر مشایخ عظام و اولیای کرام یافت
من بعد در لاہور آمدہ بیرون شہر لاہور بمقام گذر لنگر خان توطن فرمود محلہ نو آباد باسم رسول پور آباد کرد
ہمانجا در سنۃ اثنین و الف وفات یافت و قبر او در لاہور بمقامیکہ حالا بروضہ حضرت شاہ چراغ ابن
عبدالوہاب نبیرۂ وی مشہور ست بودہ است و او را دو پسر عبدالوہاب و محمد نام و دو دختر فاطمہ ثانی
مشہور بکلان بے بے زوجہ میران محمد شاہ موج دریا بخاری و بے بے دولت زوجہ سید نظام الدین
بن سید میر میران بن سید مبارک بودہ۔

سید عبدالرزاق بن عبدالوہاب بن عبدالقادر ثالث قدس سرہ مشہور است بشاہ چراغ لاہوری
در خزینہ آوردہ کہ وی از کبرای اولیا و اعاظم مشایخ قادریہ است و جامع بود در میان علوم ظاہری و باطنی
و شجاعت و سخاوت خرقہ ارادت و خلافت از پدر بزرگوار خود داشت چون متولد شد جد امجد او در حیات
بود فرمود کہ در خانہ ما چراغی پیدا شدہ است کہ خانہ ما از و منور گردد پس از ان روز بخطاب چراغ شاہ ملقب
گشت و آنحضرت سیاحت بسیار کردہ و بزیارت حرمین مشرف شدہ و از مشایخ آنجا فواید برگرفتہ شاہجہان
بادشاہ کہ معتقد او بود ہر چند خواست کہ دختر خود را بالپسر او ازدواج کند مقبول نیفتاد وفات او ثانی و العشرین
من ذی القعدہ سنۃ ثمان و ستین و الف و قبر او متصل قبر جد و پدر او بود شاہجہان بر او عمارت عالی ساختہ
رحمہ اللہ تعالے۔

سید مصطفے بن عبدالرزاق قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی در میان برادران خود کہ ہفت کس
بودند بسیار بزرگ و صاحب کرامت و خوارق بود وفات او ثالث عشر شعبان سنۃ اربع و ثمانین و الف
بودہ رحمہ اللہ تعالے۔

سید داؤد بن فتح اللہ بن مبارک الکرمانی قدس سرہ صاحب خزینۃ از کتاب شجرہ الانوار نقل نمودہ کہ
او از اولاد امام موسے کاظم ست رضی اللہ تعالی عنہ و در اخبار الاخیار آوردہ کہ وی مرید و خلیفہ سید حامد الحسنی
الجیلانی است صاحب حال صحیح و کشف صریح بود در حین سلوک ریاضات شاقہ و مجاہدات فوق الحد
کشیدہ ابتدای حالت او آن بود کہ در اثنای تحصیل علوم قاید توفیق الہی بجانب دیگر برد و بطریق ریاضت
و مجاہدہ دلالت کرد چندان کار بر نفس تنگ گرفت و بر خلاف مراد او رفت کہ از حد تقریر و تحریر خارج
باشد تا خاطر خطیرش از جمیع وساوس و تعلقات آسودہ شد و تفرقہ و تشویش از باطنش رخت بست

آنگاہ از برای اقامت سنت انابت وبیعت کہ طریقہ مسلوک طریقت است متوجہ جناب قدس شدہ بمقتضای بشارت غیبیہ بخدمت سید حامد توجہ آورد وبیعت نمودہ بخلافت مشرف شد وفات او سنہ اثنین وثمانین وتسعمایہ کہ عبارت مشتاق منان متضمن حصول انست وقبر او در شیرکوہ ولایت پنجاب است کہ محل سکونت او بود مزار او مطاف عامہ خلق اندیار گشتہ رحمہ اللہ تعالی ذکر او در اخبار الاخیار طویل بود مختصر نمودم۔

سید محمد ہاشم بن سید صوفی علی ایچی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی یکصد وبست سال عمر داشت دوازدہ سال در سیر ملک عرب وعجم وشام وعراق گذرانید وبصحبت بسیارے از مشایخ عظام مستفید ومستفیض گشت وبلاہور آمد وقبولے عظیم یافت وخلق کثیر بحلقہ ارادت او در آمدند وفات او بروز جمعہ سابع محرم الحرام وقت الضحوۃ سنہ سبع وثمانین والف وقبر او در لاہور است رحمہ اللہ تعالی۔

سید جعفر بن محمد ہاشم بن صوفی علی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی جامع ست میان سیادت وکرامت در وقت خود یگانہ زمانہ بودہ خرقہ از پدر خود میداشت ولادت او بروز پنجشنبہ نوزدہم جمادی الثانی سنہ احدے واربعین والف ووفات او بروز شنبہ نہم رجب سنہ سبع ومایۃ والف بودہ رحمہ اللہ تعالی

سید اسماعیل بن سید ابدال قدس سرہ در خزینہ نسب او بدینگونہ بیان نمودہ کہ سید اسماعیل بن سید ابدال بن نصر بن محمد بن موسے بن عبد الجبار بن ابی صالح نصر بن عبد الرزاق بن غوث الثقلین سید محی الدین عبد القادر الجیلانی رضی اللہ عنہ وسید اسماعیل اہل کمال وعالم صاحب قال وشیخ صاحب حال بود انتہی در اخبار الاخیار آوردہ کہ سلسلہ ایشان منتہی میشود بحضرت شیخ عبد الرزاق بن غوث الثقلین شیخ محی الدین عبد القادر الحسنے الجیلانی رضی اللہ عنہ درین دیار سلسلہ سجادگی آنحضرت را رضی اللہ عنہ ایشان برپا داشتند شیخ محمد حسن وشیخ امان ودیگر درویشان غایت بندگی ونیاز نسبت بملازمان سید اسماعیل رعایت میکردند وفات او سنہ تسعین وتسعمایہ وقبر او در ترنپور است رحمہ اللہ تعالی۔

شاہ سید قمیص بن سید ابی الحیواۃ قدس سرہ نسب او صاحب خزینہ از شجرۃ الانوار بدینگونہ نقل نمودہ کہ قمیص بن ابی الحیات بن تاج الدین محمود بن بہاد الدین محمد بن جلال الدین احمد بن داود بن جمال الدین علی بن ابی صالح نصر بن عبد الرزاق بن غوث الاعظم محی الدین عبد القادر الجیلانی رضی اللہ عنہ در اخبار الاخیار آوردہ کہ ایشان نیز سلسلہ نسب خود را بحضرت سید عبد الرزاق میرسانند از ولایت بنگالہ در لباس

فقر و تجرید درین دیار قدوم آورده در قصبه سالوره خضرآباد رخت اقامت نهاد مدتے هم بوضع فقر و تجرید
میگذرانید سید نصر الله مردی بود عالم و عامل و صاحب حال و متبع سنت و مستقیم حکم گوشه خود را در عقد
نکاح او درآورده و بعد از وقوع این تعلق او را توطن و سکونت همانجا اختیار، وقت انتما و قبولے تمام و
شهرتے تمام نصیب او شد و خلق کثیر از نواحی آن دیار در حلقه ارادت و عقیدت او درآمدند و جمعی از درویشان
اهل نیز بجد تمش انتساب نمودند و از انجمله شیخ عبدالرزاق المشهور بشیخ بهلول مرید و خلیفه اوست جامع
میان علم شریعت و طریقت از اول فطرت بر نشاة عبادت و تقوی و صلاح برآمده و بر عصمت ذاتے
نشو و نما یافته و بعد تحصیل علوم دینی تهذیب اخلاق و تبدیل صفات موفق شده الحق درین زمان
در زمره درویشان و سالکان آنچنین مردم در سلوک این طریق و رسوخ قدم و اتباع سنت حضرت سید المرسلین
صلی الله علیه وسلم نادر و عزیز الوجود اند وفات شاه قمیص در ولایت بنگاله واقع شد تقریباً آنکه
سلطان عهد ایشان را در آنجا فرستاده بود از انجا ثالث ذی القعده سنه اثنین و تسعین و تسعمائه [illegible]
بسالوره آورده مدفون ساختند رحمة الله علیه ـ

سید شاه محمد فیروزآبادی در اخبار الاخیار آورده که او از مدعیان این نسبت عالی است و او را
درین دیار قصه غریب و حکایتے عجیب است که مشهور است و مجمل کیفیت احوال او آنست که او مردی
بود در زمان سلطان ابراهیم بن سکندر لودی از جانب دیار دکن بدهلی آمده و مدعی نسبت حضرت غوث
الثقلین رضی الله عنه بود و بملاحظه این نسبت عالی با ضمیمه غرایب اوضاع و اطوار او و از عظمت صورت
و استغنا و همت و ثروت و اشتغال طریقه دعوت و اورا و باظهار رعایت نهایت طهارت و لطافت
و اظهار دعوے بلند در نسبت معنوی بجناب آنحضرت رض خلق آن دیار بے اختیار معتقد او شدند و سلطان
ابراهیم نیز با او برای امرے رجوع نمود فایده بران مترتب نشد و بعد ظهور سلطنت ظهیر الدین محمد بابر بادشاه هم
درینجا در عمارت هاے قلعه فیروزآباد ساکن بود در عهد سلطنت همایون بادشاه نیز قدرے عزتے داشت
و نهایت علو و حشمت و شوکت مشیخت او در زمان اسلام شاه بن شیر شاه بود و او غایت معتقد او گشت
بعضے امراے وقت نیز بتبعیت بادشاه بحلقه اعتقاد او درآمدند و بعضے درویشان نیز توجه ارادت و
خلافت مے آوردند بالجمله کار و بار مشیخت و بزرگی او در غایت رواج و رونق بود و درین اثنا دو سید مکی
سید شمس الدین محمد و دیگرے سید ابو طالب عراقی که هر دو بصفات حمیده موصوف بودند [illegible]

براہ‌ندسید محمد ایشانرا نجانہ خود مهمان برد وبکمال خلوص ومحبت پیش امد وپیغام نکاح دختر ان خود بایشان نمود وایشان انکار نمودند درہمین اثنا شبے این هردو سید را بخانه او کشتند غوغا در میان خلایق بے اندازه افتاد ومصیبت روز کربلا از سر تازه شد زن ومرد جامه چاک خاک بر سر نموده نوحه نمودند ولنعم ما قیل۔

بازای فلک ز بهر خدا این چه ماجراست
باز این چه ظلم واینچه حسین اینچه کربلاست

باز اینچه کوفه اینچه فرات ست اینچه وقت
عاشورا نیست ورنه قضیه معینها ست

این زهر باز باحسن مجتبی کرداد
این تیغ باز بر سر شیر خدا کراست

باز اینچه درد اینچه الم اینچه محنت است
باز اینچه هجر اینچه فراق اینچه ابتلا است

باز اینچه غصه و جگر انس وجان شکست
باز اینچه فتنه در سر کون ومکان بخاست

باز این باهلبیت نبوت که ظلم کرد
باز این بخاندان پیمبر ستم که خواست

این ریش کهنه را دگر از سر تازه کرد
وین داغ خشک را دگر از سر که پوست کلست

اے واے بر محبت دنیا وکار او
زنهار دل مبند برین کار وبار او

واین هردو را در حرم روضه قدم رسول دفن نمودند والان قبر اند وبزرگ مزار ومطاف خلایق است کان ذلک فی سنة خمس وتسعین وتسعمائة بعد وقوع اینواقعه اکثر مردم بلکه همه نسبت این قتل بشاه محمد کردند وجمیع خلایق ازوے برگشتند ومعتقدان منکر شدند ودوستان دشمن ونزدیکان دور وخیان نفور حکام متفحص احوال حاضر امدند او منکر افتاد که این از من نشده است وبرضاے من بلکه بوقوف من صدور نیافته دزدان درخانه درامدند واینکار کردند خبر با سلام شاه رسید او اشارت بعلما کرد که مسئله شرعی درینباب چه باشد بران عمل نمایند جمیع علماے لاهور ودهلی وجونپور بحکم سلطان وقت اجتماع نمودند ومحضر ساختند او خود منکر مطلق افتاده بود وچون در مجلس حاضر مے آوردند میگفت که بکنید هرچه کنید من مظلومم وبیگناه واز تصویر این معصیت معرا ومبرا مظلومی وبے عزتی وبیحرمتی اهلبیت امرے قدیم است وبطریق وراثت بما رسیده است هرچه بر سر ما مے آید بدان صابریم علماے وقت در فتواے قتل او مختلف افتادند وهرچند تردد کردند بثبوت شرعی که شبهه را دران مدخل نباشد نرسیدند تا مدت مدید بر سر این قضیه غوغا بود واو را مقید ومسجون نگاه میداشتند واز اهانت وخواری هرچه

نصیب او بود چیزے فرو نگذاشتند نقلست که شیخ امان پانی پتی را درین محضر هرچند تکلیف کردند
و طلبیدند حاضر نشد و میفرمود قدم امان در دوزخ چرا تردد که در معرکه که اهلبیت پیغمبر را اورده خوار و گرفتار
و پیش ایستاده کنند و من در انجلس معزز و مکرم نشسته باشم و میفرمود کشته شدن حضرات انان حیف
است و خوار کردن ایشان نیز حیفے دیگر از ان نیز خون در جگریم و ازین نیز در خوف و خطریم و میفرمود
چنیان انچنین کارها بسیار میکنند معاذ الله که از ایشان انچنین معصیتے سر بر زند بالجمله بعد از چندگاه در زندان
بمردم بعد از مردن پاے او را بسته در بازار کشاله کرده در یک گوشه انداختند اخر در زیر قلعه دهلی
نزدیک تربکو شنک بر وزوغن یافت انا لله و انا الیه راجعون نقلست که جمله مهمانان پیش او بودند
و طعام تناول میکردند یکے از ایشان میل حجرات اظهار کرد وے ظرف حجرات بسته بیرون اورده پیش
مهمانان نهاد در همین اثنا زنے گریه کنان امد که یکے غلام بچه سیاهی سر و تن برهنه و یک حجرات مرا
کشیده در حرم سراے حضرت اورده چیزے بان زن دهانید و باز گردانید میگفتند که اینها بسبب تسخیر
جن بوده است که او داشت و او را مریدان و خلفا بسیار بودند بعد ازین واقعه کمتر کسے بر محبت و اعتقاد
او راسخ مانده باشد شیخ محمد عاشق که در سنبل پور بود مردے بغایت نیک و درویشے صاحب
ذوق و حالت و همت و مجاهده بود و شیخ حسن سرمست که در شهر کانو بود مرید او بود رحمه الله تعالے۔

مولانا سید سماء الدین الاجی الدهلوی قدس سره نبیره مخدوم جهانیان سید جلال الدین البخاری
است مرید شیخ کبیر ست و گویند که تلمیذ مولانا سناء الدین که از تلامذه میر سید شریف جرجانے ست بود
از ملتان بسبب بعضے وقایع که دران دیار واقع شده بر امد مدتها در تنبور و بیانه و غیر ان گذرانیده
بعد از ان بدهلی امد و توطن کرد سن کبیر داشت و اخر عمر حاسه بصرش رفته بود حق سبحانه تعالی بواسطه
علاج بصارت را بوے رد کرده وے بر لمعات شیخ فخر الدین عراقی حاشیه نوشته که بحل معانے
ان وافے و کافی است و رساله دیگر دارد مسمے بمفتاح الاسرار الکثران بعینه منقول از رسائل شیخ
عزیز نسفے است و وے جامع بود میان علوم رسمی و حقیقی و تقوے و ورع از دنیا زیادت بر قدر
احتیاج اختیار نکرده وفات او هفدهم جمادی الاول سنه احدے و تسعمایه و مقبره او بالاے حوض
شمسے است در انجا صنوف صفوف از اولاد او خفته اند رحمه الله تعالی کذا فی اخبار الاخبار۔

سید عبد الله بن مولانا سماء الدین الدهلوے البیابانے قدس سره در اخبار الاخیار اورده که

وے از زہاد وقت بودہ بغایت تجرید داشت در ابتداے حال تزوج کردہ بود چون آنرا مانع حضور وقت
و فراغ عبادت دید باختیار از وے مفارقت کرد بادشاہ عہد قومے را اسیر کردہ بود دران میان جماعتے
از سادات نیز اسیر شدہ بودند وے رفت و بپادشاہ گفت کہ سادات را بگذار بادشاہ گفتہ او قبول
نکرد وے گفت حرام باد سکونت در شہرے کہ تو پادشاہ آن شہر باشے بعد ازان بسند در رفت و بادشاہ
انجا را دید و چیزے بادشاہ پیشکش کرد قبول نکرد و گفت مرا با اینہا کارے نیست بحاکم فلان دہ فرمان
دہ کہ در فلان بیابان مرا جا دہد و تشویش ندہد و ظلم نکند ہم در بعضے قریات سند مقام کرد الان قبر او ہم
درانجا است و تاریخ وفات او بقول صاحب خزینہ سنہ ست و ثلثین و تسعمائیہ بودہ ۔

سید کبیر الدین حسن البخاری قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وے از سادات عظام بخارا ست
و فیض وافر از خاندان حضرت مخدوم جہانیان یافت و بکمالات رسید و در اخبار الاخیار آوردہ کہ وے
سیاحت بسیار کردہ بود بعد ازان در اچہ سکونت کرد گویند کہ وے صد و ہشتاد سال عمر داشت و اللہ
اعلم گویند کہ از وے خوارق عادات بوجود می آمد اعظم و اشہر خوارق او اخراج کفار بود از کفر بسوے اسلام
و ہیچ کافر را بعد از عرض کردن او اسلام را بروے طاقت نماندے و قبول اسلام بے اختیار شدے
جماعہ جماعہ کفار پیش او می آمدند و مسلمان میشدند و گویند کہ این نسبت در بعضے اولاد او نیز موجود بود و وفات
او در ہشتصد و نود و شش و قبر او در اچہ است رحمہ اللہ تعالے ۔

سید عبد الحی معروف بسید شاہ محمد میرک قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی سید بزرگ و عالی
نسب و از اولاد میر سید شریف جرجانی است در علوم شریعت و طریقت کامل و اکمل و عالم و عامل بود
و در اخبار الاخیار آوردہ کہ وے در جزئیات فنون و نوادر امور بے نظیر است و سید عالی نسب از اولاد
میر سید شریف جرجانی است و در تاریخ وفات وی گفتہ ست انیقطعہ ۔

نادر العصر شیخ عبد الحی ‌‌ — کہ بوصفش مرا زبان نبود
وقت نزعش بسر رسیدم من ‌‌ — گفتمش ای چو تو در زمان نبود
سال تاریخ خویش خود فرما ‌‌ — کہ جز او درد در زبان نبود
گفت تاریخ من بود نامم ‌‌ — بندہ وقتی کہ در میان نبود

یعنے چون عدد عبد را از شیخ عبد الحی اسقاط کنند و حاصل ان نہصد و پنجاہ و نہ باشد یعنے وفات او سنہ

تسع وخمسین وتسعمائة۔

سید سلطان بہرایچی قدس سرہ صاحب اخبار الاخیار از والد خود نقل میکند کہ وی میگفت کہ سید سلطان درویشی اہل دل و خاکسار و صاحب ہمت مرید شیخ علاء الدین اجودہنی بود اما تلقین وارشاد از مشرب شطاریہ داشت از لباس اکتفا بستر عورت داشت و در اکثر اوقات سر برہنہ می بود گاہے با جماعت فقرا می بود و گاہے تنہا و بعالم ہم مقید نبود و ذکر جہر بسیار میکرد انتہی و در خزینہ تاریخ وفات وی سنة تسع واربعین وتسعمائة گفتہ رحمہ اللہ تعالے۔

سید علاء الدین قدس سرہ در اخبار الاخیار آوردہ کہ وی سید عالی نسب است و متبرک بود صاحب ذوق وحالت وحلاوت و در فن موسیقی ہند وقوفے تمام داشت شعر ہم میفرمود این غزل از وارداتِ وقت اوست۔

ندانم آن گل خندان چہ رنگ و بو دارد	کہ مرغ ہر چمنے گفتگوے او دارد
بحسب وجوے نیابد کسے مراد دلے	کسے مراد بیابد کہ جست وجو دارد
نشاط بادہ پرستان بشتاب بسبو	ہنوز ساقے بادہ در سبو دارد
حدیث عشق تو تنہا نہ من ہمی گویم	کہ ہر کہ ہست ازین گونہ گفتگو دارد
متاع دل بکف دلبرے بدہ تو علا	کہ این متاع گرانبہا ہر آنکو دارد

سید معین الدین مکی قدس سرہ در اخبار الاخیار آوردہ کہ وی صاحب تفسیر معینی است و آباء او سالہا مجاور مدینہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم بودہ و ہنوز از اولاد وی در مکہ معظمہ ساکن اند و این تفسیر وی تفسیری است موجز و منقح و مفید و رسایل دیگر در مقاصد جزئیہ مشتمل بر تحقیقات غریبہ نیز دارد و شیخ صفی الدین عبد الرحمن کہ نسبت بوے سلسلۂ ایشان از سادات صفویہ گویند نیز از اجداد او است از مشایخ حدیث قدوۃ المحققین مولانا جلال الدین دوانی است و ایشان از سادات سلامیہ نیز گویند غالبًا یکی از اجداد ایشان از روضہ مقدسہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم او از جواب سلام شنیدہ بود انتہی ذکر او و در ذکر سید رفیع الدین کہ از اولاد اوست مذکور ست و ذکر رفیع الدین مذکور میشود۔

سید رفیع الدین صفوی قدس سرہ در اخبار الاخیار آوردہ کہ خلاصہ اش اینست کہ وی جامع بود میان فضایل حسبیہ و نسبیہ و آباے گرام ایشان ہمہ علما و صلحا و اتقیا بودہ اند و سید معین الدین

مذکور و سید صفی الدین عبد الرحمن از اجداد او ست در معقولات شاگرد مولانا جلال الدین دوانی است و در حدیث شاگرد شیخ شمس الدین محمد بن عبد الرحمن السخاوی الحافظ المصری است که از محققین ارباب حدیث و قدوهٔ متاخرین ایشانست و بالمشافهه حدیث را ازوی شنید و مدتی تلمذ نموده او دانشمند و محدث بود و بغایت جود و سخاوت و خلق و لطف داشت در زمان سلطان سکندر بدهلی آمد و سلطان سکندر را از حق او اعتقاد عظیم پیدا شد و حسب اشاره سلطان باگره سکونت نموده مگر سلسلهٔ او منقطع شده و کسی نمانده وفات او سنه اربع و خمسین و تسعمایه و قبر او هم در انجا است که خانهٔ او بود رحمه الله تعالی۔

سید عبد الوهاب بن سید عبد الحمید ساوری قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی مردی بزرگ و متبرک و مسن بود و بتدریس علم اشتغال داشت بعد از ان بسببیکه در انکتاب مذکور است حالتی در باطن او پیدا شد که بی اختیار از همه بر آمد و بطاعت و عبادت مشغول شد و از بحث و مطالعه دست باز داشت مات رحمه الله سنه خمس و ستین و تسعمایه و قبر او هم در ساور و ا است

سید عبد الاول بن علاء الدین الحسینی الدهلوی قدس سره در اخبار الاخیار آورده که وی مرید بعضی اولاد سید محمد گیسو دراز است که در دکن اند دانشمند بود و جامع جمیع علوم عقلی و نقلی رسمی و حقیقی و در اکثر علوم تصنیفات دارد بر صحیح البخاری شرحی نوشته مسمی بفیض الباری و رساله فرائض سراجی را نظم کرده و بران شرحی تعلیق نموده و رساله دیگر دارد فارسی در تحقیق نفس و معرفت ان و انچه متعلق است بدان بغایت محققانه نوشته است و مختصری در سیر نیز نوشته منتخب از کتاب سفر السعادت و بر اکثر کتب حواشی و شروح و تعلیقات دارد بغایت مسن و معمر بود و در اخر عمر نسبت انکسار و غربت و مشرب بر حال او غالب آمده و در از علوم رسمیه فی الجمله ذهولی دست داده بود از هر قسم کتب بسیار داشت آبای سید از زیدپور بوده اند که قصبه ایست از مضافات جونپور بعد از ان بولایت دکن رفته و تولد او هم در انجا شده همانجا تحصیل علوم نموده و بمکه معظمه مستعجل شد و در اخر حال بگجرات آمد و از انجا بحرمین شریفین رفت باز باحمداباد عود نموده در اخر بالتماس خانخانان محمد بیرم خان شهید که در شفقت بر خلق خدا و محبت درویشان و تربیت علما و فضلا بان علو شان و رفعت مکان کدی داشت بنظیر عالم بود متوجه ولایت دهلی شد پیش از انکه ملاقات واقع شود مدت دو سال

کامیش در شهر دہلی در صدر حیات بود اخر در سنۃ ثمان وستین وتسعمایۃ برحمت حق پیوست قبر او درون قلعہ دہلی است نزدیک بکوشک درمیان گور غربیان افتادہ ست رحمہ اللہ تعالے۔

سید محمد بن احمد العلوی العباسے السمرقندے قدس سرہ وی از اولاد عباس بن امیر المومنین علی مرتضی است وکنیت او ابو شجاع است نسب او بدینگونہ صاحب اعلام الاخیار آوردہ کہ محمد بن احمد بن حمزہ بن الحسین بن علی بن عبد اللہ بن الحسین بن العباس بن امیر المومنین علی المرتضی السید الامام شیخ الاسلام ابو شجاع احوال او کفوے در کتاب مذکور بطول آوردہ مختصر اینست کہ وی یکی از ایمہ فقہائے حنفیہ است در سمرقند با علی بن الحسن السغدی و امام القاضی الحسن الماتریدے معاصر بودہ و بود معتبر در زمان ایشان کہ این ہر سہ در فتوی مجتمع میشدند و اتفاق ایشان حجۃ قاطعہ بود درانوقت و نمیدیدند بسوے کسیکہ مخالفت ایشان نمود و ریاست اصحاب حنفیہ بر ایشان منتہی شدہ بود درانوقت دبیسے از فقہا بر فتواے حضرت سید اعتماد نمودہ اند و جامع و مبسوط ہر دو کتاب از تصنیفات او است و پسر وے سید ابو الوضاح محمد کہ ذکرش سے آید و امام ظہیر الدین مرغینانی صاحب فتاواے ظہیریہ در اصول و فروع شاگرد او بیند رحمہ اللہ تعالے۔

محمد بن محمد بن احمد السمرقندی العلوے العباسی قدس سرہ کنیت او ابو الوضاح است احوال پدر بزرگوارش عنقریب گذشت او نیز مانند پدر بزرگوار خود حنفی وفقیہ بود وحسب وصیت پدر از فن بیع بالوفا اجتناب مینمود در اعلام الاخیار آوردہ کہ وی اخذ علم از پدر خود نمود و روایت از قاضی جمال ریغذموفی نمود و وے از ابو زید بوسے و وے از ابو جعفر استروشنے و وے از ابی بکر محمد بن الفضل دارد و از وے پسرش سید اشرف و دیگران اخذ علم نمودند و بعد از حج بسمرقند باز گشت و بمدرسہ سمرقند مدرس شد و نشر علم نمود و بعد ازان بسمت حجاز و بغداد رفت و باز بسمرقند امدہ نشر علم مینمود تا آنکہ در سنۃ احدے وتسعین واربعمایۃ در ماہ شوال وفات یافت و ہو ابن اربع وخمسین سنۃ رحمہ اللہ تعالے۔

سید اشرف بن محمد بن محمد بن احمد السمرقندی العلوے العباسے قدس سرہ فی اعلام الاخیار وے یکے از ایمہ مشہورین است در فروع واصول و یکے از متبحرین ست در معقول ومنقول و بودند پدر او سید ابو الوضاح وجد او سید ابو شجاع از کبار فقہای حنفیہ کہ ذکر شان بالا گذشت غذی

بالعلم ونشاء فی حجر الفضل وحمل علی اکناف الائمة کفل به ابوه ورباه وعلمه الادب فی صباه ثم تفقه علیه واجتهد
واشتغل ثم بلغ رتبة الفضل وبرع فی العلوم وکمل وحفظ مبسوطاً لجده سید الامام ابی شجاع محمد حتی
صار استاد الجماعة ومقدمة الطائفة وسید العصر وفرید الدهر وممن تفقهوا علیه الامام العالم الفقیه قاضی
بلاد الروم عبد المجید بن اسماعیل (قلت) وعلاء الدین السمرقندی وکان فاضلاً متبحراً صالحاً عالماً بالمذهب والخلاف
سدیداً حسن الطریقة کبیر الشان، وذکر فی الفصول العمادیة فی الفصل الثانی والعشرین فی الخلع فتواه

سید ناصر الدین بن یوسف الحسینی السمرقندی قدس سره وی شهید ست وکنیت او ابو القاسم
ومعروف ست بابی القطن در اعلام الاخیار آورده که وی امام کبیر وعظیم القدر جلیل المحل جمیل العمل است
ونام او مشهور وثنای او مذکور است در بطون اوراق وظهور آفاق ویکتای وقت خود است در علم
وادب ومجتهد زمان خود است در طریق خلافت مذهب وصاحب تصنیفات کثیره ست وکتاب المنافع
ومختصر المبارک در فقه وکتاب الملتقط در فتاوی ونشور جامع وخلاص المفتی وکتاب الاحقاق ومصابیح
السبل وجمیله وغیر ذلک از تصانیف او ست وذکر او در کتاب مذکور طویل ست رحمه الله تعالی۔

سید عماد الدین احمد بن یوسف الحسینی الحلبی قدس سره کنیت او ابو العباس است وشیخ حنفیه
است در اعلام الاخیار گفته تفقه علی احمد بن محمد بن محمود الغزنوی وکان شیخ الحنفیه فی عصره وخرج من
حلب الی مصر حین وصل التتر الی بلاد الروم سنة اربعین وستمائة الی حلب ومات فی هذه السنة
وکان مولده سنة نیف وستین وخمسمائة

سید حسام الدین بن علی بن حجاج الحسنی السغناقی قدس سره در اعلام الاخیار آورده که خلاصه
ترجمه انش اینست که بود وی فقیه جدلی نحوی اخذ نحو خود از نجد وانی وغیره ودر فقه شاگرد امام
حافظ الدین بخاری است وامام فخر الدین مایمرغی است واز وی اخذ فقه نمودند امام قوام الدین محمد کاکی
وشیخ اکمل الدین وامام سید جلال الدین خوارزمی کرمانی ونهایه شرح هدایه وشرح تمهید مکحولی وکافی
شرح اصول فقه بزدوی وشرح مفصل از مصنفات او است وداخل شد در بغداد ودرس
داد بمشهد ابی حنیفه بعد از ان متوجه دمشق شد حاجا فدخلها فی سنة عشر وسبعمائة وباقاضی
القضاة ناصر الدین محمد در حلب ملاقات نمود الی آخره مالیطول ذکره انتهی بالجمله شخصی بود عالم ومفتی
عدیم المثل در زمان خود کما لایخفی رحمه الله تعالی۔

سید علی عجمی قدس سرہ کفوی در القاب وی چنین نوشتہ کہ العالم الفاضل والنحریر الکامل
واقف الحقایق کاشف الدقایق المولی سید علی العجمی و در اعلام الاخیار ذکر وی طویل است کہ خلاصہ
ترجمہ ان اینست کہ در شہر سمرقند بر علماء عصر خود تلمذ نمود و بر اقران خود فایق شد و ماہر شد در علوم
و گفتہ میشود کہ قرأت نمود بر سید شریف علامہ و اخذ علم نمود از وے و از شیخ اکمل الدین و گفتہ میشود
کہ قرأت نمود بر عارف زبانے مولانا عبد الرحمن الجامی و قبل ازین حاضر شد بدرس موے جنید صوفی
و شنید از وے شرح مفتاح و شرح مطول و قبل ازین مولانا عبد الرحمن جامی بصحبۃ علامۃ موسے باشا کہ
مشہور ست بقاضی زادہ رومی رسیدہ و چون شنید سید علی عجمی رغبت سلاطین عثمانیہ را در علم و عدل
ایشان و انتظام ایشان و در دیار عجم نیز انقلابے بود رفت بسوے روم پس امد بشہر قسطموسنی
پس اکرام کرد او را والے انجا کہ اسماعیل بیگ بود غایۃ اکرام بعد ازان رفت در شہر اورنہ پس داد او را
سلطان مراد خان مدرسہ جد خود سلطان یلدرم بایزید خان بشہر بروسا زندگی کرد تا زمان سلطان
محمد و مجتمع شد نزدیک او با علماے زمان خود و بحث کرد با ایشان و ظاہر شد فضیلت او و درمیان
انہا و حواشے حاشیہ شرح شمسیہ و حواشے بر شرح مطالع سید شریف و حواشے بر شرح مواقف
سید شریف از تصانیف او است و خط نیز نیک مینوشت و وفات او سنہ ستین و ثمانمائۃ
رحمہ اللہ تعالے۔

سید یحیی بن السید بہاء الدین الشروانی قدس سرہ کفوی در اعلام الاخیار در القاب او
چنین نوشتہ کہ الشیخ العارف باللہ و المتوجہ بالکلیۃ الی اللہ قدوۃ الطائفۃ الخلوتیۃ اسوۃ الشیوخ
الکسوتیۃ فخر العترۃ الحسینیۃ بحر المعرفۃ الیقینیۃ بعد ازان انچہ میگوید خلاصہ ترجمہ ان اینست کہ پدرش از
اہل شروان بود متولد شد بشماخی کہ شہریست از ولایت شروان و نشو و نما یافت در انجا و بود خوب
روے و خوش خوے صاحب غنج و دلال و بازی میکرد بچوگان پس وید شبے در خواب چیزے کہ
متغیر شد بان احوال او پس وزید بر وے نسیم توفیق و دلجا گرفت بصحبت شیخ صدر الدین خلوتی کہ
از اعیان مشایخ بود و ملازم گرفت خدمت او و با و پدرش مکروہ داشت انرا و منع کرد پسر را از صحبت
او پس ممتنع نشد از ان بعد ازان پدرش نیز معتقد شد و بود سید یحیی کہ تربیت بیافت از شیخ
مذکور تا انکہ رسید بدرجہ کمال در رتبہ ارشاد و کرامات و ظاہر شد از وی حالات و دختر شیخ برادہ

که از اصحاب شیخ مذکور بوده بحباله نکاح در آورد پس از وفات شیخ صدر الدین نقازی مابین خسر و داماد
واقع شد چراکه خسرش از مدت قدیم بصحبت شیخ صدر الدین بود بهمه از رجوعات مردم بسوی سید زیاده
بودی پس خدمت سید از شماخی بشهر باکو که از ولایت شروان بوده نهضت نمود و توطن اختیار
نمود و آنجا نیز او را قبولی تمام دست داد مقدار ده هزار کس معتقد او شدند و منتشر شد خلفای
او باطراف داد میگفت اگر صد خلفا جهت تعلیم آداب طریقت جایز است مگر مرشدیکه بعد از او
قائم مقام او باید شد زیاده از یک جائز نیست مولانا شیخ علاء الدین خلوتی و شیخ عمر ایدینی
و شیخ حبیب قرامانی و شیخ محمد جمال حلبی از کبار خلفای وی بوده اند و وفات او سنه ثمان
او تسع و ستین و ثمانمائة در باکو بوده رحمه الله تعالی —

سید شمس الدین محمد بن علی الحسینی البخاری الشهیر بامیر سلطان قدس سره در اعلام الاخیار القا
واحوال او چنین نوشته که قطب العارفین غوث السالکین القائم بحقوق الله علی الاستقصاء
والمراقب بذکر الله فی السرّ او والجهر ذو العلم النافع والعمل الرافع سلطان رجال الزمان عنوان
صحیفة العرفان و ترجمه احوال او اینست که بود وی عارف بالله و عالم بکتاب و سنة و زاهد متورع
و بود او را جذبهٔ قوی و حالت سنی و قدم راسخ در تصوف و اقوال طریقت و بود جامع میان
دو علم شریعت و حقیقت متولد شد بشهر بخارا و پدرش تربیت او مینمود و ظاهر شد کرامات او در
حالت طفولیت و بر خاست زاهد متورع متقی طاهر الذیل دائم الذکر مصیب الفکر مراقبا لله تعالی
فی حرکاته و سکناته و مقبول السیرت و محفوظ خصلت و ملاقات نمود باکبرای مشایخ و صحبت داشت
با ایشان و فائده گرفت از ایشان و رسید بسبب آن بمقامیکه رسید از وصول و فروع و قال و
حال داد و را احوال فاخره و کرامات ظاهره بود و بعد از آن رحلت نمود بسوی روم و سکونت نمود به بروسا
که شهریست در ولایت روم و قرأت نمود بر مولانا شمس الدین فناری و دیدم بخط او کتاب
مفتاح الغیب را که از مصنفات صدر الدین قونیویست که قرأت نمود بر مولانا فناری و نوشت
بروی اجازت بخط شریف وی بعد از آن اهل بروسا بمشاهده کرامات او و علم دوستش داشتند
و بودند که استمداد مینمودند از همت او در مشکلات خود و استغاثه مینمودند بفاتحه او در تنگی خود پس بود
سید وقت خود و سر الله ما بین خلق او و مشتهر شد نزد ایشان بامیر سلطان و از جمله محبان او

دختر سلطان بایزید بن سلطان غازی مراد خان بود تا اینکه نکاح کرد او را و حاصل شد از وی اولاد
و او را حکایات عجیبه و غریبه بوده است که مسطور است در مناقب او و بعد ازان سلطان عثمانیه چون
مشاهده کرامات او نموده شدند از اصحاب او و دوستان او و تعظیم و تکریم او مینمودند و معتقد گشتند
بحدیکه چون قصد سفر میداشتند برکت میجستند بدعای او و قلاده مینمودند از وی شمشیر را و از غرایب
حکایت او انست که چون امیر تیمور به بروسا رفت و فساد کرد و در انجا اهالی اندیار بوی استغاثه نمودند
و عرض احوال خود نموده دفع ان از وی التماس نمودند پس فرمود که بروید بلشکر او و انجا شخصی نعلبند
باین شکل و نشانی خواهید یافت او را سلام من رسانید و بگوئید که از تو امتحال سوال میکنم پس چون
این پیغام باو رسانیدند گفت سمعا و طاعتا انشاء الله تعالی پس روز دیگر امیر تیمور با لشکر خود از انجا
برفت بطوریکه پا از سر نشناخت و وفات او بشهر بروسا در سنه ثلث و ثلثین و ثمانمائه واقع شده
مدفون شد در انجا و قبر او در انجا مشهور و مطاف فقرا اندیار است برکت میگیرند از وی و محل اجابت دعا و نزول برکت است خصوصا
اهالی قرمهی سال بیشتر می‌آیند و طواف و زیارت میکنند و نزدیک قبر او جامع و عمارت مدرسه بوده است رحمه الله تعالی .

سید احمد بن عبد الله القریمی الحنفی قدس سره صاحب اعلام الاخیار در مناقب و احوال او
چنین گفته که المولی العالم الفاضل والحبر الفایق الکامل جامع الفروع والاصول فارس میدان
المعقول والمنقول شمع الملة شمس الائمة فخر الموالی شرف الاهالی و مختصر ترجمه احوال او انست
که تلمذ نمود نزد مولانا شرف الدین بن کمال قریمی که از تلامذه ابن بزازی است و بود سید احمد که دریافته
بود ابن بزازی را و قرائت نموده است بروی بشهر قریم و بود در انجا چند سال و نشر علم نمود در انجا و درس
گفت بعد ازان رفت بسوی ماوراء النهر در سنه ست و ثمانمائه و اخذ نمود کل علوم از شرف الدین
درسید نزد او بدرجه کمال و گرفت فروع از وی و سلسله تلمذ او بدینگونه است اخذ الفروع عن شرف الدین
عن البزازی عن ابیه محمد الکردری عن السید جلال الدین الکولانی عن صاحب النهایه سید حسام الدین
عن حافظ الدین الکبیر البخاری عن شمس الائمة الکردری عن صاحب الهدایه برهان الدین
المرغینانی عن نجم الدین النسفی عن ابی الیسر البزدوی عن ابی یعقوب السیاری عن ابی اسحاق النوقدی
عن ابی جعفر الهندوانی عن ابی القاسم الصفار عن نصر بن یحیی عن محمد بن سماعة عن ابی یوسف
عن الامام الاعظم ابی حنیفه رحمهم الله تعالی وهذا احدی الطریق بعد ازان امد بملک روم در عهد دولت

سلطان مراد خان پس وا د سلطان مدرسه مرزیفون وبود وی رحمه الله عالم وعامل وفاضل وکامل
محدث مفسر فقیه مناظر سے نیکو خوی ذی اخلاق دایم الذکر مصیب الفکر نحوی اصولے خلافی جدلے و
حاشیه تاریخ وحاشیه شرح عقاید نسفے وحاشیه شرح لب سید عبد الله از تصانیف او است و
وفات حضرت سید در اوایل دولت سلطان محمد بشهر قسطنطنیه واقع شده همانجا مدفون گشته
قبر او مزار و متبرک ست ومحل اجابت دعا است رحمه الله تعالے۔

سید افضل الدین الحسینی قدس سره در اعلام الاخیار اورده که وی مردی بود عالم عامل
صالح وعابد وزاهد با ورع وقانع وصابر پسرش سید حمید الدین از وی اولا اخذ علم نمود و احوال پسرش
مذکور میشود و مدرس بود در مدرسه بروسا بزمان سلطان مراد خان رحمه الله تعالے۔

مولانا سید حمید الدین ابن افضل الدین الحسینے قدس سره ذکر والد امجد او بالا گذشت در اعلام
الاخیار القاب او چنین نوشته که المولے البارع الفاضل والعالم العامل الکامل مجمع الاخلاق السنیه
و محرز الاداب الزکیه شرف العترة الحسینیه شریف النسب لطیف الحسب صاحب الید الطولے فی العلم
والادب انتهت الیه ریاسة التقوی والمذهب شیخ الاسلام والمسلمین المولے حمید الدین و احوال
او اواخر نوشته خلاصه ترجمه ان اینست که بود وے رحمه الله عالم عامل فاضل وکامل خوش خوی وپاکیزه طریقه
وصابر بر اذیت خلق وجامع علوم دینی اصولا و فروعا و ماهر فنون عقلے واو افر الفضل سلیم العقل دایم الذکر
مصیب الفکر چون حاضر میشد در مجلسے بودی مشار الیه و چون واقع شدے مشکلے بودی مرجع ومی آمد
فتاوے از اقطار عالم بسوی وی که می امد پے در پے وبود از نیکان زمان خود در علم وتقوی کم تر
دیده چشم مانند او در ورع وتقوی اخذ علم نمود از پدر خود سید افضل الدین اولا میانه علوم را بعد از ان
تلمذ نمود نزد علماے عصر خود و بجد وجهد مشغول شد وحاصل نمود فنون را و رسید بخدمت او مولے
یکان واخذ علم نمود از وی پس شد مدرس بمدرسه سلطان مراد خان غازی در شهر بروسا دعزل نموده
شد از ان در اوایل دولت سلطان محمد خان ورفت نزد سلطان پس شناخت او را وگفت
تو ئی پسر سید افضل الدین گفت بلی گفت بدهیم او را مدرسه پدر خود سلطان مراد خان بشهر بروسه
مقرر شد برای وی پنجاه درهم هر روز وطعام از مطبخ که کفایت کند او را بعد از چندے بقضائی قسطنطنیه
امور شد الی ان توفی سنه ثمان وتسعمایه رحمه الله تعالے۔

سید احمد الحسینی البخاری قدس سره در اعلام الاخبار القاب او چنین نوشته که الغوث الاکبر و
وارث خیر البشر بحر الشریعة شمس الحقیقة و برهان الطریقة الشیخ العارف بالله والمتوجه بالکلیة الی الله و احوال
او آنچه نوشته مختصر ترجمه آن اینست که نشو و نما یافت بشهر بخارا و رسید بخدمت قطب العارفین خواجه
عبید الله سمرقندی و اقامت نمود نزد او زیاده از شش سال و بود شیخ که تعظیم او مینمود غایت تعظیم و تعیین
نمود او را برای امامت نماز و میگزارد نماز فجر را بوضوی عشا و چون وفات یافت خواجه عبید الله بجای
او بنشست تربیت طالبان و ارشاد مریدان مینمود و مردمان اصحاب مناصب صحبت وی را لازم
گرفتند و بود طریقه وی عمل بالعزیمة و ترک بدعت و اتباع سنت و مداومت بر ذکر خفی و عزلت از خلق
و قلت طعام و کلام و احیای لیالی و صوم ایام و آداب مجلس او این بود که می نشست با هیبت و وقار
و مردمان گرد وی حلقه زده می نشستند با ادب تمام کان علی روسهم الطیر و بود مشرف بر خواطر
و نمیگذشت در مجلس او کلام دنیا اصلا مات رحمه الله سنة اثنین و عشرین و تسعمائه و مدفون شد
نزدیک مسجد خود و قبر او در آنجا مزار و متبرک است رحمه الله تعالی۔

مولانا سید ابراهیم عجمی الرومی قدس سره در اعلام الاخیار القاب او چنین نوشته که المولی الفاضل
والعامل الکامل الجامع بین علمی الشریعة والحقیقة سلطان الطریقة و برهان اهل الشریعة ذو الحسب الباهرة
والنسب الطاهرة و احوال او آنچه نوشته مجمل آن اینست که پدر او از سادات عجم بوده بعد از ان ارتحال
نمود بسوی ولایت روم و توطن نمود در قریه از نواحی اماسیه گفته میشود از قریه بکیجه گفت صاحب شقایق
که بود پدر او از سادات عجم از اولیاء الله و صاحب کرامات سنی نقل نموده میشود از وی خوارق عادات
کثیره و ما از اطناب اندیشیده متعرض آن نشدیم و منجمله آن اینکه نابینا شده بود وی رحمه الله در آخر عمر و پسرش
سید ابراهیم سر خود برهنه نموده بود گفت ای ابراهیم سر برهنه مساز که ترا ضرر میکند هوای بارد پس گفت
پسرش که چگونه دیدی مرا و حال آنکه باین حال هستی گفت از خدای تعالی درخواستم که روی ترا نماید
مرا پس الله تعالی بصارت من بمن باز داد اکنون باز گردید بند شد چشم من چنانکه بود و سید ابراهیم
در حجر پدر خود با عفت و صلاح تربیت بیافت بعد از ان ارتحال نمود از آنجا برای طلب علم بسوی شهر بروسا و
تلمذ نمود نزد شیخ سنان الدین که جد مصنف اعلام الاخیار است بعد از ان اشتغال تحصیل علوم نمود تا آنکه
رسید بخدمت مولانا حسن السامسونی و متعین نمود او را برای تدریس پس قبول نکرد تدریس را و رغبت

نمود بخدمت مولی خواجه زاده و رفت بسوی وی بحالت تدریس او بمدرسه ازنیق پس شد مدرس در انجا بعد قضاے قسطنطنیه و بود در خدمت او مدتے کثیره پس او را استدعا نمود وزیر محمد باشا قرامانی برای تعلیم پسر خود پس تعلیم نمود مدتے بعد ازان معلم شد برای سلطان قوتو بن سلطان بایزید خان در حیات سلطان محمد بعد ازان بمدرسه مرزیفون مدرس شد بعد ازان بمدرسه قره حصار بعد ازان بمدرسه مصطفی باشا در شهر قسطنطنیه مدرس شد بعد ازان بمدرسه سلطان بایزید خان بمدینه اماسیه مدرس شد و متعین شد برای او هر روز هشتاد درهم و امر افتاے انجا بوی مفوض شد بعد ازان ترک تدریس و افتا نمود و معین نمود سلطان بایزید در اخر سلطنت خود روزینه صد درهم بطریق تقاعد و چون نوبت سلطنت سلیم خان رسید برای او سرائی در جوار مزار ابوایوب انصاری رضی الله عنه خرید نمود و اکنون انمکان وقف است بر موے مذکور پس ساکن شد انجا تا انکه وفات یافت سنه خمس و ثلثین و تسعمایه و عمر او بنود سال رسیده بود و انجناب نااهل نکرد و از مردم منقطع بودے بسبب علم و عبادت و بود زاهد متورع و کسے او را بر پہلو خوابیده ندید نوم میکرد نشسته و هیچکس را برای کار نمود و امر نمیکرد و متواضع و متخاشع بودے و ترحم بر صغیر و تبجیل کبیر نمودے و صلوات خمسه در مسجد با جماعت میگذارد رحمه الله تعالے ۔

مولانا سید محی الدین محمد بن عبد القادر العلوی الفاطمی الحلبی قدس سره در اعلام الاخیار القاب او چنین نوشته که المولے الفاضل المحقق والحبر الکامل المدقق حلال المشکلات الدینیه و مدفع الشبهات الیقینیه جامع الفروع والاصول حاوے المعقول والمنقول صدر الافاضل بحر الفضایل شریف الاصل لطیف الشمایل زبدة ال الرسول صفوة اولاد البتول افتخار ال یسین السید محی الدین محمد در کتاب مذکور ذکر او بس طول و طویل است مختصر ترجمه ان اینست که بود وی رحمه الله عالم فاضل نظار فارس در بحث چون حاضر میشد در محفلے بودے مشار الیه و رجوع مینمودند در مشکلات بوے و بود وی که میشگافت موی را در باریکی سخن و وسعت داشت در تقریر و فصاحت در جدل و خصومت و بود صاحب عقل وسیع و ذهن و فهم در معقول و قدرت داشت بر قهر خصم بود او استاد علی الاطلاق والمتفق علیه والمختلف الیه بلا شقاق و اخذ علم نمود از جماعت علماے زمان خود ما شد مولانا حسام الدین چلبی و مولانا محی الدین چلبے فناری و علامه شمس الدین احمد و علامه نور الدین قرا صوی صابرے و رسید نزد او بدرجه کمال و در مدرسه بروسا مدرس شد در روزینه او بسبت و پنج درهم مقرر شد بعد ازان بمصر قاضی شد و داد عدالت در داد و بود مقبول

سیرت و بطریقہ سلف سلوک مینمود و تا بود نزد سلاطین معزز و محترم بود تا آنکہ وفات یافت در سنہ ثلث وستین وتسعمائۃ و مدفون شد نزدیک دار القراء حلب و آن موضع مشہور است واللہ اعلم۔

سید محمد بن سید محی الدین بن سید عبد القادر الجلبی العاوی الفاطمی قدس سرہ ذکر پدر بزرگوارش بالا گذشت در اعلام الاخیار القاب او چنین نوشتہ کہ صدر الموالی والاشراف سالک مسالک الہدی وطریقۃ الاسلاف جامع العلوم والمبرز فی المعقول والمفہوم عارف الانساب واقف الاحساب الفاضل الحسیب والکامل النسیب السید محمد چلبی النقیب سنہ الممالک العثمانیۃ انتہی بالجملہ مردے بود جامع درمیان سیادت نسب و وفور حسب وعلم و ورع و اخذ علم نمود از پدر بزرگوار خود رحمہ اللہ تعالے۔

سید ابو الفضل بن سید عبد القادر الجیلانی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی فرزند حضرت غوث الاعظم ست وعلوم ظاہرے و باطنے از والد ماجد خود کسب نمودہ و در بغداد در سنہ ستمائۃ وفات یافت و قبر او در انجاست رحمہ اللہ تعالے۔

سید یحیی بن سید عبد القادر الجیلانی قدس سرہ کنیت او ابو زکریا ست در خزینہ آوردہ کہ وی فرزند حضرت غوث الاعظم ست واکتساب علوم فقہ و حدیث از والد بزرگوار خود نمودہ فاضل و کامل و عالم و مقتدائے زمانہ گشت ولادت او ششم ربیع الاول سنہ خمسین و خمسمائۃ و وفات او در شب برات کہ پانزدہم شعبان باشد سنہ ستمائۃ و قبر او در بغداد متصل قبر برادرش سید عبد الوہاب بودہ است رحمہ اللہ تعالے۔

سید سیف الدین بن سید عبد القادر الجیلانی قدس سرہ لقب وی عبد الوہاب ست وی بزرگترین فرزند حضرت غوث الاعظم است و بسیار کرامت والہ ماجد او وی مرویست در خزینہ آوردہ کہ وی بر سجادہ حضرت غوث نشستہ بہدایت خلق مشغول شد و در مدرسہ علی وعظ میفرمود از وی منقول است کہ میفرمود کہ وقتے در بلاد عجم مسافر بودم و بعد حصول علوم بغداد آمدم و از والد ماجد خود اذن خواستم کہ در حضور ایشان وعظ گویم رخصت دادند بالائے منبر بر آمدم و انواع علوم و مواعظ بیان کردم مجلس را در دل اثر نکرد و آب از دیدہ برنیامد اہل مجلس از آنحضرت والد درخواست کردند کہ وعظ فرمایند من فرود آمدم و حضرت ایشان بر منبر بر آمدہ فرمود کہ صبر بکجاست است کہ از بندہ در وقت نزول بلا بوقوع آید از استماع اینکلمہ از اہل مجلس فریاد و فغان برخاست چون مجلس موقوف شد

از ظہور آنچنے پرسیدم فرمود کہ تو ہنوز متکلم ہستے بجز و من متکلم بغیر ولادت او در ماہ شعبان سنۃ اثنی عشر و خمسمائیہ و وفات او بست و پنجم شوال سنۃ ثلث و ستمائیۃ و او را دو پسر بود ابو منصور عبد السلام و ابو الفتح سلیمان نام کہ در وقت خود عالم و عامل و شیخ کامل بود رحمہم اللہ تعالےٰ در تاریخ وفات او اختلاف ست در اعراس از بہجۃ الاسرار نقل نمودہ کہ وفات او بست و پنجم شوال سنہ ثلث و تسعین و خمس مائۃ بودہ در بغداد بمقبرہ حلبہ مدفون شد و وی از پدر خود و شیخ احمد بن حسین البنا و غیر ایشان، علم فقہ آموخت رحمہ اللہ تعالیٰ۔

سید ضیاء الدین بن سید عبد القادر الجیلانی قدس سرہ کنیت او ابو نصر و لقب او موسیٰ ست وی آخر فرزند حضرت غوث الاعظم است در خزینہ آوردہ کہ وی تحصیل علوم بخدمت والد خود نمودہ عالم عامل و عارف و کامل و فقیہ و محدث شد و از بغداد بدمشق رفتہ متوطن شد بانجا وفات یافت ولادت او سلخ ربیع الاول سنۃ تسع و ثلثین و خمسمائۃ و وفات او بشب غرہ جمادی الثانے سنۃ ثمان عشر و ستمائۃ رحمہ اللہ تعالیٰ۔

سید ابراہیم بن سید عبد القادر الجیلانے قدس سرہ کنیت او ابو اسحاق است وی نیز فرزند حضرت غوث الاعظم است در خزینہ آوردہ کہ وی قدوہ اولیا و اکمل اتقیا بود کسب علوم ظاہر و باطن از پدر بزرگ خود نمودہ خلق کثیر از فیض صحبت او بکمال حال و قال رسید تفکر و سکوت بر مزاج وی غالب بود زہد و ورع بہ مرتبہ کمال داشت از فرط حیا و شرم پروردگار تا سی سال سر بالا نکرد ولادت او سنۃ سبع و عشرین و خمسمائۃ و وفات او ششم شوال سنۃ ثلث و عشرین و ستمائۃ و قبر او نزد مرقد والد ماجد او ست رحمہ اللہ تعالیٰ۔

سید عبد الرزاق بن سید عبد القادر الجیلانی قدس سرہ کنیت او ابو بکر ست وی نیز فرزند دلبند حضرت غوث الاعظم ست و سلسلہ رزاق شاہی بوی منسوب است وی از اعاظم اولیا ست و از اولاد او بسے اکابر دین ہستند مگر مقام تعجب ست کہ احوال شریف او در کتب تواریخ کہ اینک پیش نظر مولف ست دیدہ نشد مگر شہرت او از دیگر فرزندان حضرت غوث زیادہ است و وی از مشاہیر فرزندان حضرت غوث ست در اخبار الاخیار آوردہ کہ روزے حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ وعظ میفرمود در اثنائے کلام فرمود کہ کلام من برمردان غیب است کہ حاضر میشوند از پس پردۂ کوہ قاف قدمہائے ایشان در ہوا است و دلہای ایشان در آتش از شدت شوق و لہب اشتیاق کہ

بہبود و گار خود دار مذر آوی گوید کہ درین مجلس کہ این سخن میفرمود والد او سید عبد الرزاق در پایۂ اخیر زیر قدم او نشستہ بود سر بالا کرد و ساعتی حیران بود و بیہوش افتاد و جامہ و دستار را سوختن گرفت و انحضرت از کرسی فرود آمد و اطفاے آن نار کرد و فرمود کہ تو نیز ازی عبد الرزاق از انایشانی و بعد از قیام مجلس کیفیت انحال را از شیخ عبد الرزاق پرسید او فرمود چون نظر بالا کردم دیدم کہ در ہوا مردان غیب ایستادہ ہیبا کت وہو ہمن و تمام افق باینشان پر است و در لباس ایشان آتش در گرفتہ است بعضے از ایشان در صیحہ و بعضے در تواجد و بعضے بجاے خود و بعضے بر زمین می افتند در اعراس از بہجۃ الاسرار نقل میکند کہ ولادت او در ذی القعدہ سنہ ثمان عشرین و خمسمایۃ و وفات او سادس شوال یا خامس رمضان سنہ ثلث و ستمایۃ و عمل مشائخ قادریہ بر خامس رمضان است رحمہ اللہ تعالی۔

سید نصر بن عبد الرزاق بن غوث الاعظم عبد القادر الجیلانی قدس اللہ اسرارہم وی از اعیان مشائخ قادریہ است در اعراس از بہجۃ الاسرار نقل نمودہ کہ ولادت او رابع و العشرین من ربیع الآخر سنۃ اربع و ستین و خمسمایۃ و وفات او سادس عشر شوال سنہ ثلث و ثلثین و ستمایۃ بودہ و قبر او در باب حرب ست رحمہ اللہ تعالے۔

سید عبد الخالق بن سید عبد الواسع بن عبد الملک سباکیری قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وے مرید و داماد سید محمد حضورے است صاحب خوارق و کرامت بودہ وے تالابے مختصر در لاہور کندیدہ و بسید سر موسوم نمودہ تا حال ہر بیماری را کہ در انجا غسل میدہند اکثر شفا میابند و بوقت رفتن قدری غلہ جرت بریان کردہ ہمراہ میبرند و بعد غسل بفقرا تقسیم مینمایند و وفات او سنہ سبع و تسعمایۃ رحمہ اللہ تعالی۔

سید شاہ فیروز جیلانی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی جامع ست در علم و حلم و سیادت و نجابت و ریاضت و از سادات عظام گیلان بود و در لاہور سکونت داشت اول جد بزرگوار وی بطریق سیر از بغداد در لاہور تشریف آورد و از انجا در دہلی وغیرہ رفتہ بزیارت مقابر اولیاے عظام و مشائخ کرام پرداخت بوقت معاودت باز بلاہور آمد و ہمین جا سکونت ورزید چون برحمت حق پیوست شاہ فیروز بر مسند ارشاد و تدریس جلوس فرمود و تمام روز بتعلیم علم طالب علمان و تدریس پرداختے و علوم فقہ و حدیث و تفسیر درس دادی و از آغاز شام تا نصف شب بتوجہ و تلقین ارباب معنے مشغول ماندے و بروز جمعہ بعد نماز جمعہ تا عصر بوعظ و نصایح معروف بودے و خلقے کثیر بوسیلہ جمیلہ او بکمال

ظاہر و باطن رسیدند و سلسلہ طریقہ او بدینوجہ ست کہ سید فیروز عن جدہ شاہ عالم عن نورالدین عن الشیخ احمد عن الشیخ حامد عن الشیخ عبدالرزاق عن عبداللہ الجیلانی عن احمد عن سید میر عن سید مسعود عن السید علی عن السید موسیٰ عن ابیہ سید عبدالوہاب عن ابیہ غوث الثقلین سید عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ تعالےٰ عنہم و وفات وے در سنہ ثلث و ثلثین و تسعمائۃ و قبروی در لاہور ست تکیہ ونڈیپے گران رحمۃ اللہ تعالےٰ۔

سید شمس الدین غوری قدس سرہ در خزینۃ آوردہ کہ وی مشہور ست بشمس العارفین غوری موسوی واز اولاد امام موسےٰ کاظم ست رضی اللہ عنہ در علوم ظاہر و باطن عارف نامی و استاد گرامی ست و سید محمود حضوری قدس سرہ پسر او ست کہ مذکور میشود رحمۃ اللہ تعالےٰ۔

سید محمود بن سید شمس الدین غوری حضوری قدس سرہ ذکر والد امجد او بالا گذشت و در خزینۃ آوردہ کہ سلسلہ اخذ طریقہ او انیست کہ سید محمود اخذ الطریقۃ عن ابیہ سید شمس الدین عن سید یعقوب عن عبدالقادر عن السید علی عن السید مسعود عن السید احمد عن السید اصغر عن ابی الفتح عن السید عبدالوہاب عن ابیہ امام الشریعۃ والطریقۃ سید عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ تعالےٰ عنہم و وے بعد از وفات پدر بزرگوار خود از ولایت غور بطریق سیر وارد ملک ہند شدہ بلاہور آمدہ در محلہ جاہ سواے بیرونی شہر کہ حالا از دست سکہان جاہل رو بویرانی آوردہ سکونت ورزید و چون اوازہ مشیخت و کرامت وی در اقصاے عالم افتاد خلقے کثیر دست بدامان ارادت وی زوند و سبب لقب او بحضوری انست کہ طالب بروز اول بیعت بدیدار سید کائنات مشرف میشد لہذا او را حضورے میگفتند (این دیدار بخواب بود نہ بیداری) و او قبولے تمام یافت و فیض در دلہاے خلق جاے پذیرا ند و وفات وے بقول صحیح سنہ اثنین واربعین و تسعمائۃ و قبر او در لاہور در مقبرہ سید جان محمد حضورے ست رحمۃ اللہ تعالےٰ۔

سید جان محمد بن سید نور بن سید محمود غورے الحضورے قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وے از عظماے مشایخ طریقہ عالیہ قادریہ ست نسب او بامام موسےٰ کاظم رضی اللہ عنہ میرسد چنانچہ بالا گذشت وے تربیت ظاہرے و باطنی از پدر بزرگوار خود یافتہ و ہر کسیکہ مرید او گشتے روز اول در خواب بزیارت رسول صلی اللہ علیہ وسلم مشرف گشتے و وفات او در سنہ اربع و خمسین وستین و الف بودہ

سید سرور الدین بن جانمحمد حضوری قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی متقی و صاحب مقامات بلند و کرامات ارجمند بود و مرید پدر خود است و وفات او در وز جمعہ احدی و عشرین من شوال سنۃ مائتہ والف بودہ و مزار او در لاہور است رحمۃ اللہ تعالی

سید عبد الوہاب بن سرور الدین حضوری قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ وی در زہد و تقوی شانے بلند و مقامے ارجمند داشت و در لاہور بہدایت خلق اشتغال نمود خلقی کثیر از وی ہدایت یافتند وفات او بروز جمعہ احدی و عشرین من شوال سنہ احدی و ثلثین و مائتہ والف بودہ رحمۃ اللہ تعالے

سید عبد القادر بن سید جلال الدین الجیلانی اللاہورے قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ وی فقیرے روشنضمیر و صاحب تصرفات ظاہرے و باطنی بود ارادت بخدمت پدر بزرگوار خود داشت و در بغداد متوطن بود بعد ازان بطریق سیاحت بہندوستان امد و خلاصہ اینکہ در لاہور قیام پذیر گردید و بہدایت خلق مشغول گشت و خوارق و کرامات بسیار از وی بوقوع می امد وی را سہ پسر بود سید حاجی و سلطان اکبر و غیاث الدین مشہور بہ دولت شاہ منجملہ ان غیاث الدین لاولد شدند و وفات سید عبد القادر ثامن عشر ربیع الاول سنۃ اثنین و اربعین و تسعمائتہ و قبر وی متصل محلہ قدیمہ بہر عزیز مرنگ واقع ست رحمۃ اللہ تعالے۔

سید عبد الرزاق بن سید عبد الخالق ہباگیرے قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ از اعاظم سادات و کبراے مشایخ طریقہ قادریہ است صاحب مقامات بلند و مدارج ارجمند بود و ارادت و خلافت از پدر بزرگوار خود داشت و تادم حیات بتعلیم علوم و تدریس فقہ و حدیث مشغول ماند و وفات او سنۃ ثالث و اربعین و تسعمائتہ و قبر وی در لاہور قریب روضہ سید جانمحمد حضوری است رحمۃ اللہ تعالے

سید عبد الوہاب بن سید عبد الرزاق ہباگیرے قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ وی جامع بود میان علوم ظاہرے و باطنی و کمالات صوری و معنوی در سلسلہ عالیہ قادریہ بیعت بہ پدر بزرگوار خود داشت و بعد پدر تمام عمر بہدایت خلق مصروف ماند وفات او در سنہ ثمان و تسعین و تسعمائتہ رحمۃ اللہ تعالے۔

سید عبد القادر بن سید عبد الوہاب ہباگیری قدس سرہ از سادات عظام و اولیاے ذوی الاکرام است جامع علوم ظاہر و باطن و واقف اسرار شریعت و طریقت بود وفات او

بقول صحیح سنۃ خمس واربعین والف بوده رحمہ اللہ تعالی کذا فی الخزینۃ۔

سید عبداللہ بن سید عبدالوہاب بہاگیری قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی ازبقیۃ بزرگ متقی وعالم ومستجاب الدعوۃ بوودم مبارک او برای شفاء مرضی اکسیر اعظم بود در لاہور علم مشیخت افراخت وطالبان حق را بحق رسانید وفات او قاسع رمضان سنۃ تسعین والف بوده رحمہ اللہ تعالے۔

سید رحیم الدین بن سید عبداللہ بہاگیرے قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی مرید پدر خود است ودر سلسلہ قادریہ شیخے صاحب ہدایت وارشاد بود چون مریضے نزد وی آمدی از دعای وی شفا یافتے وچون لاولدی تمنای اولاد نزد وی آمدی بدعاے وی صاحب اولاد گشتے مستجاب الدعوۃ بود وفات وی سابع عشر محرم سنۃ اربعین ومایۃ والف بوده رحمہ اللہ تعالی وقبرا و در لاہور است۔

سید نعمت اللہ معروف بسید مبارک لاہوری قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی از اعاظم مشایخ قادریہ بود ونعمت فقر از سید عبدالقادر ثانی اوچی حاصل کرد (وذکر عبدالقادر ثانی بالا گذشت) وخرقہ خلافت یافت وخلقے کثیر را بارادت خود مشرف ساخت وبپاے تجرید وتفرید سیر بلاد مسلمان نمودہ باز در پنجاب تشریف آورد ودر لاہور تشریف ارزانی داشتہ علم مشیخت افراخت دعای وی درحق طالبان دنیا وعقبے مستجاب بود ہر کلمہ کہ بر زبان حق ترجمان وی جاری گشتے ہمان طور بوقوع آمدے خلفاے وے در اقالیم دور ونزدیک رفتند وطالبان حق۔ الحق رہنما گشتند وفات وے باقوال صحیح در سنہ اثنین وستین وتسمائیۃ بوده ودر اندرون حصار لاہور مدفون شد کہ اکنون آن قبر داخل مکان خوشحال سنگ گشتہ واللہ اعلم۔

سید بہاء الدین گیلانی آخر مشہور بہ بہاول شیر قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی از سادات عظام ومشایخ ذوی الاکرام قادریہ است ونسب او بحضرت غوث الاعظم محی الدین عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ عنہ باینطریق میرسد کہ بہاء الدین بن محمود بن علاء الدین المشہور بزین العابدین بن صلاح الدین بن صدر الدین بن ظہیر الدین بن شمس الدین بن مومن بن مشتاق بن علی بن صالح بن عبدالرزاق بن سید عبدالقادر الجیلانے قدس اللہ اسرارہم ووے شیخے بود جامع کمالات ظاہری وباطنی وزہد وعبادت وعمر دراز یافتہ کہ زیادہ از دوصد وپنجاہ وکم از دوصد وہفتاد وپنج سال بود مولد او بغداد است ہمراہ پدر در اوان صغر بہندوستان آمد ودر بداون توطن گرفت ارادت وخرقہ

خلافت از پدر داشت وفات وے باقوال معتبرہ کہ از خزینۃ الاسرار وشجرۃ الانوار نقل نمودہ ثامن عشر
شوال سنۃ ثلث وسبعین وتسعمایۃ و قبر وی بمقام حجرہ زیارتگاہ خلق است رحمہ اللہ تعالے ذکر
او در خزینۃ الاصفیا طویل ست ما اختصار نمودیم۔

سید محمد نور بن سید بہاء الدین مذکور قدس سرہ فرزند کلان وصاحب سجادہ پدر بزرگوار است
در علوم ظاہری وباطنی از دیگر فرزندان پدر گوے سبقت ربودہ مادرش دختر حضرت شاہ کمال
بخاری است کہ در قصبہ چوبے سکونت داشت و بہ پیر جہانیان مشہور است وفات سید محمد نور
سنۃ ثمان وثمانین وتسعمایۃ است کذا فی خزینۃ الاصفیا۔

سید محمد مقیم بن ابو المعالی بن محمد نور بن بہاء الدین گیلانی قدس سرہ لقب او محکم الدین است
در خزینۃ آوردہ کہ وی از اعاظم خلفاے میر حیات جمال اللہ بغدادی ست وجامع بود درمیان علوم
ظاہری وباطنی وکمالات صوری ومعنوی وسیادت ونجابت وفتوت وشجاعت در عہد خود شیخ زمانہ
ومقتداے یگانہ بود بعد از تحصیل علوم حسب اشارہ روح جد خود سید بہاء الدین بخدمت سید جمال اللہ کہ از
اولاد حضرت غوث الثقلین ست رسیدہ واز یمن توجہ او کہ تفصیل آن در خزینہ ست بدرجہ کمال رسید۔
وصاحب کرامت وخوارق شدہ در سنہ خمس وخمسین والف وفات یافت وعمر او چہل ودو سال
وقبر او در حجرہ است رحمہ اللہ تعالے۔

سید عبد الوہاب بن ولی اللہ الحسنی المتقی القادری الشاذلے المدنی قدس سرہ وے
اہل علم وتقوی وزہد وعبادت بود وشیخ عبد الحق محدث دہلوی قدس سرہ بصحبت وی رسیدہ کمال
اعتقاد بذات او میداشت ومرید او بودہ وسید عبد الوہاب سفر بسیار کردہ وبصحبت بسیاری از علما
وصلحا ومشایخ کبار رسیدہ وچہل وچہار حج گذاشتہ ومدت مدید در مکہ ساکن بود واہل حرمین ومشایخ
یمن ومصر وشام معتقد ولایت وعلو شان او بودہ وطریقہ او در باب کتب حقایق وتوحید مثل فصوص
وامثال آن توقف وتسلیم است انیہار او سخن نمیگفت وبدان اشتغال نمیکرد وانکار ہم نمیکرد وبد نمیگفت
چنانچہ عادت فقہا است بطعن وتشنیع پیش نمی آمد ومیفرمود کہ اول باید کہ اعتقاد خود را ظاہرا وباطنا
باعتقاد اہلسنت وجماعت راست سازند وراسخ گردانند بعد از رسوخ این عقیدہ از ہرچہ ایشان
گفتہ اند ونوشتہ اند محروم نمانند کتب ایشان را کہ در حقایق واسرار نوشتہ اند نیز مطالعہ بکنند وآنچہ

مشکل شود از ان بگذرند و در نمانند و خلقان را بخود راه ندهند آنکه اعتقاد را ابتدا آزین کتب بدست
کنند و از هرکس هرچه بشنوند تابع شوند و میفرمود باید که هرچه بشنوند اگرچه سخن باطل باشد زود انکار
و تعصب پیش نیایند اول خود بشنوند که چه میگوید بفهم سخن نیک در روند که قایل ان چه مقصود دارد بعد
از ان اگر تواند انرا موافق حق سازند و گرنه رد کنند و اگر این را نتوانند از سران بگذرند و خلل در عقیده
خود نفید اند ذکر احوال او در اخبار الاخیار و خزینة الاصفیا طویل ست مختصر از اخبار الاخیار نقل نمودیم و
تاریخ وفات او بقول صاحب خزینه سنه احدی والف بوده رحمه الله تعالی ۔

سید شاه کامل لاهوری قدس سره در خزینة الاصفیا اورده که وی از سادات عظام بخارا
است و اسم باسمی وی کامل و شیخ مکمل بود اول در طریقه عالیه قادریه بیعت کرد و تکمیل سید
بعد از ان بخدمت شیخ اله داد مداری حاضر شد و از وی خرقه خلافت و فقر یافت و ویرا خلق
سید دیوان کامل میگفتند بعهد محمد جلال الدین اکبر بادشاه از بخارا وارد لاهور شد و در میان
نیستان متصل موضع بابوسابو طرح اقامت انداخت و خلقی کثیر در حلقه ارادت وی در امد چون فوت
شد همانجاش دفن کردند و عبد الرحیم نام شخصی از ملازم شاهی خواست که بر مزار وی گنبد بلند
تعمیر نماید حضرت سید در خواب او را منع فرمود که مرا همین قبر کلی پسند است وفات وی هفتم صفر
سنه خمس والف رحمه الله تعالی ۔

سید بدر الدین معروف بشاه بدر گیلانی قدس سره در خزینة الاصفیا از شجرة الانوار و
تشریف الاشراف نقل نموده که وی از اولیای کاملین پنجاب است جامع سیادت و شرافت و
کرامت و خوارق است در سلسله عالیه قادریه پیر طریقت بود ولایت و نسبت موروثی داشت
نسب وی بحضرت غوث الاعظم سید عبد القادر الجیلانی قدس سره میرسد باین طریق که بدر الدین
بن شرف الدین بن یحیی بن علاء الدین بن شمس الدین محمد بن شهاب الدین احمد بن علی ثانی بن قاسم
بن یحیی بن احمد بن ابی صالح بن ابی نصر بن عبد الرزاق بن غوث الثقلین سید عبد القادر الجیلانی
قدس الله اسرارهم و انحضرت بعهد اکبر بادشاه در لاهور تشریف اورد و بسیاری از ساکنان پنجاب
و لاهور بحلقه ارادت وی درامدند و خوارق و کرامات بسیار از وی بظهور امد و تاریخ وفات او از شجره
بعضی مریدان ان خاندان یافته شد که دوازدهم ربیع الاول سنه ثمان و عشر والف بوده در

زمان جهانگیر بادشاه وفات یافته وقبر او در موضع مسانیان علاقه پٹیاله زیارتگاه خلق است۔

سید خیر الدین بن رحمت الله بن فتح الله الکرمانی قدس سره کنیت وی ابو المعالے است از سادات صحیح النسب کرمان ست خلیفه و برادرزادهٔ شیخ داؤد ست کتاب تحفة القادریه در مناقب سید عبد القادر جیلانے رضی الله عنه وکتاب حلیه رسول صلی الله علیه وسلم از تصنیف اوست و در شعر هم مذاقے داشته دیوان شعر او بوده است صاحب کرامات بلند و مقامات ارجمند و زهد و ورع و تقوے و ریاضت بود و مرید و خلیفه عم خود بوده ولادت او باقوال صحیح بروز دوشنبه دهم ماه ذی الحجه سنه ستین وتسعمائیه و وفات او شانزدهم ربیع الاول سنه اربع وعشرین و الف در عهد جهانگیری واقع شده و قبر وی در لاهور است دارا شکوه در سفینة الاولیا از ملا شاه نقلنموده که روزے بهمراهی اخوند خود ملا نعمت الله که عالم و عامل بود بزیارت شیخ ابو المعالی رفتم شخصے تسبیحی پیش شیخ هدیه آورد شیخ آنرا قبول کرد مرا بخاطر گذشت که اگر شیخ اشراف تمام دارد باید که این تسبیح بمن دهد چون از وی مرخص شدم و برخاستم مرا پیش خود خواند و تسبیح بمن داد و گفت اگر توانے هر روز صد بار درود برین تسبیح بخوانی تا مرا و ترا و آنکه این تسبیح آورده او را ثواب عظیم حاصل گردد کذا فے خزینة الاصفیا والله اعلم۔

سید عبد الله بن عمر بهتی الجیلانی قدس سره از اعاظم سادات گیلان ست نسب وی بسید عبد القادر جیلانی رضی الله عنه باینطریق میرسد که عبد الله بن عمر بن حسن بن عثمان بن مبارک بن بدر الدین حسن بن عبد الباسط بن شهاب الدین احمد بن مبارک بن حسن بن علاء الدین علی بن شمس الدین محمد بن یحیی شهید بن احمد بن نصر بن عبد الرزاق بن غوث الاعظم سید عبد القادر الجیلانے رضی الله تعالی عنهم اباے وی خرقه ارادت از دست پدران خود اپوشیده و قدم بر قدم جد بزرگوار خود داشتند و وی بعمر پانزده سالگی بطلب حق از بغداد برآمده بهندوستان آمد و اکثر مشائخ این دیار را دریافت در علوم ظاهر و باطن بکمال رسیده در موضع بهت که از توابع دهلی است طرح اقامت انداخت و همیشه در بحر مراقبه مستغرق مے بود و خلقی کثیر بحلقه ارادت وی درآمد و کرامت وخوارق بسیار از وی بظهور آمد چنانچه صاحب سفینة الاولیا میگوید که چون وزدی بار راه زنے اراده آمدن موضع بهت میکرد او را بیرون ده گرد پا نابینا میافتند و احدی را قدرت نبود که براهاے آن موضع دست تطاول د

ظلم دراز کند وفات او در سنه سبع وثلثین والف بوده و عمر او یکصد سال و قبر او در موضع بهت برکنار
دریای جون است رحمة الله تعالی کذا فی خزینة الاصفیاء۔

سید غلام غوث البخاری الاوچی قدس سره در خزینه آورده که وی از اولاد سید ظهور الدین
بوده و از اجلهٔ اولیای عهد جهانگیر و شاه جهان بوده قبول عظیم یافته خلایق از دور و نزدیک بخدمت
او می آمدند و مرید میگشتند و مستجاب الدعوة بوده وفات وی در سنه خمس واربعین والف
بوده و قبر وی قریب لاهور بموضع علی پورست کرامت هنوز از موضع قبر او جاری است
رحمه الله تعالی۔

سید شاه بلاول بن عثمان بن عیسی القادری اللاهوری قدس سره در خزینه آورده که
وی از کبرای مشایخ متاخرین و عظمای اولیای دین بود بغایت متقی و متشرع و صایم و قایم و
عابد و زاهد و متان الوقت بوده و خرقه ارادت و خلافت از سید شمس الدین قادری لاهوری یافته که
خلیفه شیخ ابو اسحاق لاهوری بوده و از محبوب الواصلین که کتابیست فقط در مناقب سید بلاول
نقل میکند که بزرگان شاه بلاول همراه همایون بادشاه از هرات بهند آمدند و در موضع شیخوپوره که دیهی
بفاصله ده کروه از لاهور است از بادشاه جهانگیر یافته همانجا متوطن شدند تولد شاه بلاول نیز در آنجا
بوده وی ولی مادرزاد بود چون بعمر هفت سالگی رسید روزی طفل هم عمر همسایه وی وفات یافت آنحضرت
بربالین وی آمد و فرمود ای یار خفتن بی وقت چه معنی دارد برخیز تا باهم بازی کنیم طفل بتوجه
فی الحال چشم باز کرد و برخاست و همراه او روان شد باستماع این حال جد بزرگوار وی سید عیسی
وی را برای تحصیل علم در لاهور فرستاد و از حسن تربیت شیخ فتح محمد که اعلم علمای لاهور بود در اندک ایام
بکمالات علوم ظاهری موصوف شد بعد از آن بطوریکه در آن کتاب مذکورست بصحبت شیخ
شمس الدین رسید و مرید گشت و بکسب طریقت مشغول شد و بعد از آن حسب حکم او بحجره شاه
ابو اسحاق چند سال خلوت نشین شد و با دای صلوة و صوم دوام و تلاوت قرآن مشغول ماند و
انواع کرامات ازو صادر شد که تفصیل بعضی از آن در خزینه از شجرة الانوار نقل نموده و تاریخ وفات او از مخزن الواصلین
و سفینة الاولیا نقل نموده که کان ذلک وقت العشاء لیلة الاثنین ثمان وعشرین من شعبان سنة
ست واربعین والف عمره سبعین سنة و قبر او بیرون دروازه دهلی ست و چون در سنه یکهزار و دو صد و [illegible]

اسپ دریا نزدیک بقبر رسید بخوف تلف قبر صندوق نعش او برآورده بجاے دیگر نزدیک تمانه ان دفن نموده‌اند واللہ اعلم۔

سید عبدالقادر القادری البخاری الاکبرابادی قدس سره در خزینه آورده که وی از عظماے مشایخ خاندان قادریہ عظیمہ ست در اکبراباد سکونت داشت شیخی بود صاحب کمال و علم و عمل و زہد و تقوی و ریاضت و عبادت اوقات خود تقسیم نموده که در تمام روز در تدریس و نصف شب در تلقین و توجه مریدان و نصف در عبادت (اوراد و تلاوت و امثال ان) گذراینده و سواے قیلوله نصف النهار خواب نکردے و از روز بلوغ تا وفات در روز طعام نخوردی تاریخ وفات او از مجمع الاصلین نقل نموده که بسنه خمسین والف واقع شد و قبر وی در اکبراباد است رحمه الله تعالے۔

سید محمد امیر جیلانی قدس سره وے از سادات صحیح النسب جیلان است جامع بود درمیان شریعت و طریقت و مقتداے وقت خود بود و از اولاد سید بهادل شیر قلندر است و صاحب کشف و کرامت و خارق عادت بود در زمان محمد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه علم مشیخت برافراخت و قبولے تمام یافت وفات او السابع والعشرین من جمادی الثانی سنه اثنین و مایة والف در خزینه ذکر او طویل است از انجا مختصر نمودیم۔

سید نور محمد بن محمد امیر الجیلانی قدس سره در خزینه آورده که وی ولی مادرزاد است و سر دفتر اوتاد و جامع کمالات ظاهری و باطنی و در سخاوت و شجاعت نظیرے نداشت بعد وفات پدر بر سجاده مشیخت حضرت جد نشست و رہنماے خلق گشت از کتاب سراج الاولیا نقل نموده که خود میگفت که در ایام طفلے به نخستین پاره قران معنی قران بر وی مکشوف بوده و وفات او بتاریخ نوزدهم ذی الحجه سنه ست و عشرین و مایة والف و عمر او هفتاد و سه سال بوده رحمه الله تعالے۔

سید عبدالحکیم بن بایزید جیلانی قدس سره در خزینه آورده که وی جامع ست درمیان شریعت و طریقت و نسب شریف وی باینطریق بحضرت غوث الاعظم میرسد که عبدالحکیم بن بایزید بن نظام الدین بن محمد بن مبارک بن نجم الدین بن نورالدین بن بهاءالدین بن یعقوب بن یحیی بن قاسم بن منصور بن شرف الدین بن عبدالرحمن بن سید الملک بن صالح بن نصر بن عبدالرزاق بن سید عبدالقادر الجیلانی رضی الله تعالے عنه وی بعد از تحصیل علوم ظاهری و باطنی خلافت

از عبداللہ قادری یافت وہو عن شاہ فیروز عن شاہ عالم عن نورالدین عن احمد عن حامد الجیلانی عن شاہ امیر عن احمد عن السید صوفی عن عبدالوہاب عن ابیہ غوث الاعظم سید عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ عنہم سید عبدالحکیم بغایت تحمل و پردہ پوشے شعار خود میداشت وقتے یکے از مریدان وی او را دعوت نمود اتفاقاً در شیر برنج بجائے قند نمک سہواً افتاد چون پیش او اوردند آنرا بخورد ہیچ برروی نیاورد چون پس خوردہ او تبرک گرفتند دانستند کہ نمکین است صاحب خانہ بمعذرت پیش آمد سید گفت کہ من شیرین خوردہ ام نہ نمکین ومن خبر ہم نمیدارم ولادت او درسنہ ثلثین والف درعہد جہانگیر بادشاہ و وفات او سنہ ثمان ومائتہ والف و عمر او ہفتاد سال بودہ و قبر او در لاہور است رحمہ اللہ تعالے۔

سید محمد فاضل المتوکل بن محمد ہاشم الجیلانی قدس سرہ در خزینتہ آوردہ کہ وی در توکل وریاضت وعبادت یگانہ زمانہ ومقتدای خلق بودہ در ترک وتجرید شہرۂ آفاق با دنیا واہل ان کاری نداشت وتا زندگے از خانہ بیرون نیامد و وزاہد وعابد ومتوکل ودایم الصوم ودایم القیام وعالم وعامل بود وبادشاہ عالمگیر معتقد او بود نقد وجنس وجاگیر داد قبول نیفتاد وفات او دوم ذی الحجہ سنہ اثنین وعشر ومائتہ والف وقبر او در لاہور ست رحمہ اللہ تعالی۔

سید عمر بن محمد ہاشم الجیلانی قدس سرہ در خزینتہ اوردہ کہ وی شیخ باوقار واعلم روزگار ومجتہد وقت خود بودہ ودر سلوک نسبت قادریہ رسالہ دارد کہ اگر طالب بران عمل کند بمطلوب رسد ودر عقاید اہلسنت نیز کتابے تصنیف کردہ کہ ہیچکس را بران اعتراضی نیست ولادت او درسنہ احدے وثلثین والف و وفات او بروز یکشنبہ سادس عشر شعبان سنہ خمس عشر ومائتہ والف بودہ وقبر او در لاہور ست۔

سید عبدالقادر بن عمر بن محمد ہاشم الجیلانی قدس سرہ در خزینتہ آوردہ کہ خلاصہ اش اینست کہ وی جامع بود درمیان شریعت وطریقت وعالم وعامل بود مدت العمر بزہد وریاضت بسر بردہ وبشکار میلے تمام داشت ونہایت قوی وزوردار بودہ بحدے کہ پنجہ شیر را گرفتہ بود شیر حرکت کردن نتوانست چون او را او را فگند ہردو بند دست شیر از ہم جدا شد اکثر شب ہا تنہا سے گذرانیدی بسواحل دریا تنہا بعبادت مشغول ماندے خرقہ خلافت در طریقہ قادریہ از پدر خود داشت وبصحبت سید عبداللہ یکے وسید عبدالرحمن وسید محمد بن علاءالدین حسینے رسیدہ مستفید گشت واز سید محمد سند کتاب جواہر خمسہ

وسراج السالکین و علم جفر وغیره گرفت کسب علم طب از شاه عبدالرسول زنجانی لاهوری نمود و سند حدیث وتفسیر وفقه از خال خود سید اسماعیل بن قاسم بن صوفی علی جیلانی گرفت و کتاب کشف الاسرار صغیر و کشف الاسرار کبیر و رساله اسرار الکتمانی در علم حقایق از تصانیف او است و سید محمد یار و حافظ بلاقی و محمد خان از اصحاب او بودند ولادت او بروز جمعه دوم شهر ذی الحجه بوقت یکپاس روز سال یکهزار و شصت وسه و وفات او بشب سه شنبه سال یکهزار و یکصد و پنجاه و چهار است او را چهار پسر بودند سید یوسف شهید و محمد غوث و اصغر علی مولف کتاب شجرة الانوار و ابو صالح رحمهم الله تعالی -

سید حسن بن عبدالله الجیلانی الپیشاوری قدس سره در خزینه آورده که وی شرافت و کرامت و ولایت موروثی داشت و وی بزرگی بود صاحب تصرف و زهد و ورع و تقوی بود و سیاحت و مسافرت بسیار نموده بصحبت بسیارے از اولیاء الله رسیده فیض یاب گشته و زوجه وی نیز از اولاد سید علی همدانی است که در طاعت و بندگی رابعۂ عصر خود بوده و نسب او بحضرت غوث الاعظم باین طریق میرسد که سید حسن بن عبدالله بن محمود بن عبدالقادر بن عبدالالیاس بن بدرالدین بن شهاب الدین بن علاء الدین بن احمد بن شمس الدین یحی بن احمد بن صالح بن ابی نصر بن عبدالرزاق بن سید عبدالقادر الجیلانی رضی الله عنه وفات او سنه خمس عشر و مائة و الف بوده و قبر او در پیشاور است -

سید محمد غوث بن سید حسن بن عبدالله الجیلانی الپیشاورے قدس سره وی جامع بود در میان علوم ظاهرے و باطنی کاشف رموز طریقت و حقیقت بود در طریقه قادریه خلافت از پدر خود میداشت سیر هندوستان نموده و بصحبت بسیاری از مشایخ رسیده مستفید گشته و اجازت تلقین در چشتیه و نقشبندیه هم میداشت خوارق و کرامت بے اختیار از وی سر میزد وفات او بقول صحیح سنه اثنین وخمسین و مائة و الف بوده و قبر او در لاهور است کذا فی الخزینه -

سید محمد صالح قادری نوشاهی قدس سره در خزینه آورده که وی از سادات عظام و شرفای کرام و کبار اصحاب حضرت حاجی محمد نوشاه است و عنایت حضرت حاجی در حق او زیاده از حد بوده چنانچه اکثر میفرمود که صرف دو کس بطلب خدا بنیت صادق نزد ما آمدند از انمیان یکے محمد صالح است و از ایشان بهره وافره و نصیب کامل از ما یافتند وفات او بقول صاحب تذکره نوشاهی در سنه ثمان عشر و مائة و الف بوده و قبر او در چک ساده که از گجرات خورد پنجاب بفاصله دو کروه واقع است -

سید احمد بن عبد الرزاق الجیلانی المشہور بشیخ الہند قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وی از عظمای مشایخ قادریہ ست از عرب بہند آمدہ در پنجاب قریب وزیر اباد کہ دیہی است بنام کوٹلہ اباد کردہ در انجا سکونت ورزید نسب او بحضرت غوث الاعظم باین طریق میرسد کہ سید احمد بن عبد الرزاق بن یحیی بن شہاب الدین بن علاء الدین بن احمد بن شمس الدین بن محی الدین بن علاء الدین بن شمس الدین احمد بن صالح بن ابی نصر بن عبد الرزاق بن سید عبد القادر الجیلانی رضی اللہ تعالی عنہ وفات او در سنہ ست وثلثین و مایتہ والف بودہ و اولاد وی خان پور فیما بین کشمیر و اٹک بودہ اند و سید یاسین کہ وسے مشہور است از برادران وی است رحمہ اللہ تعالے ۔

سید بدر الدین بن علی بن محمد ہاشم الجیلانے اللاہوری قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ وی وسے وقت در عالم تنجیر و متوکل بود درس میگفت وگاہ گاہ بوعظ ہم پرداختے شیخے بود با رعب و ہیبت کہ روبروے وسے احدی را تاب کلام نبودی گذران قلندرانہ داشت و سخن بے باکانہ میگفت بہادر شاہ بن عالمگیر بادشاہ یک لک روپیہ نقد و چند اقطاع زمین بوجہ جاگیر باو داد قبول نفرمود و تاریخ وفات او از شجرۃ الانوار نقل نمودہ کہ در سنہ ثلثین و مایتہ والف بودہ و قبر او در لاہور ست و مادرش از اولاد سادات بخارا بود ۔

سید عبد اللہ بن اسماعیل بن قاسم بن صوفے بن بدر الدین بن اسماعیل بن عبد اللہ ربانی قدس سرہ در خزینہ آوردہ کہ وسے از مشاہیر مشایخ لاہور است شب و روز بتدریس علوم و تلقین اہل حق مصروف میماند نواب زکریا خان ناظم لاہور با امرائے خود از معتقدان و مریدان او بود وفات وی در سنہ احدی واربعین ومایتہ والف بودہ رحمہ اللہ تعالی ۔

سید شاہ حسین بن نور محمد بن شاہ امیر قدس سرہ در خزینہ اوردہ کہ خلاصہ اش اینست کہ وی سجادہ نشین حجرہ بود و وسے از عظماے مشایخ قادریہ است و در کرامت و خوارق و تہذیب اخلاق یگانہ آفاق بود از شش برادران خود در ظاہر و باطن گوسے سبقت بردہ وقتے اسپش را بسبب زخمے چشم از حد فزون افتاد فرمود کہ زود ان چشم را در صدقہ او نہادہ بہ نیدیہ ہمچنان کردند بعد از ساعتی چوان کشادند درست شدہ بود وقتے در سفر بود دزدان رخت او را دزدی نمودند خادم چون بخدمت حضرت سید این امر ظاہر نمود فرمود کہ باکے نیست انانکہ بردہ واپس خواہند داد بعد ساعتے دزدان

دیوانه شدند اسباب واپس آوردند و مانند سگان عوعو میکردند چون قدرے آب از آفتابه گرفته و برروی ایشان زد همه بهوش آمدند و تائب گشتند و وفات او بتاریخ بست و یکم جمادی الثانی سنه یکهزار و شصت و دو و قبر او در بجهره ست رحمه الله تعالی۔

سید محمد عبد الرزاق بن محمد ہاشم الجیلانی قدس سره در خزینه آورده که وی برادر سید حسین صاحب بجهره است مگر مقام تعجب ست که حسین صاحب بجهره پسر سید نور محمد ست و عبد الرزاق را پسر محمد ہاشم میگوید پس چگونه این هر دو برادر باشند ہمانا که در بیان این نسب چنانکه در اکثر جاہا عادت او ست غلطے نموده بالجمله در تجرید و تفرید فرید الدهر و در زهد و تقوی وحید العصر بدنیا و اہل ان رغبت نداشت وفات او در سال یکهزار و ہشتاد و چهار است و عمر او ہفتاد و چهار سال بود او چهار پسر بودند صدر الدین ملقب بشیر خدا و سعد الدین ثابت قدم و سیف الدین شهید که در سنه یکهزار و یکصد و شصت و شش شهادت یافت و طالب الدین رحمهم الله تعالی۔

سید محمد عظیم قادری قدس سره در خزینه آورده که وی از اولاد شاه سید مقیم محکم الدین صاحب بجهره است و مظهر کرامت و خوارق و جامع کمالات ظاہری و باطنی بوده طالبان حق را بحق میرسانید و بمقام کوٹ بیگم سکونت داشت نقل است که چون حادثه تاراج افغانان کابلی بر لاہور رسید متمیدار ان ان نواحی بخدمت وی آمده معروض داشتند که سکنا ے لاہور از خوف افغانان با مال و متعلقان خود رو بفرار نهاده اند در باب ما چه حکم میشود فرمود هر که در کوٹ بیگم بیاید در امان است مردم فوج فوج در کوٹ بیگم در آمدند افغانان متوجه انجا نشدند مردمان از مال و ناموس در امان ماندند توفی رحمه الله فی سنه احدے و ثمانین و مائیه و الف ۔

سید صدر الدین بن محمد عبد الرزاق قدس سره در خزینه آورده که وی سخی و شجاع بود و بکار سپاہگرے میلے تمام داشت و بغزا و پیکار کفار کمر بسته ماندے و در کشف و کرامت اشتهار داشت و تمام عمر در ہدایت و ارشاد طالبان خدا گذرانید و هر که بخدمت وے حاضر شدے محروم نرفتے ولادت او در سال یکهزار و یکصد و بست و ہشت و وفات او در سال یکهزار و یکصد و نود و دو مدت عمر او شصت و دو سال بوده۔

سید سعد الدین بن عبد الرزاق صاحب بجهره قدس سره ذکر والد امجد او عنقریب گذشت

در خزینة آورده که وی صاحب صدق و صفا و معدن جود و سخا و مخزن خلق و حیا بود تمام عمر در جهاد ظاهری و باطنی و اکبر و اصغر گذرانید و حتی الامکان در فروغ دین مبین کوشید و خلق کثیر را بهدایت رسانید و در سنه یکهزار و یکصد و نود و پنج از دنیا برفت ـ

سید عادل بن فاضل بن محمد هاشم الجیلانی قدس سره مشهور بسید تهو ذکر آبای او بالا گذشت در خزینة آورده که وی عالم و عامل و عارف کامل بود و در زهد و تقوی و عبادت و ریاضت بے نظیر وقت خود بوده ولادت او در سال یکهزار و یکصد و ده و وفات او در سال یکهزار و دو صد و بست و عمر او یکصد و ده سال بوده

سید بدر الدین بن علی بن اسحاق بخاری قدس سره از اعاظم خلفاے شیخ فرید الدین شکر گنج است و از مشایخ کاملین عهد خود بود در خزینة از سیر الاقطاب و معارج الولایت نقل نموده که بثبوت پیوسته که وی مردے بود مقبول و منظور و در علماے دهر ثانی نداشت اول در بخارا قیام پذیر بود آخر برای بحث علمی و حل مشکلات چند از بخارا بدهلی آمد چون در ینجا نیز در باب مسایل تسلے خاطرش نشد ناچار بازپس از راه ملتان روانه بخارا گشت و چون بمقام اجودهن رسید همراهیانش اراده حاضری بخدمت حضرت گنج شکر کردند او منکر درویشان بود قبول نکرد آخر باصرار همراهیان بخدمت شیخ آمد چون حضرت شیخ بنور باطن از حالش آگاه شد اول جواب مسایل او داد که خاطرنشین او شد بعد ازان وی را چون لایق کار یافت بجذب باطنی بخود کشید و فرمود که شما چرا برای دیدن ما نمی آمدید اگرچه صحبت علما اکسیر اعظم است اما با مسکینان و درویشان نیز محبت کردن از شرایط مردمی است بدر الدین چون این سخن بشنید سر بر قدم او رد و بارادت باطنی مرید شد و عزم رفتن بخارا موقوف ساخت و خدمت خانقاه آنحضرت اختیار کرد که هر روز بصحرا رفتے و پشتاره هیزم بر پشت خود برداشته بیاوردی تا آنکه کارش تکمیل رسید و خرقه خلافت یافت و بعزت فرزندی معزز گشت وفات او سنه تسعین و ستمایة و کتاب اسرار الاولیا تصنیف او است انتهی بالجمله وی عالم و متقی بود و از اقران نظام الدین اولیا است رحمه الله تعالی ـ

دانیال بن بدر الدین العلوی العباسے قدس سره ملقب بمولانا عود بود در خزینة آورده که وے از اولاد عباس بن امیر المومنین علی مرتضی است رضہ و چون آبای وی عمر دراز یافتند چنانچه پدرش سید بدر الدین صد و چهل و دو سال عمر یافت لهذا به پنج واسطه بحضرت امیر المومنین علی مرتضی میرسد

باین طریق کہ دانیال بن بدرالدین بن فضل بن حسن بن عبداللہ بن عباس بن امیرالمومنین علی المرتضی رضی اللہ تعالی عنہ ودوی از اعاظم خلفای شیخ نصیرالدین محمود چراغ دہلی است اولا بصحبت قاضی عبدالکریم رسیدہ تحصیل علوم پرداخت چون قاضی ویرا شایستہ یافت بفرزندی قبول نمودہ باوختر خود ازدواج نمود بعد ازان بجذب جاذب حقیقی بصحبت شیخ نصیرالدین محمود چراغ دہلی رسید و بکمالات ظاہری و باطنی ممتاز شدہ و شیخ خرقہ خلافت دادہ ورا رخصت وطن داد بمقام سیانہ کہ مکان قاضی بود رسیدہ مع اہل وعیال خود متوجہ وطن شد قریب بوطن خود رسیدہ بود کہ رہزنان بروی غارت آوردند اورا شہید ساختند وخواستند کہ اہل وعیال اورا نیز بکشند کہ ناگاہ آوازی مہیب از جسم بے سر او ظاہر گشت سفے الحال راہزنان نابینا گشتند وراہ گریز ہم ندیدند بدست حکام ماخوذ گشتند وبقصاص رسیدند ونعش اورا خادمان او بمقام ستر کہ مولد او بود آوردہ مدفون ساختند واین حادثہ در سنہ ثمان واربعین وسبعمائیہ بودہ ع بس تجربہ کردیم درین دیر مکافات   باآل نبی ہر کہ درافتاد درافتاد

سید کمال الدین الحسنی العلامہ قدس سرہ درخزینۃ آوردہ کہ وی از اولاد امیرالمومنین حسن مجتبی است واز کبراے اولیاد اعاظم خلفاے شیخ نصیرالدین محمود چراغ دہلی است وخواہرزادہ حقیقی وی است چون در علم حدیث وتفسیر وفقہ واصول طاق ویگانہ آفاق بود لہذا بخطاب علامہ مخاطب گشت وتاریخ وفات وی از شجرہ چشتیہ وشجرۃ الانوار نقل نمودہ کہ در سنہ ہفتصد وپنجاہ وشش بودہ و قبر وی در دہلی است رحمہ اللہ تعالے۔

سید نصیرالدین محمود بن یحیی بن عبداللطیف الحسنی الاودہی الچشتی قدس سرہ معروف بچراغ دہلی ومخاطب بخطاب گنج شرف در تاریخ فرشتہ آوردہ کہ امام عبداللہ یافعی گفتہ کہ مشائخ دہلی ہمہ بجوار رحمت حق پیوستند اکنون شیخ نصیرالدین محمود اودہی کہ چراغ دہلے است ماندہ بنابران بخطاب بچراغ دہلی ملقب شد وسید جلال الدین بخاری ملقب بمخدوم جہانیان بصحبت وی رسیدہ فیض یاب گشت وعمر شیخ نصیرالدین ہشتاد ودو سال بود وسید محمد گیسودراز کہ از مریدان ویست حسب وصیت او اورا تغسیل وتکفین وتدفین نمود وبروی نماز گذارد وی جامع علوم ظاہری وباطنی بودہ باخلاق حسنہ اتصاف داشت واز کثرت فضل ودانش اورا گنج معانے میگفتند ودر نہایت سخے وصابر بود وسجادہ نشین نظام الدین اولیا بود وصاحب کشف وکرامت بود درخزینۃ آوردہ کہ وی

از سادات حسنی است و مادرش نیز علویه و عابده بود و بصحبت مولانا عبدالکریم شروانی و مولانا افتخار الدین گیلانی رسیده بهره وافر از علوم ظاهری گرفت و بعد ازان بصحبت سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا رسیده مدتی ملازم بوده بلقب چراغ دهلی و گنج شرف یافت از عهد طفولیت آثار ترک و تجرید و محاسن اخلاص و مجاهده نفس از ناصیه حال او عیان بود و نماز با جماعت گاهی از وی فوت نشده و دایم صایم بودے و اکثر اوقات به برگ سنبهالو که گیاهے مشهور در هندست افطار نمودے و بعمر چهل سالگی بصحبت شیخ نظام الدین اولیا رسیده و سید محمد گیسو دراز و سید محمد بن جعفر المکی (که ذکر هر دو بالا گذشت) و سید علاء الدین برادر زاده مخدوم جهانیان و مولانا معین الدین و سید علاء الدین کنتوری و قاضی محمد سادری و سید جلال الدین بخاری ملقب بمخدوم جهانیان و شیخ اخی سراج و شیخ حسام الدین و سید کمال الدین علامه و غیرهم از اصحاب و خلفاے وی اند و در اخبار الاخیار آورده که وی اشهر و اعظم خلفاے شیخ نظام الدین اولیا است و صاحب سر و وارث احوال او و ولایت دهلی بعد از شیخ نظام الدین بوی انتقال یافت و بغایت اتباع شیخ داشت و طریقه او فقر و صبر و رضا و تسلیم بود وفات او ثامن عشر رمضان سنه سبع و خمسین و سبعمایه بوده ذکر احوال او در خزینه و اخبار الاخیار و تاریخ فرشته طویل است ازان جا انتخاب نمودیم۔

سید سراج الدین بن کمال الدین علامه چشتی قدس سره ذکر پدر بزرگوار وی عنقریب بالا گذشت در خزینه آورده که وے اعظم خلیفه پدر خود است بغایت بزرگ و صاحب کشف و کرامت بود و در اخفاے کرامت و خوارق خود کوشیدے وفات او اول جمادی الاولی سنه اثنین و ستین و سبعمایه بوده و قبر او در پیران پٹن احمد آباد است۔

سید مزمل بن عبدالوهاب چشتی قدس سره در خزینه آورده که وی از اکابر سادات هندست چون سید مزمل در عمر جوانی بخدمت پیر خود رسید بریاضات و مجاهدات مشغول شد و فیض تام حاصل نمود صاحب خوارق عادات عجیبه و کشف و کرامت غریبه شد تاریخ وفات وی از شجره چشتیه نقل نموده که در سنه خمس و عشر و الف بوده رحمه الله تعالے۔

سید محمد کالپوی قدس سره در خزینه آورده که وی اول بخدمت میر ابو العلی نقشبندی ارادت آورده کسب طریقه نقشبندیه نمود بعد ازان چون بهندوستان امد از روح پر فتوح خواجه معین الدین

چشتیه فیض یاب گشت و در سماع غلو تمام داشتی و پیوسته به تدریس مشغول بودی از صحبت اغنیا محترز بودی و بتواضع فقرا برخاستی و سلاطین را تعظیم نکردی در رساله روایح در تفسیر سوره فاتحه تالیف اواست وفات وی در سال یکهزار و سی و یک است رحمه الله تعالی

سید علی غواص ترمذی قدس سره در خزینه آورده که وی از کمل اولیای عصر و مشایخ عظام است مرید و خلیفه شیخ نظام الدین تهانیسری است بعد تکمیل شیخ او را ملک یوسف زی رخصت نمود او در آن ملک رفته بسیاری از افغانان را هدایت نمود و قبولی تمام یافت و مولانا درویزه و پسر وی شیخ عبد الکریم از مریدان وی اند در کتاب مخزن الاسلام تعریف وی بسیار نوشته و گفته که حضرت سید در زمان خود ثانی غوث الاعظم بوده اند یعنی بدرجه قطبیت و غوثیت رسیده اند و سماع بلا مزامیر شنید و چون غواص دریای معانی بود لاجرم از نزد شیخ خود باین خطاب مخاطب گشت و وفات او در سنه یکهزار و چهل بوده رحمه الله تعالی۔

سید احمد گیسو دراز ابن سید محمد مهدی کالپوی قدس سره در خزینه آورده که وی مرید پدر خود است جامع علوم ظاهر و باطن و سکر و جذبه و حقایق و معارف و صاحب سماع و وجد بود و اشعار هندی و فارسی گفتی و با منکران و مدعیان مذاکره مناظره کردی و مسایل توحید و مقدمات شیخ محی الدین عربی را علانیه تقریر کردی و بعد ادای نماز فرایض سه بار کلمه توحید باواز بلند گفتی و چون نقشبندیه باوی در مسئله توحید مناظره کردندی از ایشان متنفر بودی و او را با خواجگان چشت خصوصیت خاص بود و بمتابعت ایشان نمودی و سید محمد گیسو دراز را بسیار دوست داشتی و بمتابعت وی لقب خود گیسو دراز نهاده و جوامع الکلم شرح اسمای حسنی و مشاهدات در حقایق و معارف هر دو تصنیف اواست و وفات وی در سال یکهزار و پنجاه و هشت بوده رحمه الله تعالی۔

خواجه سید حسن قدس سره از اعاظم اصحاب خواجه عبید الله احرار است و مادرش بعد وفات پدرش او را بعمر پنج سالگی بخدمت خواجه عبید الله آورده برای تربیت تفویض نمود و شیخ او را قبول نمود و تربیت نمود تا آنکه کامل و مکمل شد وفات وی در سنه نهصد و نه بوده است رحمه الله تعالی کذا فی الخزینه۔

خواجه علاء الدین عطار محمد بن محمد البخاری قدس سره در خزینة الاصفیا در ذکر خواجه خاوند میگوید که خواجه علاء الدین عطار از سادات عظام خوارزم است و نسب وی از یک جانب بسید آتا و از دیگر

جانب شیخ فریدالدین عطار میرسد (ذکر سید آتا بالا گذشت) مگر در مقام ذکر علاء الدین عطار اصلا بیان
نسب او نمیکند که علوی بوده یا نه وحال آنکه در اکثر مقام طریقهٔ او انست که بیان نسب سادات مینماید و
در نفحات در رشحات اصلا اشاره بسیادت او نرفته والله اعلم بالجمله در مشایخ نقشبندیه شیخی معروف و مشهور است
و اہل علم و تقوی بوده احوال وی انچه در خزینه است خلاصه اش اینست که وی از کبار اصحاب خواجه بهاء الدین
نقشبند بخاری است و حضرت خواجه در ایام حیات خود حوالهٔ تربیت بسیاری از طالبان بایشان میکرده
اند و دختر خود را بوی تزویج نموده خلیفهٔ خود ساخته بود و علاء الدین اول تحصیل علوم ظاهری کوشیده و بعد
از ان بصحبت خواجه بزرگ رسیده و او جامع کمال ظاهر و باطن است و در نفحات گفته که چون خواجه
نقشبند حوالهٔ تربیت بسیاری از طالبان بایشان میکرده اند که میفرموده علاء الدین خیلی بار بر من سبک کرده
است لاجرم انوار ولایت و آثار ان علی الوجه الاتم والاکمل از ایشان بظهور پیوسته است و بیمن صحبت
وی بسی از طالبان از مرتبهٔ نقص بقرب و کمال رسیده و سید شریف جرجانی که عالمی مشهور است بصحبت
وی رسیده فیض یاب گشته (چنانکه در ذکر سید شریف گذشت) و خواجه محمد پارسا کلمات وی را جمع نموده
بعضے از ان مذکور میگردد که میفرموده سابقهٔ عنایت ازلی را می باید دید و از امید واری بان عنایت
بے علت و طلب ان عنایت لحظه غافل نی باید بود و از استغنا خود را نگاه می باید داشت و اندک
حق را سبحانه بزرگ می باید شمرد و ترسان و لرزان باید بود و میفرموده از مزارات مشایخ کبار زیارت
کننده بهمان مقدار فیض سے تواند گرفتن که صفت ان بزرگ را شناخته است و بهمان صفت توجه
نموده و در ان صفت در امده اگرچه قرب صوری را در زیارت مشاهدهٔ مقدسه بعد صوری مانع نیست در
حدیث نبوی صلی الله علیه وسلم که صلوا علی حیثما کنتم بیان و برهان این سخن است و مشاهدهٔ صور مثالیه
اہل قبور کم اعتبار دارد در جنب شناختن صفت ایشان و ان توجه و در ان زیارت و با این همه
خواجه بزرگ قدس الله سره میفرمودند مجاور حق سبحانه تعالی بودن احق و اولے است از مجاورات خلق
حق عز و جل و این بیت بر زبان مبارک ایشان بسیار گذشتے که

توتاکی گور مردانرا پرستے　　　بگرد کار مردان گرد رستے

مقصود از زیارت مشاهد اکابران دین می باید که توجه بحق بود سبحانه و روح ان برگزیدهٔ حق را وسیلهٔ کمال
توجه بحق گردانیدن چنانکه در حال تواضع با خلق باید که هرچند تواضع ظاهرا با خلق بود بحقیقت با حق سبحانه

باشد زیراکه تواضع با خلق آنگاه پسندیده افتد که خاص مر خدا را باشد عزوجل با آنکه ایشان را مظاهر
آثار قدرت و حکمت بیند والا آن صفت بود نه تواضع و وفات علاء الدین عطار بعد از نماز خفتن شب
چهارشنبه بستم رجب سنه ۸۰۲ سنه اثنین وثمانمائة بوده و در خزینة آورده که وقتی علمای بخارا در باب
رویت حق سبحانه تعالی باهم اختلاف نموده بخواجه علاء الدین رجوع نمودند که چه میگوید آنجناب از منکران
مهلت سه روزه گرفته بمنکران رویت فرمود که شما سه روز متواتر بعد وضوی جدید بوقت حلقه طالبان
طریقت نزد ما بنشینید انشاءالله حل خواهد شد ایشان بدان عمل نمودند و در سیوم آنجماعت حالتی بر
ایشان طاری گشت که خود بخود فریاد بر آوردند که رویت حق است بعد از ان دست ارادت بدامان
آنحضرت زده صحبت او اختیار نمودند و بمدارج عالی رسیدند رحمه الله تعالی و اورا از دختر خواجه بهاء الدین
نقشبند چهار پسر بود حسن عطار و شهاب الدین و خواجه مبارک و علاء الدین نام داشتند۔

سید محمود بن سید شریف خوارزمی البخاری الکشمیری قدس سره مشهور است بخواجه خاوند حضرت
ایشان و در خزینه آورده که وی از اولاد خواجه علاء الدین عطار است (ذکر او بالا گذشت) نسب او بانیطور
بعطار میرسد که محمود بن شریف بن ضیا بن محمد بن تاج الدین حسین بن علاء الدین عطار قدس سره صاحب
خزینه برحسب عادت خود در بیان این نسب هم غلطی نموده چراکه در ذکر علاء الدین عطار نام پسران وی
مذکور شد دران ذکر تاج الدین نبود پس درین مقام اقرب بصواب ان نماید که گویند تاج الدین بن
علاء الدین بن علاء الدین عطار واگر گویند که حضرت عطار بغیر از دختر خواجه نقشبند زوجه دیگر داشت که
از بطن او تاج الدین متولد شده درین هم قباحت است چراکه کتب تواریخ آنچه پیش نظر است دران
ذکر تزویج دیگر بغیر دختر خواجه بهاء الدین مذکور نیست والله اعلم بالصواب وی جامع کمال ظاهری و باطنی مظهر
جمال صوری و معنوی بوده و در طریقه نقشبندیه رتبه عالی داشت و مرید خواجه اسحاق نقشبندی بود
علاوه این نسبت اویسیه نیز داشت باین طریق که محمود عن روح خواجه بهاء الدین نقشبند عن عبدالخالق
الغجدوانی عن یوسف الهمدانی عن ابی علی الفارمدی عن ابی القاسم الگرگانی عن ابی
عثمان المغربی عن ابی علی الکاتب عن ابی علی الرودباری عن جنید البغدادی عن السری السقطی
عن معروف الکرخی عن داؤد الطائی عن حبیب العجمی عن حسن البصری عن امیر المومنین علی المرتضی
کرم الله وجهه و وی صاحب کشف وکرامت و خوارق عادت بود و تفصیل بعضی از ان درین کتاب

موجود است و وی در زمان ہمایون بادشاہ در کشمیر آمد و خلق کثیر بحلقہ اعتقاد او در آمدند و قبولے تمام یافت و نواب افتخار خان مرید او بودہ بپانزدہ روز قبل از موت خود اطلاع دادہ بود کہ در فلان تاریخ خواہم مرد چون روز شانزدہم رسید بعد نماز مغرب این بیت مولانا عبد الرحمن جامی را

	گلے از روضہ جاوید بنما سے	اے غنچہ امید بکشا سے	

تکرار نمودہ قبل از عشا سر بسجدہ نہادہ جان عزیز بجان آفرین تسلیم نمود و کان ذلک ثانی عشر من شعبان سنہ اثنین و خمسین و الف و بعد وفات او چون نعش او را برای غسل بر تختہ نہادند عقدہ تنبد محسوس شد و قریب بود کہ بکشاید وی ہر دو دست فراہم آوردہ عقدہ را محکم گرفت تا کشف عورت نشود و چون نعش وی را در قبر نہادند دیدند کہ لب مبارک او میجنبید گویا چیزے میخواند و حسب فرمان شاہ جہان بادشاہ پیران سید جلال الدین کہ صدر الصدور بود بامر تجہیز و تکفین وی قیام نمودہ و اکبر و جہانگیر و شاہ جہان بادشاہان معتقد او بودند و او نزد ایشان قبولے تمام یافتہ رحمۃ اللہ تعالیٰ۔

سید معین الدین ابن خاوند محمود خوارزمی البخاری الکشمیرے قدس سرہ وی از عظماے مشایخ و کبراے علماے کشمیر بودہ و در زہد و ورع و تقوے و اتباع شریعت و ترویج سنت و ترفیع بدعت لاثانی بود و تقریر و تحریرش مقبول علما و صلحاے وقت او بودہ و مشایخ عظام و علمای کرام را رجوع تمام بوے بودہ و علماے عہد مثل ملا محمد طاہر ابن علامہ حیدر و ملا ابو الفتح و ملا یوسف مدرس و مفتی محمد طاہر و مولانا عبد الغنی و مولانا مفتی شیخ احمد و غیرہم معتقد او بودند و از وے استفتا مینمودند و حسب استدعاے علمای عہد کتاب نماد ای نقشبندیہ و کنز السعادت در شریعت و طریقت تصنیف فرمود و رسالہ رضوانی در مناقب پدر خود نوشتہ و در انکتاب نسب آباے خود تا خواجہ علاء الدین عطار بطوریکہ در ذکر پدرش مذکور شدہ رسانیدہ و سلسلہ پیران خود را بطور سیر رساند کہ معین الدین اخذ علم ظاہر و باطن از پدر خود سید محمود نمودہ و ہو عن محمد اسحاق سفید کے عن احمد الکاشانی عن مولانا لطف اللہ عن احمد عن القاضی مولانا محمد عن عبید اللہ الاحرار قدس سرہم و چون پدرش حسب فرمان شاہجہان بادشاہ در لاہور سکونت ورزید او حسب حکم پدر بخانقاہ کشمیر سجادہ نشین شدہ در تعلیم و ہدایت خلق سعی موفور نمود و خلفاے وی با تعالیم و دور و دراز

رفته هدایت نمودند وفات او بقول تاریخ اعظمی در محرم سنه یکهزار و هشتاد و پنج است و قبر وی در کشمیر
مزار است رحمه الله تعالی خزینه ـ

سید آدم بنوری الحسینی قدس سره از خلفای شیخ احمد سهرندی است و از مشاهیر مشایخ
مجددیه است در خزینه آورده که اول از حاجی خضر تعلیم طریقه گرفت بعد از ان بخدمت خواجه احمد رسید و بدرجه
کمال پیوست در اوایل حال از علوم ظاهرے بهره نداشت روزے در واقعه دید که هاتف غیبی باو
میگوید که ای آدم قران چرا نخواندے عرض کرد که الهی توفیق دهے حالا هم تعلیم فرمای فی الحال دست
نورانی پدید آمد و بر سینه بے کینه وی مس نمود قران حفظ نمود و علوم ظاهرے تعلیم گرفت و مولانا بدر الدین
مصنف کتاب الحضرت میگوید که آدم بنوری باوصاف اتباع سنت و رفع بدعت موصوف و
بکمال استقامت شریعت و طریقت معروف بود هزاران طالبان حق بتوجه وی بکمال رسیدند
در خانقاه وے هزار طلبه بودند طعام بایشان میداد و او از جانب پدر حسینی بود و جد مادری او اگرچه
بظاهر با فغان شهرت داشت مگر او هم سید صحیح النسب بود از اولاد امام موسے کاظم چنانچه خود آدم
بنوری در کتاب خود تفصیل این نسب نموده و بسیار کسان معتقد او شدند و قبولے تمام یافت
چنانچه شاهجهان بادشاه از کثرت اجتماع مریدان او متوهم شده بمشورت وزیر خود سعد الله خان
اقامت او در لاهور تجویز ننمود و گفت شما بوطن خود روید او باستماع این حکم فی الحال متوجه وطن
خود گشت و از انجا بسفر حجاز رفت و بعد ادای حج بزیارت مدینه منوره رفت و انجا برحمت حق پیوست
و قبر او در جنت البقیع ست نزد قبر امیر المومنین عثمان ابن عفان رضی الله عنه و صاحب کشف و کرامت
و خوارق عادت بود بعضی از انها در خزینه مذکور ست و در انکتاب ذکر او طویل است اینقدر از انجا
ملخص نمودم و کتاب الحضرت و تذکره آدمیه و مناقب الاولیا و مناقب الحضرت و تذکرة الاولیا و
سفینة الاتقیا و روضة الاسلام از مناقب او پر است و وفات او سیزدهم شوال سنه یکهزار و پنجاه
و سه بوده رحمه الله تعالی ـ

سید نعمان مجددی قدس سره در خزینه آورده که وی از اعاظم خلفاے شیخ احمد است نهایت
بزرگ و جامع بود در میان سیادت و شرافت و زهد و ورع و علم و حلم و دیانت و در طریقت و شریعت
قدمی محکم و پای راسخ داشت و بسیاری از وے هدایت شدند و بدرجه کمال رسیدند و صاحب کرامت

و خوارق عادت بود و وفات او بتاریخ پنجم صفر سنه یکهزار و شصت و در مجمع الواصلین پنجاه و
هشت نیز گفته رحمه الله تعالیٰ ۔

سید علیم الله قدس سره وی از اعاظم خلفاے سید آدم بنوری ست و از کبرای اولیا و سید
حسینی و بنهایت متقی و کامل و عالم و عامل بود و در اتباع سنت لاثانی بلا عبد الحکیم سیالکوٹی
میگوید که وقتے حضرت سید مرا یکروپیه عنایت نمود آنرا در کیسه خود داشتم تا چند سال آن روپیه در کیسه
من بماند به برکت آن گاہے کیسه من از روپیه خالی نبودی هر قدر که خرچ میکردم از غیب پیدا میشد وفات
او در سال یکهزار و هشتاد و یک بود رحمة الله تعالیٰ خزینه ۔

سید نور محمد بداؤنی قدس سره وے عالم بود بعلوم صرف و نحو و منطق و معانی و حدیث
و تفسیر و جامع بود در شریعت و طریقت خرقه اجازت از شیخ سیف الدین داشت در اتباع سنت
بجدی داشت که وقتے اول پاے راست در بیت الخلا نهاد از ین سبب تا سه روز منقبض خاطر
ماند و از دنیا و اہل آن بنهایت مجتنب و متنفر بودی و بنان خشک اکتفا نمودے و صاحب تصرف
قوی و مستجاب الدعوات بود وقتے زنے پیر نزد شیخ آمد و اظهار نمود که دختر باکره داشتم از چندے روز مفقود
گشت شیخ بعد مراقبه فرمود که دختر تو فلان وقت خواهد آمد انشاء الله تعالیٰ چون آن دختر همون وقت
رسید گفت در فلان صحرا بقبیله جنیان بودم که امروز بزرگی رسید و دست مرا گرفت و اینجا رسانید
زنے فاحشه یکے از مریدان شیخ را بدام خود در آورده چون وقت کار رسید صورت شیخ در میان
مرد و زن حائل گشت زن بگریخت و آن مرد تائب شد وفات او بقول شیخ مظهر جان جانان
بتاریخ حادی عشر ذی القعده سنه خمس و ثلثین و مائه و الف بود رحمه الله تعالیٰ خزینه ۔

سید شاه ابو البقا قدس سره جامع بود در علوم ظاهرے و باطنی و موصوف باوصاف صوری
و معنوی از شیخ عبد الوهاب مجدد وے فیض یاب گشت در کاملان وقت گردید و بزیارت
حرمین الشریفین فائز گشت و در سنه یکهزار و یکصد و سے و شش برحمت حق پیوست و قبر او
در کشمیر است رحمه الله تعالیٰ خزینه ۔

شمس الدین معروف بمرزا جان جانان ابن مرزا جان قدس سره علوی بود از اولاد محمد حنفیه
ابن امیر المومنین علی مرتضیٰ رضی الله عنه آبا و اجداد او امراے نامدار پادشاهی بودند و قرابت بخاندان

سلاطین تموریہ میداشتند چنانچہ امیر عبدالسبحان کہ جد وی بود نبیرہ دختر اکبر بادشاہ بود و جدہ وی دختر اسد خان وزیر است و جدہ وی از اولیاے وقت بود تسبیح جمادات بگوش وی میرسید و پدرش مرزا جان ترک دولت و منصب شاہی نمودہ در خاندان عالیہ قادریہ مرید شاہ عبدالرحمن قادری شد و بزہد و تقوے عمر گذرانید و چون مرزا جان جانان متولد شد بتربیت او مشغول گشت تا آنکہ از جمیع فنون و علوم ظاہرے بہرہ کامل حاصل نمود چون عمرش شانزدہ سالگی رسید پدرش برحمت حق پیوست و مرزا جان جانان اول بسلسلہ نقشبندیہ مجددیہ در آمد و اول بصحبت سید نور محمد و بعد ازان حاجی محمد افضل و حافظ سعد اللہ و محمد عابد پیوست و بکمال ولایت رسید و او صاحب کشف و کرامت و خوارق عادت و مستجاب الدعوۃ بود چنانچہ روزے از راہ بیابان میرفت تا گاہ باران شدید نازل شد و ہوا سرد گردید حضرت شیخ دست برداشت و گفت الٰہی نمیخواہم کہ باران بر یاران من نبارد و من باز تا خشک بمنزل خود رسم حق تعالے دعای وی مستجاب نمود و ہمچنان شد کہ خواستہ بود یاران بشدت می بارید و یک قطرہ براو و بر یاران او نیفتاد و ولادت او در جمعہ و دہم شہر عشر رمضان سنہ احد عشر و مایۃ والف و وفات لیلۃ تاسع محرم سنہ خمس و تسعین و مایۃ والف بودہ تاریخ ولادت او تولد صاحب شرح و تاریخ وفات او عاش حمیداً و مات شہیداً نوشتہ اند پیوستہ دعا میکرد کہ الٰہی آرزو میم برآوردی بدرجہ رفیعہ شہادم برسان ہمچنان شد کہ شبے شخصے مغل ہمراہے دو کس دیگر نزد شیخ آمد و شیخ بتواضع پیش ان بدبخت پیش آمد آن شقی گفت مرزا جان جانان توی گفت ارے او را زخم گولہ طپنچہ زد و بعد سہ روز ہمان زخم شربت شہادت نوش فرمود رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

سید عثمان بن کبیر الدین حسن سیوہانی قدس سرہ معروف بلعل شاہ باز قلندر وے از سادات عظام حسینے ست و نسب او با نیطر تا بامام حسین علیہ السلام میرسد کہ سید عثمان بن کبیر الدین حسن بن شمس الدین بن صلاح الدین بن سید شاہ بن خالد بن محب بن مشتاق بن نور الدین بن اسمٰعیل بن امام جعفر صادق بن محمد بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضے رضی اللہ تعالے عنہم و سلسلہ طریقت او این ست کہ سید عثمان مرید سید ابراہیم ست و وے مرید شیخ عاقل شہید از مسکین شہید از مرتضیٰ سبحانے از امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ میگوید مولف کہ سلسلہ طریقت اینجہ بیان نمودہ شدہ نہایت ضعیف و بغایت بعید است چہ در نسب او با امام جعفر بہ نہ واسطہ رسید

ازوی تا امام جعفر صادق یازدہ طبقہ ست وبسلسلہ طریقت ازوی تا امام جعفر صادق شش طبقہ ات
ہما نا در بیان احدی الطریقین بہ چیزے غلطی واقع شدہ واللہ اعلم بحقیقۃ الحال انتہی و وی صاحب کمالات
ظاہری و باطنی وتصرفات صوری ومعنوی بودہ وخوارق وکرامات ازوی بے اختیار بظہور می آمدہ و وی
خلیفہ شیخ الاسلام بہاء الدین زکریا ملتانی بود چون جذب ومستے بغایت داشت پابند احکام شرع بعیت
نبود وفات وی در سال ہفتصد وبست وچہار است وقبر وی در سندست کہ اشہر مزارات اندیار
است و قبولے تمام داشت ازمزار وی نیز اکثر اوقات خوارق ظاہر میشود انتہی خزینہ ذکرا وخارج از
وضع اینکتاب است لیکن چون شہرت وی در زمرۂ اولیا در دیار ہندوستان بر وجہ اتم است لاجرم
درینکتاب ذکر نمودم واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

سید میر ماہ بن سید نظام الدین السہروردی البغداوی البہرایچی قدس سرہ وی از کاملین
روزگار و بزرگان صاحب اسرار است پدر او سید نظام الدین درحادثہ ہلاکوخان از بغداد بدیار
ہندوستان افتاد بقصبہ بہرایچ متوطن گشت و پسرش میر ماہ بعد تحصیل علوم ظاہری بخدمت
سید علاء الدین جاور سے کہ از خلفای شیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی است و با سلطان المشایخ
نظام الدین بداؤنی ہمعصر بود حاضر شدہ بکمالات ومقامات بلند رسید و نیز از سید اشرف جہانگیر
سمنانے چشتے فیض کامل حاصل کرد وفات او در سال ہفتصد وہفتاد وست وقبر وی دربہرایچ
مزار است و وی عمر نہایت دراز یافتہ چنانچہ اززمان سید نصیر الدین محمود چراغ دہلی تا زمان اشرف
جہانگیر در حیات بود خزینہ انتہی میگوید مولف کہ تعجب است از صاحب خزینہ کہ میگوید میر ماہ عمر دراز یافتہ
اززمان سید نصیر الدین تا زمان اشرف جہانگیر زندہ بود وحال آنکہ از تاریخ وفات سید نصیر الدین تا
تاریخ وفات سید اشرف پنجاہ ویکسال درمیان ست چہ وفات نصیر الدین در سنہ ہفتصد و پنجاہ
وہفت و وفات سید اشرف در سنہ ہشتصد وہشت میباشد پس مراد اززمان چہ داشتہ اگر
اوراہمعصر سید نصیر الدین گوید امر سے برمحل میگود والا اگر درزمان وفات سید نصیر الدین میر ماہ
طفل صغیر باشد نیز بطوالت عمر موصوف نگردد چہ از تاریخ وفات نصیر الدین تا تاریخ وفات میر ماہ پنجاہ
ویکسال درمیان است کما لایخفی ۔

سید علیم الدین پلادینی قدس سرہ از بزرگان روزگار است واصل وی از ترندست

واو بلباس اغنیا کسب سلوک میکرد و از کبار اصحاب و خلفای مخدوم جهانیان جلال الدین بخاری است و بصحبت مخدوم اسخی راجکیرے کہ بشیخ مشہور ست رسیده و او نوکر سلطان ابراہیم بود و پته پلاون جاگیر یافته باشاره مخدوم اسخی جمشید سکونت نمود لیکن بسبب غلبه ہنود جمعیت دست نمیداد لاجرم از مخدوم جمشید استمداد نمود او در قلعه پلاون آمده قلعه را مستحکم ساخت و دعا کرد کہ سادات پلاون تا قیام قیامت در انجا باشند و سال وفات سید اشرف و علیم الدین یک است کہ در سنه ہشتصد و ہشت ہر دو وفات یافتند و باہم نہایت محبت و ارتباط و خط و کتابت میداشتند رحمہ اللہ تعالے علیہ

سید محمد بن عثمان بخاری الاوچی قدس سره معروف بجھولشاه ذکر سید عثمان ابن محمود در محل خود گذشته وی از اولاد سید جلال الدین مخدوم جہانیان است وی بعد وفات پدر خود از مقام اوچ روانه پنجاب شد و بمقام جک سرواکه از مضافات کلانور است رسیده بخدام فرمود کہ اسپان و مواشی را آب دہند ایشان حسب فرموده آب را گرفته بر چاه مسمی سارنگ کہ زمیدار انده بود رفتند زمیدار اجازت نداد باستماع این خبر حضرت سید برآشفت و نیزه دستی خود بر زمین زد فی الحال چشمه آب نمودار گشت و چاه سارنگ خشک گشت و بمعاینه این کرامت پیش حضرت سید آمده اسلام آورد و بر دست او بیعت ارادت نمود وفات آنجناب احدی عشر ربیع الثانی سنه احدی عشر والف بوده رحمہ اللہ تعالے علیہ۔

سید بہاء الدین ابن محمد ابن عثمان ابن محمود البخاری الاوچی قدس سره ذکر پدر بزرگوارش عنقریب بالا گذشت و نسب او بمخدوم جہانیان میرسد بطوریکه در ذکر سید عثمان بن محمود گذشت وی در زمان طفولیت مظہر کرامت و خوارق عادت بود و ولی مادرزاد است در ایام صغر رغبت خاطر او باسپ بسیار بود ہر کسیکه اسپ گلی پیش او آوردے دعا کردے تا حاجت او روا گشتے این خبر فاش گردید جوق جوق مردمان پیش او مے آمدند و بمقاصد خود فایز میگشتند پدرش ازین سبب رنجید و گفت اے ابن پسر اگر باعث کشف اسرار الٰہی است اند نیا بردار دعاے پدر در حق او مقبول افتاد بعمر ده سالگی برحمت حق پیوست ماه دوے عشر ربیع الاول سنه ثلث والف رحمہ اللہ تعالے علیہ۔

سید میران محمد المشہور بموج دریا ابن صفی الدین البخاری الاوچی قدس سره وی از سادات

عظام و مشاہیر مشایخ سہروردی است نسب او بمخدوم جہانیان بنہ واسطہ باین طریق میرسد کہ میران محمد ابن صفی الدین بن نظام الدین بن علم الدین ثانی بن جلال الدین بن علم الدین اول بن ناصر الدین بن جلال الدین مخدوم جہانیان وی در زمان خود شیخ العصر و مقتدای زمانہ بود در ولایت قدر بلند و رتبہ ارجمند داشت و او حسب الطلب جلال الدین اکبر بادشاہ بمقام چتور گڈھ آمد و در باب فتح قلعہ چتور گڈھ امداد و دعا فرمود چون قلعہ فتح شد قبولے عظیم یافت و بادشاہ معتقد وی گشت و جاگیر کثیر بعلاقہ پنجاب بعلاقہ پرگنہ پٹیالہ عطا کرد کہ تا حال فرامین عطائے جاگیر فرزند بوا میر شاہے نزد اولادش موجود ست چون بعضے دیہات او در لاہور بود انتخاب خود در لاہور سکونت نمود وسے جا لنگر خانہ یکے بلاہور دوم موضع خان قتا سیوم بمقام بسیان ہ الہ جاری نمود و بمساکین و مستحقین نان از مطبخ او میرسید روزی شخصے در محفل او بزبان پنجاب بے گفت کہ سید بنے نباشد و یک چوبین نباشد و نیز از سابق مشہور است کہ سید در آتش نمے سوزد این چنین سید صحیح النسب و اصیل کجا است باستماع این سخن حضرت سید در جلال آمد و دیگی از چوب طلب فرمود وہر دو پارا و یکدان ساخت و آتش افروخت و برنج پختہ پیش او نہاد و گفت کہ ببین کہ سید بنے ہم میباشد و دیگ ہم چوبین میشود و آتش ہم سید را نمے سوزد او را سہ پسر بود صفی الدین و بہاء الدین و شہاب الدین نام داشتند ذکر شہاب الدین مے آید ولادت سید میران محمد در سال نہصد و چہل و وفات سنہ یکہزار و سیزدہ و عمر وسے ہفتاد و سہ سال رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

سید سلطان جلال الدین حیدر بن صفی الدین بخارے الاوچی قدس سرہ برادر حقیقے

میران محمد است جامع علوم ظاہرے و باطنی و کمالات صوری و معنوی عابد و زاہد و تارک الدنیا بود و با دنیا و اہل دنیا کارے نداشت و در تجرید و تفرید یگانہ روزگار بود ہر چند کہ برادرش بخود خواندے چون وسے بدنیا ہم اشتغال داشت لہذا بوی کم رغبت فرمودے و شب و روز در ویرانہ بعبادت حق بسر بردے وفات وی در سال یکہزار و شانزدہ و قبرش در لاہور است رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

سید عماد الملک بن سید محمد بن عثمان البخارے الاوچی قدس سرہ از مشایخ عظام و سادات ذوی الاکرام ہست و بخوارق و کرامت مشہور شخصے پارہ سنگ پارس (کہ خاصیت آن سنگ این است کہ اگر چون باآہن مس رسانند زر خالص میگردد) از راہ امتحان باو داد گفت از زیر مصلای

من نیز او بنهاد و برفت چون بعد از مدتے باز آمد و طلب سنگ خود نمود گفت از جائی که نهاده بردار چون
مصلا را برداشت دید که صدها سنگ پارس زیر مصلای او موجود ست گفت سنگ من کدام ست حضرت
سید سنگ او را بدست او داد آن شخص بمعاینه این کرامت از انکار توبه نمود و مرید گشت وفات وی
باقوال معتبر سنه یکهزار سی و نه قبر وی در لاهور ست رحمه الله تعالے خزینه ـ

سید شهاب الدین نهر ابن میران محمد موج دریا بخاری الاوچی اللاهوری قدس سره سیادت
و ولایت و کرامت موروثے داشت یگانه وقت خود بود و قطب زمانه خود است تمام عمر در ذوق و
شوق و هدایت خلق گذرانید و خوارق بسیار از وی بظهور آمد نقلست که شیر شاه حاکم پنجاب خود را سید
صحیح النسب میدانست و دیگرے از سادات هندوستان را بخیال نمے آورد و از راه غرور و امتحان
سادات شیرے را در قفس کرد و تیری از چوب و زنجیر از آهن مهیا ساخت و تنوری از آهن راست
کرد و سادات پنجاب را نزد خود طلبیده تکلیف میداد و میگفت که اگر شما سید نجیب و اصیل اید پیش
شیر بروید و در تنور گرم در آئید و به تیر چوبین زنجیر آهنی را بشگافید هر کس از سادات که این کار نمیکرد او را
محبوس میساخت چنانچه بسیار کس از حضرات سادات نزد وی محبوس گشتند چون این خبر حضرت شهاب الدین
رسید خود با یک غلام رفیع نام متوجه مقام شیر شاه گردید و نزد قفس شیر رسیده قفس را بکشاد و گوش
وے گرفته بیرون کشید و گفت حیف ست که چون تو شیرے در قفس باشد هر جا خاطرت خواهد برو
شیر راه بیابان پیش گرفت و بعد از آن زنجیر آهنی را از تیر چوبے بشگافت شیر شاه باستماع این خبر حاضر
شد و گفت از وقوع این دو کرامت معلوم شد که شما از سادات کرامید یک نشانے دیگر که عبارت
از داخل شدن تنور ست باقیست فرمود مضایقه نیست پس ها تو گفت تنور گرم شد حضرت
سید رومال خود بمحمد رفیع عطا فرمود و اشاره کرد که در تنور برو و بگو یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم
محمد رفیع حسب فرموده عمل آورد و از تنور گرم بسلامت بیرون آمد بادشاه بمعاینه این کرامت معتقد
و مرید گشت و از همه مال و املاک خود برخاست و سادات محبوس را رها داده و اموال خود با یشان بخشید
و بصحبت حضرت سید بوده تا آنکه وفات یافت و وجه خطاب نهر آنست که معنے لفظ نهر
شیر است روزیکه قفس شیر بشکست از شیر شاه این خطاب یافت و بعضے میگویند بسبب آنکه بغایت
خوبصورت و باجمال و بارعب بود هیچکس روبروی او در علم ظاهری و باطنے طاقت گفتگو نداشت پدرش

دیرا بخطاب شہر اخا طب ساخت ولادت او باقوال صحیح در سنہ نہصد و شصت و پنج و وفات او در
سال یکہزار و چہل و یک و بعضے ہفت گفتہ اند و قبر وے در بہوگے وال مزار خلق است و تعمیر پختہ
بر گنبد او نمودن ممنوع است و کسیکہ عمارت پختہ نمود بیلا مبتلا گشت رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

سید عبد الرزاق مکی قدس سرہ از مریدان و اصحاب سید میران محمد است و او بزرگی تارک الدنیا
و زاہد و متقی جامع کمالات ظاہری و باطنی بود و او از سادات عظام سبزوار است اول از غوتے
در پشاور و بعد ازان بدہلی رسیدہ در زمرۂ سپاہیان بادشاہ منسلک گشت بعد ازان بجذب جاذب
حقیقی بخدمت سید میران محمد رسیدہ تارک دنیا گشت و وے از دنیا و اہل ان بغایت نفرت بوقوع آمد
تمام شب بصحبت پیر خود گذرانیدے و تمام روز در حجرہ بعبادت حق مشغول ماندے وفات وی در سال
یکہزار و چہل و ہشت و قبر وی در لاہور است کہ بگنبد نیلگون اشتہار دارد رحمہ اللہ تعالے۔

سید شاہ جمال قادری سہروردی لاہوری قدس سرہ شیخے بود جامع کمالات ظاہری و باطنی
سلسلہ او بانیطریق بشیخ شہاب الدین سہروردے میرسد کہ شاہ جمال اخذ طریقت از گدا بیگ
و وی از شاہ معروف از جعفر الدین از فیض الدین از شیخ جمال از صدر الدین از پدرش بہاء الدین زکریا ملتانی
از شیخ الشیوخ شہاب الدین عمر سہروردی رحمہم اللہ تعالے و وی از سادات حسینے است اولاد وے
در سیالکوٹ ساکنند و او صاحب کشف و کرامت و مستجاب الدعوۃ بود چنانچہ دودل نام شخصے ہندو
از قوم کھترے بامید اولاد نزد او آمدے تا شیخ دعا بکند کہ حق تعالے او را اولاد عطا نماید روزے چند خربوزہ
اورد و شیخ انرا قبول نمود و از انمیان دو خربوزہ بوے داد و بنماز عصر مشغول گشت او پنداشت کہ شاید
شیخ این دو خربوزہ برائے کندیدن پوست بمن دادند تا بعد نماز تناول فرماید لہذا مشغول کندیدن
پوست گردید و یک خربوزہ را تراشید شیخ از نماز فارغ شدہ گفت ہی چکروی این دو خربوزہ
برائے ان بتو دادم تا باز ن خود بخورید و حق تعالے دو پسر شما عطا فرماید اکنون یکے را کہ تراشیدے
خوب کردے دو پسر توانان متولد شوند یکے مسلمان کہ مرید من خواہد گشت و دیگر ہندو کہ پسر تو باشد
ہمچنان شد کہ شیخ فرمودہ بود کہ بعد از نہ ماہ دو پسر توام متولد شدند یکے از انمیان مختون بود
و دوم پسر مختون را بحضرت سید رسانید سید او را بفرزندے قبول نمود و فخر الدین نام نہاد و بدولت
ظاہری و باطنی رسانید ہنوز ہم اولاد فخر الدین بودہ اند کہ خود را منسوب بانجناب میانزد فخر الدین

بمحلہ چوہٹے مور در لاہور سکونت داشت رحمہ اللہ تعالی قصۂ وفات او انیست کہ در اربعین نشستہ بود
و دروازۂ حجرہ را مسدود نمودہ بود بعد سے روز دیوار پیش حجرہ بسبب بارش بیفتاد خدام خواستند کہ
دروازہ را کشادہ حضرت سید را بیرون ارند کہ ناگاہ آوازے امد کہ ہر چہ شد سنی بود شد قبر ما بالاے
این حجرہ تعمیر کنید و این را مدفن ما تصور سازید پس ازان روز فشان قبر بالاے سقف ان حجرہ راست
کردند و ان حجرہ را بحال خود گذاشتند و این حادثہ بتاریخ چہارم ربیع الاول سنہ یکہزار و چہل و نہ
در عہد دولت شاہجہانی رو دادہ و انحضرت عمر طویل یافتہ کہ زیادہ از صد سال بود رحمہ اللہ تعالی خزینہ

سید محمود بن محمد بن عثمان البخاری الاوچی اللاہوری قدس سرہ کہ مشہور است بشاہ نور جنگ
برادر حقیقی سید عماد الملک و پسر پنجم سید محمد بن عثمان است کہ ذکر او بالا گذشتہ در فقر و تجرید شانی
عالی و رتبہ بلند داشت از دنیا و اہل ان مجتنب و مستغنی و طالبان حق را بحق رسانیدے و
بطالبان غیر حق رغبت نفرمودے دعاے [illegible] وے در حق بیماران براے شفا تاثیر تمام داشت
و فرمودہ بود کہ ہر مریضے کہ خاک قبر ما بخورد یا سنگریزہ ان در گلو بیاویزد شفائے مطلق از ما خواہد
داد چنانچہ این رسم ہنوز جاری است وفات وی در سال یکہزار و پنجاہ و سہ و قبر او در لاہور است
رحمہ اللہ تعالی خزینہ۔

سید زندہ علی بن عبد الرحیم بن صفی الدین بن میران محمد موج دریا بخاری الاوچی قدس
سرہ ذکر میران محمد در محل خود گذشتہ وے عابد و زاہد و متقی بود سلسلہ ارادت بخدمت
اباے کرام خود داشت بعد وفات پدر بر سجادۂ مشیخت قیام نمود نقلست کہ در جاے مقبرۂ جد او
میران محمد اب چاہ ہاے ان سرزمین بواسطہ شور و تلخ بود سکناے انجا بذریعہ خدام او استدعاے
دعاے اب شیرین نمودند گفت کہ چاہ نو بکنند کہ شیرین خواہد شد ان شاء اللہ تعالی چون چاہ
نو کندہ شد اب شیرین و [illegible] بعد ازان بتدریج شوریت اب ازان سرزمین دفع گشت ولادت
او در سال یکہزار و پنجاہ و وفات او در سنہ احدے عشر و مایۃ و الف و قبر او بیرون مقبرۂ موج
دریا بخاری کہ بخانقاہ زندہ امام مشہور است رحمہ اللہ تعالی خزینہ۔

سید مسعود بن ساہو بن عطاء اللہ البہرایچی قدس سرہ علوی است از اولاد محمد بن الحنفیہ
و خواہرزادہ سلطان محمود سبکتگین است نسبے عالی و حسبے وافر داشت و القاب او پیر بہلیم و رجب

سالار و میان غازی و بالے میان و بالا پیر و اٹھیلا و سلطان شہید و سید الشہدا است سالار مسعود غازی نیز اشتہار دارد در تفاوت و شجاعت ممتاز وقت خود بود پدرش بہیر ساہو والی کاہلر بود و بسعے او بسے فتوحات نمایان واقع گشتہ کفار ہند شکستہ و خستہ گشتند و وقتیکہ سلطان محمود بسومنات رسیدہ بغزو کفار مشغول شد سید مسعود با فوج کاہلر بخدمت او رسید و سعے بلیغ نمود تا سلطان فتحیاب گشتہ تیان را زیت خانہ برادر تا بشکند بت پرستان ہنود بوزیرا و حسن میمندی التماس نمودند اگر سلطان این بت ہا وا نشکستہ باو ایس دہد بوزن بت جواہرات پیش کش میدہیم حسن راضے شد و بسلطان معروض نمود کہ از شکستن این بت ہا چہ فایدہ بت پرستے دفع نخواہد شد بلکہ اگر استدعاے ہنود بدرجہ قبول رسد نفعے عظیم در بیت المال مسلمانان رو میدہد سید مسعود کہ حاضر مجلس بود گفت اے وزیر میخواہے کہ اذر را بت تراش و سلطان را بت فروش گویند اکنون سلطان محمود بت شکن است بعد ازین بت فروش مشہور خواہد شد ازین سبب وزیر خجل گشت و بادشاہ نیز ازان ارادہ باز آید لیکن وزیر عداوت سید را در دل خود جاے داد و با نتظار فرصت مے بود سلطان این امر را معلوم نمودہ اقامت او نزد خود مصلحت ندیدہ او را بکاہلر نزد مادر و پدرش رخصت نمود او بکاہلر رسیدہ لشکرے فراہم آوردہ بر دہلے تاخت نمود نفضل الہے دہلے مع توابع کہ در دست کفار ہنود بود بر دست او فتح گشت شش ماہ در انجا بسر بردہ از انتظام ان نواحے فراغت نمودہ بسمت میرٹھ رفت وان ناحیہ نیز مفتوح گشت و والیاے انجا اطاعت اہل اسلام نمودند و بعد ازان متوجہ قنوج گشتہ با کفار انجا محاربہ نمود و ان ناحیہ نیز مفتوح گشت و خود بمقام ستر کہ قیام نمودہ میر حسن عرب را بطرف جنوب قصبہ مندبہ واکاسی باشکر گران فرستاد و سید حسن در انجا شہید شد بعد ازان سید اعزالدین را بطرف گوپا مو و نواحے ان متعین فرمود و نیز بعد محاربہ عظیم در انجا شہید شد و چون خبر بلواے کفار در بہرایچ مسموع حضرت سید گشت متوجہ انجانب شد بعد رسیدن او در بہرایچ فتنہ انجا فرو نشست پس سید مسعود در بہرایچ و پدرش میر ساہو در ستر کہ قیام نمودند بعد از دو ماہ پدرش بعالم بقا خرامید چون خبر فاش گشت کفار باز گنکایش فتنہ نمودند و جنگ ہای عظیم فے مابین لشکر اہل اسلام و کفار بوقوع آمد و ہر روز جنگ برین منوال بود تا آنکہ

بتاریخ چہاردہم رجب سنہ چہار صد و بست و چہار ہجری در گلوی آنجناب رسید و بدان سبب از اسپ بیفتاد و جان بحق تسلیم نمود قبر وے در بہرایچ ست مشہور و معروف مزار و مطاف خلق است و بسے خوارق و کرامت از مرقد او جاری است در سالے بوقت عرس خلق کثیر بزیارت او میروند و حاجات خود از خدا میخواہند و آنجناب بکمالات ظاہرے و باطنی رسیدہ و معاصر خواجہ محمد چشتے و ابو یوسف چشتے بود و بعضے گویند کہ با خواجہ معین الدین چشتے معاصر بود رحمہ اللہ تعالے ذکر او در خزینہ طویل است اینقدر مختصر از انجا است ۔

سید احمد بن زین العابدین ملتانی قدس سرہ وی از کبراے مشایخ و قدماے اولیاے خطہ ملتان است و نسب او بانیطریق بامیر المومنین علی مرتضے میرسد کہ احمد بن زین العابدین بن عمر بن عبد اللطیف بن بہاء الدین بن صلاح الدین بن زین العابدین بن عیسے بن صالح بن عبد الغنی بن جلیل بن خیر الدین بن ضیاء الدین بن داؤد بن عبد الجلیل رومی بن اسماعیل بن امام جعفر الصادق الے اخر النسبۃ از طفلی آثار بزرگے در ناصیۂ او ہویدا بود از پدر خود اولا مستفیض گشتہ بعد ازان بصحبت قطب الاقطاب سید عبد القادر الجیلانے رضی اللہ عنہ رسیدہ بدرجہ کمال رسید و بعد ازان زمانے بصحبت شیخ الشیوخ شہاب الدین عمر سہروردی بسر برد و بعد ازان بصحبت مودود چشتے پیوستہ خرقہ خلافت یافت و در علم ظاہر تلمیذ محمد اسحاق لاہورے است پیوستہ طالب قوت حلال بودے شبانے کردے گوسپندان چرانیدے و بکار کشتکارے پرداختی و بموضع سودہرہ کہ دیہے ست متصل وزیرآباد رفتہ بکنارہ دریا رخت اقامت نہاد و بعبادت حق مشغول گشت و خلایق بسیار از وی بہرہ دارین یافتند از انجا کہ حاجتمندان از وے محروم نرفتے لاجرم لقب او سخے و سرور گشت وا و صاحب کشف و کرامت و خوارق عادت بود عمر بخش نام شخصے بیمار شد چون متعلقین او از صحت او مایوس شدند بامید دعا بخدمت سید آمدند بے آنکہ سخنے بگویند آنجناب قدرے خاک برداشت بدیشان داد و گفت این را بخورانید انشاء اللہ تعالے شفا خواہد یافت ہمچنان کردند او شفا یافت روزے با یکے از روساے سودہرہ گفت کہ در دہ شما زنے فلان کس مادیان اسپے خوب است اگر بفروشد خریدہ کنم چون این سخن بمالک اسپ رسید نامنظور کرد و گفت من اسپ ندارم و اسپ خود در جائے پنہان ساخت چون این خبر بسید رسید گفت اگر او اسپ ندارد اسپ خود بخود خواہد آمد ہمچنان شد کہ اسپ

خود بخود بدر او حاضر گشت و انجناب بر او سوارے نمود اغلبکہ مالک اسپ را بعد ازان بنوعے از
خود راضے ساخته روزی شخصے جوندا نام کہ رئیس بود بخدمت سید التماس نمود کہ پسرم مفقود الخبر
گشته دعا کنید کہ بیاید فرمود کہ امروز خواہد آمد ہمانزود بیامد چنین کرامت او بسیار است وانجناب
دختر سید عبد الرزاق و دختر کنتوخان حاکم ملتان را بزنے گرفته بود حاسدان ازین سبب قصد جان
او کردند و او را مع برادرش و زوجه و پسرش سید سراج الدین بے سبب بدرجه رفیعه شهادت
رسانیدند شهادت او در سنه سبع و سبعین و خمسمائه بوده قبر او زیارتگاه خلق است دعای
خلق درانجا مستجاب میشود رحمه الله تعالے خزینه –

سید احمد بن علی الترمذی اللاهوری قدس سره ملقب بتوخته وے از مشایخ عظام
و سادات لاهور بود نسب وی باین طریق بامیر المؤمنین علے مرتضی میرسد که احمد بن علی بن حسین
ثانے بن حسین محمد مدنے بن ناصر بن موسے بن علی بن علی اصغر بن علے ابن الحسین بن امیر المؤمنین
علے مرتضے رضی الله تعالے عنهم وے از ترمذ بهندوستان آمد و در لاهور بمحله چهل بیبے سکونت
ورزید و سبب تلقیب وی بتوخته آنست که شبے شیخ وی ویرا از اندرون حجره آواز داد و نزد
خود طلب نمود چون بر در حجره حاضر شد دروازه حجره از اندرون بسته بود وی از غایت ادب
اطلاع حاضرے خود نداد و تا صباح بر در حجره ایستاده ماند شیخ وقت صبح چون حال برانمنوال دید
بغایت خوشنود گشت و بتوخته ملقب ساخت و معنے توخته بزبان ترکے ایستاده است وفات
وے در سنه شش صد و دو قبر وے بمحله چهل بیبے اندرون طویله غلام محے الدین قریشے
است رحمه الله تعالے خزینه

سید یعقوب بن علی صدر دیوان زنجانی اللاهورے قدس سره وے از اعاظم مشایخ
و کبراے اولیای لاهور است و جامع بود درمیان علوم ظاهری و باطنے از اولاد امام موسے
کاظم است رضی الله تعالے عنه وے در سنه پانصد و سی و پنج از ترکستان در لاهور آمد و سکونت
نمود و هنگامه مشیخت گرم ساخت و کرامت و خوارق عادت بسیار از وی بظهور آمده علمای لاهور
معترف و مقر مشیخت وے گشتند و قبولے تمام یافت و خلقے کثیر بحلقه ارادت او در آمدند و حضرت
خواجه معین الدین حسن السجزے الچشتے را با وی بسیار محبت بود و تو قیر او مینمود وفات وی در رجب

سنہ ہشت صد و چہار ست رحمہ اللہ تعالیٰ علیہ۔

سید حسین خنگ سوار شہدی قدس سرہ از سادات مشہد است نسبت ارادت بسلسلہ اباے خود داشت و برای ستر حال در لباس اہل دنیا بودے و بصحبت اغنیا بسر بردے و کمالات معنوی ہم کسب کردی بہ نیت شہادت ہمراہ سلطان معز الدین سام در ہندوستان آمد و سلطان بعد فتح ہندوستان او را برفاقت قطب الدین ایبک در دہلی گذاشت قطب الدین او را بحکومت اجمیر کہ تختگاہ راے پتھورا بود مامور ساخت چون وی در اجمیر رسید با خواجہ بزرگ سید معین الدین چشتی قدس سرہ محبت ورزید و از یاران محرم آنجناب گشت و چون بسعی او خلقے کثیر ہنود اندیار نزد خواجہ بزرگ بخلعت اسلام مشرف شدند لاجرم ہنود را عداوت وے پیدا شد تا بعد وفات قطب الدین بوقت فرصت وقت شب او را مع اصحاب او بقتل آوردند و وقت صبح خواجہ معین الدین مع اصحاب خود برآمد نماز گزارد و با جمیع شہدا بر بلندے کوہ مدفون ساخت و این واقعہ بقول صاحب معارج الولایت در سال ششصد و دہ بودہ رحمہ اللہ تعالیٰ علیہ۔

سید عزیز الدین مکی اللاہوری قدس سرہ از سادات عظام و اعاظم علما و کبرای اولیاے اہل شریعت و طریقت است بقول صاحب تحفۃ الواصلین اصل وی از بغداد است و سلسلہ طریقت وی بسید الطائفہ جنید بغدادی میرسد اول از بغداد در مکہ معظمہ آمد تا دوازدہ سال در آنجا قیام نمود بمجاورت بیت اللہ معتکف ماند و بخطاب پیر مکی مخاطب گشت (ظاہرا اہل عجم او را باین لقب خواندندے) بعد ازان عازم ہندوستان شد و در سنہ اربع و سبعین و خمسمائۃ کہ سلطان شہاب الدین غوری بمحاصرہ لاہور قیام میداشت وارد لاہور گشت و خسرو ملک بن ظہیر الدولہ کہ حاکم آن ولایت بود از محاصرہ بتنگ آمدہ استمداد دعا از وے نمود آنجناب فرمود کہ تا شش سال دیگر ترا امانست بعد ازان حکومت این دیار بقبضہ ملوک غوریہ دادہ اند ہمچنان شد کہ حضرت سید فرمودہ بود کہ آن سال سلطان شہاب الدین بے نیل مقصود بازگشت و بعد شش سال فتح نمود و حضرت سید در لاہور سے و شش سال بتدریس علوم و تلقین طالبان معروف ماند و خلقے کثیر را بحق رسانید توفی رحمہ اللہ سنہ اثنی عشر و ستمائۃ و قبر وے در لاہور ست علیہ۔

سید اسحاق گازرونی لاهوری المشهور بمیران بادشاه قدس سره حسینی است صاحب
مقامات بلند و کرامات ارجمند بود و شیخ الشیوخ وقت خود است نسبت ارادت از شیخ اوحد الدین
کرمانی داشت از گازرون چون بلاهور آمد مدتی مدید بهدایت خلق مصروف ماند علما و سادات
لاهور در حلقه اطاعت او در آمدند و مهمات ظاهری و باطنی بوی رجوع میداشتند در تحفة الواصلین
آورده که او عمر طویل یافته هر کسیکه نزد وی آمدی بهدایت شیخ شدی شخصی نزد وی آمد شیخ بوی التفات
نفرمود آن شخص سفاهت آغاز کرد و دشنام داد حضار مجلس گفتند که باید که در حق او دعای بکنی که بسزای
خود رسد حضرت شیخ دعا نمود آن شخص بیهوش بیفتاد چون بهوش آمد تایب شد و بشیخ اعتقاد آورد فرمود
در حق وی دعای نیک کردم تا حق تعالی او را چشم عطا کرد که مرا بشناخت تاریخ وفات وی
سنه ست و ثمانین و سبعمائة بوده و بعضی بسم الله الرحمن الرحیم را تاریخ وفات وی
گفته اند قطعه

سید اسحاق ولی کریم — گشت چو زین دهر بجنت مقیم
سال وصالش عجب آمد ز دل — بسم الله الرحمن الرحیم

سید محمد امین ابن حسن البیهقی الرشی الادیبی الکشمیری قدس سره مشهور است به بابا امیره خلیفه
پدر خود است و از بابا هلال کشمیری نیز فیض گرفت چون از تحصیل علوم ظاهری در عنفوان شباب
فراغت یافت سلطان زین العابدین والی کشمیر خواست که دختر خود بوی دهد وی باستماع
این خبر در کوه میر دارسے متواری گشت و بعبادت مشغول شد تا بکمال ظاهری و باطنی رسید
وقتی سلطان زین العابدین جشنی عظیم نموده بود و حضرت سید نیز در آنجا مدعو بود چون در آن
جشن بعضی امور غیر مشروع بعمل آمده حضرت سید را غضب مستولی شد و خود را در آب انداخت
هر چند غواصان بحکم سلطانی تلاش او پرداختند نیافتند سلطان را عیش منغص شد و بشهر
نهاد چون برابر باغیکه بر کنار جوی ست رسید دید که حضرت سید بر لب آب بدوختن خرقه مشغول است
که در معاینه این حالت از صدق سر خود بر پای او نهادند و بالحاح تمام او را بکشتی آوردند و چون از
کشتی فرود آمد متصل محل بخوشنود قیام نمود و سلطان خانقاهی عالی در آنجا بنا فرمود واقعه شهادت
او در تواریخ اعظمی آورده که چون سادات بیهق را در امور سلطنت کشمیر اختیار کلی حاصل گشت

جمعی از امرار احمد دامن گیر شدہ و مستعد قتل ایشان گشتند تا بوقت فرصت در خانہ پادشاہ سید حسین وزیر را با چہار دہ کس متعلقینش بقتل آوردند و ہمانوقت جمعے از مفسدان بصومعہ محمد امین در آمدہ آنجناب را شہید نمودند آنجناب درانوقت این اشعار فے البدیہہ بر زبان آورد رباعی

منم ان رند جہا نگرد مسیحا نفسے	کہ من این ہر دو جہان را بشمارم بخسی
اگر از عشق تو اہم سر برود گو برود	لیکن این سر نہان تو نگویم بکسے

قطعہ ایضاً منہ

من فارغم ز مصلحت اہل روزگار	میدان یقین کہ گشتن من ہست بیگناہ
اکنون بیاد شہر بخوان بر مزار من	تا روی ظالمان ستمگر شود سیاہ

وفرمود کہ برائے غسل من تختہ از غیب ظاہر شود مرا بران غسل دہند و بخاک سپارند پس علی الصباح دیدند کہ تختہ صندلین برروی دریا مقابل خانقاہ برآب موجود دست برداشتند و بران غسل دادند و در خانقاہ دفن کردند وکان ذالک فے سلخ ذی القعدہ سنۃ تسع وثمانین وثمانمائۃ و شہید کشمیر تاریخ وفات اواست رحمہ اللہ تعالے خرزینہ۔

سید محمد غوث نیشاپوری گوالیاری قدس سرہ از اعاظم مشایخ و کبرائے اولیائے متاخرین ہندوستان است اخذ طریقت از حاجی حمید از شاہ قاذن از شیخ عبداللہ شطاری نمود و تربیت باطنی از روح پر فتوح غوث الاعظم سید عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ تعالے عنہ یافت وجد او از سادات نیشاپور بود و وی سیاحت بسیار کردہ و از بسیارے از مشایخ فیض یاب گشتہ و وضع سیاحت او این بود کہ کوزہ آب مقدار سبو بر کتف و مصلے در بغل و عصا در دست بگیر دیدے و جسم او بغایت ضعیف بود و چون بخدمت شیخ خود حاجی حمید رفت روز اول شیخ او را اکرام کرد و در کنار گرفت و نصیر الدین ہمایون بادشاہ معتقد او بود و او را تصنیف بسیار است چون جواہر خمسہ و اوراد غوثیہ و بحر الحیات و معراج نامہ لیکن بر معراج نامہ علما معترض شدند و مخفری ساختہ قصد ایذائے او نمودند چون از وی سوال نمودند گفت این در وقت بیہوشے نوشتہ شدہ پس از قصد ایذائے او باز آمدند وفات او در سال نہصد و ہفتاد و چہار است رحمہ اللہ تعالے خرزینۃ۔

سید وجیه الدین گجراتی قدس سره علوی بود از کبار مشایخ متاخرین است جامع علوم ظاهری و باطنی بر اکثر کتب درسی حواشی و شروح نوشته مرید سید محمد غوث گوالیاری ست که ذکر او بالا گذشت چون علمای گجرات بسبب معراج نامه بر سید محمد غوث معترض شده فتوای قتل او دادند و مواهیر خود بران ثبت نموده از شیر شاه اجازت قتل او خواستند بادشاه متامل شده این امر را موقوف بر سید وجیه الدین گذاشت و چون این فتوا برای دستخط نزد سید وجیه الدین رسید سید وجیه الدین فی الفور بدیدن سید محمد غوث رفت و بادل دیدار معتقد او گشت کاغذ فتوی را پاره نمود و بعلمای عصر گفت که این بحالت بیهوشی نوشته شده این را اعتباری نیست وفات وی در سال نهصد و هشت ست رحمه الله تعالی خزینه۔

سید غیاث الدین دولت شاه گیلانی لاهوری قدس سره وی مردی بزرگ و متقی بود در طریقت خلیفه پدر خود است و از دیگر مشایخ سلاسل بهره کامل و حصه وافر نصیب او گشته و وی احب اولاد پدر خود بود و مادرش دختر سید کفایت خان جهانگیری که از امرای دولت همایونی ست بوده و نسب او باین طریق بحضرت غوث الاعظم میرسد که غیاث الدین بن عبد القادر بن جمال الدین بن جلال الدین بن یوسف بن سلطان رشید بن ابراهیم بن محمود بن اسماعیل بن داود بن فتح بن نصر بن عبد الرزاق بن الغوث الاعظم سید عبد القادر الجیلانی رضی الله تعالی عنهم و پسرش سید کرام الدین خلیفه او بوده بعد وفات پدر بر مسند مشیخت و ارشاد نشست و وفات او در سال نهصد و نود و سه بوده و قبر او بیرون لاهور متصل مقبره پدر او بوده رحمه الله تعالی خزینه۔

سید محمد غوث بن فتح محمد بن ابو بکر بن عبد القادر ثانی گیلانی لاهوری قدس سره از سادات کرام و مشایخ عظام لاهور است بعد فوت پدر بر مسند ارشاد نشست و خلق کثیر بحلقه ارادت و اعتقاد او در آمدند وفات او در سال یکهزار و چار بوده قبر او متصل قبر پدر خود ست و نواب محمد زمان خان که از اجله امرای اکبری بود گنبد عالی بر قبر او بنا نموده رحمه الله تعالی خزینه۔

سید محمد بن احمد بهملی کشمیری قدس سره از اعاظم خلفای شیخ یعقوب صرفی کشمیری است بعد وفات شیخ بر مسند مشیخت و ارشاد نشست در ترک و تجرید و تفرید یگانه زمان و در توکل یکتای وقت خود بوده بحدیکه تمام سال گرما و سرما بیک قمیص بسر بردی با ستر عامی

و والی بکھلے از کشمیر با نجا رفت و توطن ورزید وفات وی رابع محرم سنہ احدی و خمس عشر والف بود رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

سید یوسف محمد باتنجی کشمیری قدس سرہ اول از تجاران کشمیر بود بعد ازان جاذب عشق حقیقے او را بخود کشید تا بکلے تارک شدہ بخدمت شیخ یعقوب صوفی رسید و حسب اجازت او بحرمین الشریفین رفت و از بسیارے مشایخ استفادہ نمود و بعد ازان بکشمیر معاودت نمودہ در قصبہ بارہ مولا استوطن گشت و ہمانجا در سنہ احدے عشر والف برحمت حق پیوست و تاریخ وفات وی امجد مشایخ بود گفتہ اند رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔

میر صالح المتخلص بکشفی قدس سرہ صاحب انوار جلیہ و مدارج عالیہ و جامع عادم دینی و دنیاوی و صاحب خوارق و کرامت مشہورہ بود و خلیفہ شاہ نعمت اللہ بسلسلہ عالیہ قادریہ بود و در دیگر سلاسل ہم اجازت تلقین داشت در حالت ذوق اشعار نیکو گفتے وفات وی در سال یکہزار و شصت است رحمہ اللہ تعالے خزینہ۔ و دیوان کشفی کہ دیوانی است لطیف از تصنیف اوست۔

سید ابو تراب المعروف بشاہ گدا الحسینی الموسوی القادری الشطاری الشیرازی اللاہورے قدس سرہ اصل وی از شیراز است حسینے بودہ از اولاد امام موسی کاظم رضی اللہ تعالی عنہ و از خلفاے سید وجیہ الدین گجراتی است و نسب او باین طریق با امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ میرسد کہ ابو تراب بن نجم الدین بن شمس الدین بن اسد الدین بن زین الدین بن یونس بن عبد الوہاب بن عبد الہادی بن ابو البرکات بن انور علی بن عبد اللطیف بن محمد شریف بن ابو المظفر بن عبد الباقی بن ابو الحسن بن عبد العزیز شیرازی بن عبد اللہ بن محمد امین بن قدرت اللہ بن موسے بن مسعود بن صادق بن احمد بن باقر بن حسن بن زید بن جعفر بن محمود بن ہارون بن امام موسے کاظم بن امام جعفر صادق بن محمد بن علی بن الحسین بن امیر المومنین علی المرتضے رضی اللہ تعالے عنہم و نسبت سلسلہ او بطریقہ شطاریہ باینطریق میرسد کہ ابو تراب از وجیہ الدین گجراتی از محمد غوث گوالیارے از شاہ حمید از شاہ قاذن از شیخ عبد اللہ شطاری قدس اللہ اسرارہم و در سلسلہ قادریہ باین طریق است کہ ابو تراب از وجیہ الدین گجراتی از محمد غوث گوالیارے از شیخ طیفور حاجے از شیخ ابو الفتح ہدایت اللہ از شاہ قاذن از عبد الوہاب از عبد الرؤف از شیخ محمود از عبد الغفار از محمد از

عبدالرحیم از ابوبکر تاج الدین از پدر بزرگوار خود حضرت غوث الاعظم سید عبدالقادر الجیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم و قاضی محمد لاہوری و شیخ فاضل دہلوی و شاہ جمال رہتاسی و بعض گدا و احمد گدا و شہباز گدا که هر سه در لاہور آسوده اند از خلفاے وی اند وفات وی بتاریخ چهاردہم شوال سنہ یکهزار و ہفتاد و یک است و قبر وی در لاہور است رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعۃ۔

سید محمد علی بن محمد تارک القادری الکشمیری قدس سرہ او را سہ برادر دیگر بودند و او از همه خورد بود لیکن عظمت و بزرگی خدا داد از همه بود اول بسلسله قادریه از پدر خود بیعت نمود بعد ازان از مشایخ وقت در سلسله سہروردیه و غیرہ فیض یاب شده بخطاب پیر سلاسل مخاطب گشت و از شیخ محمد معصوم ابن شیخ احمد سرہندی خلافت طریقه نقشبندیه و مجددیه یافت اہالے کشمیر جماعه ہنود را که پیشکار علی مردان خان ناظم کشمیر بود سوخته بودند ازین سبب ناظم کشمیر عریضه بخدمت شاہجہان بادشاہ فرستاده بادشاہ جمیع علما و مشایخ کشمیر را طلب نموده خدمت سید ہم در آنمیان ماخوذ شده بالآخر بدعاے وے همه کس ازان بلیه نجات یافتند وفات وی در سال یکهزار و ہفتاد و دو بوده قبر وے در کشمیر است رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعۃ۔

سید حمید بن سعید بن فتح محمد بن حاجی ابوبکر بن عبدالقادر الجیلانی اللاہوری قدس سرہ از سادات عظام و مشایخ کرام است جامع علوم ظاہر و شرافت است تمام عمر در ہدایت و ارشاد بسر برد وفات وی چهاردہم محرم سنہ یکهزار و نود بوده در مقبرہ آباے خود مدفون گشته رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعۃ۔

میر ہاشم منور آبادی قدس سرہ از خلفاے سید محمود منور کشمیری است تحصیل علوم ظاہری از علامه حیدر کشمیری نموده حضرت علامه وی را متبنی ساخت و بفرزندی بنواخت و بعد خود قائمقام خود نمود وفاتش در سال یکهزار و نود و ہفت ست رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعۃ۔

سید محمد بن عبداللہ الجیلانی الکشمیری قدس سرہ نسب وے بحضرت غوث الاعظم بدین طریق میرسد که محمد بن عبداللہ بن محمود بن عبدالقادر بن عبدالباسط بن حسین بن حسن بن احمد بن شرف الدین قاسم بن شرف الدین علی بن حسن ثانی بن علی بن شمس الدین محمد بن یحیی بن شہاب الدین احمد بن عماد الدین بن ابو صالح نصر بن عبدالرزاق بن غوث الاعظم سید عبدالقادر

الجیلانی رضی اللہ تعالے عنہم وسے اول تجرید میگذرانید و میل مناکحت و اختلاط با نسوان نداشت آخر بایماے غیبی نکاح کرد و بسال یکہزار و نود از تاتار بکشمیر آمد و قریب صد کس از عیال و خدام با وی بودند و وی مقتداے اہل توکل بود بظاہر ہیچ دخلے نداشت آنچہ از فتوحات میرسید بمستحقین میداد و برائے فردا چیزے نگاہ نمیداشت باین وطیرہ زندگی میکرد و فیض سلسلہ قادریہ موروثی او بود و سواے آن از مشائخ سہروردیہ کبرویہ بمقام کشمیر فیض یافت وفات وسے در سال یکہزار و یکصد و ہفدہ رحمہ اللہ تعالے تنزیہہ۔

سید طاہر بن الحسین بن عبد الرحمن الاہدل الزبیدی قدس سرہ ہو الولی الشہیر السید

الشریف العلامۃ ذو الولایۃ والامامۃ الحافظ الضابط مسند الدنیا مالک ازمۃ الشرف العالیا محدث الدیار الیمانیہ وفقیہا باجماع البریہ ولادت او در سنہ نہصد و چہار و وفات او در وز چہارشنبہ ہفدہم ربیع الاول سنہ نہصد و نود و ہشت (برین تقدیر عمر او نود و چہار سال بودہ) و قبر او بشہر زبید بہ باب سہام نزدیک مشہد شیخ صیاد ست والدبیع و این زیاد و طنبداوی وغیرہم از مشائخ او یند رحمہ اللہ تعالے اعراس از نور السافر۔

سید عبد الرحیم بن عبد الرزاق بن غوث الاعظم عبد القادر الجیلانی قدس سرہ کنیت

او ابو القاسم است محدث و فقیہ بودہ و سماع حدیث و تلمذ باقی علم دین از ابو الفتح بن عبد الباقی بن احمد وغیرہ نمودہ وفات وسے سابع ربیع الاول سنہ ست وستمایہ بودہ و قبر وی بہ باب حرب بغداد است رحمہ اللہ تعالے اعراس از بہجۃ الاسرار

سید عبد اللہ بن علی بن عبد اللہ عیدروس قدس سرہ ہو السید الکامل العالم العامل

فخر السادات العیدروسیہ و نقطہ پرگار سادات علویہ توفے لیلۃ الخمیس خامس عشر ربیع الاول سنۃ خمس وثلثین وماتۃ الف و قبر وسے در سورت است و تاریخ وفات او مولانا علی شاطرے و سید عارف عبد اللہ بن جعفر مدہر از لفظ تنعم فے الجنات برآوردہ اند و قصیدہ طویلہ سید مدہر در مدح او گفتہ و تلمیذ و مرید وسے سید علوی بن شیخ باعبود در قصیدہ طویلہ از لفظ فخر الاکابر استخراج نمودہ رحمۃ اللہ تعالے اعراس

سید عمر بن عبد الرحیم الحسینی البصری المکی الشافعی قدس سرہ ہو السید الجلیل ذو المجد الاثیل

والاصل الاصیل علامۃ المحققین شیخ الاسلام والمسلمین شمس المعارف والعلوم ترجمان المنطوق والمفہوم المتفق
علی امامتہ والمجمع علے ورعہ وجلالتہ وفات وی وقت اذان ظہر در مکہ معظمہ روز پنجشنبہ بست وہفتم ربیع الثانی
سنہ یکہزار و سے وہفت است شمس الدین رملی و احمد بن القاسم عبادے وغیرہما مشایخ
اویند و شیخ عبد اللہ بن سعید باقشیر و شیخ علی بن جمال وغیرہما تلمیذ اویند رحمہ اللہ تعالی اعراس از عقد الجواہر
سید اسعد البلخی المدنی قدس سرہ او و شیخ العارف احمد الشناوی در تحقیق و توفیق ہمسر و ہمنان
بودند و ہر دو از سید صبغۃ اللہ اخذ نعمت نمودند و از سید روح اللہ و سید اسعد را کتابے است
بر فصوص محمد بن اسحاق القونیوی کہ بر وضوح منہج قویم وی دلالت میکند وفات در روز شنبہ دوم
ربیع الثانی سنہ یکہزار و چہل در مدینہ منورہ بوقوع آمدہ رحمہ اللہ تعالی اعراس از عقد الجواہر
سید محمد بن باعلوی بن محمد بن ابی بکر بن باعلوی بن احمد بن ابی بکر بن عبد الرحمن السقاف
المکی قدس سرہ ہو امام المرشدین و استاد الاستاذین شیخ الاسلام والمسلمین العارف باللہ
الداعی الی رب العالمین غوث النداء و غیث الندا در زمان خود ہمچون جنید در علم طریقت و مانند غزالی
در شریعت و مثل ابن عربی در علم حقیقت بود ولادت او بہ بندر شحر در سنہ یکہزار و دو بود و وفات
او بمکہ معظمہ بعد نماز جمعہ چہاردہم ربیع الثانی سنہ یکہزار و ہفتاد و یک بود (بریں تقدیر عمر او شصت و نہ
سال بودہ) اخذ علم نمود از سید طاہر الدین احمد فقیہ علی و چند دیگر از سادات تریم و از سید عبد اللہ بن
علی صاحب وہط کہ نیکوترین صورت او را تربیت نمود پیشتر سعادت نمود بحرمین شریفین و در انجا دست
رس کامل یافت و خلایق بسیار بوی رجوع آوردند وی دوام مستعد بود ست بر خیر و بجز از طاعت
یکساعت ہم مشغول بغیر نبود دفن او بروز شنبہ در ناحیہ قبر ام المومنین خدیجۃ الکبری بودہ وقت
اشراق رحمہ اللہ تعالے اعراس از عقد الجواہر
سید احمد بن ابی بکر بن سالم بن احمد بن شیخان العلوے المکے قدس سرہ وی سید جلیل و
عارف باللہ و از اولیاے صالحین ست و اخذ علم از پدر خود و از علماے عصر خود در حرمین نمودہ و وفات
او روز جمعہ ہفدہم ربیع الثانے سنہ یکہزار و ہفتاد و یک در مکہ بودہ و قبر او در معلاۃ بمقبرہ سینے علوی
است رحمہ اللہ تعالی اعراس از عقد الجواہر
سید عبد الرحمن بن احمد بن عبد الرحمن البیقی باعلوی قدس سرہ ہو السید العلامۃ الصوفی

توفے سادس جمادی الاول سنہ احدی والف بہ بندر شحر قبروے معروف یزار ویتبرک بہ رحمہ اللہ تعالیٰ

اعراس

سید صبغۃ اللہ بن روح اللہ الحسینے المدنی قدس سرہ ہو السید الجلیل قطب مدار الراسخین فی العلم واعمل الفحول وقلب اہل الاشارات والامام الاصول جبل عرفات العرفان وجبل مستعصم رحال العطف والمجان خلق از اہل سلوک از وے مستفید گشتند مولانا سید میرزا و سید اسعد بلخی و شیخ احمد الشناوی بہرہ وافر از فیض او بر داشتند کتاب باب الوحدۃ و رسالہ ارائۃ الدقایق سنے شرح مرآۃ الحقایق از مصنفات اوست وفات او السابع والعشرین من جمادی الاولیٰ سنۃ خمس عشر والف در مدینہ منورہ بودہ رحمہ اللہ تعالیٰ اعراس از عقد الجواہر

سید احمد بن حسین بن عبد اللہ العیدروس الترمی قدس سرہ ہو الشیخ الکبیر العارف باللہ والولے الشہیر العلامۃ وی از سادات مشایخ طریقت است وفات یافت در ہفتم جمادی الاولے سنہ ثمان وستین وتسعمایہ در تریم رحمہ اللہ تعالے اعراس از نور السافر۔

سید عبد اللہ بن محمد بن عبد الرحمن الاسقع الفقیہ باعلوی المکے قدس سرہ ہو السید الولے العارف باللہ الصالح المجذوب الشریف وے از اولیاے عارفین ومجذوبین صاحب کرامت است مناقبش خارج از حد حصر است دمو ہبتش در عالم منتشر و عبد اللہ عیدروس در حق وے گفتہ اما عبد اللہ بن محمد فلہ نوبۃ تقرب سنے السماء ونوبۃ تقرب سنے الارض توفی ثامن عشر من جمادی الاولی سنہ اربع وسبعین وتسعمایۃ رحمہ اللہ تعالی اعراس از نور السافر

سید عبد اللہ بن باعلوی بن الفقیہ المقدم محمد بن علی باعادے الترمے قدس سرہ ہو السید الجلیل العالم العامل العارف الولے الکامل ولادت او سنہ اربعین او ثمان وثلثین وستمایہ ووفات وے یوم الاربعاء رابع عشر جمادی الاولے سنہ احدی وثلثین وسبعمایہ وعمر وے نود و پنج سال یا قریب بان بودہ قبروی در تریم ست رحمہ اللہ تعالے اعراس از کتاب الغرر

سید محمد بن عبد العزیز بن غوث الاعظم سید عبد القادر الجیلانے قدس اللہ اسرارہم توفی ببغداد و سابع جمادی الثانے سنہ اثنین وثلثین وستمایہ رحمہ اللہ تعالی الاعراس از بہجۃ الاسرار

سید شیخ بن عبد الرحمن السقاف باعلوی قدس سرہ او سید وعارف باللہ ست

از پدر خود و از دیگران تربیت یافت و وفات وی چہارم جمادی الاول سنہ سبع وعشرین وثمانمائیہ بودہ

و قبر وے در زنبل ست زیارتگاہ عام ست رحمہ اللہ تعالے اعراس از کتاب العزر

سید شیخ بن عبداللہ بن شیخ بن عبداللہ بن شیخ بن عبداللہ العیدروس دولت ابادی

قدس سرہ ہو السید الجلیل العلامۃ الشریف وفات وی روز شنبہ پنجم رجب سنہ یکہزار وچہل

و یک وقتیکہ بعزیمت دولت اباد از شیول سفر کردہ بود پس نعش او را در دولت اباد بردہ ہشتم

رجب دفن نمودند و کتاب سلسلہ از تصنیفات او است رحمہ اللہ تعالی اعراس

سید شیخ بن باعلوی بن عبداللہ باعبود باعلوی قدس سرہ وے سید جلیل ست

و عالم عامل و عارف بودہ از طبقہ سید احمد بن عمر الہندوان ست وفات وی نزدیک مشہد حمزہ رضی

اللہ تعالے عنہ دواز دہم رجب سنہ یکہزار و یکصد وبست بودہ شب عیاکہ جمع میشوند دران اہل حرمین

برائے زیارت مشہد مذکور و شیخ حرم اجازت داد کہ دفن او ہمدرانجا شود لیکن سادات ال باعلوی

بدان راضی نشدہ حسب وصیت او نعش او را در مدینہ بردہ در بقیع نزد قبہ اہلبیت دفن نمودند رحمہ

اللہ تعالے اعراس

سید احمد شیخان باعبود المکی قدس سرہ ہو السید الجلیل الشریف ذو الحسب الباذخ المنیف

ولادت او در بندر مخا بود و وے از اکابر مشایخ صالحین و اولیاے کاملین بود و حاتم زمان در کرم

وجود و پہلوان وقت در علم و عفو و وی قدس اللہ سرہ برائے اکثرے از اصحاب خو نقد و لباس

سالانہ مقرر داشت و حق تعالی او را در تجارت چنان برکت عطا فرمودہ کہ صاحب املاک و دولت

گردید و در مکہ سکونت ورزید وی نابینا شدہ بود بعد ازان بزیارت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم رفت

و بخدمت یکی از اولیا کہ حضرت نبی را بخواب ویدی در رسید و درخواست کہ از حضرت رسالت برسد

کہ زیارت او مقبول شد یا نہ بشرط مقبول شدن درخواست نماید کہ یک چشمش بینا شود و پسر پاس التماس

ان ولے از حضرت سنے ارشاد شد کہ زیارتش مقبول ست و دو چشمش بینا خواہد گشت

ہمچنان شد کہ حضرت رسالت فرمودہ بود وفاتش روز جمعہ ثامن رجب سنہ خمس واربعین

والف در جدہ بودہ بعد ازان پسرش سید سالم نعش او را در مکہ اوردہ در مقبرہ ال باعلوی بمعلاۃ

دفن نمود رحمہ اللہ تعالی اعراس از عقد الجواہر

سید عبد السلام بن عبد الوہاب بن غوث الاعظم عبد القادر الجیلانی قدس سرہ ولادت او لیلۃ ثامن ذی الحجہ سنہ ثمان واربعین وخمسمائیہ ووفات وی ثالث رجب سنۃ احدی عشر وستمائت وہمان روز در بغداد بمقبرہ حلبہ مدفون شد کذافی الاعراس نقلاعن بہجۃ الاسرار ووی رحمہ اللہ عالم متقی ومتورع بود اخذ علم وطریقت از پدر عالیقدر خود نمود وازوی اولادوی وغیرہم نمودند وتا بود برجادہ شریعت مستقیم بود رحمہ اللہ تعالے۔

سید علوی بن محمد الحداد باعلوی والد عبد اللہ الحداد قدس سرہ توفی لیلۃ الاثنین غرہ رجب سنۃ اثنین وسبعین والف رحمہ اللہ تعالی اعراس از غایۃ القصد والمراد فی مناقب عبد اللہ الحداد

سید عبد اللہ بن شیخ بن عبد اللہ العیدروس التریمی قدس سرہ ہوالسید الجلیل العارف باللہ از کبار اولیاء اللہ بود ولادت او در سنہ ہشتصد وہشتاد وہفت ووفات او شب چہارشنبہ چہاردہم شعبان سنہ نہصد وچہل وچار بتریم بودہ وہمانجا مدفون شد رحمہ اللہ تعالی اعراس از نور السافر

سید احمد بن شیخ العیدروس التریمی قدس سرہ وی عارف کامل وصاحب احوال باہرہ وکرامت ظاہر بود واز اجلہ سادات ست ولادت او در بلدۂ تریم روز شنبہ بماہ جمادی الاخر سنہ نہصد وچہل ونہ ووفات او روز جمعہ ہفدہم شعبان سنہ یکہزار وبست وچہار در بندر بروج واقع شدہ ودفن او در ہمانجا در صحن خانہ گشتہ رحمہ اللہ تعالی اعراس از نور السافر

سید عبد اللہ بن محمد باعلوی المدنی الملقب الحضرمی قدس سرہ وی عالم عامل وولی وعارف بودہ ولادت او در بلدہ تریم کہ شہریست از شہرہای حضرموت در سنہ یکہزار وپانزدہ ووفات وی روز چہارشنبہ اول شعبان سنہ یکہزار وہشتاد وپنج در مدینہ بودہ ووی در بلدہ تریم بعد بلوغ رسیدہ قرآن واندکے از فقہ درس گرفت وبعدہ بکتب قوم (ظاہر آمراد از قوم صوفیہ است) مشغول شد ودر طاعات کوشش بلیغ نمود واز گروہی از علماے شہر تریم کہ گوش دہر مثل ایشان نشنیدہ وچشم فلک ہمتاے ایشان ندیدہ اخذ نمود واکثر ملازمت صالحین ومصاحبت عارفین کردی بعدہ قصد حج بیت اللہ الحرام وزیارت پیغامبر علیہ الصلوٰۃ والسلام کرد ومجاورت مدینہ اختیار نمود در رباط العشرہ را دار ہجرت خود قرار داد ودر وسط حجرہ از مردمان منزوی شد وسیوای خواص از جمیع

خلایق ترک ملاقات گفت روزے در روضۂ خیر الانام علیہ الصلواۃ والسلام قندیلی کہ بالای قبر شریف
اویزان بود درمیان عماطہ قبر فرو افتاد چون در مدینہ دران زمان از وے فاضل تری نبود لاجرم
باستصواب واتفاق اہل مدینہ وفرمان سلطان او مخصوص شدہ قندیل را براو رحمہ اللہ تعالے

اعراس از عقد الجواہر

سید حسین بن المحقق سید محمد بن محمود الکرمانی قدس سرہ وی جامع کمالات ظاہری وباطنی
بودہ ود بلطایف وظرافت بے نظیر بود ودر خدمت سلطان المشایخ (نظام الدین) تربیت یافت
واز دوست ترین مریدان او بود وسلطان المشایخ چون قریب بمرگ رسید سید حسین را خلیفہ خود کرد وبرای
او اجازت نوشت وعلما وسلاطین بعد ملاقات سلطان المشایخ بسوی او رفتہ جمال یوسفی اورا مشاہدہ
مینمودند واز فیوضات وامدادات وی استمداد می کردند وفات وی بست ویکم شعبان سنہ ہفتصد
وپنجاہ ودو بودہ رحمہ اللہ تعالی اعراس از مرات الاسرار

سید محمد بن علی بن علوی بن الفقیہ المقدم محمد بن علی باعلوی الشہیر بمولی الدویلۃ قدس
سرہ وی عارف وقطب است وفات وے روز دوشنبہ وہم شعبان سنہ ہفتصد وشصت
وپنج بودہ اعراس از کتاب العزر

سید مصطفی بن عمر بن عبد اللہ بن عیدروس قدس سرہ وی سید سادات کرام وواسطہ عقد
کمال بدیع انتظام ست وعالم وعامل وعارف وزاہد بودہ وفات وے شب شنبہ سنہ یکہزار ویکصد
وپنجاہ وند در بندر سورت اتفاق افتادہ رحمہ اللہ تعالے اعراس

سید احمد بن علوی بن المعلم محمد بن علی مجدب باعلوی التریمے قدس سرہ وی سید جلیل
وشریف ووے صالح وعابد وزاہد است ووی شرف ورع وتقشف داشت واورا در زہد
وتقلل از دنیا حکایات است کہ شاید در اولیای کبار مثل ان یافتہ نخواہد شد وایشانرا سواے
سبقت زمانے دیگر ہیچ فضیلت بروی نبود واز جملہ کرامات اوست کہ چون بحج میرفت مردمان دیدند
کہ از اب دریاے شور حی نوشد چون بقیہ اب ظرف او نوشیدند شیرین یافتند وقریب موت او
جذبہ حق چنان باو رسید کہ از خود رفت وعقل او مختل گشت مگر حسب عادت نماز گذاردی وبعد ازان
از غایت غلبۂ عشق بمقتضاے اینما تولوا فثم وجہ اللہ اکثر چنان بودی کہ بغیر سمت قبلہ نماز گذاردی

وچهار روز باین حالت بوده روز شنبه بیستم رمضان سنه نهصد و هفتاد و سه در بلده تریم ارتحال
نمود رحمه الله تعالی ۱۲ اعراس از نور السافر

سید شیخ بن عبد الله بن شیخ بن عبد الله العیدروس التریمی الاحمدابادی قدس سره وی
عالم و عارف و صاحب کرامت است و کتاب عقد النبوی فی مناقب بنی باعلوی از جمله تصانیف است او و علامه
حمید بن عبد الله السندی در مناقب او کتابی تالیف نموده و علامه احمد بن علی الیسکری المکی در کتاب
نزهة الارواح والنفوس ذکر وی نموده ولادت او در بلده تریم در سنه نهصد و نوزده و وفات وی بیستم رمضان
سنه نهصد و نود در احمد آباد بوده در صحن خانه خود مدفون گشته و بالای قبر او قبه عظیم ست رحمه الله تعالی
۱۲ اعراس از نور السافر للسید عبد القادر که پسرش بوده

سید عبد الرحمن بن احمد شهاب الدین بن عبد الرحمن بن علی العلوی التریمی قدس سره
وی عالم و فقیه و عارف و جلیل القدر است از جمیع غیر اخذ فقه و تصوف نموده و ملازمت والد خود بر خود لازم
گرفت مردمان برای اخذ علم از جمیع اطراف رو بسوی وی آوردند و فتوی های مشکل پیش وی می آوردند
و او باحسن وجوه حل آن می کرد و سوای این محاسن وی بسیار است و وفات وی روز دوشنبه چهاردهم
رمضان سنه یکهزار و چهارده بوده و در مقبره تریم مدفون گشته رحمه الله تعالی ۱۲ اعراس از عقد الجواهر

سید عبد الله العیدروس بن ابی بکر بن عبد الرحمن السقاف باعلوی التریمی قدس سره وی
سید شریف و ولی است عمرش پنجاه و پنج سال بود ولادت او در عشره اول ذی الحجه سنه احدی
عشر و ثمانمائه و وفات او قبل زوال روز یکشنبه دوازدهم رمضان سنه خمس و ستین و ثمانمائه است
و قبر او در تریم زیارتگاه خلق است رحمه الله تعالی ۱۲ اعراس از کتاب الغرر

عبد الله بن محمد بن احمد الشاطری باعلوی قدس سره وی از اکابر خلفا و مریدان خال خود
سید علی بن عبد الله العیدروس است و در جمیع علوم ظاهری و باطنی از وی انتفاع عظیم گرفت و وفات
وی آخر روز سه شنبه پنجم رمضان سنه یکهزار و یکصد و سی و سه و شب چهارشنبه قریب قبه
خال خود مدفون شد رحمه الله تعالی ۱۲ اعراس

سید علی بن عبد الله بن احمد العیدروس السورتی قدس سره وی عالم و ولی است و ویرا
علامه میگویند و صاحب بندر سورت است تاریخ ولادت او از لفظ شمس مشرق معلق سنه یکهزار و چهل و پنج

وعمرش از لفظ ہمام یعنے ہشتاد وشش سال ووفات او از لفظ بحر الفضایل یا کہ غایب مولانا کہ سنہ یکہزار ویکصدوسے ویک باشد می برآید ووفات او شب دوشنبہ ہجدہم شوال سنہ مذکور بوده رحمہ اللہ تعالے اعراس

سید ابوبکر بن عبد اللہ العیدروس التریمی العدنی قدس سرہ وی سید کبیر وعلم شہیر است واز اکابر اولیاست بلکہ قطب زمان خود بوده از شرق تا غرب جملہ عارفین شاہد آنند یعنے اند ولادت او در سنہ ہشتصد وپنجاہ ویک در بلدۂ تریم ووفات او شب سہ شنبہ چہاردہم شوال سنہ نہصد وچہارده در عدن بوده وقبرش در انجا مشہور است مردمان از دور ودراز بزیارت او می آیند رحمہ اللہ تعالے اعراس از نور السافر

سید نور الدین علی بن عبد اللہ بن احمد بن ابو الحسن علی السمہودی قدس سرہ کنیت وی ابو الحسن ست از اکابر علمای محدثین ست شیخ عبد الحق محدث دہلوی در بسے از مقامات از وی استدلال نموده خصوصاً در جذب القلوب اسے دیار المحبوب قدم بر قدم او رفتہ ودر لفظ سمہود اختلاف ست سمہود یا سمنہود نون قبل میم است در اعراس ہمین دو قسم گفتہ شیخ عبد الحق در جذب القلوب سمہود و سمنہود نون رابعد میم ہمین دو قسم گفتہ واللہ اعلم در اعراس از نور السافر نقل نموده کہ وی نزیل مدینہ وعالم ان بود وکتاب جواہر العقدین فی فضل الشرفین وکتاب وفاء الوفا فی اخبار دار المصطفے وکتاب الخلاصہ فی اخبار دار المصطفے وغیر ان از مصنفات او است ولادت او در صفر سنہ ہشتصد وچہل وچہار ووفات او روز پنجشنبہ ہجدہم ذی القعدہ سنہ احدی عشر وتسعمائہ بوده برین تقدیر عمر عزیزش شصت ہفت سال وده ماه باشد اعراس میگوید مولف کتاب عقد الفرید فی مسائل التقلید تصنیف اوست ودران کتاب تقلید شخصی را باطل ساختہ رحمہ اللہ تعالے

سید عبد اللہ بن شیخ بن عبد اللہ بن شیخ بن عبد اللہ العیدروس التریمی قدس سرہ کنیت او ابو محمد ست ہو السید الجلیل بحر المعارف والاسرار ومطلع شمس الانوار وصاحب الاشارات الدقیقہ والعبارات الرشیقہ شیخ الطریقین امام الفریقین ولادت او بسنہ نہصد وچہل وپنج در تریم ووفات او ہم در تریم در روز پنجشنبہ چہاردہم ذی القعدہ سنہ یکہزار ونوزده در مسجد ونماز عصر بوده ونماز جنازہ او بعد نماز جمعہ خوانده شد ودر مقبرۂ تریم قریب مسجد او کہ نور نام دارد مدفون شد رحمہ اللہ تعالے اعراس از عقد الجواہر والد

سید احمد الہادی بن عبد الرحمن بن شہاب الدین باعلوی التریمی قدس سرہ ہو السید الجلیل امام المنقول والمعقول العام فی الفروع والاصول وے الید بلاریب ذنراع الملزم نفسہ النفیسہ بالطاعنہ للہ عزوجل والخضوع لدیہ والانقطاع ولادت او در تریم بود بحرمین شریفین رفتہ در مکہ متوطن شد وتا درانجا مقیم بود بملازمت سید عمر بن عبد الرحیم البصری وشیخ احمد علان قیام نمود و وفات وصباح روز سہ شنبہ ہشتم ذی القعدہ سنہ یکہزار وچہل و ہفت بوقوع امد و در معلاۃ بحوطہ سادات بنی علوی مدفون شد رحمہ اللہ تعالے ۱ھ اس از عقد الجواہر۔

سید سالم بن احمد بن شیخان باعبود باعلوی المکی قدس سرہ وے سید جلیل وعارف باللہ ہست وفات وے چاشتگاہ روز یکشنبہ نہم ذی القعدہ سنہ یکہزار وچہل وشش بودہ و در معلاۃ نزدیک قبر پدر وجد خود مدفون شد (ووے اخذ طریقت از شیخ احمد بن علی الشناوی کہ از کمل مشایخ بود نمودہ چنانچہ در ذکر شیخ احمد مذکور است) افاض اللہ علیہم الرحمۃ ۱ھ اس از عقد الجواہر

سید نعمت اللہ الہندی المکی قدس سرہ وے سید جلیل وعارف باللہ است وے در سنہ یکہزار وچہاردہ از ہند بمکہ رسیدہ بمجاورت بیت الحرام قیام نمود وسالے چند در سجدہ و سکوت بسر برد بالاخر در شعب عامر استقامت نمود ومناکحت فرمود وانجا اورا چند پسر متولد شد وعوام الناس وطائفہ اناث معتقد وے گشتند وچون از کسے چیزے میخواست وانکس وی رانمیداد میگفت برای تو تپ میفرستم پس انشخص را تپ لاحق میشد وفات وے شب پنجشنبہ سیزدہم ذی القعدہ سنہ یکہزار وچہل وہفت در مکہ بودہ وبجاۓ خود در شعب عامر مدفون شد رحمہ اللہ تعالی ۱ھ اس از عقد الجواہر

سید زین الدین بن عبد اللہ بن عبد الرحمن بن احمد باحسن باعلوے التریمے قدس سرہ جد وی مشہور است بجمل اللیل وے سید جلیل وعارف باللہ ست ووے در قریہ روغہ از اعمال تریم متولد شد وبا جماعتے از اولیای صالحین منجملہ ایشان جد مادری خود سید عقیل بن محمد باحسن صحبت داشت وسید محمد العیدروس صاحب سورت از جملہ مشایخ او است بعد حج کردہ در مدینہ منورہ اقامت نمود وہمدران اوقات در بقیع مدفون شد ووی ہیچیک از مال دنیا پیش خود نداشتے بلکہ ہرچہ بوے رسیدے بالفور خرچ نمودی وبخشش ہای فراوان کردی ونعمت بحساب از عالم غیب بوی میرسید وفات وی ششم ذی القعدہ سنہ یکہزار وپنجاہ وہشت بودہ رحمہ اللہ تعالی ۱ھ اس از عقد الجواہر

سید محمد بن علی بن عبد الله بن محمد بلفقیه باعلوی العیدروسی المکی قدس سره وی سید جلیل و عارف بالله است بمکه متولد شد و هم در انجا بحد رشد رسید و پرورش و بر او تربیت نیکو نمود و اخذ از و فاین و خزاین پیش خود داشت بوی عطا فرمود و وی باکابر عصر صحبت داشتی و بزرگان نیز بجذبت وی می آمدند و از دست برکت او استمداد می خواستند وی سرگروه صاحبدلان بود وفات وی بمکه بعد نماز جمعه حادی عشر ذی القعده سنه یکهزار و شصت و شش بوده رحمه الله تعالی ۱۰ اس عقد الجواهر

سید عبد الرحمن بن احمد بن محمد بن عبد الرحمن بن احمد بن علی الادریسی المغربی الملقب بالمحجوب قدس سره وی سید عارف و صاحب کرامات است وی در سنه یکهزار و چهل بقصد حج در مکه آمد و مجاورت انجا اختیار نمود بعده بقصد ملاقات اولیا و زیارت قبور اصفیا بیمن رفت و انجا با سید عبد الرحمن بن عقیل باعلوی صاحب مخا و بسیار از اولیاء الله ملاقات کرده بمکه مراجعت نمود و سکونت انجا اختیار فرمود و ملاذ اهل اندیار و ملجای مسافرین هر اقطار گردید و برای هر خاص و عام طعام لذیذ مهیا میساخت و اکثر از مملکت هند و مغرب و شام نذرها برای وی می آمد و وی آنرا خرج فقرا مینمود و مردمان را اجلال و مقال خود بسوی خود میخواند و خود در همه اوان تابستان و زمستان غیر یک پارچه و تاج و پاجامه و کفش دیگر هیچ نمی پوشید اما لباسهای فاخره و نقد بسیار بدیگران عطا مینمود و وی را کرامات بسیار است ولادت او در مغرب سنه یکهزار و بیست و سه و تاریخ ورود او در مکه در سنه یکهزار و چهل و سه که عمر او انوقت بیست سال بود و وفات او روز چهار شنبه هفدهم ذی القعده سنه یکهزار و هشتاد و پنج که عمر او شصت و دو سال بود در مکه اتفاق افتاد و قبر او در زاویه سید سالم شیخان که از اولاد او خریده برای دفن خود در انجا وصیت نموده بوده است رحمه الله تعالی

۱۰ اس از عقد الجواهر

سید محمد بن غوث الاعظم سید عبد القادر الجیلانی قدس سره وی عالم و متقی است از والد امجد خود و شیخ ابی القاسم سعید بن احمد البنا علم فقه اموخت وفات او بیست و پنجم ذی القعده سنه ششصد در بغداد بود و هم انروز در مقبره حلبه مدفون شد رحمه الله تعالی ۱۰ اس از بهجة الاسرار

سید غیور الدین علوی بن الفقیه المقدم محمد بن علی باعلوی قدس سره وی سید جلیل و عارف بالله و صاحب احوال و کرامات است وفات او روز جمعه دوم ذی القعده سنه ششصد

وشصت ونه بوده رحمه الله تعالی اعراس از کتاب الغرر و کتاب المشرع

سید شجاع الدین عمر المحضار بن عبدالرحمن السقاف علوی التریمی قدس سره وی سید جلیل و عارف بالله است وفات او در سجدهٔ نماز ظهر روز دوشنبه دوم ذی القعده سنه هشتصد و هشتاد و سه و قبرش بجنان بشار در تریم محروس مشهور است و کراماتش عظیم است رحمه الله تعالی اعراس از مشرع و غرر

سید عبدالله بن القطب الفقیه المقدم محمد بن علی باعلوی قدس سره وی سید جلیل و عارف بالله است وفات او شب دوشنبه دهم ذی القعده سنه هشتصد و شصت و دو بوده رحمه الله تعالی اعراس از کتاب الغرر

سید عبدالله بن علوی بن محمد الحداد باعلوی التریمی قدس سره وی سید جلیل و امام و عارف بالله است و مناقب او بسیار است ولادت او شب دوشنبه پنجم صفر سنه یکهزار و چهل و چهار که از لفظ ولد تهریم امام کریم مستفاد میشود بوده و عمر او هشتاد و هشت سال و نه ماه است که از لفظ ولی جلی سنه برابر در وفات او بمدینه تریم بعد گذشتن ثلث اول شب سه‌شنبه هفتم ذی القعده سنه یکهزار و یکصد و سی و دو که از لفظ شمس الکرامات مستنبط میشود بوده رحمه الله تعالی اعراس از کتاب ثمانیة القصد المراد فی مناقب عبدالله الحداد

سید محمد بن عبدالله العیدروس التریمی قدس سره وی سید جلیل و شریف و علامه و عارف بالله است ولادت او در بلدهٔ تریم بسنه نهصد و هفتاد بوده و وی در سنه نهصد و هشتاد و نه در بندر سورت آمد و قبه او در مسجدی که جد شریفش شیخ عیدروس به بندر سورت بنا نهاده بود مشهور است و دعای مردمان در آن مستجاب میشود و وفات او شب سه‌شنبه هفدهم ذی الحجه سنه یکهزار و سی در بندر سورت بوده رحمه الله تعالی اعراس از عقد الجواهر

سید ابوبکر بن سالم بن عبدالله بن عبدالرحمن بن عبدالله بن عبدالرحمن السقاف باعلوی التریمی قدس سره وی سید کبیر و وی مشهور است در ولایت او اجماع و اتفاق گشته مردمان از آفاق بزیارت او می‌آیند و وی از مشایخ افراد بود و عالمی از برکات او منتفع گردیده وفات او شب یکشنبه بست و هفتم ذی الحجه سنه نهصد و نود و دو در قریه عینات که بفاصلهٔ نیم مرحله از تریم است بوده رحمه الله تعالی

اعراس از نور السافر

سید محمد بن علی الباعلوی الملقب بالفقیہ المقدم الترمی قدس سرہ ہو القطب الوجود الکبر الشاملۃ لکل موجود بحر المعارف والجود او یس زمانہ و بایزید عصرہ واوانہ ذوالاحوال الفاخرۃ والکرامات الباہرۃ والکمالات الظاہرۃ وفات او شب یکشنبہ سلخ ذی الحجہ سنہ ششصد و پنجاہ و سہ بودہ قبر او بمقبرۂ تریم زیارتگاہ عظیم ست و حوائج مردمان را تریاق مجربست رحمہ اللہ تعالیٰ۔ اعراس از کتاب العزر

سید محمد بن حسن المعلم بن علی بن محمد بن علی المقدم المشہور بالشبیہ و صاحب وغہ قدس سرہ وے سید جلیل و عارف باللہ است وفات او شب دوشنبہ ہفدہم ذی الحجہ سنہ ہشت صد و چہل و پنج بودہ بمقبرۂ تریم مدفون شدہ رحمہ اللہ تعالیٰ اعراس از کتاب العزرو در کتاب العزر ذکر او دراز است۔

سید عطاء اللہ بن فضل اللہ بن عبد الرحمن الشیرازی النیشاپوری المعروف بجمال الدین المحدث قدس سرہ وی از مشاہیر محدثین ہست سلفا و خلفا و آبا و ابناے او نیز محدث بودہ اند روضۃ الاحباب فی سیر النبی والآل والاصحاب سہ جلد ضخیم واربعین فی مناقب امیر المومنین و شرح صحیح مسلم وغیرہ از مصنفات اوست تمامی اوقات عزیز خود را بتدریس طلبہ و تصنیف کتب معتبرہ و وعظ و نصیحت و عزلت نشینی و خلوت گزینی صرف نمودہ روضۃ الاحباب کتابیست جامع کہ مثل آن کتابی مبسوط در سیر مصطفوی و مرتضوی و اولاد کرام ایشان از نظر راقم حروف نگذشتہ و خود در آخر جلد اول بخاطبہ سید کائنات صلی اللہ علیہ وسلم مے گوید

چہ گویم یا رسول اللہ ازین بیش تو میدانے کہ از اہل سیر کیست	کہ من عاجز شدم زین گفتۂ خویش چنین مجمعے نکرد الا من کسے

غیاث الدین محمد در حبیب السیر آوردہ کہ امیر جمال الدین عطاء اللہ سلمہ اللہ وابقاہ سدۂ سنیہ اش ملاذ طوائف اکابر و اشراف است و عتبۂ علیہ اش مجمع اعاظم اولاد امجاد خیر الانام لوح ضمیر منیر مہر تنویرش مطرح اشعۂ انوار اسرار کتب الٰہی و صحیفۂ خاطر عالی مآثرش مہبط لوامع حقائق اخبار حضرت رسالت پناہی گنجینۂ سینہ اش بجواہر زواہر علوم مشحون و عقود درر کلمات در مخزن باطن خجستہ میامنش مخزون نیر شمائل نبوی از مشارق جمال خجستہ مآلش طالع و شعشعۂ آثار فضائل مرتضوی از مطالع خصائص علم و کمالش لامع رای عالم آرایش کشاف اسرار معالم تنزیل و طبع مشکل کشایش حلال معضلات موافق تاویل۔

زبانش مظہر اسرار تحقیق	ضمیرش مظہر انوار تدقیق

جمال دین فزین زاهتمامش	علوم شرع حاصل از کلامش
زتوضیح بیانش گشته روشن	براهین علم هر مشکل ز هر فن

وآنحضرت مانند عم بزرگوارش امیر سید اصیل الدین در علم حدیث بی نظیر آفاق گشته و در سائر اقسام
علوم دینیه و انواع فنون یقینیه از محدثان با استحقاق در گذشته چند سال در مدرسه شریفه سلطانیه
در گنبدے که حالا مقبرهٔ حضرت خاقان منصور است و در خانقاه اخلاصیه بدرس و افاده اشتغال
داشتند و در هر هفته یک نوبت در مسجد جامع دار السلطنه هرات بتعلیم هدایت ازلی رقم ارشاد نصیحت بر الواح
خواطر اعاظم اشراف و اکابر مے نگاشتند اما الحال بنابر سبب عزلت و گوشه نشینی بامثال این امور التفات
نمی نمایند و تمامی اوقات خجسته ساعات را مستغرق طاعات و عبادات ساخته با دخار مثوبات اخروی
مشغولی مے فرمایند سلاطین انام و حکام اسلام باقدام ارادت و اعتقاد ملازمت آنحضرت را بر ذمه همت
واجب می دانند و در ترفیه حال و فراغ بال خدام عالی مقامش طریقه اشفاق مبذول میدارند بدانچه
می توانند از مولفات فصاحت صفات حضرت نقابت منقبت روضة الاحباب فی سیرة النبی والآل
والاصحاب در اقطار آفاق اشتهار تمام دارد و بی شبهه عقل ادراک نظیر آن کتاب با فادت مآب از جنبه
خیال محال می شمارد و ولد ارشد امجد آنحضرت امیر نسیم الدین محمد که بمیرک شاه مشهور شده اند ایضاً در تکمیل
علوم و فنون سیما علم حدیث یگانه زمانه اند و بموجب تعیین حضرت واقف آثار ابتدر بها نه در مقبره منوره مذکوره
قائم مقام پدر بزرگوار خویش بوده بلوازم درس و افاده قیام می نمایند و زمره از طلبه ملازمت آن درس نموده
از نتائج طبع نقاد آن حضرت مستفید و بهره مند میگردند۔ و ملا علی قاری در مرقاة شرح مشکوة گفته لما رأیت
کتاب المشکوة المصابیح الذی الفه مولانا الحبر العلامة والبحر الفهامة مظهر الحقائق موضح الدقائق الشیخ التقی
النقی ولی الدین محمد بن عبد الله الخطیب التبریزی الی قوله لکن لکون هؤلاء الاکابر غیر حفاظ الحدیث الشریف
ولم یکن فی ایدیهم اصل صحیح یعتمد علیه العبد الضعیف والشراح ما اعتنوا الا بضبط بعض الکلمات وکانت البقیة
عندهم من الواضحات ما اطمئن قلبی ولا انشرح صدری الا بان جمعت النسخ المصححة والمقروات المسموعة المعرفة
التی تصلح للاعتماد وتصح عند الاختلاف للاستناد فمنها نسخة هی اصل للسید اصیل الدین والسید جمال الدین
ونجله السید میرک شاه المحدثین المشهورین ازین عبارت ظاهر است که سید جمال الدین محدث از محدثین
مشهورین است و افضل وارجح واوثق است نزد ملا علی قاری از جمیع ائمه مذکورین مثل علامه

شیخ عطیه سلمی و سید زکریا و شیخ علی متقی و بعد فاصله یسیره از عبارت سابقه در اول مرقاة گفته تم الی قرأت ایضاً بعض احادیث المشکوة علی منبع بحر العرفان مولانا عطاء الله الشیرازی الشهیر بمیر کلان وهو قرء علی زبدة المحققین وعمدة المدققین میرک شاه وهو علی والده السید السند مولانا جمال الدین المحدث صاحب روضة الاحباب وهو علی عمه السید اصیل الدین الشیرازی روی انه ادرک من العلماء احدا وثمانین منهم المولانا الشیخ محمد بن محمد بن محمد الجزری والشیخ مجد الدین الفیروزآبادی والعلامة السید الشریف الجرجانی وسمع منه مولانا نور الدین عبد الرحمن جامی قدس الله سره السامی الی آخره۔

ونیز در مرقاة در شرح حدیث لا تدخلون الجنة حتی تومنوا ولا تومنوا حتی تحابوا گفته اما نسخ المشکوة المصححة المعتمدة المقروة علی المشائخ الکبار کالجزری والسید اصیل الدین وجمال الدین المحدث وغیرها من النسخ الحاضرة فکلها بحذف النون۔ ومحمد بن علی بن منصور الشنوانی در رسالهٔ فیاعلی الاسانید الشنوانیه در سند کتاب مشکوة میفرماید که ملخص آن اینست که ملا ابراهیم میگوید که شنیدم قدری از شیخ خود عارف بالله صفی الدین مدنی واجازت داد مرا از شیخ خود ابو المواهب شنوی از شیخین سید غضنفر نهروانی وعبد الرحمن الهاشمی وسید غضنفر از میر کلان از نسیم الدین میرک شاه از والد خود سید جمال الدین محدث از عم خود سید اصیل الدین الی آخر الاسناد۔ وشیخ ابو علی محمد صفوی در رسالهٔ مدارج الاسناد گفته مشکوة المصابیح للخطیب التبریزی از شیخ مذکور است بسندان بسوی شیخ سالم بصری از شیخ ابراهیم کردی از احمد قشاشی از احمد شناوی از عبد الرحمن هاشمی وسید غضنفر نهروانی وسید غضنفر از میر کلان از نسیم الدین میرک شاه از پدرش سید جمال الدین محدث از عمش سید اصیل الدین الی آخر الاسناد۔ وشیخ عبد الحق دهلوی در مدارج النبوة در بسیاری از مقام از روضة الاحباب استناد نموده ودر شرح سفر السعادة نیز در بعض مقام ازو استناد کرده بالجمله این خاندان عالیشان در علو نسب وسمو حسب بی‌نظیر است از حال این همه اسناد معلوم می‌شود که همه کسان این خاندان در فن شریف حدیث اشتغال بیشتر داشتند این خانه همه آفتاب است۔ مرآت آفتاب چه محتاج صیقل است رحمهم الله تعالی

خاتمة الکتاب در ذکر آبای مؤلف و نبذی از احوال پر اختلال و باید دانست که رسم چنان افتاده است که هر کتابیکه تالیف یا تصنیف میشود مردمان اول طالب احوال مصنف و مؤلف میشوند لهذا سطری چند در احوال خود و آبای خود بحریر در آوردم والا قابلیت آن ندا شتیم که در این کتاب مذکور شویم مسکن این فقیر موضع بوهار است و بوهار قریه‌ایست از قرای بردوان و بردوان شهریست از شهرهای ولایت بنگاله که دار الامارت آن کلکته است و بوهار از معاری فاصله ده میل واقع است جانب شمال آن و معاری اسٹیشن ایسٹ انڈین ریلویست مابین بردوان و کلکته واگر از راه دریا خواهند که به بوهار بیایند باید که در کلنا از کشتی فرود آیند وکلنا شهریست برکنار دریای گنگ از کلنا تا بردوان شارع مستقیم است

بوبار بفاصله چهار ده میل بجانب شرقی کلنا در قنای همون شارع واقعست و مکان فقیر نیز عین بر لب شارع است
از کلکته تا کلنا هر روز اسٹیمر یعنی جهاز دخانی شد آمد میکنند و اگر خواهند که خطی بمؤلف نویسند در بوبار ڈاکخانه بوده است باید که
این نشان نویسند که مقام ڈاکخانه بوبار متعلقه ضلع بردوان برسد اما نسب این کمینه با امام موسی کاظمؑ باین طریق میرسد که
سید صدرالدین احمد ابن کریم الدین احمد ابن فضل الدین ابن صدرالدین ابن محمد صادق ابن محمد امین ابن محمد ماه
ابن محمد ابن محمد یوسف ابن فتح الله ابن مولانا عبدالحکیم ابن بایزید ابن حمزه ابن سعادت ابن برهان الدین ابن
حسام الحق مانکپوری ابن راجی نور ابن راجی حامد شاه ابن قاسم ابن بیار الحق ابن شهاب الدین ابن زین العابدین ابن
باقر ابن نظام الدین ابن ابوطالب ابن محمد طاهر بن حمزه بن حمزه بن امام موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین
بن امیرالمومنین علی المرتضی رضی الله تعالی عنهم اجمعین در شجرهٔ خاندان خود یافتم چون آن شجره بعض کهنه و جرید
و کرم خورده بود لهذا مابین حسام الدین و سید نور قدری کاغذ کرم خورده است معلوم نیست که فیما بین آن نامهای
چند بوده یا عبارت دیگر مرقوم بود والله اعلم زوجهٔ امیرالمومنین علی مرتضی فاطمه بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم
سیدهٔ نساء العالمین است و زوجهٔ سید الشهدا امام حسین شهربانو بنت یزدجرد شهریار آخر ملوک عجم از نسل نوشیروان کسری است
و زوجهٔ امام زین العابدین علی بن الحسین فاطمه ام عبدالله بنت الحسن بن علیؓ و زوجهٔ امام محمد باقر بن علی ام فروه بنت القاسم
بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه و زوجهٔ امام جعفر صادق حمیده بربریه ام ولد بوده و زوجهٔ امام موسی کاظم ام ولد
بوده که از وی حمزه متولد شده سید حسام الحق مانکپوری با دختر نصرت شاه برادر فیروز شاه کدخدا گردیده پرگنه
رهٹی که سالانه لک روپیه مداخل آنست بوجه جهیز یافته بمقام اتره که از بوبار بفاصله دو میل بجانب شرقی واقعست
سکونت نمودند بعد ازان چون سلطنت بنگاله بدست سلاطین تموریه انتقال یافت آن پرگنه نیز ضبط گردید لا
سید مذکور از اتره بجاهای مختلف پراگنده و منتشر شدند بعضی ازان بملهر رفتند از ملهر سید محمد صادق با دختر خال خود
شیخ کرم الله مسماة ماهی بی بی کدخدا گردیده در بوبار سکونت نمودند و از وی سید صدرالدین که همنام جد راقم حروف است
و سید سراج الدین متولد شدند این هر دو برادر نهایت ذی اقبال و جامع صفات حمیده بودند شمهٔ از احوال سید صدرالدین
رقم زدهٔ کلک بیان میگردد باید دانست که بعد از سید حسام الحق چند طبقه که بدست شان پرگنه رهٹی بوده بکمال فراغبالی
بسر برده‌اند چون آن جاگیر از دست شان بدر رفت و عسرت و تنگی با جماعت راه یافت تا زمان سید محمد صادق سید ایشان نیز
پای صبر در دامن قناعت دراز نموده بمجبوری از املاک موروثی که از جای دیگر بهم رسیده گذران اوقات مینمودند بعد ازان چون
با دختر خال خود مسماة ماهی بی بی بنت شیخ کرم الله مرحوم کدخدا شدند املاک شیخ کرم الله مرحوم نیز بدست آمد انهم

قدر قلیل بود ماهی بی بی نهایت عابده و صالحه بود و کثیر الصوم بود چنانچه از غرهٔ رجب تا عید الفطر سه ماه متوالی روزه داشتی
بعد عید الفطر سته شوال نیز صایم بودی و در ماه محرم از غره تا عاشوره ده روزه داشتی و در هر ماه ایام بیض سه روز و هر هفته
پنجشنبه و جمعه دو روز صایم بودی و این امر از زمان بلوغ تا دم مرگ وازوی فوت نشد الا آنکه مریض بودی یا ایام
معهودهٔ ممنوعهٔ زنان از آن امر خود را معاف داشتی و هر شب بآخر شب برخاستی و اگر حاجت غسل بودی در گرما و سرما
غسل نمودی و تا زمانیکه شوهر داریه بود وقت خواب تا آب غسل مهیا نکردی بر بستر شوی خود نرفتی تا اگر حاجت افتد
غسل نماید بعد از آن نماز تهجد گذاردی و بعد نماز تلاوت قرآن مشغول شدی تا صبح دمیدی و بعد نماز فجر بکار و بار
خانه داری مشغول شدی این عادت او نیز مانند صوم او بغیر ایام معذوری ازوی فوت نشد او را پیوسته آرزوی آن بودی
که حقتعالی پسری ذی اقبال و صالح بوی عطا کند که بسبب آن رفع عسرت او گردد و مناجات میکرد که خدایا از کرم خود مرا فرزندی
سعیده و ذی اقبال عطا کن که رفع عسرت من نماید و بظروف طلای مرا طعام دهد این از فضل تو بعید نیست پیوسته وقت افطار بعد از این دعا میکرد

کم نمیگردد از دعا و ابتهال		کرد اجابت مستعان ذوالجلال	
گر گران و گر شتابنده بود		عاقبت جوینده یابنده بود	
سایهٔ حق بر سر بنده بود		زانکه جد جوینده یابنده بود	

تا آنکه سید شاه غلام علی دستگیر ساکن شاه بازار که از مشاهیر مشایخ آن زمان و از کاملین آن وقت بود
اتفاقاً وارد بوهار گشت بسیار کسان دست ارادت بدامن او دراز کردند ایشان زن و شوهر
هر دو یعنی سید محمد صادق و ماهی بی بی نیز بحلقهٔ ارادت او درآمدند ماهی بی بی بسلسلهٔ از شیخ استدعای
دعا برای فرزند خود نمود شیخ گفت امروز مرا مهلت دهید فردا آنچه مقتضای وقت باشد بعد نماز
صبح بتقدیم رسانیده خواهد شد ایشان هر دو منتظر ماندند و از لاولدی خود که پیوسته ملول میبودند ملالت
شان امشب زیاده گردید روز دیگر شیخ بایشان بشارت داد که ای مادر تو همیشه یک پسر
از خدای تعالی میخواستی حق تعالی دعای ترا اجابت نمود و یک پسر دیگر از فضل خود ترا ارزانی دارد و دو پسر
پیهم عنقریب حق تعالی ترا ارزانی دارد خاطر جمع دار و منتظر لطف ایزدی باش اگرچه هر دو ذی اقبال باشند
مگر یکی از آن عدیم المثل که چشم فلک مثل او کمتر دیده باشد بوجود آید این گفته شیخ بطرفیکه میخواست بدر رفت
بعد از آن باندک روزگاری این هر دو برادر سید صدر الدین و سراج الدین یکی بعد دیگر بوجود آمدند بعد
از آن سید محمد صادق از جهان فانی درگذشت ماهی بی بی را بعد از آن دو طفل صغیر هیچکس نبود با وصف عسرت غم بوکی نیز

علاوه ان شد و رکار خود حیران ماند الغرض به زار کلفت بسر اوقات مینمود تا انکه پسران او سه و چهار ساله شدند
بخاطر او گذشت که باید بخدمت شیخ خود بردم و طفلان را نیز سعادت قدمبوسی او حاصل کنانم این گفته
و خرچ راه مهیا نموده و مرغ و برنج وغیره آنچه مقدور او بود برای مرشد خود برسم هدیه همراه گرفته پالکی سوار شده
مع طفلان نزد شیخ رسید شیخ بدیدن طفلان او نهایت خوش حال گشته گفت الحمد که بشارتم راست
شد بعد از آن دست دراز کرده طفل خورد سراج الدین را خواست که باغوش گیرد سراج الدین تبرسید و نزد شیخ نرفت
بعد از آن شیخ دست مبارک بطرف پسر بزرگ صدر الدین دراز کرد او بے تامل باغوش شیخ رفت و از بازی
خود حضرت شیخ را چنان محظوظ کرد که بے اختیار از زبان شیخ بر آمد که این پسر شیر خصلت است ای مادر این
پسر همان پسر موعود و مطلوب تست این شیر است مثل وی در اقبال و جاه کمتر دیده باشند بعد از آن قلم کاغذ
تعویذ مینوشت بدست صدر الدین داد و گفت این قلم در بنگاله و هندوستان نگردد و سه بار بر زبان
شیخ این الفاظ تکرار یافت الغرض ماهی سب بیے از نزد مرشد خود شادمان و خندان بیرون آمده بخانه
خود رسیده بپرورش طفلان خود مشغول شد و منتظر لطف الهی میبود بعد از ان طفلان را بمکتب جوگهریه
فرستاد جوگهریه قریه ایست متصل هلسر از بهار بفاصله دو میل واقع است دران قریه ملا صاحبان
رئیس انوقت بودند و اکنون نیز هستند پس این هر دو در یک مکتب که طفلان ملا صاحبان نیز تعلیم میگرفتند
بجد تمام بتحصیل علم مشغول شدند روزی در اثناے بازی با یکے از طفلان ملا صاحبان و صدر الدین
چنانچه رسم کودکان باشد گفتگو و زد و ضرب واقع شد طفل ملا صاحب نزد پدر خود شکایت انچنین
نمود ملا صاحب کسے لطلب صدر الدین فرستاد تا او را تادیب نماید دران زمان سید شاه مراد الله
قدس سره صاحب تفسیر مرادیه که از خلفاے شیخ مظهر جان جانان است و از مشاهیر مشائخ مجددیه
است از اتفاقات وقت از چندے وارد جوگهریه بود و بهدایت خلق مشغول بود و مردم اندبار بکلی
معتقد او بودند مجلس ملا صاحب بیامد بعد از ان صدر الدین نیز حسب الطلب در مجلس رسید
حضرت سید تعظیمش برخاست و او را بالا نشاند مردمان از مشاهده این حال متحیر شدند بعد از ان
حسب الایماء شیخ صدر الدین را رخصت انصراف دادند بعد رفتن او از شیخ پرسیدند که این چنین طفل
محقر را تعظیم نمودن چه معنی داشت گفت خدا او را عزت بخشیده است و دعاے سید شاه غلام علی دستگیر
در باره او در حق او مستجاب شده عنقریب بپایه اوج عروج خواهد نمود اگر شما امروز با او کدامی ناشایست

پیش می برد بر وقت او مقاومت باو دشوار بودی زنهار که او را توهین بکنید و مهما امکن برعایت خاطر او کوشید سیدزاده یتیم است شما را ثواب آخرت نیز حاصل خواهد شد بعد از چندی سید موصوف بطرفیکه خواست از چوگهریه سفر نمود باز یکبار با اطفال ملا صاحبان واو همین طور معامله در اثنای بازی پیش آمد باز ملا صاحبان نصیحت شیخ را فراموش نموده خواستند که او را بیازارند باین اراده اطفال مع نوکران خود بقصد ایذای او در مکانیکه سکونت داشت رفتند چون خواستند که در مکان داخل شوند خوندگار غلام غوث قدس سره ساکن تراین پور که قریه‌ایست متصل چوگهریه از خلفای شاه مراد الله قدس سره بود پیش آمد گفت ای شما چه خیال دارید همانا نصیحت حضرت شیخ فراموش کرده اید زنهار پیرامون این کار نگردید زمانه عروج او قریب رسیده است این گفته ایشان را باز گردانید بعد از آن چون عمر او به پانزده سالگی رسید روزی نزد مادر خود آمده طعام طلب کرد اتفاقاً آنروز در خانه ناخورش نبود مادرش برآشفت و گفت از خدای تعالی پیوسته میخواستم که پسری صاحب اقبال بمن عطا کند که مرا بظروف طلائی طعام دهد آنکه بخیر است برعکس آن مرا باید که طعام شما مهیا کنم صدر الدین را ازین سخن نهایت غیرت دامن گیر گرفت گفت ای مادر راست گفتی اکنون آنچه میسر آید مرا بده بعد ازین انشاء الله طعام من ترا مهیا کردن نخواهد شد پس مادرش آنچه میسر شد آنوقت او را پیش آورد و او طعام خورده پارچه مستعمله خود بهم بسته بمادر گفت که من از تو رخصت شدم اگر خدای تعالی مرا باز آرد نزد تو خواهم آمد و الا این دیدار بازپسین است مادرش گریان شد و گفت کجا میروی و چه خیال داری گفت اولا تحصیل علم مینمایم بعد از آن تلاش روزگار خواهم نمود اگر کامیاب شوم بمقصود خود تو باز آیم والا نمی آیم مادرش گفت مگر خیال نوکری داری گفت آری گفت ای بابای تو پیوسته پای صبر در دامن قناعت پیچیده داشته اند و با وصف قلت معیشت هیچکس بمذلت سوال یا نوکری تن در نداده اند گفت ای مادر سوال که هرگز نمیکنم و در باب چاکری اگر خدمت سلطنت باشد قبول کنم والا نزد دیگری تابعداری نخواهم کرد خاطر جمع دار این گفته مادر را وداع نمود و بے زاد و راحله و بے رفیق طریق مرشدآباد که آنوقت دار الامارت ولایت بنگاله بود پیش گرفت و برس پرسان بهزار تکلیف در آنجا رسید اتفاقاً با یکی از رؤسای آن شهر در راه ملاقات گردید آن رئیس از وے پرسید که تو کیستی و از کجای و چه خیال اینجا رسیدی گفت من سیدزاده غریبم و از راه دور آمده‌ام و اراده تحصیل علم میدارم مگر هیچ سبیل آن ندارم درین شهر با هیچکس

آشنائیستم نمیدانم کجا روم در کار خود حیرانم ان رئیس بشنیدن این سخنان بروی مہربان گشت و اورا همراه خود گرفته بوثاق خود برده باطفال خود سپرد و گفت که این سیدزاده طالب العلم را نیکو دارید ایشان در خانۂ او سکونت نموده بمدرسہ نظامت تحصیل علم مشغول شدند اتفاقاً مدرس نیز بملاحظہ جودت و ذکاوت وی نہایت مہربان شد برین منوال تحصیل علم مشغول بود اتفاقاً گذراه او از زیر مکانیکه مرشد زاده یعنے نواب زاده انجا سکونت داشتے واقع بود و مرشد زاده میر محمد جعفر علی خان ہر روز او را میدید و روز بروز نہال محبت او در سینه خود نشاندند تا آنکه روزے او را طلب کرد و پرسید تو کیستے و از کجائی و چه شغل میداری گفت سیدزاده غریبم و از علاقه بردوانم تحصیل علم مشغولم فرمود من نیز تحصیل علم مشغولم اگر تو نزد ما باشے طعام با من خورے و از پوشش خود بتو دہم و برفاقت یکدیگر تحصیل علم نمائیم او ساکت ماند پرسید کہ چرا ہیچ جواب نمیگوئی گفت این امر کہ حضرت شما فرمودند در حق من نعمت عظمیٰ و موہبت کبرے است لیکن از دوام میترسم اول آنکه در صحبت و الے ملک باشم شاید از من بے ادبے سرزد شود انوقت بغضب سلطانے گرفتار شوم که طاقت تحمل آن ندارم دوم آنکه انیوقت من وقت تحصیل علم است نه وقت مصاحبت شاید حضرت شما برائے مصاحبت مرا اختیار کنند و از تحصیل باز مانم نواب زاده فرمود که ہرگز ترا از تحصیل باز ندارم و بے ادبے ہائے تو نیز عفو سازم و اغماض نمائیم سید مذکور چون این شنید بکمال اطمینان بخدمت مرشد زاده رسیده اوقات بسر میبرد بعد از چندے ریاست نظامت مرشد آباد بر میر محمد جعفر علی خان قرار یافت سید موصوف را بعہدہ منشی گری سرفراز ساخت و او را ابتشاہره صد روپیه مقرر نمود سید مذکور کار مفوضه خود بحسن خوبی تمام انجام میداد و روز بروز تنخواه و مرتبه او ترقی میبرد تا آنکه بعہدہ میر منشی مقرر گشت و بعد از ان مدار المہام وشیر نظامت مقرر گردید و منے بیگم نیز بر وی بسیار مہربان شد و بملاحظہ امانت و دیانت او او را پسر خواندی و عہده دیوانے خود باو مفوض ساخت چون سید موصوف را از ہمه جانب مرفه الحالی بہم رسید و مال و دولت و اقتدار روز افزون حاصل شد خواست که بملاقات مادر باید و از احوال برادر نیز خبر بگیرد درین فکر از نواب ناظم بنگاله رخصت چند روزه گرفت و چون از منے بیگم صاحبه که بمادر کمپنے مشہور بود استدعائے رخصت نمود بیگم صاحبه پرسید که بکجا عزیمت

میرود می گفت که دو ضرورت دارم اول مدتی است که از ملازمت مادر محروم مانده ام و حال آنکه
مادر پیوسته این آرزو داشت که بظروف طلائی طعام خورد اینوقت که خدای تعالی مرا وسعت داده ظروف
طلائی پیش او برم دیگر آنکه کدخدا نشده ام میخواهم که کدخدا شوم بیگم صاحبه فرمود که بس مبارک است مگر برای
مادر خود ظروف طلائی بهم رسانیده و برای عروس خود زیورات طیار ساخته مرا بنما گفت که تا حال
چیزی نساخته ام بوطن رفته طیار خواهم ساخت پس بیگم صاحبه از سرکار خود زیورات طلائی مرصع ستر آیات
عروس و ظروف های طلائی که یک کس طعام خوردن تواند و سامان نقرائی مانند سلفچی و آفتابه وغیره
باو مرحمت فرمود سید مذکور رخصت انصراف یافته شادان و خندان بوطن مالوف رسید مادر فیض بقیه حیات
بود بر سلامتی احوال و حصول دولت و اقبال پسر سجدات شکر بجا آورد و سید برادر خود را دید برادرش هم از تحصیل
علم فارغ گشته بود هر دو برادر مر یکدیگر را دریافته بسی خوشحال شدند و هر دو برادر کدخدا شدند صدر الدین بمقام
چهیلو که قریه ایست از قرای بردوان بمسماة دولت النسا بیبی بنت قاضی حافظ طالب الله که رئیس
آن قریه بود کدخدا شد و سراج الدین بمقام [illegible] که قریه ایست از قرای هوگلی متصل [illegible] مین با حنیفه
بیبی بنت سید خوندکار بهادر حسین که از اولاد سید شاه نظام الدین قدس سره بود کدخدا گردید بعد
از آن قرار بران یافت که سراج الدین بامور خانه داری معروف ماند و صدر الدین بر سر روزگار خود در
دربار بر همین و تیره بود اقبال و دولت هر روز در ترقی شادمانی بسی بمقصود خود فایز گشته
با [illegible] زمانی شادمان و شکر گذار حضرت رحمن بجوار رحمت ایزد منان پیوست در تقریب فاتحه او طعام
مساکین [illegible] بوقوع آمد تا چهلم هر روز جوق جوق مساکین می آمدند و طعام میخوردند
بعد از آن چون نوبت حکومت انگریزان در امداد [illegible] فوجداری ذمه دولت انگلشیه شد لارد کلایف
اول گورنر جنرل هندوستان برای عهدنامه با نظامت در مرشدآباد رفت صدر الدین از جانب
نظامت برای [illegible] این امر مامور گردید مگر هیچ نوع گورنر مذکور ایشان را بدام خود آوردن نتوانست
هر چند که تطمیع و تخویف نمود فایده بران مترتب نشد تا آنکه به نظامت گفته فرستاد که رای من بارای
سید موافق نمیشود باید که ناظم شخصی دیگر را باین امر نامزد فرماید ناظم بر طبق آن عمل نموده شخصی دیگر را
باین امر مقرر فرمود تا حسب دلخواه انگریزان که در آن حرج نظامت بود عهدنامه نوشته شد و بی حضور سید دستخط جانبین
بوقوع آمد بالجمله در نظامت مرشدآباد از عهد صوبگی میر محمد جعفر علیخان و نواب نجم الدوله و نواب سیف الدوله
و نواب مبارک الدوله سید مبارک علیخان بهادر فیروز جنگ یکی از معتمدین شده و جز حسن خدمت

از بارگاه آسمان جاه حضرت ظل سبحانی سلالہ امیر تیمور گرگانی سلطان ابو المظفر جلال الدین شاہ عالم
بادشاہ غازی نور اللہ مضجعہ کہ آخر ملوک تیموریہ است سید نہایت مسرور شدہ سند تولیت پرگنہ بائیس
ہزاری یعنی بست و دو ہزاری محالات اوقاف حضرت مخدوم سید شاہ جلال الدین تبریزی گنج رواں
گنج بخش قدس سرہ کہ از اجلال محمد زیب گو بہند سند ایں پرگنہ ہنتی کہ سابق جد او سید سلیم الحق در عہد دولت
نصرت شاہ بادشاہ بنگالہ من وجہ جہیز یافتہ بود ند عطا فرمودند نقل ہر دو سند در آخر این فصل داده
خواہد شد و بعد ازان از نظامت متواتر عطیات از جانب نواب ناظم بنگالہ یافتند چنانچہ مکانات
کلکتہ واقعہ چیک سر کشن نگر کہ سالانہ حاصل ان پنجہزار روپیہ انگریزی بعد اداے خراج سالانہ چہار صد
و بست و پنج روپیہ میباشد و سند تولیت ہمون پرگنہ بائیس ہزاری مرحمت شد بعد ازان چون
درین ملک دولت انگلشیہ قائم شد و عمل دیوانی بدست انگریزان آمد مسٹر بار بل صاحب بعہدہ
ایجنٹی مرشد آباد مامور شد سید موصوف را ہمراہ خود گرفت و از حسن خدمت او نہایت مسرور شدہ
نزد لارڈ وارن ہسٹنگ صاحب کہ گورنر جنرل ہندوستان بود سفارش نمود گورنر مذکور بکمال خوشدلی
قبول نمود و بمعاینہ قابلیت او نہایت محظوظ شد و حسب مشورت دولتین بمقام کلکتہ مامور نمود و روز بروز اقتدار
سید موصوف نزد او رو بترقی نہاد و در بندوبست دہ سالہ صوبجات بنگالہ و بہار و اوڑیسہ شریک نمود یکی از مشیر مملکت
گردید برین اقتدار پایدار بماند تا ازین جہان رحلت نمود و سند تولیت پرگنہ بائیس ہزاری از دولت
انگلشیہ نیز حاصل کرد کار خیر از سید موصوف بسیار جارے شد و بوہار مدرسہ بنیاد نہاد و بحر العلوم
ملک العلما مولانا عبد العلی محمد ابن مولانا نظام الدین احمد اللکنوی الانصاری را بمشاہرہ یکہزار روپیہ
مدرس اول مقرر نمود و مدت شانزدہ سال بحر العلوم درین مدرسہ بسر بردند و مسلمانان بنگالہ
کہ پیشتر ازین تحصیل علوم عربیہ از ہندوستان مینمودند ازان مشقت باز رستند زبان عربی
در بنگالہ گویا ازہمین مدرسہ جاری شد و ہزاران کس ازین نفس متبرکہ بحر العلوم تربیت یافتند چنانچہ
مولانا سید معظم حسین مفتی اضلاع ہفت ضلع بردوان و برادرش مولانا سید محمد سعید مدرس اول مدرسہ
عالیہ کلکتہ و قاضی سید محمد ساکن جوگہریہ مفتی اضلاع مرشد آباد و راج شاہی برادرش قاضی سید
حامد اللہ خان قاضی القضاۃ بنگالہ مقام کلکتہ و برادر علاتیش قاضی سید عبد الودود قاضی القضاۃ
مدراس و دیگر خلایق لاتعد ولاتحصی تلامذہ بحر العلوم اند ازین مدرسہ تحصیل علم نمودند و لا امدرسہ

گاہے بود بعد ازان در سنہ یکہزار و یکصد و ہشتاد و نہ مدرسہ پختہ دو منزلہ تعمیر نمود تاریخ این مدرسہ در کتابہ آنچہ نوشتہ اینست

گردچون تعمیر صدر الدین مبارک مدرسہ	شد اساس علم قایم زین مبارک مدرسہ
خواستم تاریخ سال از عالم بالا عزیز	علویان گفتند روشن این مبارک مدرسہ

این مدرسہ اگرچہ آن شان و شوکت نیست معہذا الحمد للہ کہ تا این زمان جاری است بعضی از احباب بطور خوش طبعی بمن گفتند کہ فی‌نفسہ کہ در وقت جد بزرگوار تو مدرسہ جاری بود اینوقت چرا نمیکنی گفتم کہ

فیض روح القدس ار باز مدد فرماید	دیگران ہم بکنند آنچہ مسیحا میکرد

و سید موصوف در سنہ یکہزار و یکصد و ہشتاد و ہفت مسجدی متصل مدرسہ بنا نمود کتابہ مسجد اینست

سید سے نسب صدر دین	کرد مرتب چو حریم خدا
گفت سروش از پے تاریخ آن	وقت نماز است بمسجد بیا

و سید موصوف مقید بصوم و صلوٰۃ بودند و مادام الحیات گرد مناہے نگردیدہ اند از عنفوان شباب تا دم مرگ گاہی زنا و استعمال مسکرات نکردہ اند نہایت متواضع و خوش خلق و جواد بودند و مسافر خانہ بنا نہادہ اند ہنوز جاری است و دو گدا خانہ نمودہ بودند چون از زوجہ اول کہ مسماۃ دولت النساء بی بی بنت حافظ طالب اللہ باشد اولاد نشد در مرشد آباد با جگنا بی بی بنت سید واجد علی مرحوم کہ یکی از اعیان آن شہر بود مواصلت نمود و از بطن جگنا بی بی یک پسر سید کفیل الدین کہ جد راقم حروف است و یک دختر مسماۃ بنت الفاطمہ بوجود آمدند و از دولت النساء بی بی عقب نماندہ پس سید موصوف ہمین پسر و دختر را وارث گذاشتہ و میراث فراوان از ہر قسم ترک نمودہ بعمر شصت و پنج سالگی در چہاردہم رمضان سنہ احدی عشر و مائتین و الف انتقال نمود چنانچہ تاریخ وفات او اینست۔

ز ہجری الف و دو صد و یازدہ	ز رمضان بودہ شب چہاردہ

و قبر او در مکانیکہ قدم رسول صلعم است بودہ متصل مسجد بو بہار و قبر زوجتین او در دو پہلوی وی است بزرگ و محاسن سید بسیار است برین قدر اکتفا نمودیم بعد از وفات او سید کفیل الدین صغیر بود املاک او تا زمان بلوغ او بحفاظت گورنمنٹ رفت کہ آنرا کورٹ آف وارڈس گویند

بعد از بلوغ او همه املاک واپس یافت نقد فراوان بدست او افتاد خیلے جواد بر آمد از جود و سخاوت
در گذشته بدرجه اسراف رسیده باندک روزگار سے آنهمه نقد برباد رفت و نوبت قرضداری رسید
احوال صرفت او نقل میکنند والعهدة علی الراوی سے کہ یک لک روپیه بسه روز صرف نمود اوایل عمر اگرچه
بلا اباے گذشته مگر در آخر عمر تدارک ان نموده از جمیع معاصی تایب شده نزد شاه نور محمد پنجه بند که ولی
کامل و مشهور ان زمان بود او را پنجه بند ازان گویند که هر روز پنجه طیار ساخته بچهار انه میفروخت یک از
اسباب پنجه میخرید و یک از بفقرا میداد و یک از نجا و هم خود میداد و یک از بجز راک خود صرف مینمود
بر همین وتیره زندگی کرده متاهل نشده و اوقات عزیز خود بصلاح و تقوی گذرانید و بیعت نمود بعد او ان
سالے چند که بزیست صوم و صلوات و تلاوت قران و نماز تهجد از وی فوت نشد و اوقات عزیز خود
را با وصف بودن املاک کثیره بنقل کتاب معروف داشته و لباس خشن پوشیده و با دختر خوندکار سید
محمد ساکن چپکا علاقه ضلع هوگلی که از اولاد سید شاه معین الدین کرمانی است و سجاده نشین انجا بود
مساة زبیده بی بی وصلت نموده یک پسر سید کریم الدین احمد را که پدر راقم حروف است وارث
گذاشته در حدود سنه ثلث و اربعین و مائتین و الف انتقال نمود و عمر او آنوقت قریب چهل
و سه سال بود قبر او و زوجه او پایتین امکان قدم رسول است جانب شرقی زینه شمالی
در یک محوطه سید کریم الدین وقت وفات پدر خود بعمر سیزده سالگی رسیده مگر بسکه ذی هوش و عاقل
و منتظم بود در همان خورد سالی از انتظام خود همه دیون پدر ادا نمود و در املاک ترقی ها نمود و تولیت
محلات اوقاف حضرت مخدوم سید شاه جلال الدین تبریزی قدس سره مانند جد و پدر خود پرداخته
حسن انتظام تمام نمود و مدرسه و مسافرخانه بطور شایسته جاری داشت مدرسه سابق که بحر العلوم
دران سکونت میداشتند شکسته شده بود از انرا تجدیداً تعمیر ساخت اکنون همان مدرسه او قایم است
و کتابه مدرسه سابق برین مدرسه نصب است بالجمله درین دیار بعقل و فراست هر کسے او را مستود
و عقلای روزگار او را بر خود ترجیح مے نهادند و بمشورت او محتاج میبودند و اعیان و روساے اطراف
را با او بکمال محبت و اتحاد واقع شده و نهایت خوش خلق و صاف معامله و مقید بصوم و صلواة
بوده و با خیر النساء بی بی بنت مولوی محمد ساجد صدیقی که بعهده منصفی مامور بود کدخدا گردیده
پسر که راقم حروف است و هر دو برادرانش سید سراج الدین و سید صفی الدین و یکدختر معصومه بی بی را

وارث گذاشتہ بتاریخ بست وہشتم سانون سنہ یکہزار و دو صد و شصت چہار بنگالے مطابق سنہ
یکہزار و دو صد و ہفتاد و چہار ہجرے از جہان فانی بو رگذشت شعرا و علما تاریخ وفات وے را بطور تعزیہ نوشتہ
اند بجملہ ان دو تاریخ مذکور میگردد مولوی سید رسول بخش حسینے مرحوم مغفور ساکن پنڈوہ متعلقہ ضلع ہوگلی
کہ مدرس اول مدرسہ جلالیہ درانوقت بودند و این فقیر ہیچمدان تلمیذ او است این قطعہ گفتہ

کریم دین کہ خوش خلق بود لسبحانہ	درون باغ جنان رفت گفتہ بسم اللہ
چو خواستم کہ شمارم سال رحلت اش	بگفت ہاتف غیبم و یغ واد یلاہ

و مولوے حبیب الدین صاحب سلمہ اللہ تعالی کہ پیشتر قاضی عدالت بردوان بودند و کنون بجای
مولوی رسول بخش مرحوم مدرس اول در مدرسہ جلالیہ اند قصیدہ در تاریخ وفات وے گفتہ بودند کہ بیت آخران این است

گشت تاریخش ز میان حساب	دخل الجنۃ ہے الما دسے

و قبر او در زیر قدم رسول متصل مسجد بو ہار بجانب جنوبے زینہ شمالے کہ مدفن جمیع اقارب و آباد او ست
بودہ است رحمہم اللہ تعالے آمار اقم حروف بماہ اسن سنہ یکہزار و دو صد و چہل و نہ از سنین بنگالے
مطابق سنہ یکہزار و دو صد و پنجاہ و نہ ہجری متولد شدہ چون بسن تمیز رسید برای تحصیل علم داخل مدرسہ
جلالیہ شدہ از مولوی سید رسول بخش مرحوم استفادہ نمود چون بعمر پانزدہ سالگی رسید انوقت فواید ضیائیہ
پیشے شیخ مولانا عبد الرحمن جائے بر کافیہ میخواندم کہ پدرم رخت اقامت بسرای جاودانی برد ہیچکس از
بزرگان چنان شفیق نبود کہ کار و بار خانہ داری بر سر گیرد مرا برای تحصیل علم فارغ گذارد لاجرم اوقات
خود بخش نمودہ بعضے از ان تحصیل علم صرف مینمودم و دیگر اوقات شغل خانہ داری بسر میبردم از ین طرف راہ
و رسم زمینداری نیز ہیچ نمیدانستم بضرورت بمشورت عمال پدر کارہا سرانجام میدادم چند سال دران امر
یکنوع کار روا شدم و از تحصیل علم نا بضرورت فارغ شدم مگر پیوستہ اوقات خود بشغل کتاب بینی مصروف
داشتم ہیچ گاہ خود را از ین شغل معذور نداشتم اشتیاق من بمطالعہ کتب تواریخ و سیر زیادہ شد و در ضمن ان
اندکے بطرف کتب حدیث نیز شغل نمودم بعد از ان حسب گردش روزگار ناپایدار بمصایب گوناگون مبتلا شدم
گاہی بامراض سخت مبتلا شدم و گاہے بمرگ ازواج خوب و مرغوب بطعن گشتم و متواتر فرزندان و برادر زادگان
و برادر خوردم راہ عدم پیمودند و وقتی بسبب کج فہمی حکام محبوس نیز شدم مگر اللہ تعالی ازان بلیہ نجاتم داد و زیادہ از چہل
ہزار روپیہ دران امر صرف شدہ حکم ماتحت منسوخ و مسترد گردید ہمچنین تا کجا بیان حوادث خود کنم ذکرش ناکردن اولی تر است

ذکر الوحشة وحشة بالجملہ حق سبحانہ تعالی بفضل عمیم خود بسوی من نظری نمودہ از امراض صحت و عافیت بخشیدہ و
بعوض زوجہ ہای سابق و طفلان کم عمر زوجہ دیگر و فرزند و برادر زادہ نعم البدل روزیم گردانیدہ و بعوض حبس
در عزت و توقیرم بمرتبہ رسانیدہ کہ ہرگز قابل آن نیستم تعز من تشاء و تذل من تشاء شان اوست اکنون در محکمہ
بردوان محفلی نیست کہ شریک آن نیستم در بردوان [illegible] سکول کمیٹی مدنی مدیر ممبر بودم چون استعفا از جانب گورنمنٹ موقوف
شدہ در ڈسٹرکٹ بورڈ و لوکل بورڈ ممبر و در میونسپل کمشنر ہستم و این ہر سہ عہدہ از جانب گورنمنٹ بمن تفویض شدہ
و آنریری مجسٹریٹ نیز ہستم و حکام ضلع و امرای یار این ہیچ میرزا را از راہ رحمت توقیر میکنند و جناب معلی القاب لفٹننٹ گورنر
بہادر بنگالہ سابق و حال بر من نظر رحمت مبذول داشتہ و میدارند و در لیوی جناب گورنر جنرل بہادر ہندوستان
کہ نایب سلطنت اند حاضر میشوم و در دعوت آنمکان عالیشان نیز مدعو میشوم و افغانان سلاح مع چہار کس نوکر با سلاح
از راہ رحمت گورنمنٹ بری شدہ ام اینہمہ آنچہ گفتم غرض ازین افتخار نیست حاشا و کلا ہمین قدر است کہ ذکر نعمت شکر گذاری حضرت حق است
و بندگان بان ماموراند بقولہ تعالی و اما بنعمة ربک فحدث لاجرم تعمیل فرمان نمودم و بیان شکر نعمت ہای حق برین بندۂ عاصی چندان
است کہ بیان آن نتوانم نمود لاجرم از آن مقصر ماندہ برین یک مصرعہ ختم میکنم   شکر نعمت ہای تو چندانکہ نعمت ہاے تو
اگرچہ آن ہمہ رتبہ نزد معززین بیان نمودن مضحکہ بیش نباشد مگر در حق این چنین ذلیل و خوار این مرتبہ ہا اینہ
فوزی عظیم و منتی جسیم از حضرت حق است علاوہ آن از ہر قدر مصائب کہ رہائی یافتم آنرا اگر بیان کنم دفتری باید و دیگر
شاید اکنون امیدوارم از لطف باری آنکہ این عمر ضایع کردہ را روزی چند کہ درین بقعہ ناپایدار برارد بسختی دولت
مبتلا نگرداند و مدیون و بی ایمان از دنیا نبرد و ارثی نیک بگذارد و پسرم عبد الوارث را کہ این کتاب جہت شکر
گذاری ولادت او تالیف شدہ عمر و اقبال و ایمان و سعادت ارزانی دارد و دوران جہان
بصفت غفاری و ستاری بر من واد جادہ کند یارب ذنبی عظیم و عفوک اعظم منہ بیت

شرمندہ از آنیم کہ تا روز مکافات
چرا فضلت نہ پردازد بکارم

در خور عفو تو نکردیم گناہے
نہ مجبورے کہ معذرت بدارم

الحمد للہ والمنة کہ این نامہ باتمام رسید بتاریخ بست و ہفتم صفر سنہ یکہزار و سہ صد و چہار ہجری
روز جمعہ وقت نصف النہار بمقام بوہار ضلع بردوان کہ مسکن این عبد ضعیف است ختم اللہ
بالخیر شروع در تالیف این نسخہ بتاریخ سی ام شعبان سنہ یکہزار و سہ صد و دو نمودہ شدہ
پس در مدت یک سال و شش ماہ باتمام رسید الحمد للہ علی ذلک اما سلسلہ تلمذ راقم حروف

انیست کہ این فقیر از مولوی سید سراج بخش ساکن پوس محلہ منحلات پنڈوہ ضلع ہوگلی کہ مدرس اول مدرسہ
بوہار بودند کہ فقیر را من جد متولی آن مدرسہ ہست تلمذ نمودہ وی از مولوی محمد وجیہ مدرس اول مدرسہ عالیہ کلکتہ و وی از
مولوی سید محمد سعید حسینی ساکن جوگہرہ مدرس اول مدرسہ عالیہ کلکتہ و وی از برادر خود مولانا سید معظم حسین مفتی عدالت
ہفت اضلاع بردوان و وی از بحر العلوم ملک العلما مولانا عبد العلی لکھنوی الانصاری مدرس اول مدرسہ جلالیہ
بوہار در زمان جد اعلای راقم حروف بود و وی از پدر خود مولانا نظام الدین صاحب شرح مسلم الثبوت وغیرہ و وے
از پدر خود مولانا قطب الدین قدس اللہ اسرارہم و افاض علینا من فیوضہم و برکاتہم و آخر دعوانا ان الحمد للہ
رب العالمین و الصلوۃ و السلام علی خیر خلقہ سیدنا محمد و آلہ و اصحابہ و اتباعہ و اشیاعہ اجمعین الی یوم الدین

سند شاہی بابت درسیت امیہ بوہار

شاہ عالم بادشاہ غازی
دستخط ابو المظفر جلال الدین محمد

درین وقت میمنت اقتران فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد کہ موضع بوہار در بست عملہ پرگنہ نہٹی
متعلقہ چکلہ بردوان سرکار ساتگام مضافات صوبہ جنت البلاد بنگالہ کہ مبلغ دو صد و ہشتاد روپیہ حاصل است
منجملہ محال خالصہ شریفہ برای مصارف علما و فضلا و مدرسہ و تلامذہ و خدمہ بقعہ شریفہ در وجہ انعام التمغا رسیادت پناہ
میر صدر الدین با فرزندان بمعافی تصدیق و یادداشت و توفیر و انچہ از حسن تردد بر جمع آن بیفزاید از ابتدای
ہشمان بیچ تنکوز ئیل حسب الضمن مقرر باشد باید کہ فرزندان نامدار کامگار والاتبار و وزرای ذوی الاقتدار
و امرای عالی مقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان مہمات دیوانی و متکفلان معاملات
سلطانی و جاگیرداران و کروریان حال و استقبال ابداً و موبداً در استقرار و استمرار این حکم مقدس و معلی کوشیدہ موضع
مذکور را در بست نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن خالداً و مخلداً بتصرف او با فرزندان باز گذارند و از عوام تغیر و تبدیل
مصون و محروس دانستہ بعلت پیشکش صوبہ داری و فوجداری و مال وجہات و سائر اخراجات مثل قلعہ
محصلانہ و داروغانہ و شکار و بیگار و دہ نیمی مقدمی و صد دوئی قانونگوئی مزاحم و متعرض نشوند و از کل تکالیف
دیوانی و مطالبات خاقانی معاف و مرفوع القلم شمارند و درین باب تاکید اکید و قدغن بلیغ دانستہ ہر سال سند
مجدد نطلبند و از ریسپ کرامت تبلیغ والا تخلف و انحراف نورزند بتاریخ یازدہم شہر جمادی الاول سال بست و یکم از جلوس والا تحریر یافت

سعه شرح ضمن بموجب سیاهه دفترین بدفتر رسیده حکم صادر شد که موضع بوبار در بست عمله پرگنه رنهتی متعلق چکله بردوان سرکار ساتگام مضاف صوبهٔ جنت البلاد بنگاله منجمله محال خالصهٔ شریفه برای مصارف علما وفضلا ومدرسه وتلامذه وخدمه بقعهٔ شریفه در وجه انعام التمغا بسیادت پناه میر صدر الدین با فرزندان نسلاً بعد نسل وبطناً بعد بطن بمعافی توفیر وتصدیق ویادداشت از تلثان بربیع شکوز ثبل مرحمت فرمودیم واقعه ۱۱ جمادی الاول سنه ۱۲ مبارک۔

نقل خط انور

متصدیان سند کرده بدستخط

شرح عرضی گذرانیده سیادت پناه میر صدر الدین آنکه دعاگو شب و روز بدعای ازدیاد عمر و دولت بدرگاه الٰهی استعانت مینماید و جماعه کثیر همراه دارد از تفضل خسروانه امیدوار است که موضع بوبار در بست عمله پرگنه رنهتی متعلقهٔ چکلهٔ بردوان سرکار ساتگام مضاف صوبهٔ جنت البلاد بنگاله برای مصارف علما وفضلا ومدرسه وتلامذه وخدمه صادر و وارد در وجه انعام التمغا بدعاگوی با فرزندان بمعافی تصدیق ویادداشت وتوفیر مرحمت شود وبنام متصدیان دفترین دستخط مزین شوند که فرمان والاشان وغیره اسناد تیار کرده بدستخط شرح دستخط نایب وزیر الممالک جمیلة الملک مدار المهام آنکه مطابق دستخط بعمل بیارند۔

بدینکه شرافت ونجابت مرتبت امارت وایالت منزلت فرازندهٔ لوای شوکت وحشمت طرازندهٔ بساط ابهت وعظمت و اعتضاد خلافت وفرمانروائی اعتماد سلطنت وکشورکشائی ظفر پیرای معارک جهانبانی عیش آرای محافل کامرانی جوهر مراتب حقیقت ووفا فروغ شمع یکرنگی وصفا همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوتسرای صدق و اخلاص کارفرمای سیف وقلم تدبیرآموز امور عالم زبده فدویان خوانین بلندمکان عمدهٔ امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک پایهٔ مدار امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنة بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جمیلة الملک مدار المهام اعتماد الدوله آصف جاه برهان الملک ابو المنصور خان صفدر جنگ شجاع الدوله یحیٰی خان آصف الدوله بهادر هزبر جنگ یار وفادار سپه سالار رستم هند

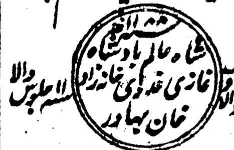
تاریخ ثبت

۱۷ شهر جمادی الثانی

فی التاریخ ۲۲ جمادی الاول سنه ۱۲ جلوس والا

سند شاہی بابت تولیت پرگنہ بائیس ہزاری

دستخط بادشاہ

متصدیان مہمات حال و استقبال و چودھریان و قانونگویان و رعایا و مزارعان و سائر سکنہ و عموم متوطنہ محالات اوقاف پرگنہ بائیس ہزاری اعلام آنکہ حسب الحکم جہان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع تولیت روضہ مبارکہ قطب الاقطاب حضرت مخدوم سید جلال تبریزی قدس اللہ سرہ مع محالات اوقاف کہ از قدیم در تحت تصرف روضہ مبارک مذکور است بسیادت و نجابت پناہ شرافت و فضیلت دستگاہ ابہت و تجمل پایگاہ سید صدر الدین مفوض و مرحمت گشت مشار الیہ نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن تولیت روضہ مبارک بندوہ مقرر بودہ در تمامی محالات اوقاف مع بیشہا و دریا با متعلقہ پرگنہ مذکور و لوازم و لواحق آن قابض و متصرف و دخیل باشد باید کہ وزرای ذوی الاقتدار و امرای عالی مقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان مہمات دیوانی و متکفلان معاملات سلطانی و کرویان حال و استقبال ابداً دموبداً در استقرار و استمرار این حکم مقدس معلی کوشیدہ پرگنہ مذکور را خالصاً و مخلصاً بتصرف تولیت او با فرزندان بازگذارند و از صوائم تغییر و تبدیل مصون و محروس دانستہ بعلت پیشکش صوبہ داری و فوجداری و مال و جہات و سائر اخراجات مثل قلعہ و محصلانہ و داروغانہ و شکار و بیکار و دہ نیمی و مقدمی و صدودی قانونگوئی مزاحم و متعرض نشوند و از کل تکالیف دیوانی و مطالبات خاقانی یکبارگی معاف و مرفوع القلم شمارند و دست بردار باشند و ہر سال سند مجدد نہ طلبند و دیگری را شریک و سہیم مشار الیہ ندانند و موی الیہ را لائق و متولی مستقل روضہ مبارک دانند و از سخن صلاح و صوابدید موی الیہ کہ ہر آئینہ مقرون بخیر و حسنات باشد بیرون نروند و سبیل متولی مذکور اینکہ حاصلات اوقاف مذکور را بخرج اعراس روشنی و ترمیم و تعمیر روضہ منورہ و تدریس طلبہ حسب اختیار خود در آوردہ بدعای دولت ابد مدت شاغل و مواظب باشد و موی الیہ مجاز نیست کہ کسی را کدامی اشیا متعلقہ پرگنہ مذکور باستمراری یا مقرری الم جمعی بدہد در ینباب تاکید و قدغن بلیغ دانند و حسب المسطور بعمل آرند و از حکم قیض ترقم والا تخلف و انحراف نورزند - فی التاریخ پنجم شہر محرم الحرام سنہ ۱۳ جلوس والا عظمی شد

ضمن نویسد

ہفدہ ضمن باسم صدر الدین منصب تولیت روضہ حضرت مخدوم شاہ جلال تبریزی قدس سرہ مع محالات

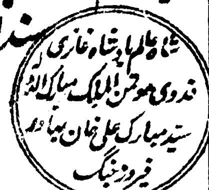
اوقاف واقعه پرگنه بائیس هزاری سرکار جنت آباد مضاف صوبه جنت البلاد بنگاله۔

تباریخ نهم شهر صفر المظفر ۱۳ سنه جلوس والا نقل دفتر حصول کل رسید داخل نموده شد

تباریخ هفتم شهر صفر المظفر ۱۳ سنه جلوس والا داخل سیاه حضور است داخل فهرست نموده شد

تباریخ هفتم شهر صفر المظفر ۱۳ سنه جلوس والا نقل بدفتر دیوان السلطنة العالیه رسید موافق فهرست است

سند نظامت مرشد آباد بابت مکان کلکته

مقرری زمین باوست سرکاری موتمن الملک مبارک الدوله سید مبارک علیخان بهادر فیروز جنگ حسب عنایت منشی سید صدر الدین سوازی چهار بسوه زمین باوست واقع مقام کلکته که جمع ماهانه چهار روپیه سالانه چهل و هشت روپیه است از زمین مرقوم باحداث مکانات و عمارات پٹه مقرری داده شد باید که نسلاً بعد نسل باداے مالگذاری دخیل و متصرف باشند و در هیچ ایام جمع مرقوم زیاده طلبی وغیره لوازم خالصه شریفه بعمل نخواهد آمد و تغیر از ان هستی نخواهد شد۔ تحریر اً فی التاریخ هفتم شهر

حدود اربعه

مقدار زمین چهار بسوه

جنوبے	شمالے	غربے	شرقے
حویلی انعامی حسنیه	زمین سرکاری	زمین سرکاری	کوچه نافذه

سند نظامت مرشد آباد بابت تولیت پرگنه بائیس هزاری

متصدیان مهمات حال و استقبال و چودهریان و قانونگویان و رعایا و مزارعان و سائر سکنه و عموم متوطنه محالات اوقاف پرگنه بائیس هزاری متعلقه بنڈوه مضاف صوبه جنت البلاد بنگاله بدانند که خدمت تولیت روضه منوره قطب الاقطاب حضرت شاه جلال تبریزی قدس سره مع محالات اوقاف آن از تغیر میر احمد بسیادت و نجابت پناه سید صدر الدین حسب الضمن مفوض و مقرر گشته باید که موصی الیه را متولی روضه منوره مذکور و محالات اوقاف آن بلا مزاحمت تغیر و تبدیل نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن مستقل دانسته لوازم و لواحق امورات متعلقه آنجا را بموصی الیه

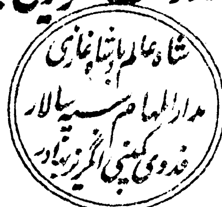
متعلق شناسند و سبیل متولی مذکور اینکه عامه رعایا وکافۂ برایا محالات اوقاف مذکور وزائرین وخدمہ روضہ منورہ مسطور را از حسن سلوک خود راضی داشتہ بتقدیم امور تولیت کما حقہ پردازد و حاصلات محالات اوقاف مذکور را مطابق معمول بخرچ عرس و روشنی وتدریس طلبہ وترمیم روضۂ منورہ درآوردہ بدعای دولت متوقف باشند درین باب تاکید دانند تاریخ دوم شہر جمادی الثانی ۱۱۸۱ھ قلمی شد

مقرر احمن خدمت تولیت روضۂ منورہ قطب الاقطاب حضرت شاہ جلال تبریز قدس سرہ مع محالات اوقاف ان از تغییر مہر احمد بسیادت ونجابت پناہ سید صدرالدین مقرر گشتہ

۱۱۸۱ جلوس والا بتاریخ ۴ شہر جمادی الثانی ۱۱۸۱ جلوس بتاریخ دوم شہر جمادی الثانی و نقل

نقل بدیوانی رسید معائنہ حضور شدہ

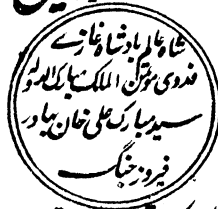
سند گورنمنٹ انگریزی بابت تولیت پرگنہ بائیس ہزاری

متصدیان مہمات حال و استقبال وچودھریان وقانونگویان ورعایا ومزارعان وسائر سکنہ وعموم متوطنہ محالات اوقاف پرگنہ بائیس ہزاری متعلقہ پنڈوہ مضاف صوبہ جنت البلاد بنگالہ بدانند کہ تولیت روضہ مبارک قطب الاقطاب مخدوم شاہ جلال الدین تبریز قدس سرہ مع محالات اوقاف کہ از قدیم در تحت تصرف روضہ مبارک مذکور ست آنرا من ابتدای ۱۱۸۱ بنگلہ از روی سند ناظم بسیادت ونجابت پناہ سید صدرالدین مفوض و مرحمت گشتہ درینولا سند مطابق آن بمہر دیوانی مدار المہام کمپنی انگریز حسب الضمن موصی الیہ عنایت شد مشار الیہ نسلاً بعد نسل وبطناً بعد بطن تولیت روضۂ مبارک مقرر بودہ در تمامی محالات اوقاف معمولی قابض و متصرف باشد باید کہ آنہا موصی الیہ را الیق ومتولی مستقل روضۂ منورہ بلا صوادم تغییر وتبدیل دانستہ لوازم ولواحق امورات متعلقہ آستانۂ مبارک ومحالات اوقاف مذکور را باو متعلق شناسند وہر سال سند مجدد نہ طلبند و دیگر برابہیم تہجرب مشار الیہ ندانند واز حسن صلاح وصوابدید موصی الیہ کہ ہر آئینہ مقرون بخیر و حسنات باشد بیرون نروند و سبیل متولی مذکور اینکہ حاصلات اوقاف مذکور را بخرچ اعراس و روشنی وترمیم وتعمیر روضۂ مبارک و تدریس طلبہ درآوردہ بدعای دولت ابد مدت شاغل ومتوقف باشد درین باب تاکید دانند۔

بتاریخ چہاردہم ماہ ستمبر انگریزی مطابق یکم ماہ آسن بنگلہ موافق بست وششم شہر جمادی الثانی ہجری قلمی شد مہر ضمن نویسند مقرر احمن تولیت روضہ مبارک قطب الاقطاب مع پرگنہ بائیس ہزاری محالات اوقاف متعلقہ پنڈوہ مضاف صوبہ جنت البلاد بنگالہ من ابتدای بنگلہ بسیادت و نجابت پناہ سید صدر الدین نسلاً بعد نسل و بطناً بعد بطن مقرر و مرحمت گشتہ تاریخ چہاردہم ماہ ستمبر عیسوی مطابق یکم ماہ آسن بنگلہ موافق بست و ششم شہر جمادی الثانی

سند زمین انعامی شیب تلہ اسٹریٹ کلکتہ

سند انعام یک قطعہ زمین افتادہ بمہر مؤتمن الملک مبارک الدولہ سید مبارک علی خان بہادر فیروز جنگ واقع تاریخ یازدہم شہر رجب سنہ شرح آنکہ داروغہ و مشرف و عملہ و فعلہ مقام کلکتہ علاقہ سرکار بدانند کہ یک قطعہ زمین افتادہ قابل سکونت کہ زر خریدہ سرکار بودہ چون محب با اخلاص عزیز القدر سید صدر الدین برای سکونت خود درخواست نمودہ نظر بر محبت منشی موصوف زمین مرقومہ را بطریق انعام التمغا معاف و مرحمت نمودہ شد باید کہ اسما ازشان الیہ متعرض نشوند تا بخاطر جمع مع فرزندان قابض و متصرف آنجا بودہ بدعای دولت ابد مدت مشاغل و موظف می بودہ باشد

مقدار زمین یازدہ بسوہ و حدود اربعہ

حد غربی — حد شمالی — حد جنوبی — حد شرقی
کوچہ نافذہ — کوچہ نافذہ — زمین جودھرام بہیا — زمین جودھرام بہیا

چٹھی بابت سارٹیفکٹ آف آنر یعنی سند اعزاز

نمبر (۱۰۰) از جانب انڈر سکرٹری لفٹننٹ گورنر بہادر بنگالہ بکمشنر بردوان پولیٹکل ڈپارٹمنٹ یعنی بہرہ سلطنت مقام کلکتہ تاریخ پنجم فروری سنہ عیسوی

صاحب من مامور شدہ ام تا بانکہ خط آنصاحب نمبر ۴۶ مورخہ ۲۳ فروری کہ بشمول خط مجسٹریٹ بردوان کہ برای دادن سند عزت بسید صدر الدین احمد عرف نواب جان نوشتہ شدہ بجواب آن خط لفٹننٹ گورنر می فرمایند کہ بخط صاحب مجسٹریٹ بردوان خوش اطواری درجۂ اعلای سید صدر الدین ثبوت یافتہ معزی الیہ خوشنود و راضی شدہ اند مگر معزی الیہ از راہ حسرت ظاہر میکنند کہ سید موصوف را دبابو گوبند چند رنندی را وقت دادن سند اعزازی

منقضی شده است که برای آن مجسٹریٹ سپارش نموده بودند چراکه آن معززین که این سند ها خواهند یافت
بتاریخ گذشته اول جنوری فہرست نشان مرتب و تمام شده است۔

نہایت ممنون چاکر شما

ایس جی کروفورڈ انڈر سکرٹری گورنمنٹ بنگالہ

نمبر ۳۳ از محکمہ کمشنری بردوان تاریخ ۱۶ فبروری ۱۸۶۰ء نقل چٹھی مورخہ پنجم فبروری نمبر ۱۸ نزد مجسٹریٹ
بردوان فرستادہ شود حسب الحکم کالی پدو مکھرجی پرسنل اسسٹنٹ کمشنر بردوان

نمبر ۹۴ نقل خط ہذا بسید صدرالدین احمد دادہ شود تاریخ ۲۷ ستمبر ۱۸۶۰ عیسوی

چٹھی براءت از پاس سلاح

۱۰ جنوری ۱۸۵۹ عیسوی برای اجرای این اشتہار اول کلاز مطابق ۹ (الف) کہ آنرایبل ہز اکسلنسی گورنر
باجلاس کونسل ۲ مارچ ۱۸۵۹ء بقانون اسلحہ ہندوستان ۱۸۷۸ء مشتہر فرمودہ جناب لفٹنٹ گورنر
بہادر این حکم نافذ میکنند کہ سید صدرالدین احمد ساکن بوبار تھانہ ٹنکیہ علاقہ ضلع بردوان را مع چہار کس
ملازمانش باستثنای آن دفعات کہ برای توپ اسباب تارپیڈو جنگی ہوائی بان و آلات ساختنی اسلحہ بارود و گولی
متعلق است از تمامہ او دیوانی کارروائی و تمامہ تدبیری کردہ شود کہ بقانون مذکورہ بالا بدفعات ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ آن درج است

جی ویراڈ کار چیف سکرٹری گورنمنٹ بنگالہ

برای آگاہی کمشنر بردوان متعلق خط شان نمبر ۲۳۶ ٹی + جی مورخہ ۳ جنوری ۱۸۵۹ء و سید صدرالدین احمد
و ماتحت ڈویژن شان مجسٹریٹ ہر ضلع و سب ڈویژن و برای نمودن خط و کتابت ارسال نمودہ شد

بحکم جناب لفٹنٹ گورنر بنگالہ بمقام کلکتہ ۱۰ جنوری ۱۸۵۹ء

آر ڈبلیو کارلائیل قائم مقام انڈر سکرٹری گورنمنٹ بنگالہ نمبر ۲۷ جی + جی

از دفتر کمشنر بردوان ڈویژن ۱۶ فبروری ۱۸۵۹ عیسوی مجسٹریٹ بردوان کہ متعلق آن ... نمبر ۱۹۱
جی مورخہ ۱۵ دسمبر گذشتہ ختم شدہ است برای واقفیت سید صدرالدین احمد و مجسٹران سب ڈویژن آن ضلع نقل فرستادہ شد

انرود اپرشاد گھوس پرسنل اسسٹنٹ کمشنر

سرکولر نمبر ۳۶ جی بردوان مجسٹریسی ۲۱ فبروری ۱۸۵۹ء برای اطلاع سید صدرالدین احمد نقل فرستادہ شد

مجسٹریٹ بقلم اف + ای + پار جیٹر

از جانب کلکٹر بردوان بسوی پرایوٹ سکرٹری گورنر جنرل بہادر ہندوستان

منمقام بردوان ۲۰ نومبر ۱۸۸۲ عیسوی

ای عزیز برندۂ خط ہذا سید صدر الدین احمد برای یافتن اجازت جہت حاضری بسوی گورنر جنرل بہادر نزدم مستدعی شد من درین ضلع بعہدۂ کارگزاری از جانب گورنمنٹ زائد از پنج سال مقرر ہستم من گفتن میتوانم که آن شخص معزز مقام اعزاز را قابض شده اند و فی الواقع ایشان درمیان ہمہ مسلمانان اینجا از ہمہ کس مقدم اند و برای رفاہ عام اعانت می نمایند و من اعتماد میکنم که ایشان بامثال نواب عبد اللطیف دوست اند برای آن ہر قدر که من میدانم گفتن میتوانم که خواہش سید صدر الدین برای حاضری بسوی منظور کرده شود

معتمد شما ڈبلیو آر لامینی کلکٹر بردوان

سند المیہ بنام شیخ عبد الباقی که جد مادری سید صدر الدین بودند

صاحبقران ثانی شاه جہان بادشاه غازی

بسم الله الرحمن الرحیم

دستخط بادشاه محمد شجاع بہادر

درین وقت نشان والا شان سعادت عنوان شرف نفاذ یافت که چون بعرض انور رسید که بموجب سند رفعت پناه احمد بیگ موازی یک صد بگہہ زمین مزروع واقتاده از موضع چک بہگوتی پور وغیره من اعمال پرگنہ نہٹی سرکار ساتگام در وجہ مدد معاش شیخ عبد الباقی وغیره مقرر است بنا بران امر والا قدر جلیل الشان شرف صدور یافت که موازی مذکور را از محل مسطور حسب الضمن بدستور سابق بشرط قبض و تصرف بحال و قائم در وجہ مدد معاش آنہا مرحمت فرمودیم که حاصلات آن را صرف معیشت خود نموده بدعای دوام دولت ابد پیوند اشتغال نموده باشند باید که حکام و عمال و جاگیرداران و کروریان حال و استقبال در استمرار و استقرار کوشیده اراضی مزبوره را بتصرف آنہا واگذاشته اصلاً و قطعاً تغییر و تبدیل بقواعد آن راه ندہند و بعلت مال و جہات سائر اخراجات و محترفه و بیگار و شکار و تکرار زراعت و باغات و مقدمی و فوجداری و شقداری و زمینداری و قانونگوئی و چودہرائی و سلامی و پیشکشی و کل تکالیف دیوانی و عوارضات سلطانی معاف دارند و ہر سال سند مجدد طلب ندارند۔

فی تاریخ ۷ ماه شوال سنہ ۶۳ ھ

خلاصهٔ شرح ضمن اینکه بموجب یادداشت واقعه تاریخ پنجشنبه بستم شهر رمضان سنه ۱ جلوس مبارک همایون
موازی یک صد بگهه زمین مزروع و افتاده واقعه موضع بهگوتی پور من اعمال پرگنه رهتی سرکار ساگام در وجه
مدد معاش شیخ عبد الباقی وغیره مرحمت فرمودیم باید که بدعای دوام دولت قاهره اشتغال نموده باشند

خاتمة الطبع

روائح ازهار کلام حمد و شکر بهار آفرینی ست که گلستان جهان را گلهای گوناگون مرتب ساخته و بوستان خیابان را
بغنچهای بوقلمون مرتب ساخته و لوائح انوار تحف صلوٰة و سلام بر سید انامی که آرایش گلشن رسالت از وست و زیبائش
چمن هدایت با وست محمد و آله العظام و صحابه الکرام الی یوم القیام اما بعد درین ایام نضارت انضمام حدیقهٔ خبر
اولیا و روضهٔ سیرت اصفیا یعنی کتاب نایاب موسوم به روائح المصطفیٰ من ازهار المرتضیٰ که مشتمل بر ترجمه و
احوال برکات اشتمال حضرات اهل بیت اطهار و عترت کبار جناب سید ابرار و اخیار اخیار ست و از تخلیق
تخلیهٔ گلزار معانی و فصاحت و آبیاری روش بند چمن بهار مبانی و بلاغت عندلیب گلشن منقبت آل اطهار
و هزار داستان چمن مدحت اصحاب کبار عالم جلیل فاضل نبیل فرید عصر وحید دهر والا مناقب جناب مولوی سید
صدر الدین احمد صاحب متولی مدرسهٔ جلالیه بوهار رئیس اعظم و متوطن قصبهٔ بوهار ضلع بردوان
ادام الله السبحان بالفیضان و صانه عن طوارق الزمان چمن جاوید بهار و گلشن بهار شده حسب
ایمای مصنف ممدوح الصدر بآبیاری انتظام گل گلزار اخلاق حمیده و ثمر شجر اشفاق پسندیده عالی مناقب
برادرم معظم حاجی شیخ محمد یعقوب صاحب لکهنوی مالک مطبع احمدی و آبیاری تمام
احقر الانام عاجز محمد عبد الصمد عفا عنه ربه الاحد نبیرهٔ حاج سید جناب محمد مصطفیٰ خان
صاحب مغفور بعد نظر ثانی و صلاح کاپی و پروف از حضرت مصنف مسطور
بتقل کاصل و رنگستان مطبع احمدی واقع کانپور در ماه مبارک
محرم الحرام سنه یکهزار و سیصد و هفت هجریه علی صاحبها
الوف الصلوٰة والتحیة شگفته و شاداب
و مطبوع و سیراب
شد

فہرست کتاب روائح المصطفےٰ من آثار المرتضےٰ

کتب خانہ جامعۂ عثمانیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ، مجلس ثقافت، مجلس انتظامی، صدور شعبہ جات و نصاب پانچ کتابیں ایک وقت میں اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔ اور عہدہ داران جامعہ [illegible] رکھ سکتے ہیں۔

۲۔ اساتذہ جامعۂ عثمانیہ و کلیات جامعہ تین کتابیں ایک وقت میں اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔ اور اراکین دار الترجمہ دس کتابیں ایک وقت میں اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔

۳۔ طلبائے ایم اے، ایل ایل بی و تحقیقاتی جماعتوں کے طلبہ تین کتابیں، اور دیگر طلبہ پانچ کتابیں ایک وقت میں اپنے پاس رکھ سکتے ہیں۔ بی اے کے طلبہ دو کتابیں رکھ سکتے ہیں۔

۴۔ مدت مقررہ پر کتابیں واپس کر دینا یا ان کی تجدید کرانا لازم ہے۔

۵۔ بشرط موقع کتابیں کتب خانہ میں پڑھی جا سکتی ہیں۔ اگر کتاب گم یا خراب ہو جائے تو مستعیر اس کا ذمہ دار ہوگا۔

۶۔ کتابوں پر کسی قسم کا نشان بنانا یا لکھنا منع ہے۔

۷۔ کتابیں [illegible] دکھایا جائے۔

۸۔ قلمی نسخے اور حوالہ کی کتابیں جاری نہیں کی جا سکتیں۔ فقط